

HŰSÉG ÉS MEGÚJULÁS

A szerzetesi élet Magyarországon
1950–2000

Jelen kötet nem a magyarországi szerzetesség újraindulásának történetéről szóló végső szintézis. Célja sokkal inkább az, hogy a korábbi szakirodalom eredményeire támaszkodva, új források bevonásával, olyan áttekintést nyújtson a magyarországi szerzetesrendek 1950 és 2000 közötti – fél évszázados – történetéről, amely újabb kutatások és elemzések kiindulópontjává válhat. A történeti elemzés középpontjában az újraindulás története áll. Az első két tanulmány az előzményeket, azaz a szerzetesrendek magyarországi működésének 1950. évi megvonása után előállt helyzetet, a tiltás rendekre vonatkozó következményeit, illetve a szerzetesek és a rendek túlélési stratégiáit vizsgálja. A következő tanulmányok az újraindulás történetét tárják fel különböző aspektusokból. A kötet első, szűkebb értelemben vett történeti részétől a második, forrásokot tartalmazó egységhez vezet át egy kerekasztal-beszélgetés szerkesztett leírata, melyben személyes emlékek segítségével három előljáró – Németh Emma szociális testvér, Ullmann Péter Ágoston egykori gödöllői premontrei perjel és Várszegi Asztrik nyugalmazott főapát – idézi meg az újraindulás történetét és kihívásait. A kötetet a Magyarországi Szerzeteselőljárók Konferenciáinak Irodájának Levéltárában őrzött iratok bemutatása, és egy forrásválogatás zárja az újjáéledő szerzetesség 1989. és 1990. évi helyzetéről.

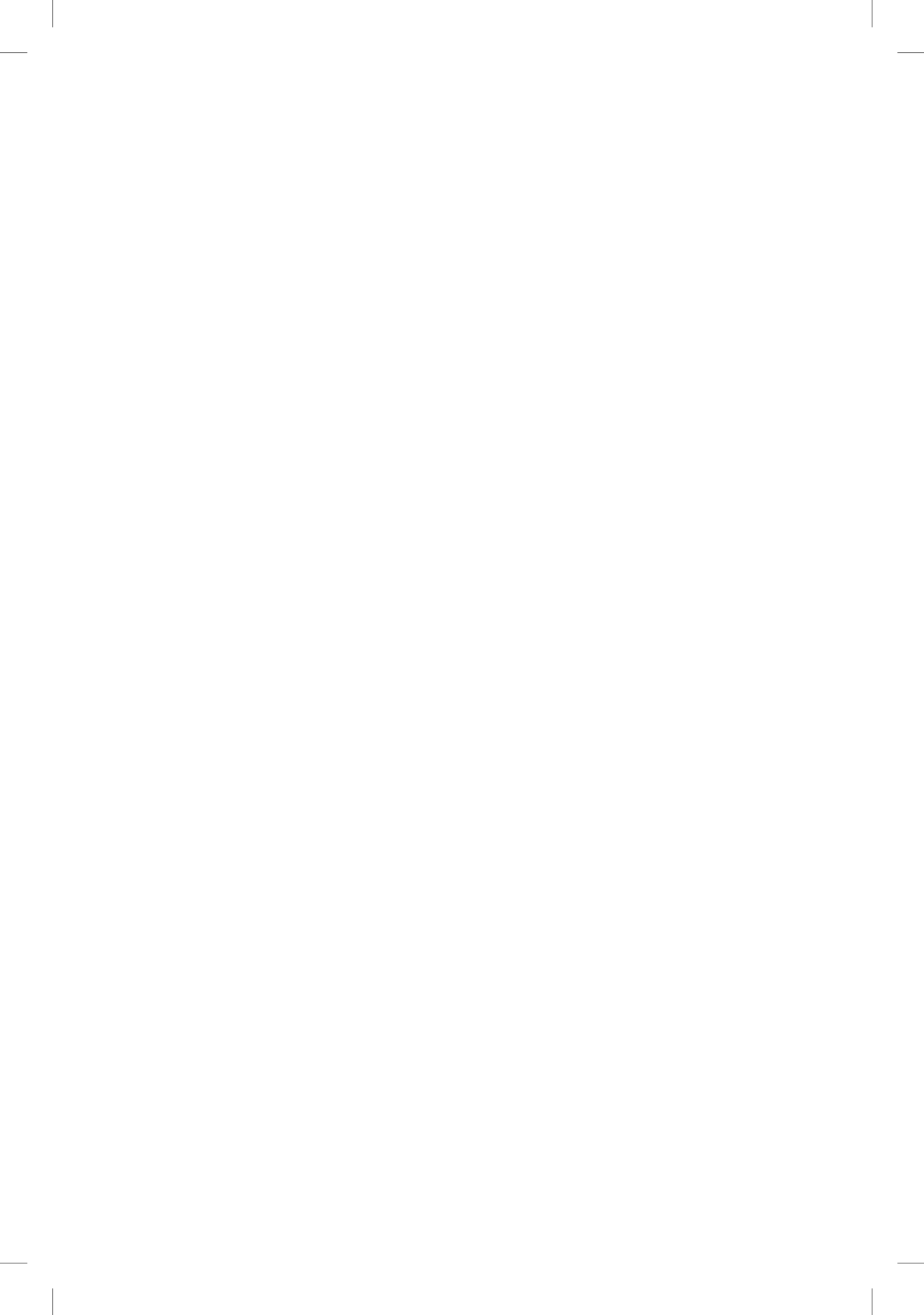
Őszintén reméljük, hogy kötetünk nem csupán új történészgenerációk érdeklődését kelti fel a szerzetesrendek történetének kutatása iránt és nem csupán az érdeklődő olvasók számára kínál új ismereteket, hanem a múlt megismerése egyúttal maguknak a szerzetesrendeknek is segítség lesz abban, hogy alapítójuk karizmájához hűen tudjanak megújulni és a jelen és jövő kihívásainak megfelelni.

HŰSÉG ÉS MEGÚJULÁS

Budapest, 2021

HŰSÉG ÉS MEGÚJULÁS
A SZERZETESI ÉLET MAGYARORSZÁGON 1950–2000

HŰSÉG ÉS MEGÚJULÁS

A szerzetesi élet Magyarországon
1950–2000

Szerkesztette:
Fejérdy András

Budapest, 2021

Kiadja:
MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA
MUNKAKÖZÖSSÉG (METEM) Budapest
HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY
www.heh.hu

Felelős kiadó:
Várszegi Asztrik
Kiadói szerkesztő
Zombori István
és a
MAGYARORSZÁGI SZERZETESELŐJÁRÓK KONFERENCIÁINAK IRODÁJA
www.szerzetesek.hu

Irodavezető:
Kiss István Didák OFM

Lektor:
Fejérdy András
Olvasószerkesztő:
Gátas Judit
A forrásokat válogatta:
Koltai András és Sági György

A MAGYARORSZÁGI SZERZETESELŐJÁRÓK KONFERENCIÁINAK IRODÁJA
részéről a kötet létrejöttében közreműködött:
Mészáros Anett és Goreczky Tamás

A borítón:
II. János Pál pápa 1991. augusztus 19-én
szerzetesekkel, szerzetesnőkkel és papnövendékekkel találkozik a Mátyás templomban.
© Vatican Media

ISBN 978-615-5826-23-8

Nyomdai előkészítés:
Sigillum 2000 Bt., Szeged
Nyomdai munkák:
EFO nyomda

Tartalom

<i>Fejérdy András</i>	
Előszó	7

TANULMÁNYOK

<i>Fejérdy András</i>	
Tiltott és túrt utak: szerzetesrendek Magyarországon 1950–1989 között (vázlat) . .	13
<i>Bögre Zsuzsanna</i>	
Túlélési stratégiák az 1950-ben „felosztatott” női szerzetesrendek körében	39
<i>Koltai András</i>	
A magyar szerzetesség a diktatúra végén a tiltás és elismerés között (1986–1989) .	55
<i>Kőfalviné Ónodi Márta</i>	
A Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája és a Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciája megalakulása és működése 2000-ig	73
<i>Schanda Balázs</i>	
A szerzetesélet újraindulásának jogi keretei	107
<i>Fedor Tibor</i>	
A magyarországi szerzetesrendek helyzete a rendszerváltás időszakában és azt követően, különös tekintettel az egyházi ingatlanrendezésre.	115
<i>Deák Viktória Hedvig OP</i>	
Újrakezdés, reform, megújulás: a szerzetesrendek újraindulásának történeti-teológiai olvasata	131
<i>Dobszay Márton Benedek – Németh Emma – Ullmann Péter Ágoston – Várszegi Asztrik</i>	
Hűség és megújulás – Kerekasztal-beszélgetés	147

FORRÁSOK

Sági György

A szerzetesrendek magyarországi újraindulására vonatkozó iratok:

Takács Nándor Jusztin OCD, a Magyar Katolikus Püspöki Kar szerzetesügyi referensének iratai 159

Sági György és Koltai András (sajtó alá rendezte)

Szerzetesrendek helyzetjelentései 1989–1990 171

Visszaemlékezés 251

Pető Éva RSCJ – Sági György

A magyar szerzetes-elöljárói konferenciák vezetői 259

Névmutató 261

A kötet szerzői 267

Előszó

A kerek évfordulók nem csak a visszatekintésre kínálnak alkalmat. A múlt tapasztalatainak számbavétele egyúttal a jövő kihívásainak megválaszolásához, de legalábbis a jelen helyzet pontosabb megértéséhez is megfelelő alapot nyújt. Ez a felismerés vezette a magyarországi női és férfi szerzetesrendek előljáróit, amikor a szerzetesrendek 1950. évi szétszórátásának 2020-ban esedékes 70. és egyúttal az 1989/1990. évi újraindulásnak 30. évfordulójára készülve egy olyan történeti kutatási projekt megvalósítását kezdeményezték, amely lehetővé teszi a magyarországi szerzetesség közelmúltjának korábbinál alaposabb megismerését. A Magyarországi Szerzeteselőljárók Konferenciáinak Irodája (MSzKI) által 2017–2018 folyamán elvégzett átfogó felmérés (az ún. REM projekt) nyomán ugyan pontosan körvonalazódott a megszentelt élet intézményeinek, illetve az apostoli élet társaságainak aktuális helyzete Magyarországon, ugyanakkor annak érdekében, hogy a hazánkban működő rendek a „kreatív hűség” szellemében tudjanak karizmájuknak megfelelően válaszolni az új kihívásokra, szükségesnek bizonyult azoknak a körülményeknek és döntéseknek feltárása, amelyekkel az 1989/1990-es újraindulás után szembesültek.

A 2018 őszén elindított és jelentős részben a Renovabis által finanszírozott kutatási projekt a múlt – jelent és jövőt szolgáló – feltárása érdekében egyfelől az emlékezet- és forrásmentést, másfelől az összegyűjtött adatok feldolgozásának megkezdését tűzte ki célul. Az emlékezetmentés jegyében ezért folytatódott a különböző szereplők által már évtizedek óta végzett munka, amely életinterjúk készítésével igyekszik rögzíteni és későbbi kutatások számára is elérhetővé tenni a magyar szerzetesek 20. századi élettapasztalatát. Ezt egészítette ki olyan célzott interjúk készítése, amelyek a rendszerváltás idején a szerzetesi élet újraindításának feladataiban személyesen résztvevő előljárók, egyházi és állami szereplők tapasztalatait tárták fel. Egyúttal sor került az MSzKI Levéltárának kialakítására és az ott őrzött iratanyag szakszerű rendszerezésére, a legfontosabb dokumentumok digitalizálására.

Az oral history és írott források összegyűjtése mellett megkezdődött a rendelkezésre álló kútfők feldolgozása is. Készül egy nagyszabású adatbázis, amely név szerint számba veszi az 1950-ben működő mintegy 12 ezer, valamint a szétszórátás után 1995-ig Magyarországon rendbe belépő valamennyi szerzetest. Elkészült továbbá több olyan kutatás, amely a szerzetesek 1950 utáni életlehetőségeit, valamint az újraindulás külső és belső kereteit vizsgálja. A kutatási projekt első eredményeit a szétszórátás és újraindulás kerek évfordulója alkalmából 2020-ban rendezett ünnepi konferencia keretében terveztük bemutatni, ám a terveket – mint oly sok mást – a koronavírus-járvány keresztülhúzta. A megemlékezést mindazonáltal némiképp átalakítva, a Bonum TV műsoraként, kerekasztal-beszélgetések formájában sikerült megtartani 2020. október 17-én.

Jelen kötet a fent bemutatott kutatási projekt részeredményeit tartalmazza. Első részében átfogó szerzetességtörténeti áttekintést kínál a magyarországi szerzetesrendek

1950–2000 közötti sorsáról. A történeti elemzés középpontjában – a kutatás eredeti célkitűzésének megfelelően – az újraindulás története áll. Az első két tanulmány az előzményeket, azaz a szerzetesrendek magyarországi működésének 1950. évi megvonása után előállt helyzetet, a tiltás rendekre vonatkozó következményeit, illetve a szerzetesek és a rendek túlélési stratégiáit vizsgálja. Fejérdy András tanulmánya az állam és az egyház közötti tárgyalásokon felvetett kérdésekből kiindulva a szerzetesek életét meghatározó külső (állami) szabályrendszert, a szerzetesélet folytatásának szóba jöhető formáit tekinti át, és egyúttal kitér a korlátozások megváltoztatására irányuló kísérletek bemutatására is. Bögre Zsuzsanna tanulmánya ezzel szemben a másik oldalról, a külső körülményekre a szerzetesrendek részéről adott válaszok felől vizsgálja a szétszórás időszakát, és néhány jelentősebb női rend példája alapján azonosítja a túlélési stratégiák főbb típusait.

A következő tanulmányok az újraindulás történetét tárják fel különböző aspektusokból. Koltai András az újraindulást közvetlenül megelőző évek történéseit, a kommunista diktatúra enyhülése nyomán a szerzetesi élet lassan táguló lehetőségeit és a rendszerváltás átmeneti időszakát vizsgálja. Kőfalviné Ónodi Márta az újrainduló szerzetesrendek közös szervezeteinek, a Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciájának és a Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciájának létrejöttét és tevékenységét ismerteti. A tanulmány a két konferencia iratanyagára támaszkodva minden korábbinál alaposabb képet kínál arról, miként igyekeztek a szerzetesrendek közös válaszokat adni azokra a kihívásokra és feladatokra, amelyekkel az újraindulás utáni első évtizedben szembesültek. Schanda Balázs a demokratikus jogi környezet megteremtésének fázisait tárja fel, amely megteremtette a szerzetesrendek szabad működésének lehetőségét, ám egyúttal az egyházzal – és azon belül a szerzetesekkel – szemben megfogalmazott társadalmi-politikai elvárásokat is tükrözte, és ezáltal nem csekély mértékben meghatározta az újrainduló rendek mozgásterét és stratégiáit. Szorosan kapcsolódik ehhez a témához Fedor Tibor tanulmánya, amely a kötet szűkebb kronológiai keretein túlnyúlva mutatja be az egyházi ingatlanrendezés szerzeteseket érintő aspektusait. Az újraindulás történetét vizsgáló írások sorát Deák Viktória Hedvig OP tanulmánya zárja. A szerző tágabb kronológiai és földrajzi kontextusba illesztve elemzi a magyarországi újrakezdés sajátos kihívásait, amelyek a megszentelt élet materiális kereteinek újraszervezésén túl a szerzetesi élet belső megújításának és önazonossága újrafogalmazásának feladatát is jelentették.

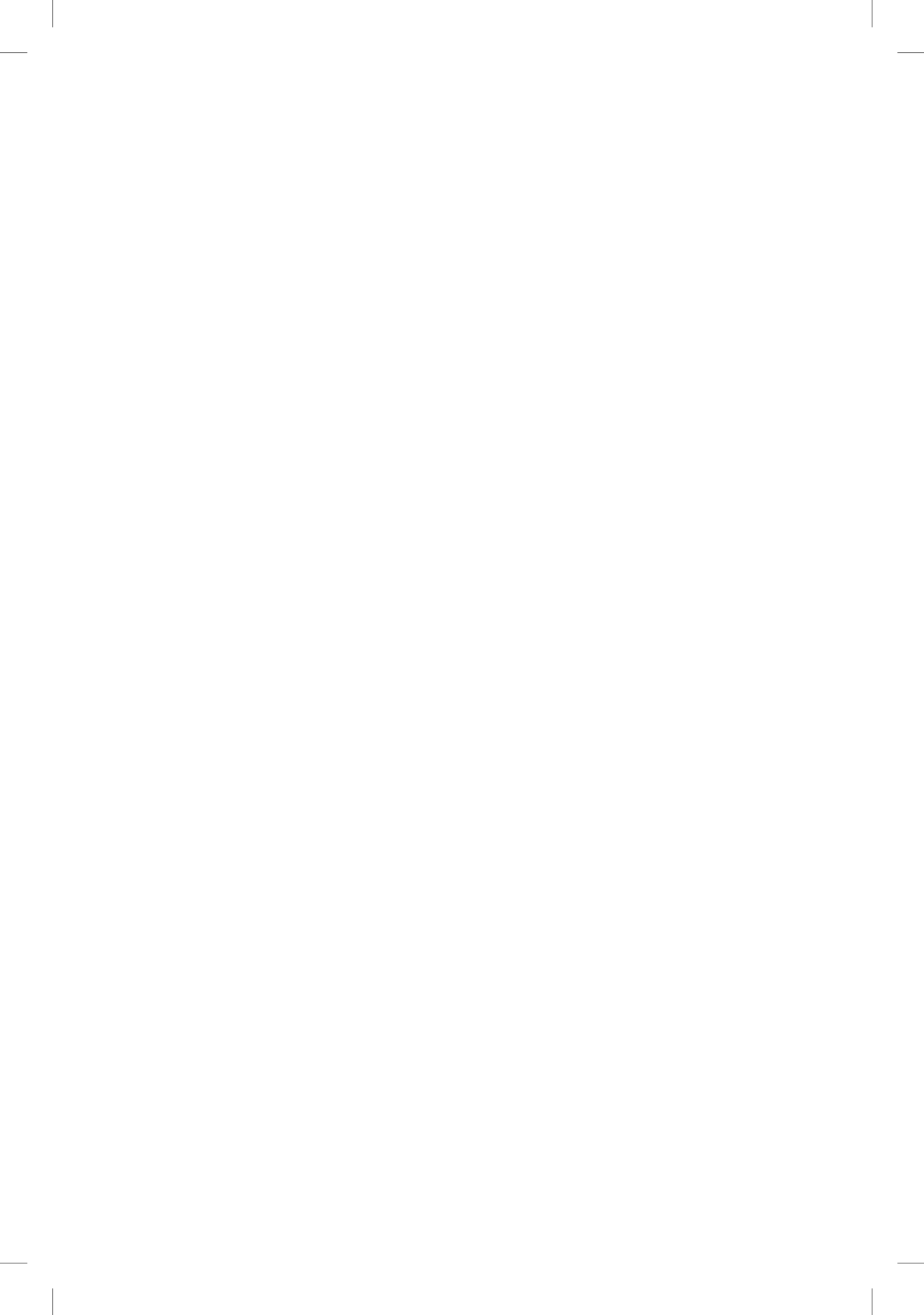
A kötet első, szűkebb értelemben vett történeti részétől a második egységhez vezet át a 2020. október 17-én a Bonum TV-n sugárzott kerekasztal-beszélgetés szerkesztett leirata. Ebben Dobszay Márton Benedek OFM három előljáróval – Németh Emma szociális testvérrel, Ullmann Péter Ágoston egykori gödöllői premontrei perjellel és Várszegi Asztrik nyugalmazott főapáttal – az újraindulás történetét és kihívásait személyes emlékek segítségével idézi meg.

Jelen kötet nem a magyarországi szerzetesség újraindulásának történetéről szóló végső szintézis. Célja sokkal inkább az, hogy a korábbi szakirodalom eredményeire támaszkodva, új források bevonásával, olyan áttekintést nyújtson a magyarországi szerzetesrendek 1950 és 2000 közötti (fél évszázados) történetéről, amely újabb kutatások és elemzések kiindulópontjává válhat. Ezt szolgálják az egyes tanulmányok mellékleteként közölt források és táblázatok, és ezért zárja a kötetet egy forrásválogatás a Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodájának Levéltárából. A Koltai András és Sági György által válogatott források egyedülálló pillanatképet nyújtanak a szerzetesrendek 1989–1990. évi helyzetéről és terveiről, valamint arról, hogy egy, az újraindulást önzet-

lenül segítő belga nővér egy évtized távlatából visszatekintve milyennek látta a magyar szerzetesség helyzetét, a rendekre váró kihívásokat és feladatokat.

Őszintén reméljük, hogy kötetünk nem csupán új történészgenerációk érdeklődését kelti fel a szerzetesrendek történetének kutatása iránt, és nem csupán a szerzetesség története iránt érdeklődő olvasók számára kínál új ismereteket, hanem a múlt megismerése egyúttal maguknak a szerzetesrendeknek is segítség lesz abban, hogy alapítójuk karizmájához hűen tudjanak megújulni és a jelen és jövő kihívásainak megfelelni.

Fejérdy András

TANULMÁNYOK

FEJÉRDY ANDRÁS

Tiltott és túrt utak: szerzetesrendek Magyarországon 1950–1989 között (vázlat)

A magyar szerzetesség történetének nehéz korszaka kezdődött 1950-ben. Az ateista ideológiára épülő kommunista pártállam ugyanis a társadalomra károsnak tekintette az egyház tanúságtevő missziójában mindenkor fontos szerepet játszó szerzeteseket. Felmérte, hogy radikális Krisztus-követésük, a „szegénységről és lemondásról, a tisztaságról és ártatlanságról, a készséges engedelmességről” szóló csendes tanúságtételük hatékony útja az evangelizációnak.¹ Az egyház- és vallásellenes politikának így fontos eleme volt a szerzetesrendek működésének csaknem teljes tiltásig menő korlátozása.

A magyar szerzetesség 1950 és 1989 közötti története nem nevezhető teljesen feltáratlan területnek. A kutatás kezdetben inkább egyes személyek, esetleg közösségek történetére irányult, de az ezredfordulót követően több rend történetének monografikus feldolgozására is sor került. Az egyháztörténész-szakma mindazonáltal továbbra is adós egy, az egész korszakot átfogó szerzetességtörténeti szintézis elkészítésével. Egy ilyen vállalkozás sikeres megvalósítása azonban csak akkor lesz reális célkitűzés, ha a magyarországi rendek döntő többségét illetően elkészülnek az alap kutatásokra támaszkodó összefoglaló munkák. Amíg ezek nem állnak rendelkezésre, két út adódik a leendő szintézis vázlatának kidolgozására: egyrészt lehetséges a már rendelkezésre álló rendtörténeti munkákra, visszaemlékezésekre és interjúkra támaszkodva – mintegy alulról építkezve –, az általános mintázatok kiszűrésével kidolgozni egy szerzetességtörténeti összefoglalást; a másik lehetséges út, ha felülről, a központi források és szabályok felől közelítünk a témához, és ezek segítségével teszünk kísérletet egy átfogó kép megrajzolására.

Jelen tanulmány ez utóbbira törekszik, amikor a szerzetesség 1950 utáni mozgásterét kijelölő dokumentum, a szerzetesek működési engedélyét megvonó 1950. évi 34. sz. törvényerejű rendelet, illetve a dokumentum megszületését megelőző viták felől közelítve veszi számba, milyen lehetőségek maradtak a kommunista rendszerben a szerzetesi hivatás megélésére. A szerzetesrendek működését megtiltó jogszabályhoz vezető út rövid összefoglalását követően célunk tehát, hogy a kormány és az egyház képviselői közötti tárgyalások során megvitatott pontok alapján mutassuk be azokat a kereteket, amelyek között a szerzetességnek boldogulnia kellett. Egyúttal számba vesszük azon kísérletek történetét is, amelyek az 1950. évi 34. sz. rendelet feloldását vagy módosítását célozták. Összefoglaló tanulmányunk mindazonáltal így sem kínál többet, mint egy olyan (csont)-vázlat, amely akkor válik élővé, ha majd az egyes rendek történetének hús-vér valóságát is sikerül beleépíteni.

---

¹ Vö. VI. PÁL PÁPA: *Evangelii nuntiandi*, n. 69.

1. A RENDEK BETILTÁSÁHOZ VEZETŐ ÚT

A nagyhatalmak jaltai döntése nyomán Magyarország a Szovjetunió érdekszférájába került, lehetővé téve hazánkban is a szovjet típusú rendszer meghonosítását. A 20. század más totalitárius rendszereihez hasonlóan a kommunista diktatúra ugyancsak egy új társadalmi rend felépítését tűzte ki célul, amelynek során minden ezzel szembenálló tényezőt ki kívánt iktatni. Az új, „osztály nélküli társadalom” megteremtése azonban a korábbi rend teljes felszámolását feltételezte, melynek két elsődleges eszköze a társadalom minden szektorának a hatalom ellenőrzése alá vonása (pl. politikai rendőrség, gazdaságirányítás, egyesületi élet monopolizálása, parlamenti egypártrendszer, egyházak stb.), valamint ezzel párhuzamosan a társadalom széles rétegeinek megfélemlítése volt.

A program megvalósítására különösen a legnagyobb társadalmi, közéleti befolyással rendelkező katolikus egyház jelentett komoly veszélyt: a többi felekezethez hasonlóan mintegy idegen testként élt tovább az új társadalmi rendszerben, hordozva annak lehetőségét, hogy egyfajta kikristályosodási ponttá, olyan menedékhellyé váljon, amelyből kiindulva újjászerveződhet a civil társadalom. A kommunista vezetés ezt a veszélyt különböző eszközökkel kívánta elhárítani, amelynek során a katolikus egyház társadalmi beágyazottságában, intézményes struktúráinak fenntartásában fontos szerepet játszó szerzetesrendek is hamar célkeresztbe kerültek.

A katolikus egyházzal szembeni végső offenzívát ugyan csak 1948. január 10-én hirdette meg Rákosi Mátyás,² a tényleges hatalmat kezükben tartó kommunisták vezetésével valójában már a második világháborút követő átmeneti korszakban megkezdődött az egyház meggyengítésének és háttérbe szorításának folyamata. Előbb az egyház és állam újlatin országokból ismert „ellenséges szétválásztására” jellemző intézkedéseket hoztak, majd a diktatúra kiépítésével párhuzamosan mind újabb módszereket alkalmaztak céljaik elérésére. Ennek során egyszerre támadták az egyház anyagi és intézményi bázisát, a társadalomhoz fűződő (szellemi-lelki) kapcsolatát, valamint a világi klérust és a szerzeteseket.

Az egyházellenes intézkedések így a rendeket sem hagyták érintetlenül.³ Már 1945-ben, a nagybirtok felosztásával és az egyházi földvagyon szétosztásával nehéz helyzetbe kerültek: intézményeik és a szerzetesi életet biztosító anyagiak jelentős része elveszett. Miután egy tulajdonos legfölbjebb száz holdat tarthatott meg, a szerzetesrendeknek a továbbiakban komoly kihívást jelentett az intézmények működtetése.⁴ A zaklatások, letar-

2 *Szabad Nép*, 1948. január 11. 4. Idézi: SALACZ GÁBOR: *A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje (1948–1964)*, Görres Gesellschaft, München, 1988, 9. „A demokrácia ez évi feladatai között van az egyház és a népi köztársaság viszonyának rendezése. Meg kell szüntetni azt a tarthatatlan állapotot, hogy a magyar nép ellenségeinek zöme az egyházak, elsősorban a római katolikus egyházi palást mögé bújik. A fiatal magyar demokrácia három esztendőn keresztül mindent megtett azért, hogy a katolikus egyházat is bevonja a nemzet talpra állításának nagy munkájába. Meg kell állapítani, hogy siker nélkül. [...] A magyar demokrácia eddig minden problémát, amely elé a történelem állította, megoldott. Amikor napirendre tűzi, végezni fog ezzel a reakcióval is, ami az egyház köntöse mögé bújik.”

3 Az 1945–1948 közötti egyházpolitika összefoglalását adja a szerzetesrendek szempontjából: BORSODI CSABA: *A szerzetesrendek felosztása, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán*. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 12 (2000/1–4), 184–191.; BÁNKUTI GÁBOR: *Jezsuiták a diktatúrában. A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya Története 1945–1965*, L'Harmattan – Jézus társasága Magyarországi Rendtartománya – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest, 2011, 29–35.

4 Az egyházi birtokokat súlyosan érintő 1945-ös „földreform” historiográfiáját és jogszabályi háttérét összefoglalja: HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN: *Plébániai földek „reformja” a Veszprémi Egyházmegyében*

tóztatások, szerzetesi iskolák diákjai és tanárai elleni eljárások,⁵ valamint a katolikus egyesületek 1946. júliusi betiltása mellett a felekezeti iskolák 1948. nyári államosítása különösen a tanítással foglalkozó rendeket érintette súlyosan. Miután a püspöki kar 1948. június 7-i határozata értelmében egyházmegyei pap, szerzetes, illetve szerzetesnővér – a hitoktatást leszámítva – az államosított iskolában igazgatói, tanári vagy tanítói állást nem vállalhatott,⁶ az állami iskolamonopóliumot bevezető törvény 1948. június 16-i elfogadását,⁷ majd a szerzetesrendek vezetőinek a kultuszminisztériummal folytatott sikertelen tárgyalásait követően a tanítórendek kiszorultak az oktatás területéről, és más – lelkipásztori vagy egyházi – feladatot kellett keresniük.⁸ A következő években az is számos feszültségre adott okot, hogy az államosítás csak az oktatással összefüggő vagyontárgyakat (iskolákat, kollégiumokat) érintette, az azokkal sokszor egy épületben található rendházakat nem, így a szerzetesek továbbra is érintkeztek korábbi tanítványaikkal.⁹

Az iskolák államosítása után újabb tervek születtek a szerzetesrendek visszaszorítására. A Mindszenty József ellen meginduló propaganda-hadjáratral összefüggésben a Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottsága 1948 novemberében a „klerikális reakció elleni harc” tárgyában készült javaslata szorgalmazta a papok, szerzetesek és apácák kizárását az üzemek területéről, a házapostolok és a „klérus többi agitátorának” eltávolítását és a rendőri fellépést „éjjeli misézőkkel, házapostolokkal, kolduló és házaló apácákkal, szerzetesekkel, uszító papokkal” szemben.¹⁰ A szorítás

1945-ben. In: Csikós Gábor – Kiss Réka – Ö. Kovács József (szerk.): *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017, 533–542.; Ld. még: Ö. Kovács József: *Földindulás. A leplezett kommunista diktatúra társadalmi gyakorlata a vidéki Magyarországon 1945-ben*. In: Csikós Gábor – Kiss Réka – Ö. Kovács József (szerk.): *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017, 19–65.; A ciszterci rend anyagi helyzetének megváltozásáról ld. CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: „Nem harcolunk de nem is búcsúzunk...”. *A Ciszterci Rend Zirci Apátságának története a második világháború végétől Endrédy Vendel apáti haláláig*, Zirci Ciszterci Apátság, Budapest, 2017, 68–78.; Ld. még pl. KISNÉMETH FÜLÖP OSB: *A pannonthalmi bencések és az 1945-ös földreform*. In: Dénesi Tamás (szerk.): *Collectanea Sancti Martini. A Pannonthalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 6.*, Pannonthalmi Főapátság Gyűjteményei, Pannonthalma, 2018, 51–85.

5 A legismertebb eset P. Kiss Szaléz ügye: KAHLER FRIGYES: *A Kiss Szaléz-ügy*. In: KAHLER FRIGYES: *A nagy „tűzvörös sárkány” torkában. Konceptációs eljárások ferences szerzetesek ellen, 1945–1956*, Kairosz, Budapest, 2009, 165–281.

6 Jegyzőkönyv, mely felvétellett Budapesten, az Angolkisasszonyok pesti intézetében 1948. június 7-én megtartott rendkívüli püspöki konferencián. In: BEKE MARGIT (szerk.): *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945–1948 között*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015, 426.

7 Szövegét ld. BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005 (Dokumentumok), II. 1944–2005*, História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005, 853–855.

8 Az iskolák államosításáról ld. SZABÓ CSABA – SZIGETI LÁSZLÓ (szerk.): *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948. A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve 2008*, Új Ember, Budapest, 2008. A következőkéről ld. még pl. DÉNESI TAMÁS: *Bencés diaszpóra 1948–1950 között*. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején I. A Pannonthalmi Főapátságban 2016. február 18–19-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonthalmi Főapátsági Levéltár, Pannonthalma, 2017, 121–162.

9 BORSODI Cs.: *A szerzetesrendek feloszlata* i. m., 190–191.; BANK BARBARA: *A debreceni piaristák avagy Sörlei Zsigmond és társai perének története*. In: Forgó András (szerk.): *A Piarista Rend Magyarországon*, Szent István Társulat, Budapest, 2010, 217–227.

10 MNL OL 276. f. 53. cs. 15. ó.e. Előterjesztés a Politikai Bizottsághoz a klerikális reakció elleni harcról. 1948. november 24.; Kivonatoln közli: BORSODI Cs.: *A szerzetesrendek feloszlata*, i. m., 192–194.

Mindszenty letartóztatása és pere után sem enyhült: a rendek visszaszorításának következő nagyobb lépése a betegápoló női rendek kórházakból történő eltávolítása volt 1949 ősze és 1950 májusa között.¹¹ Ezzel a kormányzat megteremtette a rendek teljes felszámolásának lehetőségét, hiszen immár hivatkozhatott arra, hogy mind a tanítás, mind a betegápolás megoldott nélkülük.

1.1. A püspöki kar tárgyalóasztalhoz kényszerítése

Az állam és az egyház 1945-től fokozatosan megvalósított szétválasztásából fakadó új helyzetet egy az állam és az egyház közötti megállapodás rendezhette volna megnyugtatóan. A megegyezést ugyan sem XII. Piusz pápa, sem a helyi egyház vezetése nem utasította eleve vissza, de egy *modus vivendi* aláírását csak kellő garanciák megléte esetén ítélték vállalhatónak. Miután az 1947 tavaszán kezdeményezett konkordátum-tárgyalások – a Szentszék és a magyar kormány közötti megegyezést célzó egyeztetések – Nagy Ferenc kormányának bukásával érdemben meg sem indultak, 1948 elején merült fel ismét egy egyezmény megkötésének lehetősége. A Mindszenty József bíborossal egyeztetett tárgyalási taktika alapján Czapik Gyula egri érsek négy feltétel teljesülésének igényével ült tárgyalóasztalhoz. Az öt tárgyalási forduló alkalmával azonban sem a Szentszék és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállítását, sem az 1946 óta betiltott katolikus egyesületeknek, illetve egy katolikus napilap kiadásának engedélyezését, sem pedig a pártok egyház- és vallásellenes támadásainak megszüntetését nem sikerült elérni. A tárgyalások az egyházi iskolák államosításának napirendre tűzésével azután végleg zsákutcába jutottak.¹²

Az 1948 őszen Mindszenty személyével szemben mind intenzívebbé váló támadások légkörében a püspöki kar mérsékelt, megegyezéspárti szárnya ugyan még egy utolsó, kétségbeesett kísérletet tett a Szentszék és a magyar kormány közötti egyeztetések megindítására, ám miután a szovjet vezetés helytelennek tartotta a Vatikánnal folytatott tárgyalásokat és megegyezést, Rákosi a nyílt leszámolást választotta. Mindszenty 1948. december 26-i letartóztatása a Szentszék részéről is véget vetett minden tárgyalási hajlandóságnak: XII. Piusz a jezsuita Mócsy Imre útján a magyar püspökökhöz eljuttatott levelében tárgyalások helyett helytállásra szólította fel a főpásztorokat.¹³

11 Ld. erről BORSODI Cs.: *A szerzetesrendek felosztása*, i. m., 196–197.

12 BALOGH MARGIT: Szentszéki–magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben. In: Tusor Péter (szerk.): *Magyarország és a római Szentszék. (Források és Távlatok). Tanulmányok Erdő Péter bíboros tiszteletére*, Gondolat, Budapest–Róma, 2012, 399–403.; BALOGH MARGIT: Kötélhúzás a kulisszák mögött. Czapik Gyula egri érsek tárgyalásai 1948-ban. In: Szabó Csaba – Szigeti László (szerk.): *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948. A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve 2008*, Új Ember, Budapest, 65–102.; Ld. még: SOMJRAI ÁDÁM OSB (szerk.): *Scontrarsi o negoziare? Alternative dei Cattolici nel dopoguerra in Ungheria alla luce di alcuni documenti Vaticani. Ütközni vagy időt nyerni? Katolikus alternatívák 1945 után néhány vatikáni dokumentum fényében*, METEM, Budapest, 2020.

13 A tárgyalásokról: BALOGH MARGIT: „Nem meggyőződésből, hanem kényszerből...” Vázlat a katolikus egyház és állam 1950. évi megállapodásának értelmezéséhez. In: Somorjai Ádám – Zombori István (szerk.): *Episcopus, archiabbas benedictinus, historicus ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*, METEM, Budapest, 2016, 486–496.; Ld. még: BALOGH M.: Szentszéki–magyar kapcsolatok, i. m., 408.; BALOGH MARGIT: *Mindszenty József (1892–1975)*, MTA Bölcsészettudományi

Ezt követően hiába törekedett a kommunista hatalom – más felekezetekhez hasonlóan – valamilyen megegyezést kikényszeríteni a katolikus egyház vezetőiből, a püspökök Rómának engedelmessé válását követően másfél éven keresztül sikeresen halogatták a tárgyalások megkezdését. A Jugoszlávia és a Szovjetunió között kibontakozó szembenállásnak, illetve a koreai háború kirobbanásának légkörében a pártállami vezetés 1950 nyarán végül a szerzetesek kitélepítését használta arra, hogy tárgyalásztalhoz kényszerítse a magyar püspököket.¹⁴ Az 1945 óta folyamatosan erősödő, majd 1948 őszétől újabb fokozatba kapcsoló egyházellenes politika nem hagyott kétséget afelől, hogy előbb-utóbb Magyarországon is sor kerül a szerzetesek elleni átfogó fellépésre: miután a román kormányzat egy 1949. július 29-i rendelettel felszámolta a kolostorokat és rendházakat,¹⁵ a Szent-szék már 1949 szeptemberében számolt ezzel a lehetőséggel, és Grósz József útján arra utasította a szerzeteseket, hogy amíg nem kényszerítik őket, ne hagyják el szerzetesházaikat. Egyúttal emlékeztetett: szétszórás esetén a jelöltek és újoncnők szabadon távozhatnak, ideiglenes fogadalmasként viszont fogadalmuk lejártáig rendi kötelekbe tartoznak, az ünnepélyes örök fogadalmak alól pedig csak a Szentszék, az egyszerű örök fogadalmak alól – szentszéki felhatalmazás birtokában – a kalocsai érsek adhat felmentést.¹⁶ A Csehszlovákiában 1950. április 13. és május 28. között a szerzetesrendek erőszakos felszámolását célzó K-akcióval¹⁷ párhuzamosan Magyarországon is elkezdték előkészíteni a döntő támadást. Az egi ciszterciak jogtalan államosítások ellen tiltakozó beadánya nyomán Darvas József azzal a javaslattal fordult Rákosi Mátyáshoz, hogy a szerzetesek kezében maradjon a rendházak és az államosított iskolaépületek használata során felmerülő ismételt konfliktusok felszámolására az addig felerészben államosított épületeket teljes egészében államosítsák és az ott lakó szerzeteseket más egyházi tulajdonban és kezelésben lévő rendházakba telepítsék át.¹⁸ Végül azonban még ennél is drasztikusabb megoldás valósult meg.

Révai Józsefnek a Politikai Bizottság 1950. május 25-i ülésén a „klerikális reakció” elleni harcról tartott referátuma immár minden kétséget kizárva jelezte a párt szándékait. Révai szerint ugyanis a „klerikális reakció tömegagitációjának legfontosabb szervezetei a különféle férfi és női rendek” voltak, és miután tanító, betegápoló, szegénygondozó feladataik megszűntek, szükségessé vált, hogy rendszabályokat alkossanak ellenük. Egyúttal leszögezte, hogy a párt kész „az imperialistáknak ezt az 5. hadoszlopát” „felszámolni a béke védelme, népünk egysége, a szocialista építés biztosítása érdekében.”¹⁹

Kutatóközpont, Budapest, 2015. 755–757.; KÁLMÁN PEREGRIN OFM: *Mindszenty, Tomek, Barankovics. Arcvonások és fordulópontok a keleti politika világában*, Szent István Társulat, Budapest, 2020, 25.

14 GERGELY JENŐ: *Az 1950-es egyezmény. A szerzetesrendek feloszlatása Magyarországon*, Vigilia, Budapest, 1990, 13–18.; BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 36.

15 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 36.

16 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 32–33. Teljes szövegét ld. alább, Bögre Zsuzsanna tanulmányának mellékletében.

17 KAREL KAPLAN: *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei 1948–1952*, Oldenbourg, München, 1990, 101–104.; JÁN MILAN DUBOVSKÝ: *Akcja kláštorů. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským rehoľiam v rokoch 1949–1952*, Matica slovenská, Martin, 1998.

18 BORSODI CS.: *A szerzetesrendek feloszlatása*, i. m., 199.; Ld. még: A püspöki kar 1950. február 16-án tartott tanácskozása. In: BALOGH MARGIT (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949–1965 között. Dokumentumok*, METEM, Budapest, 2008, 161., 166–168.

19 MNL OL 276. f. 53. cs. 53. ö. e. 13–22. MDP PB 1950. május 25-i ülése. Harc a klerikális reakció ellen. (Referátum vázlata). Idézett részek: 16., 22. Kivonatolva ld. BORSODI CS.: *A szerzetesrendek feloszlatása*, i. m., 200–201.

Miután a MDP Központi Vezetése június 1-ji ülésén határozott a referátum javaslatainak végrehajtásáról,²⁰ és az erről szóló döntést Révai kommentárjával a *Szabad Népb*ben is közzölték, Kádár János belügyminiszter 1950. június 7-én elrendelte a szerzetesek kitelepítését a déli határhoz közel eső rendházakból. Miután június 9-ről 10-re virradó éjszaka az ÁVH irányításával előbb a határsávból, majd az ország többi részéből is több hullámban embertelen módon internálták a szerzeteseket, 1950. június 20-án Grósz József kalocsai érsek, a püspöki kar elnöke tiltakozó levélben fordult Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben a sérelmek orvoslására tárgyalások megindítására tett javaslatot.²¹

A levél nyomán a püspöki kar és a kormány képviselői először június 28-án ültek tárgyalóasztalhoz. Jóllehet a püspökök kizárólag a szerzeteseket ért sérelmek ügyében kívántak tárgyalni és valamiféle kompromisszumos megoldást találni, a tárgyalásokat *de facto* vezető Rákosi amellettt érvelt, hogy a szerzetesek ügye önállóan nem, csak az állam és egyház közötti viszony átfogó rendezésének részeként oldható meg. A július és augusztus folyamán lezajló további hét tárgyalási forduló középpontjában mindenesetre változatlanul a szerzetesrendek ügye állt.²² A megbeszéléseket vezető (és uraló) Rákosi – arra hivatkozva, hogy a Horthy-korszakban aránytalanul megnőtt a szerzetesek létszáma, ráadásul időközben számos, korábban szerzetesek által ellátott funkciót az állam vett át – a rendek számának csökkentését követelte, és a fenyegetőzéstől sem riadt vissza: „*A globális szám, amiről szó van 11 ezer vagy 12 ezer. Elképzelésünk az, hogy önkönként csökkentik a minimumra a szerzetesrendeket, mert ha ezt nem tudják megcsinálni, akkor az állam kénytelen maga rendet csinálni. [...] Mi rámehetünk arra is, hogy az állam tekintélyével, eszközeivel kezdjünk egy ilyen redukáló kúrát, fogyókúrát, de az nagyon nehéz és kellemetlen. [...] szeretnénk, ha valami megegyezés jönné létre.*”²³ A sarokba szorított egyházi tárgyalódelegáció hiába állt elő különféle kompromisszumos javaslatokkal, csak annyit sikerült elérni, hogy Rákosi elfogadta: „*Jelképesen néhány szerzetesrendet hagyunk meg, és ezzel az állam mentes lesz a gyanútól, hogy a szerzetesrendek általános megszüntetésére törekszik. Ilyen formát kell találni.*”²⁴ Miután azonban a püspökök jelezték, hogy nem járulhatnak hozzá a szerzetesrendek működési engedélyének még részleges megvonásához sem, legfeljebb tudomásul vehetik a kormány intézkedését, és „*megbeszéléseket folytathatnak a felosztatás által érintett egyének sorsának enyhítésére*”,²⁵ a kommunista politikus „önkritikát” gyakorolt: „*Mi nem jól vittük a dolgot, először meg kellett volna vonni a működési engedélyt az összes szerzetesrendtől, és utána leülni tárgyalni, mert akkor a püspöki kar nem lett volna abban a helyzetben, hogy negatívan tűr egy lépést, ami neki nem kellemes.*”²⁶

A nehéz és hosszú egyeztetések során az is felmerült, hogy a püspöki kar megszakítja a tárgyalásokat. Az egyház, a hívek és a szerzetesek iránti felelősség tudatában a püspökök végül augusztus 30-án mégis aláírták a megállapodást, amelyet az utolsó tár-

20 MNL OL 276. f. 52. cs. 12 ő. e. Jegyzőkönyv az MDP KV 1950. május 31-én és június 1-én tartott üléséről.

21 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 38–40.; BORSODI CS.: *A szerzetesrendek felosztatása*, i. m., 202–204.; Grósz levelet közli: GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 23–24.; A Grósz-levél előzményeiről SALACZ G.: *A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje*, i. m., 66–68.

22 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., passim.

23 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 67., 82.

24 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 105–106.

25 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 287.

26 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 193.

gyalási fordulón Czapik Gyula egri érsek inkább diktátumként jellemzett a tárgyalást vezető Kádár Jánosnak: „*Államtitkár úr; ez a módszer, hogy elébe teszik az embernek, hogy vagy elfogadom, vagy nem, ez nem tárgyalás, mert itt a döntés egyoldalúan történik.*”²⁷ A megállapodásban az egyház elismerte a szocialista államot, és kiállt a béke megőrzése és az atomfegyver használata ellen. Vállalta továbbá, hogy híveit a kormány által vezetett építő munkában való aktív részvételre buzdítja, egyúttal eljár azokkal szemben, akik ez ellen fellépnek. Ennek ellenében a Magyar Népköztársaság kormánya az – alkotmányban is rögzített – vallásszabadságnak és az egyház lelkipásztori működésének biztosítását vállalta, visszaadott nyolc korábban államosított egyházi középiskolát, és engedélyezte, hogy ezekben a tanítás ellátásához szükséges „*megfelelő számú férfi és női tanítórend működjék*”. Az egyezmény végül ígéretet tett arra, hogy az állami költségvetésből 18 éven keresztül folyamatosan csökkenő mértékben továbbra is támogatást nyújtanak katolikus egyházi célokra.²⁸

2. SZÉTSZÓRATÁSBAN

2.1. A szerzetesek létszámának alakulása

Az egyezmény aláírását követően a kormány az 1950. évi 34. számú törvényerejű rendelettel szeptember 7-én a megállapodásban visszaadott nyolc egyházi középiskolát működtető négy szerzetesrend – a piaristák, a bencések, a ferencesek kapisztránus provinciája, valamint a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek – mintegy 60–80 tagján kívül valamennyi szerzetes működési engedélyét megvonta Magyarországon.

A rendelkezésre álló adatok szerint szinte lehetetlenség teljes pontossággal megmondani, hogy ez hány személyt érintett. Gergely Jenő az 1948-as országos sematizmus adatai alapján 2429 férfi, és – úgy, hogy hét rendre vonatkozóan hiányos adatok álltak rendelkezésre – 9036 női szerzetest vett számba, a külföldi misszióban élő rendtagok nélkül.²⁹ A Vallási és Közoktatási Minisztérium 1949. novemberi adatai némiképp eltérnek ettől: eszerint 23 férfirendben 2582 rendtag, és 40 női rendben 8956 szerzetesnővér élt.³⁰ (Az Állami Egyházügyi Hivatal – ÁEH – kimutatása 1950. szeptember 1-ji állapotot tükröző összesítése, illetve az 1948. évi országos sematizmus ezzel szemben 43 női rendet sorolt fel).³¹ A 1950. augusztus 17-i püspöki konferencián pedig 2454 férfi és 7673 női rendtagról, azaz összesen 10127 szerzetesről volt szó, megjegyezve, hogy a szerzetesnővérek létszáma a rendelkezésre álló adatnál biztosan több.³² A korabeli központi kimutatásokban található számoktól eltérnek a későbbi összesítések: a magyar egyházpolitika irányítóival tárgyaló Luigi Poggi érsek adatai szerint 1950-ben

27 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 289.

28 Szövegét ld. GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i.m. 317–319.; BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, i. m., 944–946. A megállapodás értelmezéséről ld. BALOGH M.: „*Nem meggyőződésből, hanem kénytelenségből...*”, i. m. 504–509.

29 GERGELY JENŐ: *A Katolikus Egyház Magyarországon 1944–1971*, Kossuth, Budapest, 1985, 236–241.

30 BORSODI CS.: *A szerzetesrendek feloszlata*, i. m., 198.

31 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 357–368.; GERGELY J.: *A Katolikus Egyház Magyarországon*, i. m., 236–241.

32 Prímási Levéltár 5595/1951. sz. iratsomón belül sz. n., az 1572/1951. irathoz sorolva. Idézi: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i.m., 253.

Magyarországon 23 férfirend működött, 2582 taggal, és 40 női rend 8956 nővérrel; az 1988-as Katolikus Almanach szerint pedig 9992 női és (a növendékekkel együtt) 2161 férfi rendtagot, azaz összesen 12153 szerzetest érintett a rendekkel szembeni 1950. évi intézkedéssor.³³ Egy 1989 után, az újrainduláskor a rendek adatszolgáltatása alapján készített összesítés ismét más számokat közöl: úgy, hogy mintegy 10 női rendről nem rendelkezik adattal, – a domonkos harmadrend 180 tagja nélkül – a szerzetesnővérek számát 8946-ra, és három férfi rend adatainak hiányában a férfi szerzetesekét 2824-re teszi 1950-ben.³⁴ Összességében tehát reális volt a tárgyalások során Rákosi megállapítása, miszerint a szerzetesek száma a korabeli Magyarországon kb. 11–12 ezer fő körül lehetett.³⁵ Következésképpen arányait tekintve az 1950-ben működő szerzeteseknek alig 2 százaléka működhetett tovább legálisan.

A szétszórtság és üldöztetés természetesen a rendi utánpótlás lehetőségét is erősen korlátozta. Jóllehet a rendek jelentős része törekedett valamilyen formában a hivatások gondozására,³⁶ legálisan csupán a középiskolák ellátására meghagyott négy rendnek volt erre lehetősége. A püspöki kar 1970-ben fogalmazta meg a kérést, hogy az ÁEH elnöke engedélyezze a tanári utánpótlást biztosító szerzetesnövendékek létszámkeretének 14-ről 20 főre történő felemelését.³⁷ A meginduló tárgyalások eredményeként 1972-re annyit sikerült elérni, hogy az ÁEH a továbbiakban a novíciusokat vagy jelölteket nem számolta bele a rendi létszám keretébe, csupán azt tekintette szerzetesnek, aki vagy örök fogadalmat tett, vagy akit már pappá szenteltek.³⁸

A betiltott férfirendek esetében kezdetben úgy kíséreltek megoldást találni a novíciusok továbbképzésére, hogy egyházmegyei szemináriumokban helyezték el őket tanulmányaik folytatására. 1952-től azonban az Állami Egyházügyi Hivatal ezt ellentétesnek találta a megegyezéssel, így megszűnt annak a lehetősége, hogy volt szerzetesek ilyen formában tanulhassanak tovább.³⁹ A már felszentelt ötödéves kispapok ugyan nem estek az állami korlátozás alá, és „emberiesség címén” az ÁEH azt is engedélyezte, hogy a negyedéves növendékek befejezhessék tanulmányaikat, az alsóbb éveken tanuló egykori

33 A fenti számok a kötetben az egyes szerzetesrendekről szóló pontok adatainak összegzésével jönnek ki. A rendekről szóló bevezetőben Hervay Ferenc kerekítve 2300 férfi és 8000 női szerzetesről ír. HERVAY FERENC: Szerzetesrendek. In : Turányi László (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945–1985*, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 157–198. (158); KISGERGELY JÓZSEF: Női rendek. In : Turányi László (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945–1985*, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 199–231.

34 A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára (= MSzKL), Szerzetesi konferenciák és közös intézmények (= I.), FSZK és MRK közös ügyei (=3.), A szerzetesrendek újraindulása (=a), Szerzetesekrendek ingatlanjainak nyilvántartása (= 6.) Szerzetesrendek ábcés nyilvántartása c. füzet.

35 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 67.

36 Az 1990-es évek első felében készített felmérések szerint az illegálisban működő rendek közül nagyobb számban a Jézus Társasága, az érdi és a kismarosai ciszterci nővérek, a Domonkos Nővérek Apostoli Kongregációja, az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek, a Jézus Szíve Társasága (Népleányok), a kalocsai iskolanővérek és a Szociális Testvérek Társasága vett fel nagyobb számban fiatalokat. Vö. BERKECZ FRANCISKA: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon, *Távlatok* 5 (1995/22), 180.

37 Váci Püspöki Levéltár, Conferentia Episcoporum, 1970. évi iratcsomó, 7 doboz, dátum szerint rendezve. A püspöki kar 1970. december 9–10-én tartott tanácskozása. (Folyó ügyek 14/b.).

38 MNL OL XIX-A-21-a. K-13a-5/1972. A püspöki kar 1972. december 6–7-én tartott tanácskozása. (6. Tárgyalások az ÁEH-ban).

39 A püspöki kar 1952. június 20-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 428–429.

novíciusokat azonban elbocsátottak a szemináriumokból.⁴⁰ Az ő számukra a rendek – kapacitásuknak megfelelően – igyekeztek rendi képzést biztosítani.⁴¹

Kiseb létszámban, de akadtak olyanok is, akik a szétszórás után kerültek kapcsolatba valamely szerzetesrenddel, és már az illegitimitásban csatlakoztak a rendhez. Férfi rendek esetében előfordult például, hogy a szemináriumban tanuló vagy éppen onnan kizárt kispapok között születtek hivatások,⁴² de a női rendek egy részéhez – különösképpen az érdi és a kismarosi ciszterci nővérekhez, a Domonkos Nővérek Apostoli Kongregációjához, az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérekhez, a Jézus Szíve Társaságához (Népleányok), a kalocsai iskolanővérekhez és a Szociális Testvérek Társaságához – ugyancsak több fiatal csatlakozott.⁴³

Az 1950 utáni mintegy negyven évben mindenesetre jelentősen megcsappant a szerzetesek száma. A létszámcsökkenésnek elsősorban a tagok halála volt az oka,⁴⁴ és csak minimális mértékben volt jellemző a szerzetesi hivatás elhagyása. Az 1980-as évek közepén a férfi rendekre gyűjtött adatok alapján összesen 70 olyan szerzetesről lehetett tudni, aki elhagyta a rendjét. Köztük mindössze 21 olyan személy akadt, akinek helyzete egyházjogilag rendezetlen maradt.⁴⁵ Miként a működési engedélyüktől megfosztott szerzetesek létszámát, úgy a rendszerváltozáskor a rendi életet újratekintő szerzetesek számát is nehéz teljes pontossággal meghatározni, mert az 1990-es évek elején készült adatszolgáltatások adatai között jelentős eltérésekkel találkozunk. Míg Révay Edit 938 férfi és 2441 női szerzetesi visszatéréséről tud,⁴⁶ a szerzetesi iroda rendi adatszolgáltatásra épülő korabeli adatai ettől – és egymástól is – kissé eltérnek. A magyarországi szerzetesrendek tartományfőnökeinek első országos konferenciájára készült kimutatásban – a részben legálisan működő bencések, piaristák és ferencesek létszámadatai nélkül – 499 férfi szerzetes és – a szegedi iskolanővérek rendtagjait beleszámítva, de más rendek esetében hiányzó létszámadatokkal – 2920 szerzetesnővér szerepel.⁴⁷ A szerzetesi iroda által 1990. december 31-én készített kimutatás szerint ellenben (a novíciusokat és jelölteket nem számítva) 810 férfi és 2812 női szerzetes működött Magyarországon.⁴⁸ Egy

40 Feljegyzés. Conferentia episcoporum, 1952. június 20. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 431.; BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 118.; Ld. még TAKÁCS NÁNDOR: *Kisbajtárból főpásztor. Szerdahelyi Csongor beszélgetése Takács Nándor nyugalmazott megyéspüspökkel*, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 103–105., 111., 116., 119.

41 Egy egészen sajátos képzési formát jelentett a kistarcsai internálótáborban 1950–1952 között működött Collegium Maximum. BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 88–89.

42 Vö. pl. LÉGRÁDI ATTILA: *Tanúságtévők és fehér kovászok. A Magyar Pálos Rend története az 1945 utáni évtizedekben*, Ráció-LAMBDA, Budapest, 2020, 96–125.; Ö. KOVÁCS JÓZSEF – SZABÓ CSABA (szerk.): *Inkább létezni, mint látszani. Ullmann Péter Ágoston premontrei szerzetes emlékezései*, Szent István Társulat, Budapest, 2017.

43 Vö. BERKECZ F.: *Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon*, i. m., 180.;

44 Hervay Ferenc 60-70 százalékra teszi az elhunyt szerzetesek arányát. HERVAY F.: *Szerzetesrendek*, i. m., 158.

45 Ld. Hervay Ferenc adatait: HERVAY F.: *Szerzetesrendek*, i. m., passim.

46 RÉVAY EDIT: *Újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban*, Magyar Egyházsociológiai Intézet, Budapest–Csíkszereda, 2003.

47 MSzKL I.3.a. Szerzetesrendek cím- és ingatlanjegyzékei (=2), Kivonat a magyarországi szerzetesrendek tartományfőnökeinek I. országos konferenciájáról.

48 MSzKL, I.3. Létszámadatok (= c) Férfi és női szerzetesrendek létszámadatai 1990 (= I.3.c.1.) A férfi és női rendek nyilvántartási adatai. Helyzet: 1990. december 31.

másik, az ingatlanok visszaigényléséhez kapcsolódó összesítésben ettől eltérően 1989-re vonatkozóan összesen 885 férfi és 2833 női szerzetesről szerepel adat.⁴⁹

2.2. A négy iskolafenntartó rend

Az 1950-ben Magyarországon élő 11–12 ezer szerzetes közül egy elenyésző kisebbségnek maradt meg a működési engedélye: azon négy rend tagjai közül néhány tucatnak, amelyek az állam részéről a katolikus egyháznak visszaadott katolikus középiskolákat fenntartották, illetve ott tanítottak. Az ilyen módon töredékesen megmaradó rendek és a gimnáziumok kiválasztása nem nélkülözte a konfliktusokat és a váratlan fordulatokat.

A hatalom már korábban, az iskolák 1948. évi államosítása idején felvetette, hogy egy megállapodás fejében néhány gimnáziumot egyházi kezelésben hagynak. A püspöki kar azonban már akkor sem kívánt a 16⁵⁰ – más visszaemlékezések szerint 20⁵¹ – középiskola fejében vállalhatatlan engedményeket tenni, és az 1950. június 28-án tartott első tárgyalási fordulón a Rákosi által felajánlott 12 iskola meghagyása iránt sem mutatott különösebb érdeklődést. Ahogy Czapik Gyula egri érsek fogalmazott a következő tárgyalási fordulón: „Hogy visszaadnak egy pár iskolát, ez bennünket nem érint különösen, mi ezzel már leszámoltunk.”⁵² „Ha más működési területen bizonyos szerzeteket meghagynának, mi készséggel mondanánk le az iskolákról.”⁵³ Az elhúzódtó tárgyalások során Rákosi utóbb levitte a visszaadni kívánt iskolák számát hatra, a megállapodásban azonban végül nyolcban határozták meg a számukat.⁵⁴

Jóllehet Rákosi kezdetben a püspöki karra bízta, mely iskolákat kéri vissza, és azokat mely szerzetesrendekkel kívánják ellátni – csak annyit szögezett le, „nehogy az történjék, hogy a 700 tagú ferences rendre bízzák az iskolát, és kéri, hogy maradjon meg”.⁵⁵ A gyakorlatban ebben a kérdésben is az állam akarata érvényesült. A püspökök ugyanis eredetileg a fiúiskolák ellátására a bencés, ciszterci és piarista rendeket, a lánygimnáziumokéra az Angolkisasszonyokat, valamint a kalocsai és a szegedi iskolanővéreket kívánták kijelölni.⁵⁶ Az állami tárgyalópartnerek ellenben kizárták az arisztokratikusnak tartott Angolkisasszonyokat és a Sacré Coeur nővéreket, valamint a „Mindszenty rossz szellemének” tekintett Endrédi Vendel által vezetett cisztercieket,⁵⁷ ellenben támogatták a „szegényszagú” ferenceseket, akiket „a régi arisztokrácia elnyomott”.⁵⁸ A

49 MSzKL I.3.a.6. Szerzetesrendek ábécés nyilvántartása c. füzet.

50 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 157.

51 JAVORNICZKY ISTVÁN: *A magyarság és az egyház szolgálatában. Életinterjú dr. Keresztes Sándorral*, A szöveget sajtó alá rendezte és szerkesztette Keresztes András, METEM, Budapest, 2021. 168.

52 KOVÁCS ÉVA: „Megegyezés” az iskolák ügyében. Az állam és a legnagyobb iskolafenntartó egyházak közötti tárgyalások az iskolaállamosítás után, *Történelmi szemle* 45 (2007/3–4) 293.

53 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 281.

54 KOVÁCS É.: „Megegyezés” az iskolák ügyében, i. m., 293.

55 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 130., 142.

56 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 219.

57 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 239, 247–248. Rogács Ferenc észrevétele szerint a ciszterciek kizárásában legalább ilyen fontos szerepet játszott, hogy az békepapi mozgalom megalakulása után annak egyik vezetőjét, Horváth Richárdot a rend kizárta. BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 259.

58 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 238. Végül itt sem az esztergomi iskolát működtető Mariánus rendtartomány, hanem a korábban iskolafenntartói gyakorlattal nem rendelkező kapucinus rendtartomány

püspökök hiába próbálták megmenteni a ciszterci rendet, illetve elérni, hogy a Knézits utcai iskolát ne a Budapesten beágyazottsággal nem rendelkező szegedi iskolánövérnek, hanem az eredetileg is azt fenntartó Isteni Szeretet Leányai működtethessék, a kormány hajthatatlan volt: ragaszkodott ahhoz, hogy egy rend legalább két iskolát vegyen át. A püspökök így végül elfogadták a diktátumot, sőt Hamvas Endre maga kötelezte a szegedi iskolánövérket arra, hogy a budapesti leánygimnáziumot is ők vegyék át.⁵⁹ A megállapodással így végül – mintegy mutatóba – négy rendhez tartozó mintegy 240 szerzetes működhetett legálisan Magyarországon.⁶⁰

Félrevezető tehát az a gyakran előforduló kijelentés, hogy az 1950-es megállapodás nyomán négy szerzetesrend tovább működhetett. Az iskolák fenntartásához meghagyott szerzetesek száma ugyanis nem csupán a rendek összlétszámához, hanem a meghagyott rendek eredeti létszámához viszonyítva is csak a rendtagok töredékét jelentette: rendenként átlagosan 60 működési engedéllyel rendelkező szerzetessel számolva a bencések körülbelül 22 százaléka, a piaristák 24 százaléka, a ferencesek Kapisztrán Rendtartománya tagjainak 17 százaléka, a szegedi iskolánövérnek 14 százaléka maradt „kereten” belül. A részlegesen meghagyott rendek többi tagja az egyéb betiltott rendek sorsában osztozott.

2.3. Emigráció

A tárgyalások során az egyház képviselői törekedtek arra, hogy a működési engedélyüktől megfosztott rendek tagjai és a kereten kívüli szerzetesek számára a lehetséges mértékben méltó életkörülményeket, valamiféle „menekülési útvonalat” biztosíthassanak. Részben ezt szolgálta volna az a július 12-i tárgyalásra vitt javaslat is, hogy a kormány tegye lehetővé: a szerzetesek rendjük feloszlata nélkül, szabadon külföldre távozhassanak.⁶¹ Rákosi kezdetben nem zárta ki ennek lehetőségét, csak a megvalósíthatóság konkrétumairól kívánt többet megtudni. Közben azért hangsúlyozta, hogy a kormány nevében nem tehet ígéretet ennek a megoldásnak engedélyezésére.⁶² A tárgyalások egy későbbi fázisában azonban már egyértelműen leszögezte, hogy a szerzetesek közül „a kormány lehetőleg egyet sem gondol kiengedni.”⁶³ Így végül a működési engedélyüktől megvont rendek tagjai közül hivatalosan senki nem távozhatott külföldre.⁶⁴ Ez ugyanakkor nem jelentette azt, hogy a magyar szerzetesség akár már korábban létező missziós intézményeihez kapcsolódóan, akár az 1945 utáni – gyakran a rendi vezetés által szervezett – emigrációs hullám során kimenekített rendtagokra, akár a később illegálisan (különösképpen 1956-ban) távozott rendtagokra támaszkodva ne tudott volna

vette át a két átadott középiskolát. Kovács É.: „Megegyezés” az iskolák ügyében, i. m., 294–301.

59 Kovács É.: „Megegyezés” az iskolák ügyében, i. m., 299–300.

60 HERVAY F.: *Szerzetesrendek*, i. m. 158.; Az 1950. őszén induló egyházi iskolák tanári létszámairól ld. KEMENES LÁSZLÓ: A mai katolikus középiskolák. In: Turányi László (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945–1985*, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 262. Piaristákról ld: BÖSZÖRMÉNYI GÉZA: *A magyar piaristák 1950-ben. Szétszóratás és újrakezds*, Piarista Tartományfőnökség, Budapest, 2007.

61 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 119–120.

62 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 132., 145–146.

63 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 177.

64 Vö. ehhez: A magyar kormány 1950. szeptember 1-ji kísérőlevele az 1950. augusztus 30-i megállapodás-hoz. 8. pont. In: GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 328.

jelentős külföldi közösségeket létrehozni.⁶⁵ Az 1950-ben egyházi részről nyilvántartott, külföldön élő magyar szerzetesek száma (350 férfi és 591 nő) a következő évtizedekben így még tovább növekedett.⁶⁶

2.4. Egyházmegyei papi szolgálat

A szerzetespapokat illetően kézenfekvő perspektíva volt az átvétel egyházmegyei szolgálatba. Ezt a lehetőséget a püspökök ezért már az első tárgyaláson felvetették, hangsúlyozva, hogy nem új lelkipásztori állásokat kívánnak létrehozni, hanem az évről évre növekvő paphiányt orvosolni.⁶⁷ Az egyház által szükségesnek tartott, illetve az állam által engedélyezni kívánt létszámot illetően mindenesetre komoly számháború alakult ki a felek között.

A vita alapját egy szándékos félreértés okozta: Miután Czapik érsek jelezte, hogy az egyházmegyekben mintegy 400 papi állás nincs betöltve, a kormányzat ezt a számot tekintette tárgyalási alapnak, és nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy a szerzetesek működési engedélyének megvonásával további 325 olyan lelkészi állás is megüresedik, amelyeket korábban szerzetespapok töltöttek be. Míg tehát az állam az egyházmegyei szolgálatba engedett szerzetesek számának meghatározásakor csak az eredetileg is üres álláshelyeket kívánta figyelembe venni, a püspökök azokat is beszámították az átveendő szerzetesek közé, akik ugyan korábban is egyházmegyei szolgálatban álltak, jogi státuszuk azonban a rendek betiltásával bizonytalanná vált. A kényszerű kompromisszumkeresés során az egyházi tárgyalófél a 764-es igényelt létszámról 700-ig, majd 552/553-ig lett volna hajlandó lemenni, a kormányzat viszont semmiképpen sem akarta, hogy 450-nél több szerzetespap szolgáljon tovább az egyházmegyekben.⁶⁸ Kádár János

65 A csornai premontriek 1961-ben a kaliforniai Orange megyében kezdtek új közösség építésébe. KOVÁCS E. IMRE O. PRAEM: Premontriek. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XI, Pob–Sep*, Szent István Társulat, Budapest, 2006, 263; A nyugatra került magyar bencésekről ld. SOMORJAI ADÁM OSB: Magyar bencések Nyugaton (1931–1992). Rendentörténeti vázlat. In: Dénesi Tamás – Dejesics Konrád OSB (szerk.): *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 1.*, Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményei, Pannonhalma, 2013, 325–352.; Ciszterciak meneküléséről ld. CZÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: A ciszterci növendékek „szökése” 1950-ben. In: Czúthné Gyóni Eszter – Wirthné Diera Bernadett (szerk.): *Visszatekintés a 19–20. századra*, ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola, Budapest, 2011, 207–222. A jezsuita növendékek szisztematikus kimenekítésének kísérletéről ld. BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában* i. m., 46., 54–61.; MIHALIK MIHALIK BÉLA VILMOS: Az Arlberg-expressz hálókocsija. A magyar jezsuiták külföldre szökése (1948–1956). Újkor.hu – A velünk élő történelem 2014.09.21 URL: <https://ujkor.hu/content/az-arlberg-expressz-halokocsija-a-magyar-jezsuitak-kulfoldre-szokese-1948-1956> (letöltés ideje: 2021.06.01). A külföldön élő, illetve emigrált magyar jezsuitákból a magyar rendtartomány önálló szekciója jött létre: MIKLÓSHÁZY ATTILA SJ: *Magyar jezsuiták a nagyvilágban. A magyar jezsuita rendtartomány külföldi részlegének (Sectio II) vázlatos története, 1949–1989–(2009)*, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Torontó–Budapest, 2009. A verbita szerzetesek szökési kísérletéről: RÉVÉSZ ÉVA – TÓTH ZOLTÁN SVD – KHALIL BERNADETT: *Magyar misszionáriusok – A verbiták magyarországi története*, METEM, Budapest, 2011, 28.

66 Prímási Levéltár 5595/1951. sz. iratsomón belül sz. n., az 1572/1951. irathoz sorolva. Idézi: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 253.

67 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 36.

68 Tárgyalásokról: GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 79, 141, 167–169, 189, 193, 208, 242–243, 291–292, 298. Feljegyzés a felszentelt szerzetespapok világi papi működéséről. (1950. aug. 26.). In: GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 312–313.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratoss jegyzete. 1950. augusztus 29. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m.,

ugyan „nagylelkűen” felajánlotta, hogy a kormány kész hozzájárulni 500 szerzetespap egyházmegyei átvételéhez, miután Czapik arra hivatkozott, hogy nincs felhatalmazása 559-nél kisebb keretszámot elfogadni,⁶⁹ a rendek működési engedélyének 1950. szeptember 7-i megvonásáig nem sikerült végső megegyezésre jutni.⁷⁰ Miután a paritásos bizottság szeptember 26-i ülésén olyan megállapodás született, hogy a szerzetespapok addig megmaradhatnak korábbi egyházmegyei szolgálati helyükön, amíg a kérdésben kétoldalú megegyezés nem születik,⁷¹ a püspökök a gyakorlatban az egyházi kimutatásokat követve igyekeztek minél több szerzetespapot átvenni egyházmegyéik üres lelkipásztori helyeire. 1950 után így összesen kb. 680 szerzetespap átvételére került sor.⁷² A következő évben azonban az állam kezdett érvényt szerezni saját elképzeléseinek: 1951 augusztusában előbb 500 főben maximálták az egyházmegyei szolgálatba átvehető szerzetespapok számát,⁷³ majd az ősszel az Állami Egyházügyi Hivatal még tovább csökkentette a kvótát, és az átvehető szerzetesek számát véglegesen 450 főben limitálta.⁷⁴ Az egyházmegyei szintű lebontásban közölt létszámkorlátozás a legtöbb helyen több korábban átvett szerzetes elbocsátását vonta maga után.⁷⁵

A püspökök megpróbálták érvényesíteni azt az elvet, hogy egy-egy rend tagjai lehetőleg olyan templomba kerüljenek lelkipásztori (vagy egyéb egyházi) beosztásba, amely

255.; 257. Állambiztonsági jelentés az 1950. augusztus 29-i püspökkari konferenciáról. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 264.

69 A Paritásos Bizottság 1950. szeptember 19-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY JENŐ: *A szerzetesrendek 1950. őszi felszámolásának dokumentumai*. A Paritásos Bizottság jegyzőkönyvei 1950. szeptember 19. – november 15., *Levéltári Szemle* 41 (1991/2), 55.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kézíratos jegyzete. 1950. október 5. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 280. A vitapontnál a jegyzetben megjegyzés: jó lett volna elfogadni.

70 A püspöki kar 1950. október 5-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 271.

71 A Paritásos Bizottság 1950. szeptember 26-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 58–59. A Paritásos Bizottság 1950. október 4-i ülésén a püspökök vállalták, hogy október 8-ig beküldik az egyházmegyei szolgálatba átvenni kívánt 559 szerzetes névsorát. A Paritásos Bizottság 1950. október 4-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 61.; Ld. még: A püspöki kar 1950. október 5-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 273. A névsort végül nem készítették el. Ehelyett a következő tárgyaláson azzal érveltek, hogy ne a nevek, hanem a létszám legyen a tárgyalás témája. A Paritásos Bizottság 1950. október 18-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 63.

72 Kujáni Ferenc kalocsai érseki helynök jegyzete. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 365. Az egyházmegyei szolgálatba átvehető szerzetesek létszámának kérdése még 1950 novemberében sem oldódott meg. Ekkor a püspöki kar vállalta, hogy elkészíti a papi létszámra vonatkozó részletes javaslatot. Arról nincs tudomásunk, hogy ez végül ténylegesen elkészült-e. A Paritásos Bizottság 1950. november 15-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 69.

73 A püspöki kar 1951. augusztus 7-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 363.

74 A püspöki kar 1951. október 2-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 371.

75 Vö. pl. MÓZESSY GERGELY: Szent Benedek fiai a székesfehérvári egyházmegyében. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején II. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában 2017. március 24-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2018, 109–113.; BOROS ZOLTÁN: Bencések a szombathelyi egyházmegyében. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején III. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában 2018. április 13-án rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2018, 98–103.

korábban az adott rendhez tartozott. Ehhez a kormányzat elvben hozzájárult,⁷⁶ de megszabta, hogy egy helyen három szerzetesnél több nem működhet egyszerre, beleértve ebbe a nem lelkipásztori minőségben (harangozó, sekrestyés) alkalmazott szerzeteseket is. Az állami hatóságok részéről az egyházi dispoziciókba történő beavatkozás miatt mindenesetre az elveknek nem lehetett maradéktalanul érvényt szerezni.

2.5. Egyházi alkalmazás

A tárgyalások során nemcsak a szerzetespapok számára igyekeztek az egyházi szolgálatban maradás lehetőségét biztosítani, hanem a pappá nem szentelt szerzetesek, illetve a szerzetesnővérek közül is mind többet egyházi alkalmazásban kívántak tartani. Ennek érdekében kezdettől fogva kérték, hogy kántorként, harangozóként, sekrestyésként, egyházi adószedőként, egyházi intézmény háztartásvezetőjeként vagy például irodai alkalmazásban foglalkoztathassák a szerzeteseket. Abban bíztak, hogy így akár a betiltott rendek tagjainak 40-50 százalékát belső egyházi állásban tudják elhelyezni.⁷⁷ A kérés elől a kormányzat elvi szinten nem zárkózott el, ugyanakkor szóvá tette, hogy az „*apácakántorok meglehetősen feltűnést okoznak falun,*”⁷⁸ és leszögezte, hogy az egyházi alkalmazás nem szolgálhatja a lelkipásztori munka közvetlen támogatását. Ahogyan Rákosi fogalmazott: az „*apácák gyakorlati lelkipásztorokhoz való beállítása [...] első látásra [...] a világ legegyszerűbb dolga, de a gyakorlatban úgy néz ki, ahol van egy falu 2000 lakossal, és a lelkész és káplán jól ellátták a dolgokat, ez a szám most megszorodik, ami a falu nyugalmi állapotát megváltoztatja.*”⁷⁹ A későbbiekben mindenesetre, ha nem is – miként azt remélték – a rendtagok 40-50 százalékának, de számos szerzetesnek sikerült egyházi keretek között állást biztosítani.⁸⁰

Ez volt egyébként az egyik olyan – legális – területe a szerzeteséletnek, amelyhez kapcsolódóan később, a betiltott rendek tagjainak idősödésére és fogyatkozására, valamint az utánpótlás engedélyezésének hiányára hivatkozva az 1970-es évektől a püspöki kar és a Szentszék kísérletet tett újabb rendek működési engedélyének visszaadására, vagy egy új szerzetesi intézmény létrehozására. 1972-ben a püspöki kar olyan női szerzetesrend, pontosabban *institutum saeculare* létrehozásáról kezdett tárgyalásokat az Állami Egyházügyi Hivatallal, amely munkaejét tud biztosítani az egyházi intézmények és szociális otthonok számára.⁸¹ A kérést az állam azzal a feltétellel volt hajlandó megvizsgálni, hogy nem új rendi vagy szerzetesi közösséget hoznak létre, hanem olyan lazább közösséget, amelynek tagjai mind egyházi alkalmazottak. Az ÁEH által kért konkrét ja-

76 A Magyar kormány 1950. szeptember 1-i kísérőlevele az 1950. augusztus 30-i megállapodáshoz, 2. pont. Közli: GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 327–328.

77 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 36., 79.

78 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 49.

79 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 81.

80 Jelenleg nem rendelkezünk átfogó adatokkal az ilyen formán elhelyezkedett szerzetesekről; az egyházi vagy állami részről készült kimutatások – bár tudunk elkészítéstükről – sem állnak minden esetben rendelkezésünkre.

81 Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (= KFL) I. 1. a. Püspökkari iratok – jegyzőkönyvek. A püspöki kar 1972. május 13–14-i tanácskozása. (Titkári jelentések és előterjesztések); Egy-két új női közösség létrehozásának lehetőségét már Cheli is felvetette 1972. áprilisi budapesti tárgyalásain. MNL OL XIX-A-21-e. XVIII. dosszié 0022-7/i/2/1972. 5–6. Emlékeztető a Giovanni Cheli és Angelo Sodano vatikáni képviselőkkel folytatott tárgyalásokról. 1972. április 26.

vaslat kidolgozására a püspöki kar így egy szűkebb papi bizottság felállítását határozta el.⁸² A tárgyalásokkal és a szabályok kidolgozásával mindenesetre lassan haladtak. Miután a püspöki kar felmérte, vajon akadna-e elég jelentkező az új rendbe,⁸³ a betervezett elképzelés megkapta a legfelső jóváhagyást. Az MSZMP PB 1983. február 15-i ülésén Kádár János a következő szavakkal járult hozzá a kezdeményezés megvalósításához: „Van ez a betegápoló katolikus női szerzetesrend felállításának lehetősége. Hát erre azt mondom, hogy jobb lett volna nem feloszlatni mind. Ez az igazi válaszom rá. Pláne, ha a szocializmus ki tudna valami hasonló intézményt találni. Hány magányos nő van, aki szívesen vállalna ilyen munkát. Csak erre még nem terjedt ki a fantáziánk, hogy ilyesmivel is lehetne foglalkozni. [...] Egyébként az ördög tudja, hogy nálunk mi is a rend. Mi van, és mi nincs. Mert van, amik maradtak, valami tanítórendek. Ez rendszeren, törvényesen egyezségben van. Azon kívül vannak megtürt valamik is nálunk. Ez is valamilyen szolidabb formában nem volna kártékony, szerintem. Persze azzal számolni kell, hogy itt majd megnő a gondjuk a betegeknek is, meg a megyei pártbizottságoknak is, de ezek az apácák nagyon jó betegápolók szoktak lenni. Esetleg gyötörni fogják az illetőt, hogy gyónjon is, meg áldozzon is, meg a pap is elmegy. Nem tudom, hogy lesz, de ez ezzel jár. Ennek dacára én nem volnék ellene.”⁸⁴ Ezt követően az Állami Egyházügyi Hivatal jelezte, hogy kész egy szociális-karitatív tevékenységet folytató női szerzetesi közösség működését engedélyezni,⁸⁵ amely egyházmegyei jogú lesz.⁸⁶ A pontos formát – tudniillik, hogy régi típusú szerzetesrend, vagy újabb típusú szerzetesi vagy világi intézmény lesz-e – illetően azonban még eltérő elképzeléseket fogalmazott meg Lékai bíboros, illetve Paskai László kalocsai koadjutor érsek.⁸⁷ A megoldás másfél évtizedes előkészítés után csak 1986-ban született meg. Miután a Szerzetesi Kongregáció 1986 februárjában jóváhagyta a Lékai László alapította új egyházmegyei jogú apostoli élet társaságát, a Magyarok Nagyasszonya Társaságát, december 3-án az Állami Egyházügyi Hivatal is megadta a szükséges működési engedélyt. Az új, elsősorban szociális téren működő közösség Tahí központtal lényegében a Jézus Szíve Népleányai Társasága tagjaiból jött létre.⁸⁸

82 MNL OL XIX-A-21-a. K-13a-5/1972. A püspöki kar 1972. december 6–7-i tanácskozása (elnöki bejelentések).

83 MNL OL XIX-A-21-a-K-13a-3/1973. A püspöki kar 1973. március 13-i tanácskozása (titkári jelentések).

84 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 874. ö. e. 211. Kádár János felszólalása a Politikai Bizottság 1983. február 15-i ülésén. Ld. még: MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 874. ö. e. 90. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály jelentése a Politikai Bizottságnak egyházpolitikánk néhány fontos kérdéséről.

85 MNL OL XIX-A-21-e. XLVI dosszié 0022-1/f/1983 (33. d.) 8–10. Napi emlékeztető az 1983. május 5-én a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.

86 MNL OL XIX-A-21-e. XLVII dosszié 0022-1/f/1984 (33.d.) 10. Napi emlékeztető az 1984. április 7-én a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.

87 MNL OL XIX-A-21-e. XLVII dosszié 0022-1/f/1984 (33.d.) 14. Napi emlékeztető az 1984. április 7-én a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.; MNL OL XIX-A-21-e. XLVII dosszié 0022-1/f/1984 (33. d.) 3–4. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalásról 1984. április 13-án.

88 MNL OL XIX-A-21-e. 52. dosszié 0016/2-10/1986 (34. d.) 10. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről. 1986. március 10-én.; BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásügyek Magyarországon, i. m., 1212.

2.6. Szerzetesi idősoththonok

A püspöki kar és a kormány képviselőinek 1950. nyári tárgyalásain az idős vagy munkaképtelen szerzetesek sorsának rendezése kezdettől fogva kiemelt témaként szerepelt. A püspökök előbb azért hozták külön szóba az ő ügyüket, hogy legalább a szerzeteseknek ez a sérülékeny csoportja mielőbb mentesülhessen az internálással járó megpróbáltatások alól. Később, amikor még azzal számoltak, hogy a kormány csak valamiféle általános létszámcsökkentést kíván a szerzetesrendek között elérni, annak lehetősége is felmerült, hogy az összlétszám mintegy 20 százalékát kitevő idős szerzeteseket az egyes rendek külföldi központjainak gondjára bízva tesznek lépést a kívánt „redukció” irányába.⁸⁹ Miután azonban világossá vált, hogy a kormányzat nem szándékozik a szerzetesek tömeges emigrációját engedélyezni, megfogalmazódott az a kérés, hogy az idős szerzeteseknek Magyarországon biztosítsanak nyugdíjat, vagy más módon gondoskodjanak róluk. A kormányzat vállalta is, hogy a körülbelül 800–1000 60 éven felüli, illetve munkaképtelen szerzetesről gondoskodik, „mert *ügyis gondoskodni kellene róluk, ha nem volnának szerzetesek,*”⁹⁰ és szeptember 30-ig adott határidőt arra, hogy az egyházi főhatóság összeírja az ebbe a kategóriába eső rendtagokat.⁹¹ A megállapodáshoz készített kísérőlevélben a kormány azt is kifejezetten vállalta, hogy „*a munkaképtelen, rokkant és öreg szerzetesek rendelkezésére bocsát bizonyos számú eddigi rendházat, és gondoskodik ellátásukról.*”⁹²

Az egyházi vezetés inkább azt szorgalmazta, hogy ne nagy intézményekbe költöztessék össze az idős szerzeteseket, hanem az állam által folyósított kezdeti rokonokhoz vagy más befogadókhöz költözhessenek, és csak azok kerüljenek otthonokba, akik ezt kifejezetten kérik.⁹³ A kormány mégis keresztülvitte, hogy az idős szerzetesek elhelyezése nagyobb egységekben történjék.⁹⁴ A további tárgyalások így immár a szerzetesi idősoththon funkciójára átadandó (egyházi) ingatlanok kiválasztásáról szóltak. Az állam – jóllehet egyik-másik ingatlan átadását vizsgálat tárgyává tette – Pannonhalma kivételével végül egyik egyházi részről igényelt épületet sem bocsátotta rendelkezésre: sem a zirci, gödöllői, péceli, mátraverebély-szentkúti vagy máriabesnyői rendházakat, sem a budapesti Salvator Intézetet vagy az Assisi Szent Ferencről nevezett betegápoló nővérek Tárogató úti épületét. Helyettük rosszabb állapotú és felszereltségű, illetve elszigetelt helyen található ingatlanokat kínált, amelyek közül többet – például a simontornyai

89 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 195; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. augusztus 17. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 223.

90 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 195. Létszámkimutatásuk: Prímási Levéltár 5595/1951. sz. iratcsomón belül sz. n., az 1572/1951. irathoz sorolva. Idézi: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 253.

91 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 292, 308.

92 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 328.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. augusztus 29. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 255.

93 Állambiztonsági jelentés az 1950. augusztus 29-i püspökkari konferenciáról. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 264.; A Paritásos Bizottság 1950. szeptember 26-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 57.; Kovács Sándor szombathelyi püspök kéziratosa jegyzete. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 274.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. október 5. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 278., 280.

94 Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. október 5. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 281.

ferences és a jánoshidai premontrei rendházat, vagy a Krisztus Királyról nevezett Nép-művelő Testvérek Társasága pusztamonostori házát – az egyház nem volt hajlandó elfogadni.⁹⁵

Így végül Pannonhalmán a főmonostorban,⁹⁶ Bakonybélben, Csákváron, Gyónon és Jászberényben egykori rendházakban, Hejcéen a püspöki nyaralóban, Vácott pedig a püspökség épületében nyitottak állami fenntartású szociális otthonokat. Pécsen a püspökség épületében, Püspökszentlászlón a püspöki nyaralóban, majd – ahogy az idő előrehaladtával nőtt az idős, munkaképtelen szerzetesek száma – további helyeken a később Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat néven működő Római Katolikus Egyházi Kegydíjasok és Betegek Szeretetszolgálat (EKBESZ) kezelésében álló egyházi otthonokat hoztak létre. Az EKBESZ céljaira, vagyis az idős szerzetesek ellátásának fedezésére ezen felül minden évben külön templomi gyűjtést rendeztek.⁹⁷

- 95 Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. augusztus 29. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 255.; A Paritásos Bizottság 1950. szeptember 26-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 57.; Kovács Sándor szombathelyi püspök kéziratosa jegyzete. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 274.; A Paritásos Bizottság 1950. október 4-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 62.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. október 5. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 281.; A Paritásos Bizottság 1950. október 18-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 64.; A püspöki kar 1950. november 7-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 292.; Állambiztonsági jelentés a püspöki kar 1950. november 7-i tanácskozásáról. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 299.; A Paritásos Bizottság 1950. november 15-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 67–68.; A püspöki kar 1951. január 4-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 314.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1950. január 4. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 319.
- 96 A pannonhalmi idősotthonról: SZABÓ CSABA: A Pannonhalmi Szociális Otthon és lakói. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején I. A Pannonhalmi Főapátságban 2016. február 18–19-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2017, 247–265.; CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: „Ha már Zircen nem lehetek, Pannonhalmán szeretnék lenni” – Endrédi Vendel zirci apát pannonhalmi évei. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején I. A Pannonhalmi Főapátságban 2016. február 18–19-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2017, 267–278.; GILÁNYI MAGDOLNA: „Életem Pannonhalma Szent Hegyén.” Böle Kornél domonkos szerzetes kéziratosa visszaemlékezései. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején II. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában 2017. március 24-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2018, 165–186.
- 97 A püspöki kar 1951. október 2-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 370.; Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök kéziratosa jegyzete. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 378.; A püspöki kar 1952. január 8-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 390.; A püspöki kar 1952. augusztus 26-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 436.; A püspöki kar 1954. szeptember 15-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 607.

2.7. Világi munkavállalás

A kétoldalú tárgyalásokon már kezdettől fogva felmerült, hogy azok a szerzetesek és szerzetesnővérek, akik egyházi állást nem kapnak, a „*törvényes kereteken belül*” munkát vállalhassanak.⁹⁸ Ez elől az igény elől a kormányzat sem tért ki, és vállalta, hogy szakképesítésüknek megfelelően lehetővé teszi, hogy a szerzetesek akár a tanítás, akár a betegápolás, akár a termelő munka területén elhelyezkedjenek.

A rendszer „*óriási tanár- és tanítóhiánya*” miatt a kormány képviselői kezdettől hangoztatták, hogy a „*népnevelés érdekében minden használható embert beállítanak,*” és „*minden munkaképes embernek, aki otthagyja a szerzetesi rendet, munkát fognak adni*”.⁹⁹ Az 1948-as teljes elutasítástól eltérően immár a püspöki kar sem zárta ki, hogy a szerzetesek állami iskolákban vállaljanak állást, hangsúlyozták azonban, hogy ehhez nem lehet megkövetelni tőlük, hogy rendjükből kilépjenek. Egyúttal annak tisztázására törekedtek, milyen feltételekkel fogadható el állami foglalkoztatásuk. Mindenekelőtt leszögezték, hogy az állam nem tagadhatja meg tőlük szerzetesi identitásuk megőrzését, és nem követelheti meg tőlük, hogy részt vegyenek ideológiai továbbképzésen, vagy szerepet vállaljanak az egyházellenes propagandában.¹⁰⁰ Következésképpen csak arra láttak lehetőséget, hogy az átvett szerzetestanárok ideológiától mentes tantárgyakat tanítsanak,¹⁰¹ és igyekeztek garanciákat szerezni arra, hogy munkaidejükön kívül szabadon rendelkezhessenek életmódjukkal.¹⁰² A paptanárok esetében tisztázták ugyan, hogy állami iskolában tanító szerzeteseknek is jogában áll nem nyilvános misét mondani,¹⁰³ a későbbiekben mégis ismételten előfordultak olyan panaszok, hogy a paptanárokat elbocsátották állásukból, mert miséztek.¹⁰⁴ A probléma tartós fennmaradására utal, hogy később is többször megerősítésre szorult: az állami szolgálatba lépő pap vagy szerzetes misézési joga sértetlenül fennáll, emiatt állásából elbocsátani nem lehet.¹⁰⁵

Kevesebb nehézséget okozott az ápolónői képesítéssel rendelkező szerzetesnővérek állami alkalmazása. Az egyházi tárgyalók úgy látták, hogy ha ilyen módon együtt maradhatnak, arra lehet számítani, hogy sok apáca fog ápolónak jelentkezni.¹⁰⁶ A tárgyalófelek által közösen kialakított menetrend szerint azoknak a szerzetesnővéreknek, akik állami kórházakban kívántak betegápoló munkát vállalni, 1950. szeptember 22-ig kellett egy erre a célra kibocsátott kérdőívben jelentkezniük a Népjóléti Minisztérium illetékes osztályán.¹⁰⁷

98 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 36.

99 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 67.

100 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 78., 85., 121., 127.

101 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 121., 159.

102 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 127.

103 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 139, 171–173., 294.

104 Pl. A püspöki kar 1953. július 8-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 490.; A püspöki kar 1956. július 18-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 761–762.

105 A püspöki kar 1953. november 10-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 524., 530.; A püspöki kar 1956. július 18-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 761.

106 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 79., 162.

107 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 308. 1950. november 15-ig – az ápolók és pedagógusok leszámításával – összesen 1713 kérdőívet küldtek vissza, amelyek között mindössze három olyan akad,

A tanári, tanítói, illetve betegápolói állásokra jelentkezők tényleges számát nem ismerjük. Egy 1950. augusztus 29-i, még nem végleges egyházi adatgyűjtés alapján mindenesetre tudható, hogy az 551 középiskolai tanár férfiszerzetes közül 183 fő (az összes tanár körülbelül egyharmada) jelezte, hogy állást vállalna állami iskolában. A szerzetesnővéreket illetően ellenben csak az ismeretes, hogy a 197 középiskolai tanár, 1428 tanítónő és óvónő, valamint 1492 ápolónő közül összesen 534-en (a megfelelő képesítéssel rendelkező rendtagok mintegy 17 százaléka) kívántak állami állást vállalni.¹⁰⁸

Mindazon munkaképes szerzetesek számára, akik nem tudtak egyházi munkakörben elhelyezkedni, vagy nem tudtak vagy akartak állami iskolában vagy kórházban munkát vállalni, nyitva állt a lehetőség, hogy megélhetésüket valamely más munka vállalásával biztosítsák. A megállapodás az ő számukra is lehetővé tette, hogy a rendi előljárójukon keresztül jelentkezzenek a Munkaerő Gazdálkodási Hivatalnál, amely segít nekik szakképzettségük és hajlamuk szerint munkát találni, vagy kijelölt üzemekben közösségi munkalehetőséget biztosít számukra.¹⁰⁹

Ez utóbbi lehetőséget a püspökök különösen a munkaerőpiacon hátrányból induló apácák esetében szorgalmazták. Czapik érsek már 1950. augusztus elején javaslatot tett ilyen termelési közösségek létrehozására, amelyek keretében például katonai fehérneműket lehetne gyártani: „Összeállítanánk 120 apácát, beállítanánk 40 varrógépet a régi zárdájukba, itt ez bérmunka lenne, és olcsóbban csinálnák. Mindegyik rész jobban megtalálja a számítását.”¹¹⁰ A kormánynak nem volt kifogása az ellen, hogy valahol külön textilüzemet állítsanak fel a szerzetesnővérek részére,¹¹¹ és már a tárgyalások alatt megkezdték a lehetőségek felmérését.¹¹² A belkereskedelmi miniszter felvetése nyomán szóba került egy exportra dolgozó háziipari szövetkezet létrehozásának lehetősége is,¹¹³ ám a terv megvalósítására csak évek múltán került sor. Az EKBESZ keretében e célból 1953. december 30-án alakult meg a Szolidaritás Háziipari Termelő és Értékesítő szövetkezet, amelynek szervezését az EKBESZ vezetője, Szörényi Gábor SJ – köztisztviselői állásának elvesztése után a háziiparban elhelyezkedett és így a szektorban kellő tapasztalattal rendelkező – Keresztes Sándor kereszténydemokrata politikusra

amelyben munkavállalási készséget jeleztek. A Paritásos Bizottság 1950. november 15-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 70.

108 Primási Levéltár 5595/1951. sz. iratcsomón belül sz. n., az 1572/1951. irathoz sorolva. Idézi: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 253. Ezeknek az adatoknak némiképp ellentmond, hogy az 1950. október 4-i adatok szerint mindössze 100 szerzetes jelezte készségét, hogy állami iskolában tanítást vállal. A Paritásos Bizottság 1950. október 4-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 60–61. A szerzetesek leginkább azért óvakodtak az állami iskolában tanítástól, mert attól féltek, hogy ideológiai képzéseken kell részt venniük. A Paritásos Bizottság 1950. október 18-i ülésének jegyzőkönyve. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 64.

109 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 308–309.; A munkavállalás típusairól ld. pl. SZABÓ CSABA: *Női szerzetesközösségek Magyarországon 1950 után*, in BÖGRE ZSUZSANNA – SZABÓ CSABA: *Törésvonalak. Apácasorsok a kommunizmusban*, METEM, Budapest, 2010, 41–42.

110 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 176. Ugyanerről Uo. 242.

111 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 194.

112 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 241.; A kormány kész volt Budatétényben egy már működő fehérneműgyárat a szerzetesi munkaerő foglalkoztatására átállítani, azonban jelezte, hogy a kb. 500 fő foglalkoztatására alkalmas üzem csak elegendő jelentkező esetén állítják át. Vö. A Paritásos Bizottság 1950. október-i és november 15-i ülésének jegyzőkönyvei. Közli: GERGELY J.: *A szerzetesrendek*, i. m., 63–64., 70.

113 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 244.

bízta.¹¹⁴ A liturgikus ruhákat, reverendákat, gyermekruhanemüket és kesztyűket gyártó szövetkezet már a következő évben 500 szerzetesnek és apácának biztosított megélhetést,¹¹⁵ és az 1957-es adatok szerint a 10 fővárosi és 3 vidéki műhelyben dolgozó 300 munkavállaló, valamint az 1500 bedolgozó munkatárs jelentős része is szétszórásban élő szerzetes volt, bár a vállalkozásba világiak is bekapcsolódhattak.¹¹⁶

2.8. A közösségi élet vége

A szerzetesek a szétszórás következményeként nem csupán korábbi munkájukat – és ezzel megélhetésüket – veszítették el. Még fájdalmasabb volt számukra, hogy a szerzetesi létre sajátosan jellemző közösségi élet lehetősége is megszűnt, vagy legalábbis minimálisra szűkült. A rendek működési engedélyének 1950. szeptember 7-i megvonása után a szerzeteseknek ugyanis három hónapon belül, december 5-ig el kellett hagyniuk volt rendházaikat, és át kell adni azokat az államnak.¹¹⁷ Az új helyzetben a közösségi élet és rendi kapcsolatok teljes körű fenntartására a továbbiakban csupán a tanításra meghagyott rendek töredékének volt lehetősége, akik részben eredeti rendházaikban maradhattak, részben az állam által rendelkezésre bocsátott épületekben alakíthattak ki rendházat.¹¹⁸ Ezen kívül még a szeretetotthonok biztosítottak olyan lakhatást, ahol egy-egy rend több tagja élhetett egy fedél alatt, és tehetett kísérletet a közösségi élet valamiféle fenntartására.¹¹⁹

A tárgyalások során az egyház képviselői mindenestre arra törekedtek, hogy a szétszórásba került szerzetesek számára is biztosítsák a rendi életforma fenntartásának minimális lehetőségét. Sík Sándor piarista tartományfőnök a szerzetesek együttlétük lehetőségéről szóló vita kapcsán például hangsúlyozta, hogy az állam és egyház közötti megállapodás éppen „*azon a látszólagos kis dolgon*” fog felborulni, hogy „*hármán vagy négyen együtt lakhatnak-e, vagy sem.*” A szerzetesek ugyanis elszoktak a családi élettől, és ezért „*biztosítani kell nekik, hogy azt az életet élhessék, amit ők emberi életnek gondolnak. [...] Ezek nem tudnak másképp, mint szerzetesi lélekkel együtt élni, lehetővé kell nekik tenni, hogy élhessék a meggyőződésük szerinti életet, együtt imádkozhassanak.*”¹²⁰ Rákosi Mátyás ugyan elismerte, hogy nem szerencsés, ha felnőtt emberek arra kényszerülnek, hogy családjukhoz visszaköltözzenek, és bizonyos nyitottságot mutatott arra, hogy néhány szerzetes továbbra is együtt lakhasson, összességében mégis a lehetséges mértékben korlátozni kívánta a rendtagok együttmaradásának lehetőségét. Rendkívül veszélyes „*súrlódási felületnek*” nevezte ugyanis az együttlétet

114 JAVORNICZKY I.: *A Magyarország és az egyház szolgálatában*, i. m., 195–198.

115 A püspöki kar 1954. szeptember 15-én tartott tanácskozása, in BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 607.

116 BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 585. 91. jegyzet; Ld. még: DIÓS ISTVÁN: *Lelkipásztoraink 1945–2010*, Szent István Társulat, Budapest, 2015, 88.; NEMESKÉRI MARGIT IBM: *Szolidaritás Háziipari Szövetkezet*. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XIII, Szent-titán*, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 388–389.

117 BALOGH M. – GERGELY J.: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon*, i. m., 947.

118 Vö. KEMENES L.: *A mai katolikus középiskolák*, i. m., 259–263.

119 Ld. pl. CÚTHNÉ GYÓNI E.: „*Ha már Zircen nem lehetek*”, i. m., 267–278.; GILÁNYI M.: „*Életem Pannonhalma Szent Hegyén*”, i. m., 165–186.

120 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 113–114.

kérdését, mert minden ilyenben egy „újabb zárdaalakítás csíráját” vélte felfedezni:¹²¹ „Az együttlakással kapcsolatban: nem szeretném, hogyha egy felosztalott zárda helyett, ahol 80-an laknak, most 15 zárda keletkezne 5–5 apáca jelenlétével.”¹²² Együttal arra hivatkozva, hogy más állampolgárokhoz hasonlóan a szerzetesek esetében sem kívánják ellenőrizni, hogy munkaidejükön kívül mivel töltik idejüket, elképzelhetőnek tartotta, hogy ketten-hárman együtt lakjanak, és imádkozzanak, de figyelmeztetett: „ha 8–10-en vannak együtt, miséznek otthon, vallásos énekeket énekelnek olyan házban, ahol prolik is laknak: előbb-utóbb csak baj lesz belőle.”¹²³

A tárgyalások nyomán készült írásos dokumentumokban végül sehol sem rögzítettek hivatalosan, hány „volt szerzetes” lakhat együtt, de Rákosi elhangzott álláspontja nyomán – az esetleges állami rosszallást, netán megtorló intézkedéseket elkerülendő – a püspöki kar utóbb a háromfős maximális létszám betartását igyekezett elérni. 1952 októberében például úgy határozott, hogy a szemináriumok és a püspöki rezidenciák háztartását leszámítva apácák sehol ne lakjanak együtt háromnál többen, mert az ellentétes a megállapodással. Ahol tehát egy háztartásban háromnál többen vannak, ott szétosztásukról kell intézkedni.¹²⁴

A néhányfős szerzetesi lakóközösségek meglétének engedélyezése ellenére az állam a rendek működési engedélyének megvonását „felosztalásként” értelmezte, következésképpen a rendi közösség és struktúrák fenntartására irányuló mindenfajta kísérletet illegálisnak minősített. Miután azonban egyházi jogi értelemben sem a rendek megszűntetésére, sem a rendtagok formális exklaustrációjára nem került sor, a szerzetesi előjárók többségének az volt a felfogása, hogy az egyes szerzetesek a szétszórás ellenére változatlanul kötelesek a rendi fegyelem megtartására: mind egyéni életükben, mint a rendi előjáróiktól való függést illetően.¹²⁵ Ennek megfelelően valamennyi rend kereste annak lehetőségét, hogy a külső formák megváltozása mellett miként lehet a rend belső szervezetét, egységét fenntartani. Annak ellenére, hogy – nyilván állami nyomásra – a püspöki kar figyelmeztette a szerzetesi előjárókat, hogy „szerzetesi kötelek címén” ne érintkezzenek „volt alattvalóikkal”,¹²⁶ az előjárók rendszeres körlevelek,¹²⁷ látogatások, találkozók, levelezés útján tartották a kapcsolatot rendjük tagjaival, esetleg születés- és névnapi ünnepségeket használtak legális találkozási lehetőségként,¹²⁸ sőt titkos rendi szervezetet is kiépítettek.¹²⁹ A többé-kevésbé szervezett keretek közötti megmaradást igazolja többek között az is, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1974.

121 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 112.

122 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 133.

123 GERGELY J.: *Az 1950-es egyezmény*, i. m., 115.

124 Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratos jegyzete, 1952. október 7. In : BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 443.

125 Vö. Csávossy Elemér memoranduma a szerzetesrendek működési engedélyét megvonó rendelet egyházi jogi értelmezéséről. In: BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 9.

126 A püspöki kar 1951. július 5-én tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 342.

127 Ezzel az eszközzel éltek például a jezsuiták. Vö. BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 74.

128 Vö. LÉGRÁDI A.: *Tanúságtevők és fehér kovászok*, i. m., 98–125.

129 Pl. CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: Ciszterciek a veszprémi egyházmegyében 1950 és 1958 között. A titkos rendi szervezet kialakulása, működése és felszámolása. In: Karlinszky Balázs (szerk.): *Szerzetesrendek a veszprémi egyházmegyében. A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán 2014. augusztus 27–28-án rendezett konferencia előadásai*, Veszprémi Főegyházmegye, Veszprém, 2015, 307–331.; BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 118–119.

december 5-i ülésén a testület elnöke beszámolt arról, hogy „*a volt szerzetes-elöljárók közösségének*” – tehát az előljárókat tömörítő informális szervnek! – érdeklődésére tájékoztatást nyújtott a magyar szerzetesrendek helyzetéről.¹³⁰

A rendi élet kereteinek illegális fenntartása is szerepet játszott abban, hogy a katolikus egyház tagjai ellen foganatosított internálások, büntetőeljárások és perek jelentős mértékben érintették a szerzetesrendek tagjait is, még ha konkrét vádak legtöbbször más jogcímen (részvétel a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedésben, államellenes összeesküvés, kémkedés, illegális ifjúságpasztoráció, gazdasági bűncselekmények stb.) fogalmazódtak is meg.¹³¹ A rendek illegális működésének ellehetetlenítését és az aktív apostoli életet élő szerzetesek elleni fellépéseket célzó intézkedések mindazonáltal nem korlátozódtak a nyílt fellépés területére. A diktatúra időszakában internálást, letartóztatást vagy hosszabb-rövidebb börtönbüntetést szenvedett mintegy háromszáz szerzetessel szembeni eljárások mellett a rendek életének ellenőrzésében és a közösségek bomlasztásában a kommunista egyházpolitika fontos szerepet szánt az állambiztonsági szerveknek is. Kiemelt ellenséges csoportok tagjaiként a szerzetesek különösképpen is ki voltak téve az ügynöki beszerzés kísérleteinek, melyek eredményeképpen az állambiztonságnak csaknem minden rendbe sikerült beépülni.¹³² Az ügynöki szerepvállalás általánosítástól mentes, személyre szabott vizsgálatának szükségességére és egyúttal az illegális szférába szorított szerzetesrendek „intézményes” tevékenységének biztosítását célzó útkeresési stratégiáira mutat rá például a jezsuita és a pálos rendek vezetése és az állambiztonsági szervek közötti kapcsolat a közelmúltban feltárt mintázata.¹³³ Kollár Ferenc jezsuita tartományfőnöknek, illetve Arató Lászlónak, a Csellár Jenő és Bolváry Pál félreállítását után a földalatti pálos rend *de facto* vezetőjének az előljárók tudtával megvalósuló ügynöki beszerzése „*a szublegális kapcsolatok rendszerének kvázi intézményesülését*”,¹³⁴ egy állam szemében hivatalosan nem létező rend létének mintegy hallgatólagos tudomásul vételét is jelentette. Későbbi kutatások feladata lesz felmérni, milyen tényleges hatást gyakoroltak a rendek életére az ilyen típusú összetett kapcsolatok. Mindenesetre elgondolkodtató, hogy éppen a jezsuita rend volt az egyik első olyan magyarországi szerzetesrend, amelynek hivatalosan nem létező hazai rendtartományát a rend általános előljárója 1978-ban állami engedéllyel meglátogathatta.¹³⁵ A látogatás állami és egyházi értékelésének eltérését tükrözi mindenesetre Miklós Imre megjegyzése, aki félreértésnek nevezte, hogy az utat többen vizitációként fogták fel.¹³⁶ Szintén a

130 MNL OL XIX-A-21-a-K-13a-2/c-1974. A püspöki kar 1974. december 5-én tartott tanácskozása (elnöki jelentések).

131 Vö. pl. SZABÓ Cs.: *Női szerzetesközösségek*, i. m., 29–33., 35–41.; MIKÓ ZSUZSANNA: A bencések eleni büntetőperek 1945–1963. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.): *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején I., A Pannonhalmi Főapátságban 2016. február 18–19-én rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata*, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma, 2017, 21–33.; MSZKL I.3. Vegyes ügyek (=e) Megemlékezés a szerzetesek szétszórásának 50. évfordulóján (= 5) Adatgyűjtés a szerzetesrendek 1950. évi létszámadatáról és a szétszórátáskor üldözést szenvedettekről.

132 Vö. pl. SZABÓ Cs.: *Női szerzetesközösségek*, i. m., 33–35.

133 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 155–162.; ARATÓ LÁSZLÓ: *A történelem szorításában – a lélek szabadságával. Arató László cserkésztestet, pálos konfrátert életéről kérdezi Elmer István, Ráció-Lambda Bt, Pécs, 2018, 220–227.*

134 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 155.

135 BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 197.

136 MNL OL XIX-A-21-e. XXXIX. dosszié 0022-1/f/1980 (33. d.) 5–6. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről 1980. április 22. és 28. „*Arrupe generális is járt nálunk, bár a jezsuita*

hivatalosan nem létező rendek állami megítélésének összetettségét jelzi az Állami Egyházi Hivatal elnökének az az 1982. évi kijelentése, miszerint: „*Vannak és működnek nálunk jezsuiták, kb. 100. Tevékenykednek, mozognak. Mi nem veszünk róluk tudomást, mert olyanok, hagyják magukat tudomásul vétetni.*”¹³⁷ A hivatalos állami hozzáállás differenciált és szofisztikált jellegét még plasztikusabban mutatja Miklós Imre 1986-os reakciója, amikor a már működő gyakorlatnak megfelelően újabb két jezsuita növendék római tanulmányainak engedélyezését kérték tőle: „*Rendben van, de kérem, ne nevezzük novíciusnak, Magyarországon nem működik a rend.*”¹³⁸

3. TÖREKVÉSEK A SZERZETESRENDEK HELYREÁLLÍTÁSÁRA

Az egyház életének szerves részét képző szerzetesség működési lehetőségeinek tágitása az egész korszakban a főpásztorok és a Szentszék fontos vágya volt. Következésképpen valahányszor úgy mérték fel, hogy enyhülés áll be az állam és egyház viszonyában, napirendre került a szerzetesek működését tilalmazó 1950. évi 34. sz. törvényerejű rendelet hatályon kívül helyezésének ügye.

A hatalom az 1956-os forradalom utáni elbizonytalanodását kihasználva a magyar püspöki kar már 1957 januárjában foglalkozni kezdett a kérdéssel, és tervbe vette, hogy az egyház sérelmeinek orvoslását célzó tárgyalások során a szerzetesek működési engedélyét megvonó rendelet hatályon kívül helyezését is felvetik.¹³⁹ Kádár hatalmának konszolidációja, és az ezzel párhuzamosan jelentkező mind merevebb kormányzati magatartás láttán azonban a püspökök márciusban már abban állapodtak meg, hogy a miniszterelnökhöz eljuttatott *gravamina* pontjai közül a szemináriumok visszaadását kezelik prioritásként, és a szerzetesrendek visszaállításáról csak „*a fokozatosság elve alapján kívánatos tárgyalni.*”¹⁴⁰ Az 1957 tavaszán megvalósuló rendszerrestauráció nyomán a kérdés végül érdemben nem került szóba az egyház és állam közötti tárgyalásokon.¹⁴¹

A szerzetesrendek ügye legközelebb az 1963-ban meginduló szentszéki–magyar tárgyalások napirendi pontjai között került elő. Agostino Casaroli már az ÁEH vezetőivel folytatott első megbeszélésen felvetette: nem volna-e lehetséges a rendek működési engedélyét megvonó 1950-es rendeletet módosítani, vagy legalább további szerzetesrendek működését engedélyezni. A magyar fél válaszában azonban leszögezte, hogy a kormányzat véglegesnek tekinti a szerzetesrendeket érintő magyar jogszabályokat, és arra sem lát lehetőséget, hogy a négy iskolafenntartó renden kívül újabbak működését

---

rend Magyarországon nem működik. Ezt sokan félreértették. [...] Arrupe generális látogatása ellen nem volt semmi kifogásunk, de ő nem is vizitált, nem rendelkezett, nem nevezett ki senkit.”

137 MNL OL XIX-A-21-e. XLIV dosszié 0022-2/H/1982 (33. d.) 11. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszéléséről. 1982. március 30.

138 MNL OL XIX-A-21-e. 52. dosszié 0016/2-10/1986 (34. d.) 10. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszéléséről. 1986. március 10.

139 A püspöki kar 1957. január 23-án tartott tanácskozása. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai*, i. m., 815.; Rogács Ferenc pécsi koadjutor püspök kéziratosa jegyzete, 1957. január 23. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai* i. m., 825. Vö. ehhez KÁLMÁN PEREGRIN OFM: *Dokumentumok Grösz József kalocsai érsek hagyatékából 1956–1957*, Szent István Társulat – Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet, Budapest, 2011, 370–371., 387–388., 414–415.

140 Állambiztonsági jelentés a püspöki kar 1956. március 5-i tanácskozásáról. In: BALOGH M. (szerk.): *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai* i. m., 841.

141 Vö. ehhez KÁLMÁN P.: *Dokumentumok Grösz József kalocsai érsek hagyatékából* i. m., 427–473.

engedélyezzék.¹⁴² Így az 1964. szeptember 15-én aláírt részleges megállapodás is csupán a két fél közötti nézetkülönbséget rögzítette. A Szentszék mindenesetre fenntartotta kérését, és annak ellenére, hogy a kormány az ügyet „véglegesen lezártak” tekintette, reményének adott hangot, hogy a jövőben mégis újból vizsgálat tárgyává lehet tenni ezt az egyház számára nagy fontosságú kérdést, „akár ami a szerzetesrendek és kongregációk számát, akár ami műveiket és tagjaik számát illeti.”¹⁴³

A következő, 1965. júniusi tárgyalási fordulón a magyar fél ugyan ellentámadásba ment át, amikor tiltakozott a jezsuita rend Arató László SJ és Alszegehy Zoltán SJ részéről lefolytatott, vélt illegális vizitációja ellen, a Szentszék mégis ismételten tudakozódott, hogy legalább hallgatólagosan nem működhetnének-e a betiltott rendek tagjai.¹⁴⁴ A kormány azonban ismételten és következetesen visszautasította a szerzetesrendek működési lehetőségeire irányuló szentszéki törekvéseket: amikor Cheli legalább 1–2 egyházmegyei jogú női közösség létrehozását szorgalmazta, hogy biztosítsák az egyházi intézményekben működő apácák utánpótlását, a kormány képviselői előbb azzal hárították el a kérést, hogy egyebek mellett ebben az ügyben is folynak a tárgyalások a püspöki karral,¹⁴⁵ végül jelezték, hogy a kérdést a meglévő szerzetesrendeken belül kívánják megoldani.¹⁴⁶

A későbbi szentszéki kezdeményezésekre is rendre az volt a válasz, hogy a szerzetesrendek újjáélesztésének gondolatát vegyék le a napirendről: az 1950-es megállapodás olyan elvi kérdés, amelyhez a kormány semmiképpen nem kíván hozzájárulni.¹⁴⁷ Mint fentebb is láttuk, az ÁEH vezetése csupán az engedélyezett négy rend utánpótlásának létszámkeretét illetően mutatott rugalmasságot.¹⁴⁸ Miután viszont Magyarország aláírta a Helsinki Záródokumentumot, és ezzel kötelezettséget vállalt a vallásgyakorlás közösségi formáinak tiszteletben tartására, a Szentszék ismét visszatért a szerzetesek ügyére. Az 1976. november végi kétoldalú találkozón Luigi Poggi Helsinki szellemében nem általános rendezést javasolt, de legalább 1–2 rend helyreállítását szorgalmazta. A válasz azonban változatlanul elutasító volt.¹⁴⁹ Kádár 1977-es történelmi látogatása után ez csak annyiban módosult, hogy a magyar fél kilátásba helyezte: ha a helyzet majd megérik

142 Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály és az Állami Egyháziügyi Hivatal által készített jelentés a Politikai Bizottság részére az Agostino Casarolival folytatott tárgyalásokról. 1963. május 10. In: SZABÓ CSABA: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években*, Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2005, 114.

143 BALOGH MARGIT – FEJÉRDY ANDRÁS – SZABÓ CSABA: Az 1964-es magyar-szentszéki részleges megállapodás, *ArchivNet* 18 (2018/6) URL: <https://archivnet.hu/az-1964-es-magyar-szentszeki-reszleges-megallapodas> (VII. pont) (letöltés ideje: 2021.06.01.)

144 Prantner József ÁEH elnök emlékeztetője az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály részére a Vatikánban folytatott tárgyalásairól, 1965. június 24. In: SZABÓ Cs.: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság*, i. m., 258–259.

145 MNL OL XIX-A-21-e. XVIII. dosszié 0022-7/i/2/1972. 5–6. Emlékeztető Giovanni Cheli és Angelo Sodano vatikáni képviselőkkel folytatott tárgyalásokról. 1972. április 26.

146 MNL OL XIX-A-21-e. XIX. dosszié 0022-13/j/1972. (31. d.) 13–14. Jelentés a Vatikán megbízottaival folytatott tárgyalásról. Róma, 1972. október 2–8.

147 MNL OL XIX-A-21-e. XXVI. 0022-4/e/1974 (32. d.) 6. Emlékeztető Luigi Poggi érsekkel és Dias Ivan nunciátúrai előadóval 1974. augusztus 2-án folytatott eszmecsereéről.

148 MNL OL XIX-A-21-e. XXIX. dosszié 0022-1/g/1975 (32. d.) 3. Jelentés a Vatikán megbízottaival folytatott megbeszélésről, 1975. július 21.

149 MNL OL XIX-A-21-e. XXXIV. dosszié 0022-5/h/1976 (32. d.) 14–18. Napi emlékeztetők a Vatikánnal folytatott megbeszélésről. Budapest, 1976. november 29., december 1.

rá, meg fogják oldani a rendek számának növelését.¹⁵⁰ Miklós Imre az elvek – azaz az 1950. évi 34. sz. rendelet – megváltoztatása nélkül mindenestre fokozott rugalmasságot tanúsított a rendek ügyében: többek között ennek jegyében került sor a Magyarországon élő mintegy száz jezsuita szerzetes státuszának stabilizálására és a rend által fenntartott lelkigyakorlatos ház működésének engedélyezésére.¹⁵¹

II. János Pál pápa megválasztása után¹⁵² a Szentszék megújult lendülettel próbálta a szerzetesek ügyét kimozdítani a holtpontról, ám továbbra sem járt sikerrel.¹⁵³ A vallás-szabadság biztosítására hivatkozva többek között a szerzetesrendek római vizitációjának lehetőségét kívánták elérni, ám Miklós Imre leszögezte, hogy a nem működő rendeket nem lehet vizitálni. Az elmúlt időszak illegális vizitációs kísérleteiről készített feljegyzés átadásával egyúttal érzékeltette a szentszéki delegációval, hogy a magyar hatóságok kijátszásával se próbálkozzanak.¹⁵⁴

Az a kísérlet sem járt eredménnyel, hogy nem a Szentszék, hanem a domonkos rend vezetőjének kérésére hivatkozva érvék el a rend magyarországi helyreállítását.¹⁵⁵ Ezt részben a piarista szerzetes, Bulányi engedetlenségére – hogy tudniillik a püspökök vele szemben nem tudják garantálni az egyházfegyelmet – részben a domonkos rend korábbi működésével kapcsolatos visszasságokra hivatkozva utasították el.¹⁵⁶ Hasonlóképpen visszautasításba ütközött az a felvetés, hogy a Linzben élő hét magyar kármelita nővér hazatelepítésével hozzanak létre Magyarországon egy női kontemplatív közösséget.¹⁵⁷

Az 1950. évi 34. rendelet által rögzített alapelveken csupán 1986-ban sikerült rést ütni, amikor – miként fentebb utaltunk rá – a magyar kormány a püspöki kar kérését figyelembe véve a kétoldalú tárgyalások eredményeként hozzájárult ahhoz, hogy 1986-ban egy új, apostoli és szociális feladatok ellátásával foglalkozó női rendet hozzanak

150 MNL OL XIX-A-21-e. XXXVI. dosszié 0022-6/i/1977 (32. d.) 17–19. Napi emlékeztetők a Vatikánnal folytatott megbeszélésről. Budapest, 1977. december 10., 14.

151 MNL OL XIX-A-21-e XXXVII. dosszié 022-10/c/1978 (33.d.) Jelentés a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről. Budapest, 1978. december 9.

152 Már 1978. november 24-én a szerzetesi eljáróknak mondott beszédében hangsúlyozta, hogy az egyház a szerzetesrendek és a megszentelt élet nélkül nem lenne teljes. Discorso di Giovanni Paolo II. ai superiori generali. Venerdì, 24 novembre 1978. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1978/documents/hf_jp-ii_spe_19781124_superiori-general.html (letöltés ideje: 2021.06.01.). A beszédnek erre a szakaszára a tárgyalások során kifejezetten is hivatkozott Poggi érsek. MNL OL XIX-A-21-e. XXXVIII. dosszié 0022-2/f/1979 (33. d.) 9. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalásról, 1979. március 16.

153 MNL OL XIX-A-21-e. XXXVIII. dosszié 0022-2/f/1979 (33. d.) 9–10., 18–19. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalásról, 1979. március 16.

154 MNL OL XIX-A-21-e. XXXIX. dosszié 0022-1/f/1980 (33. d.) 5–6. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről 1980. április 22. és 28.; MNL OL XIX-A-21-e. XXXIX. dosszié 0022-1/f/1980 (33. d.) 24. Feljegyzés a megelőző évek illegális vizitációs kísérleteiről. Budapest, 1980. április 25.

155 MNL OL XIX-A-21-e. XLII. dosszié 0022-8/1981 (33. d.) 2–3. Jelentés a Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalásról (Róma, 1981. október 5–9.); MNL OL XIX-A-21-e. XLII. dosszié 0022-8/f/1981 (33. d.) 2. Emlékeztető Achille Silvestrini érsekkel folytatott megbeszélésről. 1981. október 11.

156 MNL OL XIX-A-21-e. XLIV dosszié 0022-2/H/1982 (33. d.) 11. Napi emlékeztető a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről. 1982. március 30.

157 MNL OL XIX-A-21-e XLVI dosszié 0022-1/f/1983 (33. d.) 8–11. Napi emlékeztető az 1983. május 5. a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.; MNL OL XIX-A-21-e. XLVII dosszié 0022-1/f/1984 (33.d.) 10., 14. Napi emlékeztető az 1984. április 7-én a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.

létre.¹⁵⁸ A Magyarok Nagyasszonya Társasága egyházmegyei jogú apostoli élet társasága jogszabálmódosítást igénylő engedélyezése¹⁵⁹ azért volt jelentős eredmény, mert elsőként törte meg a szerzetesrendek számának 1950-ben rögzített keretét.

A létező – de működési engedéllyel nem rendelkező – rendek újraindításának lehetősége elől a kormány mindazonáltal egészen 1989-ig következetesen elzárkózott.¹⁶⁰ Legfeljebb a hivatalosan nem engedélyezett szerzetesrendek – például a jezsuiták vagy ciszterciak – tagjai (de nem maga a rend) helyzetének rendezéséről volt hajlandó tárgyalni, vagy éppen arról, hogy szalézi szerzetesek világi papként egykori rendi plébániákon teljesíthessenek szolgálatot.¹⁶¹ Miklós Imre egy bécsi sajtótájékoztatón még 1988. február 2-án is azt hangsúlyozta, hogy az engedmények ellenére nincs szó a szerzetesrendek működésének engedélyezéséről.¹⁶² Grósz Károly pedig 1988 novemberében csupán azt hangoztatta, hogy bár nincs napirenden a szerzetesrendek rehabilitálása, papképzést segítő tanulmányi házak létrehozását engedélyezik.¹⁶³ Ennek ellenére, mire 1989. augusztus 30-án közzétették a szerzetesrendek működési engedélyével kapcsolatos korábbi korlátozások visszavonását tartalmazó 1989. évi 17. sz. törvényerejű rendeletet,¹⁶⁴ már javában zajlott a szerzetesrendek újraindulásának szervezése. Ezzel a magyarországi szerzetesség történetének új fejezete kezdődött.

158 MNL OL XIX-A-21-e XLVI dosszié 0022-1/f/1983 (33. d.) Napi emlékeztető az 1983. május 5-én a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.; MNL OL XIX-A-21-e LXVII. dosszié 0022-1/g/1984 (33. d.) Jelentés a Vatikán képviselőivel folytatott tárgyalásról. Budapest, 1984. április 24.; KISGERGELY J.: Női rendek, i. m., 211.; BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, i. m., 1212.

159 BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, i. m., 1212.

160 MNL OL XIX-A-21-e XXXIX. dosszié 0022-1/f/1980 (33. d.) Kimutatás vizitációs tevékenységről. Budapest, 1980. április 25. A szerzetesek működését az 1989. évi 17. törvény engedélyezte ismét: BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, i. m., 1227.

161 MNL OL XIX-A-21-e XXXVII. dosszié 022-10/c/1978 (33.d.) Jelentés a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről. Budapest, 1978. december 9.; MNL OL XIX-A-21-c 50. dosszié 0022-2/d/1985 (34. d.) Napi emlékeztető az 1985. április 20-án a Vatikán képviselőivel folytatott megbeszélésről.; MNL OL XIX-A-21-c 55. dosszié 0016/6-12/1986 (34. d.) Jelentés a Vatikán vezető képviselőivel folytatott tárgyalásokról. Budapest, 1986. december 17.

162 *Magyar Kurír*, 1988. február 5., 67–68.

163 Vö. a Szeged-Csanádi Egyházmegye 1211/1988. sz. körlevele. Idézi: URL <https://katolikus.hu/kronologia/1988> (letöltés ideje: 2021.06.01.)

164 BALOGH M. – GERGELY J.: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, i. m., 1227.

BÖGRE ZSUZSANNA

Túlélési stratégiák az 1950-ben „feloszlattott” női szerzetesrendek körében

1. BEVEZETÉS

Révai József¹ kommunista vezető a szerzetesrendeket „klerikális reakciónak” nevezte az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) Központi Vezetőségének 1950. május 31. – június 1-jén tartott ülésén elmondott beszédében: „Magyarországon 23 férfi szerzetesrend van 2582 taggal és 40 apácarend 8956 taggal, összesen tehát 63 rend 11538 taggal. Ezek a szerzetesrendek a régi rendszerben hatalmas földbirtokkal rendelkeztek, a feudális nagybirtokos osztályhoz tartoztak. Földbirtokaikat a népi demokrácia a dolgozó parasztság között osztotta fel, de a rendházaikat, zárdáikat, kolostoraikat meghagyta. Felmerül a kérdés: fenntartható-e ez a helyzet a népi demokráciában?”² Hamarosan megszületett a költői kérdésre a válasz. A szerzetesrendeket 1950. június 6. és szeptember 7. között feloszlatta³ a rákosi rezsim. A fentebb idézett adatok annyiban kiegészíthetők, hogy összesen 635 rendházat vett el az állam, minden kártérítés nélkül.⁴ A történelmi perspektívához az is hozzátartozik, hogy 1990-ben, a rendszerváltás után összesen mintegy 938 férfi és 2441 női szerzetes visszatéréséről tudunk.⁵

A tanulmányban először arra keresem a választ, hogy hogyan reagáltak a rendek a szétszórásra, milyen tipikusan tekinthető túlélési stratégiák alakultak ki körükben. Majd megvizsgálom egy konkrét rend, a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek példáján, hogy milyen erőfeszítéseket tettek a feloszlattás előtt és után hivatásuk fenntartása érdekében.

1 Révai József (1989–1959) kommunista politikus, 1945-től 1950-ig a *Szabad Nép* (kommunista napilap) főszerkesztője. 1945 őszétől a Központi Vezetőség és a Politikai Bizottság tagja. 1949. június 11-től 1953. július 2-ig népművelési miniszter, 1953-tól az Elnöki Tanács elnökhelyettese lett.

2 *Szabad Nép*, 1950. június 6.

3 A rákosi diktatúra szóhasználata szerint a rendeket a kommunista állam „feloszlatta”. Egyházi felfogásban ezt az állam nem tudja megtenni, mert nincs rá joga. Az állam a rendek működését erőszakos módon betilthatja ugyan, létezésüket azonban nem tudja kétségbe vonni, ezért egyházi szóhasználatban a rendeket „szétszórta” 1950-ben. A tanulmányban a két fogalmat felváltva használom, egyfelől az egyház álláspontját tiszteletben tartom, másfelől jelzem, hogy a köznyelvben mindkét szóhasználat elterjedt.

4 A témához lásd többek között: BORSODI CSABA: A szerzetesrendek feloszlattása, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 12 (2000/1–4) 184–191.; BÖGRE ZSUZSANNA – SZABÓ CSABA: *Törésvonalak. Apácasorsok a kommunizmusban*, METEM, Budapest.; Pálos M. Pascalis: *Utazás térben és időben*, Jel, Budapest, 2008.

5 RÉVAY EDIT: *Újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban*, Magyar Egyházsociológiai Intézet, Budapest–Csíkszereda, 2003.

2. A SZERZETESRENDEK TÚLÉLÉSI STRATÉGIÁI⁶

A rendelkezésemre álló források alapján megállapítható, hogy a rendek különbözőképpen reagáltak 1950 után a feloszlatásra. Az alábbi táblázatban összefoglaltam azokat a túlélési stratégiákat, amelyekkel eddigi kutatásaim során találkoztam.⁷

I. táblázat: A szerzetesrendek túlélési stratégiái⁸

stratégiák	rendek
I. legálisan működő rendek	
1.1. a feloszlatás után részlegesen továbbműködhetett négy tanító rend	<i>Az egyházi gimnáziumokat fenntartó rendek tartoztak ide: engedélyezett rendek voltak a bencések, ferencesek, piaristák és a női rendek közül a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek.</i>
1.2. Közvetlenül a rendszerváltás előtt egy új rendet alapított a katolikus egyház, idősgondozást vállalva.	<i>A Magyarok Nagyasszonya Társaság létrehozását Lékai László bíboros közbenjárására engedélyezte az állam 1986-ban. Az alapítást a Jézus Szíve Népleányai Társasága tagjai belföldi misszióként vállalták el.⁹</i>
II. illegálisan működő rendek	
2.1. a szétszórás után titokban együtt maradó rend	<i>Egyetlen ilyen rendről tudunk, ahol a szétszórás után a teljes közösség együtt maradt: a Ciszterci Nővérek Regina Mundi közössége.</i>
2.2. a szétszórás után titokban alapított rend	<i>Egyetlen ilyen rendről tudunk, ezt a rendet Tímár Ágnes és Lénárd Ödön piarista atya alapította 1955-ben: Ciszterci nővérek, Kismaros.</i>

6 A szerző a női szerzetesrendek kutatására vállalkozott, a táblázat alapvetően a női rendek túlélési stratégiáit tipizálta. A férfi szerzetesrendek esetében ismertek lehetnek egyéb túlélési stratégiák is. Ahhoz, hogy a női és a férfi szerzeteseket egy táblázatban be lehessen mutatni, további kutatások szükségesek.

7 A szerző a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szociológia tanszékén évek óta dolgozik az *Egyház Hangja Archivum* gyűjteményén, a szociológushallgatók bevonásával. A gyűjtemény gyarapodását elősegítette a Magyarországi Szerzeteselöljárók Konferenciáinak Irodájától érkező felkérés a szerzetes kutatásban való részvételre. Ezúton is köszönet az együttműködésért.

8 A táblázatban a túlélési stratégiák látszólag statikus magatartásokra utalnak, ugyanakkor az egyes rendek vizsgálatakor minden esetben felfedezhető a dinamikus reagálás is. A változásokat a korszak (s itt a 40 évre gondolhatunk) politikai klímája, a szerzetesek kora, egészségi állapota, stb. befolyásolta.

9 Részlet a Társaság hivatalos honlapjáról. URL <https://regi.katolikus.hu/rendek.php?h=46>. (letöltés ideje: 2021.01.03.)

stratégiák	rendek
III. virtuálisan működő rendek¹⁰	
3.1 A szétszórátás után a rend előljárói tudatos szervezőmunkával összetartották a rend itthon maradt tagjait, más részüket külföldre menekítették.	<i>Mai tudásunk szerint a legtöbb rend ezzel a stratégiával indult a szétszórátás ismeretlenségébe. Példák erre a magatartásra: Jézus Szíve Népleányok Társasága, Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek, Szociális Testvérek Társasága, Vinculum Caritatis,¹¹ UNUM.</i>
3.2. A szétszórátás után a rend előljárói „ahogy lehet...” tartották össze a rend tagjait.	<i>A legtöbb rendben megjelent ez a stratégia.</i>
IV. rendet helyettesítő életformák	
4.1. A szerzetesek olyan helyet választottak életterüknek, amely helyettesíteni tudta számukra a rendi életet – ez leginkább az egyházon belül történhetett.	<i>A legtöbb rendben megjelent ez a stratégia.</i>
4.2. A szerzetesek fogadalmuk alól felmentést kértek, vagy feladták fogadalmukat. Férjhez mentek, (megnősültek), családalapítással helyettesítették a rendi kereteket.	<i>A legtöbb rendben előfordult ez a válasz a kialakult helyzetre.</i>

(A táblázat a szerző szerkesztése.)

A táblázatból látható, hogy míg az I. és a II. magatartástípus csak néhány rend helyzetét mutatja be, addig a III. és a IV. típusban megfogalmazott magatartások a legtöbb rendben megjelentek. Ebből két dolog következik: egyfelől a típusok megfogalmazása fontos a korszak jobb megismerése szempontjából, másfelől azt is látni kell, hogy azok nem alkalmasak a rendek stratégiai különbségeinek értékelésére.

Alapvetően négy stratégiát különböztettem meg egymástól, amelyekhez több alcsoport sorolható. Az első típus a „legálisan működő rendek” elnevezést kapta. Általában keveset beszélünk ezekről a rendekről, pedig a szerzetesség mint intézményrendszer túlélésében ezek a rendek is nagy szerepet játszottak. A kommunizmus alatt a legálisan működő rendek sajátos életkörülmények közé kerültek, helyzetük nem volt könnyebb, csak

¹⁰ A táblázatban a *hivatalosan működött* és az *illegálisan működött* rendeket megnevezem, a többi típusba sorolható rendeket viszont csak példaként említem. A példák említése nem tekinthető sem listának, sem teljes körűnek. Még nem született ezzel kapcsolatban olyan átfogó kutatás, amely a rendek önbesorolását, vagy kutatók általi besorolását teljesszűriően lehetővé tehetné.

¹¹ Viszonylag ismeretlen rendről van szó, részletesebben ld. HANNOS GÁBOR: Reziliens apostolok. A Vinculum Caritatis hitelvei, létrejötte és működése a hetvenes évekig, in LENGYEL GYÖRGY – KISS MÁRTA (szerk.): *Milyen élet ez? Szociográfiák*, Gondolat, Budapest, 2020, 181–201.

más, mint a valóságosan szétszórt rendeké.¹² A „legális rendek” működését az állam propagandacélból engedélyezte, noha azok közfeladatot láttak el. Ennek ellenére szoros állami kontrollt s folyamatos ÁEH zaklatást kellett elviselniük.

Ebbe a típusba két alcsoport tartozott, amelyek közül az egyikbe az egyházi gimnáziumokat fenntartó rendek kerültek: ezek voltak a bencések, ferencesek, piaristák és a női rendek közül a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek (mai nevükön: Boldogasszony Iskolanővérek). A négy szerzetesrend összesen nyolc egyházi gimnáziumot tarthatott fenn; rendenként két-két középiskoláról, hat fiú- és két leánygimnáziumról beszélhetünk. Itt nem részletezhető politikai oka van annak, hogy miért éppen ez a négy rend maradt meg. Annyit azonban fontos megjegyezni, hogy a hivatalos működési engedéllyel rendelkező rendek tagjainak csak töredéke maradt meg szerzetes, az állam által meghatározott létszámban. Annyian, ahány tanárra szükség volt a gimnáziumok fenntartásához az állam szerint. Ez hozzávetőlegesen gimnáziumonként 30–30 szerzetest jelentett, amiből az következik, hogy a legálisan működő rendek szerzeteseinek többsége szétszóratásban élt. A kiválasztott szerzeteseket egy időben „vörös apácáknak”¹³ vagy „kollaboráns szerzeteseknek” nevezték. Ezek a gúnynevek egy idő után elveszítették értelmüket, az élet felülírta a fekete-fehér kategóriákat.

A „legálisan működő rendek” másik csoportjába a Magyarok Nagyasszonya Társaság került, amelynek alapítására 1986-ban került sor, Lékai László bíboros közbenjárására. Az állam és az egyház közötti kapcsolat változására következtethetünk egy új rend engedélyezéséből. Az alapítás apropója a Kanadába menekült népleányok időszonthon alapításra küldött nagy összegű adománya volt. Az itthoni Népleányok Társaságából vált ki néhány szerzetesnővér, akik hosszas töprengés után vállalták a Kádár-rendszer idején egy új szerzetesrend alapítását s a felépítendő egyházi idősek otthonának vezetését. Az új rend akkori előjárójának visszaemlékezése szerint nehéz döntés volt a kommunista időszakban az alapítás vállalása. Ők is megkapták a „vörös apácák” gúnynevet azoktól, akik nem ismerték az alapítás körülményeit.

A második típust az „illegálisan működő rendek” alkotják, amelyek lényegében nem törődtek bele a szétszóratásba, és szerzetesi életformát akartak élni a politikai körülmények ellenére is. Legfontosabb jellemzőjük az „egy vallásos közösség vagyunk” tudat, függetlenül attól, hogy hány házban éltek meg szerzetesi életüket.

Ebbe a típusba is két alcsoport sorolható. Az elsőt a Ciszterci Nővérek Regina Mundi Apátsága képviseli, akik a feloszlás után közösen házat vásároltak Érden, ahová a rend elöljárójával és lelkivezetőjével néhány szerzetes beköltözött. Ezt a házat tekintették anyaháznak, amely mellé még vásárlás és bérlés útján további házakat „nyitottak”, s a rendet egyben tartották. A második csoportba a kismarosi ciszterci nővérek kerültek (Boldogasszony Háza Monostor). Közösségüket 1955-ben alapította Tímár Ágnes szerzetesnő és Lénárd Ödön piarista szerzetes. A rend tagjai a bebörtönzések ellenére is kitartottak egymás mellett, egy közösség tagjainak tekintették magukat. 1987-ben hivatalosan is elismerte őket az egyház.¹⁴

12 Ehhez a témához lásd egy rend esettanulmányát. BÖGRE, ZSUZSANNA: Constant ‘Self-Denial’ and Resilience. Life History Recollections of Sisters Remaining after Dissolution (1950–1989), *RASCEE* 13 (2020/1) 3–19.

13 Ezt az elnevezést maguktól a „kiválasztott” rendek tagjaitól hallottam, nem pedig a szétszórt rendek tagjaitól. A rendek közötti szolidaritás erősebbnek bizonyult annál, mint hogy negatív megjegyzéseket tettek volna egymásra.

14 Történetük, URL <http://www.cisztercimonostor.hu/> (letöltés ideje: 2021.03.16.)

A harmadik típus a „virtuálisan működő rendek” elnevezést kapta. Ezek a rendek is illegálisan működtek, de ők a szétszórtság tudatában éltek annak ellenére, hogy az előljárók a szerzetesek egy részével kapcsolatban tudtak maradni. Ez a magatartás általánosnak tekinthető a szétszórta rendek körében, különösen a kezdeti időszakban. Az illegáltság és a szétszórtság keresztt metszetében létezett a rendek többsége. A virtualitás számtalan formája alakult ki ott, ahol az előljárók és a tagok nem adták fel szerzetesi fogadalmukat. Folytatták azt az életformát, amit a körülmények és a fogadalom szempontjából meg tudtak valósítani. A virtualitás kifejezés arra utal, hogy a vezetők a tagokat időnként személyes látogatással vagy levéllel összetartották, évenként lelkigyakorlatokat szerveztek. A tagok egy része együttlakásnak és/vagy egy munkahelyen történő alkalmazásnak köszönhetően kapcsolatban maradt egymással. Követték az előljárók utasítását, ami a körülmények miatt már csak tanácsként működhetett. Mozgásterük folyamatosan változott: míg az első időszakban úgy tűnhetett, hogy visszafordítható lesz a szétszórás, addig 1956 után egyre kevesebben bíztak ebben. Hogy meddig tartott a rendek virtuális összefogása, az függött az előljárók életkorától, egészségi állapotától, az államvédelmi hatóság „eredményes” fellépésétől stb.

A „virtuálisan működő rendek” egyik alcsoportját az előljáró(k) titokban összetartotta/ták, miközben a tagok egy része két-három fős kisközösségekben, más részük szétszórtaan élt. Az előljáró, a korábbi házfőnök tudatosan dolgozott azért, hogy a rend tagjai szerzetesek maradjanak. Titoktartás és áldozatvállalás nélkül ez nem ment. A megmaradás érdekében ezek a rendek megpróbálták tagjaik egy részét külföldre menekíteni. A külföldön való letelepedés sikere csak részben függött a kimenekített szerzetesek habitusától. A befogadó országok politikai rendszere és kulturális adottsága hozzájárult a sikeres vagy sikertelen letelepedéshez. Ebbe az alcsoportba tartoztak a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulata, a Szociális Testvérek Társasága, az UNUM és a Vinculum Caritatis stb. rendek és társaságok. A felsorolást folytatni lehetne, hiszen a legtöbb rend megfeleltethető ezeknek a kritériumoknak, ha csak a szétszórás első évtizedeiben is.

A másik alcsoportról az előbbiekhöz hasonló kritériumok mondhatók el, azzal a különbséggel, hogy itt nem beszélhetünk tudatos kapcsolatápolásról. Erre a stratégiára az esetleges kapcsolatartás volt a jellemző. Az idő múlásával a vezetők megfáradtak, megöregedtek, s nem akadt, aki lendületesen átvette volna a virtuális hálózat fenntartását. Ebben az alcsoportban a tagok összetartását az öregedő, betegeskedő rendtársakról való gondoskodás, ápolás jelentette, és a segítségnyújtás valamilyen formája. Ilyen esetekben az idősről való gondoskodás, a saját egzisztencia előteremtése s egy nyugdíjas állás fenntartása be tudta tölteni a szerzetesi hivatás feladatait. Amikor a kapcsolatok az idős gondozásában merültek ki, akkor az a virtuális hálózat gyöngülését jelentette. Ez a folyamat előbb-utóbb minden rendet utolérhetett, akik a III. csoportba tartoztak. A negyven évig tartó szétszórás elég hosszú volt ahhoz, hogy egy rend ne csak egyféle stratégiát dolgozzon ki.

Negyedik típusként a „rendet helyettesítő életforma” nevezhető meg. Ez a magatartásforma lényegesen különbözött az első háromtól, mert ide nem rendeket, hanem személyeket sorolhatunk. Pontosabban ezzel nem közösségeket, hanem egyéni döntéseket jellemezhetünk. Feltételezhető, hogy minél erősebb volt a renden belüli összetartás, annál kevesebb szerzetes keresett magának helyettesítő életformákat. A helyettesítő stratégia olyan túlélést jelölt, amelyben a szerzetes elszakadt rendjétől. Ez az élethelyzet és döntés is előfordult minden rendben.

A „rendet helyettesítő életformán” belül is két alcsoportot különböztethetünk meg. Az egyiket azok a személyek alkották, akik a rendet egy új vallásos közeggel tudták helyettesíteni. Ilyen volt általában az egyházban, például egy plébánián történő elhelyezkedés. Házvezetőnő, sekrestyés vagy kántor, irodavezető lehetett egy-egy nővér. Ilyenkor a környezet ismerte a szerzetes múltját, elköteleződését, s az egyházon belüli körülmények pótolták valamennyire a rendi keretet.

A másik alcsoportba azok az életstratégiák kerültek, amelyek a szerzetességtől való teljes elszakadást jelentették. Ennek legnyilvánvalóbb formája a férjhezmenetel, nősülés volt. Ma még (és talán már soha nem lesz) nincs arra vonatkozó adatunk, hogy milyen arányban hagyták el ily módon hivatásukat a szerzetesek a feloszlatás után. Ennek körülbélüli meghatározása is nehézségekbe ütközne, mert számba kellene venni a jelölteteket, az első fogadalmat tévőket és az örökfogadalmasokat. Az adatokkal kapcsolatban annyit lehet mondani, hogy feltehetően az örökfogadalomig eljutott szerzetesek többsége megmaradt szerzetesnek, míg a jelöltidőt töltők és az első fogadalomban élők többsége nem.

A tipikus túlélési magatartások bemutatása után a Kalocsai Iskolanővérek története következik, amely jól jellemzi azt a társadalmi veszteséget, amelyet az 1950-es szétszórás okozott az érintetteknek és az egész magyar kultúrának. A választás azért esett erre a rendre, mert ők voltak a legnépesebb rendek egyike, és a források alapján a III. típusba kerültek. Ily módon a kalocsai iskolanővérek esete sokakra jellemző túlélési stratégiát mutat be.

3. A KALOCSAI ISKOLANŐVÉREK TÖRTÉNETE (1950–1990)¹⁵

A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társasága gyökerét Franciaországban kell keresnünk, és ez a 16. századra nyúlik vissza. A szerzetesközösség célja a szegény gyerekek ingyenes oktatása volt. A szerzetesrend először gyors terjedésnek indult, majd feloszlatták, iskoláit bezárták. Amikor a politikai légkör megengedte, a rend újra megkezdte működését, és ismét népszerű lett. 1841-ben Németországban, Münchenben alakult ki központjuk. 1851-ben már házat alapítottak Csehországban, Hirschauban is, ami egyházpolitikai okok miatt elszakadt Münchentől. Hamarosan mindkét ág eljutott

15 A rend történetéről 1946-ig bezárólag lásd KÖFALVINÉ ÓNODI MÁRTA: *A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Társulatának története 1860 és 1946 között, különös tekintettel a második világháborús eseményekre*, PhD disszertáció, Pécs, 2020. Az 1950 utáni korszakról fontos kötet született Bangó Beáta tollából. BANGÓ BEÁTA: *A Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulatának története 1947–97-ig*, Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulata, Budapest, 2000. További adatokkal szolgál: PUSKELY MÁRIA: *Keresztény Szerzetesség. Történelmi kalauz. I–II*, Bencés kiadó, Budapest, 1995, 676.; RÓZSÁSNE KUBÁNYI ANDREA: *Hűséggel a megpróbáltatásokban. A szerzetesek életútja a szétszórattól napjainkig*, Szerzői kiadás, Budapest, 2014. Bangó Beáta, történész, kalocsai iskolanővér szíves segítségével a szerző hozzájutott egy szakdolgozathoz és egy ismeretlen szerző által írt kéziratához is: BANGÓ BEÁTA: „Itt laknak a menyországbéliek?” *A kalocsai iskolanővérek „szétszórattása”*, kézirat, 1996.; [BÍRÓ MÁRIA ALEXIA]: *Akik hittek a küldetésükben. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Szerzetes Társulatának 120 éves jubileuma alkalmából. Összeállította egy Kalocsai Miasszonyunk Iskolanővér*, kézirat (h.n.) [1980.] A kézíraton nem szerepel a szerző neve, összeállításának ideje. 1980-as évszám körülbélüli időpontot jelöl, a rend megalapítása (1860) és a 120. évfordulóra való hivatkozásból következtethető. Ez nem jelenti a 140 oldalas szöveg elkészülésének pontos idejét. Mind a szakdolgozat, mind a kézirat fontos volt a rend történetének megismerésében. Köszönet érte! A tanulmány ezen részéhez felhasználtam a rend honlapján található visszaemlékezéseket is: URL <http://kalocsainoverek.hu/> (letöltés ideje: 2021.03.04.)

Magyarországra. Erre a történelmi helyzetre vezethető vissza, hogy Magyarországon két iskolanővér rend telepedett le. A kalocsai iskolanővérek a hirschauti házból, a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek (ma Boldogasszony Iskolanővérek) pedig a müncheni ágából erednek. Kalocsára 1860-ban érkeztek iskolanővérek Hirschautból.

Magyarországon is gyorsan fejlődött a szerzetesrend, a trianoni határokon innen és túl. Fejlődése és elfogadottsága mögött a rend társadalmi érzékenysége állt, amelyet jól mutat, hogy az országban elsőként, 1938-ban, elindítottak egy mezőgazdasági középiskolát. A leány/nőnevelés szükségességét felismerve a kalocsai iskolanővérek nyomán később több rend, majd az állami oktatás is bekapcsolódott ebbe az oktatási szektorba.¹⁶ A társadalmi szükségletekre való gyors reagálásukra jellemző volt, hogy a második világháború idején vöröskeresztes tanfolyamot szerveztek lányok, asszonyok számára. Hamarosan szükség is lett a munkájukra, amikor Kalocsára telepítettek egy ezerfős katonai kórházat, ahol az apácák és segítők lettek az ápolók.

A háború alatt ezen kívül karitatív tevékenységet folytattak a lakosság körében. A megkérdezettek többek között az alábbi feladatok ellátására emlékeztek: „... *menekült úri családok ebédeltetése, helybeli szegény gyermekek ételmezése, átvonuló fogolycsapatok ebédeltetése, orosz katonák kosztolása, munkaszolgálat (helybeli kórház takarítása), internátus-épület átengedése (1945. febr.–jún. a Nagyszeminárium használta, mert azt lefoglalták hadikórház céljaira), szegények karácsonyi segélyezése, menekült és szegény sorsú növendékek díjtalan eltartása, stb.*”¹⁷

A háború után a remeltakarítást és az iskolai épületek helyrehozatalát követően 1948-ig legfontosabb feladatuk ismét a tanítás lett. A rend közben új generálist választott, Bali M. Ildenfonsa nővér személyében, miután a korábbi előljáró betegsége miatt nem tudta vezetői feladatát ellátni. 1948-ban az új politikai hatalommal már Ildenfonsának kellett megküzdenie. Rá várt az államosítással való szembenézés, az államosítás után a nővérek megélhetéséről való gondoskodás megszervezése (1948–1950), a felozlatásra és internálásra (1950) való „felkészülés”, illetve a szétszórás utáni élethelyzethez való alkalmazkodás.¹⁸

3.1. Kísérlet a megmaradásra az államosítás után (1948–1949)

A rend írásbeli visszaemlékezéseiben olvasható, hogy Ildenfonsa már az iskolák államosítása előtt megpróbálta felkészíteni a közelgő egyházüldözésre a rend tagjait. Ebben a kérdésben több női és férfi rend előljárójával együtt tárgyalt Grósz József kalocsai érsekkel. Továbbá Ildenfonsa kapcsolatban állt a korszak nagyformátumú egyházi személyiségeivel, mint például P. Kerkai Jenővel vagy Pétery József váci püspökkel.

A tényeket tekintve, 1948-ban, az iskolák államosításakor minden intézményt elvesztettek a kalocsai nővérek. Ezek a következők voltak: 3 tanítóképző, 1 óvónőképző, 3 líceum, 1 mezőgazdasági leányközépiskola, 11 polgári, 31 elemi iskola, 23 óvoda, 2 főiskolai leánykollégium, 1 iparitanuló-otthon, 1 árvaház. Ezekben az intézményekben

16 BANGÓ B.: „*Itt laknak a menyországbéliek?*” i. m., 4.

17 BANGÓ B.: *A Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek* i. m., 9.; PUSKELY MÁRIA: *Keresztény Szerzetesség* i. m., 676.

18 [BÍRÓ M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben*, i. m.

összesen kb. 12500 tanulót tanítottak, neveltek. A rendhez 1950-ben közel 1000 szerzetesnő tartozott.¹⁹

1948-ban az egyház vezetése egy püspökkari körlevélben szembeszállt az iskolák államosításával, s megtiltotta a szerzetes tanároknak, hogy állami iskolákban tanítsanak.²⁰ „A püspöki kar június 7-én úgy foglalt állást, hogy egyházmegyei pap, szerzetes és szerzetesnő az államosított iskolában tanári és tanítói állást nem vállalhat. Ez a rendelkezés a hitoktatókra természetesen nem vonatkozott. A püspöki kar 1948. június 12-i nyilatkozatában azokra is kiterjesztette az exkommunikációt, akik az államosítási törvényre szavaznak, vagy annak végrehajtásában közreműködnek.”²¹

A püspöki kar rendelkezése szerint a kalocsai nővérek sem vállalhattak tanítást, ezért más megélhetési forrás után kellett nézniük. Ehhez Ildefonsa igyekezett segítséget nyújtani, akinek gyakorlati érzékét mutatja az a lista, amely a rend nővéreinek átképzésére tett javaslatokat tartalmazza: „Az 1948. július 20-i tanácsülésen már meg is kezdődött a felkészülés az elkövetkezendő eseményekre.²² Tisztelendő anya minden eshetőségre számítva a következő tanfolyamokat kívánta végeztetni a nővérekkel: hitoktatónő-képző tanfolyam Kalocsán, Vácott, lelkigyakorlat-vezetők képzése, ének-zene tanfolyamok, szabó-varró tanfolyamok, sütő-főző-eltevő tanfolyamok, vöröskeresztes tanfolyamok. Ezek többségét sikerült is hamarosan megszervezni. Nővéreink szociális lelkigyakorlatokon is részt vehettek. Ezek tapasztalatai alapján a legégetőbb feladatnak a falusi és tanyai missziós csoportok küldése bizonyult négyes feladatkörrel: **lélekszolgálat** (hitoktatás, lelkigyakorlatok adása asszonyoknak, lányoknak, egyházközségi feladatok vállalása), **templomszolgálat** (a liturgikus élet szorgalmazása, templomgondozás, templom előtti misztériumjátékok rendezése, énekkar, zenekar, népi táncok, vallásos népszokások, vallásos sajtó terjesztése), **egészségyszolgálat** (betegek, szegények gyermekek gondozása), **otthonoszolgálat** (családgondozás, főző-, varró-, háziipari tanfolyamok egyházközségi keretben).”²³

Ildefonsa vezetésével a rend több fronton próbált megkapaszkodni a társadalomban az államosítás után. Céljuk közé tartozott a nővérek átképzése, új területekre irányítása, illetve a társadalom vallásos érzületének erősítése. Pétery József indítványozására „gyorstalpalós” hitoktatói képzésen vettek részt a nővérek, hogy lehetőségük legyen 1948 után hittan tanítására. Vagy Mindszenty József kívánságára lelkigyakorlatokat szerveztek fiatalok számára, ahol a hit elmélyítése volt a cél.²⁴ Falvakban, tanyákon – Kerkai Jenő kezdeményezésére – felnőtt népnevelésben vettek részt, ahol szoros kapcsolat alakult ki a lakosság és a nővérek között.

Kerkai többek között hozzáfogott a „somogyi kísérlethez,” amelyben kalocsai nővérek is részt vettek, Ildefonsa nővér támogatásával. A kísérlet abból állt, hogy két-három

19 PUSKELY M.: *Keresztény Szerzetesség* i. m., 676.

20 KERESZTES CSABA: Viták és összetűzések Mindszenty József bíboros és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium között, *ArchivNET* 6 (2006/1) URL: https://archivnet.hu/politika/vitak_es_osszetukozesek_mindszenty_jozsef_biboros_es_a_vallas_es_kozoktatasiugyi_miniszterium_kozott.html (letöltés ideje: 2021.01.26.)

21 BALOGH SÁNDOR: Mindszenty József a politizáló katolikus főpap, *Eszmélet* (1997/34.) URL https://www.eszmelet.hu/balogh_sandor-mindszenty-jozsef-a-politizalo-katolikus-fopap/ (letöltés ideje: 2021.01.26.)

22 KÉL, *Iskolanővérek, Vegyes iratok, XIV. Jegyzőkönyv, 1948. júl. 20.*, idézi BANGÓ B.: *A Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek...* című művében.

23 BANGÓ B.: „Itt laknak a menyországbéliek?” i. m., 14–16.

24 BANGÓ B.: „Itt laknak a menyországbéliek?” i. m., 8.

fős kisközösségekbe szerveződve a szerzetesek elmentek tanyasi és falusi népművelőnek. A nővérek az elmaradott, szegény területeken missziós tevékenységet folytattak, hitoktatás, nőnevelés, családgondozás, lelki gyakorlatok tartása mellett és keretében. Előremenekülésnek tekinthető ez az akció is az egyre erősödő egyházüldözés idején. A kezdeti fellendülésnek a rendőrség hamar véget vetett, a helyi kommunista vezetés felsőbb instrukciókat követve erőszakosan megakadályozta ennek a mozgalomnak a terjedését. Kerkai Jenő 1949. februárban történt letartóztatása kemény lecke volt, a nővéreknek is el kellett hagyniuk a területeket.²⁵

A fentiekből látható, hogy a kalocsai iskolanővérek 1948 után megpróbálták társadalmi szerepüket újrafogalmazni, amelynek kibontakozását megakadályozta a politikai rendőrség. Ötleik, útkeresésük a vallásosság elmélyítését szolgálta volna a családok és a fiatalok körében. Ez az irány sem felelt meg a kommunista hatalomnak.

3.2. „Felkészülés” a szétszórásra (1949–1950)

Egy általános- és tartományfőnöknőknek szóló 1949. január 24-i budapesti tanácskozás már számolt a szétszórattal: „*A püspök felmentést adhat a kolostorban való tartózkodás alól 6 hónapnál hosszabb időre is. A noviciátus idejét meg lehet rövidíteni vagy hosszabbítani szükség szerint. Ha valaki megszakitotta 15 napon túl, azt is érvényesítheti a püspök. Az újonc a noviciátus házában kívül is tehet fogadalmat, ha a püspöktől a rendfőnök kéri. Az örök fogadalmat a meghatározott idő előtt vagy után is leteheti a szerzetes, engedéllyel. Az is lehet például, hogy egyik nap leteszi az ideiglenes fogadalmat, a következő napon az örök fogadalmat.*”²⁶

Hasonlóan a szétszórásra készítette fel az előjárókat Grósz József kalocsai érsek 1949. szeptemberi levele, amely a szerzetesi magatartással kapcsolatos irányelveket fogalmazta meg.²⁷ A levél megtiltotta a szerzeteseknek, hogy önként elhagyják házaikat a „hivatalos” szétszórás előtt. A püspök úgy rendelkezett, hogy ez alól a tilalom alól csak a tömeges erőszak alkalmazása menthette fel őket, de akkor is csak éjszakára vonatkozott az engedély. Ezek szerint 1949-ben már komolyan számítottak arra, hogy rendőri/katonai erőszakkal kényszerítik majd a szerzeteseket házaik elhagyására.

A másik érdekesség ebben a levélben az a feltételezés, miszerint az állam majd anyagilag kárpótolni fogja a szerzeteseket szétszórásuk miatt. Éppen ezért engedélyt adtak a kárpótlás elfogadására, s feloldották ebből a szempontból a szegénységi fogadalmat. Ez a feltételezés naivnak bizonyult.

A püspöki levél kitért továbbá a szerzetesi fogadalmak alóli felmentés szabályozására. Három csoport esetéről tesz említést. (1.) A jelöltek és újoncnők maguk dönthették el, hogy akarnak-e szerzetesek maradni, vagy haza akarnak-e menni. (2.) Az ideiglenes fogadalmasok egyfelől kötelesek voltak a fogadalom idejéig a rend kötelékében maradni, ezt követően azonban maguk dönthették el, hogy maradnak-e szerzetesek, vagy sem. A szabályzat azonban megengedte, hogy aki az idő letelte előtt el akart volna menni, az

25 BALOGH MARGIT: A KALOT története, *Rubicon* (2016/2) 36–47.; GÁRDONYI MÁTÉ: Kerkai páter „somo gyi kísérlete” (1948). In: FÜZES ÁDÁM – LEGEZA LÁSZLÓ (szerk.): *Memoriae traedere. Tanulmányok és írások Török József hatvanadik születésnapjára*, Mikes Kiadó, Budapest, 2006, 133–140.

26 BANGÓ B.: „*Itt laknak a menyországbéliek?*” i. m., 21.

27 A levelet közli BANGÓ B.: „*Itt laknak a menyországbéliek?*” i. m., 21. A levél teljes szövege a mellékletben olvasható.

megtehetette előjárója és a helyi ordinárius engedélyével. (3.) Az örökfogalmas nővéreket két csoportba osztotta a rendelet. Az egyikbe a pápai jogú rendek tagjai tartoztak, akik felmentését csak az Apostoli Szentszék hagyhatta jóvá. A másik csoportba az egyházmezei jogú rendek tagjai tartoztak, akiket az illetékes ordinárius menthetett fel.

Mindezekén túl még azt a fontos útmutatást ki kell emelni a levélből, amely szorgalmazta a szerzetesek együttmaradását a szétszórás bekövetkezésekor. Ezt mindenkinek saját magának kellett megoldania, a körülmények mérlegelése mellett. A püspök az összetartást mint ideális magatartást fogalmazta meg, javasolva, hogy néhány fő törekedjen az együttlakásra. A szerzetesség megmentésére így volt a legnagyobb esély. Az egy másik kérdés, hogy a rendek tagjai, vezetői hogyan tudták mindezt megvalósítani.

Grósz József útmutatása a rendek elhagyásának lehetőségeiről rendelkezett, illetve az együttmaradás módjára is felhívta a figyelmet. Az írás szerint a szerzetesek nagy egyéni szabadságot kaptak fogadalmuk megtartásával vagy feladásával kapcsolatban. Számítottak a feloszlásra, és megfogalmazták a lehetőségeket a legrosszabb forgatókönyv esetére. A levél stílusában is a körülmények mérlegelésére hívta fel az előjárók figyelmét, és rugalmas alkalmazkodásra biztatott mindenkit.

Ha összehasonlítjuk az elmondottakat Mindszenty József hercegprímás intézkedéseivel, amelyek az iskolák államosítása kapcsán váltak ismertté, akkor látszólagos ellentmondásra figyelhetünk fel. Az előbbieket inkább menekülőutat mutattak a szerzetesek számára, az utóbbi viszont a kiközösítés terhe mellett kitartásra és ellenállásra biztatta az érintetteket. A menekülőút mint alternatíva a prímás letartóztatása után fogalmazódott meg, ami a helyzethez való racionális alkalmazkodást jelentette. Feltételezhetően a megváltozott egyházpolitikai helyzetben akkora volt a zűrzavar, hogy nem alakulhatott ki egységes álláspont ebben a kérdésben. Ezért az említett egyházi méltóságok eltérő irányelvei alsóbb szinten zavart kelthettek. Voltak olyan nővérek, akik 1950 után Mindszenty bíboros álláspontját követve nem vállaltak állami intézményekben oktatást, illetve voltak, akik Grósz érsek utasítását elfogadva vállaltak oktatói munkát. Élettörténeteket olvasva és hallgatva mindkét álláspontra voltak követői 1950 után.

3.3. Az együttműködés visszautasítása (1950)

1950-ben a szétszórás a többi renchez hasonlóan a kalocsai nővérek esetében is internálással kezdődött.²⁸ A kalocsai nővéreket Máriabesnyőre, Albertirsára, Kiskunfélegyházára, Ceglédre, Vecsésre, Kunszentmártonra, Előszállásra hurcolták.²⁹ A szétszórás előtti napokban az állam és az egyház közötti tárgyalás során felmerült, hogy a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulata legyen az a női rend, amelyik „legálisan működhet”, ha elvállalja a visszaadott leánygimnáziumokban a tanítást. A kalocsai nővérek a felkérést forrásaink szerint csírájában visszautasították. A fentiek ismeretében ez nem meglepő, mégis érdemes megnézni, hogy hogyan maradt meg a rend emlékezetében ez a döntés:

28 BÖGRE ZSUZSANNA: A trauma szerepe az 1950-ben feloszlott szerzetesnővérek életében. In: BÖGRE ZSUZSANNA – KESZEI ANDRÁS – Ö. KOVÁCS JÓZSEF: *Az identitások korlátai*, L'Harmattan, Budapest, 2012, 93–103.

29 [BÍRÓ M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben*, i. m. 89.

„Többek emlékezete szerint 1950-ben az állam a kalocsai iskolanővéreknek ajánlotta fel a Knézich utcai iskolát, de az akkori elöljáróság ezt nem fogadta el. Egyrészt azért, mert nem számítottak ilyen hosszú száműzetésre, másrészt azért, mert a felajánlott épület egy másik női rend birtokában volt, és nem tartották tisztességesnek, hogy a más rakta alapokra építsenek, miközben a másik rend elnyomatásban marad. Végül a szegedi iskolanővérek vállalták ott a tanítást, és így ők a szétszórás alatt is működhetnek, igaz, csak meghatározott keretek között...”³⁰

A források szerint tehát az oktatás folytatását két ok miatt utasították vissza a kalocsai nővérek. Egyrészt az elöljárók bíztak a szétszórás visszafordíthatóságában, másrészt nem akartak az Isteni Szeretet Leányainak iskolájába beköltözni, a mástól elvetet elfogadni. Mindkét érv reálisnak tűnik még ma is. Ugyanakkor feltételezhető, hogy egyéb szempontok is közrejátszhattak a visszautasításban. A rend tartományfőnöke, Ildefonsa anya határozott karakteréről szóló emlékek alapján nem zárható ki, hogy nem akart a kommunista párttal semmilyen formában együttműködni.³¹ A kalocsai nővérek országos hálózatán keresztül volt módja megismerni az egyházi emberekkel való bánásmódot. Ezenfelül Ildefonsa nővér azok közé tartozott, akik Grósz Józsefhez fordultak tanácsért az összes női szerzetesrend nevében (Angolkisasszonyok és az Isteni Megváltó Leányai általános főnöknőinek társaságában). A többi női rendet is képviselve egyfajta szolidaritás alakulhatott ki benne a többi rend iránt, így nem fogadhatta el a kivételezett helyzetet. Az sem lehetett számára mellékes, hogy két gimnázium indításáról volt szó, ami hatvanfős tanerőt jelentett, miközben a kalocsai nővérek közel ezren voltak. Nehéz lehetett volna kiválasztani azokat a személyeket, akik hivatalosan szerzetesek maradhattak volna. Ehhez járulhatott Grósz József „galamblelke” is, aki bizonyára nem erőltette Ildefonsa nővérré a feladat vállalását. Ha a visszautasítás okát keressük, akkor mindezeket az eshetőségeket figyelembe kell venni.

3.4. „Virtuális összetartás” (1950–1989)

A szétszórás utáni időszakot a kalocsai nővérek is az összetartás megszervezésével kezdték. A rend tagjai közötti kapcsolatok nem szakadtak meg teljesen, tudtak egymásról, követték egymás életét. Az összetartás legkézenfekvőbb módja az együttlakás, az egyazon munkahelyen való dolgozás vagy a közös templomba járás volt. Egy másik módja az idősebbek számára az egyházi szociális otthonba költözés lehetett, ahol fiatal és nem beteg szerzetesek is elhelyezkedtek. Ezekben az otthonokban a szerzetesek egymás között voltak, s szerzetesként éltek.³²

A generális Ildefonsa és tanácsadója, a korábban tartományfőnök Angelica nővér együtt laktak. Angelica nővér doktorátussal rendelkezett, iskolaigazgató és költő volt.³³ Először Budapesten, majd 1955-től Balatonakarattyán laktak, ahol templomgondozást,

30 BANGÓ B.: „Itt laknak a menyországbéliek?” i. m., 70.

31 [BÍRÓ M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben*, i. m. 85–93.

32 ÁBTL BM. I/2-b. Csopordosszié. 10-20175/-1952. ÁBTL 3.1.5. O-10341 „Dunántúli” fedőnevű dosszié; Továbbá Soós MIHÁLY: *„Susogók.” Kisvárosi értelmiség és az 1945 előtti keresztény középosztály az államvédelmi szervek célkeresztjében*, Hamvas Intézet, Budapest, 2013. 9–27. A kötetben használt feldolgozásból ismert dossziék: ÁBTL 3.1.5. O-9033 „Susogók”; ÁBTL 3.1.5. O-10341 „Dunántúli”.

33 Részletesen lásd [BÍRÓ M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben* című kéziratban Dr. Hevesi Mária Angelica tartományfőnök, iskolaigazgató, író, költő élettörténetét.

idős betegek látogatását vállalták lakhatásért. Amint lakáshoz jutottak Balatonakarattyán, az idős és beteg nővérek vendégeskedhettek náluk. Innen utazott, levelezett a két előljáró, s nyáron lelkigyakorlatokat tartottak nővéreik számára. A visszaemlékezések szerint volt olyan vasárnap, amikor húsz nővér is megfordult Balatonakarattyán.

Sokakat érintő, együvé tartozást demonstráló alkalom volt például az 1960. szeptember 8-án megrendezett ünnepség, amelyet a rend megalapításának 100. évfordulójára szerveztek. Ekkor 130 nővért látott vendégül Grósz József Kalocsán. A találkozó helyszíne a korábbi misehelyük, a Szent József-templom volt.³⁴

3.5. Az összetartás aktivistái

Az összefogásért többen dolgoztak. Piribauer Mária Terezina nővér szerepvállalása illegális tevékenységnek minősült az államvédelem szempontjából, mert Terezina célja a rend budapesti ágának összefogása volt. Terezina nővér a rendben polgári iskolai tanár, öt évig jelöltmesternő, majd 1946-tól a Budapesten, a Mária utcában működő rendház főnöknője volt. A felosztatás után Budapesten, a Krisztus Király-plébánia irodájában dolgozott. 1950-től az államvédelem megfigyelte tevékenységét, 1969-ben házkutatást tartottak nála, s rendőrségi eljárást indítottak ellene.³⁵ Ő sem lakott egyedül: lakótársa Hauser Teréz volt, aki a rendben mosónőként dolgozott, majd a felosztatás után elvégezte az óvónőképzőt.

„Teréz nénit, az egykori Mária utcai házfőnöknőnket 1969-ben zaklatta a rendőség. Baross utcai lakásában együtt lakott Ediltrud és Malvina nővérrel. (Malvina később külföldre utazott.) Terezia nővéreinket országos szinten szemmel tartotta, figyelemmel kísérte sorsukat, szükségüket. Rendszeresen látogatta a szociális otthonokat, ahol az állam elhelyezte idős nővéreinket, és látta, hogy élelmészük akadozik. Gyóni otthonunkba hátán vitte az élelmet. Összetartotta a nővéreinket Pesten is. A Krisztus Király plébánia irodáján dolgozva megszervezte nekünk minden hónap harmadik vasárnapján a közös szentmisét. Utána összegyűltünk először Teréz néni lakásán, majd később, amikor már figyeltek minket, a plébánia irodáján. Tudomást szereztünk az elhunyt nővérekről, megemlékeztünk róluk, értesültünk a társulati hírekről. Összeszedtük a fiatalokat is, akik hajdan hozzánk tartoztak és szerettek volna nővérek lenni, foglalkoztunk velük. Nagy titokban beöltözött már Goór Nagy Magdolna (Krisztofóra nővér), Toldi Margit, (Fidesz nővér), Sümeghy Mária (Ancilla nővér) és Szabó Margit (Magdolna nővér).”³⁶

A virtuális kapcsolathálót a múltbéli elköteleződés (a fogadalomtétel) és a bizalom tartotta össze. Életveszélyes titkokat bíztak egymásra, mint a fentebb idézett fiatalokkal való foglalkozást vagy egy-egy személy örökfogadalom-tételét.

„Ilma nővérünk, a szervita templommal szembeni ostyaellátó vezetője megengedte, hogy az ottani irodában legyen a beöltözés. A jezsuita Kovács atya karolt fel minket, ő végezte a szertartásokat. Nem nagyon öltözhettek szerzetesi ruhába, de fátyolt adtunk rájuk. A második csoportban a Ganzler Erzsé, meg a Jolán nővér öltözött be, a harma-

34 [Bíró M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben*, i. m. 137.

35 Soós M.: „*Susogók*” i. m., 31.

36 CONSUMMATA NŐVÉR: *Tettségem mindig is Alix nővérék hivatása: az ifjúságért élni-halni*, URL: <http://kalocsainoverek.hu/hivatastortenetek/a-c-betus-nevek/consummata-nover/> (letöltés ideje: 2021.05.19.)

*dikra már nem emlékszem. Betegségem idején Teofila nővér vette át a fiatalokkal való foglalkozást. Ő lakott utánam a Mihály utcában, Martin doktor úréknál.”*³⁷

Az idézetekben olvasható, hogy ahhoz, hogy egy személy örökfogalmat tegyen, szükség volt a hivatalos egyház és a nem hivatalos egyház összefogására. Kellett egy felszentelt pap, templom, kápolna, ahol titokban el lehetett végezni a liturgiát. Találkozási helyekre is szükség volt, mint az ostyaellátó iroda vagy a Krisztus Király-plébánia helyiségei, s ezek mind a hivatalos egyház kötelékéhez tartoztak. Ez azt jelenti, hogy az egyházüldözés közepette a hivatalos és a föld alá kényszerült egyház között létezett egyfajta „néma összefogás”. A „néma” szó nemcsak a titoktartást jelenti, hanem azt is, hogy jobb volt, ha nem mondták el egymásnak, hogy ki, mit és miért csinált. Inkább nem tettek fel kérdéseket egymásnak. Az összefogáshoz szükség volt a kialakult helyzetben egyfajta naivitásra, de bátorságra is.

Az összetartás nem szakadt meg annak ellenére, hogy tudtak a politikai rendőrség folyamatos megfigyeléséről, a letartóztatásokról a kalocsai nővérek körében is. Angelica nővért három hónapon keresztül vizsgálati fogságban tartották a Fő utcában; Terezina nővére 1969-ben csapott le a rendőrség, házkutatással, kihallgatásokkal megfélemlítve. Ezekben a súlyos években Ildefonsa egészsége megromlott, ágyhoz kötött beteg lett. Az összetartás ilyen esetben is működött: Angelica nővér gondozta a beteget, még nyolcvanévesen is szolgálta előljáróját, konkrétan a végkimerülésig.³⁸

Dukai Julia Mária Amancia is fontos szerepet játszott az összetartásban. Tevékenységéről az állambiztonsági forrásokból értesülhetünk, mivel 1951 és 1970 között folyamatosan megfigyelték, majd 1970-ben rendőrségi eljárást indítottak ellene. A két időszak közötti életútja nyomon követhető, mert mint ellenséges személyről részletes jelentéseket közöltek róla.³⁹ Dukai Julianna Amancia 1948-ig Cegléden hittanár, majd 1950-ig a ceglédi rendház főnöknője volt. Ezt követően munkát kapott a város egyik plébániáján; onnan eljárt családokhoz hittant oktatni, s papok és szerzetesek számára lelkigyakorlatokat szervezett. Így került kapcsolatba Fábos Pál veszprémi egyházmegyei pappal, akinek egyházzal kapcsolatos elképzeléseit nagyra tartotta. Ő teremtett kapcsolatot Fábos és Bulányi György piarista között. Emiatt az államvédelem Amanciát ellenforradalmi szervezkedőnek minősítette, és húsz éven keresztül megfigyeltette. Dukai Julia „szervező” tevékenysége megszakadt, amikor Bulányi Györgyöt letartóztatták, megfigyeltetése azonban nem maradt abba. A jelentésekből tudható, hogy Amancia 1955-től Nagykőrösön vállalt tanítást, ahol kollégái megszerették. A heti óraszám mellett Amancia minden szabadidejében utazott, hosszabb időket töltött a Balatonnál, minden bizonnyal Ildefonsáéknál. A rá állított ügynökök nem tudtak vele találkozni, mert folyamatosan úton volt. 1960-as évek elejétől már Budapesten dolgozott a Szolidaritás szövetkezetben, ahol vezető beosztást kapott egy idő után.

37 CONSUMMATA NŐVÉR: *Tetszett nekem mindig is Alix nővérek hivatása: az ifjúsáért élni-halni*, URL: <http://kalocsainoverek.hu/hivatastortenetek/a-c-betus-nevek/consummata-nover/> (letöltés ideje: 2021.05.19.)

38 Angelica megrendítő sorsáról olvashatunk a [Bíró M. A.]: *Akik hittek a küldetésükben* című kéziratban.

39 ÁBTL BM.I/2-b. Csopordosszié. 10-20175/-1952. „Dunántúli” fedőnevű dosszié; Továbbá Soós Mihály feldolgozásából ismert dossziék: ÁBTL 3.1.5. O-9033; ÁBTL 3.1.5. O-10341; ÁBTL 3.1.5. O-9033.

4. ÖSSZEGZÉS

A szétszórásra ítélt szerzetesrendek körében (a női rendek vizsgálata alapján) négy túlélési stratégiát különböztettem meg: a (1.) legálisan, (2.) illegálisan és (3.) virtuálisan működő rendek mellett megneveztem olyan magatartásokat, amelyekre (4.) a rendi életet helyettesítő életmód volt a jellemző. Ezek a túlélési stratégiák a szerzetesi identitás megtartását, illetve az egyik alcsoport esetében annak elhagyását mutatták be.

Úgy találtam, hogy a legtöbb rendet a virtuális működésmód jellemezte, amelynek alapja a rend tagjainak *tudatos* vagy „*ahogy lehet*” összetartása volt. A kalocsai iskolanővérek példáján mutattam be, hogy a rend vezetői nem vártak tétlenül az egyház-üldözés fejleményeire. Aktívan küzdöttek az államosítás utáni két évben, és a nővérek átképzésével próbáltak előremenekülni, majd amikor ez lehetetlenné vált, kezdtek felkészülni a szétszórás időszakára. A rendek előjárói és az egyházi vezetők egyeztettek egymással, és forgatókönyvet dolgoztak ki arra az esetre, ha a legrosszabb verzió bekövetkezik. Az egyházi útmutatás és a gyakorlat egyaránt megmutatta, hogy a szétszórás után a megmaradás egyik legfontosabb eszközének az összetartás/összefogás bizonyult. Az együttmaradást ajánlotta a püspöki kar is, és a nővérek is ezt az utat választották.

A fentiekben bemutatott módon nagy rugalmasság jellemezte a túlélési stratégiákat a kalocsai iskolanővérek esetében, az ellenállástól kezdve egészen a szerzetesség feladásáig. Az összetartáshoz aktivistákra volt szükség, akik a többiek szolgálatát virtuóz módon magukra vállalták. A negyven év hosszú időnek bizonyult, s 1989-ben, amikor a politikai viszonyok már megengedték, a nővérek töredéke tudott csak bekapcsolódni az újraindulásba.

Melléklet

Grósz József kalocsai érsek aláírásával az Apostoli Szentszék által kiadott utasítás
szétszórás esetére
Kalocsa, 1949. szeptember 15.⁴⁰

Irányelvek

I. Szétszórás előtt:

1. Ne hagyják el a szerzetesházat, míg erre nem kényszerítik őket.

Nem szabad tehát a házat elhagyni, amíg nem kényszerülnek rá, még azon esetben sem, ha más szerzetesházban nyugodtabban élhetnének. Ha azonban attól lehetne tartani, hogy a tömeg a házba ront és ott garázdálkodik, akkor a helyi főnöknő megengedheti, hogy a testvérek megbízható családokhoz menjenek éjjelre, de napközben vissza kell menniük a szerzetházba.

2. Szabad a szétszórásakor a szegénység sérelme nélkül az állam által nyújtott pénzt elfogadni.

40 Közli: BANGÓ B.: „*Itt laknak a menyországbéliek?*” i. m., 17–19.

II. A szétszórás beálltával

1. A jelöltek és újoncnők semmire sem kötelesek: hazamehetnek, vagy összeköttetésben maradhatnak a szerzettel.

Mivel a kalocsai érseknek felhatalmazása van a noviciátus megrövidítésére, azok, akik a szerzet kötelékében meg kívánnak maradni, és akiket az előljárók arra méltatnak, kérhetik a fogadalomhoz bocsátást.

2. Az ideiglenes fogadalmak a szétszórás után a rend kötelékébe tartoznak, és fogadalmaikat megtartani kötelesek addig, amíg a fogadalmuk ideje le nem jár. Ekkor teljesen szabadokká válnak. Ha meg akarnak maradni a rendben, a szokott módon megújítják fogadalmaikat. Ha már fogadalmuk letelte előtt el akarják hagyni a szerzetet, előljáróik indokolt javaslatára az illetékes püspök (helyi ordinárius) megadhatja az elbocsájtást. Az elbocsájtás alapján a fogadalmak alól is fel vannak mentve. Aki ezt elmulasztva lép ki, fogadalmi aposztáziát követ el.

3. Az örök fogadalmak alól csak az Apostoli Szentszék menthet fel. A kalocsai érseknek felhatalmazása van az egyszerű örök fogadalmak alól való felmentésre.

A közös élet szempontjából

1. Menjenek, ha lehet, más rendházba, ez lehet más rend háza is.

2. Ha ezt nem tehetik, de később tudnak együtt élni, arra kötelesek. Ha csak lehet, maradjanak együtt, legalább hárman-négyen alkossanak egy kis közösséget; amennyire lehet, tartsák meg a szokásos közös gyakorlatokat: reggeli és esti imát, elmélkedést stb. Ha lakásuk külön bejárátú, tartsanak klauzúrát. Ilyen esetben minden privilégiumban részesülhetnek, sőt szentmisét is mondhat a pap.

3. Ha egyáltalában nem maradhatnak együtt, a világban élnek ugyan, de mint ideiglenesen szekularizáltak a világba bocsájtattak. Pápai jogú szerzetekben erre az engedélyt csak a Szentszék adhatja meg, egyházmegyei szerzetekben a helyi ordinárius is. A kalocsai érseknek felhatalmazása van az exklauztráció engedélyezésére. Akik előreláthatólag hosszabb (hat hónapnál több) ideig kénytelenek a világban élni, anélkül hogy valamilyen szerzetesi közösségbe kapcsolódhatnának, kérjenek rendi előljárójuk vagy helyi ordináriusuk útján engedélyt, életkörülményeik jelzésével.

A fogadalmakat illetőleg

1. A szegénység a szétszórás alatt olyképpen kötelező, hogy szabad a megkeresett pénzzel rendelkezni, saját fenntartásukról gondoskodni, de nagy dolgokban (pl. örökség átvétele) az előljáró vagy püspök vagy sürgős esetben a gyóntató tanácsával és beleegyezésével kell intézkedni. Ahol valamilyen közös élet lehetséges, közös a pénzkezelés is. Amit keresnek, az voltaképpen a szerzeté.

Ha a szétszórásakor esetleg valamit kapnak az államtól, azt nyugodtan elfogadhatják, sőt 500–1000 forintig szabadon rendelkezhetnek, de természetesen gyöngéd lelkiismeretességgel, kerülve minden fölöslegest és haszontalanságot. Ha valaki 1000 forintot meghaladó összeg felett akar rendelkezni, köteles engedélyt kérni az egyházmegyei hatóságtól, vagy a rendi előljárótól, vagy legutolsó esetben gyóntatójától.

2. A tisztaság éppúgy kötelez, mint a zárdában.

3. Az engedelmesség annyiban tartja függő viszonyban az előljárótól a testvéreket, amennyiben a körülmények megengedik. A szerzetesi fegyelem dolgában a rendi előljárótól, az általános egyházi fegyelem dolgában a püspöktől függnék. Legyen a városban, községben, ahol a szétszórt rendtagok vannak, egy előljáró kijelölve, aki tud róluk, és az összeköttetést fenntartja. A szétszóratás alatt bármely papnál meggyónhatnak.

Az első követelmény az, hogy a testvérekről tudjon a rendfőnöknő, ha lehet, jelentse azt, hogy kik vannak együtt, s a rendfőnöknő kinevez egyet közülük, aki a főnöknői tisztet viseli. Ha nem jelenthetik ezt, maguk közül választanak egyet, lehetőleg a fogadalmi időre a legidősebbet. Vezérelje őket mindenben az okosság szelleme. A főnöknő ne nehezítse meg az amúgy is nehéz életet apró-cseprő ötletekkel és parancsokkal

Kalocsa, 1949. szept. 15-én

Grósz József s. k.
kalocsai érsek

KOLTAI ANDRÁS

A magyar szerzetesség a diktatúra végén a tiltás és elismerés között (1986–1989)

A szerzetesi élethez szorosan hozzátartozó, az életmódot alapvetően meghatározó fogalmak az állandóság (*stabilitas*) és a hagyomány (*traditio*).¹ Ennek ellenére az újkori Európa történelmi fordulatai során szinte minden országban előfordult, hogy a szerzetesi közösségeknek hosszú éveken át tartó kényszerű szünet után teljesen újra kellett kezdeniük közösségi életüket.

1. ÚJRAKEZDŐ SZERZETESRENDEK MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az első ilyen szünetet a reformáció és a török hódoltság okozta. A 16. század során – néhány obszerváns ferences, pálos és klarissza kolostor kivételével – minden szerzetesi közösség megszűnt. Száz évvel később, a 17. század során a nyugatról és északról visszatérő rendek számára már az is komoly fejtörést okozott, hogy hol voltak régi házaik. Így többségében nem régi kolostoraikat népesítették be újból, hanem újakat alapítottak.² Pesten és Budán például 1686 után csak a pesti ferencesek találták meg egykori helyüket. Budán a ferencesek az egykori magyar plébániatemplomot vették használatba, az övéket pedig a sarus kármeliták. A pálosok Budaszentlőrinc helyett egy pesti mecsetet, a domonkosok egy romos pesti házat, az ágostonosok egy üres telket választottak az Országúton, az óbudai klarisszák utódai pedig a budai Várba költöztek. A jezsuiták, a kapucinusok, a bosnyák ferencesek, a szerviták és a piaristák újonnan települtek le a két városban.³

Az 1780-as években II. József rendeletei ismét megszüntették a szerzetesi közösségek jelentős részét. A császár intézkedései nem teljes tiltást jelentettek a szerzetesség számára, hanem egyfajta „szabályozást”. A kontemplatív életet élő (és többnyire komoly birtokokkal rendelkező) monasztikus rendek (bencések, ciszterciek, premontreiek, kamalduliak, pálosok, klarisszák és ágostonos kanonisszák) minden kolostora megszűnt (a zirci apátság kivételével). Az elsősorban lelkipásztorkodással foglalkozó kolduló rendek esetében a hatóságok csupán a „fölöslegesnek” ítélt kolostorokat szüntették meg, például ott, ahol egy városban több is működött. Így a ferencesek és a minoriták mellett

1 PUSKELY MÁRIA: *A keresztény szerzetesség történelmi fogalomtára*, Kairosz, Budapest, 2006, 267–270. (hagyomány), 620–621. (*stabilitas*).

2 SIPTÁR DÁNIEL, *Sokszínűség vagy egységesség: Szerzetesek a 17. századi Magyarországon*. In: Varga Szabolcs – Vértesi Lázár (szerk.): *Katolikus egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 17. században*, Történetészeti Egyesület – META Egyesület, Pécs, 2018, 146–149.

3 BEKE MARGIT (szerk.): *A katolikus Budapest, I–II*, Szent István Társulat, Budapest, 2013, passim.

megmaradtak a kapucinusok (4 kolostorral), a domonkosok (3), a szerviták (2), a sarutlan kármeliták (1). Megszűntek viszont az ágostonosok, sarus kármeliták, paulánusok, hieronimiták, akiknek eleve csak egy-két kolostoruk volt. A császár szerint „hasznos” munkát végző tanító és betegápoló rendek – így a piaristák, irgalmasok, orsolyiták, angolkissasszonyok, Notre Dame kanonisszák – szinte minden intézményüket megtarthatták, bár a különféle szabályozások őket is korlátozták. A női közösségek számát II. József még gyarapította is az Erzsébet-nővérek budai megtelepítésével.

Közel két évtizeddel a józsefi abolíció után a bencés, premontrei és a pilis-pásztói (egri) ciszterci közösségek újakezdheték közösségi életüket – elsősorban azért, hogy gimnáziumi tanítással foglalkozzanak. (Ezt korábban is tették, de szerényebb keretek között.) A visszaállítás – a felszámoláshoz hasonlóan – királyi rendeletre, az állami hatóságok tevékeny közreműködésével történt, akik visszaszolgáltatták a rendek (szükségesnek vélt) vagyonát, és kinevezték az első előljárókat.⁴ A visszaállított rendekbe nagyjából a szerzetesek fele tért vissza (a bencések közül 91-ből 40-en,⁵ a premontreiek közül 39-ből 20-an,⁶ az egri ciszterciek közül 12-ből 7-en⁷). Ez éppen elég volt ahhoz, hogy a monostorok vállalni tudják az új feladatot, a gimnáziumi tanítást. Az újakezdés legfőbb nehézségét inkább a régi és az új életforma közötti különbség jelentette.⁸

A szerzetesrendek megszüntetésének harmadik korszaka a kommunista diktatúra kiépülésekor, 1950-ben érkezett el, méghozzá minden korábnál gyorsabban, drasztikusabban és teljesebben. 1950 nyarán a rendőrség a szerzetesek többségét kényszertáborokba deportálta, majd szeptember 7-én rendeletileg beszűntette működésüket. Csupán négy rend (bencés, ferences, piarista, szegedi iskolanővérek) nyolc rendháza jelentett kivételt, amelyeket Rákosi Mátyás pártfőtítkár egyfajta „engedményként” adott a katolikus egyház kényszerű együttműködésének jutalmául.⁹

4 SÖRÖS PONGRÁC OSB: *A pannonhalmi főapátság története VI: A rend új kora, új munkaköre 1802-től napjainkig*, Szent István Társulat, Budapest, 1916, 8–20.

5 NÉMETH AMBRUS OSB: *A pannonhalmi főapátság története V: A magyar Szent-Benedek-rend megerősödése és bukása az állami mindenhatósággal szemben 1709–1802*, Szent István Társulat, Budapest, 1907, 749–750.; BERKÓ PÁL OSB – LEGÁNYI NORBERT OSB: *A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802–1986*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1987, 11–16.

6 KOVÁCS IMRE ENDRE O.PRAEM.: *Premontreiek*, Mikes, Budapest, 2002, 52.

7 BÉKEFI REMIG O.CIST.: *Hogyan lettek a ciszterciek tanítórenddé Magyarországon?*, Szent István Társulat, Budapest 1902, 37., 47.

8 BÉKEFI R.: *Hogyan lettek a ciszterciek* i. m.; MESZLÉNYI ANTAL: A tanító szerzetesrendek visszaállítása. In: *Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve* 3 (1933), 303–329.; SÓLYMOS LÁSZLÓ SZILVESZTER OSB: *Pannonhalma élete a XIX. században: Összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok*, Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 1999, 9–40.

9 PÁLÓS ANTAL SJ: *Viharon, vérszen át: Rövid áttekintés a Jézus Társasága Magyar Rendtartományának életéről a II. világháború után (1944–1990)*, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Kecskemét, 1992, 43–57.; BORSODI CSABA: A szerzetesrendek feloszlata, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 12 (2000/1–4), 183–210.; BÖSZÖRMÉNYI GÉZA: *A magyar piaristák 1950-ben. Szétszórás és újakezdés*, Piarista Tartományfőnökség, Budapest, 2007.; KÁLMÁN PEREGRIN OFM: Ferences alapítás és újjáalapítás – a megmaradás érdekében: Adalékok a Kapisztrán-rendtartomány iskolavállalásához. In: SZABÓ CSABA – SZIGETI LÁSZLÓ (szerk.): *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948. A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve 2008*, Új Ember, Budapest, 2008, 247–263.; CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: *A szerzetesrendek működési engedélyének megvonása 1950-ben és a ciszterciek továbbélése*, Prohászka Ottokár Kiadó, Székesfehérvár, 2010 (A Vár irodalmi és közéleti folyóirat 2000 évi I. különszáma). VEIDINGER ÉVA: A Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek magyar rendtartományának története 1945–1989. In: Erdős István (szerk.): *A Boldogasszony Iskolanővérek Magyar Tartományának története*, Boldogasszony Iskolanővérek, Debrecen, 2015,

Akkor még sokan abban reménykedtek, hogy a kommunisták csupán rövid ideig maradnak hatalmon (ahogy 1919-ben történt). Azonban csalatkozniuk kellett, mert a diktatúra – és ezzel együtt a szerzetesi közösségi élet általános tiltása – több, közel negyven éven át, egészen 1989-ig fennállt. Azok közül, akik 1950 előtt is szerzetesi előjárók voltak, kevesen és többnyire igen idős korban érték meg a diktatúra végét. A többi, 1950-ben szétzavart és civilnek minősített szerzetes sem volt már fiatal 1989-ben, és jó részük annak idején csak növendékként, vagy kevés időt töltött a hagyományos rendházi kerekék között.

2. VIRRASZTÓK (SZERZETESI UTÁNPÓTLÁS, 1950–1988)

Akadtt azonban a szerzeteseknek egy olyan csoportja is, akik a tiltás éveiben, 1950 után kezdték meg szerzetesi életét. Ha a létszámuk nem is mérhető a korábbi generációkéhoz, de az újraindulásban betöltött szerepük annál fontosabb volt. Hogyan is lehetséges ez?

Mindenekelőtt fontos szerepet játszott az a négy szerzetesrend, amely a diktatúra éveiben is legálisan működhetett. Az állam ezen rendeknek csupán bizonyos, az 1950-es megállapodás során megadott számú tagját ismerte el szerzetesnek, a többiek „kereten kívül” éltek, tehát az állam szemében nem számítottak szerzetesnek. A „kereten” belül mégis élték, tehát az állam rend utánpótlásról is gondoskodják. Az állam 14 növendéket (az iskolanövéreknél 10-et) engedélyezett számukra, ami átlagosan évente egy vagy két novícius fölvetelét jelentette. Összességében 1984-ben a bencésekénél 28,¹⁰ a ferencesekénél 20 (valamint az amerikai kusztódiában 4),¹¹ a piaristáknál pedig 31 olyan örökfogadalmas volt, akik 1950 után léptek be a rendbe.¹²

Akadttak olyan szerzetesek is, akik az országon kívül, emigrációban folytatták munkájukat – többnyire a szintén emigrációba kényszerült magyarok szolgálatában. Ezt némely esetben korábbi, a 20. század első felében létrejött alapítások tették lehetővé. A magyar ferencesek már 1923-tól missziót vezettek az Amerikai Egyesült Államokban. Ebből létesült 1948-ban az Amerikai Szent István Ferences Kusztódiá, amelynek központja Youngstown-ban (Ohio állam) volt.¹³ Ugyanezen a területen, Cleveland környékén működtek 1923-tól a Szociális Missziótársulat testvérei is, akik 1933-tól önálló amerikai provinciát szerveztek. A Szociális Testvérek Társaságának vezetője, Slachta Margit 1949-ben szintén oda, Buffalóba (New York állam) helyezte székhelyét. Az 1953-as káptalan után a Társaság amerikai része különvált, majd a kanadai is, de a három közösség föderációt alkot.¹⁴ A pannonhalmi bencések 1931-ben vállaltak lelkipász-

165–187. Újabb összefoglaló: KOLTAI ANDRÁS: *Szerzetesek kalandos nyara: A szerzetesrendek felhasználása Magyarországon 1950-ben*, 2020.09.08. URL: <https://www.jelujsag.hu/szerzetesek-kalandos-nyara> (letöltés ideje: 2021.06.01).

10 TURÁNYI LÁSZLÓ (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach 1984, I*, Szent István Társulat, Budapest, 1984, 654–660.

11 *A magyar ferencesek névtára, 1984. április*, összeállította az esztergomi ferences novíciátus, Esztergom, 1984 (kézirat: Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár).

12 Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára (=PMKL), Magyar Tartományfőnökség (= I.I.), Harmadik korszak (= c.), Iktatott levelezés, 1984/271: Familia domus.

13 DIÓS ISTVÁN: Amerikai Szent István OFM Kusztódiá. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon I, A–Bor*; Szent István Társulat, Budapest, 2004, 219.

14 MONA ILONA: *Slachta Margit*, Corvinus, Budapest, 1997, 193–202.

tori munkát a braziliai São Paulóban élő magyarok között, 1951-ben iskolát nyitottak, és 1953-tól perjelséggé váltak.¹⁵ Ugyancsak Braziliában, Belémbe telepedtek meg az ottani püspök hívására 1937-ben a szombathelyi betegápoló annunciáta nővérek.¹⁶

Más szerzetesrendek csak 1948-tól választották azt a lehetőséget, hogy Nyugatra távozzanak, és új intézményeket hozzanak létre külföldön, elsősorban Észak-Amerikában. A jezsuiták például 1948-tól tudatosan menekítették ki az országból a növendékeket és a fiatalabb rendtagokat. 1949 végén Tüll Alajos tartományfőnök Reisz Elemér budapesti házfőnököt kifejezetten azért küldte át a határon, hogy vegye át a nyugati magyar rendtagok vezetését. Ettől kezdve a rendtartomány egy hazai és egy külföldi részlegről (Sectio I. és II.) állt. 1957-ig a háromszáz fős rendtartomány 45 százaléka menekült el az országból, így a Kínában élő misszionáriusokkal együtt többen voltak, mint az otthoniak.¹⁷ 1989-ben a külföldi Sectio II-nek 96 tagja volt, a hazai Sectio I-nek pedig 73.¹⁸ Az utóbbiak sokkal idősebbek voltak, de akadt köztük néhány fiatalabb is, akik titokban tettek fogadalmat.

Még a világháború alatt mintegy tucatnyi magyar piarista menekült Németországba, többségében tábori lelkészként. 1948-ban és 1956-ban néhány további rendtársuk csatlakozott hozzájuk, és mindannyian az Egyesült Államokba utaztak. Több évi előkészítés után 1956-ban Philadelphia mellett, Devonban, illetve 1957-ben a New York állambeli Buffalóban nyitottak iskolákat.¹⁹

A zirci ciszterciek közül ugyanebben az időben, 1949-ig tizenegy szerzetes utazott az Egyesült Államokba, majd hozzájuk csatlakozott az 1950 szeptemberében kiszökött két atya és tizenegy növendék egy része. Ők eleinte a Wisconsin államban fekvő Spring Bank monostorához csatlakoztak, majd 1963-ban a Dallas melletti Irvingben alapított-

15 HERVAY FERENC: Szerzetesrendek. In: Turányi László (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar Katolikus Egyház élete 1945–1985*, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 165.; TÓTH VEREMUND OSB: A Szent Gellért kolostor Braziliában, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 8 (1996/1–2), 149–190.; PONGRÁCZ ATTILA: Egy magyar alapítású bencés iskola Braziliában: A Szent Imre iskola múltja és jelene, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 17 (2005/3–4), 104–108.; SOMORJAI ÁDÁM OSB: Magyar bencés közösségek Nyugaton. In: „Újat és régít”: *Szenyay András főapát úr 80. születésnapjára*, Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 2001, 149–160.; SOMORJAI ÁDÁM OSB: Magyar bencések Nyugaton (1931–1992). Rendtörténeti vázlat. In: Dénesi Tamás – Dejesics Konrád OSB (szerk.): *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 1.*, Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményei, Pannonhalma, 2013, 325–352.

16 KÁLDY MÁRIA – MIG BALÁZS: *Országos Katolikus Névtár, II: Szerzetesi kötet*, Szent Gellért Kiadó, Budapest, 2001, 17.

17 PÁLOS A.: *Viharon, vérszen át*, i. m. 38–39.; BÁNKUTI GÁBOR: *Jezsuiták a diktatúrában. A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya Története 1945–1965*, L’Harmattan – Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest, 2011, 115.; MIHALIK BÉLA VILMOS: *Az Arlberg-expressz hálókocsija. A magyar jezsuiták külföldre szökése (1948–1956)*, Újkor.hu – A velünk élő történelem 2014. szeptember 21. URL: <https://ujkor.hu/content/az-arlberg-expressz-halokocsija-a-magyar-jezsuitak-kulfoldre-szokese-1948-1956> (letöltés ideje: 2021.06.01.).

18 Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára (=MSZKL), Szerzetesi konferenciák és közös intézmények (=I.), FSzK és MRK közös ügyei (= 3.), A szerzetesrendek újraindulása (= a.), Férfi szerzetesrendi dossziék (=4.) Jezsuiták (= 8.).

19 MESKÓ LAJOS: Piaristák Amerikában, *A Szív* 61 (1975), 540–545.; MESKÓ LAJOS: Magyar piaristák Amerikában, *A Szív* 72 (1986), 353–356., 417–419.; JOSÉ PASCUAL BURGUEÍS: *Memorias y presente de Hungría, 300 años después*, Ediciones Calasancias, Madrid–Roma, 2020, 567–600. URL: <https://edicionescalasancias.org/?p=1091>. (letöltés ideje: 2021.06.01.)

tak új apátságot és középiskolát.²⁰ Az Észak-Amerikában élő bencések 1957-ben San Francisco mellett alapítottak perjelséget, Woodside néven (Portola Valley).²¹ Ugyanígy tett a csornai premontrei közösség hét tagja 1959-ben Los Angeles mellett (Silverado, Orange County).²² A magyar angolkisasszonyok 1952-ben Buenos Aires külvárosában, Plátanosban nyitottak magyar iskolát, amely később spanyol nyelvűvé vált,²³ az orsolyiták egy csoportja pedig a dél-afrikai Johannesburgban folytatta szerzetesi életét, ahol 1956 után egy ideig szintén volt magyar iskolájuk.²⁴ A többi női rend közül a Jézus Szíve Népleányok Kanadában, a Jézus Szíve Nővérek Társasága Kaliforniában, az Unum nővérek Svájcban, a Ferences Szegénygondozó Nővérek Ausztriában telepedtek le.²⁵

Az emigráns magyar szerzetesek áldozatos munkája ellenére azonban a magyar szerzetesi utánpótlás ezekben a közösségekben sem volt bőszeg. Jelentősebb volt a betöltött szerzetesrendek magyarországi utánpótlása. Egyes vállalkozó szellemű rendi vezetők ugyanis 1950 után, illegalitásban is folytatták a növendékek felvételét és képzését. A legszervezettebbek ezen a téren a ciszterciak voltak. Sigmond Lóránt zirci apáti helytartó (aki magát provizornak címezte) a növendékek egy részét egyházmegyei szemináriumokba küldte, a fiatalabbak képzését pedig maga szervezte meg Budapesten: napközben egyetemre jártak vagy dolgoztak, esténként pedig hetente többször találkoztak, „*csendes, bölcs, rugalmas konspirációval*”. 1958-ig 18 novíciust vettek föl a rendbe.²⁶

A jezsuiták 1950-től szintén olyan egyházmegyei szemináriumokba küldték növendékeiket, ahol a rend tagjai is tanítottak (Egerben, Szegeden). Az illegális határátlépésért Kistarcsán internált növendékek 1949 és 1951 között parancsnoki engedéllyel tanulhattak a táborban teológiát Mócsy Imrétől és más papoktól.²⁷ 1952-ben novíciást is szerveztek, amelynek tagjai munkájuk mellett végezték az elmélkedéseket és lelkigyakorlatokat, egészen 1956-ig, amikor többségük (30 növendék) elhagyta az országot.²⁸ Az 1970-es évektől újból akadtak titkos jezsuita növendékek, a „színleg” egyházmegyes papnövendékek, papok között, és ezt hallgatólagosan az állami szervek is elismerték.²⁹

A pálosok közül Bolváry Pál kezdett foglalkozni a „juvenistákkal”. A novíciást rendszeres találkozókat pótolta, a tanulmányokat a „fehér napok” alkalmával végezték. A „klandesztin” pálosok többsége „civilben” egyházmegyes pap lett. 1961-ben Bolváryt

20 CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: Ciszterci kispapok „szökése” 1950-ben. In: Erdődy Gábor – Cúthné Gyóni Eszter – Wirthné Diera Bernadett (szerk.): *Visszatekintés a 19-20. századra: Tanulmányok*, ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Történelmi Program, Budapest, 2011, 207–222.

21 HERVAY F.: *Szerzetesrendek*, i. m., 165.; SOMORJAI Á.: *Magyar bencés közösségek Nyugaton*, i. m., 149–160.

22 KOVÁCS I. E.: *Premontreiek*, i. m., 65–66.

23 DIÓS ISTVÁN: Plátanos. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon X, Oltal-Pneu*, Szent István Társulat, Budapest, 2005, 1001.

24 DIÓS ISTVÁN: Johannesburg. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon V, Homo–J*, Szent István Társulat, Budapest, 2000, 879.

25 A nem teljességre törekvő áttekintés alapja: DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon I–XVII*, Szent István Társulat Budapest, 1996–2014.; KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m.

26 CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: „*Nem harcolunk de nem is búcsúznak...*”. *A Ciszterci Rend Zirci Apátságának története a második világháború végétől Endrédy Vendel apát haláláig*, Zirci Ciszterci Apátság, Budapest, 2017, 195–196.

27 PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m. 59–60.; BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 81., 88–91.

28 PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m. 30–35.; BÁNKUTI G.: *Jezsuiták a diktatúrában*, i. m., 118–122., 161–136., 161–173.

29 PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 122,

letartóztatták, attól fogva Árva Vince fogta össze a közösséget, amelynek az 1980-as években már közel tucatnyi tagja volt.³⁰ A premontrei rendben 1959-től Fényi Ottó képzett és vett föl új tagokat, akik az egykori zsámbéki prépostság titulusára tettek örökfogadalmat.³¹ A minorita rendben is több egyházmegyes pap tett titkos fogadalmat az 1980-as években, Lengyelországban.³²

A női közösségek közül többen 1950 után is folytatták közös életüket, mint Bakonyboldogasszony ciszterci nővérei, akik Naszályi Emil és Punk Gemma vezetésével egy érdi házba és budapesti lakásokba költöztek.³³ Egy másik, 1955-től létrejött ciszterci közösség Tímár Ágnes vezetésével szintén Budapesten és több vidéki városban élt. A vezetők többszöri börtönbüntetése ellenére a közösség Kismaroson vett házat, amely 1987-ben a ciszterci rend elismert priorátusa lett.³⁴

A legnagyobb számban az illegáltságban a Szociális Testvérek magyar kerülete gyarapodott, amelyhez titokban 69 új tag csatlakozott.³⁵ A harmadrendi domonkos nővérek közül a Hódmezővásárhelyen élő Majoros Mária M. Ármella és az Orosházán élő Maronyák Ibolya M. Beáta lelkes hitoktató és hivatásgondozó munkájának köszönhetően 1988-ban 16 nővér titkos fogadalmát ismerte el a Megszentelt Élet Pápai Kongregációja.³⁶

Összességében becslésem szerint az 1989/1990-ben élő férfi szerzetesek körülbelül 15 százaléka, a nővéreknek pedig 8 százaléka volt olyan, akik 1950 után tettek fogadalmat.³⁷ Ez a generáció – kicsiny létszáma ellenére – kiemelkedően fontos szerepet játszott az újrainduláskor a rendi élet továbbéltetésében és átadásában.

30 TÖRÖK JÓZSEF: *Pálosok*, Budapest, 1996, 37.; SUDÁR ANNAMÁRIA – SARBÁK GÁBOR: *Pálosaink, a fehér barátok*, Magyar Pálos Rend – Országos Széchényi Könyvtár, Pécs–Budapest, 2015, 162–167.

31 KOVÁCS I. E.: *Premontreiek*, i. m., 66.

32 KÁLDY M. – MIG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 344–347.; VICZIÁN JÁNOS: Tóth Alajos, in Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XV, Titel–Veszék*, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 211.

33 SZATHMÁRY ÁGNES: Monasztikus élet a ciszterci nővérek érdi Regina Mundi monostorában, in Guitman Barnabás (szerk.): *A Ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában*, PPKE BTK, Piliscsaba, 2009, 18–25.

34 HORVÁTH OLGA: Hogyan mutatkozott meg Isten hűsége a ciszterci nővérek Boldogasszony Házának fél évszázados élettörténetében?, in Guitman Barnabás (szerk.): *A Ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában*, PPKE BTK, Piliscsaba, 2009, 26–30.

35 KÁLMÁN ORSOLYA: *A Társaság élete 1949–1989-ig, az illegáltság éveiben*, 1998. URL: <https://www.szocialistestverek.hu/kik-vagyunk/koezoessseguenk-toertenete?id=38> (letöltés ideje: 2021.06.01.)

36 FARKAS ÉVA IMELDA: Domonkos nővérek a szétszórás idején, in Deák Viktória Hedvig – Zágórhidi Czigány Balázs (szerk.): *Az Árpád-házi Szent Margitról nevezett Domonkos nővérek 150 éve (1868–2018)*, Árpád-házi Szt. Margitról Nevezett Szt. Domonkos Rendi Nővérek Apostoli Kongregációja – Domonkos Rendtörtéti Gyűjtemény, Budapest–Vasvár, 2018, 142–153.; DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG – RAUSCHER ALICE DÓRA: Újraindulás és újraalapítás. In: Deák Viktória Hedvig – Zágórhidi Czigány Balázs (szerk.): *Az Árpád-házi Szent Margitról nevezett Domonkos nővérek 150 éve (1868–2018)*, Árpád-házi Szent Margitról Nevezett Szent Domonkos Rendi Nővérek Apostoli Kongregációja – Domonkos Rendtörtéti Gyűjtemény, Budapest–Vasvár, 2018, 162. Az említettekén kívül még az Isteni Megváltóról nevezett nővérek, a Jézus Szíve népleányok és a kalocsai iskolánővérek gyarapodtak titokban nagyobb számban. Vö. BERKECZ FRANCISKA: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon, *Távlatok* 5 (1995/22), 180.

37 A kereten belülieket a piaristák és a ferencesek alapján becsültem, ahol 1989/1990-ben a teljes létszám 45-50 százaléka 1950 után tett fogadalmat. A többieket a 2000. évi adatok alapján számoltam össze (KÁLDY M. – MIG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m.).

3. MŰLIK AZ ÉJSZAKA (A SZERZETESSÉG ÚJ LEHETŐSÉGEI, 1978–1988)

Ahogy a szerzetesrendek alapítása, egy új karizma születése sem mindig köthető egy időponthoz, éppúgy nehéz megtalálni azt az időpontot, amikor a kommunista diktatúra által betiltott és szétszórt szerzetesrendek ismét lehetőséget kaptak a nyilvános működésre. A „kis lépések politikája”³⁸ jellegének megfelelően jelképes és valóságos események feszegették a tilalom határait.

1978 nyarán például Pedro Arrupe jezsuita generális Magyarországra látogathatott, és találkozhatott rendtársaival Makkosmárián és Pannonhalmán.³⁹ A következő évben Lékai László esztergomi érsek lehetővé tette, hogy néhány jezsuita Rómában kaphasson lélektani továbbképzést, és rájuk bízta az 1983-ban elkészült leányfalusi lelkigyakorlatos házat.⁴⁰

Két év múlva, 1985-ben az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) megengedte Lékai László esztergomi érseknek, hogy egy egyházmegyei jogú női szerzetesközösséget alapítson, azzal a céllal, hogy részt vegyen „*az egyház szociális és karitatív apostoli munkájában, szociális otthonok, a Lelkigyakorlatos Ház, püspökségek, szemináriumok és plébániák területén*”.⁴¹ Ehhez a Szerzetesi Kongregáció 1986. február 21-én adta meg jóváhagyását, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztálya pedig szeptember 10-én ugyanezt javasolta a párt Titkárságának. A kérdés egyébként érdekes jogi helyzetet teremtett, mert új szerzetesrend működésének engedélyezésére jogszabály sem létezett. Ezért a Propaganda Osztály azt javasolta, „*hogy a Minisztertanács módosítsa az Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról szóló 1959. évi 25. törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló rendeletét úgy, hogy a Hivatal feladatkörét egészítse ki »a magyarországi egyházak szerzetesi (karitatív) intézményei működésének engedélyezésével*”.⁴² A javaslatot a Titkárság szeptember 15-én elfogadta, hozzátéve, hogy a „*működési engedély tartalmazzon garanciákat arra, hogy*

38 ROSDY PÁL: kis lépések politikája. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VI, Kaán–kiz*, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 844.; FAZEKAS CSABA: *Az Országos Vallásügyi Tanács 1989–1990*, METEM – MOL, Budapest, 2011, 12. „... nemcsak megértettük ... egymás szavát, hanem tettekre is váltottuk át: a kis lépések szakadatlan láncolatára, amelyeken keresztül az egyház és az állam közötti kapcsolat mind megértőbbé, barátságosabbá vált” – Lékai László a 70. születésnapján rendezett hálaadó szentmise utáni fogadáson az esztergomi primási palotában, 1980. március 12., Új Ember 1980. március 23. 2.

39 PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 100–113.; MIHALIK BÉLA VILMOS: *Egy történelmi látogatás: Pedro Arrupe Magyarországon*, 2018, URL: <https://jezsuita.hu/egy-tortenelmi-latogatás-pedro-arrupe-magyarországon-1978/>. (letöltés ideje: 2021.06.01.) Az államilag engedélyezett rendek esetében ilyen látogatások már korábban is történtek. Angel Ruiz piarista generális 1974 májusában, majd 1975 novemberében is ellátogatott Magyarországra, és az utóbbi alkalommal Miklós Imre ÁEH elnök is fogadta. PMKL, I.1. c. Konzisztórium i jegyzőkönyvek, 1975. november 19., 22. ülés, n° 2.

40 Segítő kezét nyújtja az egyház. Lékai László bíboros, prímás, érsek év eleji tájékoztatója, Új Ember 1980. január 27. 1.; Leányfalu: épülő lelkigyakorlatos ház, Új Ember 1981. december 20. 1.; „A legnagyobb jelentőségű katolikus alkotás előtt állunk.” Felavatták Leányfalun a Szent Gellért Lelkigyakorlatos Házat, Új Ember 1983. augusztus 14. 1–2.; PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 116–118.

41 Tájékoztatás a Magyarok Nagyasszonya Társaság új női szerzetesrendről, Új Ember 1986. december 21–28. 2. Vö. BOZSÓKY PÁL GERŐ OFM – LUKÁCS LÁSZLÓ SCHP: *Az elnyomatásból a szabadságba: Az Egyház Magyarországon 1945–2001*, Vigilia, Budapest, 2005, 245.

42 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), MSZMP Központi Szervei (= M–KS 288. f.), Titkárság (=7. cs.) 755. ö. e. 82–83. Az MSZMP Agitációs és Propaganda Osztály javaslata a Titkárságak, Budapest, 1986. szeptember 10.

Társaság törvényeinknek és politikai érdekeinknek megfelelően tevékenykedjék”.⁴³ Így is történt: 1986. október 11-én a Minisztertanács módosította az ÁEH hatásköréről szóló rendeletet,⁴⁴ majd december 1-ji hatállyal Miklós Imre engedélyezte a Társaság működését.⁴⁵

Az „új” rend mögött egyébként főként a Jézus Szíve Népleányai álltak, akiket alapítójuk, Bíró Ferenc (1869–1938) jezsuita arra intett, hogy *„nem fontos a név, nem fontos a ruha, csak segítsenek az Egyháznak”*.⁴⁶ A rend kanadai tagjai anyagilag támogatták az új tahitótfalusi lelkeségi központ építését, az otthoniak közül pedig többen a Társaság tagjai lettek.⁴⁷ A közösségi élet 1987-ben kezdődött. Bár Lékai érsek abban bízott, hogy *„a működési engedélyezést követően a létszám elérheti a 400 főt”*,⁴⁸ az a valóságban nem lépte túl a 10-et, és a fogadalmások többsége a Népleányok közül került ki.⁴⁹

Bármily kicsiny is volt ez az új szerzetesrend, sokakban fölvetette azt a logikus kérdést, hogy a többi 1950-ben betiltott rend miért nem kap működési engedélyt?⁵⁰ A következő évek során ezt a kérdést egyre többen és egyre hangosabban tették föl. A magát reformernek tartó szocialista pártvezetés ugyanis már régóta szeretett úgy beszélni az egyházakról, mint szövetségesekről az ország építésében, főleg azután, hogy 1985-től, Gorbacsov hatalomra jutásával a Szovjetunió is ilyen irányban váltott stílust.

Miklós Imre, az ÁEH elnöke például 1988. február 2-án egy Bécsben tartott sajtótájékoztatón *„nyitott kérdésként”* említette az egyházi iskolák számának esetleges növelését és *„a szerzetesrendek problémáját”*. Arról természetesen nem beszélt, hogy a „problémát” maga a kommunista diktatúra okozta, hanem engedélykenynek és nagylelkűnek próbált látszani. *„A II. világháborúig működő valamennyi szerzetesrend működésének engedélyezéséről nincs szó, de egyes esetekben lehetséges pragmatikus megoldást találni”* – mondta, és jó példaként említette, hogy *„a jezsuita és a ciszterci rend nem működik Magyarországon, de jezsuiták és ciszterciek tevékenyen részt vesznek a lelkipásztori munkában”*.⁵¹

Egy hónap múlva, 1988. március 13-án Grósz Károly, a minisztertanács elnöke fogadta a magyarországi egyházi vezetőket. Váratlanul szót kért Szendi József, a hirtelen természetű veszprémi püspök, és – félretéve a megszokott protokolláris semmitmondás szabályait – kérte többek között a szerzetesrendek rehabilitálását és a hitoktatás szabadságát.⁵² Ez azonban egyelőre túlmént azon a határon, amelyet az ak-

43 MNL OL M–KS 288. f. 7. cs. 755. ö. e., 11. Jegyzőkönyv a Titkárság 1986. szeptember 15-én megtartott üléséről. Vö. NÉMETH JÁNOSNÉ: Az MSZMP központi vezető szervei üléseinek napirendi jegyzékei IV: 1981–1990, Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2001, 299.

44 Minisztertanácsi rendelet, 1986/41 (okt. 11.) Vö. *Magyar Közlöny* (1986/43), 1115.

45 ÁEH határozat 1986/1. (dec. 3.) Vö. *Magyar Közlöny* (1986/50), 1364.

46 KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 145.

47 LUKÁCS LÁSZLÓ: Újrakezdő szerzetek: Jézus Szíve Népleányai, *Új Ember* 1992. augusztus 23. 4.; KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 145.

48 MNL OL M–KS 288. f. 7 cs. 755. ö. e., 82. Az MSZMP Agitációs és Propaganda Osztály javaslata a Titkárságnak, Budapest, 1986. szeptember 10.

49 *Az Esztergomi Főegyházmegye névtára 1989*, Esztergomi Főegyházmegyei Hatóság – Szent István Társulat, Esztergom – Budapest, 1989, 160.; DÉKÁNY VILMOS – MÍG BALÁZS (szerk.): *Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye jubileumi névtára*, Esztergom-Budapesti Főegyházmegyei Hivatal, Esztergom–Budapest, 1997, 514–515.; KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 146.

50 Erről ld. TAKÁCS NÁNDOR: Újraélednek-e a szerzetesrendek Magyarországon?, *Teológia* 24 (1990) 25.

51 Az együttműködés továbbfejlesztésének szükségessége: Miklós Imre bécsi sajtótájékoztatója, *Új Ember* 1988. február 21. 5.

52 BOZSÓKY P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 124., 247.

kori „reformkommunista” vezetők megengedhetőnek vélték. A következő hónapokban Miklós Imre és Grósz Károly is nyilvánosan visszautasították a kérést, mint olyat, amely nem aktuális. Miklós Imre külön levelet írt Szendinek, amelyben lehetetlennek nevezte a négy évtizeddel ezelőtti helyzet újjáteremtését.⁵³ 1988. július 17-én, amikor Lékai László utódja, Paskai László (Pacifik néven ferences szerzetes) első bíborosi miséjét tartotta Esztergomban, a fogadáson Miklós Imre újból azt mondta, hogy „*egyes egyházi vezető személyiségek, köztük püspökök is olyan kívánságokkal állnak elő, amelyeket nem szabad föltenni, mert ezzel rontják a jó viszonyt az egyház és az állam között*”. Novemberben a *Képes* 7 című hetilapnak is úgy nyilatkozott, hogy a szerzetesrendeket illetően „*nem megalapozott a régi struktúrák visszaállítását szorgalmazni*”.⁵⁴

Eközben azonban a diktatúra politikai kapcsolataiban és szabályozott nyilvánosságában is egyre gyakrabban megjelentek az addig elhallgatott szerzetesek. Miklós Imre például 1988. június végén Rómában fölkereste Zakar Polikárpot, a ciszterci rend generális apátját; Patricia Flynn-t, az iskolanővérek főnöknőjét, majd októberben John Waughn ferences generálist is; november 6-án pedig Budapesten fogadta Jozef Plátek pálos generálist.⁵⁵ Más rendek elöljárói – ha nem is találkoztak Miklós Imrével – de szintén fölkeresték a Magyarországon élő rendtagokat, hogy megbeszéljék az újraindulás lehetőségét. Heinrich Heckeren verbita generális például ebben az évben kétszer is járt Magyarországon.⁵⁶

A következő fontos „kis lépést” 1988. augusztus 19-én Cserháti József pécsi püspök, a püspöki kar titkára jelentette be egy budapesti sajtókonferencián: „*a korábban hazánkban tevékenykedő szerzetesrendek közül a jezsuiták, újabban pedig a ciszterciek tanulmányi házat nyitottak, ami – ha kezdetleges formában is – módot nyújt a szerzetesi eszmény ápolására, az utánpótlás nevelésére*”.⁵⁷ A püspök kicsit túlzott. A jezsuiták „tanulmányi háza” minden bizonnyal a makkosmáriai lelkészséget jelentette, ahol 1984-ig Tamás János tartományfőnök lakott, majd 1986-ban úgy alakították át, hogy növendékképzésre is alkalmas legyen.⁵⁸ A ciszterciek pedig arra kaptak engedélyt, hogy noviciátust nyissanak a Fejér megyei Nagyvenyimben, a rend egykori jószágkormányzó házában. Égi Konrád és Bán Elizeus 1988 őszén azért költöztek oda, hogy vezessék a plébániát, és előkészítsék a noviciátus 1989 őszére tervezett megnyitását.⁵⁹ Mindez azért volt sajátos, mert az állami jogszabályok szerint egyik rend sem működhetett, így növendékeket sem vehetett volna föl.

Az idők jeleit az engedélyezett keretek között működő szerzetesek is megérezték. 1988. november 14-én a hivatalban lévő négy elöljáró – Szennay András pannonhal-

53 MKSZL, I.3.a. Levelezés (=1.). Szendi József 11-8/1988/Eln. ikt. sz. levele Paskai Lászlónak, 1989. március 7.

54 BOZSÓKY P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 249–251.

55 Miklós Imre a Vatikánban, Új Ember 1988. július 17. 2.; Miklós Imre a Vatikánban, Új Ember 1988. október 30. 2.; A pálos generális hazánkban, Új Ember 1988. november 6. 3.

56 RÉVÉSZ ÉVA – TÓTH ZOLTÁN SVD – KHALIL BERNADETT: *Magyar misszionáriusok – A verbiták magyarországi története*, METEM, Budapest, 2011, 83.

57 *Magyar Kurír* 78 (1988/183), 2. Vö. BOZSÓKY P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 249.

58 PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 149., 161. Lehetséges, hogy Cserháti püspök a „tanulmányi ház” alatt a leányfalusi lelkigyakorlatos házra vagy a sashegyi Radvány utcában kialakított kis rendi öregotthonra gondolt, amelyet 1988. október 31-én nyitottak meg. Vö. PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 145–147., 161., 195.

59 HERVAY F. LEVENTE – LEGEZA LÁSZLÓ – SZACSVAY PÉTER: *Ciszterciek*, Mikes, Budapest, 1997, 39.

mi főapát, Hegedűs Kolos ferences, Jelenits István piarista tartományfőnökök, valamint Szobonya M. Jolánta, a szegény iskolanővérek tartományfőnöknője – levélben fordult Paskai László prímáshoz. Hivatkoztak a II. vatikáni zsinat *Lumen gentium* konstitúciójára, mely szerint „a szerzetesek fő gondja, hogy általuk az Egyház hívőknek és hitetleneknek egyaránt napról napra jobban bemutassa Krisztust”, valamint rámutattak arra, hogy „házánkban [...] 1950 óta mindössze négy szerzetesrend képviselheti – korlátozott létszámban és egyetlen működési területre szűkítve – a gazdag hagyományú szerzetesi életformát”. Ezért „a hivatalos Egyház által elismert minden hazai szerzetesrend nevében is” egyenesen arra kérték a prímást, hogy „eszközölje ki a szerzetesrendekre vonatkozó 1950-ben hozott rendelet visszavonását, illetve hatálytalanságát”.⁶⁰

Az 1988. év végén már Paskai László esztergomi érsek is egyenesen beszélt az egyház céljairól a *Népszabadságnak* adott karácsonyi interjújában: „Egyházunk az egyházpolitikától azt várja, hogy alapfeladataink teljesítésében, intézményeink újrászervezésében segítsen, főleg szerzetesrendek működésének a visszaállításával.”⁶¹

Hogy a szerzetesség új ideje közel járt, az is jelezte, hogy II. János Pál pápa 1988 végén öt új magyar segédpüspököt nevezett ki, köztük négy szerzetest, és ezt a magyar állam is tudomásul vette.⁶² Várszegi Asztrik pannonhalmi bencés perjel egy „államilag elismert” rend tagja volt, és Takács Nándor Jusztin győri teológiai tanár kármelita voltát is megírta az Új Ember.⁶³ Ács István füzéri plébánosról azonban kevesen tudták, hogy titokban a pálos rend tagja.⁶⁴ Dékány Vilmos ferencvárosi plébános pedig piarista növendékként került 1950-ben „kereten kívülre”, és örökfogadalmát csak püspökké szentelése előtt két nappal, 1989. február 9-én tette le.⁶⁵ Püspöki címereikben mindannyian hangsúlyosan szerepeltették rendjük címeralakjait.⁶⁶

4. A KŐ ELGÖRDÜL (A SZERZETESRENDEK MŰKÖDÉSÉNEK ENGEDÉLYEZÉSE, 1989)

Paskai érsek 1988 karácsonyán valószínűleg olyat kért, ami akkorra nagyjából már el is dőlt az országos reformpolitika újabb és újabb hullámaival. Németh Miklós 1988. november 24-én hivatalba lépő kormánya ugyanis az Állami Egyházügyi Hivatal megszüntetésében és az egyházpolitika teljes megújításában gondolkodott.⁶⁷

1989. január 15-én az érsek a Margitszigeten, a domonkos apácakolostor romjainál több száz ember előtt mutatott be szentmisét, és ismét arról beszélt, hogy az ország er-

60 PMKL, I.1. c. Iktatott levelezés, 1988/191.

61 Idézte: „Intézményeink nagy része megszűnt, ezeket kell most újraépítenünk”, Új Ember 1989. január 8. 1. Később, 1989. február 12-én Szennay András főapát (Rendet csak a Szentszék oszlatath fel, Új Ember 1989. március 12. 2.; BOZSÓKY P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 252), március 20-án Dankó László kalocsai érsek is csatlakozott a kéréshez (Meg kell előzni a kövek megszólalását, Új Ember 1989. április 9. 6.)

62 Vö. TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 26.

63 Új püspökeink, Új Ember 1989. január 15. 1.

64 „Régóta ismerem: végzős teológuskora óta, de csak mostanában tudtam meg: ő is pálos szerzetes.” Tóth Sándor: Füzéri képeslap – segítségkéréssel, Új Ember 1989. április 16. 6.

65 LÉH ISTVÁN: *Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666-1997*, s. a. rend. Koltai András, METEM, Budapest, 1998, 87.

66 HARSÁNYI LÁSZLÓ: Az új püspökök címerei, Új Ember 1989. március 12. 1.

67 FAZEKAS CS.: *Az Országos Vallásügyi Tanács*, i. m., 14–15.

kölcsi megújulásához „nem nélkülözhetjük ma sem az egyház elidegeníthetetlen lényegéhez tartozó szerzetességet sem. [...] Most azért kell imádkoznunk, [...] hogy egyházunkban megújuljon a szerzetesség, hogy mind több magyar fiatal válassza élethivatásul a szerzetességet.”⁶⁸

Egy hónap múlva, 1989. február 22-én az érsek levélben kérte a püspöki kar tagjait, hogy írják le javasolataikat a szerzetesrendek újjászervezéséről.⁶⁹ Szendi József március 7-én adott válaszában egyrészt a működési engedély megadását kérte, amely „nagyban elősegítené társadalmunk belső megbékélését”, másrészt olyan rendházak visszaállítását javasolta, amelyekre könnyen mód nyílik. Ezek között sorolta föl a gellérthegyi pálos Sziklatemplomot, a márianosztrai plébániaépületet, a kármeliták Huba utcai és győri templomát, az irgalmasok egyik kórházát, a bencések apátsági templomait és az üresen álló pápai ferences kolostort.⁷⁰ A március 8–9-én tartott püspökkari konferencia szerzetesügyi referenst nevezett ki Takács Nándor székesfehérvári segédpüspök személyében (mivel Szennay András pannonhalmi főapát nem vállalta),⁷¹ aki azonnal nekiállt, hogy kapcsolatba lépjen a működési engedély nélküli rendek vezetőivel.⁷²

Első találkozásuk április 12-én volt a Központi Szemináriumban. Ezen Takács Nándor elmondta, hogy újjá kívánják szervezni a szerzetesi életet, és kérte a szerzeteseket, hogy ezentúl „hordják szerzetesruhájukat”. A résztvevők örültek, hogy az Új Ember „elküldött anyag alapján sorban bemutatja a szerzetesrendeket”, és azt kérték, hogy minden rend kapja vissza legalább egy házát.⁷³

A püspökkari referens mellett az újjászervezés másik fontos szereplője Kálmán Orsolya szociális testvér (a magyar kerület akkori elöljárója) volt, aki 1982 óta minden hó harmadik szombatján találkozót rendezett a józsefvárosi plébánián a különféle rendekhez tartozó nővérek számára. 1989 áprilisától ugyanott, a Bajzáth Ferenc plébánostól kapott helyiségben megnyitotta a „szerzetesi reorganizációs irodát”, amely hetente kétszer (hétfőn és szombaton) fogadta a nővéreket, és rekollekciós találkozókat szervezett. Az irodában Takács Nándor is rendszeresen megfordult.⁷⁴ Ugyanis a rendek maguk is szervezkedni kezdtek. A domonkos nővérek közül például 1989. január 22-én négyen a pestszentlőrinc-szemeretelepi plébániatemplomban tettek örökfogadalmat – egyelőre még zárt templomban. Májusban Magyarországra látogatott a domonkos rend generálisa, Damian Byrne, hogy személyesen tájékozódjon a rend helyzetéről.⁷⁵

68 SZERDAHELYI CSONGOR: Erkölcsi megújulásról a szigeti romoknál, Új Ember 1898. január 29, 2. Vö. BERKECZ F.: *Szerzetesrendek újraindulása*, i. m., 181.

69 Ld. MKSZL, I.3.a, 1. Szendi József 371/1988. ikt. sz. válaszelevele, 1989. március 7.

70 MKSZL, I.3.a, 1. Szendi József 371/1988. ikt. sz. válaszelevele, 1989. március 7.

71 TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 25. PÁLOS A.: *Viharon, vészen át*, i. m., 148.

72 TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 27.

73 MSZKL, I.3.a. Takács Nándor OCD püspök, a Magyar Katolikus Püspöki Kar szerzetesügyi megbízottjának levelezése és iratai (=1), Várszegi Asztrik OSB beszámolója, 1989. április 12. A rendházak visszaadására vonatkozó kérést Takács Nándor a püspökkari ülésen is tolmácsolta június 6–8. között. Ld. A Magyar Püspöki Kar nyári ülése, Új Ember 1989. június 18.; BOZSÓKY P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 253.; DEÁK V. H. – RAUSCHER A. D.: Újraindulás és újr alapítás, i. m., 159–160.

74 MSZKL, I.3.a. Női szerzetesrendi dosziék (= 5.) Szociális Testvérek (= 44.), Kálmán Orsolya SSS beszámolója, 1989. július.; MSZKL, I.3.a. 5.44. „11. sz. körlevél”, 1990. szeptember. Vö. DEÁK V. H. – RAUSCHER A. D.: Újraindulás és újr alapítás, i. m., 160. Miután az 1990 tavaszán létrejött püspökkari titkárság keretében Belle Éva RJSC foglalkozott a szerzetesek ügyeivel, szeptembertől a szerzetesi reorganizációs iroda is ott folytatta munkáját. Ld. még BERKECZ F.: *Szerzetesrendek újraindulása*, i. m., 181–182.

75 DEÁK V. H. – RAUSCHER A. D.: Újraindulás és újr alapítás, i. m., 155–156.

Az említett, *Szerzetesrendjeink* című cikksorozat az Új Ember 1989. május 7-i számában a pálosokkal kezdődött, majd még abban a hónapban a Jó Pásztor nővérekkel, az irgalmas nővérekkel és az angolkisasszonyokkal, majd az érdi ciszterci apácákkal folytatódott, és többnyire felhívást is tartalmazott a jelentkezők számára.

Eközben, 1989. április 30-án az Állami Egyházügyi Hivatal éléről nyugdíjba vonult Miklós Imre, majd két hónap múlva a hivatal is megszűnt,⁷⁶ de az állam részéről nehezen haladtak a dolgok. „*Negyven év után végre újra jelen lehetnek egyházunkban az 1950-ben betiltott szerzetesrendek, igaz, hogy erre egyelőre csak szóbeli ígéretet kapott az egyház a kormányzattól*” – írta május 28-án az Új Emberben Szerdahelyi Csongor a Korzenszky Richárd pannonhalmi bencés perjellel készült interjú bevezetéséül.⁷⁷ Június 14-én ismét konferenciát tartottak a szerzetesi előljárók, és ismét kérték, hogy a kormány helyezze hatályon kívül az 1950. évi tiltó rendeletet, ismerje el a rendeletek jogi személynek, és minden rend kapjon épületet az újrainduláshoz.⁷⁸

A kormány azonban szerette volna kikerülni ezeket a problémákat, főként az ingatlanok kérdését. 1989. július 7-én Glatz Ferenc művelődésügyi miniszter azt javasolta a szerzetesrendeknek, hogy az új egyesületi törvény alapján kérjék bejegyzésüket a minisztériumban, és „*ahol valamilyen oknál fogva a rendház kikerült az államosítás alól*”, el is kezdhetik közös életet. Az épületek visszaadásáról pedig a Vallásügyi Tanáccsal és a helyi tanácsokkal együtt kell keresni a megoldást.⁷⁹

Végül az Elnöki Tanács a nyár végén, 1989. augusztus 28-án vonta vissza a szerzetesrendek működését megtiltó rendeletet,⁸⁰ és lehetővé tette a szerzetesrendek jogi személyekként való elismerését. Ezzel azonban már csak futottak az események után, mert a hónap folyamán a legaktívabb rendek meg is kezdték működésüket. 1989. augusztus 13-án Marcel van de Vren premontrai generális apát Csornán egy novíciust öltöztetett be.⁸¹ Árva Vince pálos ügyvivő augusztus 9-én megállapodott a Fővárosi Fürdőigazgatósággal a Sziklakápolna átadásáról, amelynek megtörténtekor, augusztus 27-én a pálos atyák a bejárat előtt mutattak be szentmisét.⁸² Másnap, augusztus 28-án a kármeliták is megkapták a Fővárosi Tanácstól Huba utcai rendházukat,⁸³ 29-én pedig a kapucinusok nyitották meg novíciátusukat Máriabesnyőn.⁸⁴ A jezsuiták szeptember 10-én kezdték meg nyilvános működésüket Paskai László érsek miséjével a józsefvárosi Jézus Szíve-templomban (amelyet Kelényi Tibor személyében már 1986 óta egy „titkos” jezsuita

76 Átszervezik az Egyházügyi Hivatalt, Új Ember 1989. május 14. 2.; Jogutód nélkül szűnik meg az Állami Egyházügyi Hivatal, Új Ember 1989. június 18. 5.; Vö. FAZEKAS CSABA: Dokumentumok Miklós Imre lemondásának történetéhez (1989–1990), *Egyháztörténeti Szemle* 5 (2004/2), 120–144.; Bozsóky P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 254–255.

77 KORZENSZKY RICHÁRD OSB: „Nincsenek restaurációs törekvéseink, de szabad utat kérünk kezdeményezéseinknek” (legyezte Szerdahelyi Csongor), Új Ember 1989. május 28., 4.

78 TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 27.

79 MKSZL, I.3.a, 1. Kiss József székesfehérvári püspöki irodaigazgató följegyzése, 1989. július 7.

80 Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, 1989/17. rendelet. A szintén 1950-ben kötött állam és egyház közötti megállapodást 1990. február 6-án bontották föl. Vö. Bozsóky P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 258.

81 Kovács I. E.: *Premontrieiek*, i. m., 67–68.

82 Megnyílik a Sziklakápolna, Új Ember 1989. augusztus 20–27., 15.; ACZÉL LÁSZLÓ ZSONGOR: A 80 éves Sziklatemplom és kolostor Budapesten (1926–2006). In: Öze Sándor – Sarbak Gábor (szerk.): *Decus solitudinis: Pálos évszázadok*, PPKE BTK, Budapest, 2007, 250.

83 MSZKL, I.3.a.1., Pro memoria, 1989. szeptember 19.

84 MSZKL, I.3.a. 4., Kapucinusok (=10).

igazgatott), és szeptember 19-én megkapták rendházuk egy részét is.⁸⁵ Ugyanezen a napon a domonkosok is visszavették a Thököly úti Rózsafüzér Királynéja-templomot.⁸⁶

5. FELTÁMADÁS UTÁN (A SZERZETESSÉG ÚJ KIHÍVÁSAI, 1989 UTÁN)

A kő tehát elgördült, de a fényre kilépő szerzetesrendek korántsem ugyanabban a helyzetben voltak, mint negyven évvel korábban. Egykori működési területükre, házaikba időközben mások költöztek, ők maguk megfogyatkoztak, és az egyházon belül is megváltozott a szerzetesség szerepe.

A II. vatikáni zsinat *Perfectae caritatis* kezdetű dekrétuma ugyanis 1965-ben minden szerzetesi intézmény számára elrendelte, hogy a megújulás érdekében vizsgálják meg, hogy mennyire hűek eredeti szellemiségükhöz, hogyan tudnak jobban alkalmazkodni a kor körülményeihez, és szabályzataikat igazítsák ezekhez, valamint a zsinat tanításához. Az új szabályzatok el is készültek, de az illegalitásban élő magyarországi közösségekhez ezek a változások lassan és hiányosan jutottak el. Azoknál a rendeknél, amelyeknek nem volt külföldi előjárójuk, 1989-ben az újraindulás mellett az új szabályzatok készítése is feladatot jelentett. A férfi rendek közül ez egyedül a pannonhalmi bencéseket érintette volna, de ott a folyamat már az 1960-as évek végén, nehéz körülmények között ugyan, de megtörtént.⁸⁷ A női rendeknek nagyjából a fele azonban ebben a helyzetben volt (szegedi, kalocsai iskolanővérek, szatmári irgalmas nővérek, Szociális Missziótársulat stb.). Némely közösség esetében azonban az újrakezdéssel párhuzamos korszerűsítés valódi megújulásra teremtett lehetőséget, mint például az Árpád-házi Szent Margitról nevezett domonkos nővéreknél, ahol az iskolai tanítás mellett nagy szerepet kaptak a különféle apostoli munkák.⁸⁸

A negyven évvel korábban félbeszakított élet folytatását az sem tette lehetővé, hogy időközben a szerzetesek létszáma erősen megfogyatkozott. „Az elmúlt 40 év alatt a szerzetesek 60–70 százaléka meghalt. A jelenleg élő szerzetesek 70–75 százaléka már jóval túl van a nyugdíjkorhatáron” – foglalta össze 1989-ban Takács Nándor a demográfiai helyzetet.⁸⁹ A pontosabb statisztika is megerősíti ezt a diagnózist. Az 1990. év elején végzett fölmérés szerint a férfirendek létszáma 2827-ről 885-re csökkent (31,3 százalék), a női rendeké pedig 9211-ről 2871-re (31,7 százalék). A felméréskor a „munkaképes” rendtagok számát is kérdezték: ez a férfiaknál 724 (25,6 százalék), a nőknél pedig csak 1089 (11,8 százalék) volt (ld. Függelék). Néhány kisebb női közösség meg sem érte 1989-et, mint a Krisztus Király Népművelő Testvérek, a Szentlélek Szolgálói (verbita nővérek) és a Notre Dame de Sion nővérek. (Az utóbbi két közösségnek 1948 és 1950 között minden tagja elhagyta az országot.)⁹⁰ A létszámcsökkenést az sem változtatta meg jelentősen, hogy „megjelentek” azok a közösségek, amelyek az elnyomatás évei

85 MSzKL, I.3.a.1., Pro memoria, 1989. szeptember 19. Vö. Bozsóky P. G. – LUKÁCS L.: *Az elnyomatásból a szabadságba*, i. m., 256.

86 MSzKL, I.3.a.1., Pro memoria, 1989. szeptember 19.

87 PETES RÓBERT: Szerzetesi megújulás Pannonhalmán a II. Vatikáni Zsinat fényében. Az 1969–1971-es rendi nagykáptalan. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.) *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején III.* Bencés kiadó, Pannonhalma, 2018, 7–27.

88 DEÁK V. H. – RAUSCHER A. D.: Újraindulás és újrualapítás, i. m., 171–178.

89 TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 27.

90 MSzKL, I.3.a. 5., Notre Dame de Sion (= 30c).

alatt, titokban jöttek létre, mint a kismarosi ciszterci nővérek (1955), Jézus Kistestvérei (1972) és Szent Ferenc Kisnővérei (1985),⁹¹ valamint hogy újabbak is alakultak, illetve érkeztek az országba, mint Teréz anya nővérei (Szeretet Misszionáriusai), akik 1989 júniusában kezdték meg működésüket Érden és a Ferencvárosban.⁹²

Az idős szerzetesek számára a közösségi élet és működés megteremtése sem volt egyszerű, többségük erre nem is volt alkalmas. De a fiatalabbak számára is többször kiderült, hogy a valódi szerzetesi élet más, mint amelyet titkos fogadalommal elkötelezettségük idején gondoltak. Pedig pont erre a korosztályra volt a legnagyobb szükség. Szerencsés volt az a rend, amely újra megkezdhette a közös életet.

Nehézséget jelentett az is, hogy a nagyobb intézmények, iskolák, kórházak újraindítása, átvétele – részben az időközben megnövekedett szakmai kompetenciák miatt – túl nagy feladat volt egyes rendek számára. Ez csak világiak bevonásával volt lehetséges, ami azonban más típusú munkát követelt a szerzetesektől, mint korábban. Régebben elég volt tanítani, beteget ápolni, most pedig a tanárok, ápolók megszervezésével, lelki közösséggé alakításával kellett foglalkozniuk.

Az új körülményekhez való igazodásban jelentős szerepe volt a külföldről hazatérő szerzetesek kicsiny csoportjának is. Létszámuk és arányuk rendenként eltérő volt. Hazatért például a magyar jezsuiták többsége. Amikor 1990. október 19-én a Jézus Szíve-templomban beiktatták Nemesszeghy Ervin tartományfőnököt, ezzel ismét egyesült a Sectio I. (68 fő) és a Sectio II. (96 fő).⁹³ Szintén közel teljes létszámmal hazatértek a Jézus Szíve Népleányok (Kanadából és Ausztriából)⁹⁴ és a Ferences Szegénygondozó Nővérek (Ausztriából). Sokaknak nem volt módjuk erre, mert új hazájukban is nélkülözhetetlenek voltak. Mégis fontos lendületet adtak a magyar egyháznak azok, akik például a bencések, ciszterciek, premontreiek, verbiták, angolkisasszonyok, orsolyiták, a Szent Szíve Társaság (Sacre Coeur), az iskolanővérek és a kaliforniai Jézus Szíve Nővérek Társasága külföldi tagjai közül Magyarországra költöztek.

Végül azt is meg kell említeni, hogy egyes szerzetesrendek komoly segítséget kaptak külföldi születésű rendtársaktól is. Így többek között a domonkosok, a minoriták és a lazaristák Lengyelországból, a kapucinusok Olaszországból, a kármelita és klarissza nővérek Franciaországból, a Jó Pásztor nővérek pedig a világ minden tájáról gyarapodtak rendtagokkal.

Több szerzetesi előjáró már kezdettől fogva hangoztatta, hogy a magyar szerzetességnek új utakat és helyeket kell keresnie. Morlin Imre jezsuita provinciális például 1989 márciusában arról írt Takács Nándornak, hogy a múlt sebeit orvosolni, a vallásszabadságot pedig biztosítani kell, de a jövőre nézve „*a helyes személet: kicsiben és alulról kell kezdeni, és újra felépíteni a szerzetesi életet*”.⁹⁵ Hasonlóképpen nyilatkozott május 28-án Korzenszky Richárd bencés perjel, aki szerint „*azt a jogtalanságot, amit velünk, illetve elődeinkkel 1948-ban elkövettek, amikor iskoláinkat államosították, és rendtársainkat széttavarták, jogainkra hivatkozva sem kívánjuk elkövetni azokkal szemben, akik a mi egykori iskoláinkban most jóhiszeműen teljesítik hivatásukat. [...] Ne tegyünk restau-*

91 KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 35–36., 133.

92 *Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye jubileumi névtára*, Budapest, 1997, 529. KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 207.

93 Pillanatképek az újraegyesülés idejéből, *M.I.N.D.* 2020 ősz, 32–34.

94 KÁLDY M. – MÍG B.: *Országos Katolikus Névtár*, i. m., 110.

95 MSZKL, I.3.a.1. „Kérések és javaslatok a Magyar Katolikus Püspöki Kar tagjaihoz”, [1989. márc. 8].

rációs kísérleteket, mert annak a következménye újabb jogtalanságokat szülhet.” Ezért a bencések régi iskoláik helyett Miskolcon terveztek újat nyitni.⁹⁶

A perjel aggodalma túlzó volt, mert az egykori szerzetesi ingatlanok visszaszolgáltatása igen lassan folyt. A pécsi Miasszonyunk kanonisszák vezetője, Maróti Jolán M. Assumpta nővér például az elsők között, 1989. június 21. kérte vissza rendházukat a pécsi városi tanács Végrehajtó Bizottságától, amely a kérést több hónapi tárgyalás után november 30-án azért utasította el, mert „*tisztázásra szorul, hogy a kormányzat hogyan rendelkezik a hajdani egyházi tulajdonokról*”.⁹⁷

Eközben, 1989 nyarán ugyanis a kommunista kormánypárt és az ellenzéki szervezetek a Nemzeti Kerekasztalon megállapodtak a politikai átmenetről, így tudni lehetett, hogy 1990-ben választások következnek, és úgy gondolták, hogy az államosított egyházi ingatlanok kérdését már az új kormány fogja megoldani. Így is történt. Az Antall József mögé sorakozó kormánypártok 1991. július 10-én fogadták el a „*volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről*” szóló 1991/32. törvényt. Azonban ez sem kínált gyors és radikális megoldást, hanem hosszú helyi tárgyalások következtek az állami és önkormányzati tulajdonosok kárpótlásáról vagy csereingatlanokról, amelyek több mint két évtizeden át zajlottak.

Mindez azt a tapasztalatot erősítette, hogy semmit sem lehet ott elkezdni, ahol 1950-ben abbamaradt. Az újjáéledő rendeknek 1989-től úgy kellett megteremteniük közösségi életüket, tevékenységüket, hogy ahhoz eleinte szinte semmilyen eszközük nem volt. Az újrakezdés feltételeit a rendelkezésükre álló helyekkel, kapcsolatokkal, kreatív módon kellett megoldaniuk. Legtöbbször egyházi kézben maradt templomokat, épületeket vehettek át, de több esetben családi örökség révén vagy külföldi segítséggel vásárolt ingatlanok tették lehetővé a szerzetesi élet megkezdését. Néhol még 1989/1990-ben az egyházak irányában immár jóindulatot mutató tanácsok is segítettek, többnyire olyan ingatlanokkal, amelyek eredetileg egyházi tulajdonban voltak. Az eredeti szerzetesi ingatlanokat sok esetben nem is az vette ismét használatba, akié eredetileg volt. Mert nemcsak a régi szerzetesrendek kezdték meg újra a működésüket, hanem számos új egyházi kezdeményezés, iskola, oktatási, lelkeségi központ született ezekben az években, amelyeknek szintén helyre volt szüksége. Végül megindult a hivatalos ingatlanvisszaadás bonyolult és áttekinthetetlen folyamata, amelyet külön egyezségek, kompromisszumok, ingatlancserék sora szegélyezett, és amely a szerzetesek részéről nagyon sok energiát emésztett föl.

Statisztika helyett álljon itt két különböző példa. A piarista rend, amely 1950 után is legálisan működhetett, tizenegy nagyobb államosított ingatlanjából (amelyekben korábban rendházak, iskolák voltak) hatot kapott vissza (Budapest-Belváros, Budapest-Svábhegy, Mosonmagyaróvár, Nagykanizsa, Sátoraljaújhely, Szeged), öt pedig végleg kikerült a rend tulajdonából (Debrecen, Mernye, Szeged, Tata, Veszprém). Ugyanakkor a rend az 1990-es évek elején két magyarországi iskoláját újonnan szerzett épületekben indította meg (Göd, Szeged). Egy másik – női – tanító rend, a Szent Szív Társaság viszont három budapesti épületéből az egyik (Szent József-villa) megmaradt a Magyar Honvédség használatában, a másik (Philippineum) az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez került, a harmadikat (Sophianum) pedig ugyan 2011-ben visszakapták, de vé-

96 KORZENSZKY R.: „Nincsenek restaurációs törekvéseink”, i. m. 4.

97 MSzKL, I.3.a. 5., Miasszonyunk kanonoknők (Pécs) (=30a). Az épület 2015 óta a Zirci Ciszterci Apátság pécsi zárándokháza.

gül a Pázmány Péter Katolikus Egyetemé lett. A nővérek 1990-ben a zugligeti plébánia vendégházában (Zugligeti út 56.) kezdték meg ismét magyarországi életüket, amelyet később a Zugligetben, Szegeden és Miskolcon újonnan szerzett vagy kapott házakban folytattak.⁹⁸

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy egy merőben más szerzetesi intézményhálózat jött létre 1989 után, mint ami 1950 előtt létezett. Természetesen vannak közös pontok, jogutódiskolák, de a legtöbb esetben a visszakapott épületek és maguk a közösségek is funkcióváltáson estek át. Valójában a restauráció és az új kezdeményezések egyfajta sajátos ötvözete érvényesült. Ennek a folyamatnak átfogó értékelése azonban egyháztörténetünk egy másik fejezetéhez tartozik.

FÜGGELÉK

A magyarországi szerzetesség létszáma 1950-ben és 1989-ben

név	létszám 1950	létszám 1989 (aránya 1950-hez képest)	munkaképes 1989 (aránya 1950-hez képest)
Férfi szerzetesek			
Baziliták	39	4 10,26%	4 10,26%
Bencések*	248	131 52,82%	110 44,35%
Betegápoló irgalmasok	64	7 10,94%	3 4,69%
Ciszterciék	250	60 24,00%	42 16,80%
Domonkosok	108	27 25,00%	14 12,96%
Ferencesek (kapisztránus)*	369	172 46,61%	172 46,61%
Ferencesek (mariánus)	265	67 25,28%	44 16,60%
Jezsuiták	400	73 18,25%	68 17,00%
Kapucinusok	81	40 49,38%	38 46,91%
Sarutlan kármeliták	107	26 24,30%	21 19,63%
Keresztény iskolatestvérek	31	5 16,13%	4 12,90%
Lazaristák	71	33 46,48%	22 30,99%
Mária iskolatestvérek	14	0 0,00%	0 0,00%
Minoriták	52	11 21,15%	4 7,69%
Pálosok	46	13 28,26%	12 26,09%
Piaristák* ⁹⁹	241	101 41,91%	85 35,27%

98 A Szent Szív Társaság története Magyarországon. In: WILLIAMS, MARGARET – LUIRARD, MONIQUE: *A Szent Szív Társaság (Sacré Coeur) története 1800-tól napjainkig*, Korda Kiadó, Kecskemét, 2019, 596–598.

99 A munkaképes piaristák létszámát nem adták meg, így ezt a magyar rendtartomány 1989/1990. és 1990/1991. évi familia domusai alapján becsültük meg, munkaképtelenek számítva az egyéb feladat nélküli nyugalmazottakat. Vö. PMKL, I.1.c. Iktatott levelezés, 1989/138; 1990/98.

név	létszám 1950	létszám 1989 (aránya 1950-hez képest)		munkaképes 1989 (aránya 1950-hez képest)	
Premontreiek (Csorna)	64	17	26,56%	12	18,75%
Premontreiek (Gödöllő)	76	16	21,05%	15	19,74%
Szaléziák	230	58	25,22%	51	22,17%
Szerviták	41	4	9,76%	3	7,32%
Verbiták	30	20	66,67%	0	0,00%
férfiak összesen	2827	885	31,31%	724	25,61%
Női szerzetesek					
Angolkisasszonyok	431	138	32,02%	85	19,72%
Annunciáta nővérek	199	50	25,13%	10	5,03%
Bazilita nővérek	28	18	64,29%	12	42,86%
Bencés nővérek (Tiszaalpár)	56	24	42,86%	20	35,71%
Ciszterci nővérek (Érd)	20	21	105,00%	21	105,00%
Domonkos apácák (2. rend)	7	8	114,29%	5	71,43%
Domonkos nővérek (3. rend)	180	61	33,89%	28	15,56%
Don Bosco nővérek	9	9	100,00%	5	55,56%
Egyházközségi nővérek	25	10	40,00%	7	28,00%
Erzsébet nővérek (Buda)	54	26	48,15%	6	11,11%
Ferences Mária misszionárius nővérek	95	22	23,16%	14	14,74%
Ferences nővérek (Szent Ferenc Leányai)	243	92	37,86%	60	24,69%
Ferences szegénygondozó nővérek	220	82	37,27%	25	11,36%
Irgalmas nővérek (Szatmári)	609	175	28,74%	57	9,36%
Irgalmas nővérek (Szeretet Leányai)	1421	355	24,98%	63	4,43%
Iskolanővérek (kalocsai)	943	241	25,56%	64	6,79%
Iskolanővérek (szegedi)*	391	158	40,41%	79	20,20%
Isten Szeretet Leányai	254	80	31,50%	20	7,87%
Jézus Szíve Népleányai	257	89	34,63%	45	17,51%
Jézus Szíve Társaság (Péterfy Ida)	10	3	30,00%	3	30,00%
Jó Pásztor nővérek	238	50	21,01%	20	8,40%
Kármelita nővérek (apostoli, Gyenesdiás)	127	24	18,90%	11	8,66%
Kármelita nővérek (szemlélődő, Pécs)	31	17	54,84%	12	38,71%
Keresztes nővérek	451	146	32,37%	40	8,87%
Krisztus Király Népművelő Testvérek ¹⁰⁰	13	0	0,00%	0	0,00%

100 GALCSIK ZSOLT: A pálos rend női ága: A Krisztus Királyról nevezett Népművelő Testvérek Társaságának vázlatos története (1928–1950). In: Óze Sándor – Sarbak Gábor (szerk.): *Decus solitudinis: Pálos évszázadok*, PPKE BTK, Budapest, 2007, 286–302.

név	létszám 1950	létszám 1989 (aránya 1950-hez képest)		munkaképes 1989 (aránya 1950-hez képest)	
Megváltós nővérek (a Divino Redemptore)	1135	355	31,28%	70	6,17%
Miasszonyunk női kanonokrend (Pécs)	84	24	28,57%	7	8,33%
Miasszonyunk női kanonokrend (Zalaegerszeg)	64	24	37,50%	10	15,63%
Notre Dame de Sion ¹⁰¹	64	0	0,00%	0	0,00%
Orsolyiták	413	113	27,36%	43	10,41%
Örökimádó nővérek	36	15	41,67%	1	2,78%
Premontrei nővérek	47	38	80,85%	18	38,30%
Szalvátor nővérek (Isteni Üdvözítő Nővérei, J. Jordan)	90	43	47,78%	5	5,56%
Szalvátor nővérek (Legszentebb Üdvözítő Nővérei, E. Eppinger)	240	85	35,42%	63	26,25%
Szent Szív Társaság (Sacre Coeur)	96	3	3,13%	5	5,21%
Szentlélek Szolgálói (verbita nővérek) ¹⁰²	13	0	0,00%	0	0,00%
Szentségi Jézus Szolgálói ¹⁰³	51	1	1,96%	1	1,96%
Szervita nővérek	100	40	40,00%	13	13,00%
Szociális Missziótársulat	200	50	25,00%	18	9,00%
Szociális Testvérek	156	114	73,08%	81	51,92%
Szűz Mária Engesztelő Leányai	15	8	53,33%	8	53,33%
Szűz Mária Társaság	50	22	44,00%	19	38,00%
Unum Társaság	15	16	106,67%	5	33,33%
Vizitáció	30	21	70,00%	10	33,33%
összesen	9211	2871	31,17%	1089	11,82%

* 1950 és 1980 között államilag engedélyezett szerzetesrend

Forrás: „Szerzetesi felmérés I.” Takács Nándor székesfehérvári segédpüspök, szerzetesügyi referens által 1989. december 26-án kiküldött „felmérési lapok” adatai.; A kiküldött körlevél: MSzKL 1.3.a.1. Iratok, 1989. december 26.; A visszaküldött lapok: MSzKL, 1.3.a.4–5: Férfi és női szerzetesrendi dossziék.; Új (1950–1989 között létrejött) női szerzetesi közösségek, amelyek az 1989/1990-es fölmérésben nem szerepeltek: Ciszterci nővérek (Kismaros, 1955), Kislővérek (1985), Jézus Kistestvérei (1972), Magyarok Nagyasszonya Társaság (1987).

101 *Schematismus Venerabilis Cleri Archidioecesis Strigoniensis*, Budapestini, 1947, 178.

102 Révész É. – Tóth Z. SVD – Khalil B.: *Magyar misszionáriusok*, i. m., 91–93.

103 Csíky Balázs: A Szent József Hospitium Egyesület: A Szentségi Jézus Szolgálói Kis Társaságának magyarországi működése (1925–1950), *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 13 (2001/1–2), 101–112.

KÓFALVINÉ ÓNODI MÁRTA

A Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája és a Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciája megalakulása és működése 2000-ig

1. ELŐZMÉNYEK (1945–1989)

A Horthy-korszakban számos női és férfi szerzetesrend működött Magyarországon. A második világháború után a rendi előjárók az összefogás, az informálódás és a tapasztalatcsere miatt tartottak ugyan közös tanácskozásokat, de ezek esetiek maradtak, nem öltöttek szervezettebb kereteket.¹ Nemzetközi szinten is csak az 1950-es években került sor először a szerzetesrendek vezetőinek gyűlésére,² de csak a II. vatikáni zsinat fogalmazta meg a Szentszékkel ezzel kapcsolatos ajánlását.³ Magyarországon a szerzetesrendek sajátos helyzete miatt egészen az 1990-es évekig váratott magára a rendi előjárók közös együttműködése.

---

1 A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1947–1948-as ülésein készült jegyzőkönyvekben csak szórányosan bukkannak elő a (férfi) szerzetesi vezetők közös gyűléseire vonatkozó információk. Itt a tanácskozások „szerzetesrendek értekezlete”, „hazai férfirendek főelőjáróinak konferenciája”, illetve „rendfőnöki értekezlet” megnevezésekkel szerepelnek. BEKE MARGIT: *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945-1948 között*, MTA BTK TTI, Budapest, 2015, 326., 354., 425., 451., 465. Ugyanakkor találhatók utalások arra is, hogy a női szerzeteselőjárók között is kialakult 1946–1948 között bizonyos együttműködés. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek ebből az időszakból származó irataiban a „Magyar Szerzeteselőjárók Konferenciájáról”, az Actio Catholica keretében rendezett „szerzetesnői hétről”, illetve „szerzetesnők kongresszusáról” olvashatunk említés szintjén. Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára XII. 6. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Szerzetestársulatának iratai; az 1947-es káptalan iratai. (Névtelen, dátum nélküli előterjesztés); ugyanott Tanácsülési jegyzőkönyvek 1946. július 23–24.; [BÍRÓ MÁRIA ALEXIA]: *Akik hittek a küldetésükben. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Szerzetes Társulatának 120 éves jubileuma alkalmából összeállította egy Kalocsai Miasszonyunk Iskolanővér*, kézirat (h.n.) [1980.]

2 „A szerzetesrendek első egyetemes konferenciája az Egyház történetében november 26-tól december 9-ig ülésezett Rómában. Az első egyetemes szerzetesi értekezlet korunk egyházi élete fontosabb eseményeinek egyike, amelynek igazi jelentősége csak a jövőben fog kibontakozni.” A világegyház élete a vasfüggönyön innen és túl, *Katolikus Szemle* 2 (1950/4) 181–182.; „Szeptember 15-én a női szerzetesrendek értekezletre gyűltek össze Rómában. A belső szervezeti kérdéseken kívül egészen gyakorlati kérdések, pl. a szerzetesi viselet problémája is felmerült.” A világegyház élete, *Katolikus Szemle* 4 (1952/4) 26.

3 „Támogatni kell a nagyobb szerzetes-előjárók Szentszék által föllállított tanácsait vagy konferenciáit, melyek segíteni tudnak abban, hogy az egyes (szerzetes) intézmények jobban elérjék céljukat, hatékonyabban működjenek együtt az Egyház javára, jobban el tudják osztani az evangélium munkáit egy-egy területen; továbbá a szerzetesek ügyeinek közös intézésében és a püspöki konferenciákkal való apostolokodó együttműködésben.” A II. vatikáni zsinat *Perfectae caritatis* kezdetű dekrétuma a szerzetesi élet korszerű megújításáról (1965. október 28.) 23. pont. URL: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=7> (letöltés ideje: 2021.03.22.)

A második világháború után a magyarországi szerzetesközösségek abban reménykedtek, hogy ott folytathatják a szerzetesi életet, ahol azt a háború megszakította. Ám 1945 után a politikai hatalom és az egyházak kezdeti békés együttműködése ideiglenesnek és múlékonynak bizonyult. A totális uralomra törő állampárti diktatúra a társadalom életének minden területét mielőbb teljesen ellenőrzése alá akarta vonni, nem tűrte meg az egyházak szuverenitását. Az egyházi földbirtok elvétele, a vallásos egyesületek feloszlata és az egyházi sajtó korlátozása után a tanítással-neveléssel foglalkozó szerzetesrendek legjelentősebb veszteségének az iskolák 1948-as államosítása számított.⁴ A betegápolást és szociális tevékenységet végző szerzetesrendeket szintén hamarosan kiutasították a kórházakból. Ezek az intézkedések számos szerzetesrend működési területét lehetetlenítették el. Ráadásul az állandó zaklatások miatt a rendházaik, kolostoraik falai közé kényszerített szerzetesek személyes biztonsága is veszélybe került. A katolikus egyházat ért folyamatos támadások, Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek le tartóztatása, valamint a hitoktatás fakultatívvá tétele felvázolta a szerzetesrendekre váró jövőt. 1950 nyarán megkezdődött a férfi és női szerzetesek internálása és kényszer tartózkodási helyre, gyűjtőtáborokba szállítása. A kitelepítésekkel nyomást kívántak gyakorolni a püspöki karra mint a rendszert el nem ismerő, utolsó intézményes tényezőre. A terv bevált, sikerült megtörni a püspökök ellenállását, 1950. augusztus 30-án – a Szent-szék tilalma ellenére – aláírták a Magyar Katolikus Püspöki Kar és a Magyar Népköz-társaság Minisztertanácsa közti megállapodást. Ezt követően, szeptemberben közzölték a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 34. számú törvényerejű rendeletét a szerzetesrendek működési engedélyének megvonásáról. Négy szerzetesrend – a piaristák, a bencések, a kapisztránus ferencesek és a szegedi iskolanővérek⁵ – kivételével minden más, összesen 63 szerzetesközösség⁶ köteleles volt működését a Magyar Népköztársaság területén megszüntetni, rendházaikat a törvény életbelépésétől számított három hónapon belül elhagyni. A megszüntetett rendek ingó és ingatlan vagyona az államé lett, könyvtá-raik és levéltáraik állománya jórészt megsemmisült, illetve állami gyűjteménybe került.⁷ A rendtagok hivatalosan nem élhettek többé szerzetesi közösségekben, nem hordhatták szerzetesi ruhájukat.

A szétszórás után rengeteg megpróbáltatás várt a szerzetesekre. Sokan közülük kül-földre távoztak, az itthon maradtak többsége nem kapott a végzettségének megfelelő

4 1948. június 11-én a 6500/1948. számú kormányrendelettel zárolták a nem állami iskolák és tanulóot-tonok épületeit és felszerelését, június 16-án pedig az országgyűlés megszavazta az 1948. évi 33. tör-vénycikkelyt a nem állami iskolák államosításáról. A törvény intézkedett az egyházi iskolák fenntartásá-nak állami kézbe adásáról, az iskolák vagyonának állami tulajdonba és a személyzet állami szolgálatba vételéről. VICZIÁN JÁNOS: Iskolák államosítása. In: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon V., Homo–J*, Szent István Társulat, Budapest, 2000, 376.

5 Az említett négy rend két-két gimnázium működtetésére kapott engedélyt. A Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Budapesten és Debrecenben, a bencés rend Pannonhalmán és Győrött, a ference-sek Esztergomban és Szentendrén, a piaristák Budapesten és Kecskeméten tarthattak fenn középiskolát.

6 Az 1950-es statisztikák szerint a rendelet 23 férfi és 40 női szerzetesrendet érintett. A 2582 férfi szerzetes és a 8956 női szerzetes összesen 635 rendházban élt. Ott kellett hagyniuk 3304 különböző szintű iskolát, 317 nevelőintézetet, 161 szociális intézményt, 86 kórházat. BEKE MARGIT: Magyarország rövid egyház-története 1945–2005. I. *Magyar Sion*. Új folyam I./XLIII. (2007/1) 59–63.; BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Kronológia*. História – MTA TTI, Budapest, 1993, 292–293.; TAKÁCS NÁNDOR: Újraélednek-e a szerzetesrendek Magyarországon? (A Teológia be-szélgetése Takács Nándor püspökkel), *Teológia* 24. (1990/1) 26.

7 DIÓS ISTVÁN: Szerzetesrendek feloszlata. In: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XIII. Szentl – titán*, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 238–239.

munkát. Számos szerzetest bebörtönöztek, másokat a Szovjetunióba internáltak. A rendőrség többeket megfigyelt vagy rendszeresen zaklatott. Azonban az illegalitás éveiben is sokan vállalták a kockázatot, és hűek maradtak fogadalmukhoz, tartották a kapcsolatot a rendjükkel. Néhány közösségnek még utánpótlása is akadt, új tagok csatlakoztak a régiekhez, sőt előfordult, hogy az egyházüldözés idején teljesen új közösség kezdte meg működését.⁸

Az állam részéről az egyházpolitika területén csak az 1964-es szentszéki–magyar részleges megállapodás, illetve az esztergomi érseki szék 1976-os betöltése után lehetett némi enyhülést észlelni. Lékai László bíboros-érsekkel kezdődött a „kis lépések” egyházpolitikája.⁹ Az ő nevéhez fűződik az egyetlen olyan szerzetestársaság létrejötte, amely ebben az időszakban állami jóváhagyással indulhatott el. Az Állami Egyházügyi Hivatal 1986-ban ugyanis engedélyezte az egyházmegyei jogú, Magyarok Nagyasszonya Társaság elnevezésű karitatív női szerzetesrend működését.¹⁰ Szintén állami engedéllyel, bár külföldön történt meg az 1987-ben a Szentszék által zirci ciszterci apáttá kinevezett Kerekes Károly benedikálása.¹¹

1986-ban Paskai László esztergomi érsekké (1987), majd bíborossá (1988) történő kinevezése után a Vatikánban gyakrabban fordultak meg állami tisztségviselők.¹² A fokozatosan enyhülő légkörben jelentős fordulatnak számított, amikor 1988. március 14-én Grósz Károly, a Minisztertanács elnöke a magyarországi egyházak vezetőivel találkozott a Parlamentben. Itt Paskai László bíboros érsek javasolta az alternatív katonai szolgálat bevezetését, Szendi József veszprémi püspök pedig egy olyan jegyzéket terjesztett a kormányfő elé, amelyben emlékeztetett a szerzetesrendek felszámolására, és követelte, hogy a katolikus egyház tevékenységi körét ne korlátozzák a templomokon belüli szertartások végzésére.¹³ Szintén a megváltozott viszonyokra utalt, amikor 1988. augusztus 20-án, a budapesti Szent István-bazilika előtti szabadtéri szentmisén Paskai László bíboros és Straub F. Brunó, az Elnöki Tanács elnöke – a II. János Pál pápa ma-

8 A ciszterci nővérek Boldogasszony Háza 1955-ben, a szerzetesrendek feloszlata után – egyetlen magyarországi szerzetesközösségként –, az illegalitásban született. Később a nővérek Kismaroson hozták létre a Boldogasszony Háza női ciszterci monostort. A közösség 1987-ben önálló priorátussá vált, a kismarosi nővérek az illegalitásban letett fogadalmukat megújították a ciszterci rendben. BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.*, i. m., 63.; MAJOR SÁNDOR – TÍMÁR ÁGNES: Kismaros. In: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VI. Kaán – kiz*, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 883.

9 Lékai László bíboros már részt vehetett az 1977-es Püspöki Szinóduson és a későbbi pápaválasztó konklávékon, továbbá VI. Pál pápa és I. János Pál pápa temetésén jelen voltak a magyar állami szervek képviselői. Lékai László kezdeményezésére, de az állam akaratát is kifejezve jöhetett létre a vatikáni magyar kápolna, amelynek felszentelésére 1980-ban került sor. Nagyobb egyházi ünnepeken – 1980-ban Szent Gellért születésének ezredik évfordulóján, 1981-ben Árpádházi Szent Erzsébet halálának 750. évfordulóján – a Szentszék képviselői is megjelenhettek Magyarországon. BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.* i. m., 51–52.; BALOGH M. – GERGELY J.: *Egyházak az újkori Magyarországon* i. m., 355., 357–358.

10 Az új rend alapítása 1986. április 15-én történt, állami engedélyt 1986. december 3-án kapott, az általános főnöknő 1987. január 20-án tette le a hivatali esküjét. BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.* i. m., 60.; BALOGH M. – GERGELY J.: *Egyházak az újkori Magyarországon* i. m., 368–370.

11 BEKE MARGIT: *Magyarország rövid egyháztörténete 1945–2005. II. Magyar Sion.* Új folyam I./XLIII. (2007/2) 209.

12 Vatikáni látogatásra utazott pl. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke és Lázár György miniszterelnök. BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.* i. m., 53.

13 BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.* i. m., 53.; BALOGH M. – GERGELY J.: *Egyházak az újkori Magyarországon* i. m., 373.

gyarokhoz intézett levelét felolvasó Francesco Colasuonno érsek, rendkívüli felhatalmazású apostoli nuncius jelenlétében – bejelentették II. János Pál pápa Magyarországra történő meghívását.¹⁴

Alulról történő szerveződésként, állami jóváhagyás nélkül, az 1980-as évek elején Budapesten, a józsefvárosi plébánián Bajzát Ferenc atya vezetésével a különböző női szerzetesrendek illegálitásban élő képviselői számára egy rendszeres, a szerzetesi lelkiiséget ápoló, a hivatástudatot ébren tartó foglalkozás kezdődött. A bátrabb nővérek éveken át minden hónap harmadik szombatján összegyűltek a plébánián, és agapé mellett zsolozsmával, elmélkedéssel, különböző előadások hallgatásával és tartásával próbálták őrizni, illetve megosztani közösségük szellemiségét. Később közös lelkigyakorlatokat és kirándulásokat is szerveztek, az összejöveleteket pedig lelkinapoknak vagy rekollekciós napoknak nevezték. Kálmán Orsolya szociális nővér vezetésével az illegálitásban élő női rendek tagjai között megindult egy ún. reorganizációs folyamat. Érzékelve az aktuálpolitikai változásokat, 1988 szeptemberében egy márkói kétnapos lelkigyakorlaton sor került a szerzetesrendek várható visszatérése módozatainak – nem nyilvános – megfogalmazására. A nővérek kifejezték, hogy nyitottak az egyház hívására, készek rendjeik szellemében újra elfoglalni helyüket abban a munkában, amelyet az egyház vár tőlük. Kívánták, hogy megtörténjen a szétszórtság ideje alatt fogadalmat tett nővérek legalizálása, valamint az 1950 óta alakult új közösségek bevonása az egyház szolgálatába. Működésüket nem a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat és nem az Állami Egyházügyi Hivatal gyámkodása alatt szerették volna megvalósítani.¹⁵ Hamarosan elérkezett annak is az ideje, amikor ezek a kívánságok a megfelelő fórum elé kerülhettek, és meg is valósulhattak.

A szerzetesrendek felé gyakorolt gesztusként is értelmezhető, hogy a Vatikán által 1988 végén kinevezett öt magyar segédpüspök közül négyen valamilyen szerzetesrend tagjai voltak, és a magyar állam tudomásul vette kinevezésüket.¹⁶ További jelzésként Paskai László bíboros 1989. január 15-én a margitszigeti kolostor romjainál, Árpádházi Szent Margit egykori sírjánál tartott szentmisén a szerzetesség újbóli térnyerését sürgette. Beszédében kifejtette, hogy „*A szükséges erkölcsi megújulás munkálásában az egyház is kiveszi részét, mint ahogy tette ezt a letűnt századokban is. Ebben mindig kiemelt szerepet játszottak azok a szerzetesi közösségek, melyeknek tagjai az evangéliumi tanácsok közvetítésével teljesen Istennek szentelik életüket. [...] De nem nélkülözhetjük ma sem az egyház elidegeníthetetlen lényegéhez tartozó szerzetességet sem. Sajnos az utóbbi évtizedek történelme alaposan megtépázta szerzetesi intézményeinket. Most azért*

14 BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete I.* i. m., 53.; BALOGH M. – GERGELY J.: *Egyházak az újkori Magyarországon* i. m., 374–375. A pápa november 4-én elfogadta a Magyarországra történő meghívást.

15 A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára (= MSZKL) Szerzetesi konferenciák és közös intézmények (= I.) FSZK és MRK közös ügyei (= 3.), A szerzetesrendek újraindulása (= a.), Takács Nándor OCD püspök a MKPK szerzetesügyi referense levelezése és iratai. (= 1.3.a.1.) Bajzát Ferenc plébános 1989. március 15-i feljegyzése a józsefvárosi plébánián történő foglalkozásokról.; Szerdahelyi Csongor interjúja Bajzát Ferenc plébánossal, Berkecz Franciska nővérral, Németh Emma nővérral, Scheuring Krisztina nővérral. A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája (MSZKI) irattára. Interjúk a rendszerváltozás koráról 17., 13., 40., 8.

16 Az öt segédpüspököt, Ács Istvánt (pálos), Dékány Vilmost (piarista), Mayer Mihályt, Takács Nándort (kármelita) és Várszegi Asztrikot (bencés) 1989. február 11-én szentelték segédpüspökké. Segédpüspökök kinevezése, Új Ember 1989. január 8. 1.; Új püspökeink, Új Ember 1989. január 15. 1.; Nem hagyja el szentélyét az Úr. Püspökök szentelése Esztergomban, Új Ember 1989. január 26. 1.; TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 25.

kell imádkoznunk, [...] hogy egyházunkban megújuljon a szerzetesség, hogy mind több magyar fiatal válassza élethivatásul a szerzetességet."¹⁷

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) márciusi ülésén bebizonyította, hogy valóban kész elősegíteni a szerzetesrendek újrászerveződését.¹⁸ A testület tagjai megvitatták a szerzetesrendek működésének megindítását, az ebből adódó gyakorlati és szervezési kérdéseket. A Püspöki Kar Takács Nándor székesfehérvári segédpüspököt bízta meg szerzetesügyi referensként a szerzetesrendek ügyeinek gondozásával, az újraindulás hatékony támogatásával. „Az újrakezdés alapfeltétele, hogy minden férfi és női szerzetesközösség kapja meg a lehetőséget a jelenlegi magyar társadalmi életbe való beilleszkedéshez, működésének megkezdéséhez” – hangsúlyozta a Püspöki Kar.¹⁹

2. ÚJRAKEZDÉS ÉS A KONFERENCIÁK MEGALAKULÁSA 1989–1991

A püspöki kar által a szerzetesi ügyek koordinálásával megbízott Takács Nándor segédpüspök 1989. április 12-ére a magyar egyház szerzetesi életének újjászervezésére vonatkozó közös megbeszélésre hívta az 1950-ben működésüktől megfosztott szerzetesrendek képviselőit.²⁰ Várszegi Asztrik segédpüspök, aki ekkor a Budapesti Központi Papanivelő Intézet rektora volt, az összejövetel rendelkezésére bocsátotta a szeminárium dísztermét. Takács Nándor szerint a megjelentekkel a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia döntését, amely szerint a főpásztorok újjá kívánták szervezni az 1950-ben mesterségesen megcsonkított szerzeteséletet az egyház és a magyar nép szolgálatára. Javasolta továbbá a szerzeteselőjárók konferenciájának létrehozását, illetve egy szűkebb grémium megteremtését a tárgyalás és az ügyvitel megkönnyítése céljából. Kívánatosnak tartotta, hogy mindazok a szerzetesek, akik képesek rá, induljanak el és kezdjék meg a közös életet és szolgálatot. Minden szerzetes számára ajánlotta a szerzetesi ruha viselését, és sürgette a helyi megyés főpástorral való kapcsolatfelvételt. A résztvevők hozzászólásaiból már ekkor körvonalazódtak a következő évek feladatai, problémái. Szorgalmazták, hogy az állam minél hamarabb adjon vissza minden rendnek legalább egy szerzetesházat, hogy biztosítva legyen a közösségi élet megkezdésének legalapvetőbb feltétele. Fontosnak tartották a szerzetesi közösségek jogi személy voltának rendezését, valamint a hivatalos szervek és a hívők tájékoztatását a fejleményekről. A múlt tisztázása érdekében javasolták összegyűjteni azon szerzetesek nevét, akiket az elmúlt évtizedekben hivatásuk, lelkiismereti meggyőződésük miatt bántalmaztak, bebörtönöztek.²¹

Az újonnan kibontakozó szerzetesi élet koordinálásában Takács Nándor segédpüspök segítségére volt az 1989 májusában a – még hivatalos állami engedély nélkül tevékeny-

17 Erkölsi megújulás a szigeti romoknál, Új Ember 1989. január 29. 2.

18 VÁRSZEGI ASZTRIK: A Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciájának tevékenysége 2006–2012 között. In: *Initio non erat nisi gratia. Ünnepi kötet Dr. Erdő Péter tiszteletére 60. születésnapja alkalmából*, Szent István Társulat, Budapest, 2012, 55–65.

19 A Magyar Püspöki Kar tavaszi ülése, Új Ember 1989. március 26. 1.; TAKÁCS N.: Újraélednek-e a szerzetesrendek, i. m., 25.

20 Az illegálisban élő szerzetesi előjárók elérhetőségét Várszegi Asztrik visszaemlékezése szerint Morlin Imre jezsuita tartományfőnök bocsátotta rendelkezésre. Szerdahelyi Csongor interjúja Várszegi Asztrik főpapattal. A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája (MSzKI) irattára. Interjúk a rendszerváltozás koráról 5.

21 Szerzeteselőjárók megbeszélése a Központi Szemináriumban, Új Ember 1989. április 23. 1.; MSzKL I.3.a.1. Várszegi Asztrik 1989. április 13-i feljegyzése az ülésről.

kedő – női szerzetesrendek elöljárói által létrehozott és vezetett reorganizációs iroda, amelynek feladatait a később megalapított MKPK Titkárság Szerzetesi Irodája vette át.²²

A női és férfi szerzetesrendek képviselőinek második közös tanácskozására 1989. június 14-én került sor, szintén a Központi Szeminárium dísztermében. Takács Nándor bejelentette, hogy felvette a kapcsolatot a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének jogázaival. A jelenlévők sürgették a szerzetesrendek működési engedélyét megvonó 1950-es rendelet visszavonását, és mindannyian várakozással figyelték a jogállamiság kialakulását.²³ Június 30-án megjelent az Állami Egyházügyi Hivatalt jogutód nélkül megszüntető 1989. évi 14. törvényerejű rendelet, augusztus 30-án pedig a szerzetesrendek működését engedélyező 1989. évi 17. törvényerejű rendelet. Ez utóbbi kimondta, hogy a Magyarországon működő női és férfi szerzetesrend jogi személynek tekintendő, ha a művelődési miniszter a szerzetesrendet – képviselőjének bejelentése alapján – nyilvántartásba veszi. A nyilvántartásba vételre irányuló bejelentéshez csatolni kellett az illetékes egyházi szerv nyilatkozatát arról, hogy a szerzetesrend az egyház szabálya szerint megalakult, és az egyház keretében működik. Változás esetén bejelentési kötelezettség terhe mellett közölni kellett továbbá a szerzetesrend székhelyét, ügyintéző és képviselői szervét. Az addig is állami engedéllyel működő öt szerzetesrend nyilvántartásba vételéről a művelődési miniszter hivatalból gondoskodott. A törvényerejű rendelet kihirdetésekor egyidejűleg hatályát veszítette a szerzetesrendek működési engedélyéről szóló 1950. évi 34. törvényerejű rendelet. Elhárult tehát a törvényi akadály a szerzetesrendek legális tevékenységének megkezdése előtt.²⁴ A szerzetesi közösségek éltek is a lehetőséggel, 1990. január 1-jéig 59 szerzetesrend kérte nyilvántartásba vételét,²⁵ három hónappal később pedig 19 férfi és 42 női rend működéséről szólnak az információk.²⁶ Az év végi adatok szerint 23 férfi rend (810 fővel) és 48 női rend (2.812 fővel) jelentette be újraindulási szándékát.²⁷

Az 1990. február 12-én megjelent „*A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról*” szóló 1990. évi IV. törvény további lökést adott a szerzetesrendek megindulásához. Az új törvény a szerzetesrendek számára megfelelő alapot és biztonságot teremtett a szabad és nyilvános működéshez a magyar társadalomban és az egyházban.

A rendi elöljárók 1990 februárjában már külön üléseken tárgyalták meg a férfi és a női közösségekre vonatkozó kérdéseket.²⁸ Csak a férfi rendeket érintette például a rendi kezelésbe átvett templomok helyzete, illetve a szerzetesnövendékek katonai szolgálata-

22 Szerdahelyi Csongor interjúja Bajzáth Ferenc plébánossal, Berkecz Franciska nővérrel, Németh Emma nővérrel. MSzKI irattára. Interjúk a rendszerváltozás koráról 17., 13., 40.; BERKECZ FRANCISKA: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon. *Távlatok* 22. (1995/2) 177-191. URL: <http://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok22.htm> (letöltés ideje: 2021.03.22.)

23 MSzKL I. Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciája (FSzK) (= 1), Értekezletek, gyűlések iratai (= I.1.1.) 1989. június 14-i ülés jegyzőkönyve.

24 A törvényerejű rendeletet a szerzetesrendek képviselői újabb közös tanácskozáson tárgyalták meg 1989. szeptember 25-én, ismét a Központi Szeminárium dísztermében. MSzKL I.1.1. 1989. szeptember 25-i ülés jegyzőkönyve. A hivatkozott jogszabályokat közli: BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005 (Dokumentumok), II. 1944–2005*, História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005, 1222–1223., 1227–1228.

25 Az 1990. január 31-ig bejegyzett magyarországi szerzetesrendek, *Köznevelés* 46 (1990/7) 7.

26 MSzKL I.3.a.1. Belle Éva 1990. május 2-án kelt levele.

27 MSzKL I.3.a.1. Takács Nándor OCD koadjutor püspök szerzetesügyi referens 1991. július 16-án kelt összefoglalója, *Szerzetesrendek Magyarországon 1945–1991 között* címmel.

28 A nők ülésére 1990. február 20-án, a férfiakéra február 26-án került sor. MSzKL I.1.1. 1990. február 26-i ülés jegyzőkönyve; MSzKL I. Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) (= 2.), Értekezletek, gyűlések iratai (= I.2.1.) 1990. február 20-i ülés jegyzőkönyve.

tának ügye. Mind a női, mind pedig a férfi rendek számára fontosnak bizonyult azonban egy érdekvédelmi, az együttműködést elősegítő közös platform létrehozása. Takács Nándor segédpüspök a különböző megbeszéléseken – a II. vatikáni zsinat határozata és ajánlása értelmében – sürgette a szerzeteselőjárói konferencia intézményének megalósítását. A Nyugat-Európában már működő, a püspöki konferenciákhoz hasonló fórumok legfőbb feladataként a közös problémák megbeszélését és a közös álláspontok meghatározását jelölte meg. Hangsúlyozta, hogy a konferenciák maguk választják meg vezetőiségüket, alakítják ki szakosztályaikat. A szerzetesek elfogadták Takács Nándor javaslatát, így a férfi és a női rendek külön konferenciák megalapításába kezdtek, de leszögezték, hogy a két közösségnek a továbbiakban is aktív kapcsolata lesz egymással. Takács Nándor segédpüspök javasolta, hogy a konferenciák alapszabályainak kidolgozásába szerzetességgel foglalkozó jogászt is vonjanak be.²⁹

A statútumok megalkotásához – hazai minta hiányában – külföldi segítséget is igénybe kellett venni. Az osztrák férfi szerzetes-elöljárók konferenciája már 1989 nyarán felajánlotta együttműködését,³⁰ a vezetőség 1990 májusában pedig meghívta a magyar rendfőnököket Mariazellbe egy testvéri találkozóra, kapcsolatépítésre. Az invitálást elfogadó tizenegy magyar szerzetes Mariazellben az osztrák szerzetesrendek magyarul is kitűnően beszélő jogtanácsosával megvitatta a magyar férfi szerzeteselőjárók konferenciája megalapításának módozatait. A jelenlévők háromtagú előkészítő bizottságot választottak maguk közül: Jelenits István piarista tartományfőnököt, Kerekes Károly ciszterci prézes apátot és Pásztor János szalézi tartományfőnököt. Ők feladatuk kapták, hogy küldjenek beszámolót a mariazeelli tanácskozásról az azon részt nem vevő többi magyar szerzetes főelöljáró részére, illetve kérjék fel ugyanezen főelöljárókat, hogy csatlakozási szándékukat (vagy ellentétes véleményüket) írásban jelezzék az előkészítő bizottságnak, a Piarista Tartományfőnökség címére. A válaszok beérkezése után az előkészítő bizottságnak kellett elkészítenie a magyarországi szerzetes-elöljárók kérelmét – rövid latin nyelvű felterjesztés formájában – a Szerzetesek Kongregációjához Rómába, majd az összes magyar férfi szerzetes-elöljárókkal közösen kidolgozni a majdani konferencia szabályzatát.³¹ Időközben a női szerzetesrendek szintén megtették az intézményesülés felé vezető első lépéseket, 1990 áprilisában már elkészült az Ausztriai Női Szerzetesrendek Egyesülete szabályzatának magyar fordítása.³²

A magyar politikai változásokat és a szerzetesrendek újraindulásának kezdeteit Rómában is figyelemmel kísérték. A szerzetesek szentszéki főhatósága 1988-ig Szerzetesi Kongregáció néven működött, majd a Megszentelt Élet Intézményeinek és az Apostoli Élet Társaságainak Kongregációja (latinul: *Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae*, rövidítve: CIVCSVA) nevet vette fel. A Kongregáció prefektusa, Jean-Jerôme Hamer bíboros 1990 őszén Angelo Acerbi nuncius és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökének közvetítésével egy, az Istennek szentelt élet megújításáról szóló levéllel kereste meg a magyarországi szerzetesrendeket. Hamer bíboros hangsúlyozta a rendek közti kölcsönös együttműködés sürgősségét, ennek legjobb eszközeként a nagyobb előjárók konferenciájának megszervezését tartva. Felhívta a magyar szerzetesek figyelmét a II. vatikáni zsinat idevonatkozó dekrétumára (*Perfectae*

29 MSzKL I.2.1. 1990. február 20-i ülés jegyzőkönyve.

30 MSzKL I.3.a.1. Az Osztrák Férfirendek Elöljárói Konferenciájának titkára 1989. június 27-i levele.

31 MSzKL I.3.a.1. Jelenits István 1990. június 7-i levele.

32 MSzKL I.3.a.1. Belle Éva 1990. április 19-i levele.

caritatis, 23.), amely utasítások a Kánonjogi Kódexbe is bekerültek (708–709. kánon). A püspökök és a szerzetesek kölcsönös kapcsolatát szabályozó, 1978-as útmutatás, a *Mutuae relationes* – különösen a 61–65. cikkelyek – tanulmányozását szintén a szerzetesek figyelmébe ajánlotta. Kinyilvánította továbbá, hogy a kongregáció prefektusaként ő maga, valamint az apostoli nuncius készek segíteni és támogatni a rendeket mindenben, ami a magyar szerzetesi élet fejlesztését célozza.³³

Hamer bíboros hamarosan meglátogatta a magyarországi szerzeteseket. A személyes találkozóra 1990. november 16-án került sor a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek Budapest, Knézich utcai rendházában.³⁴ Itt a bíboros tolmácsolta a megjelent szerzeteseknek II. János Pál pápa buzdító szavait, továbbá sürgette a közösségi élet megkezdésének elsődleges feltételét jelentő rendházak visszaigénylését. Beszélt a szerzetes intézmények közötti, az általa preferált és már korábbi levelében kifejtett testvéri együttműködés szükségességéről. Részletesen ecsetelte a főelőjárók konferenciájának feladatait. Hangsúlyozta, hogy ez nem tekinthető az összes szerzetesi intézmények felletti közös főhatóságnak, sokkal inkább egy dialógust vállaló, kölcsönös segítségnyújtásra kész, szabadon együttműködő testületnek. A konferenciák feladatai közül kiemelte, hogy azok hatékonyan biztosítják az egyes intézmények célkitűzéseit, megtárgyalják a közös ügyeket, és megeremtik, valamint koordinálják a püspöki konferenciával, illetve az egyes egyházmegyékkel való együttműködés lehetőségeit. A bíboros ez utolsó pont kapcsán különösen a püspöki és szerzetes-előjárói vegyes bizottságok létrehozását javasolta a közös érdekeket érintő ügyekben. Felhívta továbbá a jelenlévők figyelmét arra, hogy a megalapítandó főelőjárói konferenciák szabályzatát a Szentszék elé kell terjeszteni jóváhagyás végett, valamint felajánlotta az általa vezetett kongregáció iránymutatását, segítségét.³⁵

Hamer bíboros tájékoztatója megerősítette a magyar szerzetesrendeket az előjárói konferenciák megszervezésére irányuló törekvéseikben. A női közösségek előkészítő bizottsága már 1991. január végére összeállította az osztrák minta alapján egyelőre Magyarországi Fönöknök Egyesületének nevezett konferencia szabályzatát. Figyelembe vették és beépítették a francia női előjárói egyesület szabályzatának dr. Erdő Péter egyházbiztos által ajánlott bizonyos pontjait is.³⁶ A rendfönöknök véleményezése után hamarosan elkészült a leendő konferencia statútuma, hiszen 1991. április 2-ára Takács Nándor segédpüspök azzal a céllal hívta közös megbeszélésre a férfi és női rendek előjáróit a Budapest, XIII. Huba utca 2. szám alatti kármelita templomba, hogy meghallgassák a rendfönökök és rendfönöknök konferenciáit előkészítő bizottságok beszámolóit a szabályzatokkal kapcsolatban.³⁷

A férfi rendek előjáróinak konferenciaalapítási kérelmét a Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja március elején elfogadta.³⁸ A női rendek április végén kapták kézhez Angelo Acerbi nunciustól a Magyarországi Rendfő-

33 MSzKL I.3.a.1. Seregély István egri érsek, a MKPK elnöke 1990. szeptember 28-i levele Takács Nándor püspöknek, melléklet: Angelo Acerbi nuncius levele, Hamer bíboros levele.

34 MSzKL I.3. Vegyes ügyek (= e.), Szerzetesi irodák értesítői (= I.3.e.1.) 1990. október 31-i 5. sz. értesítő.

35 MSzKL I.3.a.1. Jérôme Hamer OP bíborosnak a Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja prefektusának szavai Budapesten 1990. november 16-án a Magyarországi férfi és női szerzetesekhez.

36 MSzKL I.3.a.1. Belle Éva 1991. január 30-i levele.

37 MSzKL I.1.1. FSzK-MRK 1991. április 2-i ülés meghívója.

38 MSzKL I.1. Általános ügyek (= I.1.2.) Az FSzK szabályzata, kísérőlevél.

nőknők Konferenciájának szentszéki jóváhagyó dekrétumát.³⁹ A két konferencia tehát egyházi jogi személy státuszt kapott. Így az állammal folytatott, a rendeket érintő tárgyalásoknál az előjárói konferenciák hivatalosan képviselheték az egyes szerzetesrendeket. A konferenciák formális megalakulására és a vezetőség megválasztására sem kellett sokat várni. Mivel a statútumok értelmében az első alakuló közgyűlésen a nunciust is jelen kellett lennie, így az ő időbeosztását figyelembe véve a Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) első ülésére 1991. május 14-én, a Huba utca 2. szám alatt került sor, a Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciájának (FSzK) alakuló ülését pedig 1991. június 10-én tartották.⁴⁰ Az elfogadott és jóváhagyott statútumok értelmében mindkét konferencia első gyűlésén jelen volt az apostoli nuncius, Angelo Acerbi.

A két konferencia alapszabálya nagyon hasonló.⁴¹ Mindkét statútum leszögezi, hogy a konferencia a II. vatikáni zsinat rendelkezéseinek (*Lumen gentium* 43–47, *Perfectae caritatis* 23), az Egyházi Törvénykönyvnek (708–709. k.) és a *Mutuae relationes* 60–65. pontjának megfelelően, az Egyház szolgálata érdekében, az Apostoli Szentszék létesítő intézkedése alapján működik, továbbá a Szentszék által történt alapításánál fogva egyházi jogi személy. A konferenciák céljai szintén azonosak:

- segíteni az intézményeket, hogy a maguk teljességében kövessék sajátos céljukat, autonómiájukat, jellegük és lelkiségük tiszteletben tartásával;
- megtárgyalni az összes intézmény számára közös, akár egyházi és apostoli, akár pedig polgári és igazgatási jellegű ügyeket;
- előmozdítani az intézmények megfelelő, összehangolt együttműködését egymás között, a másik szerzetesi konferenciával, a püspöki konferenciával és az állami szervekkel;
- szorgalmazni az általános és szerzetesi kiképzést és továbbképzést.

A konferenciákat alkotó intézményeket és társaságokat olyan főbb előjáróik képviselik, akiknek Magyarország a rendes tartózkodási helyük.

A konferenciák évente legalább kétszer közgyűlést – más szóval plenáris ülést – tartanak. Itt hozzák meg abszolút többséggel azokat a döntéseket, amelyek a konferenciák működésére, tevékenységére, képviselőire vonatkoznak, illetve itt szülehetnek meg az intézményes együttműködésre, apostoli tevékenységben való részvételre vonatkozó ajánlások, valamint itt döntenek a szakosztályok létesítéséről, esetlegesen a szabályzat megváltoztatásáról és a konferenciák feloszlásáról. A konferenciák ügyvivő testületének – más szóval a vezetőségnek, elnökségnek vagy az Állandó Bizottságnak (ÁB) – megválasztása is a közgyűlés/plenáris ülés jogkörébe tartozik. Mindkét konferencia Állandó Bizottsága általában havonta ülésezik és öt tagból áll.⁴² A bizottság tagjait három évre választják, és a megbízás megújítható. Szintén azonos pont a két szabályzatban, hogy az állandó bizottsági tagság nem a személyhez, hanem az adott intézményen belüli na-

39 MSzKL I.3.e.1. 1991. április 30-i 10. sz. értesítő.

40 Női szerzetesrendek konferenciája, Új Ember 1991. május 26. 4.; Szerzetes-előjárók konferenciája, Új Ember 1991. június 23. 7.

41 Az FSzK szabályzatát lásd: MSzKL I.1.2. Az MRK szabályzatát lásd: MSzKL I.2. Vegyes ügyek (=3.), Az MRK szabályzatainak megalkotására és jóváhagyására vonatkozó iratok (= 1.).

42 Az FSzK – a konferenciához tartozó intézményfajták méltányos képviselője érdekében – külön szabályozta, hogy mi módon kell az Állandó Bizottság tagjait megválasztani. „Egy tagot a monasztikus rendek és a szabályozott kanonokok nagyobb előjárói közül, hármat a koldulórendek és a szabályozott papi rendek nagyobb előjárói közül, egyet pedig a szabályozott papi kongregációk és az egyéb intézmények vagy társaságok nagyobb előjárói közül kell választani.” MSzKL I.1.2. FSzK szabályzat 7. §. 1.

gyobb elöljárói funkcióhoz kötött. Ezért ha bizottsági tagságának ideje alatt valaki a saját intézményen belül elveszíti a nagyobb elöljárói tisztségét, automatikusan az lép a helyébe az Állandó Bizottságban, aki ezen elöljárói tisztségben a saját intézményében utódja lesz. A bizottsági tag akadályoztatása esetén saját maga által kijelölt helyettessel képviselheti magát. Az Állandó Bizottság dönt a rendes és rendkívüli plenáris ülés összehívásáról, és előkészíti ezeket az üléseket, felügyeli a szerzetesintézményeket érintő információk és okmányok összegyűjtését, a szükségleteknek megfelelően állandó vagy ideiglenes bizottságokat hoz létre, biztosítja a konferenciához tartozó intézmények kapcsolatait egymással és más egyházi, valamint világi hatóságokkal. A konferencia elnökét a női rendeknél a közgyűlés, a férfiaknál az Állandó Bizottság választja tagjai sorából három évre. A megbízatás csak egyszer újítható meg. Az elnök reprezentatív funkciókat is ellát, ő képviseli a konferenciát a kívülállókkal és a hivatalokkal szemben. Az Állandó Bizottság további tagjai: az alelnök, a pénztáros, a titkár és a titkárhelyettes. A pénztáros a konferencia költségvetéséért, a titkár az ügyvitelért és az adminisztrációért felel. A konferenciák pénzügyi ellátását a tagintézmények kötelező hozzájárulása biztosítja, amelynek mértékét az Általános Bizottság javaslatára a közgyűlés/plenáris ülés hagyja jóvá. Az MRK külön szakosztályokat hozott létre a szemlélődő életmódot folytató nővérek, a tanító és nevelő rendek, a betegápoló rendek és a szociális-karitatív munkában tevékeny rendek számára.

3. AZ FSZK ÉS AZ MRK MŰKÖDÉSE 1991 ÉS 2000 KÖZÖTT

3.1. Általános adatok

Az FSzK 1991. június 10-én tartott alakuló ülésén megválasztották a konferencia Állandó Bizottságának tagjait, akik saját hatáskörükben 1992. január 28-án a következőképpen osztották meg a tisztségeket:

- elnök: Kerekes Károly ciszterci zirci apát,
- alelnök: Jelenits István piarista tartományfőnök,
- pénztáros: Havasi József szalézi tartományfőnök,
- általános titkár: Nemesszeghy Ervin jezsuita tartományfőnök,
- bizottsági tag: Dóczy Zsigmond domonkos tartományfőnök.⁴³

Az Állandó Bizottság mandátuma 1994 áprilisában járt le. Mivel sem Kerekes Károly, sem Nemesszeghy Ervin nem tudta tovább vállalni a bizottsági feladatokat, ezért helyükbe mindenképpen új tagokat kellett választani. A plenáris ülés ekkor Dóczy Zsigmond domonkos, Havasi József szalézi, Hegedűs János Kolos ferences, Horváth Lóránt Ödön premontrei és Jelenits István piarista tartományfőnököknek szavazott bizalmat.⁴⁴ Az Állandó Bizottság elnöke Jelenits István lett. Az 1994-ben megválasztott ÁB összetétele – a tartományi elöljárók hivatali idejének lejártával – fokozatosan megváltozott. Az FSzK szabályzata értelmében így lépett a tartományfőnökként leköszönő Hegedűs János Kolos helyére az FSzK Állandó Bizottságban 1994. május 8-tól az új ferences tartományfőnök, Várnai Jakab.⁴⁵ Szintén változás történt a piarista rend vezetésében: Jelenits István rendfőnök után 1995 márciusában Kállay Emilt nevezték ki új tartomány-

43 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1992. január 28-i ülés jegyzőkönyve.

44 MSzKL I.1.1. FSzK 1994. április 15-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

45 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés jegyzőkönyve, elnöki jelentés.

főnöknök. Kállay Emil elfoglalta ugyan az FSzK Állandó Bizottságában Jelenits István helyét, de az addig Jelenits István által betöltött elnöki pozícióra új személyt, Várnai Jakabot választották meg az elnök hivatali idejének lejártáig, vagyis 1997 áprilisáig szólan. ⁴⁶ 1996 nyarán a domonkos rendben is vezetőváltásra került sor: Dóczy Zsigmond ÁB-tagságát a magyar provincia élére kinevezett lengyel Józef Puciłowski provinciális örökölte. ⁴⁷

Az új Állandó Bizottság megválasztására az 1997. január 22-i plenáris ülésen került sor. Az itt megválasztott bizottsági tagok saját körükből áprilisban választották meg a konferencia tisztségviselőit. Az új elnökség tagjai:

elnök: Várnai Jakab ferences tartományfőnök,
alelnök: Kállay Emil piarista tartományfőnök,
pénztáros: Havasi József szalézi tartományfőnök,
bizottsági tag: Ádám János jezsuita tartományfőnök,
bizottsági tag: Várszegi Asztrik bencés főapát.

Ekkor még nem neveztek ki külön titkárt, de a nemzetközi kapcsolatok bővülésével 1998 őszére szükségessé vált ennek a pozíciónak a betöltése is. A feladattal Ádám Jánost bízták meg. ⁴⁸ Az 1997-ben megválasztott Állandó Bizottság tagságában a mandátum lejártáig nem történt változás. 2000-ben a plenáris ülés a legtöbb addigi ÁB-tag kinevezését meghosszabbította. Mivel esély volt rá, hogy az ÁB saját soraiból ismét Várnai Jakabot választja meg elnöknek, ezért a plenáris ülés eldöntötte, hogy ha ez bekövetkezik, akkor – mivel az FSzK szabályzata szerint az elnök csak egyszer választható újra – az illetékes szentszéki kongregációtól (CIVCSVA) eseti dispensációt kérnek. Szükség is volt a szabályok alóli egyszeri felmentésre, hiszen az ÁB-tagsága a következők szerint alakult. ⁴⁹

elnök: Várnai Jakab ferences tartományfőnök,
alelnök: Ádám János jezsuita tartományfőnök,
titkár: Kállay Emil piarista tartományfőnök,
gazdasági felelős: Havasi József szalézi tartományfőnök,
bizottsági tag: Ullmann Péter Ágoston premontrei kormányzó perjel.

Az MRK 1991. május 14-i alakuló ülésén megválasztották a vezetőség tagjait. ⁵⁰

elnök: Belle Éva, Szent Szív Társaság;
alelnök: Kálmán Orsolya, Szociális Testvérek Társasága;
pénztáros: Bányay Mária, angolkisasszonyok;
főtitkár: Nagy-Pál Mária Consummata, Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulata;
főtitkárhelyettes: Kenéz Erzsébet Enikő, Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek.

A konferencia elnöke, Belle Éva elhúzódó betegsége miatt 1993 nyarán kérte hivatalából való felmentését. A vezetőség elfogadta kérését, sőt minden tag lemondott tisz-

46 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1995. június 13-i ülés, FSzK 1995.02.24-i, 1995. szeptember 6-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

47 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. augusztus 7-i, 1996. október 26-i ülések, FSzK 1996. szeptember 11-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

48 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés, FSzK ÁB 1997. április 09-i, 1998. október 1-jei [1998. június 25.] ülések jegyzőkönyvei.

49 MSzKL I.1.1. FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülés, FSzK ÁB 2000. január 20-i ülés jegyzőkönyvei.

50 MSzKL I.2.1. MRK 1991. május 14-i alakuló ülés jegyzőkönyve.

ségéről, és a testület – az ügyvivői feladatokat ellátva – átalakult Választást Előkészítő Bizottsággá.⁵¹ Megfogalmazták, hogy mely szempontokat kell figyelembe venni az új elnök és az új elnökség megválasztásánál. Szükségesnek tartották az idegennyelv-ismeretet, a jó egészséget, a jogosítványt, illetve azt, hogy a vezetőségben képviselve legyenek úgy a nagyobb, mint a kisebb rendek, a régebbi és az újabb alapításúak, valamint a különböző tevékenységet ellátó közösségek egyaránt. Javasolták, hogy az ügyvitel megkönnyítése érdekében a konferencia titkára a Szerzetesi Iroda munkatársa legyen. 1994 januárjában került sor az új elnökség megválasztására.⁵²

elnök: Kálmán Orsolya, Szociális Testvérek Társasága;

alelnök: Bányai Ilona, Jézus Szíve Társasága;

pénztáros: Scheuring Anna M. Krisztina, Isteni Szeretet Leányai Kongregációja;

titkár: Berkecz Franciska, Szociális Testvérek Társasága;

titkárhelyettes: Locker Mária Margit, Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskola-nővérek.

Az elnökség változatlan összetétellel működött három évig. Korábban a vezetőségbe – az apostoli nuncius engedélyével – nem főelőjárók is bekerültek. Az 1997-es választás előtt viszont azt kérte az apostoli nuncius, hogy – az alapszabályhoz ragaszkodva – csak nagyobb előjárók alkossák az elnökséget.⁵³ Az aktuális vezetőség pedig azt az ajánlást fogalmazta meg, hogy a gyakorlat átadása miatt hasznos lenne, ha az új választmányban a régi elnökségből is maradhatnának néhányan. Az új vezetőség megválasztására 1997 februárjában került sor, az elnökségen belüli tisztségek betöltésére pedig áprilisban.⁵⁴ A feladatok leosztása a következő módon alakult:

elnök: Berkecz Franciska, Szociális Testvérek Társasága;

alelnök: Scheuring Anna M. Krisztina, Isteni Szeretet Leányai Kongregációja;

titkár: Bányai Ilona, Jézus Szíve Társasága (Népleányok);

pénztáros: Bácsai M. Jozefina, Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek;

titkárhelyettes: Nagy Ibolya Ulrika, Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek (keresztes nővérek).

Mivel saját intézményében lejárt Bányai Ilona nagyobb előjárói funkciója, így az MRK vezetőségében követte őt utóda, Bujdosó Gabriella, a Jézus Szíve Társasága új általános előjárója.⁵⁵ Az elnökség mandátuma 2000-ben járt le. Az ekkor megválasztott új vezetőség tagjai:⁵⁶

elnök: Berkecz Franciska, Szociális Testvérek Társasága;

alelnök: Scheuring Anna M. Krisztina, Isteni Szeretet Leányai Kongregációja;

titkár: Pekó M. Adrien, Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek;

gazdasági felelős: Bujdosó Gabriella, Jézus Szíve Társasága;

titkárhelyettes: Óvári Margit Emília, UNUM Társaság.

51 MSzKL I.2.1. MRK 1993. június 8-i elnökségi ülés, 1993. június 19-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

52 MSzKL I.2.1. MRK 1994. január 29-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

53 MSzKL I.2.1. MRK 1996. október 2-i elnökségi ülés, 1997. április 1-jei plenáris ülés jegyzőkönyvei. A korábbi engedményt a nuncius azért tette, mert a rendfőnöknők számára a közösségek újraindítása és az ingatlanok visszaigénylése olyan súlyos teherként jelentett, hogy mellette nem tudták volna kellő hatékonysággal ellátni az MRK elnöki teendőit.

54 MSzKL I.2.1. MRK 1997. február 1-jei plenáris ülés, 1997. április 9-i elnökségi ülés jegyzőkönyvei.

55 MSzKL I.2.1. MRK 1999. október 13-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

56 MSzKL I.2.1. MRK 2000. február 3-i plenáris, elnökségválasztó gyűlés jegyzőkönyve.

Mivel Scheuring Anna M. Krisztinát saját intézményében Böhm Judit M. Eglantin váltotta az előljárói poszton, így az MRK elnökségében is elődje helyébe lépett.⁵⁷

A szerzetesrendek újraindulásától kezdődő első évtized rengeteg változást hozott a magyarországi szerzetesség életében. Ha a működő rendek számát vizsgáljuk, emelkedést tapasztalunk.⁵⁸

	1991. év	2000. év
férfi rendek	23	27
női rendek	48	59
társulat		4
összesen	71	90

Az 1990-es években tehát több szerzetesrend is megtelepedett az országban, illetve alakultak újabb típusú közösségek.⁵⁹ Az ezredfordulóra összesen kilencven szerzetes-intézmény és apostoli élet társasága működött. A női rendek száma az évtized elején és végén is a férfiakénak több mint duplája volt.

A rendtagok létszáma viszont csökkenő tendenciát mutatott.⁶⁰

	1992. év	2000. év
férfi rendtagok	1039 fő	936 fő
női rendtagok	2778 fő	2296 fő
társulatok tagjai	22 fő	112 fő
összesen	3839 fő	3344 fő

Nemcsak a rendek számánál, de a rendtagok létszámánál is látszik, hogy a női rendekhez több mint kétszer annyian tartoztak mind a két évben, mint a férfi közösségekhez. Viszont míg a férfi rendek létszáma kisebb arányban (10 százalékkal), addig a női rendek létszáma nagyobb mértékben (17 százalékkal) csökkent. A rendszerváltozást még megélt idősebb szerzetesek közül sokan meghaltak az ezredfordulóig, az utánpótlás pedig nem érkezett hasonló ütemben. Az apostoli élet társaságai azonban mind létszámukban, mind intézményeik számában gyarapodást mutatnak.

57 MSzKL I.2.1. MRK 2000. szeptember 25-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

58 BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete II.*, i. m., 210.

59 Új társaságként telepedtek le például a Kalkuttai Boldog Teréz anya által alapított Szeretet Misszionáriusai nővérek, vagy a szigorú szemlélődő életmódot folytató közösség, az Esztergomi Boldog Özséb Engesztelő Nővérei. A szerzetesség erősödését jelzi egy másik magyar alapítás 1997-ben, az Assisi Szent Ferenc Segítő Nővérei közösség, amelynek új szabályzatát Márfi Gyula veszprémi érsek 2000. június 26-án hagyta jóvá. BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete II.*, i. m., 210., Szintén új alapítás a Szent János Apostolról és Remete Szent Pálról Nevezett Közösség Somogy megyében. MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1997. június 18-i ülés jegyzőkönyve.

60 BEKE M.: *Magyarország rövid egyháztörténete II.*, i. m., 210.; MSzKL I.3.a.1. Takács Nándor OCD koadjutor püspök szerzetesügyi referens 1991. július 16-én kelt összefoglalója, *Szerzetesrendek Magyarországon 1945–1991 között* címmel.

3.2. Az MRK és az FSzK feladatai, működése

Az FSzK és az MRK működésének sikerességét leginkább a statútumaikban megfogalmazott célok megvalósításában lehet lemérni. Mivel mindkét konferencia azonos szándékokat fogalmazott meg a szabályzatában, ezért tevékenységük bemutatása érdekében célszerű megvizsgálni, hogy az itt lefektetett, pontokba szedett célkitűzéseket hogyan sikerült átültetniük a gyakorlatba.

3.2.1. „...segíteni az intézményeket, hogy a maguk teljességében kövessék sajátos céljukat, autonómiájukat, jellegük és lelkiségük tiszteletben tartásával”

A konferenciák a tagintézmények sajátos céljainak kibontakozását elsősorban a szerzetesélettel kapcsolatos általános dokumentumok lefordításának, kiadásának elősegítésével, illetve belső használatra történő sokszorosításával tudták megvalósítani. A két konferencia közösen fordította le és jelentette meg 1995-ben a *Mutuae relationes* című,⁶¹ illetve a *Testvéri élet a közösségben* című vatikáni dokumentumokat.⁶² Az 1995-ös *Vita Consecrata* című pápai enciklika magyar fordítása 1996-ban készült el.⁶³ Belső használatra szánták a szerzetközi képzési irányelvekkel kapcsolatos irat lefordított verzióját.⁶⁴ Az MRK gondozásában jelent meg *Zarándokúton az Atya háza felé* címmel a női előljárók számára rendezett 1999-es nemzetközi konferencia anyaga.⁶⁵ Az MRK egyébként is gyakran legéltette, sokszorosította és szétosztotta tagjai között a különböző lelkigyakorlatok, továbbképzések kéziratot jegyzeteit.⁶⁶

Félbemaradt viszont az a vállalkozás, amely 1995-ben indult útjára a *Vigilia* szerkesztőségével. Az FSzK kezdeményezésére egy könyvsorozat kiadását tervezték a szerzetesi lelkiség, teológia, jog és történelem témákban.⁶⁷ Egyetlen mű jelent meg 2000-ig az együttműködés keretében, Őrsy László SJ könyve.⁶⁸

61 PÜSPÖKÖK SZENT KONGREGÁCIÓJA ÉS A SZERZETESÉK ÉS VILÁGI INTÉZMÉNYEK SZENT KONGREGÁCIÓJA: *Mutuae Relationes – A püspökök és szerzetesek kölcsönös kapcsolatainak irányelvei*, [1978.], ford.: Diós István, MRK–FSzK, Budapest, 1995.

62 PÜSPÖKÖK SZENT KONGREGÁCIÓJA ÉS A SZERZETESÉK ÉS VILÁGI INTÉZMÉNYEK SZENT KONGREGÁCIÓJA: *Vie fraternelle en communauté – Testvéri élet a közösségben*. „Congregavit nos in unum Christi amor”, [1994.], ford.: Richard Andrea, MRK–FSzK, Budapest, 1995.

63 *Vita Consecrata. II. János Pál pápa Megszentelt élet kezdetű apostoli buzdítása*, ford.: Diós István, Szent István Társulat, Budapest, 1996.

64 *A szerzetesi intézmények közötti együttműködés a képzésben. A Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációjának rendelkezése 1998. december 8.*, ford.: Csik Krisztina – Várnai Jakab.

65 BERKECZ FRANCISKA ET AL. (szerk.): *Zarándokúton az Atya háza felé* (A Közép- és Kelet-Európai Női Szerzeteselőljárói Konferenciák elnökeinek 1999. évi budapesti találkozásának anyaga), Budapest, 2000.

66 Például: „Irányelvek tartományfőnöknők részére”, „Irányelvek helyi előljárók részére”, „Boldog közösségi élet”, „Lelkivezetés” című jegyzetek. MSzKL I.2.1. MRK 2000. február 3-i plenáris, elnökségválasztó gyűlés, elnöki beszámoló.

67 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1995. október 30-i, 1996. március 13-i ülések, FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

68 ŐRSY LÁSZLÓ: *A Lélekre nyitottan. Szerzetesélet a II. Vatikáni Zsinat után*, Vigilia, Budapest, 1997.

3.2.2. „...megtárgyalni az összes intézmény számára közös, akár egyházi és apostoli, akár pedig polgári és igazgatási jellegű ügyeket”

3.2.2.1. Egyházi ügyek

A konferenciák egyik fő célkitűzésének megvalósításában, az „*egyházi és apostoli ügyek*” megtárgyalásában jelentős közvetítő szerepet játszott a mindenkori apostoli nuncius. Az FSzK és az MRK különösen jó kapcsolatot alakított ki Angelo Acerbi nunciussal, aki 1990 és 1997 között képviselte a Szentszéket Magyarországon. A nuncius hivatalból jelen volt a két konferencia alakuló ülésein,⁶⁹ és a későbbi üléseken is gyakran részt vett. A Szentszék és Magyarország közeledését jelképezte II. János Pál pápa 1991. augusztusi látogatása, amelynek különböző rendezvényein a szerzetesrendek tagjai – immár szerzetesi ruhában – képviselték saját közösségüket.

Az FSzK és az MRK 1992-es közös közgyűlésén Angelo Acerbi nuncius elmondta, hogy a nunciatura különleges engedélyt kezdeményezett és kért a Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációjánál a közösség keretein kívül élő magyarországi szerzetesek jogi helyzetének rendezésére. A kongregációnak adott ismertetésben bemutatta az itteni szerzetesek nehézségeit. Jelezte, hogy a közösségi élet legnagyobb akadályja a rendházak hiánya, mivel azok visszaadása rendkívül lassú. Kitért arra is, hogy a negyvenévi szétszórtság sok személyes problémát hozott magával. A kongregáció – a nunciatura véleményét elfogadva, és méltányolva az illegális nehéz ideje alatt is megtartott hűséget – jogosnak ítélte a különleges elbánást, és megadta a rendkívüli hatalmat a magyarországi előljáróknak, hogy rendtagjaiknak egyedi elbírálással, kellő indokok alapján, bizonyos időre engedélyt adhatnak a közösségen kívüli tartózkodásra.⁷⁰

A nuncius az 1993-as plenáris üléseken azt kérte a szerzetesrendektől, hogy a püspökökkel együttműködve járuljanak hozzá az egyház újjáéledéséhez Magyarországon. Különösen ott tartotta ezt fontosnak az egyházmegyék rendezése után, ahol kevés szerzetesrend működött, például az újonnan létrejött kaposvári és debrecen-nyíregyházi egyházmegyékben. Szintén ezen a fórumon kérte a rendi előljárókat, hogy a szerzetesi életéről szóló, közelgő püspöki szinódus előkészületeként működjenek együtt a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciával.⁷¹ II. János Pál pápa ugyanis Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén jelentette be, hogy a következő, 1994. évi püspöki szinódus a megszentelt élettel foglalkozik. Mindkét magyarországi konferencia eleget tett a felkérésnek, és a kiadott irányelveket (*Lineamenta*) áttanulmányozva, összefoglalóan reflektáltak a témára. A hazai viszonyok ismeretében kiegészítésként megjegyezték, hogy Magyarországon szükség lenne közös szerzetesi elfekvő-jellegű szeretetotthon felállítására és fenntartására, továbbá hasznos lenne hosszabb távon egy közös fenntartású teológiai fő-

69 MSzKL I.2.1. MRK 1991. május 14-i alakuló ülés jegyzőkönyve. Az apostoli nuncius kifejezte örömét, hogy a konferencia megalakulása a pápa magyarországi látogatásának évében valósult meg.

70 MSzKL I.2.1. FSzK–MRK 1992. december 2-i közös plenáris ülés jegyzőkönyve. Mivel Róma engedélyt adott arra, hogy a magyar szerzetesek bizonyos feltételek esetén továbbra is közösségen kívül élhessenek, ezért a női rendek közös elvek alapján, kitöltendő úrlap alapján akarták a feltételeket a tagokkal közölni. MSzKL I.2.1. MRK 1993. január 4-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

71 MSzKL I.1.1. FSzK 1993. június 17-i plenáris ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.2.1. MRK 1993. június 19-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

iskola megszervezése és működtetése, valamint kívánatos lenne a szerzetes-főelőjárók konferenciáinak aktívabb és rendszeresebb együttműködése egyrészt a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciával, másrészt a külföldi szerzeteskonferenciákkal.⁷²

Angelo Acerbi 1994-ben elismerését fejezte ki, hogy a magyar szerzetesi konferenciák hozzájárultak a püspöki szinódus sikeréhez,⁷³ továbbá tolmácsolta a szerzetesek felé a magyar köztársasági elnök, Göncz Árpád kérését: legyen közelebb az egyház az egyszerű és szegény néphez, illetve adjon az egyház több felelősséget a világi Krisztushívőknek.⁷⁴

A nuncius és a konferenciák vezetősége között kedvezően alakult a nem-formális viszony is. Angelo Acerbi 1995 októberében az MRK elnökségének tagjait a II. János Pál pápává történt választásának évfordulója alkalmából fogadásra hívta meg.⁷⁵ A női rendek többnapos dobogókői továbbképzését és plenáris ülését 1996-ban az apostoli nuncius miséje zárta.⁷⁶ A pápa 1996-os magyarországi látogatása után az apostoli nuncius az FSzK plenáris ülésén kifejezte örömét a rendezvény sikere miatt.⁷⁷ A következő évben beszámolt a szerzetesrendeknek a Vatikán és a Magyar Állam közötti tárgyalásokról.⁷⁸

II. János Pál pápa 1997-ben február 2-át a megszentelt élet napjává nyilvánította. Az MRK a Magyar Szentek Templomában tartott közös misével, a nuncius jelenlétében emlékezett meg erről az alkalomról, és ettől kezdve ehhez az ünnephez igazította az évi első plenáris ülésének időpontját.⁷⁹ Mivel a pápa szándékai szerint a vita consecrata napja nem a szerzetesek belső ünnepe, hanem alkalom kíván lenni arra, hogy az egyházban láthatóvá váljék a szerzetesi élet, valamint elmélyüljenek annak értékei, így a férfi szerzetesrendek is törekedtek rá, hogy közösen, nyilvánosan, lehetőleg a női rendekkel együtt tartsák meg ezt az ünnepet.⁸⁰

A rendek újrarendülésakor az addig egyházmegyei kötelékben lelkipásztorkodó szerzetesek viszonylag zökkenőmentesen vissza tudtak térni a szerzetesi közösségekbe, a püspökök általában nem támasztottak ezzel kapcsolatban semmi nehézséget. A férfi rendek számára viszont sajátos problémát jelentett a rendi kezelésbe visszakerült templomok egyházzjogi helyzetének rendezése. 1950 után ugyanis – tekintet nélkül egy templom esetleges rendi voltára – az egyházi adót minden templomra kivetették, akár plébánia volt, akár nem. Tisztázni kellett tehát, hogy a továbbiakban kit illet a plébános vagy templomigazgató kinevezésének joga, ki a felelős a visszakapott rendi templomok karbantartásáért, hogyan kell elválasztani egymástól a plébánia és a templom bevételeit.⁸¹ Már 1992-ben megfogalmazódott az FSzK részéről, hogy – mivel az egyházmegyék a rendi templomokkal kapcsolatban különböző jogszokásokat honosítottak meg – a férfi rendek a püspökségekkel kötendő megegyezéseknél egységesen járjanak el. Ennek érdekében az FSzK kidolgozott egy megállapodás-tervezetet, amelyet azonban a Magyar

72 MSzKL I.1.1. FSzK 1993. június 17-i és 1993. szeptember 24-i plenáris ülések, FSzK ÁB 1993. október 21-i ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 1993. június 19-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

73 MSzKL I.2.1. MRK 1994. november 29-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

74 MSzKL I.1.1. FSzK 1994. április 15-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

75 MSzKL I.2.1. MRK 1995. október 9-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

76 MSzKL I.2.1. MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

77 MSzKL I.1.1. FSzK 1996. szeptember 11-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

78 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

79 MSzKL I.2.1. MRK 1997. február 1-jei és 1998. február 2-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

80 MSzKL I.1.1. FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

81 MSzKL I.1.1. FSzK 1990. február 26-i ülés jegyzőkönyve.

Katolikus Püspöki Konferencia először nem fogadott el. Hosszas egyeztetések és módosítások után 1995-ben sikerült kölcsönös megegyezéssel pontot tenni az ügy végére.⁸²

3.2.2.2. Állami ügyek

Az újraindulás után mind a női, mind a férfi rendek előljáróinak egyik legnagyobb, legtöbb időt és energiát felemésztő feladata az egykori ingatlanok visszaigénylése volt. Mivel a szerzetesi lét alapvető feltétele a közösségi élet, amely elképzelhetetlen közös rendház nélkül, így érthető, hogy a rendfőnökök és rendfőnöknők miért tartották ezek megeremtését a legsürgetőbb tennivalójuknak.

Az állam csak olyan egykori egyházi épületek visszaadásáról tárgyalt, amelyek a rendszerváltozáskor állami kézben voltak. Az egykori egyházi földingatlanok visszaigénylésére nem nyílt lehetőség. Az épületek visszaadása sem ment zökkenőmentesen, hiszen gondoskodni kellett az addigi épülethasználó intézmények elhelyezéséről, az épületek renoválásáról stb. Természetesen szó sem lehetett az összes ingatlan egyszerre történő visszaszolgáltatásáról. Az egyházi szervezeteknek maguk között tanácskoznia kellett eldönteniük a visszaigényelt ingatlanok fontossági sorrendjét, és nekik kellett rangsorolniuk az ilyen kérelmeket. A püspöki kar szervezett egy erről tárgyaló paritásos bizottságot, amelyben az FSzK és az MRK képviselői a kezdetektől részt vettek.⁸³

A szerzetesrendi konferenciák vezetősége előtt álló másik komoly kihívást az állami támogatás elosztása jelentette. A Művelődési Minisztérium a Püspökkari Titkárságra utalta az államtól származó egyházi támogatást, ebből a MKPK juttatott bizonyos összeget a szerzetesrendek közös felhasználására. Az MRK és az FSzK a kapott támogatás maguk közti felosztására külön módszert dolgozott ki. A működési támogatásból a közös Szerzetesi Iroda fenntartására elkülönítettek egy kisebb összeget, a maradékot pedig 2:1 arányban osztották szét a női és a férfi rendek között, mivel mind a női szerzetesintézmények, mind a női rendtagok száma körülbelül a duplája volt a férfiakénak. Az MRK és az FSzK a nekik jutott összeget azután az egyes rendek között azok létszáma alapján osztotta szét, viszont a noviciátusban és képzésben lévő fiatal rendtagok magasabb szorzóval számítottak a létszámba, így kapott prioritást ugyanis az újoncok nevelése. A beruházásra és fejlesztésre kapott támogatást mindkét konferencia pályázati úton osztotta el az azt igénylő tagintézmények között.⁸⁴

A Magyar Állam és a Vatikán között 1997-ben létrejött megállapodás értelmében az állam az egyház pénzbeli kártalanításaként elismert 42 milliárd forintot járadékalappá alakította, amely az egyház hitéleti tevékenységének finanszírozását szolgálta. Az állam ebből a járadékból az évente esedékes összeget a MKPK-nak utalta át, a püspöki kar pedig az aktuális összeg 12 százalékát juttatta a szerzetesrendeknek.⁸⁵

82 MSzKL I.1.1. FSzK 1992. február 28-i, 1993. szeptember 24-i, 1994. április 15-i, 1995. február 24-i, 1997. január 22-i plenáris ülések, FSzK ÁB 1992. október 8-i, 1993. január 21-i, 1993. április 16-i ülések jegyzőkönyvei; FSzK–MRK 1992. szeptember 24-i együttes ülés jegyzőkönyve.

83 MSzKL I.2.1. MRK 1991. május 31-i elnökségi ülés, MRK 1991. június 18-i plenáris ülés, FSzK–MRK 1991. október 17-i együttes ülés jegyzőkönyvei.

84 MSzKL I.2.1. FSzK–MRK 1992. szeptember 24-i, 1994. március 1-jei, 1995. február 21-i együttes ülések, MRK 1994. február 19-i elnökségi ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1993. április 16-i ülés, FSzK 1993. június 17-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

85 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1997. június 18-i, 1997. november 25-i, 1998. február 9-i, 1998. június 25-i ülések; FSzK 1997. szeptember 10-i, 1999. január 20-i, 2000. január 19–20-i plenáris ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 2000. február 3-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

3.2.3. „...előmozdítani az intézmények megfelelő, összehangolt együttműködését egymás között, a másik szerzetesi konferenciával, a püspöki konferenciával és az állami szervekkel”

3.2.3.1. Közös titkárság

A szerzetesrendek különböző ügyeivel kapcsolatos feladatokat eleinte a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Püspökkari Titkársága Szerzetesi Iroda látta el. Itt szerzetesnővérek – Belle Éva, Kálmán Orsolya, Berkecz Franciska – dolgoztak.⁸⁶ Azonban – ahogy arra Angelo Acerbi apostoli nuncius 1994-ben felhívta a női előljárók figyelmét, – időközben szükségessé vált egy – a püspöki kartól független – saját központ, „székház” létesítése.⁸⁷ A férfi és a női konferenciák közös megoldást kerestek. A Kapisztrán Ferences Tartomány – Várnai Jakab tartományfőnök és FSzK-elnök közvetítésével – felajánlotta a visszakapott Budapest II., Rómer Flóris u. 4. sz. alatti épület egy részét az MRK és az FSzK közös titkársága számára.⁸⁸ A helyiség ünnepélyes megáldását az apostoli nuncius végezte 1996. január 5-én, több meghívott püspök jelenlétében. A titkárság berendezéséhez és fenntartásához az MRK és az FSzK anyagilag hozzájárult, mégpedig úgy, hogy az állam által a szerzetesrendeknek utalt támogatás bizonyos százalékát erre a célra fordították.⁸⁹ Kezdetben a titkárság csak bizonyos napokon tartott ügyeletet, később szükségessé vált egy állandó munkatárs alkalmazása. Feladata eleinte a konferenciák jegyzőkönyveinek elkészítése, és a különböző képzések hanganyagának legépelése volt. Továbbra is működött a Püspökkari Titkárság Szerzetesi Irodája a Ferenciek terén, az új iroda nem ehelyett, hanem ennek tehermentesítésére alakult.⁹⁰ Később sor került a két iroda feladatainak szétválasztására.⁹¹

A Rómer Flóris utcai titkárság lett a két konferencia hivatalos címe. Az épület helyiségeit az ügyvitelen kívül a különböző tanácskozások helyszínéül is használták. A két konferencia megalakulásakor számos szerzetesrend még nem rendelkezett megfelelő székhellyel, rendházzal. Ezért a kezdeti tanácskozások helyszínéül a Várszegi Asztrik és Takács Nándor segédpüspökök által felkínált lehetőségeket vették igénybe: a Központi Szeminárium helyiségeit, illetve a kármelita atyák templomát és a Budapest XIII., Huba utcai termét. Később megfigyelhető, hogy vagy a Püspökkari Titkárság, vagy az 1989 előtt is működött, tehát jobb infrastrukturális keretekkel rendelkező szerzetesrendek biztosítottak helyet a különböző üléseknek, illetve a konferenciaelnökök saját intézményei adtak ehhez helyet.

A férfi rendek konferenciája Állandó Bizottságának ülései 1992 és 1995 között a piaristák – Budapest VIII., Mikszáth téri – és a jezsuiták – Budapest VIII., Mária utcai – rendházaiban zajlottak. Az MRK-val közös titkárság létrehozása után a tanácskozások

86 MSzKL I.2.1. MRK 1992. június 10-i, 1992. augusztus 10-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

87 MSzKL I.2.1. MRK 1994. november 29-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

88 A Rómer Flóris u. 4. sz. alatti épület felajánlott helyiségeit (45+15 m² iroda, vizesblokk, előszoba) a nővérek is alkalmasnak tartották a közös iroda kialakítására. MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1995. október 30-i ülés jegyzőkönyve.

89 MSzKL I.2.1. MRK 1995. november 17-i, 1996. február 5-i elnökségi ülések, MRK 1996. október 22-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

90 MSzKL I.2.1. MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

91 MSzKL I.2.1. MRK 1996. október 22-i, 1996. november 22-i, 1997. február 1-jei plenáris ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

helyszíne átkerült a ferences rendház melletti, Rómer Flóris utcai Tamás Alajos Községi Házba. Alkalmanként, a közös találkozókhoz, plenáris ülésekhez kötődően az ÁB ülésezett Pannonhalmán, illetve Dobogókőn is.

Az FSzK plenáris üléseire eleinte a piaristák és a szaléziak – Budapest III., Bécsi úti – rendházában került sor. Majd – bizonyára nem függetlenül az FSzK-elnök Várnai Jakab ferences szerzetestől – a rendezvényeknek a Budapest II., Margit körüti ferences rendház és a Tamás Alajos Községi ház adott helyet.

A női rendek elnökségi üléseit 1991 és 1993 között főleg a Püspökkari Titkárság Szerzetesi Irodájában tartották (Budapest V., Károlyi u. 4–6., később Ferenciek tere 4–8.). Az FSzK és az MRK közös, Rómer Flóris utcai titkárságának kialakítása után a vezetőség főleg itt tanácskozott, sőt később a plenáris üléseket is itt rendezték. Előfordult, hogy egy-egy ülésnek az MRK bizonyos tagintézményei biztosítottak helyet. Így 1992-ben és 1993-ban is a Keresztes Nővérek pilisborosjenői tartományháza, 1998-ban pedig az Isteni Szeretet Leányai és a Jézus Szíve Néplányok házai szolgálták a megbeszélések színhelyéül.

A plenáris ülésekre először még a Központi Szeminárium épületében került sor, az FSzK-val közös nagyobb tanácskozás helyszínéül a Piarista rendház Budapest VIII., Mikszáth téri épülete szolgált. Az MRK közgyűléseinek később többször is a Miaszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Knézich utcai rendháza (Patrona Hungariae) adott helyet. Az MRK viszonylag korán bevezette a többnapos plenáris üléseket, így 1995-ben és 1996-ban a tavaszi, 1997-ben pedig az őszi közgyűlést Dobogókőn, a Manréza Konferenciaközpontban tartották. Az 1995. és 1996. évi őszi plenáris ülésekre a Magyarok Nagyasszonya Társaság Budapest, Szerb Antal utcai székházában került sor. 1997-ben és 1998-ban az évi első közgyűlést a február 2-i megszentelt élet napjához kapcsolódóan a Magyar Szentek Templomában tartották meg.

3.2.3.2. Kapcsolat a konferenciák tagintézményei között

A női rendek egyes tagjai még az illegalitás éveiben, az 1980-as évek közepétől havi rendszerességgel vettek részt ún. rekollektív napokon. A jól bevált hagyományt az MRK hivatalos megalakulása után is folytatták: minden hónap harmadik szombatján lelkinapra gyűltek össze, eleinte az egyetemi templomban, később a Miaszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Knézich utcai rendházában.⁹² A foglalkozásokat általában egy felkért atya, vagy egy nővér vezette, előre megbeszélte témát járva körül. Esmét cseréltek többek között a püspökök és a szerzetesek együttműködésének lehetőségeiről, illetve a közösségi életről. Mivel az MRK vezetősége úgy ítélte meg, hogy 1994-re a női rendek már megerősödtek annyira, hogy maguk is tarthattak saját lelkinapokat, ezért ősztől a rekollektív napok az addig megszokott formában elmaradtak. Helyettük első sorban a rendi előljárók továbbképzésére fektettek nagyobb hangsúlyt.⁹³

Az MRK elnöksége azonban továbbra is szükségesnek látta a személyes kapcsolatok ápolását a nővérekkel. Ezért 1995 márciusában Kecskeméten meglátogatták az Angolkisasszonyokat, Tiszaalpáron a bencés nővéreket, Kiskunfélegyházán a kalocsai iskola-

92 MSzKL I.2.1. MRK 1991. szeptember 2-i, 1992. augusztus 10-i, 1992. december 2-i, 1993. február 3-i, 1993. április 26-i, 1993. június 8-i, 1993. augusztus 10-i, 1994. március 18-i elnökségi ülések, MRK 1992. június 20-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

93 MSzKL I.2.1. MRK 1994. augusztus 22-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

nővéreket. Júniusban Pécsen folytatták a látogatást a Miasszonyunk Kanonokrendnél, a kármelita nővéreknél, a Szent József Nővérek Magyarországi Missziójánál és az Assisi Szent Ferenc Betegápoló Nővéreinél.⁹⁴

A rendi előjárók jobb megismerését, az intenzívebb tapasztalatcserét és a közvetlenebb kapcsolatok kialakítását szolgálta a többnapos, továbbképzésekkel is összekötött közgyűlések szervezése. Miként említettük, a női rendek 1995-től bevezették a többnapos plenáris üléseket. Az évi két közgyűlés közül az egyiket Dobogókőn, a Manréza Konferenciaközpontban tartották. Az első ilyen rendezvényre 1995. április 18. és 21. között került sor, amelyen a fogadalmakról és a közösségi életéről elmélkedtek.⁹⁵ A rá egy évre, 1996 májusában megrendezett általános ülést továbbképzéssel, a minden rendet érintő kérdések megvitatásával egészítették ki. A belga Françoise Petit nővér saját rendjéről és szerzetesi tapasztalatairól számolt be, Somfai Béla jezsuita atya pedig *Az élet evangéliuma (Evangelium vitae)* című pápai enciklika alapján bioetikai problémákról beszélt; majd a rendeken belül tapasztalható, generációk közti nehézségek feloldását tárgyalták meg.⁹⁶ A következő évben az őszi közgyűlést szervezték többnaposra, változatlan helyszínen. Ekkor Nemes Ödön jezsuita atya és Majnek Antal kárpátaljai püspök beszélt az evangelizáció és a misszió sürgető feladatairól.⁹⁷ 1998 szeptemberében szintén Dobogókőn találkoztak a női előjárók, ahol az aktuális kérdések megtárgyalása után bekapcsolódtak a Nemes Ödön jezsuita atya és Spányi Antal püspök által vezetett, az engedelmségről szóló eszmecserebe.⁹⁸ Ezek az alkalmak, illetve az egynapos, utóbb a megszentelt élet napjához igazított közgyűlések is azt a célt szolgálták, hogy a közös hivatalos ügyek megtárgyalásán túl elmélyüljön a kapcsolat a tagintézmények között, kialakuljon egy termékeny párbeszéd a rendi előjárókkal.

A férfi rendek valamivel később, a női rendek együttműködésétől inspirálva döntöttek a nevelői találkozók és kibővített tartalmú plenáris ülések tartása mellett. A cél az FSzK esetében is a rendek közötti együttműködés aktívabbá és szorosabbá tétele volt. Várnai Jakab FSzK elnökként különösen sokat tett azért, hogy mind az FSzK és az MRK közötti, mind az egyes férfirendek közötti kooperáció és összefogás hatékonyabbá, valamint gyümölcsözőbbé váljon. Kezdeményezésére indult el a férfirendek noviciusmagisztereinek, nevelőinek többnapos találkozója. Az FSzK rövid plenáris üléseit 1998-tól kezdődően váltotta fel egy egész napos, tartalmas rendezvény. A rendi előjárók délelőtt együtt miséztek a Budapest II., Margit körúti ferences templomban, majd a rendház egyik termében beszélgetést tartottak a szerzetesi életéről, a rendek helyzetéről, generációs problémákról. Ebéd után a szomszédos Tamás Alajos Közösségi Házban került sor a tényleges plenáris ülésre és az aktuális ügyek megtárgyalására, a szükséges döntések meghozatalára.⁹⁹ A női rendek példáját követve, a 2000. évi első plenáris ülést január 19–20-án az FSzK is Dobogókőn rendezte meg, a Manrézában. Az előjárók előadást hallhattak a szerzetesi élet helyzetéről, majd csoportos beszélgetésekben dolgoz-

94 MSzKL I.2.1. MRK 1995. október 16-i plenáris ülés, elnöki beszámoló.

95 MSzKL I.2.1. MRK 1995. április 4-i elnökségi ülés, MRK 1995. április 18–21-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

96 MSzKL I.2.1. MRK 1996. április 9-i elnökségi ülés, MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

97 MSzKL I.2.1. MRK 1997. szeptember 25–28-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

98 MSzKL I.2.1. MRK 1998. március 11-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

99 MSzKL I.1.1. FSzK 1998. január 14-i, 1998. szeptember 9-i, 1999. szeptember 15-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

ták fel az elhangzottakat. A plenáris ülések kibővítése abból az igényből fakadt, hogy a rendi előjárók ne csupán a legszükségesebb hivatalos ügyeket beszéljék meg egymással, hanem a szerzetesi élet átfogó kérdéseiről is szót tudjanak váltani, és személyesebb gondolatcserére szintén legyen lehetőség. Ahogy magától értetődővé vált az egész napos közgyűlés, úgy lett elfogadottá a többnapos plenáris ülés bevezetése is.¹⁰⁰

3.2.3.3. Szerzetesek országos találkozója

Várszegi Asztrik a millennium évében a szerzetesrendek közti kapcsolatok szorosabbá fűzése érdekében zárandoklat keretében meghívta Pannonhalmára a magyarországi szerzetesrendek előjáróit és kísérőiket. Az 1996. október 26-i találkozón szakcsoportos keretek között a szerzetesrendeket általánosan foglalkoztató kérdésekről esett szó.¹⁰¹ A rendezvény sikerén felbuzdulva egy évvel később, 1997. október 27-én szintén Pannonhalma adott otthont a szerzetesrendek országos találkozásának, amelyen már a női rendek képviselői is megjelentek.¹⁰² A következő évben az immár hagyományossá váló rendezvényt október 14-én Debrecenben, a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskola-nővérek iskolájában tartották meg. A program nemzetközi kereteket öltött, hiszen részt vettek rajta a Szerzetesrendi Előjárók Európai Konferenciáinak Uniója vezetőségi tagjai is.¹⁰³ Ennek ellenére a magyar rendek nem képviseltették magukat az elvárt arányban, talán a vidéki helyszín, talán a kevésbé vonzó témák miatt. Így a következő években már nem rendezték meg ezeket a találkozókat.

3.2.3.4. Iskolafenntartó Szerzetesrendek Konferenciája

A női rendek a konferencián belül külön szakosztályok kialakítása mellett döntöttek. Ezt azzal indokolták, hogy bár a konferencia egysége a cél, de *„miután lélekben, eszményünkben egyek vagyunk ugyan, de szerzetesi életünk különféle karizmái szerint apostoli tevékenységeink célkitűzései és módjai különbözők, szeretnénk ennek az egységnek hatóerejét a szakosztályok által még hathatósabbá tenni.”*¹⁰⁴ A szakosztályok létesítését a hatékony munkaszervezés is indokolta. Úgy vélték, hogy azok tudják legkompetensebben megtárgyalni és megoldani az egyes problémákat, akiket közvetlenül érint az ügy, nem rabolva azok idejét, akikre az illető kérdés nem vonatkozik. Például a betegápoló rendek nem voltak érdekeltek az iskolaügyek megvitatásában. A szakosztályba lépés nem volt kötelező egyik rend számára sem. Bár lehetőség nyílt arra, hogy egy rend két szakosztályba is tartozzon, hivatalosan csak az egyiknek lehetett tagja, ám később mód nyílt akár váltani is. A konferencia 44 tagintézménye közül 42 rend lépett be a 4 szakosztály valamelyikébe. A szemlélődő és monasztikus rendek közé 7, a tanító-nevelő rendek közé 17, a betegápolók közé 5, a szociális-karitatív rendek közé 13 közös-

100 MSzKL I.1.1. FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

101 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. március 13-i ülés, FSzK 1996. szeptember 11-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

102 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1997. június 18-i, 1997. október 25-i ülések, FSzK 1997. szeptember 25–28-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

103 MSzKL I.2.1. MRK 1998. május 20-i elnökségi ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1998. november 25-i ülés jegyzőkönyve, FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülés, elnöki beszámoló.

104 MSzKL I.2.1. MRK 1991. június 18-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

ség kérte felvételét. Megválasztották a szakosztályok képviselőit is.¹⁰⁵ A későbbiekben bebizonyosodott, hogy mennyire megkönnyíti az ügyintézést a szakosztályok felállítását. Amikor az MRK 50 ezer forintos anonim adományt kapott olyan célra, hogy a szegény betegeket kórházban látogató nővérek kisebb segítséget tudjanak vinni a rászorulóknak, a pénzt a vezetőség egyből a betegápoló szakosztály gondjaira bízta.¹⁰⁶

Az iskolafenntartó női szerzetesrendek együttműködése az FSzK hasonló tevékenységű rendjeivel különösen aktívnak és gyümölcsözőnek bizonyult. A két konferencia tanító-nevelő rendjeinek szoros kooperációját a MKPK egyik intézkedése hívta életre. A püspöki konferencia 1996 júniusában átszervezte a katolikus oktatásügy felügyeletét. Megszüntette a Katolikus Iskolák Főhatóságát és létrehozta a MKPK Iskolabizottságát (IB), amelybe az iskolafenntartó szerzetesrendek egy női és egy férfi képviselőt delegálhattak. A püspöki konferencia kijelentette, hogy a szerzetes-elöljárók vagy elfogadják fellebbviteli fórumnak a MKPK Iskolabizottságát, vagy pedig saját Szerzetesi Iskolabizottságot hoznak létre.¹⁰⁷ Mivel az IB fellebbviteli fórumként való elfogadása a fenntartói jogok bizonyos részének átruházását is jelentette volna, ezért az FSzK úgy döntött, hogy nem fogadja el fellebbviteli fórumnak a MKPK IB-t, hanem létrehozza a Szerzetesi Iskolabizottságot. Ez a szándék azt az aggodalmat váltotta ki a püspökökből, hogy az iskolaügy felügyeleti rendszere megkettőződik. Meg kellett tehát határozni, hogy melyek azok a kérdések, amelyeket a szerzetesrendek valóban külön, maguk akarnak kezelni, és melyek azok, amelyekben a MKPK iskolaügyi apparátusában vesznek részt, illetve arra hagyatkoznak. A kérdés tisztázása érdekében az FSzK elnöke 1996. szeptember 20-ára, a Budapest II., Margit körüti ferences rendházba előkészítő megbeszélésre hívta össze a tanítással-neveléssel foglalkozó férfi és női szerzetesrendek képviselőit.¹⁰⁸ A megjelentek elfogadták, hogy a Katolikus Iskolai Főhatóság (KIF) eddigi Központi Irodája a továbbiakban a MKPK Titkárságának Oktatási Osztályaként működik, amelynek feladata az adatnyilvántartás, a gazdasági és jogi tanácsadás, a minisztériumokkal való kapcsolattartás, valamint az IB főelőadóinak segítése az adminisztratív munkában. Az oktató-nevelő szerzetesrendek ugyanakkor kérték az MKPK-t, hogy az IB munkájában a férfi és női szerzeteseket ne egy-egy, hanem két-két fő képviselhesse, rögzített munka- és jogkörrel. Az iskolafenntartó szerzetesrendek egyúttal Szerzetesi Iskolaszéket állítottak fel az MKPK Iskolabizottságába delegálandó négy tag, valamint az MRK és az FSzK elnökeinek részvételével. Az iskolaszék azt a feladatot kapta, hogy a szerzetesi iskolák ügyeiben szükség esetén érdekképviselőt gyakoroljon, valamint javaslatokat dolgozzon ki a szakfelügyeleti és tanácsadói rendszer kialakítására.¹⁰⁹ Rövid idő elteltével az FSzK Állandó Bizottságában kétség merült fel az iskolaszék fogalma, feladatköre, sőt

105 A szemlélődő és monasztikus rendek szakosztályának vezetője Őszi Valéria, helyettese Pálóssy Erzsébet lett. A tanító-nevelő rendek szakosztályát Bácsai M. Jozefína vezette, helyettesének Zalán Katalint választották. A betegápoló rendek szakosztályának vezetője Ráth Mária, helyettese pedig Turbók Mária lett. A szociális-karitatív rendek szakosztályát Steklovits Sarolta vezette, helyettese Kontra Éva. MSzKL I.2.1. MRK 1991. június 18-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

106 MSzKL I.2.1. MRK 1992. május 4-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

107 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. június 4-i, 1996. augusztus 7-i ülés, FSzK 1996. szeptember 11-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

108 MSzKL I. Iskolafenntartó Szerzetesrendek Konferenciája (ISzK) (=4.), Értekezletek, gyűlések iratai (=I.4.1.) ISzK 1996. szeptember 20-i előkészítő ülés meghívója, jegyzőkönyve.

109 MSzKL I.4.1. ISzK 1996. szeptember 20-i előkészítő ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. október 26-i ülés jegyzőkönyve.

a kifejezés alkalmassága felől.¹¹⁰ December 18-án az iskolafenntartó rendek második találkozásán fogalmazódott meg az a vélemény, hogy a gördülékeny, szervezett, fegyelmezett együttműködés igényelné, hogy az iskolafenntartó rendek egy „tömbben” legyenek megszólíthatóak. Javasolták, hogy jöjjön létre az Iskolafenntartó Szerzetesrendek Konferenciája (ISzK), amely hivatalosan tömörítené ezeket a rendeket. Az ISzK ugyanúgy válasszon elnökséget, mint az MRK és az FSzK, és hozzon létre olyan szervezetet vagy bizottságokat, amelyek alkalmasak az egyes ügyek segítésére. A konferencia tagságát nem kívánták kötelezővé tenni, de az iskolafenntartók számára javallották és hasznosnak ítélték.¹¹¹ Zakar Polikárp zirci apát vállalta, hogy megszerkeszti az ISzK alapszabály-tervezetét.¹¹² Az oktató-nevelő szerzetesrendek közös ajánlása értelmében mind az MRK, mind az FSzK a legközelebbi plenáris ülésükön – a szerzetesi iskolák színvonalának emelése érdekében és a MKPK bizottságaival való jobb együttműködés céljából – döntést hoztak az ISzK létrehozásáról. A két konferencia együtt alapította meg és iskolaügyekben döntési jogkörrel ruházta fel ezt a szervezetet, amelynek szabályzatáról és működtetéséről az iskolafenntartó rendek gondoskodtak.¹¹³ Az ISzK alakuló ülésére 1997. február 20-án a Rómer Flóris utcai Tamás Alajos Közösségi Házban került sor. Itt az érintett és megjelent 19 rend képviselői elfogadták az ISzK szabályzatát, amely kimondta, hogy az ISzK tömöríti a Magyarországon oktató-nevelő munkával foglalkozó szerzetesintézményeket. Az ISzK legfőbb feladatául a kormány és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia felé a tagintézmények érdekeinek képviseletét, valamint a közös iskolaügyek megtárgyalását, illetve a szakfelügyeleti és szaktanácsadói rendszer kialakításának elősegítését jelölték meg. Az ISzK évente kétszer tartott plenáris ülést, és hat főből álló Állandó Bizottságot is választottak. A hattagú bizottság három női tagját a női intézmények, három férfi tagját a férfi intézmények képviselői választották meg. Az ÁB tagjai első ízben csak egy évre kaptak megbízatást, később három évre szólt a mandátum. Az ISzK elnökét és alelnökét az ÁB tagjai közül választották oly módon, hogy ha az elnök férfi intézmény tagja volt, akkor az alelnöki pozícióra női intézmény képviselőjét kellett választani, és fordítva.¹¹⁴ Az alakuló ülésen a következő tisztségviselőknek szavaztak bizalmat:¹¹⁵

elnök: Kállay Emil tartományfőnök, Piarista Rend Magyar Tartománya;
 alelnöknő: Bácsai M. Jozefina tartományfőnöknő, Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek;
 pénztáros: Mayer Magdolna tartományfőnöknő, Angolkisasszonyok;
 bizottsági tag: Balogh M. Rita tartományfőnöknő, Isteni Megváltóról nevezett Nővérek Kongregációja;
 bizottsági tag: Zakar Polikárp prézes apát, Ciszterci Rend Zirci Kongregációja;
 bizottsági tag: Várnai Jakab tartományfőnök, Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány.

Az ISzK adminisztrációs munkáit az MRK és FSzK közös titkársága intézte. Az ISzK ÁB a szervezet első éves működése alatt több időszerű kérdést megtárgyalt. Beszéltek az

110 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. december 11-i ülés jegyzőkönyve.

111 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés, előterjesztés.

112 MSzKL I.4.1. ISzK 1996. december 18-i előkészítő ülésről készült emlékeztető.

113 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. január 22-i plenáris ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.2.1. MRK 1997. február 1-jei plenáris ülés jegyzőkönyve.

114 MSzKL I.4.1. ISzK 1997. február 20-i alakuló ülés jegyzőkönyve, ISzK szabályzata.

115 MSzKL I.4.1. ISzK 1997. február 20-i alakuló ülés és ÁB alakuló ülés jegyzőkönyvei.

ISzK és a MKPK IB közti kapcsolatáról, az információgyűjtés és tájékoztatás fontosságáról, a pedagógusok közalkalmazotti bérfeljesztésének nehéz gondjairól, az iskolák közti kapcsolatteremtés szükségességéről, a Katolikus Szülők Országos Szövetsége működésének szorgalmazásáról, az iskolai hitoktatás és a diákmisék problémáiról, a középiskolás hittankönyvek megteremtésének sürgősségéről, a szerzetesi iskolákat támogató alapítvány létrehozásáról, az egyházi ingatlanok pénzbeli kárpótlásának elmaradásáról, a Szentszék és a Magyar Kormány között létrejött megegyezés iskolákat érintő következményeiről, valamint a katolikus közoktatási rendszer fejlesztési koncepciójáról. Időközben a püspöki kar által létrehozott Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet (KPSZTI) magára vállalta a szakmai továbbképzés megszervezését, és kilátásba helyezte a szakmai ellenőrzés megindítását is. Mivel ez igen költséges feladatnak bizonyult, ezért az ISzK nem hozott létre saját, hasonló funkciójú szervezetet.¹¹⁶

A működés első évének végén az ISzK tagsága 25 rendből állt, amelyek összesen 87 intézményt működtettek: 6 óvodát, 15 általános iskolát, 27 gimnáziumot, 6 szakközépiskolát, 3 szakiskolát, 1 szakmunkásképzőt és 29 kollégiumot. Az intézményekben 228 szerzetestanár és 1227 világi alkalmazott 14498 diákot tanított.¹¹⁷

Az ISzK vezetőségének megbízatása 1998 februárjában lejárt. A plenáris ülés – immár hároméves időtartamra – megválasztotta az új Állandó Bizottságot:¹¹⁸

elnök: Kállay Emil tartományfőnök, Piarista Rend Magyar Tartománya;

alelnöknő: Mayer Magdolna tartományfőnöknő, Angolkisasszonyok;

bizottsági tag: Várnai Jakab tartományfőnök, Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány;

bizottsági tag: Zakar Polikárp prézes apát, Ciszterci Rend Zirci Kongregációja;

bizottsági tag: Pekó M. Adrien tartományfőnöknő, Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek;

bizottsági tag: Balogh M. Rita tartományfőnöknő, Isteni Megváltóról nevezett Nővérek Kongregációja.

Az 1998. évben a szerveződő Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola kérdéseit foglalkoztatták az ISzK tagintézményeit. Ezzel a témával kapcsolatban problémaként felmerült, hogy az állam a felsőoktatási törvény értelmében csak az első diploma megszerzését finanszírozza, de a legtöbb egyetem és főiskola ebben az időben csak egy szakfoglalkoztatott tanárokat képezett, holott a rendeknek kétszakos szerzetes-tanárokra lett volna szükségük. További gondot okozott a már diplomásként szerzetbe lépők további képzésének anyagi fedezete is. Szükségesnek látszott a diplomásként teológiát hallgató, vagy a teológiát végzett, majd tanárszakra továbbtanuló szerzetesek állami normatív támogatásának tisztázása.¹¹⁹

Az ISzK közgyűlése úgy döntött, hogy elfogadja a MKPK által országos hatókörrel létrehozott KPSZTI által kidolgozott szakfelügyeleti rendszert. A KPSZTI más területen szintén hasznos együttműködő partnernek bizonyult. A továbbképzések regionális központokban való megszervezése, a katolikus pedagógusok szaknévsorba való bevonása, az iskolák gazdasági ellenőrzésének megszervezése, a gazdasági vezetők végzettségé-

116 MSzKL I.4.1. ISzK 1996. december 18-i előkészítő ülés iratai, benne Kállay Emil *Visszatekintés az elmúlt egy évre* című, dátum nélküli elnöki beszámolója.

117 Három rend nem közölt adatokat. MSzKL I.4.1. ISzK 1996. december 18-i előkészítő ülés iratai, benne Kállay Emil *Visszatekintés az elmúlt egy évre* című, dátum nélküli elnöki beszámolója.

118 MSzKL I.4.1. ISzK 1998. február 18-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

119 MSzKL I.4.1. ISzK ÁB 1998. április 22-i és 1998. június 4-i ülések jegyzőkönyvei.

nek felülvizsgálata mind előnyös kezdeményezésnek bizonyultak az ISzK számára is. Szintén a KPSzTI vállalta magára a katolikus iskolák dolgozóira vonatkozó etikai kódex összeállítását, a szaktanárok továbbképzését, az üzemi tanácsok kötelező felállítására vonatkozó információk továbbítását.¹²⁰ Ugyancsak a KPSzTI adott tájékoztatót a kerettantervről, a közoktatási törvény és az érettségi változásairól, az iskolák pedagógiai programjának, szervezeti és működési szabályzatának és belső szabályzatainak kidolgozásáról, a pályázati lehetőségekről, a középiskolai felvételi vizsgák rendszeréről, az igényelhető sporttámogatásról, valamint az állami kiegészítő normatíva ügyéről. Sőt a KPSzTI felajánlotta, hogy – saját kérelemre – belső törvényességi és szakmai felülvizsgálatokkal segíti a szerzetesrendek által fenntartott iskolákat az állami átvilágítások és ellenőrzések előtt.¹²¹

Mivel a KPSzTI megalakulásával megoldódott az ISzK által korábban felvállalt szakfelügyelet és szaktanácsadás problémája, így az ISzK a tagintézményei tanárainak katolikus szellemű lelki továbbképzésére fókuszálhatott. Jelenits István a plenáris ülésen a Katolikus Nevelés Kongregációjának különböző dokumentumait ismertette, kitérve a katolikus iskolában folyó nevelés vallásos dimenziójára.¹²²

Az ISzK bekapcsolódott az országos és egyházi évfordulós rendezvényekbe. A piaristák kezdeményezésére és szervezésében a 2000. jubileumi év keretében *Hit, haza – Tanító-szerzetesrendek az 1000 éves Magyarországon* címmel találkozót szerveztek a szerzetesi iskolák öregdiákjai, tanárai és növendékei számára a Budapesti Kongresszusi Központban. Sor került Sik Sándor *István király* című drámájának bemutatójára.¹²³ Az ISzK csatlakozott a szerzetesrendek 1950-es elhurcolásának 50. évfordulója tiszteletére rendezett megemlékezéshez is.¹²⁴

Az ISzK a 2000. évben – egy évtizeddel a katolikus iskolák újraindulása után – megfogalmazta, hogy a társadalom felismerte a katolikus iskolák jelentőségét. Bár a kezdetben tapasztalt ellenállás után nagy igény mutatkozott a katolikus iskolák iránt, a rendelkezésre álló erők miatt az új iskolák felvállalásakor óvatosságra intett.¹²⁵

3.2.3.5. Megemlékezés a szerzetesrendek feloszlásának 50. évfordulóján

Az MRK és az FSzK közös együttműködésének szép példája a szerzetesrendek 1950-es szétszórásának 50. évfordulója tiszteletére 2000 nyarán rendezett megemlékezés. A folyamatot Pálos Antal jezsuita atya¹²⁶ kezdeményezése indította be, aki Várnai Jakab FSzK elnöknek írt levelében kifejtette, hogy „jó lenne az évforduló kapcsán a

120 MSzKL I.4.1. ISzK 1998. szeptember 30-i plenáris ülés, ISzK ÁB 1998. október 28-i ülés jegyzőkönyvei.

121 MSzKL I.4.1. ISzK 1999. február 24-i, 1999. szeptember 22-i, 1999. december 16-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

122 MSzKL I.4.1. ISzK 2000. február 23-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

123 MSzKL I.4.1. ISzK ÁB 2000. február 9-i, 2000. május 10-i ülések, ISzK 2000. február 23-i, 2000. szeptember 27-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

124 MSzKL I.4.1. ISzK ÁB 2000. május 10-i ülés jegyzőkönyve.

125 MSzKL I.4.1. ISzK 2000. február 23-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

126 Pálos Antal (1914–2005) jezsuita szerzetes, akinek 1950 után – a szétszórásban lévő rendi fiatalok előjárójaként – az volt a fő feladata, hogy megszervezze az illegálisban élő jezsuiták új életkörülményeit és ébren tartsa az összetartozás tudatát. 1954-ben tartóztatták le először, összesen száznégy és fél hónapot töltött különböző börtönökben. VICZIÁN JÁNOS: Pálos Antal SJ. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon X. Oltal – Pneu*, Szent István Társulat, Budapest, 2005, 480.

magyar szerzetescsaládok összefogása annak érdekében, hogy a társadalom minél szélesebb rétege ismerje meg a teljes valóságot."¹²⁷

A konferenciák elnökei a tagintézményektől bekérték a megemlékezés formáira vonatkozó javaslatokat. Bár felmerült olyan ötlet is, hogy a Hősök terén összegyűlt szerzetesek egy leponyvázott teherautó mögött – útközben megállva az Andrássy út 60. előtt – vonuljanak el a bazilikáig, a nagy többség egy kevésbé látványos, nem annyira demonstratív megemlékezést támogatott. Ahogy Tímár Ágnes nővér¹²⁸ fogalmazott: „*Mi magunk hogy szólhatnánk önmagunkért, hiszen szenvedni sem a magunk nevében szenvedtünk.*”¹²⁹

Az FSzK és az MRK vezetősége az ünnepség szervezése miatt többször ülésezett.¹³⁰ Itt körvonalazódott a megemlékezés végleges formája és tartalma. Időközben kérték az egyes szerzetesrendeket, hogy az egyházi és társadalmi megemlékezések háttéranyagának biztosításához minden rend közölje azon rendtagok nevét, akik üldöztetést, börtönbüntetést szenvedtek az 1950–1989 közötti időszakban. Megtették továbbá az első lépéseket az „*állami oldalról történő kutatások*” megkezdéséhez.¹³¹

A konferenciák központi ünnepségére szóló meghívót több püspök és a nuncius is elfogadta, és részt vettek a szerzetesrendek közös megemlékezésén. A Magyar Katolikus Püspöki Kar a szerzetesrendek működési engedélye megvonásának 50. évfordulója alkalmából körlevelet bocsátott ki, amelyet június 4-én minden templomban felolvastak.

A központi rendezvényt 2000. június 9-én tartották a budapesti Szent Imre Gimnázium dísztermében. Itt emlékező tanúságtételek hangzottak el a különösen súlyos meghurcoltatásnak kitett női és férfi rendek képviselőitől. Az ünnepély után szentmisét mutattak be a ciszterci templomban, amelynek főcelebránsául Paskai László bíborost kérték fel. Ezt követően a szerzetesek egész éjszakán át tartó virrasztást szerveztek.¹³²

3.2.3.6. Külföldi kapcsolatok

A szerzetesrendek az újrainduláshoz komoly külföldi segítséget kaptak. Ausztriából, Belgiumból és Amerikából is küldtek az ottani egyházi személyek anyagi támogatást az MRK-nak.¹³³ Belgiumban Priscilla Celi nővér pártfogolta a magyar szerzetesnővérek ügyét, közvetítésével számos segélyszállítmány érkezett Magyarországra, és ő maga többször személyesen látogatta meg az itteni nővérközösségeket.¹³⁴ Amerikában Mary Evans nővér koordinálta a magyar női rendek támogatását.¹³⁵ Az Amerikai Szerzetes-

127 MSzKL I.3.e. Megemlékezés a szerzetesek szétszórásának 50. évfordulóján (= I.3.e.5.) Pálos Antal 2000. január 24-én kelt levele Várnai Jakabhoz.

128 Tímár Ágnes (1928–2020) ciszterci nővér, apátnő. Az illegalitás éveiben létrehozott Boldogasszony Háza közösség alapítója. 1961 és 1968 között – mivel a bíróság a közös szerzetesi életet az államrend megdöntésére irányuló tevékenységnek minősítette – börtönben volt. BALOGH MARGIT – (rendfőnöki közlés): Tímár Ágnes O.cist. In: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XIII. Szentl – titán*, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 965.

129 MSzKL I.3.e.5. Tímár Ágnes O.Cist apátnő 2000. február 3-i levele Pálos Antalhoz.

130 MSzKL I.2.1. MRK–FSzK 2000. február 10-i, 2000. március 13-i együttes ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.3.e.5. MRK–FSzK 2000. március 1-jei együttes ülés jegyzőkönyve.

131 MSzKL I.3.e.5. MRK–FSzK 2000. március 1-jei együttes ülés jegyzőkönyve.

132 MSzKL I.3.e.5. MRK–FSzK 2000. március 1-jei együttes ülés jegyzőkönyve.

133 MSzKL I.2.1. MRK 1991. augusztus 5-i, 1995. április 4-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

134 MSzKL I.2.1. MRK 1992. május 4-i, 1995. október 9-i elnökségi ülések, MRK 1998. február 2-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

135 MSzKL I.2.1. MRK 1993. április 5-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

nők Konferenciája anyagi alapot létesített arra, hogy Magyarországról nővérek mehessenek Amerikába egyetemi tanulmányokat folytatni. Ezzel a lehetőséggel az MRK eleinte nem tudott élni, mert annyira nagy szükség volt itthon is a fiatal nővérekre, hogy nem tudták őket hosszabb időre nélkülözni. Később azonban mód nyílt arra, hogy rövidebb időszakra, főleg nyáron néhány nővér kiutazzon Amerikába, főleg nyelvtanulás céljából. Ezt a programot az Amerikai Püspöki Kar Közép- és Kelet-Európát Segítő Irodája, valamint a különböző amerikai nővérközösségek támogatták.¹³⁶ Szintén a magyar nővérek nyelvtanulását, idegennyelvi ismereteinek gyakorlását segítette, hogy néhány amerikai nővér Budapesten nyelvi kurzusokat tartott a jelentkezőknek.¹³⁷ Az amerikai Hilton Alapítvány támogatást nyújtott az MRK-nak, illetve pályázati úton egy-egy női rend tevékenységét és konkrét projektjét is finanszírozta.¹³⁸ A németországi segítség főként a Renovabis szervezeten¹³⁹ keresztül érkezett hazánkba, amelynek szerzetesi képviselője, Waltraud Schulte nővér személyesen látogatott el Magyarországra.¹⁴⁰ A támogatást szintén pályázati úton nyújtó holland Communicantes segélyszervezet anyagilag járult hozzá a magyar nővérek továbbtanulásához és diplomaszerezéséhez, illetve a közös szerzetesi iroda eszköz- és irodagép-állományának korszerűsítéséhez.¹⁴¹

Mind az MRK, mind az FSzK a megalakulás után gyorsan felvette a hivatalos kapcsolatokat a szerzetesek nemzetközi szervezeteivel.

A női rendek már 1992 tavaszán képviselőt küldtek az UISG (Unione Internazionale Superiori Generali – Szerzetesrendi Előljárónők Konferenciájának Nemzetközi Uniója) római találkozójára.¹⁴² A szervezet 1995-ben tartott gyűlésén – ahol a résztvevők egyébként személyesen köszönthették II. János Pál pápát a születésnapján – az MRK alelnökét, Bányai Ilona nővért megválasztották a közép- és kelet-európai régió egyik felelősének.¹⁴³

A volt kommunista országok szerzetesnői – sajátos problémáik megtárgyalására és a hasznos tapasztalatok cseréjére – külön egyesületben tömörültek. A belorusz, orosz, ukrán, koszovói, albán, cseh, szlovák, lengyel, román, litván és horvát nővérek közös munkájába a magyar szerzetesnők is bekapcsolódtak. Az MRK képviselője először 1993 tavaszán vett részt a Közép- és Kelet-Európai Szerzetesnők Konferenciájának Varsóban tartott rendezvényén.¹⁴⁴ A következő években megtartott olmützi, pozsonyi és prágai

136 MSzKL I.2.1. MRK 1995. október 16-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

137 MSzKL I.2.1. MRK 1993. február 3-i, 1993. augusztus 10-i, 1993. október 4-i, 1994. február 19-i, 1996. augusztus 1-jei elnökségi ülések, MRK 1993. augusztus 24-i, 1994. január 29-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

138 MSzKL I.2.1. MRK 1992. augusztus 10-i, 1993. június 8-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

139 A Renovabist freisingi központtal 1993-ban hozta létre a német püspökkari konferencia közép- és kelet-európai szolidaritási segélyszervezetként. Szociális, karitatív, társadalmi és lelkipásztori jellegű anyagi és nem anyagi támogatást nyújt 3 régió 27 országában, többek között Magyarországnak is. A Renovabis támogatásait pályázatokon lehet igényelni. DIÓS ISTVÁN: Renovabis. In: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XI. Pob – Sep*, Szent István Társulat, Budapest, 2006, 571.

140 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1996. április 24-i, 1997. június 18-i ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 1997. július 1-jei elnökségi ülés jegyzőkönyve.

141 MSzKL I.2.1. MRK 1998. március 11-i, 1999. október 13-i elnökségi ülések, MRK 2000. február 3-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

142 MSzKL I.2.1. MRK 1992. május 4-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

143 MSzKL I.2.1. MRK 1995. október 9-i elnökségi ülés, MRK 1995. október 16-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

144 MSzKL I.2.1. MRK 1992. december 2-i, 1993. június 8-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

üléseken szintén megjelentek az MRK elnökségi tagjai.¹⁴⁵ Az 1999-es találkozó megszervezésére már az MRK vállalkozott. A rendezvényre 1999. július 6. és 9. között Budapesten, a Miasszonyunkról nevezett Iskolanővérek Knézich utcai rendházában került sor. A posztkommunista országból érkezett nővéreknek Őrsy László jezsuita és Várnai Jakab ferences atyák tartottak előadást. A zárórendezvényre az MRK meghívta a magyar férfi szerzeteselőjárókat is, kiváltva ezzel a hagyományos éves országos szerzetesi találkozót.¹⁴⁶ A konferenciát követő napra próbálták a térség férfi szerzeteselőjáróit összehívni egy találkozóra, ahol a régió specifikus helyzetének fényében a szerzetesrendek helyzetéről tanácskoztak volna. A megbeszélés azonban az érdeklődés hiányában – mivel a felhívásra egyedül csak a zágrábi elnök jelzett vissza – elmaradt.¹⁴⁷

A magyar szerzetesi konferenciák aktívan bekapcsolódtak az európai szerzetes-előjárói konferenciákat tömörítő UCESM (Unio Conferentiarum Europaearum Superiorum Maiorum – Szerzetesrendi Előjárók Európai Konferenciáinak Uniója) rendezvényeibe. Így a kétévente megrendezett közgyűléseken, az 1995-ös freisingi, 1997-es római és 1999-es ülésen is képviseltette magát mind az MRK, mind az FSzK.¹⁴⁸ Az FSzK elnökét, Várnai Jakab atyát 1997-ben beválasztották a szervezet elnökségébe, 1999-ben pedig alelnökké választották.¹⁴⁹ Ebben az időben az UCESM vezetőségével szoros kapcsolat alakult ki, többször ellátogattak Magyarországra. Françoise Petit belga nővér, az UCESM alelnöke részt vett és előadást tartott az MRK 1996 tavaszán Dobogókőn megrendezett plenáris ülésén.¹⁵⁰ Az 1998 őszi Debrecenben megrendezett szerzetesek országos találkozására meghívást kapott az UCESM újonnan választott teljes vezetősége, és megtisztelték jelenlétükkel a Közép- és Kelet-Európai Szerzetesnök Konferenciájának 1999-es budapesti rendezvényét is.¹⁵¹

A magyar rendi előjárók a szomszédos országok szerzetesi konferenciáival hasonlóan jó viszonyt ápolnak. Az FSzK és az osztrák szerzetes-előjárói konferencia kapcsolata és együttműködése még az FSzK hivatalos megalakulása előtt megkezdődött, és utána ugyanúgy töretlenül folytatódott. Az osztrák férfi előjárók rendszeresen meghívták magyar rendfőnököket saját konferenciáik őszi üléseire.¹⁵² Az osztrák és a magyar női rendek ugyanúgy keresték a lehetőséget a kooperációra.¹⁵³ A romániai férfi előjárók szintén meghívták ülésekre az FSzK képviselőjét.¹⁵⁴ A spanyol előjárói konferencia által

145 MSzKL I.2.1. MRK 1993. október 4-i, 1996. augusztus 1-jei elnökségi ülések, MRK 1995. október 16-i, 1997. szeptember 25–28-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

146 MSzKL I.2.1. MRK 1998. június 25-i elnökségi ülés, MRK 2000. február 3-i plenáris ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1999. május 28-i ülés, FSzK 1999. szeptember 15-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

147 MSzKL I.1.1. FSzK 1998. szeptember 9-i, 1999. szeptember 15-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

148 MSzKL I.2.1. MRK 1995. november 17-i, 1999. október 13-i elnökségi ülések, MRK 1997. szeptember 25–28-i plenáris ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1997. október 25-i ülés, FSzK 1996. január 17-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

149 MSzKL I.1.1. FSzK 1998. január 14-i, FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 2000. február 3-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

150 MSzKL I.2.1. MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

151 MSzKL I.2.1. MRK 1998. május 20-i elnökségi ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK 1998. szeptember 9-i, 1999. szeptember 15-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

152 MSzKL I.1.1. FSzK 1992. szeptember 24-i plenáris ülés jegyzőkönyve, 1997. január 22-i plenáris ülés, elnöki beszámoló, FSzK ÁB 1993. január 21-i, 1999. november 4-i, 2000. január 5-i, 2000. november 15-i ülések jegyzőkönyvei.

153 MSzKL I.2.1. MRK 1995. október 16-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

154 MSzKL I.1.1. FSzK 2000. szeptember 20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

Madridban rendezett hivatásgondozói és ifjúságpasztorációs találkozón is részt vettek a magyar nővérek,¹⁵⁵ az 1998-as angliai, a szerzetesi élet jövőjéről szóló nyári egyetemre pedig mindkét magyar konferencia elküldte képviselőjét.¹⁵⁶

3.2.3.7. Kapcsolatok a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciával

Az újraindulás idején a szerzetesrendek azt tapasztalták, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia nem volt felkészülve a szerzetesekkel való együttműködésre. A szerzetesség negyvenéves illegálitásba kényszerítése idején a püspökök egyszerűen „elszoktak” attól, hogy számba vegyék a szerzetesintézmények igényeit, így kezdetben nem is nyújtottak számukra kellő támogatást. Például az 1991-es pápalátogatás előkészítésénél a püspökök számára csak a szerzetesi statisztikákból lett nyilvánvaló, hogy milyen nagy számban éltek szerzetesek Magyarországon, akik közül sokan szerettek volna részt venni a pápalátogatás programjain.¹⁵⁷ Ezért az MRK és az FSzK kezdeti törekvései arra irányultak, hogy a szerzetesség jelenlétét nyilvánvalóvá tegyék az egyházmegyéék vezetői számára. Sürgették a kapcsolatteremtés minden módját: meghívták a püspököket a szerzetesi eseményekre, rekollekciókra, plenáris ülésekre.¹⁵⁸ Kifejezték igényüket, hogy a püspökkari konferencia azon ülésein, ahol a szerzetességet is érintő témákat tárgyalnak, a szerzetesek részéről is legyen jelen egy referens.¹⁵⁹ Később ezt a kívánságot kiterjesztették az MKPK Gazdasági Bizottságának üléseire, ahol az állami támogatás tényleges elosztása zajlott. Mindkét konferenciát Havasi József szalézi atya képviselte az MKPK ülésein, de a szerzetesek reprezentációjára kevés alkalom adódott.¹⁶⁰ 1995-ben fogalmazódott meg az igény az MKPK, valamint az FSzK és az MRK közös, vegyesbizottsági formájú tanácskozására, a püspökök és a szerzetesek viszonyának rendszeres ápolására.¹⁶¹ Az MKPK évente kétszeri találkozót javasolt, és kérte, hogy a szerzetesek foglalják össze, hogy miről szeretnének tárgyalni.¹⁶² Az első közös tanácskozásra 1996. szeptember 11-én került sor, ahol gazdasági ügyekről, a katolikus iskolákról, illetve az evangélikációs tevékenység összehangolásáról esett szó.¹⁶³ A következő, rendszeressé váló üléseken többek között az állami támogatás szétosztási módját, a hivatásgondozás szükségességét, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola indulását vitatták meg.¹⁶⁴

155 MSzKL I.2.1. MRK 1994. február 19-i, 1995. május 13-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

156 MSzKL I.1.1. FSzK 1998. január 14-i plenáris ülés, FSzK ÁB 1998. február 9-i ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 1998. február 2-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

157 MSzKL I.2.1. MRK 1991. június 18-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

158 MSzKL I.2.1. MRK 1991. szeptember 2-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

159 MSzKL I.1.1. FSzK–MRK ÁB 1992. szeptember 24-i együttes ülés, FSzK ÁB 1993. január 21-i ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK–FSzK ÁB 1992. szeptember 24-i együttes ülés, MRK 1993. február 3-i elnökségi ülés jegyzőkönyvei.

160 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1993. április 16-i, 1994. január 20-i ülések jegyzőkönyvei.

161 MSzKL I.1.1. FSzK 1995. szeptember 6-i plenáris ülés, FSzK ÁB 1996. március 13-i, 1996. április 24-i ülések jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 1996. május 2-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

162 MSzKL I.2.1. MRK–MKPK 1996. június 10-i tanácskozás jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK 1996. szeptember 11-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

163 MSzKL I.2.1. MRK–FSzK–MKPK 1996. szeptember 11-i tanácskozás jegyzőkönyve.

164 MSzKL I.2.1. MRK–FSzK–MKPK 1997. március 4-i tanácskozás jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1998. október 1-jei [1998. június 25.], 1998. november 25-i ülések, FSzK 2000. január 19–20-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

3.2.4. „...szorgalmazni az általános és szerzetesi kiképzést és továbbképzést”

3.2.4.1. Felsőoktatás

A férfi rendek részéről viszonylag hamar, már 1992-ben felmerült egy közös hittudományi főiskola felállításának ötlete. Rövid távon nem tűnt megoldhatónak a működtetés, hiszen a szerzetesrendek nem rendelkeztek megfelelő épülettel, tanári karral, anyagi fedezettel, de hosszabb távon gondolkodva sokan már ekkor pártolták az elképzelést.¹⁶⁵ A közös főiskola terve évről évre visszatérő témája maradt az FSzK üléseinek, és lassan körvonalazódni látszódtak a megvalósulás keretei is.¹⁶⁶ A rendi előjárók leszögezték, hogy egy közös hittudományi főiskola felállítása a szerzetesek közti együttműködést szolgálná, de használatát nem tennék kötelezővé a rendek számára. Egy központi helyen, mindenképpen Budapesten létrejövő iskolában gondolkodtak. A közös képzés megvalósítását sürgette a magyar felsőoktatás első önálló törvényi szabályozása, az 1993. évi 80. törvény is. A négy hittudományi főiskolát fenntartó rend – a bencések, a ciszterciak, a ferencesek és a piaristák – vezetői 1995 júniusában elhatározták, hogy egyesítik erőiket olyan módon, ami szükséges az akkreditáció elvárásainak teljesítésére. Egyetértettek abban, hogy az addigi szerzetesi hittudományi főiskolák nevei közül egyiket sem viszik tovább, hanem megegyeztek az alapítandó közös intézmény új nevében: ettől kezdve az iskola Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolai Szövetségként szerepelt.¹⁶⁷ A rendek 1997-ben beadták az integráció elismertetésére vonatkozó kérelmünket. A kulturális kormányzat a kérelmet a világbanki támogatás keretében megvalósítandó integráció kategóriájába utalta, majd az intézményfejlesztési tervet 1998-ban kiváló minősítéssel elfogadta. A Sapientia által a világbanki forrásokra épülő „Felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alapnál” (FEFA) benyújtott pályázat is sikeresnek bizonyult, ebből valósult meg a főiskola székhelyének, a Piarista Rend Duna-parti épülete Erzsébet-híd felé eső szárnyának felújítása.¹⁶⁸ Időközben azonban – a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolai Szövetség parlamenti jóváhagyásának kérelme előtt – a ciszterci rend kihátrált az együttműködésből, így csupán a bencések, a ferencesek és a piaristák vettek részt az integrációban.¹⁶⁹ A három rend előjárói 1999. március 1-jén létrehozták a Fenntartói Konferenciát, amelynek elnöke két évre Várnai Jakab lett. Elfogadták a Szervezeti és Működési Szabályzatot, kidolgozták a Gazdálkodási Szabályzatot, valamint a Tanulmányi és Vizsgaszabályzatot. Ekkor a főiskola szentszéki jóváhagyása már az utolsó stádiumban volt.¹⁷⁰ A Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola hivatalosan 2000. január 1-jén jött létre. Az intézményben három szakon – teológus, hittanár és pasztorális munkatárs – kezdődött meg a képzés.¹⁷¹

165 MSzKL I.1.1. FSzK 1992. szeptember 24-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

166 MSzKL I.1.1. FSzK 1993. június 17-i plenáris ülés, FSzK 1994. január 20-i, 1995. október 30-i ülések jegyzőkönyvei.

167 Szerdahelyi Csongor interjúja Várnai Jakab ferences szerzetessel. A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája (MSzKI) irattára. *Interjúk a rendszerváltozás koráról 25.*

168 Szerdahelyi Csongor interjúja Várnai Jakab ferences szerzetessel. A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája (MSzKI) irattára. *Interjúk a rendszerváltozás koráról 25.*; MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1998. június 25-i, 1999. május 28-i ülések, FSzK 1998. szeptember 9-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

169 MSzKL I.1.1. FSzK 1999. január 20-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

170 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1999. május 28-i ülés jegyzőkönyve.

171 MSzKL I.1.1. FSzK 1999. szeptember 15-i plenáris ülés, FSzK ÁB 2000. január 5-i ülés jegyzőkönyvei.

Az MRK – felismerve a női rendek arra irányuló igényét, hogy a fiatal szerzetesnők rendi aszkétikus-spirituális nevelését komoly teológiai tanulmányok alapozzák meg és egészítsék ki, illetve a II. vatikáni zsinat *Perfectae caritatis* kezdetű dekrétumának 18. pontja értelmében, amely szerint „*A (szerzetes) intézmények korszerű megújítása leginkább a rendtagok képzésétől függ*” – már 1992-től elkezdett biblikus, dogmatikus, pszichológiai képzéseket tartani különböző célcsoportok: jelöltek, novíciusmesternők és előljárók részére. A női rendek közös főiskolai képzésének gondolata az amerikai, segíteni szándékozó nővérekkel folytatott eszmecsere során fogalmazódott meg. Mivel a magyar szerzetesnők eleinte nem tudtak élni az amerikai partnerek által a fiatal nővérek külföldi képzésére tett ajánlattal, automatikusan felmerült az a lehetőség, hogy – esetlegesen amerikai anyagi támogatással, de – helyben, Magyarországon, az összes női rend számára elérhető formában valósuljon meg egy szerzetesnők számára indított teológiai főiskola.¹⁷² A korábbi képzési formákra támaszkodva egy négyéves szerzetesnői felsőoktatási intézmény körvonalai 1994-ben kezdtek kibontakozni. A megvalósítás előtt két lehetséges út nyílt: az MRK vagy egy független főiskolát alapít, vagy csatlakozik egy már meglévő főiskolához, annak kihelyezett tagozatát létrehozva. Adminisztratív és anyagi szempontból mindenképpen az utóbbi megoldás látszott reálisnak. A pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskola budapesti kihelyezett tagozatként befogadta a Sophia névre keresztelt női teológiai főiskolát.¹⁷³ Ezt az együttműködést a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia is jóváhagyta.¹⁷⁴ Az MRK létrehozta a Magistra Hungarica Alapítványt a szerzetesnők képzése anyagi fedezetének biztosítására.¹⁷⁵

A Sophia ünnepélyes évnyitójára és Veni Sancte miséjére 1994. szeptember 10-én a piaristák Mikszáth Kálmán téri rendházának kápolnájában került sor. Az első tanévben 17 különböző női rend tagjai kezdték meg itt tanulmányaikat.¹⁷⁶ A Sophia igazgatónői teendőit Baternay Ágota Sacré Coeur-nővér látta el.¹⁷⁷ A következő tanévben a Sophia állandó helyet kapott a Magyarok Nagyasszonya rend Szerb Antal utcai otthonában.¹⁷⁸

A főiskolán oktatott teológiai ismeretek a rendek egyéni lelkiségének nyújtottak biblikus, liturgikus és pasztorális kiegészítő háttérrel, megalapozták a szerzetesnői spirituális identitást, nagy hangsúlyt fektetve a női személyiség sajátos értékeinek egyéni fejlesztésére, a felelősségteljes és elkötelezett szolgálatra való felkészítésre. A szerzetesnők a nem papi lelkipásztori tevékenységre készültek fel, tanulmányaikat lelkipásztori asszisztens, hitoktató vagy hittanári diplomával zárták. Az első évfolyam növendékei 1998-ban fejezték be tanulmányaikat. A hallgatók Magyarország és Erdély minden tájékáról érkeztek. Egyéb elfoglaltságaik miatt oktatásukat csak tömbösítve lehetett megvalósítani.¹⁷⁹

A férfi rendek által 1995-ben kezdeményezett közös szerzetesi hittudományi főiskola terve a bencés anyaintézmény révén érintette a Sophiát is. Az MRK elnöksége támogatta

172 MSzKL I.2.1. MRK 1993. augusztus 24-i rendkívüli ülés jegyzőkönyve.

173 MSzKL I.2.1. MRK 1994. január 29-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

174 MSzKL I.2.1. MRK 1994. február 19-i, 1994. március 18-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

175 MSzKL I.2.1. MRK 1994. március 18-i, 1995. május 13-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

176 MSzKL I.3.e.1. 1994. augusztus 29-i 48. sz. értesítő; MSzKL I.2.1. MRK 1994. szeptember 10-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

177 MSzKL I.2.1. MRK 1995. február 14-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

178 MSzKL I.2.1. MRK 1995. augusztus 18-i elnökségi ülés, MRK 1997. február 1-jei plenáris ülés jegyzőkönyvei.

179 MSzKL I.2.1. MRK 1997. április 9-i elnökségi ülés, MRK 1997. szeptember 25–28-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

a női teológiai főiskola betagozódását a szerveződő közös intézménybe, de a megvalósulásig, a Sapientia létrejöttéig még évek teltek el.¹⁸⁰ A Sophia 2000. január elsejétől működött a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tagozataként, az addigi feltételek mellett.

3.2.4.2. Tanfolyamok

A Megszentelt Élet Intézményeinek és az Apostoli Élet Társaságainak Kongregációja titkára, Francisco Javier Errázuriz Ossa 1993 tavaszán előadást tartott az MRK és az FSzK közös plenáris ülésén. Beszédében két témát járt körül: a Szentszék elvárásait a magyarországi szerzetesi élettel kapcsolatban, illetve a szerzetesi életre jelentkezők képzési módjait.¹⁸¹ Ennek ismeretében nem meglepő, hogy mindkét konferencia kiemelten fontosnak tartotta a szerzetes-utánpótlással foglalkozó magisztrák és magiszterek oktatását. A férfirendek évi egy alkalommal, általában ősszel ún. nevelői találkozókat szerveztek. Az első ilyen rendezvényre 1995 őszén Esztergomban került sor,¹⁸² a következőt egy év múlva Pannonhalmára szervezték.¹⁸³ A következő három évben a hagyományosá vált őszi találkozót – a jezsuitáknak köszönhetően – Dobogókőn tartották.¹⁸⁴ Ezek a tanácskozásnak indult találkozók idővel továbbképzéssé bővültek.

Az MRK már 1993-ban tartott egyhetes lelkigyakorlatos továbbképzést a szerzetes-iffjúsággal foglalkozó nevelők részére.¹⁸⁵ Egy 1995-ben készített igényfelmérés alapján megállapították, hogy a női rendek közül legalább ötven fő érdeklődött egy majdan induló, hat alkalommal egy-egy hétig tartó novíciustestvérképzés iránt. Szegeden került sor 1996 nyarán az első ilyen jellegű továbbképzésre, majd Érden folytatódott a kurzus.¹⁸⁶ 1998 tavaszán Dobogókőn rendeztek ún. „novícia-hetet”.¹⁸⁷

A női szerzetesrendek a rendi előjárók képzésére szintén nagy hangsúlyt fektettek. Elsősorban a többnapos plenáris üléseken kínálgott erre alkalom, ám már azokat megelőzően, 1994 őszén Dobogókőn rendeztek számukra kommunikáció témájú továbbképzést.¹⁸⁸ A következő találkozón a fogadalmak és a közösségi élet témáját járták körül.¹⁸⁹ Ezenkívül rendeztek önismereti és a tartományi gyűlés gyakorlati levezetésére, valamint aktuális gazdasági ismeretekre és irattárrendezésre vonatkozó képzéseket.¹⁹⁰ Két elismert külföldi kánonjogász nővér – az egyikük Rómából, a másikuk az Egyesült Államokból érkezett – 1999-ben tanulmányi napot tartott a női rendek előjárói-

180 MSzKL I.2.1. MRK 1995. november 17-i, 1996. április 9-i, 1996. május 2-i elnökségi ülések, MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

181 MSzKL I.2.1. MRK–FSzK 1993. április 14-i együttes plenáris ülés jegyzőkönyve.

182 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1995. július 24-i, 1995. október 30-i ülések, FSzK 1995. szeptember 6-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

183 MSzKL I.1.1. FSzK 1996. január 17-i, 1996. szeptember 11-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

184 MSzKL I.1.1. FSzK ÁB 1997. június 18-i ülés, FSzK 1998. szeptember 9-i, 1999. szeptember 15-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

185 MSzKL I.2.1. MRK 1992. december 2-i, 1993. február 3-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

186 MSzKL I.2.1. MRK 1995. augusztus 18-i, 1995. október 9-i, 1996. május 2-i, 1996. augusztus 1-jei elnökségi ülések, MRK 1995. október 16-i, 1996. május 18–20-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

187 MSzKL I.2.1. MRK 1998. február 2-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

188 MSzKL I.2.1. MRK 1994. augusztus 22-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

189 MSzKL I.2.1. MRK 1995. február 14-i elnökségi ülés, MRK 1995. április 18–21-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

190 MSzKL I.2.1. MRK 1998. március 11-i, 1998. május 20-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

nak.¹⁹¹ Az MRK 1998 tavaszától folyamatosan szervezett lelkipásztor-képző kurzusokat jelöltmesternők, novíciamesternők és elöljárók részére, valamint személyesen kísért lelkipásztorok tartására képezték ki szerzetesnőket.¹⁹²

Az iskolafenntartó rendek vezetőinek továbbképzéséről az ISzK gondoskodott. A szociális otthonokat fenntartó rendek szakmai továbbképzésére először 1999-ben került sor, ekkor a módosított szociális törvény alkalmazásáról és annak gyakorlati következményeiről esett szó, de felmerült egy későbbi, rendszeres képzés iránti igény is.¹⁹³

A két konferencia közösen valósította meg a rendi gazdasági felelősök, az ökonómusok továbbképzését. A rendszeresre tervezett kurzus első, 1997 nyarán esedékes alkalomával olyan aktuális témákat jártak körül, mint az egyházi jogi személy és egyházi személy fogalma, valamint a nyugdíjbiztosítási pénztárra, a pedagógusok bérfejlesztésére, a KSH adatgyűjtését szolgáló kérdőívekre vonatkozó kérdések.¹⁹⁴

3.2.4.3. Hivatásgondozás

A 20. század második felében nemcsak a szerzetesrendek, hanem az egész egyház különös gondot fordított a hivatásgondozásra. Különösen igaz volt ez az 1990-es években a posztkommunista országokra, így hazánkra is. Megalakulása után az MRK és az FSzK csatlakozott a MKPK által kezdeményezett hivatásgondozói programokhoz. A Bosák Nándor püspök által 1994-ben szervezett találkozón az MRK-t Ulrik M. Monika nővér képviselte. A következő évben szintén Monika nővér, a férfirendek részéről pedig Guba András piarista atya vett részt ezen a rendezvényen.¹⁹⁵ A szerzetesek bekapcsolódtak az MKPK Hivatásgondozási Bizottságának munkájába, amely felvállalta a fiataloknak szóló lelkipásztorok és ministránstalálkozó szervezését, valamint országos konferenciák tervezését.¹⁹⁶ Ez az intézet szervezte meg az egyházmegyei papok és szerzetesek számára 1997 őszén az első, 1999 őszén pedig a második Nemzeti Hivatásgondozó Kongresszust Gödöllő-Máriabesnyőn.¹⁹⁷

Az MRK 1995-től kezdődően saját hivatásgondozói programokat rendezett az összehangoltabb és eredményesebb munka érdekében. A létrehozott „Hivatásgondozó Kör” által kezdeményezett lelkipásztoros továbbképzések központja Szeged lett.¹⁹⁸

4. ÖSSZEGRÖZÉS

A két szerzetes-elöljárói konferencia működésének első évtizedére az útkeresés jellemző. A rendek számára a szétszórtság negyven éve után óriási kihívást jelentett az

191 MSzKL I.2.1. MRK 1999. február 12-i elnökségi ülés jegyzőkönyve.

192 MSzKL I.2.1. MRK 2000. február 3-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

193 MSzKL I.2.1. MRK 1999. október 13-i, 1999. november 19-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

194 MSzKL I.2.1. MRK–FSzK 1997. június 18-i rendi ökonómusok találkozója jegyzőkönyve.

195 MSzKL I.2.1. MRK 1994. november 16-i, 1995. november 17-i elnökségi ülések jegyzőkönyvei.

196 MSzKL I.2.1. MRK 1996. május 18–20-i plenáris ülés jegyzőkönyve; MSzKL I.1.1. FSzK 1996. január 17-i plenáris ülés jegyzőkönyve.

197 MSzKL I.1.1. FSzK 1997. szeptember 10-i, 1999. szeptember 15-i plenáris ülések, FSzK ÁB 1997. október 25-i ülés jegyzőkönyvei; MSzKL I.2.1. MRK 1997. szeptember 25–28-i, 2000. február 3-i plenáris ülések jegyzőkönyvei.

198 MSzKL I.2.1. MRK 1995. augusztus 18-i, 1995. október 9-i elnökségi ülések, MRK 1995. október 16-i plenáris ülés jegyzőkönyvei.

újrakezdés. A konferenciák segítségével egyesíthették erőiket, nem maradtak a kisebb közösségek sem magukra hagyva. A konferenciák az 1990-es években rakták le olyan hagyományok és intézmények alapjait, amelyek a későbbi tevékenységek során hasznosnak és előnyösnek bizonyultak. A külföldi konferenciákkal való kapcsolatfelvétel, a közös titkárság létrehozása, az IszK és a Sapientia Szerzetes Hittudományi Főiskola alapítása mind-mind az összefogás életrevalóságát tanúsította. Nem féltek ugyanakkor elvetni azokat a kezdeményezéseket, amelyek nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Bár az előljárókat kezdetben nagyon leterhelte a rendek újraindításának, az ingatlanok visszaszerzésének gondja, de idővel egyre több energiát tudtak fordítani a közösségek belső életére, az egymással való kapcsolatok kiépítésére. Az MRK és az FSzK együttműködő partnersége a kezdetektől megfigyelhető, számos területen egymást segítve, közösen munkálkodva valósították meg célkitűzéseiket. A gyakorlatban megmutatkozott a Hamer érsek által még 1990-ben idézett, az összefogás fontosságát hangsúlyozó gondolat igazságtartalma:¹⁹⁹ „*Frater adjuvatus a fratre, [quasi] civitas firma. – A testvér, akit testvére segít, olyan, mint az erős város.*”

199 MSzKL I.3.a.1. Jérôme Hamer OP bíborosnak a Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja prefektusának szavai Budapesten 1990. november 16-án a magyarországi férfi és női szerzetesekhez.

SCHANDA BALÁZS

A szerzetesélet újraindulásának jogi keretei

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1989. évi 17. törvényerejű rendelete augusztus 30-án hatályon kívül helyezi a „szerzetesrendek működési engedélyéről” szóló 1950. évi 34. törvényerejű rendeletet.¹ Ennyi volna? Kevesebb mint fél éven belül ezt a szabályozást is hatályon kívül helyezik. A kommunista rendszer kimúlt – a katarzis elmaradt. A szerzetesélet (megszentelt élet), a vallásszabadság súlyos korlátozása 1989-ben megszűnt – a negyven év öröksége, tehertétele azonban nem szűnhetett meg egyik évről a másikra. A jelen tanulmány a visszanyert szabadság jogi kereteinek változását mutatja be.

A szabatos szóhasználat szempontjából fontos jelezni, hogy a kánonjogi kategóriák és a világi jog közötti sajátos eltérés érvényesül: az állami szabályozás összefoglalóan a megszentelt élet minden közösségét „szerzetesrendnek” nevezi, így az apostoli élet társaságait és a világi intézményeket is.

1. AZ EGYESÜLÉSI SZABADSÁG KÉRDÉSE

1988. március 14-én Szendi József veszprémi püspökként még nem kis feltűnést keltett, amikor Grósz Károly miniszterelnökhöz írt levelében – az állam és az egyház jó kapcsolatát új színnel gazdagítva – éppen az egyesülési jogra hivatkozva mutatott rá arra, hogy a szerzetesség korlátozásai abszurdá válnak: *„Ha ma hazánkban lehetőség van arra, hogy akár a homoszexuálisok egyesületi engedélyért folyamodjanak természetellenes hajlamaik csoportos kiélésére, miért kell nemzetközi ügyet csinálni abból, hogy néhány vallásos férfi vagy nő szerzetesi közösségben élje meg vallásos igényét imádság-*

---

¹ 1950. évi 34. törvényerejű rendelet a szerzetesrendek működési engedélyéről:

1. § A Magyar Népköztársaság területén a szerzetesrendek működési engedélye ennek a törvényerejű rendeletnek hatálybalépésével megszűnik. Nem vonatkozik ez a rendelkezés a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítórend működési engedélyére.
2. § Mindazok a szerzetesrendek, amelyek működési engedélyeinek hatálya az 1. § értelmében megszűnik, kötelesek működésüket a Magyar Népköztársaság területén ennek a törvényerejű rendeletnek hatálybalépésekor megszüntetni.
3. § A belügyminiszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben állapítja meg azt, hogy az 1. § alapján mely tanítórendek folytathatják működésüket.
4. § Ez a törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a belügyminiszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben gondoskodik annak figyelembevételével, hogy azoknak a szerzetesrendeknek tagjai, amelyeknek a jelen rendelet értelmében a működési engedélye megszűnik, három hónapon belül a volt rendházakat elhagyják.

ban, tisztaságban, igénytelen szegénységben, hogy természetes családi életükről lemondva a magyar nép nagy családjának szentelje tehetségét és munkáját."²

Az 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról új alapokra helyezte az egyesülési szabadságot, megnyitva a lehetőséget arra, hogy a civil társadalom újjáéledjen és az újonnan alakuló szervezetek bírósági nyilvántartásba vétellel jogi személyiséghez juthassanak.

A politikai szabadságjogok – az egyesülés, a gyülekezés szabadsága, vagy a szabad sajtó – megjelenése megelőzte a tilalom feloldását. Úgy tűnik, hogy a hatalom eróziója, a szabadság visszaszerzése – más szabadságjogokhoz képest – a vallásszabadságot több hónapos késéssel érte el.

A korszakot a társadalom valós állapotával való szembesülés, a válság élménye határozza meg: a szerzetességről olyan kép él a társadalomban, hogy a különféle devianciákkal szemben, a nevelésügy, az egészségügy, a szociális gondoskodás terén tőlük várhat segítséget a társadalom. Sajátos módon nem az egyén természetes joga a megszentelt életformára és a közösségek joga a közös életre, a vallásszabadság áll a középpontban, hanem a társadalmi hasznossággal kapcsolatos várakozások.

2. AZ ÁTMENETI SZABÁLYOZÁS

Az 1989 őszen hatályba lépő szabályozás szerint a szerzetesrendeket a művelődési miniszter tette nyilvántartásba (1989. évi 17. tvr.). A szabályozás szerint nincs szükség sem engedélyre, sem kérelemre, pusztán bejelentésre, melyhez „*csatlolni kell az illetékes egyházi szerv nyilatkozatát arról, hogy a szerzetesrend az egyház szabálya (törvénye) szerint megalakult és az egyház keretében működik.*” Közölni kell a székhelyre, ügyintéző és képviselői szervezetre vonatkozó adatokat. A nyilvántartásba vétel csak akkor tagadható meg, ha ezen elemek valamelyike hiányzik, vagy ha a nyilvántartásba vétel sértené a névkizárólagosság elvét (azonos néven már lenne nyilvántartásba vett szerzetesrend). Szinte a jogi személyek büntetőjogi felelősségének kérdését vetíti előre, hogy miniszter (felhívás után) törli a szerzetesrendet a nyilvántartásból, ha a szerzetesrend működése bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást valósít meg, vagy működése mások joginak és szabadságának sérelmével jár (2. § (1)). Maga a megfogalmazás sajátos viszonyban áll a mindig személyes büntetőjogi felelősséggel – a jogi személyek büntetőjogi felelősségének kérdése csak később merült fel.

A miniszter hivatalból gondoskodott az addig hivatalosan működő közösségek, azaz a Magyar Bencés Kongregáció, a Kegyes Tanítórend Magyar Tartománya, Szent Ferenc Rendjének Magyar Tartománya,³ a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek és a Magyarok Nagymasszonya Társaság Női Betegápoló Szerzetesrend nyilvántartásba vételéről.

A szerzetesekre vonatkozó szabályozással szinte egy időben jogutód nélkül megszűnt az Állami Egyházügyi Hivatal, ugyanakkor az állam tovább lebegtette „*az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulás*”, konkrétan éppen a katolikus püspökök kinevezésének kérdését. Míg a tisztán belföldi választások/kinevezések esetén az érintett felekezetek szabad kezet kapnak, „*az olyan egyházi vezető tisztség*

2 SZENDI JÓZSEF: *Számvetés*, Kökénydomb Művészeti Társaság – „Jót, s jól” dr. Horváth Balázs Alapítvány, Veszprém, 2011, 94–96.

3 Pontosabban: a Kisebbségi Testvérek Rendjének Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Rendtartománya (a szerk.).

betöltése, amely nem a magyar joghatóság alá tartozó szerv hatáskörébe tartozik, az illetékes külföldi szervvel való külön megállapodás alapján történik.” Úgy tűnik, a kormányzat a Szentszékkal 1964-ben aláírt okmány⁴ helyett új megállapodás megkötésére készült, és azzal számolt, hogy addig a hozzájárulást a Népköztársaság Elnöki Tanácsa adná meg (1989. évi 14. tvr.). Mintha a főkegyúri jog hosszú árnyéka nem lett volna eleve összeegyeztethetetlen a vallási közösségek szabad működésével...

Mindeközben zajlanak a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások és a megszülető megállapodás nyomán elfogadott alkotmánymódosítás értelmében 1989. október 23-ával a Népköztársaság Elnöki Tanácsa is megszűnik.

3. 1990: TÖRVÉNY VÉDTE SZABADSÁG

Az Országgyűlés 1990. január 24-én elfogadta a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt. Ez hatályon kívül helyezte az 1989. évi 17. törvényerejű rendeletet.

Az új törvény elfogadása és hatályba lépése közötti bő két hetes időszakban az előző rendszer két fontos, bilaterális dokumentumának sorsát is rendezni kellett. 1990. február 6-án a Magyar Köztársaság Minisztertanácsa és a Magyar Katolikus Püspöki Kar felbontotta „a Magyar Népköztársaság kormánya és a Magyar Püspöki Kar között Budapesten 1950. VIII. 30: létrejött megállapodást”. Három nappal később az állam és az Apostoli Szentszék között 1964-ben létrejött okmány felbontására is sor került.

A szerzetesrendek az új törvény szerint bírósági nyilvántartásba vétellel nyerhettek jogi személyiséget (13. § (3) „Az egyház vallásos célra létesülő önálló szervezete (szerzetesi szervezet stb.) akkor válik jogi személlyé, ha – képviselőjének bejelentése alapján – a bíróság nyilvántartásba veszi. A bejelentésben közölni kellett a szervezet székhelyét, ügyintéző és képviselői szervét. A bejelentéshez csatolni kellett az illetékes egyházi szerv nyilatkozatát arról, hogy a szervezet az egyház szabályai szerint megalakult, és az egyház keretében működik.(...)” Fontos hangsúlyozni, hogy a bejelentéssel már nem működési engedélyről van szó. A nyilvántartásba vételnek egyszerű gyakorlati okai vannak, az állam által elismert jogi személyiség feltétele, azonban egy olyan közösség is szabadon működhetne, mely nem él e lehetőséggel, pusztán nem lenne lehetősége arra, hogy a közösség nevében szerezzen jogokat és vállaljon kötelezettségeket.

4. A SZERZETESÉLET GYAKORLATI FELTÉTELEI

Az új törvény hatályba lépésével a szabad működés ezzel helyreállt. Ugyanakkor a „volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről” szóló törvényre (1991. évi XXXII. tv.) újabb másfél évet kellett várni. Ez a törvény pedig alapvetően nem tulajdoni, hanem funkcionális megközelítést alkalmazott, és arra törekedett, hogy az egyházi funkciók újjáéledése minél kevesebb társadalmi feszültséget okozzon – így nem tulajdont, hanem reményt adott: egy eredetileg tízéves (majd húsz évre meghosszabbított)

4 BALOGH MARGIT – FEJÉRDY ANDRÁS – SZABÓ CSABA: Az 1964-es magyar-szentszéki részleges megállapodás, *Archivnet* 18 (2018/6). URL: <https://archivnet.hu/az-1964-es-magyar-szentszeki-reszleges-megallapodas> (letöltés ideje: 2021.05.19.)

időszakot, melynek során – többek között – a szerzetesrendek működésére szolgáló épületek visszajuttatása megtörténhetett. Az ingatlanigények részleges, fokozatos és funkcionális szemléletű rangsorolása, teljesítése, illetve 1997-től járadékalapba vonása nagyon eltérő módon érintett különböző közösségeket. Míg a „működési engedély” megvonása egyik napról a másikra történt, a működés jogi korlátainak megszüntetése már nem a legsebebben (a gyülekezés vagy az egyesülés szabadságának elismeréséhez képest fél éves késéssel) történt, a tényleges működési feltételek helyreállítása ennél sokkal hosszabb, számos teherrel járó folyamat lett.

4.1. Az ingatlanrendezés szabályozása

A Magyar Katolikus Püspöki Kar már 1990. augusztus 20-án tett nyilatkozatában a közjó és a nemzet szolgálatát szem előtt tartva, az egyház szabadságát biztosítandó, kijelentette: „... ragaszkodunk az ingatlanok fokozatos visszaadásához – az ország gazdasági erejének szem előtt tartásával –, vagy pedig a megfelelő kártérítéshez.”⁵ Az egyházi ingatlanrendezésről 1991 nyarán elfogadott törvény (1991. évi XXXII. tv. – a továbbiakban Etv.) célja a preambulum szerint: „az elkövetett súlyos jogsértések részbeni orvoslása, részben pedig az egyházaknak az 1990. évi IV. törvényben említett tevékenységük folytatásához szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítása”. Éppen e kettős célra tekintettel az Alkotmánybíróság nem tartotta alkotmányellenesnek sem az egyházaknak a többi szervezettől és károsulttól eltérő kezelését, sem azt, hogy a törvény speciálisan azokat az egyházakat vette figyelembe, melyeket ingatlanjaiktól megfosztottak, azaz nem terjedt ki általában az egyházak tulajdonhoz juttatására (4/1993. (II. 12.) AB hat.). Ha csak a vallási szempont érvényesült volna, akkor minden vallási közösség számára meg kellett volna nyitni az állami tulajdonból való részesülés lehetőségét, ha pedig csak a tulajdoni szempont, akkor az egyházak más károsultaktól eltérő kezelése lett volna aggályos.

Az egyházak azon beépített ingatlanait igényelheték vissza, melyek 1948. január 1. után, kártalanítás nélkül állami tulajdonba kerültek, és a törvényben meghatározott hitéleti vagy közcélú funkciót szolgáltak, és 1991. július 30-án még állami vagy önkormányzati tulajdonban álltak. A törvény ilyen funkciókként a következő rendeltetéseket ismerte el: hitélet (vallásgyakorlás, konferenciatelep, egyházi igazgatás, egyházi alkalmazásban álló személy elhelyezésére szolgáló lakás, papnevelés stb.), szerzetesrend, diakónus- és diakonisszaközösség működése, oktatás, nevelés, egészségügyi, szociális cél, gyermek- és ifjúságvédelem, kulturális cél (közösségi ház, múzeum stb. – vö.: Etv. 2. § (2)). A felsorolt célok valamelyikére az egyház által használt, de állami tulajdonban álló épületeket az egyház tulajdonába kellett adni. A Katolikus Egyház számára nagy jelentősége van, hogy az egykori kegyúri jogviszonyon alapuló ingatlanhasználati jogot a törvény tulajdonnak tekintette, hasonlóan az egyház javára létesített alapítványhoz (Etv. 1. § (2)). A funkcionalitás mellett a törvény másik fontos elve a fokozatosság volt: az ingatlanok „az egyház tényleges tevékenysége szerint szükséges mértékben és időben” kerülnek az egyházi tulajdonoshoz, „figyelembe véve az állami, a helyi önkormányzati feladatok ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételeket és az állami, illetőleg az

5 ERDŐ PÉTER: A katolikus egyház álláspontja az egyházi ingatlanok ügyében. In: *Partnerek vagy ellenségek? Az egyházak és az állam viszonyáról*, Budapest, Egyházforum Alapítvány, 1992, 44., 49.

önkormányzati költségvetésből az ingatlanátadásra juttatott pénzügyi fedezetet” is (Etv. 2. § (1)).

Az ingatlanrendezés konkrét folyamata az egyházi igényeknek az illetékes miniszterhez történő benyújtásával indult meg (az igények száma összesen meghaladta a nyolcezetret, melyek közül 2600 elutasításra, illetve visszavonásra került, mivel nem tartozott a törvény hatálya alá). Ennek nyomán az ingatlan-nyilvántartásba elidegenítési és terhelési tilalmat jegyeztek be. A törvény lehetőséget adott arra is, hogy az egyház – a miniszterhez benyújtott igény mellett – közvetlenül is igényelhesse valamely ingatlan átadását, amennyiben annak tulajdonosa helyi önkormányzat volt (ilyen módon közel ezer ügy rendeződött, az állami költségvetés segítségével nélkül). Közvetlen megállapodás hiányában egyeztető bizottságok elé kerültek az igények, melyek az ingatlanrendezéssel érintett tárcák és az érintett egyház azonos számú képviselőiből jöttek létre. Az egyeztető bizottságok társelnökei egy a Kormány által megbízott személy és az egyházi fél képviselőinek vezetője. Ha a bizottság helyi önkormányzati tulajdonú ingatlanról tárgyalt, a döntésben a bizottság tagjaként az érintett önkormányzat képviselője is részt vett. Az egyeztető bizottságok feladata egy jegyzék összeállítása volt, mely az ingatlanra vonatkozó adatok mellett az átadás tervezett évét is tartalmazta. Az egyházi igényeket az ütemezés terén azzal vették figyelembe, hogy az egyházi fél megjelölhette azokat az ingatlanokat, melyeket három éven belül át kívánt venni. A bizottságok által összeállított jegyzékről végül a Kormány hozott évente döntéseket. Ebben a vonatkozásban a törvény már csak annyi ütemezési garanciát adott, hogy előírta, hogy a „jegyzékbe felvett ingatlanoknak – az egyház igénylése alapján – évente legalább 5 százalékat az egyháznak át kell adni” (Etv. 8. § (2)). Az ingatlanátadáshoz szükséges pénzügyi fedezetet a Kormány indítványára az Országgyűlés az éves állami költségvetésben biztosította, hiszen a törvény alapján az ingatlanban lévő önkormányzati funkciót ki kellett váltani, azaz az ingatlan addigi használóját el kellett helyezni. A Kormány döntésének végrehajtásaként az illetékes minisztérium határozattal intézkedett az ingatlanok az egyház által meghatározott egyházi jogi személy részére való tulajdonba adása és a tulajdonjog az ingatlan nyilvántartásba való bejegyzése felől. E határozatban a kisajátítási eljárás szabályainak megfelelő alkalmazásával rendelkezni kellett a helyi önkormányzat tulajdonjogának, illetőleg a korábbi kezelő kezelői jogának megvonásáról, az ingatlan birtokba adásának időpontjáról. Az ingatlan tulajdonosának, kezelőjének, használójának és egyéb, az ingatlan nyilvántartásba bejegyzett jogosultjának kártalanításáról a bizottsági határozatot, illetőleg az azt megelőző eljárás adatait kellett alapul venni. A kártalanítást úgy kellett meghatározni, hogy az ingatlan használójának a megfelelő elhelyezése biztosítható legyen. Ha az elhelyezésről az ingatlantulajdonos helyi önkormányzat, illetőleg az ingatlan kezelője vagy alapító szerve nem tudott gondoskodni, a kincstári ingatlanokból csereingatlant, illetőleg csereingatlan megszerzéséhez pénzügyi fedezetet biztosíthatott az állami költségvetés. Összesen 2678 ingatlanról született kormánydöntés (a Katolikus Egyház tekintetében 1230 ingatlan 74 milliárd forintértékben, a Református Egyház vonatkozásában 1064 ingatlan 19 milliárd forint értékben).⁶

6 FEDOR TIBOR (szerk.): *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve 1991–2011*, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Egyházi, Nemzetiségi és Civil Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság, Budapest, 2012, 38–39.

4.2. A gyakorlat próbája

Mivel az ingatlanigények rendezése a tervezettnél nagyobb költségvetési igényekkel, a vártnál lassabban haladt előre, néhány év múltán láthatóvá vált, hogy a törvény az eredetileg kitűzött tízéves határidőn belül nem hajtható végre. Az átvett ingatlanokkal is különböző nehézségek adódtak: az amúgy is leromlott állagú épületekre az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése után tulajdonosaik már nem áldoztak (bár erre a törvény most már kifejezetten kötelezte őket), így az egyházak gyakran igen rossz állapotban vehették újra birtokba egykori ingatlanaikat. Az önkormányzati funkció kiváltására tekintettel gyakran ésszerűtlen beruházásokra került sor: míg az egyház visszakapott a városban egy iskolaépületet, a települési önkormányzat új épületet emelhetett a központi költségvetéstől funkciókiváltás címén kapott forrásból – ugyanakkor más iskolákat a csökkenő tanulólétszámra tekintettel bezártak. Maga a törvény tartalmazta a lehetőségét annak, hogy az igényelt ingatlan helyett csereingatlant, illetve pénzügyi kártalanítást kapjon az egyház (Etv. 2. § (4)). Az állami fél felvetette a természetben vissza nem igényelt ingatlanok helyett a pénzügyi kártalanítás lehetőségét. Visszatekintve az igénybejelentés jogvesztő határideje sajátos helyzetet eredményezett: ha a pénzügyi kártalanítás (majd később a járadékalapba vonás) lehetősége eleve ismert lett volna, az igényjogosult egyházak valamennyi, a törvény hatálya alá tartozó ingatlanjukat visszaigényelték volna. Mivel a jogvesztő határidő alatt azzal kellett számolniuk, hogy az ingatlant természetben kapják vissza, és azt a törvényben meghatározott célra kötelesek hasznosítani, elképzelhető, hogy e körülményre tekintettel egyes épületekre eleve nem nyújtottak be igényt.

4.3. A szabályozás korrekciója – 1997

A gyakorlat által mutatott nehézségekben áttörést az Apostoli Szentzéssel kötött megállapodás hozott, melyben az egyházi fél lemondott 1150 ingatlan természetbeni viszszaigényléséről, melynek fejében ezen ingatlanok értékét (42 milliárd forint) járadékalapba változtatták, melyet az állam a forint értékvesztésének arányában valorizál, és mely után az állam örökjáradékot fizet. Az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló CXXIV. törvény az érintett egyházak számára általánosan megnyitotta a járadékra váltás lehetőségét. Ezzel öt egyház élt: a Magyarországi Református Egyház (362 ingatlanról, 6,656 milliárd forintértékben lemondva), a Magyarországi Evangélikus Egyház (74 ingatlanról lemondva, 4,27 milliárd forintértékben), a MAZSIHISZ (150 ingatlanról lemondva, 13,511 milliárd forintértékben), a Budai Szerb Ortodox Egyházmegye (két ingatlanról lemondva, 848 millió forintértékben) és a Magyarországi Baptista Egyház (mely két ingatlanról mondott le, 121 millió forintértékben). Mivel – különösen a két történelmi protestáns egyház esetében – a hajdani ingatlanvagyon fejében juttatott járadék kirívóan kevés lett volna a Katolikus Egyház, illetve a MAZSIHISZ járadékához viszonyítva, sajátos módon a Kormány az eredetileg az ingatlanrendezés lezárásának elősegítése érdekében életre hívott járadékkonstrukciót a becsült felekezeti arányokhoz igazítva, az érintett egyházak járadékát a „közfeladat-átvállalásra” tekintettel jelentősen megemelte (a Református Egyház járadéka 1999-ben 329,5 millió forint lett volna, melyet az állam 1,3 milliárdra egészített ki, az Evangélikus Egyház járadéka pedig kevesebb mint 200 millió, ami helyett 700 millió forintot adott). A Katolikus Egyház vonatkozásában csak egy évtizeddel később született megállapodás a járadék kiegészítéséről.

A természetben visszaigényelt ingatlanok átadásának határideje 2001-ről 2011-re módosult. A megállapodások után még hátramaradt 801 ingatlan természetbeli átadása a Katolikus Egyház részére (becsült értéke: 45 milliárd forint), mintegy 800 ingatlan átadása a Református Egyház részére (6 milliárd forint), 200 az Evangélikus Egyház részére (4 milliárd), 10 a MAZSIHISZ részére (4,5 milliárd), 5 a szerb ortodoxok részére és egy a Baptista Egyház részre. A Magyar Ortodox Egyház, a Magyarországi Román Ortodox Egyház, az Adventista Egyház, a Metodista Egyház és az Üdvhadsereg ügyei teljes mértékben rendeződtek.⁷

A megállapodás arra is példaként szolgál, hogy mit jelent a római pápa az Egyházi Törvénykönyv 1256. kánonjában rögzített legfőbb fennhatósága az egyházban a javak tulajdonjoga kapcsán. A Szentszék szuverén módon döntött különböző hivatalos és egyes esetekben magánjogi személyek anyagi javaival kapcsolatos igényekről. A járadékalapra váltott ingatlanigények alapján folyósított járadékot a püspöki konferencia kezeli.

Az ingatlanrendezést kormányzati ciklusokon átívelve koordináló Fedor Tibor összeítése szerint a betervezett igények 51 százaléka a Katolikus Egyházhoz, 37 százaléka a Református Egyházhoz, 7 százaléka az Evangélikus Egyházhoz, 4 százaléka a zsidó felekezethez kötődött, míg az összes többi, kisebb felekezet igényei 1 százalékot tettek ki. Megjegyzendő, hogy az igénylések száma és értéke nem feltétlenül mutat egyenes arányosságot. Az egyházak által visszaigényelt ingatlanok funkcionalitás szerinti megoszlása az alábbiak szerint alakult: hitéleti célra 67 százalékban, oktatási célra 16 százalékban, kulturális célra 10 százalékban, szociális célra 7 százalékban kértek vissza épületeket. A járadék formájában történt megváltás összege pedig 67,4 milliárd forint volt. Összességében húsz év alatt az ingatlanrendezés 184,3 milliárd forintértéket jelentett – ezen összeg 62 százaléka került funkciókiváltás címen önkormányzatokhoz.⁸

4.4. Néhány értékelő megjegyzés

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezése szükségszerűen nagy nehézségekkel és sok feszültséggel járt. A részleges, fokozatos és funkcionális kártalanítás kompromisszum eredménye. El kell ismerni, hogy a hasonló gondokkal küzdő környező államok közül Magyarországon viszonylag korán megszületett a vonatkozó törvény, és a folyamat rendezetten és nagyobb feszültségektől mentesen zajlott le. Az épületek visszavételével az egyházak nagy terheket is magukra vettek, különös tekintettel arra, hogy a restitúció csak olyan jellegű ingatlanokra terjedt ki, melyek jövedelmet nem termelnek, hanem ellenkezőleg, működtetésük jelentős kiadásokat feltételez. A jogbiztonságot szolgálja, hogy a befogadott ingatlanigények teljes mértékben rendezésre kerültek valamilyen módon: vagy közvetlen megállapodás útján, vagy kormánydöntéssel (a funkció kiváltásával, azaz a használó kártalanításával, vagy az egyház pénzbeli kártalanításával), vagy járadékalapba vonással. Bár a szabályozás kiindulópontja a tulajdonrendezés volt, ezzel egyenrangúvá váltak más szempontok: az egyházak működőképességének helyreállítása, társadalmi szerepvállalásuk lehetőségének biztosítása. Az ingatlanrendezés, mint a tulajdoni rendszerváltás folyamatának eleme lezárult, a rá épülő járadékrendszer a jövőben is fontos elem marad az egyházak gazdálkodásában.

⁷ FEDOR T.: *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve*, i.m., 40.

⁸ FEDOR T.: *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve*, i.m., 49.

5. ÖSSZEGZÉS

A szerzetesrendek „működési engedélyének” megvonása egyik napról a másikra megtörtént, a közös élet feltételeit nagyon rövid idő alatt megvonta a kommunista rendszer. A rendszer összeomlásakor először bizonytalanság látszik: 1989 folyamán a korábbi tiltás anakronisztikussá vált, ugyanakkor a szabadság felé tett első lépéseket tétováság jellemezte. A várákosok és a valóság között néha széles szakadék tátongott. A működés gyakorlati feltételei csak lassan, fokozatosan jöttek létre, és a körülmények nem feltétlenül illeszkedtek az újjászülető közösségek igényeihez, lehetőségeihez és szükségleteihez. A jogi keretek alakításának a valódi szabadságot és nem új kényszerpályákat kellett (volna) szolgálnia.

FEDOR TIBOR

A magyarországi szerzetesrendek helyzete a rendszerváltás időszakában és azt követően, különös tekintettel az egyházi ingatlanrendezésre

1. AZ ÁLLAMOSÍTÁS FOLYAMATA (1945–1952)

Ahhoz, hogy megvizsgáljuk a szerzetesrendek helyzetét a rendszerváltás időszakában, röviden át kell tekintenünk a történelmi előzményeket, legalább a második világháborút követő időszakra visszamenően.

A második világháború végén Magyarország szovjet katonai megszállás alá került. A kezdeti koalíciós kormányzást követően 1948–1949-re fokozatosan egypárti diktatúra alakult ki az országban, majd szovjet mintára megtörtént a termelőeszközök (gyárak, nagyüzemek, földterületek stb.) államosítása. A magyarországi tulajdonviszonyok átalakítása azonban már 1945-ben – még a koalíciós kormányzás alatt – megkezdődött. Ennek első lépése egy átfogó földreform volt, melynek következtében fölszámolták a nagybirtokrendszert, és lényegében a középbirtokokat is, és a kisajátított földeket a szegény – részben föld nélküli – parasztok között osztották szét. (A későbbiekben az állam a kiosztott földterületeket is ellenőrzése alá vonta, részben az állami gazdaságok, részben a többnyire kényszerrel létrehozott termelőszövetkezetek révén.) Ez az aktus nagymértékben érintette az egyházakat is, elsődlegesen a katolikus egyházat, amely az ország legnagyobb felekezete (az 1949-es népszámlálás adatai szerint a lakosság kb. 70 százaléka volt katolikus), legjelentősebb földbirtokosa volt, és a legnagyobb intézményrendszerrel (iskolák, szociális és karitatív, valamint egészségügyi intézmények, kulturális gyűjtemények stb.) is rendelkezett. Ezek jelentős részét a szerzetesrendek működtették. A katolikus egyháztól kárpótlás nélkül elvett 7–800.000 katasztrális hold földterületből 203.757 kh szerzetesrendi tulajdon volt.¹ A katolikus földvagyonnak azonban csak mintegy harmadát – a szántóföldeket – osztották ki, a többit – pl. az erdőbirtokokat – államosították. Átmenetileg kb. 80.000 holdja maradt meg az egyháznak, amely azonban a katolikus intézményrendszer fenntartását nem tudta biztosítani. A diktatúra legkeményebb időszakában – az 1950-es évek elején – az egyházak komoly gazdasági és politikai nyomás hatására végül a még megmaradt földbirtokaikról is „lemondtak”. A gazdaságilag teljesen ellehetetlenített egyházak és lelkészeik részére az állam intézményi és személyi segélyt folyósított. Az utóbbi volt az ún. kongrua, amely lényegében egy igen alacsony fizetésnek felelt meg.

A magyar történetírás 1948-at tekint a „fordulat évének”, amikor a kommunista párt hatalmi monopolhelyzetbe került. Ebben az évben indul be a nagymértékű államosítási

¹ GERGELY JENŐ: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Pannonica Kiadó, Budapest, 1999, 319.

hullám is az országban, melynek egyik jelentős lépése az iskolák államosítása volt. Ezt megelőzően Magyarországon az összes oktatási intézmény közel 53 százaléka egyházi fenntartású volt, sőt, ha leszámítjuk az óvodákat és a felsőoktatási intézményeket, úgy ez az arány megközelítette a 60 százalékot! Az államosítás tehát alapvetően átrajzolta az ország oktatási térképét, és jelentős mértékben csökkentette az egyházak társadalmi befolyását. Az államosítás csak néhány iskolát hagyott jelképesen az iskolafenntartó egyházak (katolikus, református, evangélikus), illetve a zsidó felekezet kezén.

1949-ben került sor az alapítványok megszüntetésére és javaik államosítására, ami az egyházi alapítványok működését is ellehetetlenítette. 1950-ben pedig a kommunista kormány megvonta a szerzetesrendek működési engedélyét – kivéve azon négy rendét, amelyek az engedélyezett egyházi iskolákat működtették –, s rendelkezett a megszünt szerzetesrendek ingatlanainak állami tulajdonba vételéről. 1952-ben az egyes házingatlanok állami tulajdonba vételéről született törvényerejű rendelet, amely alapvetően a magán lakásbérleti rendszert számolta fel, de „természetesen” szintén vonatkozott az egyházakra, mind a működésük forrására felhasznált bérházakat, de sok esetben az egyházi személyek elhelyezésére szolgáló épületeket (parókiák, plébániák), illetve egyházi hivatali helyiségeket is érintve. Az 1950-es évekre az államosítási folyamat s ezzel az egyházak megfosztása intézményrendszerüktől teljessé vált, bár még az 1970-es években is történtek a földhivataloknál államosítási bejegyzések „elmaradt hatósági intézkedés” jogcímen. Például a volt – és jelenlegi – piarista rendház és főgimnázium épülete vonatkozásában, amely pedig ténylegesen már az ötvenes években kikerült a rend birtokából.²

2. SZERZETESRENDEK A RENDSZERVÁLTÁS IDŐSZAKÁBAN

A kommunista diktatúra alatti – a rendi iskolákra is kiterjedő – korlátozott működés körülményeiben az első jelentősebb változást az jelentette, amikor Lékai László esztergomi bíboros, primás érsek 1986. április 15-én – a Szerzetesi Kongregáció engedélye alapján, az Állami Egyházügy Hivatal engedélyével – létrehozta a Magyarok Nagyszasonya Társaságát mint egyházmegyei jogú női szerzetesrendi intézményt.³ Ezt követően már a rendszerváltás előkészítésének időszakában született meg az 1989. évi 17. sz. törvényerejű rendelet a szerzetesrendek működéséről, amelyet 1989. augusztus 30-án hirdettek ki a Magyar Közlönyben. E rendelet formális előírások betartása mellett lehetővé tette a szerzetesrendek jogi személyként történő nyilvántartásba vételét (értelemszerűen azok számára is, amelyeknek a működési engedélyét 1950-ben az államhatalom megvonta) és működését.⁴

1990. február 9-én a Németh-kormány megállapodást írt alá a Szentszékkal, amely rendelkezett a diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról, az 1964. szeptember 15-i részleges megállapodás megszüntetéséről, a megoldásra váró kérdések vonatkozásában pedig közös megállapodás előkészítéséről. A katolikus egyházat érintő belső kérdések vo-

2 FEDOR TIBOR (szerk.): *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve 1991–2011*, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Egyházi, Nemzetiségi és Civil Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság, Budapest, 2012, 11–13.

3 BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005 (Dokumentumok), II. 1944–2005*, História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005, 1212.

4 BALOGH M. – GERGELY J.: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás* i. m., 1228.; *Magyar Közlöny*, 1989. augusztus 30. 60. sz.

natkozásában pedig elismerte az „új Kánonjogi Kódex” (Egyházi törvénykönyv – CIC) magyarországi alkalmazhatóságát.⁵

1990-ben az utolsó még pártállami, de már a rendszerváltó törvényeket előkészítő parlament elfogadta a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt (Ltv.), amely teljesen formális feltételek betartása mellett (100 fő tag, a hatályos jogszabályokkal nem ellentétes alapszabály) biztosította valamennyi vallási közösség egyházként történő bírósági nyilvántartásba vételét. Az Ltv. 13.§ (3) bekezdése a szerzetesrendekről az alábbiak szerint rendelkezett: „Az egyház vallásos célra létesülő önálló szervezete (szerzetesi szervezet stb.) akkor válik jogi személlyé, ha – képviselőjének bejelentése alapján – a bíróság nyilvántartásba veszi. A bejelentésben közölni kell a szervezet székhelyét, ügyintéző és képviselői szervét. A bejelentéshez csatolni kell az illetékes egyházi szerv nyilatkozatát arról, hogy a szervezet az egyház szabályai szerint megalakult, és az egyház keretében működik.”⁶ Ezzel a törvényalkotó – előzetes egyházi egyeztetések alapján – a pápai jogú szerzetesrendeket is a Magyar Katolikus Egyház keretein belül határozta meg, amely e rendek szuverenitását nem érintette.

A szerzetesrendek erőszakos feloszlatása, majd az, hogy a szerzetesek és különösképpen a szerzetesnővérek jelentős részének a rendi keretek megszűnését követően nem volt lehetősége egyházi szolgálatban maradni, továbbá a volt szerzetesek hatósági megfigyelése, vegzálása, az egymással való kapcsolattartás több esetben államellenes szervezkedéssé minősítése, az utánpótlás szinte teljes hiánya sajnos nem múlt el nyomtalanul. Sok szerzetes, aki rendi tevékenységét az elnyomás évei alatt folytatni kívánta, kénytelen volt külföldre távozni. Az itthon maradottak nagy része a lelki kötődését próbálta megtartani, de a szervezeti keretek hiánya miatt évtizedek alatt ezek is lazulhattak. Ebben az állapotban érte a rendszerváltás és az újraindulási lehetőség jogi feltételeinek megteremtése a szerzetesrendeket. Nem lehet tehát csodálkozni, hogy erre időszakra négyezer fő alá csökkent azon szerzetesek száma, akik készek voltak a rendi élet újraindítására.⁷ Ennek pedig az anyagi, infrastrukturális feltételei sem voltak biztosítottak.

3. EGYHÁZI INGATLANRENDEZÉS

3.1. Az 1991-es szabályozás

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvényt (a továbbiakban: Etv.) hosszas, a koncepcionális kérdéseket is részletesen taglaló vita után, 1991. július 22-én fogadta el az első szabadon választott Országgyűlés. A törvény a *funkcionalitás* talaján állva lehetőséget biztosított az egyházaknak az 1948. január 1-jét követően azon kártalanítás nélkül államosított, beépített egykori ingatlanjaik igénylésére, amelyeket az államosítást megelőzően *hitéleti, oktatási-nevelési, szociális-egészségügyi vagy kulturális* célra használtak, és a továbbiakban is hasonló célokra kívántak használni, s a törvény hatályba lépésekor állami vagy önkormányzati tulajdonban voltak. 1990-ben ugyanis – közvetlenül a rendszerváltás után – a helyi önkormányzatok

5 BALOGH M. – GERGELY J.: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás* i. m., 1233.

6 *Magyar Közlöny*, 1990. február 12. sz.

7 TOMKA MIKLÓS – RÉVAY EDIT: *Papok, férfiszervezetek, apácák*, Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 1998*, TÁRKI, Budapest, 1998, 216–236.

területén lévő, az önkormányzat kezelésében lévő ingatlanok az önkormányzatok tulajdonába kerültek. Ez magában foglalta a volt egyházi ingatlanok jelentős részét is. Az Etv. egyházi tulajdonnak tekintette az egyház javára létesített alapítvány tulajdonát, illetve az egyháznak az egykori kegyúri jogviszonyon alapuló ingatlanhasználati jogát is.

A beépített ingatlannal egy tekintet alá esett az állami tulajdonba kerüléskor az ingatlanhoz tartozó és az Etv. hatályba lépésekor is beépítetlen földrészlet, olyan mértékben, amennyire az ingatlan tervezett hasznosítása azt indokolja, továbbá a volt felekezeti temető. Megállapodás alapján az eredeti ingatlan helyett kivételesen hasonló funkciójú épület létesítésére pénzbeli kártalanítást, illetve csereingatlant is igényelhetek az egyházak. Az ilyen alternatív ingatlanrendezési lehetőségek kivételes jellegét a gyakorlat hatására 2001-ben egy törvénymódosítás feloldotta. Az egyház kérhette a kormánytól az egyébként e törvény hatálya alá tartozó, de a törvény hatálybalépésekor már nem állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban lévő – az egyház tevékenysége szempontjából különleges jelentőségű (szakrális) – ingatlan megszerzéséhez szükséges pénzügyi fedezet biztosítását, illetőleg az ingatlan kisajátítását az egyház részére történő átadás céljából.

A törvénynek volt még egy olyan rendelkezése is, mely szerint az állam részleges kárpótlást adhatott azokért az ingatlanokért, amelyek e törvény alapján nem kerülnek átadásra, valamint az egyháztól kártalanítás nélkül 1948. január 1-je után állami tulajdonba került, de egyébként a törvény hatálya alá nem tartozó ingatlanokért is. Értelemszerűen e törvényhely hatálya alá tartoztak volna pl. a termőföldek vagy a bérházak. Ezt a törvényi előírást azonban az Alkotmánybíróság 1993-ban megsemmisítette azzal az indokkal, hogy ez már túlmegy az alapjogok érvényesülését biztosító funkcionális ingatlanjuttatás keretein – amelyek értelemszerűen csak az államosítás előtt ingatlannal rendelkező egyházakat illették meg –, és nem indokolható alkotmányosan olyan többlettámogatás, amelyben a többi – korábban ingatlannal nem rendelkező vagy nem is működő – egyház nem részesülhet.

Az eddigiekből is megállapítható, hogy az Etv. eleve *nem a reprivatizációt célozta*, hanem az egyházak funkcionális működését kívánta elősegíteni, és a magyar kárpótlási gyakorlatnak megfelelően *részleges* jelleget öltött. A törvény alapján nem kerülhettek tehát egyházi tulajdonba sem a termőföldek, sem más anyagi bevételt hozó ingatlanok, pl. gazdasági épületek, bérházak. Mindezekre tekintettel a törvényt alapvetően alkotmányosnak fogadta el az Alkotmánybíróság 4/1993. (II. 12.) AB határozata is.

Ennek megfelelően a törvény *egyik alapelve a funkcionális volt*, a továbbiak pedig:

- *az új jogsérelmek elkerülése;*
- *konszenzusra törekvés;*
- *fokozatosság;*
- *a tulajdonviszonyok biztonsága.*

Részletezve:

3.1.1. Funkcionális

Ingatlant csak a törvényben meghatározott célokra lehetett igényelni, és csak akkor, ha az ingatlan az államosítás előtt is hasonló célokat szolgált. A funkció biztosítását azonban nemcsak az eredeti ingatlan átadásával lehetett biztosítani, hanem *csereingatlannal* vagy *pénzbeli kártalanítással* is. Az utóbbi esetben a pénzt meghatározott célú ingatlan létesítésére kellett az egyháznak fordítania.

3.1.2. Új jogsérelmek elkerülése

A törvény végrehajtása során figyelemmel kellett lenni az akkori tulajdonos, kezelő vagy használó érdekeire, a bent lévő intézmény működésére is. Önkormányzati ingatlant csak úgy lehetett az egyháznak átadni, ha az önkormányzati feladat ellátása nem szenved csorbát. Az önkormányzat számára megfelelő elhelyezést, illetve kártalanítást kellett biztosítani, vagy ha ez nehézségekbe ütközött, megfontolandó volt az egyházi igény cse-reingatlanra, illetve pénzbeli kártalanításra módosítása.

3.1.3. Konszenzus

A törvény abból indult ki, hogy az ingatlan átadásának időpontjában, annak feltételeiben az érdekelték megállapodnak, és az állami szervek e folyamatban csak akkor kapnak szerepet, ha valamelyik félnek az átadással összefüggésben anyagi igénye merül fel. (Természetesen az állami szervek belépése esetén is fennállt a konszenzusra törekvés kötelezettsége.) A törvény alapján az igénylő egyházak *közvetlen megállapodásban* is rendezhették az ingatlanok sorsát az érintett tulajdonossal vagy kezelővel (többnyire a helyi önkormányzatokkal, kisebb részben állami szervekkel). Ilyen esetekben egyik fél sem igényelte az állami költségvetés segítségét. Konszenzus hiányában az állami szervek voltak jogosultak döntést hozni, azonban döntésüket bíróság előtt meg lehetett támadni.

Ha az ingatlanban lévő funkció (pl. intézmény, bérlemény stb.) kihelyezéséhez vagy az egyházak pénzbeli kártalanításához az állami költségvetés segítségét igényelték a felek, ún. *megállapodás-tervezeteket* kötöttek. Ezen eseteket az illetékes egyházi szervek javaslatát figyelembe véve a törvény alapján felállított egyeztető bizottságok megtárgyalták, s döntöttek az ingatlanok jegyzékbe foglalásáról. A bizottságok felerészben egyházi, felerészben az illetékes kormányzati szervek képviselőiből álltak. Amennyiben a volt egyházi ingatlan önkormányzatot is érintett – ez volt a helyzet az esetek túlnyomó többségében –, az önkormányzat képviselője szavazati joggal vett részt a bizottsági ülésen. Az elkészített jegyzékek jóváhagyásáról – amelyek tartalmazták az ingatlanrendezésre vonatkozó részletes javaslatokat – a kormány döntött. Ha a kormány döntött a jegyzék jóváhagyásáról, a törvény szerint azt az Országgyűlés elé kellett terjeszteni, amely az előterjesztés figyelembevételével állapította meg az ingatlanrendezésre évente fordítható összeget. Ezt követően az ingatlanrendezésért felelős kormányzati szerv adta ki az egyedi közigazgatási határozatokat, amelyeket – ha ez nem konszenzuson alapult – bíróság előtt meg lehetett támadni.

3.1.4. Fokozatosság

Az egyházak által igényelt és a törvény hatálya alá tartozó ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezésére a törvény eredetileg *tízéves* határidőt biztosított. (Ezt egy 1997-es törvénymódosítás 2011-re – tehát húsz évre – módosította.) Az indokolás kifejtette, hogy ez idő alatt az egyházak fokozatos megerősödésére, társadalmi befolyásuk növekedésére lehet számítani. Emiatt fokozatosan válik szükségessé a társadalmi igények kielégítéséhez az egyházak emelkedő számú ingatlanokkal való ellátása. A fokozatosság azért is in-

dokolt, mivel az említett idő alatt az ország – ezen belül a központi költségvetés és a helyi társadalmak – teherbíró képessége növekedhet, és így pótolni lehet majd az átadásra kerülő épületeket, másrészt az egyházak is felkészülhetnek a nagy mennyiségű ingatlan átvételére, fenntartására, az épületekben lévő intézmények működtetésére.

3.1.5. Tulajdonviszonyok biztonsága

A fokozatosság elve lehetővé tette, hogy az egyházak az említett tíz éven belül (tehát 2001-ig bezárólag) – a növekvő társadalmi igényeknek megfelelően – bármikor bejelentsenek újabb igényeket. A tulajdonviszonyok biztonsága viszont azt indokolta, hogy minél hamarabb egyértelműen meghatározásra kerüljön az egyházaknak fokozatosan átadandó ingatlanok köre. A tulajdonviszonyok biztonságának elvét erősítette az is, hogy ellenkező megállapodás hiányában az ingatlant aktuális tulajdonosától – többnyire önkormányzatoktól – a kisajátítási eljárás szabályai szerint, *kártalanítás* ellenében lehetett elvonni. A kártalanítási összeg az ingatlanban működő intézmény kihelyezésének a költsége – amely általában meg is haladta az ingatlan forgalmi értékének összegét –, vagy az önkormányzat, illetve jogelődje ingatlanba investált értéknövelő beruházásának az értéke. A volt egyházi ingatlan aktuális tulajdonosa, kezelője, használója *csereingatlant* is kaphatott az egyháznak átadandó ingatlanért. A döntési mechanizmust a konszenzus elvénél részleteztük.

A rendkívül részletes, a jogállami kereteket maximálisan betartó szabályozás, illetve annak végrehajtása informálisan kapott is olyan kritikákat – főként a korábban betiltott szerzetesrendek képviselőinek részéről –, hogy míg annak idején „egy éjszaka alatt deportálták őket mindenüktől megfosztva”, addig jelenleg a minden érintett érdekeit figyelembe vevő eljárás során hosszú évekig nem tudják saját volt ingatlanukat birtokba venni.

3.2. Az 1997-es szentszéki–magyar megállapodás

Az akkori kormány és az Apostoli Szentszék között 1996 őszen tárgyalások kezdődtek a katolikus egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről – amelynek részét képezték a volt katolikus egyházi ingatlanok is. Az e kérdések rendezéséről szóló megállapodást 1997. június 20-án írták alá Vatikánvárosban. A megállapodás alapján a katolikus egyház mintegy 1200 ingatlan után járó több mint 42 milliárd forint értékű pénzbeli kártalanítási igényéről mondott le azzal, hogy ezután a Magyar Állam örökjáradékot fizet, amelyet az egyház hitéleti tevékenységének finanszírozására használ. (A járadék mértékét a megállapodás akkor 1,89 milliárd forintban határozta meg, ez azonban a megállapodás szerint folyamatosan évente valorizálásra kerül. 2011-től a Kormánnyal kötött megállapodás értelmében – a többi érintett egyházhoz hasonlóan – a katolikus egyház további kiegészítő járadékban részesül.) A továbbra is természetben igényelt volt egyházi ingatlanok (a katolikus egyház esetében 808 darab) rendezésének határidejét a megállapodás 2011. december 31-re módosította. A megállapodásban foglaltak – mind az ingatlanrendezés határidejére, mind a járadékigény lehetőségére vonatkozóan – átvezetésre kerültek az Etv-be, illetve részben alapját képezték az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének

anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvénynek, ezzel valamennyi érintett egyház számára lehetőséget biztosítva e megoldások igénybevételére.

3.3. Kiemelten kezelt szerzetesrendi ingatlanok

A kormánydöntéssel 1998-ig rendezett ingatlanügyek között szerepelt öt olyan ingatlan is, melyek kiemelt kezelést kérték az egyházak, ugyanakkor ezek az akkori költségvetési állapotok figyelembevételével jelentős, több évre elhúzódó, több milliárd forintos költségvetési kötelezettségvállalást jelentettek. A Magyar Katolikus Egyház részéről ezek között szerepelt a szerzetesrendeket érintően a volt Piarista Rendház és Főgimnázium – az államosítást követően az ELTE BTK – épülete is.

Az első Orbán-kormány a járadék-megállapodások megkötését követően, 1999-ben fogadta el a 2011-ig rendezendő ügyek jegyzékét. Az 1999-ben elfogadott jegyzéken szereplő ingatlanok rendezéséről természetesen folyamatosan, évente meghatározott mértékben születtek meg a konkrét döntések. Ezen döntések következtében kerültek olyan kiemelkedő ingatlanok az egyházak tulajdonába, mint például a *Mátyás-templom*, az *ORFI* egy része az Irgalmasrend részére vagy a *Tihanyi Bencés Apátság* épülete.⁸

A fentiekkel összefüggésben engedjék meg, hogy – a teljesség igénye nélkül – kiemeljünk néhány jelentős, mondhatni emblematikus szerzetesrendi ingatlanügyet, különös tekintettel arra, hogy az egyházi ingatlanrendezés szakmai koordinációját – majdnem annak kezdetétől – e tanulmány írója látta el.

3.3.1. Piarista Rend Magyar Tartománya: a Budapest V. Piarista köz 1. sz. épület

A Piarista Rendház és Főgimnázium épületét az iskolaállamosítás időszakában vették el a rendtől, majd adták az ELTE BTK használatába. Miután az 1950-es „megállapodást” követően a rend működését és budapesti gimnáziumának fenntartását engedélyezték, a rend a Sacre Coeur női rendtől államosított Mikszáth Kálmán téri épületet kapta meg használatra. A Piarista közben álló ingatlant mindenesetre csak a 70-es években vették formálisan állami tulajdonba, „elmaradt hatósági intézkedés” jogcímén. Az egyházi ingatlanrendezés során komoly társadalmi vita bontakozott ki, hogy nem lenne-e célszerűbb inkább a rendet kárpótolni pénzben vagy csereingatlannal. A rend kitartóan ragaszkodott eredeti ingatlanához, így végül is az ELTE – meglehetősen lepusztult állapotban – jelentős pénzbeli kártalanítás és csereingatlan fejében átengedte az épületet a rend részére. Az épület megújulva ma a rendháznak, a gimnáziumnak és a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolának ad otthont.

3.3.2. Magyar Bencés Kongregáció: a Tihanyi Bencés Apátság épülete

1950-ben, a szerzetesrendek feloszlata következtében el kellett hagyniuk a bencéseknek a monostort. Bár a rend működését a kommunista hatalom utólag engedélyezte,

⁸ Az e fejezetben foglaltak a FEDOR T. (szerk.): *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve* című, korábban már hivatkozott kiadványban foglaltakon alapulnak.

az apátsági épületet nem kapták vissza. A plébánia megmaradt, a monostor előbb szociális otthon lett, később pedig múzeum költözött bele. Az épületben főként a szociális intézmény időszaka okozott nagy pusztítást. Így például nyomtalanul eltűnt az apátság könyvtára ősnymtatványokkal, középkori kéziratokkal. A barokk templom és kolostor belső falfaragásait Stulhoff Sebestyén készítette, és például az általa készített úrkoporsót is eltűzelték ebben az időszakban. A bencések 1990-ben térhettek vissza Tihanyba, de a kolostoregyüttes visszaadása ténylegesen csak 1994-ben történt meg. Ennek jogalapját a hivatkozott Etv. adta meg. Ez alapján 1992-ben adta a Kormány a Magyar Bencés Kongregáció tulajdonába a Magyar Állam tulajdonában és a Veszprémi Megyei Múzeumok Igazgatóságának kezelésében álló Tihany, Batthyány u. 36. szám alatti ingatlant. Az átadás ingyenes volt, tekintettel arra, hogy a rend vállalta a múzeumi, illetve kiállítási funkciók továbbvitelét is. A Veszprém Megyei Közgyűlés kártalanításért perelte a Kormányt. A Veszprém Megyei Bíróság – a Legfelsőbb Bíróság által helyben hagyott – ítélete alapján a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság részére megítélt kártalanítás mindössze az apátsági épületben kialakított vendégszoba költségeinek megtérítését foglalta magában. Az apátsági épület az átadást követő évtizedekben megújult, és a rendi tevékenységen túl országos szellemi, kulturális központtá vált.

3.3.3. *Betegápoló Irgalmas Rend: az Irgalmasrendi Kórház épülete*

Az államosítást követően az Irgalmasrendi Kórház épületeit, infrastruktúráját felhasználva jött létre az Országos Reumatológiai és Fiziológiai Intézet (ORFI). A korábbi egyházi, illetve alapítványi kórházi területhez (épületek, gyógyfürdő, az ún. Hild-udvar) további területeket csatoltak. Volt egyházi, illetve egyház javára szolgáló alapítványi (Marczibányi alapítvány) telektulajdonra épültek rá új kórházi épületek. Az ingatlanrendezési eljárás során különböző lehetőségek merültek fel:

- a tulajdonrendezés mellett az egész intézmény működtetését az Irgalmasrend veszi át;
- csak a volt egyházi kórházi épületek kerülnek rendi tulajdonba és fenntartásba;
- a volt egyházi kórházi épületek, a gyógyfürdő és a volt egyházi területen létesített új épületek kerülnek egyházi tulajdonba.

A hosszú évekig húzódó, kormányokon átívelő folyamat végére az első Orbán-kormány idején került pont. Ennek megfelelően a kormány a harmadik megoldást választotta. Ennek következtében újraalakult az Irgalmasrendi Kórház, de megmaradt az ORFI is. Azóta is – a kölcsönös kezdeti problémákon túllépve – mindkét intézmény működik, a magyar egészségügy szolgálatában állva, az Irgalmasrendi Kórház jelentős megújuláson, infrastrukturális fejlesztésen átesve.

3.3.4. *Ciszterci Rend Zirci Apátság: a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium épülete*

Az államosítás előtti egyházi elitgimnázium az államosítás után – József Attila Gimnázium néven – állami elitgimnáziummá vált. Az egyházi ingatlanrendezés során hosszú évekig tartó vita bontakozott ki arról, hogy a rend átvegyen-e egy állami – akkor már önkormányzati – elitgimnáziumot, megőrizve annak értékeit, de megtöltve saját szellemiségével, vagy az épületet kapja meg a rend, az állami gimnázium kihelyezését követően

kezdje a nulláról saját működését, vagy esetleg maradjon a gimnázium az önkormányzati, és a rend próbálja meg máshol megvalósítani tanítási céljait. Ebben az esetben végül az lett a megoldás, hogy az önkormányzati gimnáziumot másik, önkormányzati tulajdonú épületbe költöztették, a Villányi úttól nem messze; a rend visszakapta volt épületét, viszont abban benne maradtak azok a tanulók és tanárok, akik készek voltak a rendi szellem elfogadásával folytatni tanulmányaikat, illetve a tanítást. Ma az épület megújulva ismételten egyházi elitgimnáziumnak tekinthető. (Itt jelezzük, hogy némileg hasonló utat járt be az *Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Szent Margit Gimnáziuma* – az államosítás után Kaffka Margit Gimnázium – is.)

3.3.5. Jézus Társasága (jezsuiták): Budapest, Horánszky utca 20. sz. épület

A volt „Közgáz kollégium”, jelenleg a Párbeszéd Háza, a jezsuiták budapesti lelki-ségi és kulturális központja. „A Ház a teremtő párbeszédet szolgálja a hit, a kultúra és a társadalmi igazságosság területén. Programjai között szerepelnek konferenciák, könyvbemutatók, előadások, műhelyfoglalkozások, kiállítások, koncertek, filmklubok... Rendszeres vendégeink neves közéleti és egyházi személyek, fiatal és már befutott művészek, valamint a világ minden tájáról Magyarországra látogatók, főleg jezsuiták, akik egy-egy téma nemzetközileg is elismert szaktekintélyei.”⁹

3.3.6. Nagy Szent Bazil Rend: máriapócsi rendház

Az államosítást követően fővárosi elmeszociális otthon működött az épületben. Nem egyedi eset volt, hogy a kommunista diktatúra időszakában a fővárosban nem kívánatos embereket – akár politikai okok, akár mentális problémák miatt – vidékre deportálták. E célokra előszeretettel használták a volt egyházi, főként szerzetesrendi ingatlanokat. Ezekben az épületekben még sokáig a rendszerváltás után is áldatlan állapotban tartották az ápoltakat. Végül a máriapócsi bazilita rendház az intézményfenntartó Fővárosi Önkormányzattal folytatott, hosszú évekig tartó tárgyalások után került vissza a bazilita rend tulajdonába, és vált újra a megújuló görögkatolikus lelkiség egyik szellemi központjává, a korábbi állapotokhoz képest jelentősen megújulva, szerzetesi egyszerűségét mégis megtartva.

3.4. A visszaadott szerzetesi ingatlanok

Az ingatlanrendezés végrehajtása során végig komoly gyakorlati problémaként jelent meg az egyháznak átadandó épületek állagának kérdése. Az államosítás utáni évtizedekben ugyanis rendkívül esetleges volt az, hogy a volt egyházi épületek milyen állapotban érték meg a rendszerváltást. Volt néhány reprezentatív, kiemelt állami célokra szolgáló épület, amely megfelelő állapotban volt, esetenként komoly bővítésen és korszerűsítésen is átesett. (A szerzetesrendek tulajdonai sorában ilyen volt pl. az ingatlanrendezés időpontjában szállodaként működő volt győri kapucinus rendház.) Az épületek igen jelentős

⁹ A Párbeszéd Háza honlapja, URL: <https://www.parbeszedhaza.hu/kuldetesunk> (letöltés ideje: 2021.05.20.)

részére azonban inkább az állagromlás volt jellemző. Ez a folyamat a rendszerváltást, pontosabban az egyházi ingatlanrendezési törvény megszületését követően helyenként még fel is gyorsult. Ennek alapvető oka nyilvánvalóan az volt, hogy a rendszerváltás után az önkormányzatok anyagilag is új helyzetbe kerültek, megszűnt az intézmények teljes állami fenntartási kötelezettsége, a normatíván felüli költségeket általában az önkormányzatoknak kellett kigazdálkodniuk, amelyek területileg is erősen differenciálódtak az anyagi lehetőségeiket illetően. A költségvetésileg nehéz helyzetbe kerülő önkormányzatok sok esetben azon ingatlanokra fordították a legkevesebb figyelmet és anyagi erőforrást, amelyekről bizonyossá vált, hogy előbb-utóbb át kell adniuk az egyházaknak. Az Etv. hatálybalépését követően ugyanis valamennyi, az egyházak által igényelt és a törvényi feltételeknek megfelelő ingatlanra elidegenítési és terhelési tilalmat kellett bejegyeztetni. A törvényhozók eredetileg 2001-ig tervezték az ingatlanrendezési folyamat befejezését, ez azonban 1997-ben 2011-re módosult, ami többek között annak volt a következménye, hogy addigra kiderült: néhány év alatt annak nagyságrendje miatt az állami költségvetés ezt a folyamatot nem tudja finanszírozni. Másrészt az egyházak sem voltak arra felkészülve, hogy viszonylag rövid időn belül ezres nagyságrendben vegyenek át ingatlanokat, illetve intézményeket. Ezzel összefüggésben rendezni kellett a közfeladatot ellátó egyházi intézmények finanszírozását is, amelynek alapelve (az állami-önkormányzati intézményekkel azonos finanszírozás) a már említett 1997-es szentszéki megállapodásba került be, és került átvezetésre a magyar jogrendszerbe.

Az egyházi ingatlanrendezés a szerzetesrendekre vonatkozó adatait a mellékelt táblázatok összegzik. Ezekből megállapítható, hogy a folyamat során közel ötszáz szerzetesrendi ingatlant rendeztek (275 ingatlant természetben kaptak vissza a rendek, 104 ingatlan után kaptak pénzbeli kártalanítást, 111 ingatlan pedig az ún. járadékalap részét képezte). A 2011. évi zárást követő összesítése során ezek összértéke több mint 62 milliárd forintra rúgott. Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a két évtizedre elhúzódó folyamat lezárása óta is közel egy évtized eltelt, így mai áron ez az összeg – az időközben bekövetkezett ingatlanár-robbanást is figyelembe véve – nagyságrendekkel magasabb lenne.

A kártalanítási összegek felhasználása egyébként nyomon követhető volt, hiszen alapvetően egyházi, állami, önkormányzati szervezetekhez kerültek, másrészt az említett szervezetek ezen összegeket szinte kizárólagosan közérdekű célokra – kiemelten településfejlesztésre (pl. iskolaépítés, -bővítés) vagy központi (pl. felsőoktatási) fejlesztési célokra – fordították, saját erőt, illetve más költségvetési forrásokat is felhasználva a beruházásokhoz. Ráadásul ezen összegek nagy részét építési beruházásra használták, azok a gazdasági vérkeringésbe is bekerültek, és élénkítő hatással voltak a magyar nemzetgazdaságra.

Összességében pedig azt állapíthatjuk meg, hogy az egyházi ingatlanrendezés meghatározó szerepet játszott az egyházak rendszerváltozás utáni revitalizációjában, reorganizációjában, mind a hitélet, mind a közfeladat-ellátás vonatkozásában. Bízást elmondhatjuk, hogy az egyházak jelenlegi, egyre jelentősebb közfeladat-ellátása nem valósulhatott volna meg az egyházi ingatlanrendezés által kikövezett alapok nélkül.

4. ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

Amint az eddigiekből láthattuk, a rendszerváltozást követően minden jogi feltétel adott volt a szerzetesrendek tevékenységének újraindításához. Ugyanakkor a kommunista diktatúra négy évtizedének rombolása nem múlt, nem múlhatott el ezen a téren sem nyomtalanul. A szerzetesrendek a feloszlítás előtti mintegy 12 ezres létszáma¹⁰ az újraindulás időszakára négyezer fő alá csökkent,¹¹ köszönhetően az üldöztetésnek, az erőszakos laicizálásnak. Az újrainduló szerzetesrendek leginkább az idő, a lelkeségüket az üldöztetés alatt is megőrző szerzetesekre, szerzetesnővérekre támaszkodtak.

Az egyházi ingatlanrendezési törvény eredetileg tíz évben határozta meg a végrehajtásának határidejét (ez később húsz évre nőtt). A törvényjavaslat indokolása kifejtette, hogy ez idő alatt az egyházak fokozatos megerősödésére, társadalmi befolyásuk növekedésére lehet számítani. Emiatt fokozatosan válik szükségessé a társadalmi igények kielégítéséhez az egyházak emelkedő számú ingatlanvaló ellátása. Az ingatlanrendezés során az egyházaknak, ezen belül a szerzetesrendeknek visszajuttatott ingatlanok sok esetben amortizálódott állapotban voltak, és a hosszú évekig elhúzódó ingatlanrendezési folyamat alatt az ingatlanok további állagromlást szenvedtek. Felújításukra, fejlesztésükre viszont az egyházaknak, szerzetesrendeknek nem volt forrásuk, különös tekintettel arra, hogy az ingatlanrendezési folyamat – mint láttuk – nem terjedt ki a korábban az egyházak bevétel termelő ingatlanaira (termőföldek, gazdasági célú épületek, bérházak stb.).

A forráshiány sokáig rányomta a bélyegét az egyházi intézmények működésére is. A közfeladatot ellátó egyházi intézmények működésének az állammal azonos mértékű finanszírozását stabilan az 1997-ben megkötött szentszéki (közkeletű nevén „vatikáni”) megállapodás garantálta, viszont az egyházi épületek felújítási, fejlesztési támogatásának biztosítása érdekében az első Orbán-kormány tett jelentősebb lépéseket az „egyházi kulturális örökség értékeinek rekonstrukciója és egyéb beruházások” előirányzat 1999-es létrehozásával, majd 2001-ben a „Millenniumi Vallási Alap”, illetve 2002-től az „Egyházi Kulturális Alap” kereteinek felhasználásával.¹² Ezt követően majd csak a 2010-et követő években (főként 2014-től) történik jelentősebb előrelépés az egyházi intézmények rekonstrukciós, fejlesztési, infrastrukturális beruházási támogatásait illetően (részben közvetlen állami forrásokból, részben pedig az EU-támogatások vonatkozásában az egyházak arányos mértékű részesedésének biztosításából), amely döntően a korábbi elmaradások pótlását teszi lehetővé (pl. iskola- és óvodafejlesztési támogatások). Ezekből a támogatásokból természetesen arányosan részesednek a szerzetesrendek is.

Ha megnézzük az egyházi ingatlanrendezés befejezését követő időszak fejleményeit, akkor azt látjuk, hogy az egykori törvényhozók reményei az egyházak megerősödésére vonatkozóan összességében megvalósultak. A rendszerváltást megelőzően az engedélyezett néhány egyházi iskola statisztikailag szinte nem volt mérhető; az egyházak szociális-karitatív tevékenységét is igen szűk körre szorították (gyakorlatilag csak a nyugdíjas papi otthonok fenntartására). Ma viszont több mint ezer köznevelési intézményt működtetnek az egyházak, kétszázezret messze meghaladó tanulólétszámmal (az összes tanuló

10 BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Adattár*, História – MTA TTI, Budapest, 1996, 196–200.; BORSODI CSABA: A szerzetesrendek feloszlítása, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 12 (2000/1–4) 184.

11 TOMKA M. – RÉVAY E.: *Papok, férfiszervezetek, apácák* i. m., 216–236.

12 *Az egyházi kapcsolatok, 1998–2002*, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Egyházi Kapcsolatok Titkársága, Budapest, 2002.

több mint 15 százaléka már egyházi köznevelési intézménybe jár, amely pl. a gimnáziumok esetében még jelentősebb; de kiveszik a részüket az egyházak a szakképzésből is), a szociális és gyermekvédelmi tevékenység terén pedig az ellátottak számát tekintve az egyházi részarány 43 százalékos!¹³ Ezen kívül komoly szakmai teljesítményt ellátó kórházakat is fenntartanak, amelyek a közgyógyellátás kiemelkedő szegmensét képezik, mint például az Irgalmasrendi Kórház. Az egyházi felsőoktatási intézmények közül a három jelentős férfi szerzetesrend (a bencés, a ferences és a piarista) által fenntartott Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola alapvetően a hitéleti képzésre koncentrált, bár a tanárképzés újabban már túllép a hitoktatás területén, az etikaképzést is beindítva.

De mi a helyzet az egyházi megújuláson belül a szerzetesrendekkel? Ami a közfeladatok ellátását illeti, azokból a szerzetesrendek természetesen jelentős mértékben kiveszik a részüket, mint utaltunk is rá. Ami viszont a létszámukat illeti, ott már vannak aggodásra okot adó jelek. A rendelkezésre álló adatok szerint (szerzetesrendi térkép) ez jelenleg összesen mintegy 1300 fő (ebből – a korábbiakkal ellentétben – a szerzetesnővérek száma csak kismértékben haladja meg a szerzetesek létszámát), tehát még a rendszerváltás kori állapotokhoz képest is kevesebb, mint a felére csökkent. Ugyanakkor a rendek jelenleg jelentős mennyiségű ingatlant birtokolnak, részben az ingatlanrendezés, részben egyedi ingatlanjuttatások, illetve intézményátvételek következtében. Ezek felújítására, infrastrukturális beruházásokra jelentős mértékű állami forrásokban is részesültek (mint láttuk, főként a 2010 utáni időszakban). Már most több olyan esetet ismerünk, amikor a magyarországi rendtartományok már csak egy-két idősebb szerzetesből állnak, és ők működtetik nemcsak a hitéleti, hanem a közfeladat ellátó intézményeket is. Pápai jogú szerzetesrendek esetén – amennyiben a magyar rendtartomány létszámhiány miatt nem tud továbbműködni – az ingatlanokról az illetékes (külföldi) rendi központ a saját szabályzata alapján, az Egyházi Törvénykönyv (CIC) rendelkezéseinek megfelelően jogosult dönteni.¹⁴ Az eddigi tapasztalatok nem zárják ki annak lehetőségét, hogy a külföldi rendi központok – ha nem látják a rendi működés helyi személyi feltételeit biztosítva – nem feltétlenül a magyarországi rendi élet, illetve rendi intézmények működtetését preferálják, hanem adott esetben az ingatlanok piaci alapon történő értékesítésétől sem zárkoznak el, s a befolyt vételárat világegyházi szempontból máshol használják fel egyházi, rendi célokra. Véleményem szerint mind a magyar egyház, mind pedig a magyar társadalom érdeke az, hogy ezek az ingatlanok a magyar katolikus hitélet, illetve szélesebb értelemben – közfeladat ellátó intézmények esetében – az egész magyar társadalom vonatkozásában az egyház által is képviselt közjó érdekeit szolgálják. Úgy vélem, hogy az ezzel kapcsolatos felmerülő kérdésekre alapvetően az egyházon belül kell a válaszokat megtalálni.

Végezetül utalni kívánok egy frissen megjelent tanulmányra, amely egy vidéki magyar nagyvárosban működő szerzetesközösséget vizsgált. Ennek főbb megállapításai a következők:

„Napjainkban a szerzetesközösségek egyre mélyebben épülnek be a helyi gazdaságfejlesztésbe, a helyi ellátórendszerek működtetésébe szerte az országban. A szerze-

13 Miniszterelnökség, Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság rendelkezésre álló, az Emberi Erőforrások Minisztériuma által szolgáltatott adatok.

14 Az Egyházi Törvénykönyv (Budapest 1984.) III. rész 3. cikkelye tartalmazza a Megszentelt élet intézményei és az Apostoli élet társaságai anyagi javaira és azok kezelésére vonatkozó szabályokat, hivatkozva *Az egyház anyagi javai* című V. könyv szabályaira is.

tesrendek nagy része az 1990-es rendszerváltást követően újjáalakult, és újradefiniálták feladataikat is. (...) A kutatás a magyarországi szerzetesrendeket körülvevő támogató környezetre, továbbá egyes társadalmi csoportoknak a szerzetesrendek jövőjével, az általuk végzett tevékenységekkel, kihívásaikkal kapcsolatos véleményének feltárására és elemzésére irányult. Az összegyűjtött kormányhatározatok alapján elmondható, hogy a szerzetesrendek gazdasági lehetőségeit tekintve ma a kormány részéről rendkívül kedvező támogatói közeg alakult ki, hiszen számtalan fejlesztéshez nyújtottak jelentős kormányzati támogatást az elmúlt közel egy évtizedben. A kérdőíves felmérés során a szerzetesrend által működtetett középiskolába járó diákok szüleit, az ott tanító pedagógusokat, továbbá a közösségi szinten aktív híveket kérdeztük. A válaszok alapján kijelenthető, hogy a szülők, a pedagógusok és a hívek is hasonlóan látják a szerzetesi közösség és a város fejlődési pályáját, továbbá szükségesnek érzik, hogy a szerzetesrendek alkalmazkodjanak a 21. századi kihívásokhoz. A válaszadók támogatják, hogy a szerzetesek ne kizárólag egyházi feladatokat lássanak el. A szülők és a hívek elsősorban a szociális területen végzett tevékenységet támogatják, míg a pedagógusok legnagyobb mértékben a gazdasági tevékenységekkel értenek egyet. A jövő kihívásai szempontjából a válaszadók egyhangúlag a szerzetesi utánpótlás nehézségeit hangsúlyozták.”¹⁵

Az ismertetett gondok ellenére is reménykednünk kell a magyarországi szerzetesrendek megerősödésében, abban, hogy megtalálják a módot utánpótlásuk biztosítására, a hivatások számának emelésére, annak érdekében, hogy történelmi hivatásukat továbbra is be tudják tölteni, az egyház és az ország érdekeit szolgálva, amelynek feltételeit Magyarország teljes körűen biztosítja.

15 FEKETE DÁVID: Szerzetesrendek szerepe a 21. Században a társadalmi elvárások alapján. Egy magyarszemle tanulmány tanulságai, *Polgári Szemle* 16. (2020/1–3.) 254–273., DOI: [10.24307/psz.2020.0716](https://doi.org/10.24307/psz.2020.0716)

5. MELLÉKLETEK¹⁶

5.1. Egyházi ingatlanrendezés 1991–2011, férfi rendek

	NÉV	természetben		pénzbeli kártalanítás		járadék		összesen	
		db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft
1	Betegápoló Irgalmas Rend	5	17,000	2	2000,000	1	224,000	8	2241,000
2	Ciszterci Rend	19	2961,000	4	1985,000	2	95,000	25	5041,000
3	Csornai Premontrei Prépostság	5	353,000	0	0,000	3	96,000	9	449,000
4	Don Bosco Szalézi Társasága	9	537,000	1	49,000	3	311,000	13	897,000
5	Gödöllői Premontrei Perjelség	1	0,000	4	720,000	0	0,000	5	720,000
6	Isteni Ige Társasága	2	18,000	2	447,000	0	0,000	4	465,000
7	Jézus Társasága (Jezsuiták)	5	2500,000	4	801,000	12	1341,750	21	4642,750
8	Keresztény Iskolatestvérek	1	220,000	1	50,000	1	37,000	3	307,000
9	Konventuális Ferences Minorita Rend	4	209,700	1	136,000	0	0,000	5	345,700
10	Magyar Bencés Kongregáció	13	947,600	15	2921,800	6	1302,100	34	5171,500
11	Magyar Kapucinus Rendtartomány	8	143,400	4	167,900	0	0,000	12	311,300
12	Magyar Pálos Rend	1	0,000	0	0,000	0	0,000	1	0,000
13	Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány	45	2043,143	6	547,748	13	909,285	64	3500,176
14	Mária Iskolatestvérek	0	0,000	1	300,000	0	0,000	1	300,000
15	Misszióistársaság (Lazaristák)	4	162,000	2	49,700	1	15,000	7	226,700
16	Nagy Szent Bazil Rend	2	440,000	0	0,000	1	7,000	3	447,000
17	Piarista Rend	11	3493,750	7	3268,000	2	75,000	20	6836,750
18	Sarutlan Kármelita Rendtartomány	10	1049,600	1	40,000	0	0,000	11	1089,600
19	Szent Domonkos Rend	9	1392,000	1	91,000	3	127,500	13	1610,500
20	Szervita Rend	2	54,000	2	350,000	1	60,000	5	464,000
	FÉRFI RENDEK Összesen:	156	16541,193	58	13924,148	49	4600,635	264	35065,976

16 A Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság Egyházi Koordinációs és Kapcsolattartási Főosztály adatbázisa alapján. A felsorolt rendek vonatkozásában jelezzük, hogy az ingatlanrendezés óta eltelt időszakban a rendi struktúrákban is változások történtek (pl. több ferences rendtartomány egyesítése a Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány név alatt). A táblázat a jelenlegi állapotokat tükrözi.

5.2. Egyházi ingatlanrendezés 1991–2011, női rendek

	NÉV	természetben		pénzbeli kártalanítás		járdék		összesen	
		db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft
1	Angolkisasszonyok Szerzetesrend (Congregatio Jesu)	10	1409,750	3	74,400	4	1724,000	17	3208,150
2	Annunciáta Nővérek Kongregációja	2	10,000	2	42,000	0	0,000	4	52,000
3	Árpádházi Szent Margitról nevezett Szent Domonkos Rendi Nővérek	5	450,000	1	11,500	3	212,000	9	673,500
4	Assisi Szent Ferenc Leányai/ Beteg-ápoló Nővérei	3	0,000	0	0,000	1	51,000	4	51,000
5	Boldogasszony Iskolanővérek	5	850,000	1	40,000	8	243,000	14	1133,000
6	Ciszterci Nővérek (Kismarosi és Érdi nővérek együttesen)	6	137,500	0	0,000	0	0,000	6	137,500
7	Domonkos Rendi Kontemplatív Nővérek	0	0,000	1	12,000	0	0,000	1	12,000
8	Egyházközségi Nővérek Társasága	0	0,000	1	70,000	0	0,000	1	70,000
9	Eucharisztia Szolgáló Leányai	0	0,000	1	25,000	0	0,000	1	25,000
10	Ferences Mária Misszionárius Nővérek	0	0,000	1	94,000	1	2,150	2	96,150
11	Ferences Szegénygondozó Nővérek	3	266,960	1	88,300	2	85,000	6	440,260
12	Isteni Megváltóról nevezett Nővérek	6	479,000	4	1065,700	5	2050,200	15	3594,900
13	Isteni Szeretet Leányai	4	33,842	0	0,000	2	1102,000	6	1135,842
14	Isteni Üdvözítő Nővérei (Salvator Nővérek)	2	422,000	1	738,400	0	0,000	3	1160,400
15	Jézus Isteni Szívéről Nevezett Karmelita Nővérek	5	421,800	1	20,000	2	164,000	8	605,800
16	Jézus Szíve Társasága (Népleányok)	4	209,800	0	0,000	4	167,114	8	376,914
17	Jó Pásztor Nővérek	1	0,000	4	271,700	2	42,000	7	313,700
18	Legszentebb Üdvözítő Nővérei	1	694,000	1	80,000	0	0,000	2	774,000
19	Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek	6	307,050	2	33,000	4	695,000	12	1035,050
20	Notre Dame Női Rend, Zalaegerszeg	1	1200,000	0	0,000	0	0,000	1	1200,000
21	Örökimádó Nővérek Társasága	1	1,900	1	105,000	0	0,000	2	106,900
22	Római Unióhoz tartozó Szent Orsolya Rend	11	684,600	2	90,000	5	584,000	18	1358,600
23	Sarutlan Karmelita Nővérek	2	0,000	0	0,000	0	0,000	2	0,000
24	Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Társulata	10	2144,000	3	367,000	6	513,000	19	3024,000

	NÉV	természetben		pénzbeli kártalanítás		járadék		összesen	
		db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft
25	Szent Bazil Rendi Nővérek	2	15,000	0	0,000	0	0,000	2	15,000
26	Szent Erzsébet Betegápoló Nővérek	4	265,010	0	0,000	0	0,000	4	265,010
27	Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek	4	66,000	1	94,800	2	29,650	7	190,450
28	Szent Szív Társaság (Sacré Coeur)	1	0,000	1	80,000	1	906,000	3	986,000
29	Szeretet Leányai/Páli Szt. Vincéről Nevezett Irgalmas Nővérek	9	555,500	4	566,500	6	1627,000	19	2749,000
30	Szervita Nővérek	5	11,600	1	738,400	2	138,000	8	888,000
31	Szociális Missziótársulat	4	1150,000	3	78,200	1	15,000	8	1243,200
32	Szociális Testvérek Társasága	2	34,000	5	315,900	0	0,000	7	349,900
33	Tisztítóházban Szenvedő Lelkeket Segítő Nővérek	0	0,000	0	0,000	1	40,000	1	40,000
	NŐI RENDEK Összesen:	119	11819,312	46	5101,800	62	10390,114	227	27311,226

5.3. Egyházi ingatlanrendezés 1991–2011 összesen

	természetben		pénzbeli kártalanítás		járadék		összesen	
	db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft	db	millió Ft
Férfi + női rendek összesen:	275	28360,505	104	19025,948	111	14990,749	491	62377,202

DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG OP

Újrakezdés, reform, megújulás: a szerzetesrendek újraindulásának történeti-teológiai olvasata

1990-ben és az azóta eltelt évtizedekben a magyarországi szerzetesség számára nem pusztán az Istennek szentelt élet materiális kereteinek újraszervezése volt a feladat, hanem a szerzetesi élet belső megújítása, válaszolva a szerzetesi élet önazonosságát érintő kihívásokra. Tanulmányomban arra keresem a választ, mik voltak ezek a kihívások, és sikerült-e az újraindításnak ez a szempontja; milyen szerzetesi modellhez nyúltak vissza a rendek, és vajon az 1950-es állapottal való folytonosság volt-e ebben a domináns.¹ Tehát nem a szerzetesrendek 1990-es vagy 2020-as helyzetét szeretném kimerítő módon elemezni, és arra sem vállalkozom, hogy az újraindulás óta eltelt harminc év itthoni szerzetességtörténetét megírjam. Inkább arra keresem a választ, hogy milyen történeti tényezők alakították az 1990-es újraindulást, és milyen kérdések befolyásolták a szerzetesi élet önazonosságát és a megújítás sikerességét. Leegyszerűsítve alapkérdésünket: az újraindulás megtörtént, de mennyiben valósult meg reform és megújulás?

1. SZERZETESSÉGTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

1.1. A jozefinizmus következményei

Először röviden szeretném bemutatni azokat a történelmi tényezőket, amelyek a szerzetesi élet újraindulását annyiban befolyásolták 1990–1991-ben Magyarországon, hogy nagy mértékben meghatározták, milyen modellekhez, eszményekhez nyúltak vissza a magyar szerzetesek az újrainduláskor, és milyen elvárásokkal találkoztak az egyház és a társadalom részéről. Ezek közül nem egy a távoli múlt eseménye volt.

A magyar szerzetesség történetében nem az 1950-es volt az első felozslatás, hiszen előzményként gondolhatunk a török uralom és reformáció hatásaira és a szerzetesi élet újjászervezésére a 17–18. században, illetve arra, hogy a kommün 1919-ben már államosította az egyházi iskolákat és a rendházakat, és csak idő hiányában nem sikerült a szerzetesi élet teljes betiltását véghezvinnie. Utóbbinál jóval jelentősebb, máig érzékelhető hatást gyakorolt azonban a szerzetességre a II. József (1780–1790) alatti rész-

¹ Érdekes párhuzamokat kínálhat a Jézus Társasága 41 évig tartó felozslatása 1773 és 1814 között. Frapánsan fogalmazza meg a felozslatás előtti és a helyreállítás utáni társaság identitására, annak folytonosságára vagy diszkontinuitására vonatkozó kérdéseket THOMAS WORCESTER: *A Restored Society or a New Society of Jesus?* c. tanulmánya. In: Robert A. Maryks – Jonathan Wright (szerk.): *Jesuit Survival and Restoration. A Global History 1773–1900*, Brill, Leiden–Boston, 2014, 13–33.

leges feloszlatás, annak előzményei és utóhatásai. A felvilágosult abszolútizmus és a jurisdikcionalizmus az egyház és benne a szerzetesség funkcióját annak társadalmi hasznosságában, népnevelő képességében látta. Ebbe az elgondolásba nem fért bele a tisztán szemlélődő vagy a monasztikus élet, de a koldulórendek léte sem, továbbá a központosított rendek viszonylagos – szellemi és jogi – autonómiája, a liturgia közös végzése, mint a szerzetesség feladata. A reformok jegyében Mária Terézia már 1770-ben fixálta a koldulórendek létszámát, fia, II. József pedig 1782-ben az ún. „haszontalan” rendeket beszüntette. Ez 140 házat, 1484 szerzetest, 190 apácát érintett.²

A megmaradt rendek, kolostorok számára is végzetes volt a helyzet: mivel a Rómával való kapcsolat tilos volt, ezért minden kívülről jövő reform elképzelhetetlen volt. Ennek következtében a kolduló rendek elveszítették szerzetesi önazonosságukat: állami hivatalnokok lettek, állami fizetéssel; a szerzetesi ruhát nem hordták, és a közös élet addig megszokott gyakorlataival is felhagytak (közös ima, közös étkezés, klauzúra). Legfőbb munkaterületük a tanítás és a plébániai lelkipásztorkodás lett. Ez utóbbi is sok esetben a szerzetesi élet kereteitől való mentességet hozta, vagyis tovább közelítette a férfi szerzetesi életformát a világi papi felé. Ezt a tendenciát erősítette egyes monasztikus, illetve kanonoki rendek (bencések, ciszterciek, premontreiek) visszaállítása 1802-ben, amikor a visszaállítás feltétele az volt, hogy iskolákat vállalnak. Az iskolák fenntartásához birtokadományokat is kaptak, valamint idővel vállalniuk kellett a tanári pályával kapcsolatos állami követelményeket (tanári vizsga, állami egyetem látogatása).³ Ezzel együtt a jozefinizmus hosszabb távú következményei megmaradtak: egyháztani szempontból a szerzetesi élet egyfajta funkcionalista olvasata, amelyből az is következik, hogy az egyház működhet, létezhet szerzetesek nélkül. A szerzetesi élet önazonosságát tekintve pedig egyfajta aktivizmus lett az örökség, ahol a szerzetes „értékét” a tevékenysége adja meg; a szemlélődő élet, az imádság helye marginális marad. A férfi szerzetesi élet modellje a világi pap vagy a professzor lett, aki önálló fizetéssel, egzisztenciával rendelkezik.⁴ A magyarországi szerzetességben így egészen a 20. századi reformtörekvésekig, illetve a pálos rend itthoni újra-letelepedéséig (1934)⁵ szinte teljesen hiányzott a férfi monasztikus, szemlélődő élet. Más európai országokhoz viszonyítva a női szemlélődő élet aránya is nagyon csekély maradt.⁶

2 Ugyanakkor II. József telepítette le Budán a betegápoló Erzsébet-nővéreket. Ld. HERMANN EGYED: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*, Aurora könyvek, München 1973, 369–375, illetve MESZLÉNYI ANTAL: *A jozefinizmus kora Magyarországon, 1780–1846*, Stephaneum Nyomda, Budapest, 1934.

3 A tanító rendek önazonosságával kapcsolatban érdekes dokumentum Hubert Hansen SVD apostoli vizitátor jelentése 1929-ből. In: SOMORJAI ÁDÁM OSB: *Visitatio apostolica institutorum vitae consecratae in Hungaria 1927–1935*, Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma 2008, 162–169. Ez alapján az látszik, hogy a tanítórendek helyzete a 20. század elejére nem sokat változott a jozefinizmus óta. E rendek tagjainak identitását a tanári lét adja, gimnáziumi tanári státusz szerint élnek, öltözködnek, a szerzetesi közös élet kötelezettségeinek (teológiai tanulmányok, klauzúra, közös ima) minimálisan tesznek eleget.

4 Így 1919-ben az érintett piaristák több mint fele aláírta azt a nyilatkozatot, mely szerint elhagyják a rendet, világiak lesznek, és a Tanácsköztársaság szolgálatába lépnek, hogy ezáltal megtarthassák tanári állásukat. Ld. SZAKÁL ÁDÁM: *A magyar piaristák a Tanácsköztársaság idején*. In: Forgó András (szerk.): *A Piarista rend Magyarországon* (Rendtörténeti konferenciák 6.) Szent István Társulat, Budapest, 2010, 185–200.

5 A sarutlan kármelita atyáknak egyetlen kolostora volt Győrött, 1896-ban alapítják a következőt.

6 Ez utóbbi olyan tényezője a magyar szerzetességnek, amely lényegében a középkor óta változatlan. A középkorra, mivel akkor női apostoli szerzetesi élet nem létezett, a női kolostorok Nyugat-Európához

1.2. A 19. századi megújulás – reformok és az apostoli rendek felvirágzása

A Szentszék és a Habsburg Monarchia között 1855-ben megkötött konkordátum tette lehetővé a szerzetesi reformok elkezdését. Európa más országaiban ezeket a francia forradalom következményei indokolták, itthon azonban a jozefinizmus következményeinek felszámolása volt a cél. A reformok sarokpontja a közös élet, a *vita communis perfecta* és a szerzetesi fegyelem, ún. reguláris obszervancia helyreállítása volt, és Róma (IX. Piusz pápa és a rendek főelőljárói) jelentős szerepet játszottak bennük, amennyiben ezeket elindították, ösztönözték.⁷ Itthon és külföldön is nagy szerepet játszottak bennük olyan karizmatikus, kiváló szervezőkészséggel megáldott egyéniségek, mint Prosper Guéranger⁸, akinek a solesmes-i bencés kongregáció megszületése köszönhető, vagy Henri-Dominique Lacordaire, a híres szónok, akinek érdeme a domonkos rend újjászületése először Franciaországban, aztán több európai országban.⁹ Ezek a szerzetesi reformok hosszú időt, esetenként évtizedeket vettek igénybe, mielőtt látható gyümölcsük termett volna, és gyakran – különösen itthon – radikális következményekkel is jártak, amennyiben a reformmal egyet nem értők közül sokan elhagyták a szerzetesi életet.¹⁰

Magyarországot nem érintették a 19. századi felosztatások, melyeket már a liberalizmus eszméi ihlettek Franciaországban vagy Németországban. Elért azonban ide is a szerzetesség történetének egy másik fontos modernkori mozzanata: a francia forradalom után egy generáció alatt az Istennek szentelt élet korábban sosem látott újjászületése. A régi, nagy múltú rendek új életre kelésével párhuzamosan a női szerzetesi élet addig sosem látott felvirágzása következett be: aktív apostoli kongregációk egész sora jött létre. Egy-egy inspirált fiatal nő köré társak gyűlnek, és egy konkrét apostoli célra új közösségeket hoztak létre. Némelyik ezek közül világszerte elterjedt (pl. a Szent Szív Társaság – Sacré Coeur), de sok közülük megmaradt egyházmegyei keretek között. A kor adottságai (a földrajzi távolságok, a kommunikáció nehézségei) és egyházi jelleg-

mért kisebb aránya volt jellemző itthon. Ld. F. ROMHÁNYI BEATRIX: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*, Pytheas, Budapest, 2000.

- 7 Az egyik legfontosabb itthoni reform a ferenceseké volt, ld. erről OROSZ LÓRÁNT: A ferencesek Leó-féle uniója az osztrák-magyar Kapisztrán Szent János Rendtartományban. In: Öze Sándor – Medgyesy-Schmikli Norbert (szerk.): *A ferences lelkiiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK–METEM, Budapest–Piliscsaba, 2005, 364–374; OROSZ LÓRÁNT: *L'Iter giuridico dell'unione leonina dei frati minori nella provincia austro-ungarica di „S. Giovanni da Capestrano” (1897–1899): studio storico-giuridico*, Pontificium Athenaeum Antonianum, Roma, 2001. A szerzetesi reformokról ld. még HUBERT JEDIN (szerk.): *Storia della Chiesa VIII/2, Liberalismo e integralismo tra stati nazionali e diffusione missionaria 1830–1870*, Jaca Book, Milano, 1977, 348–353.
- 8 Róla ld: Guéranger, Prosper-Louis-Pascal, in Guerrino Pelliccia – Giancarlo Rosa (szerk.): *Dizionario degli Istituti di Perfezione, vol. IV*, Paoline, Roma, 1977, 1467–1471.
- 9 Lacordaire-ről ld. BERNARD BONVIN: *Lacordaire Jandel. La restauration de l'Ordre dominicain en France après la Revolution écartelée entre deux visions du monde*, Cerf, Paris, 1989; ANNE PHILIBERT: *Henri Lacordaire*, Cerf, Paris, 2016. A szerzetesi élet megújulásáról a 19. században ld. JESUS ALVAREZ GOMEZ: *Historia de la vida religiosa, III*, Publicaciones claretianas, Madrid, 1990, 503–546.
- 10 A jezsuita rend visszaállítása kapcsán, PAUL SHORE: The Years of Jesuit Suppression, 1773–1814: Survival, Setbacks, and Transformation, *Brill Research Perspectives in Jesuit Studies* 2 (2020/1) 1–117. és JONATHAN WRIGHT: From Immolation to Restoration: The Jesuits, 1773–1814, *Theological Studies* 75 (2014/4) 729–745. tanulmányai bemutatják, a megváltozott egyházi-társadalmi környezet hogyan hatott a jezsuita rend tevékenységére és küldetésstudására, és hogyan merültek fel azok a kérdések, hogy mihez kell visszanyúlni a múltból.

zetességek (alapító püspök vagy pap személyisége) hozzájárultak a női szerzetesi élet töredezettségéhez.¹¹

Itthon a 19. század második felében a püspökök szinte versengtek a női rendek alapításában, letelepítésében. A női apostoli életforma sikere akkora volt, hogy ennek eredményeképpen a szerzetességen belül a nők aránya ekkor növekedett meg. A Szeretet Leányai Társulata (vincések) 1852-ben telepedett le, és ők lettek 1950-re a legnagyobb létszámú női rend itthon. Hozzájuk hasonlóan számos apostoli tevékenységű új közösség telepedett le, akik elsősorban tanító és szociális tevékenységet végeztek.¹² A férfi rendek esetében hasonló folyamatok figyelhetők meg, de a létszámokat tekintve sokkal kisebb arányban.¹³ Több női rendnek létrejött a magyarországi változata, vagy ugyanazon rend kétfelé szakadt ága is megtelepedett itthon (pl: Kalocsai Iskolanővérek, megváltós nővérek); de születtek szép számmal önálló magyar alapítások is a 19 és 20. században.¹⁴

A két világháború közötti időszakra a további töretlen, intézményekben, házakban és tagokban történő gyarapodás volt jellemző. Így 1920-ban 26 női rendnek 3288 tagja volt 232 házban; 1927-ben 29 női rend volt 4772 taggal 288 házban, 1948-ben pedig 41 női rend, 8956 fő, 454 házban. Ez a vizsgált időszakra nézve (1920–1948) 272 százalékos növekedést jelent.

Hasonlóképpen alakultak az adatok a férfi rendek esetében. 1930-ban 19 férfi rendnek 1450 tagja volt 112 házban. 1943-ban 20 rendnek 2150 tagja volt 210 házban, 1948-ban pedig 23 rendnek volt 2429 tagja 157 rendházban – ez 167 százalékos növekedés a vizsgált időszakban.¹⁵

11 Ld. HUBERT JEDIN (szerk.): *Storia della Chiesa VIII/1, Tra rivoluzione e restaurazione 1775–1830*, Jaca Book, Milano, 1977, 247–251.

12 Magyar változatuk a Szatmári Irgalmas Nővérek Társulata, Hám János szatmári püspök alapítása 1842-ben. A további apostoli női rendek letelepedési dátumai: Notre Dame Női Kanonokrend, 1851, Pécs; Szegény Iskolanővérek Temesvár, 1858; Kalocsai Iskolanővérek, 1860, Kalocsa; Isteni Megváltó Leányai, 1863, Sopron [magyar ága kivált, Legszentebb Üdvözítő Leányai néven lett önálló kongregáció]; Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek, 1865; Isteni Szeretet Leányai, 1870, Budapest; Szent Szív Társaság, 1883, Budapest; Jó Pásztor Nővérek, 1892, Budapest; Isteni Üdvözítő Nővérei, 1899, Budapest; Ferencs Mária Misszionárius Nővérek, 1900, Budapest; Mária Reparatrix nővérek, 1901, Budapest; Szegények Kis Nővérei, 1905, Budapest; Jézus Isteni Szívéről nevezett Kármelita Nővérek, 1907, Budapest. Ld. *Magyar Katolikus Almanach*, Szent István Társulat, Budapest, 1927, 257–266.

13 1896-ban a keresztény iskolatestvérek, 1898-ban a lazaristák, 1913-ban a szaléziák, 1916-ban a verbiták, 1920-ban a kalazantinusok, 1924-ben a Mária iskolatestvérek telepedtek le. Ld. *Magyar Katolikus Almanach* 1927, i. m., 208–256.

14 A 19. században: 1894-ben az Assisi Szent Ferenc Leányai (svájci közösség magyar ága); 1868: Árpád-házi Boldog Margitról nevezett Domonkos Nővérek. A 20. században (1950-ig): Szociális Missziótársulat, Szociális Testvérek Társasága, Jézus Szíve Társasága (Népleányok), szervita nővérek, annunciáták, Szűz Mária Társasága, Ferencs Szegénygondozó Nővérek, Szent Benedek Leányai, Krisztus Király Nővérek, Regista nővérek, egyházközségi nővérek, premontrei nővérek, bazilita nővérek, Jézus Szíve Nővérek Társasága, ciszterci apácák Regina Mundi monostor.

15 Az adatokról ld. GERGELY JENŐ: *A Katolikus Egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest, Pannonica, Budapest, 1999, 177–179., 190–191.; GERGELY JENŐ: *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971*, Kossuth, Budapest, 1985, 236–240; GERGELY JENŐ: *Az 1950-es egyezmény. A szerzetesrendek feloszlata Magyarországon*, Vigilia, Budapest, 1990, 353–368; HERVAY FERENC: *Szerzetesrendek*. In: *Magyar Katolikus Almanach II. A magyar katolikus egyház élete 1945–1985*, Szent István Társulat, Budapest, 1988, 157–198. Az 1943 és 1948 közötti létszámváltozásokra hatással volt a visszacsatolt területek újbóli elvesztése 1945 után.

1950-ben a következők voltak a létszámadatok: 23 férfi, 40 női rend, 2582 férfi, 8956 női szerzetes, 182 és 452 rendház.¹⁶ A legnagyobb létszámmal a következő női rendek bírtak (1948-as adatok): Vincés Nővérek – Szeretet Leányai (1470 fő), Kalocsai Iskolanővérek (1331), Isteni Megváltó Leányai (1078), Szatmári Irgalmas Nővérek (561), Szent Keresztről Nevezett Irgalmas Nővérek (1943-as adat szerint 446). A legnagyobb létszámú férfi rendek pedig a következők voltak: bencések (317), ferencesek (két rendtartomány: 222+296), jezsuiták (410), piaristák (254).

2. AZ ÚJRAINDELÁS KIHÍVÁSAI

Az 1990-es helyzet összetettségét, nehézségeit, kérdéseit jól leírják Várszegi Asztrik OSB, akkori esztergomi segédpüspök szavai:

Az első összehívott szerzetesi konferencia örömébe azonban már beleszötte szálaít a gond, a kétség: hogyan tudunk egy lépést is tenni, amikor nincsenek meg az alapvető feltételek, melyek az induláshoz szükségesek, hogyan vállalhatjuk őszbe csavarodott fejjel az út, a kezdés nehézségeit. Mi lesz a teendők, ott folytassuk-e, ahol abba hagytuk, vagy valami egészen újat kell kezdenünk? A gondok sokféleségében lassan kirajzolódnak a valós esélyek és az esélynélküliségek körvonalai. Az első lelkesültségben megtett lépések után jöttek a jözan, vagy inkább kijózanító hétköznapiak, nyomasztóan hatott az evangéliumi bölcsesség: elébb ülj le, és vess számot, ellenfeled kétszerannyi seregével tudsz-e szállni a magad feleannyijával, illetve a magad gyengeségével? Mi az, amit meg kell őriznünk, mi az, amit el kell vetnünk? Képes-e megújulásra a megnyesett fa?¹⁷

1990-ben az újrainduláskor a következő létszámadatok ismertek a későbbi szerzetes-elöljárói konferencia iratanyagából: ekkor 810 férfi szerzetes és ezen belül 77 jelölt, novícius volt 21 rendben; 2812 nővér, ezen belül 167 jelölt, novícia 46 női rendben.¹⁸ Az újrainduló rendek átlagéletkora 70 év fölött volt. Voltak olyan rendek is, amelyek 1990-ben nem indultak újra: ezek a Notre Dame de Sion-rend, a Regista nővérek, a Szegények Kis Nővérei, a Krisztus Királyról nevezett Népművelő Testvérek Társasága, a Kalazantinusok és a borsodpusztai ciszterci monostor. Általában kis létszámú, nem sokkal 1950 előtt alapított vagy letelepedett közösségekről van szó, illetve olyanokról, amelynek tagjai jórészt külföldiek voltak, és a negyven év szétszórás alatt nem maradt itthoni jelenlétük.

16 Ld. BORSODI CSABA: A szerzetesrendek feloszlata, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 12 (2000/1–4), 183–210. Gergely Jenő adatai ettől eltérnek, ld. GERGELY J.: *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971* i. m., 236–240. Ott 1948-as adat: 23 férfitrend, 157 rendház, 2429 tag, 44 női rend, 9036 tag, 580 rendház.

17 VÁRSZEGI ASZTRIK: A szerzetesek szolgálata, *Teológia* 24 (1990/1) 2.

18 A Magyarországi Szerzetes-elöljárók Konferenciáinak Levéltára (= MSzKL) Szerzetesi konferenciák és közös intézmények (= I.), FSzK és MRK közös ügyei (= 3.), Férfi és női szerzetesrendek létszámadatai (=c.) Férfi és női szerzetesrendek létszámadatai 1990 (=I.3.c.1.) A férfi és női szerzetesrendek nyilvántartási adatai, 1990. december 31. Rend alatt itt a megszentelt élet összes intézményét, az apostoli élet társaságait és olyan új közösséget értek, amelyek megszentelt élet intézménye akarnak lenni.

Az újraindulás első éve heroikusnak mondhatók. Az időszak kihívásai – a nyomasztó materiális nehézségeken (az anyagiak, a megfelelő közösségi tér hiánya stb.) túl – több tényezőnek voltak köszönhetőek. A negyvenéves kényszerszünet miatt, akik még 1950 előtt aktív szerzetesek voltak, jórészt hetvenes éveik elején jártak a 90-es években. Közülük sokan egészségi állapotuk miatt már nem voltak alkalmasak arra, hogy a közösségi életre vállalkozzanak. Továbbá, a közös élet elkezdése biztos egzisztenciájuk feladását jelentette negyven év önálló élet után, úgy, hogy a jövő körvonalai eléggé bizonytalanok voltak, és 1990–1991-ben még nem lehetett biztosan tudni, meddig tart a hirtelen jött szabadság, nem lesz-e visszarendeződés.¹⁹ Amint maguk az előljárók megállapították, az 1950-ben fiatal rendtagok körében pedig az elvilágiasodás veszélye nagyobb volt, és közülük kevesen vállalták a közös életet. Bátrabbak voltak azok, akik 1950-ben már régebb óta voltak szerzetesek.²⁰ További nehézséget jelentett, hogy a közösségi életbe visszatérő rendtagok addigi feladatköreiket is megtartották – ez is akadályozta a közösség alakulását. Sok esetben az újrainduláskor egyszerűen az addig önálló életformának a „behozatala” történt meg a visszaadott falak közé. Különösen a férfi rendek esetében a szétszórátás éve alatt belépett rendtagok általában egyházmegyes papként működtek korábban: így ezt az életformát vitték be a közösségbe is. Hiányzott egy olyan közepgeneráció, amely át tudta volna hidalni a belépő fiatalok és az idősek közötti szakadékot.

A helyzetből adódóan a kezdést gyakorlati szempontok uralták: elsődlegesen az ingatlanok és intézmények visszaszerzésének kérdése, hiszen megfelelő hely nélkül nem lehet szerzetesi életet élni, utána pedig az alkalmas apostoli terület megtalálása. A tevékenység megválasztása és az intézmények visszaszerzése terén erős külső elvárások érvényesültek, különösen a régi nagy tanítórendek irányában, igen gyakran az öregdiákok részéről.²¹ Sőt úgy tűnhetett, az akkori magyar társadalom szinte minden szociális probléma megoldását az egyháztól, illetve a szerzetesektől várta.²² Ez és a szerzetesek

19 Berkecz Franciska SSS, akkori MRK elnök 1997-os jelentése szerint 1990-ben még csak a szerzetesnők 15 százaléka élt rendházban, 1996-ban pedig mintegy a 50 százalékuk. MSzKL I. Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) (=2.), Vegyes ügyek (=3.), MRK történeti összefoglaló (=I.2.3.3.) Beszámoló 1997.

20 Ahogyan az egyik előljáró megfogalmazta, a közösségi élet újraelkezése egy új hivatást jelentett. MSzKL I. Szerzetesi konferenciák és közös intézmények 2. Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) 2. Általános iratok (= I.2.2.) Válaszok a *Lineamenta kérdéseire*, 16. Ld. továbbá 5, 9. [Az összegzés és a részletes válaszok a női előljárók válaszait képezik a IX. rendes püspöki szinódus *Lineamenta* dokumentumára. A férfi rendek részéről ilyen összegzés nem található].

21 Amint Kerekes Károly OCist zirci főapát megfogalmazta 1990-ben egy, a ciszterci öregdiákoknak mondott, írásban megjelent beszédében: szeretnének mindent visszaszerezni, ugyanakkor türelemre van szükség, hiszen nem lehet expressz módon monasztikus közösséget létrehozni. MSzKL I.3. Szerzetesrendek újraindulása (= a.), Férfi szerzetesrendi dossziék (= 4.) Ciszterciek (= I.3.a. 4.4.) Kerekes Károly beszéde, Budapest, 1990. január 16.

22 Erről tanúskodik a Takács Nándor OCD székesfehérvári püspökkel, a püspöki kar szerzetesi referensével készült interjú: TAKÁCS NÁNDOR: Újraélednek-e a szerzetesrendek Magyarországon?, *Teológia* 24 (1990) 25–30: 29. „*Miután nyilvánosságra jutott a rendek működésének lehetősége, egyre-másra jöttek a kérések, igények. Kórházak: betegápolókat, műtősöket – tanácsok: szociális gondozókat, védőnőket – tanácsi szervek: óvodákba óvónőket, dajkákat; általános iskolákba tanítókat, tanítónőket, tanárokat; középiskolákba nyelvtanárokat – ugyancsak tanácsok óvodát, általános iskolát és középiskolát teljes átvételre ajánlottak fel – drogosok, alkoholisták gondozására munkatársakat, családgondozókat, cigány lakossággal foglalkozókat – kollégiumokhoz nevelőtanárokat keresnek. Hihetetlen nagy az igény, az elvárás. Ez egyben megdöbbentő látélet a magyar társadalom mai helyzetéről. Szinte S. O. S. kiáltás valamennyi igény,*

felé megnyilvánuló „hasznossági szempont” óriási teherként nehezedett az újrakezdést vállalókra.

Így az újraindulást sok tekintetben irányíthatta egyfajta nosztalgia: a feloszlátás kényszerű negyven éve mintegy zárójelbe tehető, és vissza lehet térni az 1950-es állapothoz, amely ebből a távolságból sok szerzetes számára aranykornak látszott: létszámaiban, intézményrendszerében, társadalmi elismertségében biztos státusznak örvendő egyház és benne szerzetesség jellemezte.²³ Ebből következően számos férfi és női rend követte azt a stratégiát, hogy minden 1950-ben (vagy 1948-ban) működő intézményét visszaigényelte, abban bízva, hogy az új hivatások gyorsan és nagy számban fognak érkezni, így ezeket az intézményeket a régi módon, szerzetesi munkaerővel lehet majd működtetni. Megszólaltak ugyanakkor óvatosságra intő hangok is, pl. Takács Nándor OCD püspök, aki 1990 márciusában a női előljárók gyűlésén arra biztatta az előljárókat, hogy az intézmények működtetése esetében inkább több rend fogjon össze, és kevesebb helyen induljanak újra, hiszen nem lehet minden intézményt visszaigényelni.²⁴

A társadalmi helyzetből is adódóan ekkor még nem kerültek elő új tervek, addig ki nem próbált apostoli tevékenységek. Új apostoli tevékenységként a női rendek esetében a lelkipásztori kíségetés (esetleg üres plébániák ellátása) merült fel, meglepő gyakorisággal.²⁵ Ez érthető, hiszen a szétszórtság évei alatt sok, kolostorból elűzött szerzetesnő kapott valamilyen egyházi kíségető állást – ez volt tehát az ismerős út, és több esetben a női rendek is üres plébániákon kezdték újra a közös életet. A férfirendek esetében a 90-es évek nagy kérdése a rendi templomok, plébániák visszavétele, működtetése volt, hiszen elsősorban ott akartak letelepedni, ahol korábban templomuk volt. Itt is inkább az 1950-es tevékenységgel való folytonosság volt a vezérfonal. A sok válasz, ami arra vonatkozott, hogy az újraéledő rendek leginkább a lelkipásztori kíségetést látják feladatuknak, egyfelől érthető, másrészt mutatja a szerzetesi identitás gyengeségét.

A fenti helyzet egyik következménye volt, hogy alkalmatlanok is felvettek, vagy sokakat igen gyors és felszínes szerzetesi képzés után munkába állítottak. Az újraindulás első éveit szinte minden rendben sok belépő jellemezte, akik közül rendkívül kevesen maradtak meg a szerzetesi életben. A 2000-es évtől kezdve pedig a hivatások számának drasztikus csökkenése következett be.

A szerzetesi élet minősége szempontjából a legfontosabb lépést a közösségi élet újra-megteremtése jelentette. A korábbi szerzetesi újraindulások és reformok történetét tekintve ez volt a központi és ugyanakkor a legnehezebb feladat is. Ha megvizsgáljuk a történelmi előzményeket, minden szerzetesi reform sarokpontja a közös élet újra-bevezetése volt, hiszen ez magába foglalta a vagyonszétválást, így a *vita privata* kizárását, ugyanakkor a közös imádságot és gyakran a közös apostoli tevékenységet is. Így történt ez a régi rendek 19. századi reformja során is, és a nehézségek is hasonlóak voltak – a korábbi biztos egzisztenciáról való lemondás jelentette a legnagyobb problémát. De ér-

---

mely azt mutatja, hogy az egyházban és élő szervezeteiben látják, érzik azt a lelki és szellemi erőtartalmot, amely kíségeti a társadalom e rétegeit a mélypontról.”

23 Az 1950-es állapot restaurálásának veszélyeire hívta fel a figyelmet már 1995-ben Berkecz Franciska SSS. Ld. BERKECZ FRANCISKA: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon, *Távlatok* 5 (1995/22), 182–183.

24 MSzKL I.2. Értekezletek, gyűlések iratai (= I.2.1.) 1990. március 20-i ülés jegyzőkönyve,

25 MSzKL I.3.a. Női szerzetesrendek. (=I.3.a.5.) 1990, épületigények leadása Takács Nándornak. Pl. a vizitációs nővérek, szatmári irtalmas nővérek, Szent Benedek Leányai Társaság nyilatkoztak így többek között.

dekes párhuzamot kínál a Jézus Társasága 1814-es visszaállítása is, amikor a tapasztalat szintén az volt, hogy kevesen vállalták a még élő rendtagok közül újra a közös életet.²⁶

Így nem meglepő, hogy Jérôme Hamer bíboros, a Szerzetesi Kongregáció bíboros-prefektusa a közös élet helyreállítását szorgalmazta leginkább, mint az újrainduláskor aktuális feladatot, amikor 1990-ben a magyar szerzetesekhez szólt.²⁷ A Szentszék azonban rugalmas volt a gyakorlati megvalósítás tekintetében, mert nem kényszerítették az 1950 előtt fogadalmat tett tagokat a visszatérésre. Ők a szétszórás alatt a világi intézmények életformáját élték a gyakorlatban (evangéliumi tanácsok szerinti élet világi körülmények között, közösség nélkül). Így kinek-kinek a szabad választására lett bízva, visszatér-e a rendjébe. Ez mindenképp szerencsés döntés volt.²⁸

A fentiek nyomán az újraindulás első évtizedének programja a kolostorok, intézmények visszaszerzése, az anyagi alapok megteremtése volt, és a gyakorlati szempontok, a munkaterület kérdései domináltak. A külső és belső elvárások sok ízben olyan dinamikákat indítottak be, amelyek nem váltak a szerzetesi élet minőségének javára: mivel a régi ingatlanokat, intézményeket csak konkrét funkcióra lehetett visszaigényelni, ez eleve bizonyos kényszerpályát jelentett, és a feladatok túlvállalásához vezetett. A társadalom és az egyház is, a jozefinista alapokon, a szerzetességben elsősorban az aktivitást, a társadalom számára is hasznos munkaerőt látta, és ez a szerzetesi önértelmezésben is hangsúlyos volt. Így nem meglepő, hogy olyan kérdések, amelyek a szerzetesi identitást, a szerzetesi élet specifikumát a többi életállapothoz – akár a papi hivatáshoz képest –, a közösségi életet, a karizma kérdését, a lelkiéletet érintették, nem kerültek előtérbe, nem kaptak figyelmet. Ezek a hiányosságok csak évekkel később éreztették negatív hatásukat.²⁹

3. A 2020-AS HELYZET A SZÁMOK TÜKRÉBEN³⁰

3.1. Az itthoni helyzet

1990 és 2020 között a magyarországi szerzetesi élet teljes mértékben átrendeződött. Ha a számokat nézzük, 2020-ban 764 női és 539 férfi szerzetes volt Magyarországon, 62 női és 33 férfi rendben, összesen 213 rendházban.³¹ Időközben 1990-hez képest az egyházi formák is gazdagodtak, így ebben benne vannak a mozgalmak megszentelt életű tagjai (pl. Mária Műve – Fokoláre Mozgalom), a megszentelt élet új formái (pl. Verbum Dei Missziós Testvéri Közösség) és azok a közösségek, amelyek egyházmegyei jogú,

26 Ld. PAUL SHORE: *The Years of Jesuit Suppression, 1773–1814*, i. m., 88.

27 MSzKL I.3.a. Takács Nándor OCD püspök a MKPK szerzetesügyi referense levelezése és iratai. (= I.3.a.1.) Hamer bíboros beszéde a magyar szerzetesekhez, 1990. november 16.

28 Az FSZK Állandó Bizottságának ülésén már 1992-ben felmerült, mi a teendő azokkal a rendtagokkal, akik nem kívának visszatérni a közösségi életbe. MSzKL I. Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciája (FSzK), Értekezlet, gyűlések iratai (= I.1.1.) FSzK ÁB 1992. január 28-i ülés jegyzőkönyve.

29 Hasonló véleményt fogalmazott meg a közösségi élet építésének hiányosságairól Várnai Jakab OFM, az FSzK akkori elnöke 1999-es beszámolójában, amely a rendszerváltás után eltelt első évtizedről fontos forrás. Ld. VÁRNAI JAKAB: A közép-kelet európai szerzetesség zárandokútja. In: *Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája, Zárandokúton az Atya háza felé*, MRK, Budapest, 2000, 32–43.

30 A 2020-as helyzethez alapvető forrás a két szerzetes-előjárói konferencia közös kiadványa a magyarországi rendekről: MÉSZÁROS ANETT – RADNAI KINGA (szerk.): *A remény emberei. Szerzetesek Magyarországon*, Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája, Budapest, 2020.

31 MSZKI adatbázisa alapján, 2020. december 31-i adat.

Krisztus-hívók hivatalos társulásaként majd a megszentelt élet intézményeivé kívánnak válni.

Ebben az időszakban (1990–2020) 22 közösség telepedett le itthon külföldről (15 női, 7 férfi), akik azóta is jelen vannak. Ezek között kevés az olyan rend, amely nemzetközi rendként már létezett 1950 előtt is (ilyen pl. a kamilliánusok férfi és női ága, vagy az Isteni Üdvözítő Társasága/szalvatoriánusok, a Segítő Nővérek Kongregációja). Inkább a 20. század második felében létesült rendekről (pl. Krisztus Légiója, Szeretet Misszionáriusai) vagy a megszentelt élet új formáiról (Das Werk, Verbum Dei stb.) van szó. Vannak olyan közösségek is, amelyek újraindultak ugyan 1990-ben, azóta azonban megszűnt a magyarországi működésük (8); illetve 7 olyan rend is van, akik 1990 után jöttek Magyarországra, azóta azonban elmentek vagy megszűnt az itthoni jelenlétük. Rendkívül érdekes jelenség, hogy 1990 óta 12 új közösség alakult itthon (4 férfi, 8 női, továbbá két női pedig már meg is szűnt).

Így a ma működő 95 közösség közül csak 18 olyan férfi és 36 olyan női rend van, amelyek 1950 előtt is jelen voltak már Magyarországon. E 36 női rend létszáma 530 fő – vagyis arányaiban az összes szerzetesnő 70 százaléka tartozik ezekbe a közösségekbe, míg az újonnan alapított vagy betelepült rendekbe tartozik 234 fő – ez a szerzetesnői összlétszám 30 százaléka (29 rendben). A férfiak esetében 499 férfi szerzetes a tagja annak a 18 rendnek, amelyek itthon léteztek 1950 előtt (92 százalék), míg a többi 40 rendtag oszlik meg a többi 15 rend között. Mindez abból a szempontból lehet érdekes, hogy mutatja egyrészt a szerzetesi élet töredezettségét Magyarországon (sok, de gyakran kis létszámú rend), másrészt azt, hogy mennyire nehéz egy külföldön keletkezett közösségnek itthon gyökeret vernie. Köszönhető ez talán annak is, hogy a kommunizmus évtizedei alatt Magyarország jórészt kimaradt azokból a teológiai, egyházi, spirituális folyamatokból, amelyekre az új közösségek építenek.

A magyar szerzetesség képe tehát teljesen átrajzolódott, bár a férfi és női rendeket illetően eltérő módon. A férfi rendek közül azok, amelyek 1950 előtt is jelentős létszámúak voltak (és amelyek a kommunizmus alatt is – bár korlátok között, de – legalisan működhettek), továbbra is a legnagyobbak, bár sokkal kisebb létszámmal; a női rendek esetében viszont azok a nagy létszámú, nem ritkán ezer fő feletti női rendek, amelyek sokrétű nevelési, oktatási, szociális tevékenységükkel, intézményeikkel meghatározóak voltak 1950-ben, mára létszámban és intézményrendszerben is rendkívül lecsökkentek.³² A férfi rendekhez hasonlóan a női szerzetesi intézmények közül is a legnagyobb az egyetlen fel nem oszlatott női rend, a Boldogasszony Iskolanővérek, de az összes női közösséget nézve legnagyobb létszámú a Szociális Testvérek Társasága. Érdekes fejlemény az is, hogy míg 1950-ben kb. 18 szerzetes jutott egy rendházra, ma 6 – vagyis a létszám sokkal nagyobb arányban csökkent, mint a szerzetesházak száma. Ez azt jelenti, hogy a szerzetesi közösségek mérete is csökkent.³³

32 Ld. erről RAUSCHER DÓRA: A női szerzetesség ma Magyarországon, in *A szerzetesség jelene és jövője*, Sapientia füzetek 13, Vigilia, Budapest, 2008, 89–101. 1994-ben ugyanazok a férfi rendek voltak a legnagyobb létszámúak, amelyek 2020-ban is (piaristák, bencések, ferencsek, jezsuiták), a női közösségek esetében más a helyzet. 1994-ben a legnagyobb létszámúak voltak: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek, Vincés Nővérek, Kalocsai Iskolanővérek, Szatmári Irgalmas Nővérek, Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek (mai nevükön Boldogasszony Iskolanővérek). 2020-ban: Szociális Testvérek Társasága, Boldogasszony Iskolanővérek, Domonkos Nővérek, Jézus Szíve Társasága (Népleányok), Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek. Ld. BERKECZ F.: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon, i. m., 184–185.

33 A valós szám ennél kisebb, mivel sokan nem rendi közösségben élnek.

Érdekes összehasonlításra ad lehetőséget a tagok és az intézmények számának összevetése is: míg 1948-ban, az iskolák államosítása előtt 11.500 férfi és női szerzetes összesen 609 intézményt tartott fenn, plébániák nélkül (18 szerzetesre jutott egy), addig 2020-ban 1303 szerzetes kb. 170 intézménynek volt a fenntartója (szintén plébániák nélkül). Vagyis 7,5 szerzetes jut egy intézményre, míg 1948-ban ennek több mint kétszerese. Elgondolkodtató szám, akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a laikusok bevonása terén óriási változások történtek.

További rendkívül feltűnő változás a férfi-női szerzetesi létszamarány drasztikus módosulása 1990 és 2020 között. 1950-ben, amikor 2582 férfi és 8956 női, vagyis 11.538 szerzetes volt, ez az arány 22-78 százalék volt. A jelenlegi adatok szerint (2020. december 31.) a női szerzetesek aránya 58 százalék, a férfiaké 42 százalék. A női szerzetesség létszamarányának drasztikus csökkenését jelzi az is, hogy 1990 óta a szerzetesnők létszáma 2812-ről 764-re csökkent (73 százalékos csökkenés), míg a férfi szerzeteseké 810-ről csökkent 564-re (30 százalékos csökkenés). Ez köszönhető többek között annak is, hogy az utánpótlás számszerűen kb. ugyanannyi a férfi és női rendekben, ami azt jelenti, hogy a női rendek arányaiban sokkal kisebb.³⁴

3.2. Kitekintés az egyetemes egyházra

A létszámok ilyen alakulása az elmúlt harminc évben – és ezen belül a női szerzetesség nagyobb arányú csökkenése – olyan jelenség, amely illeszkedik a nemzetközi folyamatokba. 1965 és 2015 között a férfi szerzetesek száma 330 ezerről 200 ezerre csökkent az egyetemes egyház szintjén – 40 százalékkal –, és ha ezen belül a különböző típusokat nézzük (monasztikus rendek, kongregációk, kanonokrendek stb.), akkor a legjelentősebb a csökkenés – 66 százalék – a szerzetesestevérekéből álló rendekben. A szerzetesnők száma világszinten 1965 és 2015 között 1 millióról 532 ezerre csökkent; az egyházmegyes papok száma eközben 1970 és 2018 között nézve világszinten növekedett: 270.924-ről 281.874-re.³⁵

Ha az európai adatokat nézzük, még élesebb a kép: 1990-ben Európában 107.762 férfi szerzetes, 334.573 szerzetesnő és 155.670 egyházmegyes pap volt. Ugyanezek a számok 2012-ben: 75.172, 198.536, 132.375. Vagyis a férfi szerzetesek létszámának csökkenése 30 százalékos, a szerzetesnőké 40 százalékos, míg az egyházmegyes papoké csak 15 százalékos volt. A számok nyilvánvalóan csak egy szempontját jelentik a teljes képnek, de mindenképp további reflexiót igényel az a tény, minek köszönhető a szerzetesség, és ezen belül a női szerzetesség vonzerejének ilyen mérvű csökkenése – különösen úgy, hogy az egyházmegyes papság létszáma nem változik hasonlóképpen. Ezen adatok alapján úgy tűnik, hogy az egyházi hivatásokon belül a papi hivatás az, amely a legvilágosabb identitással, „érthetőséggel” rendelkezik, és legkevésbé igaz ez a szerzetesnővéri hivatásra. Az adatok alapján a férfi szerzetesi élettel kapcsolatban is az tűnik fel, hogy a szerzetespapi élet az, amely nagyobb vonzással és erősebb identitással, látha-

34 Az 1994-es vonatkozó adatokat ld. BERKECZ F.: *Szerzetesrendek újrarendülése Magyarországon*, i. m., 184.

35 Az adatokra ld. ÁNGEL PARDILLA: *La realtà della vita religiosa. Analisi e bilancio di cinquant'anni (1965–2015) e prospettive*, LEV, Città del Vaticano, 2016, illetve ALESSANDRO PERRONE: *Le prospettive per affrontare le sfide della vita consacrata in Europa*, Conferenza all'Assemblea generale dell'UCESM, Roma 2016. URL: <http://ucesm.net/cms/wp-content/uploads/Relazione-P.-A.-Perrone.pdf> (letöltés ideje: 2021.06.01.)

tósággal rendelkezik, mint a laikus szerzetesi hivatás.³⁶ Európai szinten arra számíthatnánk, hogy Közép- és Kelet-Európát kevésbé érintik ezek a változások, de ez nincs így: a szerzetesnői hivatások csökkenése már Lengyelországban is érzékelhető.

Messzire vezetne, ha a nyugat-európai változások okainak elemzésére vállalkoznánk, hiszen ez összefügg demográfiai változásokkal (születésszám csökkenése), a II. vatikáni zsinat utáni krízissel és az ebből fakadó sok kilépéssel. Az azonban bizonyos, hogy a szerzetesi életnek az a képe, amelyet a 19. századi újraéledés, a sok, apostoli tevékenységű rend születése határozott meg, eltűnően van.

4. ÚJRAINDELÁS VERSUS REFORM ÉS MEGÚJULÁS?

1990-ben és az azóta eltelt évtizedekben tehát a magyarországi szerzetesség nemcsak az újraindulás kérdésével szembesült, hanem a szerzetesi élet belső megújításának feladata is előtte állt. Ha a magyar egyháztörténet korábbi szerzetesi újraindulásainak példájára tekintünk, akkor szembetűnő különbség, hogy a korábbiakban a szerzetesség önazonosságát is nagyban befolyásoló egyházi változások nem zajlottak. Esetünkben viszont a szétszórás éveire esett a II. vatikáni zsinat, amely célul tűzte ki a szerzetesi élet megújulását, és elrendelte annak reformját, azzal együtt, hogy reflektált az egyházra és annak a világgal való kapcsolatára. Így még húsba vágóbb volt az a kérdés 1990-ben, hogy az újrainduló rendek milyen szerzetesi modellhez nyúltak vissza; mennyire voltak tudatában a megújulás és reform szükségességének;³⁷ történt-e reform és megújulás, és milyen modell szerint. Természetesen ezek a kérdések érintették azokat a rendeket is, amelyek addig legálisan működhettek. A következőkben azokat a zsinat nyomán keletkezett kérdéseket szeretném összegezni, melyekre az újrainduló szerzetesrendeknek válaszolniuk kellett.

4.1. Az identitás kérdése

A szerzetességgel foglalkozó zsinati szövegek több kérdést is felvetettek a szerzetesi élet mibenlétére, önazonosságára, a szerzetesi élet megújulására és az intézmények karizmájára vonatkozóan.³⁸ A szerzetesi élet mibenlétét, egyházban való helyét illetően a *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció volt a legfontosabb. A dokumentum, amely az egyház történetében először helyezte el az egyházzal szülő tanításon belül a szerzetességet, egyszerre állította egyfelől minden megkeresztelt meghívását az életszentségre (LG 32), és azt, hogy minden keresztény hivatás alapja a keresztség, ugyanakkor pedig azt, hogy az evangéliumi tanácsokra tett fogadalommal megszentelt élet Krisztus szorosabb

36 Egyes nagy, laikusi férfi rendek létszámcsökkenése 1965 és 2015 között a 80 százalékot is elérte. Ld. Á. PARDILLA: *La realtà della vita religiosa*, i. m., 179–211, 258.

37 A rendek önértelmezésének érdekes dokumentuma a *Vigilia* folyóirat 1997. évi 9. és 10. száma, amelyben a rendek rövid beszámolója olvasható akkori állapotokról, továbbá az 1994-es rendes püspöki szinódus *Lineamentájára* adott válaszok 1993-ból a női rendek elöljáróitól.

38 A szerzetesi élet teológiai identitásának kérdéséről magyarul ld. PAOLO MARTINELLI: A megszentelt élet teológiájának kulcskérdései ma. In: *A szerzetesség jelene és jövője*, Sapientia füzetek 13, Vigilia, Budapest, 2008, 25–52.

követése, teljesebb neki szentelődés, teljesebb hasonulás az engedelmes Krisztushoz – az életszentségre való törekvés kitüntetett helye.³⁹

Nehézséget jelentett azonban, hogy a zsinati szövegek a média közvetítésével és értelmezésében jutottak el a katolikusokhoz is, magukat a szövegeket viszont kevesen olvasták. Így vonhattak le könnyen olyan következtetéseket, amelyeket a zsinat nem szándékol (mint pl., hogy az egyház már nem tesz különbséget az életállapotok között⁴⁰). Így sok szerzetes a 70-es években arra jutott a média által tált zsinat alapján, hogy a szerzetesi élet többé már nem bír a korábbi fontossággal az egyházban, vagy elvesztette értelmét, létjogosultságát.

A Tanítóhivatal a tanításnak ezt a belső feszültségét, ti. a szerzetesi élet kiválóságának és minden megkeresztelt életszentségre való meghívásának együttes tanítását kifejezett módon nem oldotta fel. A kommunio-egyházban egyik fontos dokumentuma, a *Christifideles laici* kezdetű apostoli buzdítás 55. pontja új perspektívát adott ennek a kérdésnek, amikor az életállapotok komplementaritásáról beszélt, vagyis arról, hogy az életállapotok közötti különbség nem szétválasztást vagy versengést jelent, hanem a különböző életállapotok kölcsönösen gazdagítják egymást. A *Vita consecrata* kezdetű apostoli buzdítás pedig az „objektív kiválóság”, „teljesebb konsekráció” kifejezést használta a szerzetesi életre (VC 30, 32).⁴¹

A zsinati tanításnak itt olyan belső feszültségével találkozunk, amely a továbbiakban széttartó értelmezéseknek adott helyet. Bár a szerzetességről szóló irodalom a zsinat óta eltelt évtizedekben látványosan bővült, mégis viszonylag kevés az olyan kísérlet, amely a szerzetesi élet, a szerzetesi fogadalmak teológiáját a teológiai antropológiába ágyazva mutatja be, és választ ad olyan kérdésekre, mint például: Ha minden megkeresztelt meghívást kapott az életszentségre, akkor miben áll és hogyan fogalmazható meg a megszentelt élet sajátossága? Miért jó, miért a teljesebb emberi életre vezető út a szerzetesi élet, hogyan segítenek a fogadalmak nagyobb szabadságra, több szeretetre? A megszentelt élet teológiai antropológiai megalapozása választ ad a fogadalmak miértjére, és az evangéliumi tanácsokat, a szerzetesi életet a keresztény életbe, Isten és ember kapcsolatának dinamikájába ágyazza bele, és nem egyfajta különleges kötelezettségként, egyfajta heroizmusként a morálisba utalja, mint ahogyan azt az újkori teológia tette.⁴²

39 Ld. LG 42, 44, 46.

40 A „média zsinata” és a „zsinati atyák zsinata” párhuzamáról ld. XVI. Benedek pápa búcsúzó beszédét a római egyházmegye klérusához 2013. február 14-én. In: Diós István – Csaba Györgyné (szerk): *XVI. Benedek pápa megnyilatkozásai 2. Pápai dokumentumok 2005–2013*, Szent István Társulat, Budapest, 2018, 733–741.

41 Ennek a kifejezésnek a történetéről és jelentéséről ld. MAURIZIO BEVILACQUA: A szerzetesi konsekráció. Értelmezési nézőpontok a tanítóhivatali dokumentumokban és a teológiai reflexióban, *Sapientiana* 12 (2019/2) 97–117; illetve DEÁK HEDVIG: A szerzetesi konsekráció teológiai alapjai. In: Várnai Jakab (szerk.): *Útjelzők. Teológiai tanulmányok a szerzetességről*, L’Harmattan – Sapientia, Budapest, 2020, 41–69. Természetesen ez a kifejezés sem mentes a problémáktól, hiszen joggal lehet állítani azt, hogy már a kereszttség is konsekráció.

42 A teljesség igénye nélkül, a legjelentősebb ilyen kísérlet HANS URS VON BALTHASAR: *Christlicher Stand* című műve (Johannes, Einsiedeln, 1977). A megszentelt élet teológiai megalapozásának kérdéséhez ld. PAOLO MARTINELLI: *Vocazione e forme della vita cristiana. Riflessioni sistematiche*, EDB, Bologna, 2018.; illetve magyarul DEÁK HEDVIG: Az evangéliumi tanácsok sorrendjének értelme és miértje, *Sapientiana* 7 (2014/1) 107–125; DEÁK HEDVIG: A szerzetesi élet teológiája. A teológiai antropológia kihívása, *Vigilia* 80 (2015/10) 722–731.

Ha hiányzik a szerzetesi életnek olyan teológiai megalapozottsága, amely világos önazonosságot, ennek az életállapotnak a szépségéről és fontosságáról való személyes és közösségi meggyőződést ad, és amely átadható a képzésben, hivatásgondozásban, akkor ez nemcsak a szerzetesi hivatás vonzerejét csökkenti, hanem a helyi egyházon belül is gyengül a szerzetesi élet jelentősége. A szerzetesi életnek egy olyan fajta „romantikája”, amelyet például remekül kifejezett a *Héttlépcsős hegy*, Thomas Merton jól ismert önéletrajza, mely generációknak közvetítette a monasztikus élet vonzását, elengedhetetlen.⁴³

4.2. A szerzetesi élet *aggiornamentója*: alkalmazkodás, de mihez?

A szerzetesi élet korszerű megújításának („*accomodata renovatio*”) gyakorlati kérdéseivel a *Perfectae caritatis* dekrétum foglalkozott, amely két elvet fogalmazott meg erre vonatkozóan (PC 2): „*az állandó visszatérést minden keresztény élet forrásaihoz és a (szerzetes) intézmény eredeti szellemiségéhez*”, illetve „*az intézmény alkalmazkodását a kor megváltozott körülményeihez*”. A szerzetesi élet megújítását célzó korábbi egyházi intézkedésektől annyiban tért el ez az iránymutatás, hogy míg korábban a reform az eredeti szerzetesi fegyelemhez való visszatérést jelentette, ez a dokumentum hozzátette a korhoz való alkalmazkodást is. Ez a zsinati felhívás azonban egy olyan időszakban érte a szerzeteseket a nyugati világban, melyet a szexuális forradalom, a diáklázadások és az egyházon belül a hatvanas évek későbbiekben naivnak bizonyult optimizmusa határozott meg a modern világ (a „kor”) és az egyház kapcsolatát illetően. Az egyház a világ dialóguspartnerének látta magát, és Isten országának építése, a keresztény remény azonosnak tűnhetett a technológiai haladással.⁴⁴

A világ és egyház viszonyának felfogását erőteljesen befolyásolta az isteni kegyelem és az emberi természet viszonyának megváltozott látásmódja is. Az újkor katolikus teológiája ezt a kettőt éles szétválasztásban látta: az isteni kegyelem, a természetfeletti teljesen ingyenes ajándék, az ember nem formálhat rá igényt. Így azonban fennáll a veszély, hogy a természetfeletti elveszíti relevanciáját az emberségünk szempontjából. A 20. század több híres teológusa – mint Henri de Lubac, Karl Rahner és Edward Schillebeeckx – foglalkozott ezzel a kérdéssel annak jegyében, hogy a természetfeletti, a kegyelem relevanciáját felmutassák az emberség szempontjából. A katolikus teológiának ezt a központi kérdését messzire vezetne most behatóbban tárgyalni. Témánk szempontjából azonban lényeges megjegyezni, hogy a hatvanas években azok a teológiai kísérletek kaptak nagy nyilvánosságot és tettek szert népszerűsége, amelyek ezt a kérdéskört radikálisan újragondolták, és a természetes és természetfeletti közötti különbségtételt sem tartották meg: a világot a megtestesülés úgy alakította át, hogy az egész teremtett világ a kegyelem helye szentségi formában. Vagyis, kegyelem és természet nem különböztethető meg, a megtestesülés miatt nincs értelme a szentet elhatárolni a szekuláristól, profántól.⁴⁵ Ezeknek a gondolatoknak óriási hatásuk lett például a szentségtanra, a liturgiára stb., de a szerzetességre is. A szerzetességnak a világhoz való viszonyát hagyományosan a „fuga mundi”

43 Itthon főként Puskely Mária különböző művei szolgálták ezt a célt.

44 Ennek veszélyére a fiatal zsinati teológus Joseph Ratzinger már 1966-ban figyelmeztetett a *Gaudium et spes* kapcsán, ld. JOSEPH RATZINGER: *Theological Highlights of Vatican II*, 2009², Paulist Press, New York/Mahwah, 226–229.

45 Ld. erről UWE MICHAEL LANG: *Signs of the Holy One. Liturgy, Ritual, and Expression of the Sacred*, Ignatius, San Francisco, 2015, 43–62.

jellemezte, vagyis elhatárolódás a világtól. Ha azonban a világ minden megkülönböztetés nélkül azonos a szenttel, és a kegyelem helye, akkor nincs értelme attól – akár láthatóan is – elhatárolódnival, hanem a megtestesülés logikája szerint a szerzetességnek is, a világban való kovászként, jelenlét, megközelíthetőség lesz a hivatása.⁴⁶

Így a gyakorlatban a megújulás – amelynek megvalósítása rendkívüli sietséggel zajlott – legtöbbször az akkori kor vélt vagy valós igényeihez való alakulásban merült ki az életstílust, mentalitást illetően. Ez az *aggiornamento* gyorsan lezajlott, és az addigi életformával való szinte teljes szakításban állt, kellő reflexió nélkül elavultnak minősítve a szerzetesi élet számos olyan elemét is, amely sok évszázados aszketikus hagyományon alapult. A szabad világban a szerzetesi élet reformja a zsinat után tehát a törés, új kezdet, újraalapítás jegyében zajlott. A megújulásnak az az eleme, mely a keresztény élet forrásaihoz és az eredeti szellemiséghez való visszatérést szorgalmazta, és amely energiát, időt, reflexiót és fájdalmas döntéseket kívánt volna, gyakran nem történt meg.

4.3. A karizma kérdése

A *Perfectae caritatis* szorgalmazta továbbá a szerzeteknek az eredeti szellemiséghez való visszatérését. Ez a felszólítás rendkívül aktuális volt, gyakran azonban ebből csak a karizma történeti kutatása valósult meg, sokszor elfeledkezve arról, hogy egy adott rend hagyománya nem azonosítható az alapító történetkritikai vizsgálata alapján kapott képpel. Problémát okozott az is, hogy főként a 18–19. században keletkezett női apostoli közösségek esetében ez a karizma nagyon esetlegesnek bizonyult, különösen, amikor egy közösség vagy szakadásnak vagy történelmi nehézségeknek köszönhetette a létét. Itt kvázi újraalapításra lenne szükség. Ez a körülmény hozzájárult a megszentelt élet egyfajta homogenizálódásához is az elmúlt ötven évben, vagyis amikor sok, különösen női apostoli rend élete hasonlatossá lett egymáshoz, illetve a világi intézményekéhez.⁴⁷

Nehezítette a visszatérést az eredeti karizmához az is, hogy különösen az apostoli közösségek 19. századi rendkívüli sikere miatt gyakran nem volt világos a karizma és az apostoli feladat, szolgálat megkülönböztetése, mivel gyakran egy közösség egy, az adott korszakra jellemző társadalmi jelenségre válaszul született. Ebből a szerzetesi életnek a funkcionalista megközelítése következett, amikor az identitást a plébániai munka, a tanítás stb. adja. Itthon a karizmáknak ez a fajta „gyengesége” könnyen kombinálódott a jozefinista örökséggel, és nem egy esetben oda vezetett, hogy a karizma egyszerűen az 1950-es állapotot jelentette.⁴⁸

46 Pl. a szerzetesi ruha viselésének érvei és ellenérvei a világ és az egyház, a természet és a kegyelem viszonyának gyakorlati leképezéseiként is felfoghatók. Joseph Ratzinger/XVI. Benedek pápa több művében is kísérletet tesz a szent keresztény értelmének feltárására a deszakralizáció ellenében, ld. pl. JOSEPH RATZINGER/XVI. BENEDEK PÁPA: *A Názáreti Jézus II*, Szent István Társulat, Budapest, 2011, 65–83, JOSEPH RATZINGER/XVI. BENEDEK PÁPA: *Az Úr közelségének jelenvalósága a hétköznapiakban. Az Eucharisztia tiszteletének és szakralitásának kérdéséhez*. In: Joseph Ratzinger/XVI. Benedek pápa: *Isten közel van hozzánk*, Szent István Társulat, Budapest, 2015, 94–96, ill. JOSEPH RATZINGER/XVI. BENEDEK PÁPA: *A liturgia szelleme*, Szent István Társulat, Budapest, 2002, 49–66.

47 Ld. erről VÁRNAI JAKAB: Szerzetességünk ma, *Vigilia* 62 (1997/9) 669–670.

48 VÁRNAI J.: Szerzetességünk ma, i. m., 672: „A rendalapító karizmáját újabb és újabb nemzedékeknek adjuk át. A hozzánk érkező fiatal nemzedék az alapítóra kíváncsi, az eredeti eszményre, és sokszor mit adunk nekik? Az 1950 előtti helyzetünket és az elmúlt negyven év tapasztalatát.”

További kihívás az eredeti szellemiséghez való visszatérésben a karizma „spiritualizálása”. Egy intézmény karizmája szimbólumok, gesztusok, a közös élet, egyéni és közös imádság rítusainak gazdag örökségéből áll. A zsinat előtt mindez gyakran megmerevedett, és megtartásuk formálissá lett; a zsinat utáni megújulás évtizedei viszont a legtöbb esetben arról szóltak, hogyan lehet ettől az örökségtől megszabadulni. Ez a szakítás azonban nem hozott megoldást⁴⁹, amennyiben ezeket nem sikerült mással helyettesíteni, hiszen a karizma konkretizálásának hiánya a szerzetesi élet minőségét negatívan befolyásolja. Vagyis a hagyománynak olyan újraélesztésére van szükség, amely az alapító tapasztalatának újraélését, újrafogalmazását igényli, és ami lehetővé teszi az alapító karizma, lelkiség megtestesítését, a mindennapokba való beleültetését, „aprópénzre váltását”. Ez kreativitást igényel. Amint az egyik magyarországi női előljáró 1993-ban megfogalmazta: a mai fiatalok „nem a régít akarják, hanem az eredeti szellem új megfogalmazását”.⁵⁰

4.4. A zsinati recepció itthon

Hogyan reagált a magyar szerzetesség a fenti kihívásokra? Magyarországon a zsinati recepció természetesen a kommunizmus miatt egyedi módon zajlott le.⁵¹ A nyugat-európai országokhoz hasonlítható folyamat több okból sem volt lehetséges. A kommunista, illetve szocialista rendszer egyházpolitikája itthon már maguknak a zsinati dokumentumoknak a széles körben való elterjesztését is gátolta, ha teljesen nem is akadályozta meg.⁵² Hiányoztak a teológia tudományos művelésének infrastruktúrái, a hittudományi karok, a külföldi teológusok műveinek ismerete, a könyvek, megfelelő könyvtárak. Így már a zsinatot megelőző teológiai folyamatok sem juthattak el Magyarországra (pl. a *nouvelle théologie* szerzői és művei).

Itthon a zsinat utáni teológiát uraló feszültségek is csak rendkívül szűrt formában érkeztek meg, alig jelentkezett a zsinat utáni teológiai irányzatokat meghatározó progresszív-konzervatív feszültség. Többek között azért is volt így, mert az ÁEH azt tartotta megengedhetőnek és politikai szempontból üdvösnek, ha itthon egyfajta „centrista”, középutas irányzat érvényesül. Azt is csak néhány, az állam által is engedélyezett magyar teológus szólaltathatta meg. Az ÁEH egyébként a „progresszív” oldalt látta itthon támogatandónak, amely a párbeszédet, a világra való nyitást, az evilági valóságok pozitív értékelését szorgalmazta, és ez az itthoni publikációkban is tükröződött.⁵³ Szintén nem nyílt lehetőség a

49 Ezekről a folyamatokról ld. ALBERT DI IANNI: *Religious Life as Adventure. Renewal, Refounding, or Reform?* Alba House, New York, 1994. ; JOSEPH M. BECKER SJ: *The Re-Formed Jesuits. A History of Changes in Jesuit Formation During the Decade 1965–1975*, vol. 1, Ignatius, San Francisco, 1992.

50 MSzKL I.2.2. Válaszok a *Lineamenta kérdéseire*, 16.

51 Erről a recepcióról ld. GÁRDONYI MÁTÉ: Magyar teológusok útkeresése a szocializmus évtizedeiben, *Vigilia* 72 (2007/10) 754.; GÁRDONYI MÁTÉ: A Magyar Katolikus Egyház önértelmezése a pártállam idején, *Vigilia* 69 (2004/1) 25–32. Ld. továbbá GÁRDONYI MÁTÉ: Teológiai szempontok a magyar katolikusok kommunizmus alatti történetéhez. In: Török József – Tusor Péter – Tóth Krisztina (szerk.): *Katolicizmus Magyarországon a II. vatikáni zsinat korában. Tanulmányok és inventárium*, MTA-PPKE ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport, Budapest, 2015, 13–25, és FEJÉRDY ANDRÁS: *Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965*, MTA Történettudományi Intézete, Budapest 2011, 244–251.

52 A zsinat dokumentumainak első összesítő kiadása csak 1975-ben jelenhetett meg.

53 Ennek egy esetét elemzi ANDRÁS FEJÉRDY: La lettre du cardinal Ottaviani et la réception du Concile Vatican II en Hongrie, in Christian Sorrel (szerk.): *Renouveau conciliaire et crise doctrinale. Rome et les Églises nationales (1966–1968)*, LARHRA, 2017, 339–348. Példának hozza, ahogyan Mihelics Vid a

szekularizáció kritikájára sem, sőt a magyar teológiai irodalom – mintegy megideologizálva a szocializmus által kényszerített szekularizációt – annak kedvező hatásait, szükségességét emelte ki.⁵⁴ Érdekes jelenség, hogy szinte az egyetlen kortárs teológus, akinek műve megjelenhetett magyarul, igaz csak 1983-ban, Karl Rahner volt. Itthon tehát a nyomtatott sajtóban csak a zsinat progresszív narrációja volt elérhető. Az első olyan mű, amely a zsinatról magyarul és az utána zajlott eseményekről ettől jelentősen eltérő képet rajzolt, Joseph Ratzinger interjúkötete volt (*Beszélgetés a hitről*), amely 1990-ben látott napvilágot.⁵⁵

Ilyen körülmények között kellett a magyar szerzetességnek az újraindulással együtt az eltelt évtizedek teológiai kihívásaira is válaszolnia, amelyek 1989–1990-től mintegy sűrítve érkeztek meg: hirtelen negyven év változásait kellett feldolgozni, és egyúttal el kellett végezni azt a reflexiós folyamatot is, hogy a zsinat kérte megújulás mit érint, hogyan alkalmazandó. Annyiban azonban szerencsésnek volt mondható az itthoni helyzet, hogy a magyarországi szerzetesség a kommunizmus és a vasfüggöny miatt jórészt „kimaradt” a zsinat világegyházi recepcióját kísérő olyan mozzanatokból, mint a 70-es évek kilépési hullámai, az erőszakos szekularizáció, a naív optimizmus a megújulást illetően, amely a világhoz való sietős alkalmazkodásban látta a reform lényegét. Továbbá természetesen a feloszlatott rendek tagjai is olvasták a zsinati dokumentumokat, foglalkoztak a szerzetességet érintő zsinati dokumentumokkal, a *Perfectae caritatis*-szal és a *Lumen gentiummal*, és több rendben gondolkodtak is (titokban) ezek alkalmazásáról anélkül, hogy ezekben a szövegekben a múlttal való törést láttak volna.⁵⁶

A nemzetközi rendek magyar tartományai látszólag könnyebben voltak a megújulás véghezvitelét illetően, hiszen esetükben a rend egésze átment már a szabályok megújításának folyamatán, így úgy tűnt, itthon csak az volt a feladat, hogy ezeket átvegyék. De ebből az átdolgozási folyamatból – és egyáltalán a megújulás igényéből is – az itthoni rendtagok jórészt kimaradtak, és amit a külföldről hazaérkezett rendtagok képviseltek, az gyakran kelthetett megütközést, értetlenséget, és okozott a közösségeken belül feszültséget. Így legtöbbször a nyugati, nemzetközi modellek átvétele anélkül történt meg, hogy az oda vezető utat végigjárták volna.

Az újraindulás körülményei tehát nem tettek lehetővé szerves fejlődést, hanem bizonyos szempontból kényszerpályát jelentett az elvesztett ingatlanok és intézmények túlméretezettsége, és ezáltal az 1950-es állapottal való folytonosság igénye. Az aktuális helyzet nyomása miatt sokszor nem volt idő és lehetőség – néha talán igény sem – a zsinati szövegeken alapuló nyugodt reflexióra a szerzetesi identitásról és a karizma aktualizálásáról, és arról, mi az, ami a karizmából, rendi hagyományból állandó elem.⁵⁷ Egy ilyen reflexió és az abból születő válaszok azóta sem vesztek aktualitásukból, annál is inkább, mert a gyümölcsöző hivatásgondozásnak ez lehetne az alapja.

Vigiliában 1967-ben értékelte Ottaviani bíboros levelét a zsinat utáni teológiai problémákról [Eszmék és tények. A teológiai pluralizmus és az egyházi tantórhivatal, *Vigilia* 32 (1967/1) 39–44.]

54 Ld. GÁRDONYI M.: *Magyar teológusok útkeresése a szocializmus évtizedeiben*, i. m., 758.

55 Vigilia kiadó, Budapest.

56 Az itthon legálisan működő rendeknek pedig el kellett végezniük a zsinat által kért megújítást. Hogy ez hogyan valósulhatott meg a pannonhalmi bencések esetében a kommunista egyházpolitika szorításában, arról ld. PETES RÓBERT: Szerzetesi megújulás Pannonhalmán a II. Vatikáni Zsinat fényében. Az 1969–1971-es rendi nagykáptalan. In: Dénesi Tamás – Boros Zoltán (szerk.) *Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején III*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2018, 7–27.

57 Hasonlóra hívta fel a figyelmet 1999-ben Vármai Jakab a közép- és kelet-európai női szerzetes-elöljárói konferenciák találkozásán, ld. VÁRNAI J.: *A közép-kelet európai szerzetesség zárandokútja*, i. m. 36.

DOBSZAY MÁRTON BENEDEK – NÉMETH EMMA –
ULLMANN PÉTER ÁGOSTON – VÁRSZEGI ASZTRIK

Hűség és megújulás – Kerekasztal-beszélgetés

Dobszay Márton Benedek: Kerekasztal-beszélgetésünkben elsősorban a megújulás időszakára fókuszálunk vendégimmal: Németh Emma előljáró-helyettes szociális testvérrel, Várszegi Asztrik nyugalmazott pannonhalmi főapáttal, valamint Ullmann Péter Ágoston egykori gödöllői premontrei perjellel. A beszélgetésre mindössze negyvenöt percünk van, bár a téma sokkal több időt venne igénybe. Formáját tekintve az „oral history” műfajába sorolható.

Sokan úgy ábrázolták azt az időszakot, amikor 1990-ben újraindultak a rendek, mint amikor egy kispályás focicsapatot kiküldenek a nagypályára, miközben mindenki azt nézi, hogy mi történik. Ebben a negyvenöt percben ne azt járjuk körül, hogy ki hány helyre ment vissza, milyen intézményeket indított újra – bár nyilván ezekre is ki kell térnünk, mert ezek is befolyásolták az életünket –, hanem arra, hogy a szerzetesi élet és a spiritualitás újraszervezése, a rendi élet működése vagy a közösségi döntéshozatal szempontjából hogyan indultak újra a rendek. Mennyire befolyásolta ezt például az a korosztály, amelyik még jelen volt az adott közösségben, és mennyire az, hogy hirtelen nagyon sokan újak, fiatalok jöttek a rendekbe? Beszélgetőtársaim között van, akinek a közössége a kommunizmus alatt mindvégig működhetett, és vannak olyanok, akik csak illegalitásban élhettek. Hogy látjátok, mennyire volt tervezett, szervezett vagy éppen sodródó az újraindulás? Szempont volt-e a lelkeségi újjáéledés vagy éppen a közösségszervezés megújítása?

Németh Emma: A mi helyzetünk sajátos volt. A Szociális Testvérek Társasága tulajdonképpen mindvégig működött, a szerzetesrendek feloszlását követően is. Slachta Margit az alapításkor kétféle életformát hozott létre: az úgynevezett belső testvéri és a titkos külső testvéri életformát. Ez utóbbinak többféle indoka lehetett, de nagyon érdekes, hogy az egyik ok az esetleges egyházüldözés volt. Amikor 1950-ben feloszlatták a rendeket, az előljárók kihirdették, hogy mostantól kezdve mindenki titkos külső testvér. Ilyen módon, jóllehet illegálisan és a börtön árnyékában, de a közösség folyamatosan tovább élt. Vettünk fel fiatalokat is. (Én is az illegalitásban léptem be, igaz, hogy már a vége fele, 1982-ben ismertem meg a társaságot.) Ez azt jelentette, hogy a rendszerváltás időszakában és a rendek működésének engedélyezésekor alig volt kevesebb testvér, mint a feloszlatakor: a közösség száztizennégy főt számlált, és tizenöten voltak képzésben. Hozzátennem, hogy a 80-as évek közepétől jöttek haza testvérek az Egyesült Államokból. (Ebben az időben „egyházmegyei jogú apostoli élet társasága” voltunk, és a buffalói püspök fogadta el a kelet-európai közösségeket és tartományokat.) Amellett, hogy a káptalanra titokban kiutaztak testvérek tőlünk, itthon is (igaz titokban) – külön a fiatalok,

külön az idősebbek – összejöttünk már 1988-ban egy úgynevezett kis káptalanra. Próbáltuk meghatározni a jövő irányait. Az egyesületi törvényt követően már kicsit jobban előbújtunk az illegalitásból. '89-ben pedig elsők között ment el az akkori elöljáró Paskai bíboros úrhoz, és amikor a Művelődési Minisztérium még nem is adta ki az újraindulási engedélyt, 1989 Szent László-ünnepén mi az egyházi jóváhagyást már megkaptuk. Az is érdekes, és mindenképpen ehhez az időszakhoz és a lelkiség kérdéséhez tartozik (Asztrik atya erre bizonyára jól emlékszik), hogy a 80-as évek közepétől Takács püspök úr másokkal, egyebek mellett a mi akkori elöljárónkkal együtt, elkezdett „össznővér lelkinapokat” szervezni azoknak a szerzeteseknek, akik az illegalításban nem tudtak működni, és nem volt közösségi háttérük. Azután az újrainduláskor azonnal elindították a szerzetesi reorganizációs irodát és a püspöki konferencia titkárságán a szerzetesi irodát.

DMB: Péter atya! Hogyan indultatok ti újra a lelkiség és a közösségszervezés terén? Milyen szempontjaitok voltak? Mennyire tudtatok szervezeten indulni?

Ullmann Péter Ágoston: Azt tudom mondani, hogy végső soron nem kellett újraindulni, mert léteztünk. Két évvel ezelőtt megjelent egy írásom, *Inkább létezni, mint látszani (Magis esse, quam videri!)* címmel. Ezt a címet Fényi Ottó atyától, a mi akkori elöljárónktól örököltem. Neki az 1950-től 1990-ig tartó időszakban ez volt a legfőbb elve: inkább létezni, mint látszani. Ezért ő tényleg elég jól el tudta fedni azokat az eseményeket vagy találkozókat, amelyek a rendben akkor történtek, az ő kapcsolatait az idősebb rendtársakkal. Valójában tényleg azt kell mondanom, hogy léteztünk, és kevésbé látszódtunk. Érdekes módon én három különféle egyházellenes perben is benne voltam, – a Regnum és az illegális kispapság perében, és egy másik perben, a nővérekkel kapcsolatban –, de soha nem került elő az, hogy mi léteztünk. Azt kérdezték, hogy ismerem-e Fényi Ottót, de a kapcsolatunkra nem tudtak rákérdezni. Tehát azt kell mondjam a kérdésre, hogy igen, valamilyen módon léteztünk. Egy kifejezetten írásos dokumentuma is van ennek: a vademecumunk. Ezt Ottó bácsi a nyolcvanas évek közepén állította össze. A *Vade mecum – filius S. Norberti in dispersione viventibus*, tehát a szétszórásban élő premontreiek életszabálya. Egy négy-öt oldalas gépelmény volt. Ez azután nagysikerű írás lett az első generális káptalanon, 1988-ban, amelyen magam is ott voltam. Ebben rögzítették, hogy hogyan éltünk az illegalitás éveiben, és bizony az ember nem nagyon bízott abban, hogy ez később lesz másképp is. Ez azt jelenti, hogy zökkenő nélkül folyt az átmenet. Talán az volt inkább az újdonság benne, hogy mi hárman, akik titokban csatlakoztunk a renدهz a 60-as években, most már találkozhattunk a még élő idős rendtársainkkal. Bizony nem mindegyik tudott rólunk, ez is az óvatossághoz tartozott. Néhanyan igen, mert ez garancia volt Ottó atya részére, hogy ő tartsa velük a kapcsolatot, és tudjanak rólunk. Ez volt a spirituális újraindulás, de volt egy másik oldal, ami viszont nem volt zökkenőmentes, és amiről nyilván később majd beszélünk: hogy hogyan kellett megszervezni az újfajta életünket.

DMB: Asztrik atya, ti más helyzetben voltatok, hiszen ti működhattetek a kommunizmus alatt, bár nyilván a numerus clausus szorításában. Mít jelentett számotokra a közösségi élet szempontjából az újraindulás?

Várszegi Asztrik: A Magyar Bencés Kongregáció létszáma a részleges feloszlítás (1950) idején a külföldiekkel együtt 260 fő volt, amely 1989–90-re a felére csökkent.

A közelmúltig, itthoni és külföldi közösségekben, szétszórtságban, kereten kívül, itthon korlátozott létszámú utánpótlással létezett. Két közösségünk és két házunk – Győr és Pannonhalma –, valamint a két iskola maradt meg. 1984-re sikerült Budapesten tanulmányi házat építenünk egyetemen tanuló növendékeink számára. Működési területünk a pannonhalmi és győri iskola és diákothon volt.

Ebből az adottságból szerveztük újjá tervezett jövőnket. 1990-ben Pannonhalma visszakapta az 1951-ben a győri egyházmegyéhez csatolt „pannonhalmi egyházmegyét” (16 egyházközség). 1992-ben a rendi nagykáptalanon úgy döntöttünk, hogy az iskolahálózatot egyelőre nem bővítjük, a kisebb apátságainkat vesszük vissza, megteremtve annak lehetőségét, hogy létszámunk növekedésével ezeket népesítjük be: így indult Tihany, majd Bakonybél. A 2012-es vizitáció után Tihany (bár eredetileg apátság, létszám kell majd, hogy újra apátság legyen) és Győr konventuális perjelség lett, Bakonybél még függő perjelség. A Magyar Bencés Kongregációt ma: a Pannonhalmi Főapátság, a Pannonhalmi Területi Apátság, Bakonybél, Tihany és Győr, a budapesti Tanulmányi Ház, a braziliai Szent Gellért-apátság valamint a tőle függő Itapeserica da Serra cella alkotja. Nyitott kérdés a szlovákiai Komáromi Bencés Rendház jogi helyzete. A Magyar Bencés Kongregációhoz tartozik társult tagként a Szent Benedek Leányai Társaság (perjelség) Tiszaújfalun. Létszámunk 2021-ben: 68 atya, testvér és 8 nővér.

Amit a jelenlévőknek még szeretnék felidézni – Emma testvér is utalt rá –: tanúja voltam a rendszerváltás utáni újraindulásnak. Az első szerzetesi nagygyűlésre utalok. Ez a következőt jelentette. 1989. március eleji püspökkari konferencia: Paskai bíboros úr egy mondatnál bejelentette, hogy a szerzetesrendek szabadon újjászerveződhetnek, a magyar állam visszaadta működési engedélyüket. P. Morlin Imre, akkori jezsuita provinciális rendelkezett az illegalitásból élő szerzetes-elöljárók teljes névsorával, a földalattiakkal és az illegalitásból élőkkel is. Takács Nándor püspök atyát a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia ugyanezen márciusi ülésén megbízta a konferencia szerzetesreferensi feladatával. Magam akkor a Központi Szeminárium rektoraként helyet biztosítottam a meghívott szerzeteseknek. Azt gondolom, egyháztörténetileg 1989. április 12-e volt az a nap, amikor a Központi Szeminárium dísztermében összehívtunk Morlin atyával és Takács Nándor püspök atyával minden szerzetes-elöljárót. Leírhatatlan volt a gyűlés, a szabadon találkozás élménye. „Anyókák és apókák”, az idős szerzetesnemzedék, akiket mi nem ismertünk. Sírtunk örömmünkben. A találkozót Te Deummal zártuk. A szabadság újra megtapasztalt öröme sugárzott mindenkiből. A gyűlés tele volt optimizmussal és örömmel. Akkor még nem sejtettük, hogy nagyon sok szenvedés és küzdelem is vár még ránk.

DMB: Az újraindulásban egyszerre sok minden keveredhetett. Egyrésztől akár nosztalgia, akár a zsinat utáni rendi megújulásoknak az a következménye, hogy – az alapítók írásait olvasva – több közösség vissza akart térni a forrásaihoz. Mindhárom közösségnek, amelyet képviseltek, vannak külföldi kapcsolatai, mintái. Van-e emléketek arról, hogy hogyan keveredtek ezek a különböző síkok – a nosztalgia, a karizmához való visszatérés, a külföldi jó gyakorlatok vagy éppen a rossz minták – abban, ahogy az élet nálatok alakult?

UPÁ: Már korábban is hangsúlyoztam, hogy jó időpont volt ez az 1990-es megújulás, mert ha előbb történik, előbb kapjuk meg ezt a lehetőséget a Jóistentől és a külső körülményektől, akkor sokkal több idős testvér él még a rendekben, akik nyilvánvalóan

ragaszkodtak volna ahhoz az életformához, amit 1950-ben megszüntettek. Gondoljunk arra, hogy ugyanezek az idős testvérek utána majd' negyven éven át egészen másképpen, a legtöbben magánlakásban éltek. A tanárok közül voltak, akik tudtak valahol tanítani. Tehát az ő számukra az egyetlen lehetőség annak folytatása lett volna 1990-ben, ahol abahagyták 1950-ben. Ha tíz évvel később jön ez a lehetőség, a legtöbben már nem élnek, akkor pedig a fiatalok találták volna ki a rendeket. Egyszóval ez egy kairosz, egy kegyelmi időpont volt. Még tudtuk követni, még tudtunk csatlakozni azokhoz, akik előttünk jártak, és mégis voltak olyan társaink, akik képesek voltak újrakezdeni. Igen, valahol az 1990-es és az 1950-es szemlélet keveredett mindenütt. Erre a legjobb példa (sokat foglalkoztam a nővéreink történetével, mert korábban titokban magiszterük voltam), hogy azok a nagy rendek, ahol a rendszerváltás idején még százan vagy többen éltek, ahogy bekerültek közéjük a fiatalok, bizony, nagyon hamar el is mentek, mert azokkal a „nagy-mamákkal” találkoztak, akikről Asztrik beszélt az előbb – és ez nem volt jó. Nekik is meg kellett újulniuk. Viszont azt kell hogy mondjam, hogy ott, ahol volt lehetőség, és fiatalabbak is beléptek az adott rendbe, azok a közösség túlélését segítették. Ezt megadta a Jóisten nekünk is, hiszen mi '60-ban léptünk be. Elgondolni is rossz, hogy akkor még csak ötvenéves voltam, mindenre kész, most pedig már nyolcvan vagyok.

DMB: Emma testvér, nálatok hogyan alakult ez a folyamat?

NE: Hasonlóan, mint ahogy Péter atya is említette: a generációk értelemszerűen ná-
lunk sem ismerték, nem ismerhették egymást. Volt tehát egy nagyon nagy vágy egy-
más megismerésére, arra, hogy kialakuljon a generációk közötti kommunikáció. Ez nem
a lelkiséget érintette elsősorban, hiszen a lelkigyakorlatok meg a nyugati testvérektől
megkapott, egységes tanítások őrizték a lelkiség egységét. Az idős testvérekre is jellem-
ző maradt a modernség, ami egyébként társaságunk egyik lényeges jellemzője. Nem volt
nagy múltja a közösségnek a felozlatáskor, hiszen 27 évesek voltunk, de a típusvonása-
ink közé tartozik az, hogy mindig úttörők legyünk azokban a helyzetekben, amelyekbe
kerülünk. Az hangzott el a felozlatáskor, hogy ha a keretek leomlanak, nem baj, a Lélek
majd teremt magának új kereteket. És a Lélek tényleg teremtett új kereteket, hiszen a
'80-as évektől már jelen voltunk a társadalmi megújulási folyamatokban. Benne voltunk
a Katolikus Koordinációs Tanácsban ketten, több testvér az új ifjúsági mozgalmakban
vett részt; petíciókat szerveztünk, odafigyeltünk a különböző, a társadalomban tapasztalható
jelenségekre, és – amennyire abban az időben lehetett – bátran próbálkoztunk a
közszellemformálással is. 1989-ben azonnal elindítottuk a *Lélek Szava* folyóiratot és egy
értesítőt a testvérek számára.

Komoly útkeresés volt viszont azzal kapcsolatban, hogy milyen módon alakítsuk ki
a közösségi életet. 1989-ben Szendi érsek úr meghívta a testvéreket Veszprémbe, kü-
lönböző feladatokra, a hitoktatástól a papi otthon elindításáig és egyebekig. Szendi ér-
sek úrnak volt egy gondolata, hogy formaruhát készíttet a szociális testvéreknek, amit
a Veszprémbe került testvérek egy ideig próbáltak is hordani, de nagyon hamar kide-
rült, hogy ez számunkra nem tartozik azok közé a fontos értékek közé, amiket most fel-
tétlenül vissza akarnánk hozni – főleg nem ebben a formában. Azután tulajdonképpen
sokk volt az is, hogy 1991-ben Magyarországon volt a közösség általános káptalanja,
ahol nemcsak Kubától az Egyesült Államokig vehettek részt a saját testvéreink, hanem
a föderációból is jöttek. Bizony, nagyon nagy különbségek voltak a társadalmakban,
amelyekben éltünk. Az volt az érzésünk, hogy nyugaton sokkal kevésbé vannak benne

a folyamatokban, a társadalom és az egyház életében, mint mi itt, akik tulajdonképpen illegálisan élünk. Komoly kérdés volt, hogy vajon mi az igazán társulati karizma és feladat. Az, hogy elmegyünk a hajléktalanokat szolgálni, vagy az, hogy benne maradunk azokban a mozgalmakban, azokban a más szerzeteseket, a magyar egyházat meg az önkormányzatokat, pártokat segítő munkában, amiben a testvérek jelen voltak? Volt egy olyan különbség is a nyugati testvérek meg az itthoniak között, hogy jó néhányan, akik ott éltek, és Magyarországról, meg Romániából mentek ki Buffalóba, még ott tartottak, hogy a szociális testvérek nem tanítanak. De hát a feloszlítás előtt azért nem tanítottak, mert az iskolák egyháziak voltak. Teljesen más ez egy olyan társadalmi környezetben, ahol nincsenek egyházi iskolák – ott ez is evangelizációs, vagy a mi szóhasználatunkban: lélekmentési feladat. Az is komoly kérdés volt, hogy a közösségek, a testvérek, akik együtt élnek, milyen keretek között, milyen módon szervezzék az életet. Hogyan legyen a képzés?

Azután a nyugati teológiai irányzatok. Mennyire jönnek be azok hozzánk? Mi azokból az érték? Mi az, ami pedig nem érték? Ez mindenképpen kihívás volt. Azután a visszatérés az írásbeliséghez, hiszen korábban semmilyen papírt nem lehetett őrizni. A szabályzatot másoltuk, a társulati imákat másoltuk, mégpedig kézírással, nem gépírással. Azután elkezdni törzskönyveket vezetni, a gazdasági ügyeket betereni abba a mederbe, ami a jogi személyiséghez tartozik. Ez még sok-sok évet igénybe vett. A hivatáspasztorációt is elkezdtük már a '80-as években. 1989-ben a különböző egyházmegyékbe már a püspökök írásos felhatalmazásával mehettünk. A papoknak, sőt a püspököknek azonban még nem volt világos (lásd Szendi érsek úr), hogy a szerzetesség mi fán terem tulajdonképpen. Emlékszem, én akkor egy megyei hivatal helyettes vezetője voltam, és a főnököm egy jogász volt, akivel együtt ültünk a szombathelyi székesegyház képviselő-testületében – tehát katolikus, templomba járó ember. Amikor a vagyonszociális közösség, meg egy-két ilyen, a szerzetességhez, a fogadalmainkhoz hozzátartozó kérdés szóba került, akkor megkérdezte, hogy „Te, ez biztosan nem szekta? Tényleg nem szekta?” Amikor elment és autót vett a feleségének (akkor ez még nem volt olyan egyszerű), és tudta, hogy én is cserélni akarok, mondta, hogy nekem is lefoglalt egyet. Mondtam, hogy nagyon kedves, de nálunk azért ez nem így megy. „Tényleg nem szekta?” – kérdezte. Megismertetni a szerzetességet: azért ez nagy kihívás volt, sokféle szempontból.

UPÁ: Én abban kapcsolódnék Emma testvérhez, hogy bár korábban azt mondtam, hogy folytonosság volt, és tulajdonképpen nem volt nagy törés az életünkben, abból a szempontból azonban, amelyet most Emma testvér mond, hasonló tapasztalatom van. Egyfelől mi, akik a 60-as években, titokban beléptünk a rendbe, annak idején lelkesek voltunk, és elhatároztuk, hogy visszatérünk egy eredeti, a monasztikushoz hasonló szerzetesi életformához. A premonstreiek nem voltak iskolafenntartó rend, csak Ferenc császár óta, a ciszterekkel együtt. Mi liturgiacentrikus, lelkipásztorok kanonokrend vagyunk. Elhatároztuk, hogy így fogunk élni. Így rendezkedtünk be. A magunk módján tudtuk is gyakorolni ezt, egészen a 90-es évekig. Ugyanakkor, ahogy közeledett a változás lehetősége, az idősebb testvérek és maga az elöljárónk is egyre jobban visszatértek ahhoz, hogy azért mégis csak jó lenne az iskola. Ez nyilván a cisztereknél is ugyanígy volt. Jöttek az öregdiákok, és biztattak, hogy gyereünk, mindent vissza. Hála Istennek, nálunk először csak a gödöllői gimnázium alakult újra. A ciszterek az összes volt gimnáziumukat visszavették. Ez volt az egyik fajta „törés” akkor a mi életünkben. Viszont be kellett látnunk, hogy annak ellenére, hogy mi kanonokok, szerzetesek és lelkipásztorok

vagyunk, ebben az új történelmi szituációban a legjobb lelkipásztori munka lehet egy jó keresztény iskola fenntartása. Ezt nekünk, a fiatalabbaknak kellett belátni.

Én 1960-tól 1990-ig a legkülönbözőbb foglalkozásokban dolgoztam. Attól kezdve, hogy 1970-ben pap lettem, nagyon sok titkos lelkipásztori munkát végeztem: beteglátogatások, fiatalok tanítása és még sok minden. Számomra a rendszerváltás azt hozta, hogy amikor először plébános lettem, akkor rögtön egy „social worker” is lett belőlem. Annak a szegény falunak a szegényeit kellett elsősorban segíteni, támogatni. Kevesebb lelkipásztori munkára volt időm, mint akkor, amikor hivatalosan nem voltam pap. Amikor aztán 1997-ben előljáró lettem, akkor pedig – ezt sokan elmondhatják közülünk – „menedzserféle” lett belőlem. Be kellett rendezkedni az építkezésekre. Én nem tanultam sem a középiskolában, sem később gazdasági meg banki ismereteket, de meg kell mondjam, hogy ezeket magam csináltam, és talán eredményesen is. Ezek is hozzátartoznak az életformánkban történt változásokhoz.

DMB: Asztrik atya, arról még nem hallottunk, hogy külföldi minták hogyan hatottak, és egyáltalán arról, hogy ti hogyan indultatok. Gondolom, az eddigiekhez is van hozzászólásod.

VA: Amit Péter atya elmondott, azt hasonlóképpen vergődünk végig mi is. Abból kell kiindulni, hogy két ház volt: Pannonhalma és Győr; és két iskola. A Bencés Konföderáció monostorai már a zsinat hozta megújult gondolkodás letisztult és szép formáit mutatták példaként. Mi még a zsinati elvárásokkal is el voltunk maradva. Közösségünket vonzotta a megtisztult szerzeteseszmény, de új iskolák alapítása, sőt a tágasabb lelkipásztori munka is. Bencés öregdiákjaink is nagy nyomás alá helyeztek bennünket, régi iskolák újraalapítása vonatkozásában. Akár a maradék rendet is feloszlathattuk volna, ide egy-egy igazgatót, oda egy plébánost adva. Életünk és tevékenységünk gazdasági alapjaira is gondolnunk kellett, ezt is meg kellett tervezni az élet és a munka biztonságossá tétele érdekében. Előbb már említettem röviden: Pannonhalmához visszakerült az egyházmegye. Erről is, mint ordináriusnak, a főapátnak kellett gondoskodnia.

A témák között szeretném megemlíteni még azt, ami mindegyikünknek, az újrainduló meg a megmaradó szerzetesrendeknek is gondja volt: a szerzetesképzés. Ezt Emma testvérék, a tanító rendek, a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek és mi magunk, bencések is szorgalmaztuk és tettünk – amit megtehettünk. Ez eredményes volt az elmúlt harminc esztendőben, és meg is kell őriznünk.

Számos újjászervezendő közösségben kérdés volt, hogy milyen hagyományhoz térjünk vissza. Péter atya is említette ezt a problémát. A II. vatikáni zsinat a szerzetesség gyökereihez, az eredeti karizmához kívánt visszamenni. Azt gondolom, hogy a cisztereknek, premontreieknek, ferenceseknek, bencéseknek, ezeknek a „régik” rendeknek kézenfekvő, hogy a forrásokat is figyelembe kell venni. Közösségeink idősebbjei nem nagyon értették, hogy nem vehetjük mintának a két világháború közötti időszak, vagy az 1950 utáni korszak tartalmát és formáit. Női közösségekben, akik közül kevesen merték vállalni az illegalitást, előfordult, hogy jöttek ugyan fiatalok hozzájuk, de nem egy nyelvet beszéltek, pedig mindenki magyar szerzetesnő akart lenni. Azt gondolom, hogy Emma testvérnek az elmúlt évtizedekben nagyon sok tapasztalata lehetett erről.

Szeretném még megemlíteni, kezemben tartva egy ad limina látogatás összegzését, hogy a külföldi, a nyugati egyház is egy kicsit „vadászterületnek” tekintette Magyarországot. Lehet itt alapítani, itt van még hivatásbázis, tehát megjelent nyugatról a kon-

kurencia. Nagyon sok kísértésnek és lehetőségnek volt tehát kiteve a magát újraszervező szerzetesség. Hogy lássunk egy kis statisztikát is: 1991-ben december 31-én 26 férfi közösség és 42 női közösség szerveződött újjá. Ez összlétszámban 3856 főt jelentett. A 2006-os statisztika szerint 32 férfi közösség és 63 női közösség élt Magyarországon, tehát sokasodott a számuk, ugyanakkor az összlétszámuk akkorra már 2300-ig süllyedt. Érdekes az is, ahogy lassan beetalálunk saját változó társadalmunkba, strukturálisan, spirituálisan. Ezeket még – azt gondolom – fel kell dolgozni a saját okulásunkra is.

NE: Szívesen kapcsolódom Asztrik atyához, aki meg is szólított ebben a kérdésben. Igen, az volt az egyik legfontosabb dolog, hogy hogyan lehet képezni. Mi abban a szerencsés helyzetben voltunk és vagyunk, hogy a szabályzatunk kimondja, hogy nem lehetnek intézményeink, hanem az egyháznak és a társadalomnak adunk hivatásos és képzett munkásokat. Mi magunk már korábban is próbáltunk képezni, de az új helyzetben, az újfajta szituációnak megfelelően, a szerzetesség gyökereihez való visszatérésnek és a zsinat irányelveinek megfelelően a testvérek azonnal elkezdték a Magyarországi Rendfőnöknői Konferencián, a Püspöki Konferencia Szerzetesi Irodáján és a Rendfőnöki Konferencián keresztül a képzők képzését. Ehhez hívtak külföldieket is, Elisabeth nővértől Székely Ilonán keresztül Baternay Ágotáig. Sok nem annyira pozitív példa mellett, amelyeket Asztrik atya említett, például hogy vadászterületnek is tekintettek minket, nagyon sokan voltak, akik viszont komoly segítséget nyújtottak. Nyugatiak, nyugatra került magyarok és nem magyarok egyaránt. Priscilla Celi nővért emelném itt ki. Belga szerzetesnő volt, és azzal jött Magyarországra, hogy mit tud segíteni. A mi akkori előjárónk végigjárta vele a szerzetesközösségeket, és megnézték, hogy hol mire van szükség. Akár tárgyi adományra, akár pénzre, vagy tudásra. Tapasztalatszerzésre ki lehetett utazni külföldre. Jöttek az amerikai szerzetesnővérek, akiknek nem voltak magyar vonatkozásaik. Nemcsak riportokat készítettek, vagy felmérték, hogy hol tart a magyarországi női szerzetesközösségek élete, hanem próbálták átadni a tapasztalataikat. Nyitottak voltak arra is, amikor azt mondták az akkori illetékesek, hogy „köszönjük, nem annyira erre lenne szükségünk”, sokkal inkább arra, hogy azok a szerzetesek, akik a kommunizmus alatt nem tanulhattak nyelveket, kiutazhassanak és anyanyelvi környezetben nyelvet tanulhassanak. Rengeteg ilyen segítséget kapott a szerzetesség. Később Nemes Ödön atyával elindultak a boldog közösség kurzusok. Én ebből már kimaradtam. Aztán az Országos Lelkipásztori Intézetben megkezdődtek a különböző társadalmi képzések, amelyekben nagyon sok szerzetes vett részt. És a Sophia Szerzetesnői Főiskola, hogy a nőknek is legyen lehetőségük a képzésre.

VA: Emma testvérhez kapcsolódva: A Pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskola a Női Szerzeteselőjárók Konferenciája kérésére 1994-ben létrehozta Budapesten a Sophia kihelyezett főiskolai tagozatot, amely a fiatal szerzetesnők képzését biztosította. Főiskolánk jövőjét később úgy tudtuk biztosítani, hogy a ferences és a piarista teológiai főiskolákkal közösen – az állami integrációs normák figyelembevételével – létrehoztuk a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolai Szövetséget. A Sapientia de facto és de jure 2000. január 8-án tartotta ünnepélyes megnyitóját. Az akkor működő Rektori Konferencia elnöke megszólított, hogy pályázzunk támogatásért, hogy a szerzetesi közös főiskola elnyerje a Világbank háromnegyed milliárd forint összegű támogatását. Ennek segítségével a főiskola létrehozható lett.

DMB: Többféle irányba tovább lehetne indulni, de milyen érdekes – saját közösségemet is látva –, hogy ott voltak azok a szerzetesek, akik őrizték a lángot, akár kereten kívül, és mégis meg kellett élniük, hogy nem ők fognak belépni az ígéret földjére, sőt helyet kell adniuk annak, hogy mások lépjenek be oda. Valahogy ez a hűség volt az ő dolguk, de a megújulás már talán nem. Ez számomra nagyon megrendítő. Ennek egy sajátos formája, amikor azok a testvéreim, rendtársaim, akik hosszú évtizedeket kint töltöttek, és megpróbáltak visszajönni, gyakran bevallották, hogy bizony, nem volt egyszerű a „második belépés”, meg kellett küzdeniük ezzel.

Amire mindenképp szeretnék még kitérni, hogy mindeközben folyt a kárpótlás folyamata, amely egyrészt érintette az intézményeket és ingatlanokat, másrészt a közösségek anyagi hátterének a megeremtését. Sokféle módon álltak hozzá a közösségek ehhez a folyamathoz. Péter atya is utalt már arra, hogy akár kezdeti idegenkedés után mégis csak lehetőséget láttak ebben a közösségek. Mi volt a tapasztalatotok a ti közösségekben? Mennyire befolyásolt benneteket a kárpótlásnak a folyamata, mennyire volt ez veszély vagy éppen lehetőség a számotokra?

VA: Személyes indítékom volt 1991 után, amikor a kárpótlási törvény megszületett, hogy először jussanak ingatlanjaikhoz és székházaihoz azok a szerzetesrendek, amelyeket kilakoltattak és nem volt helyük. Így a Magyar Bencés Kongregáció nem igényelt vissza ingatlant az első körben, hanem csak a második és a harmadik lépésben. Nem törekedtünk teljes restaurációra, mert a józan ész meg a Lélek is azt diktálta, hogy az élet más utat is keres magának, mint hogy csak ingatlanokban gondolkodjunk. Alkalmazkodtunk a törvény adta lehetőségekhez. Ahol például szociális otthon volt az apátságunkban, Zalaapátiban, ott nem is kértük vissza az ingatlant, mert nem akartunk senkit az utcára juttatni. Tehát, ha lehet így mondani, történelmi nagyvonalúsággal próbáltunk a jövő felé menni. Amink pedig van, azt, hála Istennek, be tudjuk egyelőre lakni. Aztán ha gyarapszunk, akkor majd új házat keresünk. De mi ezen az állásponton voltunk. A többi szerzetre nézve, meg mindannyiunk számára, azt gondolom, Gyulay Endre püspök atyát „szentté kellene avatni”. Hány tucat órát végigültek ezeknek az ingatlanügyeknek a korrekt tisztázására, hogy a szerzetesközösségek visszajuthassanak az ingatlanokba. Ez egy nagyon keserves, időt rabló és nagyon hálátlan, áldozatos munka volt.

DMB: Péter atya, nálatok hogyan alakul mindez?

UPÁ: Én egy nagyon kedves dolgot szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani. Nyilvánvaló volt, hogy a közösségünknek nincsen épülete, ahol élhetett volna az a pár fiatal, aki belépett a rendbe. Erről tehát gondoskodni kellett. Ugyanakkor itt, Gödöllőn volt egy hatalmas épület, az agráregyetem központi épülete, amit a húszas években építettek elődeink. Iskola és kollégium volt benne, valamint az úgynevezett prelatura. Nagy kísértés volt a mi akkori elöljárónk, Fényi Ottó számára, hogy ezt kérje vissza. Sőt, fel is ajánlották. Jó lehetősége is lett volna visszakérni egy olyan épületet, ami a húszas években épült, nem a legjobb anyagokból. Nagyon szép épület volt, de teljesen lepusztult a negyven év alatt. Mindenki, az idősek, az idős rendtársak és az öregdiákok is biztattak, hogy vissza kell kérni. Ő kiment a temetőbe, és egy éjszakán keresztül beszélgetett az ősökkel. Imádkozott, és úgy döntött, hogy nem, hanem a kárpótlásból majd fölépítjük az új iskolánkat, az új rendházat, és lesz egy kis templomunk. Ez egy nagyon tanulságos történet, ami tulajdonképpen a mai napig is befolyásolja az életünket. Az más kérdés,

hogya a kárpótlás, amiből ő fölépíthette az iskolát – és aztán én folytattam az ő művét –, milyen ütemben jött, és hogy ezt hogyan használtuk fel. De Isten segítségével ott vagyunk, ahol vagyunk.

DMB: Végül, Emma testvér, nektek sajátos a helyzetetek, mert intézményeitek nem voltak. Hogyan érintett titeket ez a folyamat?

NE: Rögtön 1989-ben a testvérek és az akkori előljáró elkezdték felmérni, hogy az egyes testvérek milyen lakásokban laknak, hiszen ezek nagyon különbözőek voltak. Nem volt helyünk, ahol találkozunk. Emlékszem, még a '90-es évek végén is nagy szeretettel köszöntötte az akkori előljárónk Asztrik atyát Pannonhalmán abból az alkalmából, hogy ismét befogadott bennünket, és ott együtt tudott lenni a közösség. Először 1992 végén lett egy házunk, amit azonban nagyon nem arra a célra használtak korábban – erről többet nem szeretnék mondani. Azt tudta az akkori előljáró hirtelen megvenni egy olyan összegből, amiről azt mondták, hogy senki nem tudja felhasználni, de ha mi két hét leforgása alatt igen, akkor megkapjuk. Akkor ezt megkaptuk. Ott indult el az első közösség és a noviciátus. 1996-ban lett egy olyan házunk, amit visszakaptunk: a hűvösvölgyi anyaház. Addigra sikerült lakható állapotba hozni, kijavítani az életveszélyes fődémet. Ezek nagy kihívások voltak. Addig különböző plébániákon, Pannonhalmán és egyéb helyeken találkoztunk. De az a helyzet, hogy nem volt sok ingatlanunk. A társaság ingatlanjainak egy része a Testvérszövetség nevében volt, nem a közösségén. Komoly kihívás volt még így is, hogy az anyaházat nem kértük és nem kaptuk vissza. Hogyan lehet lakható állapotba hozni például az itteni visszakapott házat? Vagy például, hogy a nemzetközi központot a kárpótlásként kapott házból hogy lehet újjáépíteni.

DMB: Nagyon sokáig tudnánk még beszélgetni mindezekről a kérdésekről, viszont lejárt az időnk. Nagyon köszönöm a nyitottságotokat, hogy mindezt elmondtátok. A konferencia résztvevőinek pedig, remélem, tudtunk néhány tanulsággal szolgálni.

FORRÁSOK

SÁGI GYÖRGY

A szerzetesrendek magyarországi újraindulására vonatkozó iratok:
Takács Nándor Jusztin OCD, a Magyar Katolikus Püspöki Kar
szerzetesügyi referensének iratai

(Levéltári útmutató)

„Aldalak Uram, és csodállak azért, hogy névtelen hitvallókat adtál Egyháznak, akik az Isten- és emberellenes diktatúra éveiben is szabadon, szeretettel mégis szerzetesi fogadalmat tettek.”

Sztrilich Ágnes SSS¹

1. BEVEZETÉS

2019 őszén vette kezdetét, és bő egy évig tartott a Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodáján (MSzKI) keletkezett és oda beérkező, valamint az azt megelőző három évtized alatt tulajdonába kerülő iratok rendezése.² A korábban a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) Titkárságán belül működő Szerzetesi Iroda 1995-ben vált le, Közös Titkárságként (Rómer Flóris utca) működött tovább; ez 2013 decemberében új helyre költözött (Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola) és itt megalakult a Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Irodája (MSzKI, ma pesti Piarista Gimnázium, 5. emelet) Ulrik M. Monika, a Boldogasszony Iskolanővérek tagja vezetésével (2013–2016), összefogva a Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) és a Férfi Szerzeteselőjárók Konferenciája (FSzK) ügyintézését a gördülékenyebb és szervezettebb munkavégzés elősegítése érdekében.³

1 Idézet részlet Sztrilich Ágnes szociális testvér, az MRK 2006–2012 közötti elnöknője által írt és elmondott hálaadó imádságból, mely a szerzetesrendek „szétszórásának” 60. évfordulójára rendezett megemlékezésre készült 2010-ben. Ld. A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára (= MSzKL), Szerzetesi konferenciák és közös intézmények (= I.), FSzK és MRK közös ügyei (=3.) Vegyes ügyek (=e), 11.

2 A levéltári rendezés az FSzK és az MRK 2015. december 31-ig keletkezett dokumentumait érintette. Az ezt követően máig keletkező iratok – néhány főlíoni kivételtől eltekintve – az MSzKI irattárának részét képezik. Az MSzKI iratain túl folyamatosan kerülnek be rendezésre további – többnyire megszűnt vagy létszámban lecsökkent szerzetesrendekhez kötődő – rendi irattárak dokumentumai is, mint például a Szent Erzsébetről Nevezett Betegápoló Apácák Rendjének iratai. Ez utóbbi szerzetesrend utolsó magyar tagja az idén januárban az új koronavírus-világjárvány áldozatául eső Fehér M. Anna nővér volt. Ld. Elhunyt Fehér Anna nővér, a Vakok Batthyány László Római Katolikus Gyermekotthonának vezetője, *Magyar Kurír* 2021. január 13. URL: <https://www.magyarurir.hu/hirek/elhunyt-feher-anna-nover-vakok-batthyany-laszlo-romai-katolikus-gyermekotthonanak-vezetoje> (letöltés ideje: 2021. március 22.) A Sophia Teológiai Főiskola és a Magistra Hungarica Alapítvány rendezés alatt álló iratait is az MSzKL-ben helyezték el; mindkettő lezárt fondként képezheti majd az archívum részét.

3 *Szerzetes Előjárók Irodája*, MKPK, 2014. február 13. URL: <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=2027> (letöltés ideje: 2021. március 22.)

Bízunk abban, hogy az irattári anyag mostani rendezése megteremti annak alapját, hogy a dokumentumegyüttesből előbb vagy utóbb hivatalosan is levéltár alakuljon. Az egyelőre még „fantom” archívum, a Magyarországi Szerzeteselőljárók Konferenciáinak Levéltára (MSzKL) válhat majd a remények szerint az MSzKI és a két konferencia, valamint a sajnálatos módon hazánkban megszűnt vagy létszámában lecsökkent rendek iratanyagának őrzési helyévé fizikailag és/vagy digitális módon. A szükséges szabályok és jogi szempontok betartása mellett a már rendezett – és egyéb jelenleg is rendezés alatt álló – levéltári anyag majdani kutathatósága továbbá elősegítheti az iratanyag jelen- és jövőbeli, szakmai szintű, történettudományos feldolgozását is. Bízunk tehát abban, hogy a hazánkban működő szerzetesrendek szervezeti együttműködéséről és általánosságban véve is a szerzetesség elmúlt bő három évtizedéről forrásbázisként szolgáló anyag fokozatosan kutathatóvá válhat.⁴

Az MSzKI iratanyaga tekintetében a legkorábbi kútfők az 1980-as évek második feléből, végéről származnak, noha esetenként bekerültek az iratok közé a két világháború közötti időkből és az 1950-es évekből származó fénymásolatok is. Az iratrendezés során a kialakított levéltár I. fondcsoportjának (Szerzetesi konferenciák és közös intézmények) 3. fondján (FSzK és MRK közös ügyei) belül – a. állag néven (A szerzetesrendek újraindulása) – kapott helyet a rendszerváltás korabeli anyagrésze. Az állag a Kádár-rendszer összeomlásának utolsó néhány évétől a demokratikus Magyarország megszületésének első esztendeiig képzett és fennmaradt iratanyagot (a Németh- és Antall-, elvéve Boross-kormányok idejéből való szerzetesi dokumentumokat) tartalmazza. Az alábbiakban az ebbe az állagba sorolt iratokat mutatjuk be, műfaji és tartalmi sajátosságaik figyelembevételével. A kötetben közölt, válogatott források is elsősorban innen származnak.

2. ÁLTALÁNOSSÁGBAN AZ MSZKL ÚJRAINDULÁSI IRATAIRÓL

Az iratanyag keletkezésekor az MSzKI kvázi jogelődjeként a MKPK keretein belül 1990 óta működő Szerzetesi Iroda intézte az újrainduló szerzetesség ügyét. Megjegyzendő, hogy a Szerzetesi Irodának is volt már egy előzménye 1989 tavaszától: a Szerzetesi Reorganizációs Iroda, amely végül az MKPK Titkársága alá került. Az MSzKI 2013-as felállításkor tehát az azt megelőzően keletkezett iratok jelentős része az új szervezethez került, így jelenleg az MSzKL-ban található meg.⁵ Az MKPK különböző részlegei ugyan továbbra is foglalkoznak szerzetesi ügyekkel, de a konferencia titkárságához rendelt iroda, mint olyan, megszűnt. Ebből következik tehát, hogy az MKPK-tól 1995-ben levált Szerzetesi Iroda iratai az MSzKI-hoz, az azt követően szerzetesekkel kapcsolatban az MKPK-nál keletkező iratok az MKPK Irattárába kerültek/kerülnek.⁶ A vázolt történelmi folyamat az oka, hogy az újraindulásra vonatkozó szerzetesi iratok is az MSzKL részét

4 Levéltári szabályzat egyelőre nem készült, a levéltárban jelenleg az MSzKI eseti engedélyével és/vagy megbízásából lehet az iratokat kutatni. Az iratok egyes részeinek digitalizálása is már megtörtént.

5 Kálmán Orsolya testvér, *Szociális Testvérek Társasága*, URL: <https://szocialistestverek.hu/10002-nagyjaink/37-kalman-orsolya-testver> (letöltés ideje: 2021. március 22.)

6 Az MKPK Titkárságán keletkező jelenlegi szerzetesi iratanyag mibenlétéről és az Irattárban őrzött szerzetesi dokumentumokról és az MSzKI intézményesülése-kori helyzetről való felvilágosítást ezúton köszönöm Tóth Tamásnak, az MKPK titkárnak. A további ezzel kapcsolatos tájékoztatásokat Pető Éva Sacré Cœur nővérem, az MSzKI titkárnak; Kiss Didák ferences testvérem, az MSzKI irodavezetőjének, valamint Goreczky Tamásnak, az MSzKI projektkoordinátorának kell megköszönöm.

képezik, ugyanakkor az MKPK-val való levelezésnek, a szerzetesügynek bizonyosan az MKPK Irattárában és az ottani szerzetesi irodai archívumban is kell, hogy nyoma legyen.⁷

A szerzetesrendek újraindításának levezénylése szempontjából az MKPK részéről a szerzetesi ügyek referenseként Takács Nándor székesfehérvári segédpüspök vált kulcsszereplővé, aki Jusztin szerzetesi néven a feloszlatott kármelita rend tagja volt. 1989 februárjában szentelték – még állami hozzájárulással – a Székesfehérvári Egyházmegye segédpüspökévé, majd 1991 októberétől lett megyéspüspök. Püspöki hivatalát 2003-as nyugállományba vonulásáig látta el.⁸

A másik személy, akinek nevével gyakran találkozunk az újraindulási iratok között, a Sacré Cœur nővérek közé tartozó Belle Éva volt, aki a Szerzetesi Iroda titkáráként, pontosabban szólva a szerzetesi ügyek titkársági referenseként segítette Takács Nándor munkáját; precíz hozzáállásával nagyban megkönnyítette a püspök szerteágazó referensi működését. Rendje ügyvivőjeként már az 1980-as években vissza-visszajárt hazánkba Ausztriából, biztosítva a rendi jelenlétet. Családi kapcsolatai révén pedig gyakran megfordult Monoron: katekézist, bibliakört tartott felnőtteknek és gyermekeknek.⁹ Ekkor még a férfi és női szerzetes-előjárói konferenciák csak terv szintjén léteztek.¹⁰

„A püspöki kar 1989-ben szólította fel a szerzetesrendeket, hogy szervezzék újjá magukat. 1991-ben a férfi és a női rendek is létrehozták előjáróik konferenciáját, amelyek [azóta is] rendszeresen üléseznek, és tartják a kapcsolatot a püspöki karral” – nyilatkozta egy 2012-es interjúban az FSzK elnökségről akkor leköszönő Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát (1991–2018).¹¹ 1991-ben nem okozhatott túl nagy meglepetést, hogy Belle Éva nővér lett az MRK első elnöke (1991–1993), aki addigra rátermettségével bizonyított, noha egészségügyi okokból a hivatali ideje egészét nem tölthette ki, és lemondani kényszerült. Először Kálmán Orsolya szociális testvér helyettesítette mint alelnök (1991–1993), majd mint ügyvezető (1993–1994), végül elnökként utóda lett (1994–1997). Kálmán Orsolya is bizonyította addigra már szervezői képességeit, a szerzetesség újraindításában szerzett érdemeivel. Mint a Szociális Testvérek Társasága magyar kerületének előjárója (1981–1992) az illegalitás évein túl már a Szerzetesi Reorganizációs Iroda munkájából is tevékenyen kivette részét, annak „lelke” volt. A férfi szerzetesi-előjárók Állandó Bizottsága Kerekes Károly zirci ciszterci prézes apátot vá-

7 Tóth Tamás MKPK-titkár elektronikus levele Sági Györgynek, 2020. október 26. Vö. Bujdosóné Orsolya elektronikus levele Kőfalviné Ónodi Mártának, 2021. március 23.

8 2016-ban hunyt el Székesfehérvárott.

9 *Szelíd erő – Sacré Cœur nővérek*, Szerzetesek.hu, 2015. május 24. URL: <https://szerzetesek.hu/hirtegl/szelid-ero-sacre-coeur-noverek> (letöltés ideje: 2021.03.22.) A Belle Évával kapcsolatos egyéb információkat köszönöm Lukás Windernak, a Sacré Cœur nővérek bécsi levéltárosának. Az ő tájékoztatásából értesültünk arról, hogy a szerzetesi ügyek titkársági referensévé Várszegi Asztrik püspökkari titkár kérte fel a nővért. Itt köszönöm meg Várszegi Asztriknak is, hogy készséggel válaszolt kérdéseimre.

10 Röviden a szerzetesrendek rendszerváltás korabeli állapotáról és az újraindulásról ld. BOZSÓKY PÁL GERŐ OFM – LUKÁCS LÁSZLÓ SCHP: *Az elnyomatásból a szabadságba: Az Egyház Magyarországon 1945–2001*, Vigilia, Budapest, 2005, 164–166.

11 SZILVAY GERGELY: Labancz Zsolt a szerzetesekről: Nem naplemente, hanem napfelkelte van, *Magyar Kurír* 2012. június 12. URL: <https://www.magyarurir.hu/hirek/labancz-zsolt-szerzetesekrol-nem-naplemente-hanem-napfelkelte-van> (letöltés ideje: 2021 március 22.) Az FSzK-elnökök cikkben szereplő felsorolása nem felel meg a valóságnak, pontatlan és hiányos. Vö. BERKECZ FRANCISKA SSS: Szerzetesrendek újraindulása Magyarországon, *Távlatok* 5 (1995/22), 181.

lasztotta meg az FSzK első elnökévé (1992–1994), Jelenits István piarista tartományfőnök lett az alelnök (1992–1994), majd szintén utód elnökként (1994–1995).¹²

Összességében két teli dobozt tesznek ki a szerzetesrendek újraindulását taglaló dokumentumok, fizikailag terjedelmük 0,24 iratfolyóméter, többségük 1989–1991 között keletkezett, de esetenként felmerülő logikai szempontok miatt 1988-ból, valamint 1992–1994 közötttről is került ide néhány föliónyi irat.

Az iratanyagban megtalálhatók az egyes szerzetesrendek képviselői által Takács püspöknek küldött levelek, valamint az ezekhez csatolt egyéb iratok: állami és egyházi vezetőkkel, egyéb tisztségviselőkkel folytatott levelezés, helyzetjelentések és visszatekintések. Ellenben nem találhatók meg bennük Takács püspöknek a helyzetjelentésekre adott válaszai. Tartalmukat tekintve az egyház és állam viszonyában beálló változásokról, az egyházi oktatás szabaddá válásáról juthatunk belőlük információhoz. Az állam-egyház vonatkozású iratok túlmutatnak a szerzetesség körén; szélesebb körben, azaz az egész magyar katolikus egyház viszonylatában is forrásértéket hordoznak. Az állag tartalmáról alább kaphatunk bővebb felvilágosítást.

3. RÉSZLETEIBEN AZ MSZKL ÚJRAINDELÁSI IRATAIRÓL

A korszak egyházi közérzetéről, a helyzet bizonytalanságairól Kovács Bánk mariánus ferences tartományfőnök (1988–1990, 1999–2005) Takács püspöknek 1990. január 2-án írt kísérőleveléből nyerhetünk bizonyosságot: „*Úgy vettem, hogy ezt a lapot továbbbítjátok a Mű[velődésügyi] Min[isztérium]ba. Ha nem így van, légy szíves, azonnal jelezd. Azt is remélem, hogy ez nem »cenzúra« után megy tovább! No, nem Benned kételkedem, de sokakban igen.*”¹³ Tehát a helyzet ekkor még nagyon képlékeny volt.¹⁴

A szóban forgó újraindulási állagon belül hat sorozat került kialakításra.

1.

Általános levelezés és iratok

1989–1991

1 csomó (0.035 ifm)

A sorozatba került minden olyan a Szerzetesi Irodával összefüggésben keletkezett, beérkező – és esetenként kimenő – irat, amely Takács püspök szerzetesügyi referensi működéséhez kapcsolódott. Ide tartoznak továbbá a szerzetes-előljáróknak a Közpon-ti Papnevelő Intézetben megrendezett pro-konferenciáinak jegyzőkönyvei, a Szerzetesi Irodának ezzel és más a reorganizációhoz kapcsolódó hivatalos levelezése, egyes a szerzetesi konferenciák megszervezésének szándékáról szóló iratok. Itt kaptak helyet az

12 Kálmán Orsolya testvér. *Szociális Testvérek Társasága*, URL: <https://szocialistestverek.hu/10002-nagyjaink/37-kalman-orsolya-testver> (letöltés ideje: 2021.03.22.); SZILVAY GERGELY: MRK: lépést tartani a világegyházzal, *Magyar Kurír* 2012. december 4. URL: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/mrk-lepest-tartani-vilagegyhazzal> (letöltés ideje: 2021. március 22.) és SZILVAY G: Labancz Zsolt a szerzetesekről, i. m.; MSzKL I.2.3.5. Belle Éva és Kálmán Orsolya konferenciáiratai.

13 MSzKL I.3. Szerzetesrendek újraindulása (=a), Férfi szerzetesrendi dossziék (=4), 7. Mariánus ferencesek.

14 A ferencesek nemcsak korlátozott, hanem teljes újraindulásáról is ld. SZÁNTÓ KONRÁD OFM: Magyar ferencesek tegnap és ma (1945–1995), *Távlatok* 5 (1995/22), 192–199.

olyan általános jellegű – fentebb már említett – dokumentumok is, amelyek az állam-egyház kapcsolatában beálló változásokról szolgálnak információval. Az utóbbiak közül az Állami Egyházügyi Hivatal megszűnésére vonatkozó dokumentum érdemel említést. Ugyancsak ebbe a sorozatba kerültek az egyes püspökök közötti levelezésből származó esetleges levélmásolatok, továbbá a Művelődésügyi Minisztériummal folytatott párbeszédre vonatkozó iratok.¹⁵

Az általános levelezést tartalmazó sorozatban kaptak helyet egyes újrainduláshoz köthető rendelkezések másolatai,¹⁶ vagy éppen annak a *Teológia* folyóirat által 1989 szeptemberében Takács Nándorral készített interjúnak a kézirata, amiben a püspök beszámolt szerzetesi referensi munkájáról és a rendek újraindulásáról.¹⁷ A sorozat végén néhány olyan, az újraindulással foglalkozó cikk, tanulmány fénymásolata került elhelyezésre, amelyek eredetileg nem Takács püspök iratai között szerepeltek, de logikailag ide kapcsolandók.¹⁸ Ez utóbbiak Pekó M. Adrien Boldogasszony iskolanővér, korábbi MRK-elnök (2003–2006) hagyatékából jutottak az MSzKI birtokába.¹⁹

2.

Szerzetesrendek cím- és ingatlanjegyzékei

1989–1992

1 csomó (0,015 ifm)

A sorozatban a rendszerváltás korabeli férfi és női rendi vezetők neveit és postai elérhetőségeit, lakhelyeit tartalmazó listák, illetve a rendházak előljáróinak névsorai kaptak helyet. Itt találhatóak kimutatások az egyes rendek létszámáról is, illetve arról, hogy a rendtagok közül hányan munkaképesek. A jegyzékek egyúttal azt is tartalmazták, hogy életmódja vagy tevékenysége alapján egy adott rend milyen kategóriába (pl. kontemplatív) sorolandó.

Fontos ide sorolt irat „A Magyar Katolikus Egyház szerzetesrendjeinek adatai az 1991. évi költségvetési terv kidolgozásához” címet viselő dokumentum. Ez gazdasági szempontokon túl arról is forrásul szolgál számunkra, hogy az egyes szerzetesrendek milyen ingatlanokban kezdhették vagy tervezték megkezdeni a közösségi életüket, milyen tevékenységekre kaptak támogatást, továbbá hogy mely ingatlanok felújításának kérdése került napirendre.²⁰ Továbbá megemlítendőek itt azok a normatívák is, amelyek megszabták: mely oktató-nevelő-gondozó rend esetében hány szolgálatukat igénybe vevővel számolhattak, illetve milyen egyéb támogatásra nyújtottak be igényt, bízva a demokratizálódó állam konstruktívitasában. Összegzések is helyet kaptak itt, amelyek

15 Az ekkor lejátszódó folyamatokról – egyházpolitikát érintő változásokról – áttekintést ad, források közreadásával: FAZEKAS CSABA: *Az Országos Vallásügyi Tanács 1989–1990*, METEM – MOL, Budapest, 2011.

16 *Magyar Közlöny*, 1989. augusztus 30.

17 A *Teológia* beszélgetése Takács Nándor püspökkel megjelent: TAKÁCS NÁNDOR: Újraélednek-e a szerzetesrendek Magyarországon?, *Teológia* 24 (1990/1), 25–30.

18 Köztük az előző lányszegyetben citált Takács-interjú, vagy például az zirci prézes apát, Kerekes Károly OCist tanulmánya, melynek eredeti kézirata szintén megtalálható az iratok között: KERESKES KÁROLY OCIST: Szerzetesség – ma?, *Teológia* 24 (1990/1), 7–11. vagy éppen BERKECZ F.: Szerzetesrendek újraindulása, i. m., 177–191.

19 Pekó M. Adrien SSND 2020-as halálát követően iratainak számbavételekor rendje az MSzKI-nak adta át a nővér irathagyatékának az MRK működéséhez kapcsolódó részét.

20 *Nota bene* a Vatikánnal megkötött egyezményt majd csak 1997. június 20-án kötik meg.

részint az 1950-es állapotról nyújtottak információt, részint pedig arról, hogy 1990-ben milyen létszámbeli különbségek mutatkoztak 1950-hez képest.

3.

Európai és osztrák szerzetes-előljárók konferenciáinak szabályzatai

1989–1994

1 csomó (0,01 ifm)

A sorozat a magyar szerzetesrendek európai tájékozódásáról és kapcsolatairól szolgál információkkal. Arról, hogy a magyar szerzetesség miként törekedett tájékozódni a szerzetesi konferenciák, illetve az Európai Szerzeteselőljárási Konferenciák Uniója (UCESM) működési rendjéről,²¹ hiszen ezek a II. vatikáni zsinat előtt Nyugat-Európában sem léteztek. A magyar szerzetesi vezetők a női konferenciák működéséről is tájékozódtak, és végül az osztrák mintát vették alapul a magyar konferenciák megalapításához. A MSzKL-ben ezekről is találunk forrásanyagot, ahogyan a szabályzatok megalkotásának különböző fázisairól és az ide vonatkozó szentszéki utasításokról is.²²

4.

Férfi szerzetesrendi dossziék

1988–1994

1 csomó (27 dosszié)

1	Baziliták	1988–1992
2	Bencések	1989–1992
3	Betegápoló irgalmasok	1989–1992
4	Ciszterciék	1989–1992
5	Domonkosok	1989–1992
6	Ferencesek (kapisztránus)	1989–1992
7	Ferencesek (mariánus)	1989–1992

21 *Union des Conférences Européennes de Supérieurs/es Majeurs/es* avagy *Union of the European Conferences of Major Superiors*. A magyar szerzetesi konferenciák együttműködéséről és részvételéről az UCESM-ben ld. MSzKL I.3.d. UCESM tagságra vonatkozó iratok. Az európai szerzetes-előljárók 1980-ban Párizsban találkoztak először, de az előkészületeket már az azt megelőző években megtették. Mintaként számukra a Latin-Amerikai Szerzeteskonferencia (CLAR) szolgált, amely a kontinens valamennyi szerzetes-előljárási konferenciáját hivatott képviselni, összefogni. Az európai szerzetes-előljárók 1981-ben Rómában találkoztak: ekkor választották meg az első végrehajtó bizottságot. Az UCESM a rendeket és az apostoli élet egyéb társaságait európai szinten fogja össze, székhelye Brüsszelben van. A szervezethez jelenleg 37 nemzeti konferencia tartozik, és összesen 400 ezer tagot reprezentál. Az elnökséget négyéves terminusokra választják. A magyar konferenciák 1991-es megalakulásukat követően csatlakoztak az európai szervezethez. A végrehajtó bizottság elnökei/elnöknői: (Luc Alfons De Hovre SJ [szervezési elnök, Belgium] 1980–1981); Pier Giordano Cabra CSF (Olaszország) 1981–1987; France Delcourt SA (Franciaország) 1987–1995; Jacques Scholte FMS (Hollandia) 1995–2004; August Hülsmann SCJ (Németország) 2004–2007; Lutgardis Craeynest FMA (Belgium) 2007–2012; Giovanni Peragine CRSP (Albánia/Olaszország) 2012–2018; Labancz Zsolt SchP (Magyarország) 2018–. Vö. MARIANO JOSÉ SEDANO SIERRA CMF: *UCESM: 35 Years in Service of Religious in Europe*. URL: <http://ucesm.net/cms/wp-content/uploads/Report-Fr-Mariano.pdf> (letöltés ideje: 2021. július 10.)

22 MSzKL I. Férfi Szerzeteselőljárási Konferenciája (=1), Általános iratok (=2), 1. Általános iratok 1991. és MSzKL I. Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (=2), Vegyes ügyek (=3), 1. MRK szabályzatainak megalkotására és jóváhagyására vonatkozó iratok.

8	Jezsuiták	1989–1992
9	Kamilliánusok	1992
10	Kapucinusok	1989–1992
11	Kármeliták	1989–1992
12	Keresztény Iskolatestvérek	1989–1992
13	Lazaristák	1989–1990
14	Maristák	1989–1992
15	Minoriták	1989
16	Pálosok	1989–1993
17	Piaristák	1989–1992
18	Premontreiek (Csorna)	1989–1992
19	Premontreiek (Gödöllő)	1989–1993
20	Szaléziek	1988–1992
21	Szerviták	1989–1992
22	Verbiták	1989–1992
23	Élet Kenyere Közösség	1990–1993
24	Nyolc Boldogság Közösség	1992
25	Regina Pacis Közösség	1993
26	Vinculum Caritatis Közösség	1988–1994
27	Das Werk	1992

A püspökkari referatúra irodája által az egyes férfi szerzetesrendekről készített dossziék, amelyekben jelentések, beszámolók találhatóak az újraindulás éveiből, közte a Paskai László prímásnak címzett, a rendek állami nyilvántartásba vételéhez hozzájárulást kérő levelek (1989); a „Szerzetesi felmérés I.” úrlapjai (1989. december 31.); az elmúlt két évre kérdező (3-as számú) úrlapok (1992. december 31.).

Az állag 4. (Férfi szerzetesrendi dossziék) és 5. sorozatát (Női szerzetesrendi dossziék) érdemes együtt bemutatni. Ezeket a szerzetesi irodán alakították ki úgy, hogy külön gyűjtötték az egyes szerzetesrendekre, szám szerint 27 férfi, valamint összesen 49 női rendre vonatkozó iratokat. Összességében 76 közösség magyarországi újraindulásába vagy újonnan való elindulásába²³ nyerünk ezekből a dossziékból betekintést, egyesekről több, másokról kevesebb irat segítségével. Különösen fontos részét képezik ennek az anyagnak azok az – esetenként a „szétszórásra” is visszautaló szubjektív – összegzések, amelyeket az egyes rendek „bemutatkozásképpen” vagy a segítségkéréshez csatolt mellékletként küldtek meg Takács püspöknek.²⁴ Az egyes szerzetesrendek ezt igen eltérő részletességgel készítették el. Egyesek csak alapvető adatokat közöltek a szerzetesi

23 Történeti okokból – mivel korábban nem létezett – hazánkban ilyen újólag induló női rend volt az először Érden 1989 júniusában megtelepedő Szeretet Misszionáriusai, azaz Kalkuttai Szent Teréz alapító általános főnöknő (1950–1997) nővérei. De hozzájuk hasonlóan más, újonnan letelepedni kívánó rendektől is több-kevesebb irat vagy iratmásolat található meg. Ilyenek pl. a kamilliánusok, Élet Kenyere, Nyolc Boldogság Közösség, Das Werk MSzKL I.3.a. 4.9. Kamilliánusok, 23. Élet Kenyere Közösség, 24. Nyolc Boldogság Közösség, 27. Das Werk, MSzKL I.3.a. Női szerzetesrendi dossziék (=5), 45. Szeretet Misszionáriusai.

24 Visszaemlékezésekkel, visszautalásokkal más iratkötegekben is találkozunk, ld. MSzKL I.3.e. 4. A szétszórás 50. évfordulója és MSzKL I.3.e. 11.b. Visszaemlékezések, összegzések.

referenssel, mások több oldalas jelentést terjesztettek be. A részletesebb helyzetképek rendszerint rendtörténeti összefoglalót is tartalmaznak.

Néhány esetben terjedelmesebb levelezés maradt itt fenn az egyes rendek reorganizációs törekvéseiről. A baziliták esetében különösen figyelemre méltóak és érdekesek Dudás Bertalan tartományfőnök (1989–1992)²⁵ levélváltásai Takács püspökkel, valamint Keresztes Szilárd hajdúdorogi görögkatolikus megyéspüspökkel (1988–2007), illetve különféle világi hatóságokkal a korábbi máriapócsi rendház visszaserzése érdekében, továbbá az ukrán Isydor Patrylo protoarchimandrita (1976–1996) állásfoglalása a helyzetről.²⁶

Az állami hatóságokkal történő tárgyalásokba nyújt betekintést Jelenits István piarista tartományfőnöknek (1985–1995) Glatz Ferenc művelődésügyi miniszterhez (1989–1990) címzett levele, melyben emlékeztető jelleggel összegezte többek között az egykori piarista intézmények, illetve ingatlanok ügyében folytatott minisztériumi tárgyalásokat. Ezek a katalán Josep Maria Balcells piarista generális (1985–2003) vezetésével személyesen zajlottak 1989. november 28-án.²⁷ A Jézus Társasága a másik római katolikus férfi szerzetesrend, melynek újraindulási dossziéjából a Mária utcai rendház visszavételének körülményeiről szóló dokumentumra külön érdemes felhívni a figyelmet. Morlin Imre jezsuita tartományfőnök (1984–1990) jogosan méltatlankodva számolt be Takács püspöknek és Glatz miniszternek arról, hogy a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem²⁸ Nyelvi Továbbképzési Intézetének Igazgatósága milyen botrányos körülmények között hagyta el a reorganizálásra kerülő egykori rendházat (villanykapcsolók, konnektorok falból kiszakítva, villanyvezetékek elvágva, tapéták feltépdesve, fűtőtestek leszerelve). Mindennek következtében kérte a Művelődésügyi Minisztériumtól, hogy a készülő törvénybe azt is foglalják bele, hogy milyen állapotban kell az átadás-átvétel során egyházi/rendi kézbe visszajuttatni az ingatlanokat, hogy azok használhatók, lakhatási és/vagy munkavégzési szempontból megfelelő állapotúak legyenek.²⁹

A női rendek közül a kalocsai iskolanővérek körében már a tényleges újraindulást megelőzően 1989 márciusában készült egy helyzETFelmérés. Ebben igen körültekintően jártak el: minden egyes Magyarországon – nem szociális intézményben – élő nővér álláspontját és véleményét kikérték,³⁰ hogy reorganizáció esetén hányan tudnák aktivizál-

25 Dudás Bertalan már a rendek feloszlata előtt is ellátott tartományfőnöki, parókusi feladatokat (1943–1950).

26 MSzKL I.3.a. 4.1. Baziliták.

27 MSzKL I.3.a.4.17. Piaristák.

28 Jelenlegi nevén Budapesti Corvinus Egyetem.

29 MSzKL I.3.a. 4.8. Jezsuiták. Minden bizonnyal az akkor készülő 1991. évi XXXII. törvényre (a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről) utalt Morlin.

30 158 kalocsai iskolanővérből 153 nővér küldte meg a kérdőívre válaszáat 1988 novemberében, melyből a helyzetjelentést összeállították. A forrás azért is fontos, mert utoljára 1947-ben készült egy Rómába végül fel nem terjesztett összefoglaló jelentés – úgy nevezett *Relatio quinquennalis* – a kalocsai iskolanővérek működéséről. Dávid M. Bernadette általános főnöknő (2013–) tájékoztatása szerint ennek gyakorlata a „szétszóratás” évtizedei alatt megszakadt, majd csak az újraindulást követően készültek és készülnek ismét az Apostoli Szentzsékhez felterjesztett jelentések, de ezek már más jellegűek, mint a korábbiak. Mivel ezek azonban még nem hozzá férhetők a kutatók számára, az MSzKL-ben őrzött helyzetjelentés különösen értékes. Az 1947-es reláció latin nyelvű kéziratát ld. KFL I.1.a. Egyházkormányzati iratok: Kalocsai iskolanővérek. Kalocsai Főegyházmegeyi Levéltár (= KFL), Püspökkari iratok – jegyzőkönyvek (=I.1.a.), (100. ND) Római jelentések 317/1948. Sági György az 1947-ben kelt utolsó római jelentésről a 2021-es XXIV. Tavaszai Szel Konferencia konferenciakötetében közli ismertető tanulmányát *Az utolsó általános főnöknői relatio quinquennalis (1943/1947). Az iskolák államosítása- és a szerzetesrendek*

ni magukat ismét a rendi keretek között. A felmérés azért volt különösen lényeges, mert az összesen 241 Magyarországon élő nővérből 158-an szétszórta éltek az országban (legtöbb esetben településenként 1–2 fő), így évtizedek óta nem tudtak már rendi közösségben élni. Miután a rendtagok többsége már nyugdíjas korú volt vagy már ahhoz közelített, összesen 64-en bizonyultak még munkaképesnek.³¹

Említést érdemelnek végül az UNUM előljáró-választásával és a rend ügyének a pápai jóváhagyásával (1992–1993) kapcsolatos ide helyezett iratok (*Nota bene* ez a dosszié egészen 1995-ig tartalmazza a dokumentumokat logikai okokból), a szervita apácák rákosszentmihályi házában itt elhelyezett tervrajzai, valamint a pécsi Miasszonyunk Női Kanonokrend ingatlanigénylési ügyének dokumentumai.³²

5.

Női szerzetesrendi dossziék

1984–1995

1 csomó (50 dosszié)

1	Angolkisasszonyok	1989–1992
2	Annunciáta nővérek	1989–1992
3	Bazilita nővérek	1989–1992
4	Bencés nővérek	1989–1990
5	Caritas Socialis	é. n.
6	Ciszterci nővérek	1989–1992
7	Domonkos nővérek (kontemplatív)	1989–1992
8	Domonkos nővérek (Szent Margitról nevezett)	1989–1992
9	Don Bosco nővérek	1989–1992
10	Egyházközségi nővérek	1989–1992
11	Assisi Szent Ferenc Betegápoló nővérei	1989–1992
12	Ferences Mária Misszionárius nővérek	1989–1992
13	Ferences Szegénygondozó nővérek	1989–1993
14	Irgalmas nővérek	1989–1992
15	Kalocsai iskolanővérek	1988–1992
16	Miasszonyunk Szegény iskolanővérek	1989–1992
17	Isteni Szeretet nővérek	1989–1992
18	Jézus Szíve nővérek	1992–1994
19	Jézus Szíve Népleányok	1989–1993
20	Jó Pásztor nővérek	1989–1992
21	Jézus Szíve Kármelita nővérek	1984–1992
22	Kármelita nővérek	1989–1992
23	Keresztes Irgalmas nővérek	1989–1992
24	Szent Ferenc kishővérei	1989–1992
25	Krisztus Király nővérek	é. n.

feloszlata előtti utolsó helyzetkép a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Társulatának állapotáról és működéséről címmel.

31 MSzKL I.3.a. 5.15. Kalocsai iskolanővérek. Az adatgyűjtés 1988 novemberében zajlott.

32 MSzKL I.3.a. 5.29a. Miasszonyunk Kanonokrend (Pécs), 42. Szervita nővérek, 48. UNUM Sanctissimae Trinitatis Társaság.

26	Legszentebb Üdvözítő Leányai	1989–1992
27	Magyarok Nagyasszonya Társaság	1992
28	Megváltós nővérek	1989–1992
29a	Miasszonyunk Női Kanonokrend (Pécs)	1989–1990
29b	Miasszonyunk Női Kanonokrend (Zalaegerszeg)	1989–1992
30	Notre Dame de Sion nővérek	é. n.
31	Orsolyiták (uniós)	1989–1992
32	Orsolyiták (Sopron)	1989
33	Örökimádó nővérek	1989–1992
34	Premontrei nővérek	1989–1992
35	Sacré Cœur nővérek	1989–1993
36	Segítő nővérek (Kongregation der Helferinnen)	1990–1991
37	Szalvátor nővérek	1989–1992
38	Szatmári irgalmas nővérek	1989–1992
39	Szent Erzsébet apácák	1989–1992
40	Szent József nővérek	1992
41	Szeplőtelen Szűz Mária Szolgálólányai	1987–1989
42	Szervita nővérek	1989–1992
43	Szociális Missziótársulat	1989–1993
44	Szociális Testvérek Társasága	1989–1992
45	Szeretet Misszionáriusai	1989
46	Szűz Mária Társasága	1989–1993
47	Szűz Mária Világ Győzedelmes Királynője Társaság	1989–1993
48	Unum Sanctissimae Trinitatis Apostoli Élet Társasága	1989–1995
49	Vizitációs nővérek	1989–1993

A püspökkari referatúra irodája által az egyes női szerzetesrendekről készített dossziék.

6.

Szerzetesrendek ingatlanjainak nyilvántartása

1989

1 füzet

Rendenként táblázatos összefoglaló található egy füzetben arról, hogy mely rendnek milyen ingatlanjai voltak 1950-ben, és ezekből mely ingatlanokra tartottak igényt az újrainduláskor. Az állagba e rendenkénti táblázatos összefoglalók kerültek be. A füzetből a létszámbeli változásokról is pontos képet kapunk, mert az egyes rendeknél azt is feltűntették, hogy hányan voltak 1950-ben és 1989-ben. A dokumentumokon szerepelnek az újrainduláskor volt előljárók és rendi ügyvivők nevei, valamint működésüknek egyházi nyilvántartásának és bírósági jogi bejegyzésüknek a száma is.

4. A KÖZLÉSRE KERÜLT FORRÁSOK VÁLOGATÁSÁNAK SZEMPONTJAIRÓL

A következőkben közzétett, válogatott iratok között egyaránt vannak az állami és az egyházi szféra számára keletkezett szerzetesi reorganizációs iratok. Műfajukat tekintve levelek, jelentések és összegzések, tudósítások egyaránt találhatók közöttük. Koltai Andrással lehetőség szerint szerettünk volna olyan forrásokat választani, melyek már egy állapotot rögzítenek, lezárt cselekmények után kerültek lejegyzésre, összegezve valamilyen történést. Ezzel együtt – mivel a történelemben mindig folyamatokról beszélünk – a dokumentumokból bepillantást nyerhetünk az egyes szerzetesrendek elképzeléseibe és terveibe is, hogy miként gondoltak jövőjükre és soron következő lépéseikre. A válogatás során szempont volt az is, hogy többnyire narratív szövegek kerüljenek bele a kiadványba.

Bízunk benne, hogy az érdeklődő olvasók és kutatók a kötetnek e forrásválogatását haszonnal tudják majd tanulmányozni, felhasználni, hogy minél átfogóbb képet kaphassanak a magyar szerzetesség történetének eme jelentős korszakából, melyre a kor szerzetesei többségében óvatos, de bizakodó optimizmussal tekintettek.

Az akkor lejátszódó események mai eredménye, hogy a nagy megpróbáltatásokat tartalmazó négy évtizedes „szétszóratást” követően az elmúlt bő harminc esztendőben a szerzetesek nem csupán szabadon gyakorolhatták hitüket, de hivatásukat is már nyíltan megélhették és megélhetik.³³ Mindezeknek örömteli megnyilvánulása, hogy napjainkban közel 70 szerzetesrendben – igen változó létszámmal a néhány főtől a több tucatig –, még ha a megelőző virágzó időktől sajnos messze el is maradva, de így is több mint 1600 szerzetes szolgál hazánkban.³⁴

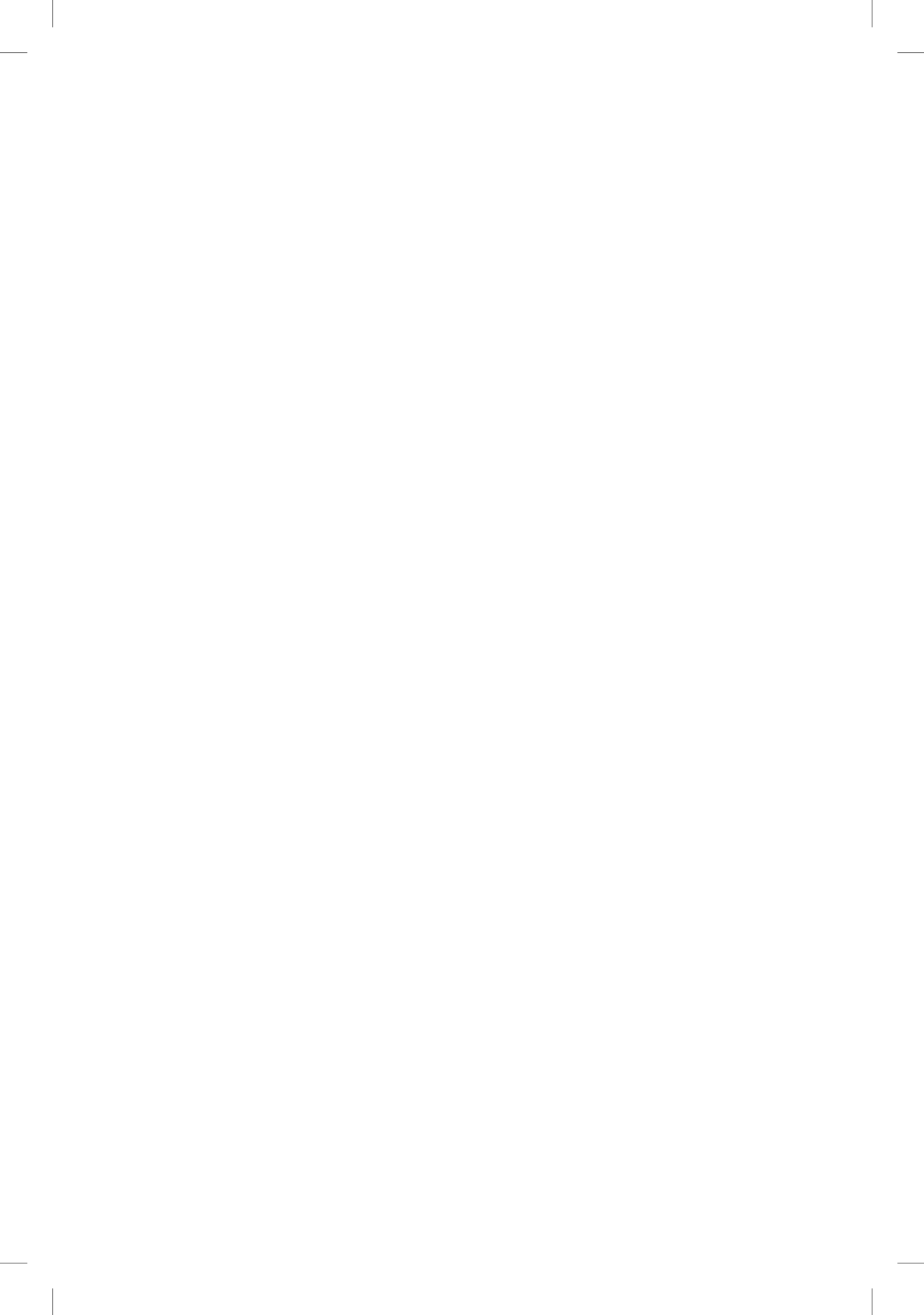
„Van monostorunk, van templomunk. A világ szeme előtt is habitusban élhetjük szerzetesi életünket. Minden élethelyzethez, új és új lehetőséghez megadja kegyelmét az Úr! Ennek arányában megkívánja (elvárja) a hűséget is. A ma kegyelmeihez a ma hűségét. Ez nem jelent lecövekelést. Bizonyos szempontból az egyéni és a közösségi hűség ma másként van próbára téve. A «katakomba-élet» igen-je és nem-je nem hígulhat fel látogatás életté. Minden új és minden megkövülés válhat buktatóvá vagy kísértéssé. Az első szeretet nem öregedhet meg bennünk.”

Szojka Zsuzsanna OCist
Kisraros, 2010. május 5.³⁵

33 Ami a magyar katolikus egyház állapotát illeti, a korábban az *Ostpolitik* során a magyar hatóságokkal tárgyaló Agostino Casaroli bíboros, a rendszerváltáskor pápai államtitkárként (1979–1990) szolgáló szentszéki diplomata maga nem volt borúlátó, noha ő is tisztában volt vele, hogy a negyvenéves ateista kommunista rendszer hatásai nem fognak egyik napról a másikra kikopni a magyar társadalomból. vö. AGOSTINO CASAROLI: *A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963–1989)*, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 168–169.

34 A hivatalos nyilvántartásban 69 rend szerepel, de ebben még benne vannak az idei év elején kihalt Erzsébet-apácák. A nyilvántartás összesen 1610 férfi és női szerzetesről számol be. Ld. Szerzetesek a magyar társadalomban. Szerzetes jelenlét, URL: <https://jelenlet.szerzetesek.hu/> (letöltés ideje: 2021.03.22.) Ezzel összevetve a „szétszóratáskor” 23 férfirend 2582 tagjától és 40 női rend 10 ezer tagjától vonták meg a működési engedélyt. Ld. Szendi József veszprémi püspök 1989. március 7-én Veszprémben kelt levelét. MSZKL I.3.a.1.

35 MSZKL I.3.e.11.b. Visszaemlékezések, összegzések.

Szerzetesrendek helyzetjelentései 1989–1990

sajtó alá rendezte SÁGI GYÖRGY és KOLTAI ANDRÁS

1. A FORRÁSKÖZLÉS SZEMPONTJAI

A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1989. március 8–9-i ülésén nevezte ki szerzetesügyi referensévé a kármelita Takács Nándor Jusztin székesfehérvári segédpüspököt.¹ A kinevezését követő hetekben, majd egészen őszig a legtöbb szerzetesrend levélben fordult hozzá, hogy bejelentse „újraindulását”, ismertesse helyzetét és támogatást kapjon terveihez, elősorban egyes ingatlanok visszaszerzéséhez.² A levelekhez sok esetben mellékeltek állami vagy más egyházi hatóságok számára írott leveleket, beszámolókat. Takács Nándorhoz jutottak azok a levelek is, amelyben a szerzetesrendek 1989 őszén állami nyilvántartásba vételükhöz kértek hozzájárulást Paskai László Pacifik prímástól, esztergomi érsektől. Többnyire ezek is beszámoltak a rendek helyzetéről.³ Ezen felül Takács püspök (illetve a segítségére álló iroda) a következő év során két ízben is részletes adatokat kért a Magyarországon működő szerzetesrendek helyzetéről. 1989. december 26-án küldték szét a „Szerzetesi felmérés I.” űrlapjait, amelyen alapvető adatokat, címeteket kértek a rendekről,⁴ de többen szöveges mellékletet is mellékeltek.⁵ Egy hónappal később, 1990. február 5-én, amikor Takács püspök meghirdette az „első Női Szerzeteselőjárók Konferenciáját”, írásban kérte „*jelen helyzetünk számbavételét*”, tehát azt, hogy „*hol – mikor – hányan – milyen munkakörben indultak?*”⁶ Ezt a kérését március 20-án magán a konferencián is megismételte,⁷ és a legtöbb női rend meg is küldte helyzetjelentését.⁸

Az alábbiakban ezekből a beküldött levelekből válogattuk ki azokat, amelyek érdemi szöveges információkat tartalmaznak az egyes rendek 1989. és 1990. évi helyzetéről, tehát abból az időből, amikor az újjáéledő szerzetesség helye és szerepe még kialakulófélben volt: már szabadon működhettek, de még nem született meg az egyházi ingatlanok rendezéséről szóló törvény, amelyet 1991. július 10-én fogadott el az Országgyűlés. (Az

1 Új Ember, 1989. március 26., 1. TAKÁCS NÁNDOR: Újraélednek-e a szerzetesrendek Magyarországon?, *Teológia* 24 (1990) 27.

2 Az itt közölt iratok közül: n° 5, 6, 13, 21, 25, 31, 34, 40, 41, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 59, 62, 63, 65, 67.

3 Az itt közölt iratok közül: n° 10, 12, 19, 20, 38–39, 68.

4 MSzKL, I.3.a. 1: Általános iratok, 1989. december 26.

5 Az itt közölt iratok közül: n° 9, 17, 22, 28, 30.

6 MSzKL, I.3.a. 1: Általános iratok, 1990. február 5.

7 Ld. Kálmán Orsolya SSS beszámolóját: MSzKL, I.3.a. 5.44 (közlésünkben n° 64).

8 Az itt közölt iratok közül 19 ebből az alkalomból készült: n° 24, 26, 27, 29, 32, 35, 37, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 51, 58, 64, 66, 69, 70.

időhatárt rugalmasan értelmezzük, és néhány esetben későbbi, de az 1989/1990. évre vonatkozó dokumentumot is közlünk.) Csak kivételes esetben válogattunk ki azonban olyan iratokat, amelyek a rendek 1950 előtti történetével, lelkiségével, illetve kizárólag az ingatlanok visszaigénylésével foglalkoznak.

Az írások címzettje legtöbb esetben Takács Nándor székesfehérvári segédpüspök, a püspöki kar szerzetesügyi referense volt. Ezért ezt külön nem jeleztük, az egyéb címzeteket viszont igen. A jobb áttekinthetőség érdekében jelölés nélkül elhagytuk az üdvözlő-, bevezető- és zárósorokat. Ha ezeken túl is rövidítettük a dokumentumot, azt külön jeleztük ([...]). A dokumentumokat a jelenlegi helyesíráshoz igazítva közöljük, az attól eltérő vagy hibás formákat csupán akkor hagytuk meg, ha azok külön információt hordoznak. Javítottuk az egyértelmű hibákat és elütéseket is. A szövegek értelemzavaró hiányait szögletes zárójelekben egészítettük ki.

2. FÉRFI SZERZETESRENDEK

1.

Megállapodás a Hajdúdorogi Egyházmegye és a bazilita rend között a máriapócsi rendház, egyházközség, kegytemplom és zarándokhely viszonyáról
Nyíregyháza, 1990. október 2.
MSzKL I.3.a. 4.1. Baziliták

A szerződés aláírói Dudás Bertalan OSBM tartományfőnök, Isydor Patrylo OSBM protoarchimandrita (generális) és Keresztes Szilárd hajdúdorogi püspök, akik azt „a magunk nevében megfélemlőnek tartjuk, és elfogadásra ajánljuk illetékes testületeinknek”.

Máriapócon jelenleg működik a görögkatolikus egyházközség, a kegytemplom és a hozzátartozó zarándokhely. Itt van a Szent Bazil Rendi kolostor, amelynek kis részében az egyházközség és a kegytemplom vezetése foglal helyet, nagyobb részében a Fővárosi Tanács Szociális Otthona működik, amelyet a Szent Bazil Rendi közösség folyamatosan vissza akar venni. Az intézmények zavartalan működésének és összhangjának biztosítására a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Szent Bazil Rendi Tartományfőnökség képviselői az alábbi megállapodásban rögzítik az intézmények viszonyának alapelveit.

1. A Hajdúdorogi Egyházmegye nevében dr. Keresztes Szilárd megyéspüspök kijelenti, hogy a rendház a Szent Bazil Rend tulajdona. Ezt a tényt tiszteletben tartja, és támogatja a szerzetes közösségnek oda való visszatérését. A Szent Bazil Rend Tartományfőnöksége nevében P. Dudás Bertalan OSBM tartományfőnök megerősíti, hogy a máriapócsi egyházközség, a kegytemplom és a búcsújáráhely a Hajdúdorogi Egyházmegye intézménye.

2. A megállapodásban a felek kijelentik, hogy az egyház érdekében gondoskodni akarnak a két intézményrendszer zavartalan és egymástól független működéséről. A Hajdúdorogi Egyházmegye püspöke tudatában van annak, hogy a rendi közösség a saját szabályzatban és az egyetemes egyházi törvényekben meghatározott elvek szerint él. A Rend képviselője ugyanígy elismeri, hogy a máriapócsi egyházközség, a kegytemplom és a zarándokhely fölött lelki, lelkipásztori, szertartási, szervezeti és anyagi kérdésekben a Hajdúdorogi Egyházmegye főpásztora gyakorol irányítást és felügyeletet.

3. A megyéspüspök joga arról dönteni, hogy egyházmegyés vagy szerzetes papokkal akarja-e az egyházközség és a kegyhely ellátását megoldani. Jelenleg egyházmegyés papok látják el a kegyhely szolgálatát. A rend előljárói kezességet vállalnak azért, hogy a máriapócsi szolgálatra beosztott papok mindig zavartalanul végezhetik munkájukat. Kívánatos, hogy később a rendi tagokat is bevonják a lelkipásztori szolgálatba. Ez a megyéspüspök intézkedési jogkörébe tartozik, aki a Rend előljáróinak hozzájárulásával névszerinti megbízásokat ad a máriapócsi egyházi szolgálatra, vagy fölment ez alól a szolgálat alól.

4. Amennyiben a Szent Bazil Rend tagjai a fentiek szerint az egyházközség és a kegyhely ellátását részben vagy egészben végzik Máriapócon, vagy más egyházközségben teljesítenek szolgálatot, az Egyházmegyétől ugyanazt a fizetést kapják, mint más egyházközségek hasonló beosztású papjai.

5. A Szent Bazil Rend Tartományfőnöksége tudomásul veszi, hogy a kolostor földszintjén és emeletén jelenleg az egyházközség és a kegyhely használatában levő helyiségek egyelőre azonos célt fognak szolgálni. Amennyiben a felek később szükségesnek látják, az Egyházmegye gondoskodni fog az önálló épület megépítéséről. Ameddig a helyiségek mostani rendeltetésükben maradnak, a Hajdúdorogi Egyházmegye ezen a címen méltányos támogatással fog hozzájárulni a rendi közösség életéhez. Ennek összegét kölcsönös megállapodással úgy kell meghatározni, hogy az megfeleljen az érintett terület használati értékének. Ez a hozzájárulás akkor is indokolt, ha később a Rend tagjai látják el az egyházközség és a kegyhely vezetését.

6. A Hajdúdorogi Egyházmegye ezen felül is érez kötelezettséget arra, hogy az újra induló rendi közösséget szellemileg és anyagiilag támogassa. Ennek érdekében olyan összegű támogatást biztosít, hogy az a rendelkezésre álló egyéb forrásokkal együtt a szerzetesek tisztas ellátását biztosítsa. Az Egyházmegye felajánlja, hogy a Rend teológusainak az Egyházmegyei Papnevelő Intézetben térítésmentesen biztosítja a képzését.

7. Máriapócs a jövő évben a Szentatyá magyarországi látogatásának egyik tervezett színhelye. Ez olyan átmeneti intézkedéseket is szükségessé tesz, amelyek esetleg a rendház területét is érintik. A Rend vezetői hozzájárulnak minden olyan átmeneti változáshoz, amit a látogatás szervezői szükségesnek tartanak.

2.

Dömötör László Hilár OH irgalmasrendi tartományfőnök a pécsi rendi kórház ügyében

Pécs, 1989. május 23.

MSzKL I.3.a. 4.3. Betegápoló Irgalmasrend

Dömötör Hilár aznap két levelet is írt Takács Nándornak, amelyeket együtt közlünk.

[I.]

Hosszú hetek óta húzódik a pécsi Egyetem rektorának válasza Cserhádi [József pécsi] püspök úr és az én kérésemre, hogy volt kórházunk rendházi részét, mely könnyen leválasztható a kórháztól az Irgalmas Rend visszakapja és így újra indulni tudjunk.

A rektor úr válasza megjött és – negatív. Zsúfolt kórházak nem teszik lehetővé, hogy egy részt is visszakapjunk. A konventben orvosi szobák és könyvtár van!!!

Püspök úr úgy látszik nem óhajt további vitát az egyetemmel – én azonban nem nyugodhatok bele annál inkább sem, mert engem innen vittek el 40 évvel ezelőtt, és jól tudom milyen állapotok voltak akkor és most akár a kórházban, akár volt rendházunkban. Hiányzik a jóakarát.

Részemről sürgető a dolog annál is inkább, mert a rendből még 7-en élünk, és mind idős – magam közel a 70-hez – így sürget az idő is, hogy mielőbb fiatalokat tudjak kinevelni. Számítottam arra, hogy ősszel kezdhethük a noviciátust – eddig a rektor biztató választ is adott – aztán az Új Ember is hallgat a két hónap óta beadott hirdetésemre – most a rektor negatív válasza arra ösztönöz, hogy Püspök atyának beszámoljak erről, és kérem, továbbítsa Bíboros úrnak, vagy a megfelelő helyre további intézkedésre ügyünket. Lehetetlen, hogy ne legyen megoldás. [...]

[II.]

Reggel útnak indított levelem után a könnyebb áttekinthetőség miatt még egy levelet küldök, mivel úgy tűnik, az Irgalmasrend újraindítása nagyobb problémát jelent, mint ahogy arra számítani lehetett, annak ellenére, hogy sem nekem, sem másnak nem voltak illúziói.

Cserhádi püspök úr levelet intézett a Pécsi Orvostudományi Egyetem Rektorához, melyben az én előzetes véleményem kikérése után kérte, hogy az újrainduláshoz szükséges rendházat, valamint a priorátust – kórházat nem – adják vissza. Közbevetőleg; a Rend kórháza, rendháza, gyógyszertára, priorátusa teljes egészében államosítás alá esett teljes berendezéssel együtt – csak a templom maradt meg, úgy, hogy a betegek által használt oratóriumot is lefalazták, a templomnak csak egy bejárata maradt, mely a világon mindenhol szabálytalan – tehát egy esetleges baleset, tűzvész esetén nincs menekülési lehetőség. Erre is tekintettel kértük a templom és a rendház közötti folyosó visszaadását. Kérésem tehát nem volt irreális, annak ellenére, hogy minket nem kérdeztek meg annak idején, hogy hová menjünk...?

Azt is tudom, hogy a jelenlegi magyar egészségügy máról holnapra az egész kórházat nem tudná átadni még akkor sem, ha akarná – de mi sem tudnánk üzemeltetni – mert nincs kivel. Ahhoz, hogy majdan legyen kivel dolgozni, szükséges lenne a rendház, ill. a már említett priorátusi rész is, hiszen ha megkezdődik a felvétel, az új novíciusokat kiképezendő – nincs hol.

A Tartományfőnöki konferencián egyértelműen elhangzott, hogy az újrainduláshoz feltétlenül szükséges minimális objektumot vissza kell kapjuk. Ez rendkívül szolid igény.

Cserhádi püspök úr levelére gyakorlatilag nemleges válasz [érkezett:] a rendház helyiségeit a Pécsi Orvostudományi Egyetem nem tudja nélkülözni – indoklással.

Kétségtelen tény, hogy az Orvosegyetem itt elhelyezett részlege használja a rendházat, de abban csak egy orvosi szoba van, két könyvtár, a konyha és egy toldalékrészben a labor. A konyhát egyelőre nem kértük vissza, sem az ebédlőt, annak ellenére, hogy hihetetlen korszerűtlen körülmények között üzemel – tehát az Egyetem jobban járna, ha ezt visszaadná, s helyette az Egészségügyi Minisztérium más helyet adna. Ugyanez a helyzet a „könyvtárral”, mely nem okvetlen szükséges, hogy volt szerzetesi cellákban legyen – annak elismerése mellett, hogy könyvekre szükség van – de nem itt. A priorátussal hasonló a helyzet, néhány kórterem van ott a város főterére ablakkal. Korszerűtlen, kicsi, elképesztően zsúfolt, kórteremnek alkalmatlan.

Úgy tűnik, az ügy Pécssett nem intéződhet tovább, ezért fordulok Püspök úrhoz. A pécsi Rektor önmagában intézkedni nem tud – Cserháti püspök úr további szándéka ismeretlen – úgy tudom nem válaszol a rektor levelére.

Ahhoz, hogy kimozduljon a Rend ügye mielőbb a jelen patthelyzetből, feltétlen szükséges felsőbb szinten intézkedni. Meggyőződésem, hogy az Egyetem jól járna ha felülről kapná az utasítást, vagy hasonló intézkedést. Ebben az esetben számítana a rektor arra, hogy a költségvetésből olyan összeget kapna, melyből az átadott részt pótolhatná.

Annak idején tőlem – tőlünk sem – kérdezték meg, hogy hogyan tovább, hanem internáltak. Úgy vélem, amikor 40 év után idős fejjel szeretett rendemmel indulhatok – méltányos a kérés.

3.

Dömötör László Hilár OH irgalmasrendi tartományfőnök Németh Miklós
miniszterelnökhöz és Csehák Judit egészségügyi miniszterhez

Pécs, 1989. szeptember 13.

MSzKL I.3.a. 4.3. Betegápoló Irgalmasrend

Az ország jelenlegi vezetőinek egyik igen tiszteletreméltó intézkedése, hogy az 1950-ben megszüntetett, pontosabban: „működésükben felfüggesztett” szerzetesrendek újbóli működésére lehetőséget adott. Ennek a régóta remélt és várt lehetőségnek úgy vélem, minden szerzetes őszintén örült, s az sem vitás, hogy egy-két rend ma már a régi rendházban vagy annak egy részében működését megkezdte.

Az eltelt három hónap alatt az Irgalmas Rend működésének megkezdése úgy tűnik a többi rendnél keményebb falakba ütközik, ugyanis tőlünk a templomon kívül mindent elvettek, s így sem a meglévő idősebb rendtársaimat, sem a már jelentkező új, majdani rendtagokat elhelyezni nem tudom.

A pécsi kórházunkat, rendházunkat, gyógyszerárunkat, illetve a priorátust a Pécsi Orvostudományi Egyetem kapta meg, s itt működik – rendkívül zsúfolt körülmények között – a II. Bel, illetve a II. Sebészeti Klinika.

Noha minket 1950-ben nem kérdeztek meg, hogy hozzájárulunk-e az államosításhoz, vagy sem, ezzel szemben éjjel elvittek bennünket, s hajnalban a szerzetesi cellám helyett az ÁVH Andrássy úton lévő cellájában „kaptam az elhelyezést”, a válogatott megaláztatásokról itt most nem kívánok szólni, arról sem, hogy több éves börtön után úgy szabadtam, hogy azt sem tudtam, hová, kihez menjek, s most mégis ennek ellenére én kérem a Tisztelt Miniszterelnök Urat, illetve Miniszter Asszonyt, hogy oldja meg a pécsi rendházunk, illetve az ahhoz vezető folyosó azonnali felszabadítását részünkre, mert enélkül az örömmel vett működési lehetőség csupán egy fikció.

Az Orvostudományi Egyetem, illetve a Rektor Úr az Önök segítségével – utasítása nélkül – nem tud segíteni.

Nem tudom ugyan, de sejtem, hogy a Miniszter Asszony közelben [a közelmúltban] volt pécsi látogatása során szóba került-e az Irgalmas Kórház, illetve pillanatnyilag a rendház visszaadása – felszabadítása – vagy csak a *Dunántúli Napló*ban megjelent intézetekről tárgyaltak.

Ha nem került volna szóba a rendház visszaadásának sürgőssége, úgy azt kérem mielőbb a Rektor Úrral megbeszélve a rendházban lévő ruhatár, két könyvtár és professzori szoba felszabadításával biztosítani, igazolandó az együttműködésünk: tudomásul

veszem, hogy a két klinika ellátását szolgáló konyha és étkező átmenetileg a rendházban marad. (Ez igen nagy terület.)

Kérem a Miniszterelnök Urat és a Miniszter Asszonyt, szíveskedjék engedélyezni a Rektor Úrnak, hogy a rendház és a templom között meglévő folyosó lefalazását szüntesse meg, ugyancsak kérem, hogy az emeleten lévő, a betegek szentmise hallgatását biztosító ún. oratóriumot nyissa meg, mely szintén a folyosóról nyíló ajtó lefalazásával került megszüntetésre, s jelenleg – tudomásom szerint – professzori fürdőszoba van itt.

A visszaadni kért rendházban csupán egy darab egyágyas „külön kórterem” van, tehát ezen túlmenően a rendház felszabadítása betegáthelyezést nem igényel.

Egyelőre a rendház visszaadása az égetően sürgős megoldandó kérdés, melyhez a segítséget kérem, ugyanis a Rektor Úr egy államosított ingatlan igazgatója csupán, melyből saját elhatározása alapján nyilvánvaló, hogy nem adhat át területet. Erre állítása szerint nincs joga.

Természetesen a most kért rendház visszaadása nem azt jelenti, hogy ezzel a későbbiekben minden egyéb építményről lemondana a rend, hisz az új rendtagok kiképzését követően a rend hivatásának megfelelően működni kíván, melyhez a kórházra, a priorátusra, illetve a patikára is szüksége van. Ez utóbbival kapcsolatosan már most jelzem, hogy semmi akadálya nincs, hogy a Gyógyszertár Vállalattal ezt közösen működtessük, ennek kívánatos hasznosságáról úgy vélem, itt nem kell szólnom. (Köztudott, hogy a Római Irgalmas Patika arról híres, hogy a világon létező valamennyi gyógyszer itt állandóan kapható.)

A majdani kórház beindulásával lényegesen javulna a betegellátás, mely nem az egyetemmel való konkurálást célozza, hanem az együttműködést. (Korszerű utógondozó, gyógyíthatatlan betegek korszerű körülmények közötti szeretetteljes ápolása stb.)

Nem az én feladatom az anyagi feltételekről szólni, hiszen tudott, hogy tőlünk az ingatlanokat a benne lévő értékes felszerelésekkel együtt, ma már muzeális értékű bútorokkal, egyéb tárgyakkal együtt kártérítés nélkül vették el. A fentiekre is tekintettel nyilvánvaló, hogy mi az ingatlanok visszaadásakor semmiféle megváltási árat „kvázi visszavásárlást” nem tudunk, és nem is kívánunk eszközölni.

Köztudott viszont, hogy a felépült 400 ágyas klinikával szemben az egyetem részére a megfelelő terület biztosított, ennek kisajátítása vagy nagyrészt, vagy teljes egészében megtörtént, s mivel a közelmúltban volt pécsi tárgyaláson tudomásom szerint a kórházunk kiüresítése kapcsán ezen klinikák elhelyezéséről nem esett szó, célszerű lenne, hogyha a korábbi megbeszélést erre tekintettel kiegészítenék.

Kérem felhatalmazni a Rektor Urat, hogy adjon engedélyt arra, hogy a klinika működéséhez nem szükséges régi intarziás bútoraink, álló- és falióráink – melyet az itt dolgozó lelkiismeretes orvosok a mai napig megőriztek, s ezek visszaadási szándékáról engem értesítettek, hogy ezek a rendhez visszakerüljenek. Ez a klinika működését úgy vélem egyáltalán nem zavarja.

4.

Kerekes Károly zirci prézes apát előadása a Ciszterci Diákszövetség tagjai előtt a budai József Attila Gimnáziumban
Budapest, 1990. január 16.
MSzKL I.3.a. 4.4. Ciszterciek

Elhagytuk a bevezetést, amelyben Kerekes Károly köszönetet mondott Palotás Jánosnak, a József Attila Gimnázium⁹ igazgatójának, aki a diákszövetség rendezvényeinek befogadásával „mutatta meg hozzánk húzó vonzalmait”.

Ezek után szinte már hallom az Isten népének Izaiás próféta felé kiáltott türelmetlen sürgető szavát: *Custos, quid de nocte? Órálló, mondd, mi hír az éjszakában?* (Iz 21,11) A válaszom csak valamivel több mint a prófétáé. Ott csak azt olvassuk: Majd újra jöjjetek, és újra kérdezzetek! Én már az újszövetségből azt is idézhetem: *nox præcessit, dies autem appropinquavit*: Múlóban van már az éjszaka, közeleg a nappal. (Róm 15,12) Elmúlt az az éjszaka, amelyben összeszedték, vágóállatok módján teherautóba zsúfolva elhurcolták annak a közösségnek tagjait, amely több mint 800 éve egygé lett a magyar földdel, a magyar étellel és a magyar lélekkel, hogy azután egynegyedük, megjárva a különféle börtönöket, apátjukkal¹⁰ az élen, megszégyenítő lemeztelenítések, félholtra verések után, ha lelkükben épségben is, de testükben, idegállapotukban egész életükre sérülten kerüljenek ki onnan évek múltán – meghalni. Vagy törvényen kívülként várni, míg elmúlik az éjszaka. Ez a közösség 200 éve a magyar ifjúság középiskolai oktatásával és nevelésével is eljegyezte magát, s mint tudjuk, 1948 nyarán 5 magyar városban 4600 diákot volt kénytelen elhagyni. A velük való érintkezés azután nemcsak gyanús, de egyenesen büntetendő konspiráció számba ment.

Ezt a vonalat nem folytatom tovább, hiszen *iam nox præcessit*, már múltóban az éjszaka, és közeleg a nappal. Néhány mondatot azonban meg kellett fogalmaznom, hogy ha később a jövőbeni terveinkről szólok, visszaalhatassak erre, hogy t. i. miért nem lehet egyik napról a másikra úgy beleállni a sajátosan ciszterci munkába, mintha semmi sem történt volna. Lélektani kiegészítésül hadd mondjam meg, hogy mi volt életünk hatóképességének (ha volt ilyen) egyik titka. Ez a titok a sajátos szerzetes-közösségi élet. Mármost, 40 évvel ezelőtt (képletesen szólva) baltával verték szét ezt a közösséget, és évtizedeken át nemcsak hogy együtt nem lakhattak, de találkozásuk is „közveszélyt” jelentett. Így az épségben megmaradt idegrendszer is, ha maradt ilyen, csak lassan áll helyre. A régi megterhelések elviselésére őket vajon lehet-e ezek után kényszeríteni? Ez a 137. zsolnárt juttatja eszünkbe (Sík Sándor fordításában):

Babilonnak vizei mellett ültünk,
és siralommal Siont emlegettük,
hegedűinket ama földön
fűzfákra függesztettük.

⁹ Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium

¹⁰ Endrédy Vendel 1939–1981 között volt zirci prézes apát. Vö. CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER (s. a. rend.): *Egy fogoly apát feljegyzései. Endrédy Vendel zirci apát feljegyzései az ÁVH börtönében*, METEM, Budapest, 2013. Endrédy apát boldoggá avatását 2012-ben kezdeményezte a zirci apátság.

Mert akik minket elhurcoltak,
hallani vágytak énekünk,
gyötrőink örömdalt követeltek:
Sion dalaiból daloljatok nekünk!

Az Úr dalát dalolnunk hogy' lehetne
idegen földön, számkivetve?
Ó Jeruzsálem, amikor rólad elfeledkezem,
száradjon el a jobb kezem.

Ragadjon ínyemhez a nyelvem,
ha rólad elfeledkezem,
s Jeruzsálemet minden örömöm közt
legcsúcsra nem teszem...

Ezt élte meg, sok más hasonló közösséggel együtt, a mi közösségünk is. De a múlt-
ra való emlékezésnek bizony még minden szépsége ellenére is gyarlóan csendül ott (az
Ószövetségben) az emberi szó:

Babilon lánya, pusztulás leánya,
boldog lesz, aki megfizeti neked,
amiket rajtunk kezded végbevitt.

Boldog, akinek keze megragadja
és a sziklához csapja
kisdedeid!

A mi jelen emlékezésünk, a már Jézus Krisztust is ismerő emlékezésünk a fiatal kon-
vertita mártír költő nyomán hív számadásra:

Ember, vigyázz, figyeld meg jól világod,
ez volt a múlt, ez most a zord jelen.
Öleld magadhoz s védd e rossz világot,
és mindig tudd, hogy mit kell tenned érte,
hogy más legyen! (Hogy jobb legyen!) (Radnóti M.)

Ezt próbáljuk mi most, a jelenben. Ahogy lehet. A jelenünk „jelen” komplexuma egy
jó évvel ezelőtről datálható. Az akkor még fennálló Állami Egyházügyi Hivatal veze-
tője¹¹ szóban hozzájárult ahhoz, hogy a nagyvenyimi plébánia épület tetőterében kiala-
kíthatunk egy 5 cellányi részt a hozzánk jelentkező novíciusjelöltek részére. „Csinálják,
csak ne verjék dobra!” – így szólt az utasítás. Elkezdtük a munkát, s ma már – 1989.
szeptember 21. óta – négy novíciusunk elkezdte a ciszterci szerzetessé nevelődésnek bi-
zony nem rövid (egy évtizedes) útját. Ott helyben 3 ciszterci rendtag, bejárással még
további 6 rendtag vesz részt közvetlenül a novíciusok kiképzésében. Célunk, hogy a régi

11 Miklós Imre (1927–2003) villamoskalauz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese (1956–1970),
majd elnöke (1970–1989).

hagyományokhoz híven majd külföldi egyetemeken is lehetőséget nyújtunk nekik tanulásra. Közben az elmúlt év febr. 14-én a Rend generális apátja, Dr. Zakar Polikárp írásban fordult az Állami Egyházügyi Hivatalhoz, hogy tegye lehetővé Zircen is, akár milyen kis, esetleg szintén egy 5 cellányi lakhatással, hogy néhány öreg rendtárs ott imádkozzék, közösségben. (Említettük, hogy a közösség megléte vagy meg nem léte a monasztikus életben egzisztenciális jelentőségű!) Sok-sok bonyodalom után ma ott tartunk, hogy éppen ezekben a napokban költözhet Zircre az ottani volt három vendégszobából kialakított elkülönített részbe három rendtársunk. (72, 74, 79 éves „munkaerők”.)

Menetközben hadd mondjam el, hogy miért kellett a Rend generális apátjának itt bizonyos önmagukban jelentéktelen ügyeket intézgetni az állami szervekkel. Azért, mert a Rendünk mint ilyen egyáltalán nem volt jogi személy Magyarországon 1950. szept. 7-től 1989. szept. 22-ig. Igaz ugyan, hogy VI. Pál pápa már 1974. jan. 4-én kinevezett az akkor még élő, csak éppen a Pannonhalmi Szociális Otthonba utalt Endrédi Vendel apátúr mellé egy apostoli adminisztrátort, aki Vendel apátúr halálával (1981. dec. 29.) automatikusan a Zirci Kongregáció felelős vezetője lett. Ezt azonban államunk nem vette tudomásul, nem ismerte el. II. János Pál pápa 1987. márc. 10-én kifejezetten Zirci Kongregáció prézes apátjává nevezte ki az addigi apostoli adminisztrátort, és sürgette, hogy a kinevezett apátot minél előbb benedikálni kell, apáttá kell szentelni. Az Állami Egyházügyi Hivatal hallgatólagosan tudomásul vette, hogy a pápa által kinevezett zirci apátot az ország határain kívül, az ausztriai Stamsban apáttá benedikálták. De Magyarországon erről a tényről a rendtársak is csak 1987. aug. 18-án értesülhettek a zirci Szent Bernát ünnepségükön. Rendelkezési vagy képviseleti jog azonban Magyarországon ezután sem illette meg a zirci apátot, a már említett múlt évi szeptember 22-i hivatalos bejegyzésig. 1989. okt. 10-én viszont már rendi káptalant is tarthattunk a budai Szent Imre kápolnában. Apáti tanácstagokat választottunk, és generális apátunk előterjesztése alapján megfogalmaztunk egy új Konstitúciót, szabályzatot a Zirci Kongregáció számára. T. i. az 1941-es Konstitúciónk óta sok minden megváltozott életünkben...

Közben az esztergomi Főegyházmegyével, pontosabban Paskai bíboros-prímással együttműködve sikerült elérnünk, hogy a múlt év [1989.] aug. 1. óta a budai Szent Imre plébánia újból a ciszterciek gondozásában végzi áldásos munkáját. Az 1950-es szétszórásunk után a rendtársak legnagyobb része lelkipásztori munkában helyezkedett el, és ma is ezt a munkát folytatja. Egyben ez a rendtagok elsőszámú „jövedelmi forrása”, a nyugdíjasoknak folyósított összegek mellett. 1948 óta fiataljainkat az egyetemről kitiltották, így a legfiatalabb rendtárs, aki még ciszterci szerzetesként kaphatott tanári oklevelet, 69 éves beteg nyugdíjas. A Magyarországon élő rendtagok száma pillanatnyilag 60. Átlag életkorukat az apát jeleníti meg a maga rövidesen betöltendő 72-ik életével.

Egyelőre sajnos még elég szétszórtan élünk. Pillanatnyilag három fő kristályosodási pontunk van: a zirci apátság, a nagyvenyimi noviciátus, és a budai Szent Imre ciszterci plébánia. Ez utóbbi nem utolsósorban azért is fontos kristályosodási pontunk, mert egyrészt közvetlenül a szétszórásunk előtt itt, a Szent Imre városban voltak legnagyobb létszámmal foglalkoztatva a ciszterciek, másrészt az intenzív lelkipásztori munka eredményeként arra is szeretnénk számítani, hogy az elmélyülő keresztény családpasszoráció révén új hivatásokat is nyerhetünk. Természetesen máshonnan is mindenünnen, de itt különösen alkalmasnak gondoljuk erre nézve a lelki talajt. Az utánpótlás megoldásának kérdése minden más problémát és feladatot megelőz. (Ezért is olyan örömdetes pl. az éppen ma hozzánk jutott megbízható hír, hogy itt a plébániánk melletti Wälder-féle házat, úgy látszik, sikerül visszakapnunk.)

A múltat jelenünkkel összekötő rendi beszámolóhoz tartozik az is, hogy még szétszórásunk előtt [Endrédy] Vendel apát úr elküldött először két rendtársat, majd utánuk többet is az Egyesült Államokba, hogy új életlehetőségek után nézzenek. Először Spring Bank-ban próbáltak letelepedni (Wisconsin államban), de ott nem tudtak gyökeret verni. Amikor 1956-ban néhány fiattal felerősödtek, Dallasba költöztek át (Texas államba), ahol 1964-re már önálló apátságuk volt. Részből a dallasi katolikus egyetemen tanítottak, részből elindítottak egy magyar típusú 8 osztályos, ma már igen jó hírű gimnáziumot, *high schoolt*. 26-an élnek ott, de 6 közülük már amerikai. Sajnos, hivatáshiánnyal küszködnek, de reméljük, hogy ezen a krízisen hamarosan túl lesznek. Tőlük remélnünk új hivatásokat Magyarországra számára, egyelőre a valóságtól nagyon távol eső álom.

De térjünk csak vissza itthoni helyzetünkre: Hogyan tovább? Az itthon élő 60 ciszterci rendtag közül 24-nek van tanári oklevele. De ezek a rendtársak 70 éven felüli elcsigázott emberek, különféle sérülésekkel. Nem beszélve arról, hogy a közben eltelt négy évtized alatt ezeknek a tanároknak a számára az iskolának az említése is sebek felszakadását, sőt néhányukban határozott neurózisokat plántált be. Közben megváltoztak az iskolai követelmények, a módszerek, megváltozott az egész iskolai atmoszféra, és nem utolsósorban megváltozott a minden pedagógiában legfontosabb tényező, a gyermek. Tréfásan szoktuk mondani: a mai gyermekek nemcsak magasabbak, mint a régiek, de más az idegrendszerük, sőt az emésztő csatornájuk is. Ilyen tizenévesek közé beállítani egy elcsigázott és szinte mindentől riadozó 70-egynéhány éves szerzetestanárt – pedagógiai abszurdum. Más dolog egy nagyapa és unoka stílusú elcsevegés akár órák hosszát is a mai tizenéves és a hetvenen felüli öreg szerzetestanár között, és egészen más dolog óráról-órára ellenőrzött követelményekkel fellépni, fegyelmezni, felelős ítéleteket kimondani, végeredményben embersorsokról dönteni. Aki ezt meg nem érti, annak én többet hiába magyaráznék.

Azt kérdezem inkább: mit lehet itt egyáltalán tenni? Pontosabban: Mit tervez itt és most, 1990 első hónapjában a Ciszterci Rend Zirci Kongregációja? (Ez már áthajlás a jelenből a jövőbe.)

Már a múlt év [1989.] október 12-én elküldtünk a Magyar Katolikus Püspöki Kar szerzetesi referenséhez egy kimutatást, amelyet még pontosabban körülírva [újból elkészítettünk] 1989. december 31-én a Művelődési Minisztériumnak történő továbbításra, hogy a törvénytelenül és igazságtalanul államosított volt intézményeink és épületeink tulajdonjogát visszakerjünk. Tétélesen felsorolva a magyar társadalmat elsősorban érdeklő következő objektumokat: a Zirci Apátság épületét a melléképületekkel együtt, az 5 gimnáziumot és Rendházat (Eger, Pécs, Székesfehérvár, Baja, Buda), és a pesti régi Horánszky utcai tanulmányi házunkat, a Bernardinumot. Az egyes gimnáziumokban pillanatnyilag csak egy-egy hittanári státust kérünk, a rendházakból pedig csak egy-egy emeletet, illetve épületszárnyat, ahol 3-4 öreg rendtag kényelmesen ellakhat. Ezek imádkoznak, részt vesznek a lelkipásztori munkában, érintkeznek a volt ciszterci tanítványokkal, a mostani diákokkal, tanárokkal, szülőkkel, és fokozatosan jó egyházas atmoszférát alakítanak ki. Ezek az iskolák előbb felekezeti katolikus iskolákká, majd ciszterci gimnáziumokká alakulhatnak át. Ehhez minimum egy évtizedre van szükség. Ezt a megfelelő egyházi és állami iskola-igazgatási fórumok útján tudomásul veszik a szóban forgó gimnáziumok pedagógusai is. Senkit el nem küldenek. Aki úgy érzi, hogy ebben az így fokozatosan átalakuló munkában nem tud részt venni, pontosabban semmiképpen sem akar egy hitvallásos iskolában munkát vállalni, annak van ideje további terveit

végiggondolni. A nem katolikus pedagógusok is megmaradhatnak, ha kijelentik (és bizonyítják), hogy együtt tudnak dolgozni a katolikus kollégákkal, és semmit sem tesznek vagy mondanak az iskola ilyen jellege ellen. Ez áll természetesen a női tanerőkre is. Ahol nincs külön szervezett leány-középiszkola, ott nemcsak fiú, hanem leánytanulók is teljesen egyenrangú növendékei [maradnak] az iskolának.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar és kormányzatunk közti tárgyalás eredményeként szerveződnek majd a felekezeti iskolák. Két-három hónapon belül erről már többet fogunk hallani, megtudni. Mint lehetőség nincs kizárva, hogy esetleg egy-két alsó osztállyal kezdődőleg elindulhatnak majd felekezeti iskolák, amelyek aztán folyamatosan felfejlődnek. A Ciszterci Rend ilyen iskolákban egyelőre csak a patronálást vállalhatja. Mint láttuk, egyszerűen nincs emberünk. Akinek csak akármilyen kevés tapasztalata is van intézmények alapításáról és fenntartásáról, az jól tudja, hogy megalapítani egy intézményt viszonylag igen könnyű, de fenntartani és működtetni – szakemberek és eszközök biztosítása nélkül – lehetetlen.

Nem kevesen emlegették már előttem, hogy bezzeg a protestáns testvéreink nem körülmenyeskednek annyit, mint a mi szerzeteseink. Egyszerűen nekivágnak nagy merészen, és máris együtt áll a Baár-Madas (Móricz Zsigmond) gimnázium tanári kara stb.

Álljunk meg egy pillanatra, és (legalábbis jelképesen) csurgassunk egy kis hideg vizet a dicséretes buzgóságtól talán nagyon is felmelegedett fejünkre. Protestáns testvéreink tanárai sohasem alkottak olyan életközösséget, amilyeneket a szerzetesházak sok évszázados hagyományokat őrző közösségei. Másodsorú protestáns pedagógus testvéreinket sohasem oszlatták fel, nem szórták szét. Harmadszor nem plántáltak beléjük fenyegetésekkel, tettelegességekkel, börtönnel, életlehetőségek megvonásával olyan testi-lelki nyavalyákat, mint a szerzetes tanárokb. Negyedszer őket, mint protestáns vallású személyeket (azért, mert egyszerűen ilyenek), nem tiltották ki egyetemekről, hogy ne szerezhessenek diplomákat, és ne lehessenek tanárok, de még csak ne is álmodjanak arról, hogy mint felekezeti iskolák tanárai valaha is az ifjúság oktató nevelésében részt vehetnek. És mindezt négy évtizeden át! Folytathatnám, de úgy gondolom, aki fölünyes hangon lefitymálja azt, amire az ilyen megvert, kisémmizett és már-már halálra vált szerzetesrendek ebben az állapotban is indulásra készen állnak, azzal az egyébként bizonyára nagyon tiszteletreméltó testvéremmel szemben én tehetetlen vagyok, egyszerűen elnémulok előtte.

Más kérdés az, hogy miként tud a magyar katolikus társadalom felsorakozni a Püspöki Kar mögé a felekezeti, hitvallásos iskolák megszervezése ügyében. Természetes, hogyha az Úristen úgy szeret bennünket, hogy belátható időn belül önálló ciszterci gimnázium elindulhat, abban az iskolában utána még valószínűleg nemcsak évekig, de évtizedekig civil tanárookra is szükség lesz. Dallasi gimnáziumunkban is jóval több a civil tanár, mint a szerzetes. Ehhez azonban először ciszterci miliőt, atmoszférát, légkört kell kialakítani. Ilyesmire viszont csak közösség képes! Szeretném, ha kedves volt Tanítványaink és igen tisztelt Barátaink ráébrednének arra – ha eddig talán ezt nem tudatosították –, hogy a ciszterci iskolákba miért volt olyan jó dolog járni, egyszerűen ott tanulni és nevelődni. Nem azért, mintha azok a tanárok okosabbak lettek volna, mint esetleg egy más iskola tanárai. Isten ments, hogy elbogatellizáljam annak jelentőségét, hogy a szerzetes-tanároknak általában legalább kettős egyetemi vagy főiskolai végzettségük volt. Ez is jelent valamit, de nem ez volt a lényeg. Hanem az a családi meleg közösség, amelyet belélegezni – különösképpen egy már akkor is széthullni készülő társadalomban, a széthulló családok társadalmában – olyan jaj de nagyon jó volt!

Ilyen családi közösséget azonban egyik napról a másikra elővarázsolni nem lehet. Konyhakertészek termelhetnek expressz spenótot, baromfitenyésztők nevelhetnek expressz csirkét, még a hizlaldák is produkálhatnak – bocsánat a triviális fokozásért – expressz hizlalt vágójószágokat. De nem lehet „kitenyészteni” expressz monasztikus szerzetes-közösségeket, amelyekben még a mi vagány tizenévesünk is őszintén tudja mondani, táborhegyi ihletettséggel: „Uram, jó nekünk itt lenni!” (Mt 17,4) Anélkül, hogy a pedagógusok ezt külön hangsúlyoznák, sulykolnák belé, fesztelen természetességgel éli meg az Isten népének zsolozsmás családi boldogságát, amelyet az egyik legrövidebb zsolttár sugall:

Mily szép és boldog élet ez,
testvérként együtt lakni így!
Mint felkent fön a szent olaj,
mely Áron arcán lecsorog,
s ruhája szélét gyöngyözi.
Vagy mint a Hermon harmata,
amely Siont is öntözi.
Onnét küld áldást ránk az Úr
és el nem múló életet. (Zsolt 133)

Egy kéréssel szeretném zárni beszámolómat. Ez a mostani 1990-es esztendő nekünk cisztercieknek különlegesen jeles évfordulót jelent. 900 éve született Clairvaux-i Szent Bernát, vitathatatlanul minden idők legnagyobb ciszterci alakja. Clairvaux, latinosan Clara Vallis, Fényes Völgy, Világos Völgy. Zircet közvetlenül Clairvaux-ból alapították 1182-ben. Zirc latin neve ezért Nova Clara Vallis, Új-Clairvaux, Új-Fényes-Völgy, Új-Világos-Völgy. Az a kérésem, hogy aki jó szívvel van Rendünk iránt, erre a Szent Bernát jubileumi évre való tekintettel próbáljon megtenni mindent, hogy tisztességes meleg családi otthon legyen az ő családjá, de minél több jó barátjának és ismerősének családjá is, ahonnan új ciszterci hivatásokat is remélhetünk! Tudom, hogy ez idő-igényes, munka-igényes, tisztesség-igényes vállalkozás. De megéri. Mert akkor nemcsak Nova Clara Vallis, vagyis a Zirci Apátság ciszterci közössége lesz újra izzó fény- és hő-forrás (lelki értelemben), hanem ha bárhol azt kérdezik tőlünk: Őrálló, mondd, mi hír az éjszakában?, azt felelhessük: Hogy-hogy az éjszakában? Nálunk már süt a nap!

5.

Mészáros László (Sopron), Leszkovszky György Pál (Budapest) és Dóczy László
Zsigmond (Ajka) domonkos rendi megbízottak a rend terveiről
Budapest, 1989. ápr. 12.

MSzKL I.3.a. 4.5. Domonkosok

A Rend működésének állami betiltásakor, 1950-ben az alábbi házakban életek és működtek rendtagok: 1. Budapest; 2. Szombathely; 3. Sopron: a) kolostor, b) Szt. Margit lelkészség; c) Juliáneum konviktus; 4. Vasvár; 5. Debrecen.

A Rend hivatásos munkaterülete – az önmegszentelődést előmozdító sajátos keretek biztosításán kívül – a következők:

a) Igehirdetés, plébánia-vezetés, gyóntatás, lelkigyakorlatok és missziók tartása.

- b) Hitoktatás vállalása minden szinten: katolikus és állami általános iskolákban, közép- és felső iskolákban is.
- c) Ifjúsági pasztoráció, ifjúsági és felnőtt egyesületek, világi hitbuzgalmi harmadrend szervezése és vezetése, anyaggal ellátása.
- d) Hitoktató-képzésben, lelkipásztori kisegítők és adminisztrátorok képzésében közreműködés igény szerint.
- e) Saját rendi és más főiskolákon tanítás; ehhez rendtagok külföldi kiképzésének biztosítása szükséges.

A rendi működés anyagi feltételei biztosítottak:

- a) A templom és plébánia bevételeiből a lelkészek és a növendékek ellátása biztosított.
- b) Szükséges lenne a rendi plébániákat az egyházmegyei teherviselés alól teljesen vagy részben mentesíteni.
- c) A Rendnek, mint jogi személynek joga legyen vagyonszerzéshez. Örökségek és ajándékok illetékmentessége legyen kiterjesztve a szerzetesi közösségekre, mint köznevelési és karitatív intézményekre. (Lásd a Pénzügyminisztérium jelenleg érvényes szabályozó rendelete a tudományos, köznevelési és karitatív adományozásra.)

Jelenlegi személyi állományunkat figyelembe véve a Rend működésének újraengedélyezése esetén vállalni tudjuk az alábbiakat:

1. Budapest. Az 1950-ben államosított rendház visszaadása szükséges a rendi élethez. (Az újabb kolostori szárnyhoz az ÁFÉSZ irodát épített, de ez könnyűszerrel leválasztható lenne.)

Vállalni tudjuk 6 aktív rendtaggal és 2 nyugdíjossal:

- a) A Rózsafüzér Királynéja plébánia ellátását;
- b) Ifjúsági, egyesületi és egyéb munkák egyházmegyei és országos feladataiban való közreműködést is;
- c) Biztosítani tudjuk újoncok és kispapok nevelését és kiképzését;
- d) Az egyházmegyéktől nem vonunk el papot, cserével, kihelyezéssel megoldható a papi ellátás.

2. Szombathely. Az 1638-ban alapított zárda 1950-ben plébánia lett a szombathelyi püspök kérésére Zanat filiával. Jelenleg Szt. Márton plébánia, Tolbuchin u. 40. 9700. Filia: Zanat.

Vállalni tudjuk 4 aktív rendtaggal a plébánia ellátásán felül a Rend hivatásos profiljába tartozó lelkipásztori munkát, amit fentebb a budapesti zárdánál jeleztünk. A templom és zárda műemlék. A zárdából csak néhány szoba tartozik a plébániához jelenleg, a többit a megyei Illetékhivatal foglalja el. Anyagi feltételek biztosítása ugyanaz, mint a pesti zárdánál.

3. Sopron. a) A Széchenyi tér 4. szám alatti ingatlan az 1950. évben államosított területében kerüljön vissza a Rend, illetve a templom tulajdonába, mert arra a rendi élethez szükség van. (Kolostor.)

Vállalni tudjuk 4 aktív rendtaggal és 2 nyugdíjossal a templom lelkipásztori ellátását. A paphiányra való tekintettel más plébánia ellátását is tudjuk vállalni. A templom igazgatósága jelenleg is ellátja a megüresedett magyarfalvi plébániát. Bizonyos szociális

ellátást, főleg lelki segélyszolgálatot nővérek és világiak bevonásával, valamint lelki telefonszolgálat beindítását is vállalni tudjuk.

A zárdaépület jelenleg gyógypedagógiai iskola, amire alkalmatlan. Az iskola még idén kiköltözik az épületből. Lelakott, külsőleg teljesen elhanyagolt állapotban van. Egy részében jelenleg két lelkész lakik három kis szobában, szolgalmi jogon. A soproni telekkönyvi hivatalban 2821/1. hrsz. alatt van bejegyezve, mint a Magyar Állam tulajdona. Anyagi feltételek biztosítottak, mint az előbbi zárdáknál.

b) Szt. Margit plébánia. (Sopron, Gesztenyés u. 4. 9400). A Juliáneum-konvikttal együtt megnyílt kápolna, egybeépült lelkészlakkal. Vállalni tudjuk 2 rendtaggal lelki-pásztori ellátását. Anyagi fenntartása biztosított, mint az előző zárdáknál.

c) Juliáneum konviktus. A rendi utánpótlás biztosításának előmozdítására és szegény sorsú tanulók támogatására építették. Ellátása a Szt. Margit plébániáról biztosított. Vállalni tudjuk vezetését 2 aktív rendtaggal. Anyagi fenntartásáról a rendtartomány gondoskodik.

4. Debrecen. A Szt. László plébániát 1941-ben alapította a Rend. Ekkor filiaként hozzártartozott Józsa lelkészség is, ahol jelenleg is domonkos szerzetes a lelkész. Az államosítás előtt a zárda már működött, a templom alapjai pedig már megvoltak, és az építőanyag 3/4 része a helyszínen volt. – Ma: Debrecen II. Szt. László plébánia, Hámán Kató u. 6. 4027. – Józsa lelkészség, Rózsavölgyi u. 31. 4225. Vállalni tudjuk 4 aktív rendtaggal a plébánia és Józsa lelkészség ellátását. Anyagilag az önellátás itt is biztosítva van.

5. Vasvár. A domonkos kolostort és templomot 1244-ben alapítja IV. Béla a Szt. Kezreszt tiszteletére. 1684-ben újjáépítik és 1690 óta plébánia. Vállalni tudjuk 2 rendtaggal a plébánia és búcsújáráhely ellátását. Anyagilag önellátó.

Fent említett templomok és ingatlanok birtokáról, megosztásáról és jogi státusának rendezéséről nem vagyunk illetékesek tárgyalni: az a Rend római központja illetve a Szentszék hatáskörébe tartozik.

6.

Morlin Imre SJ tartományfőnök javaslata a szerzetesrendek újra működésével kapcsolatban
1989. március 8.

MSzKL I.3.a. 1: Általános iratok.

Morlin Imre 1989. március 8-án küldte el Takács Nándor püspöknek a „Kérések és javaslatok a püspöki kar tagjaihoz” című javaslatát, amelyet a szerzetes-elöljárók április 12-re tervezett gyűlése elé kívánt tární. Ebben hat pont „A múlt sebei” kimondását kérte, tizenkét pont „A sebek jövőbeni elkerülésére” vonatkozott, három pont pedig „A szerzetesek újra működése” feltevéleit írta le. Április 10-én javaslatát ismét elküldte (MSzKL, uo.). Ezt a második változatot (néhány sorrendi változtatás mellett) két „kiegészítéssel” és négy „egyéb megjegyzéssel” látta el, a szerzetesek újraindulására vonatkozó részt azonban elhagyta, valószínűleg azért, mert közben kiderült, hogy komolyabb változásokra nyílnak lehetőségek. Itt viszont csak ezt a részt közöljük.

A szerzetesrendek újra működése

A szerzetesrendek működését tiltó 34/1950. sz. rendeletnek visszavonása esetén a szerzetesrendek működésének megkezdésére az alábbi elképzelések volnának megfontolandók.

Általános elvként azt kell leszögezni, hogy a realitásokból kell kiindulnunk. Ezek számbavétele két irányú:

- a) Mire képes kor, egészség és felkészültség dolgában valamely szerzetes közösség.
- b) Mik azok az anyagi feltételek (nyugdíjuk, lakásuk, közösségi életük megvalósításához szükséges objektumok...), amelyek lehetővé teszik a mustármagszerű megindulást.

A helyes szemlélet: Kicsiben és alulról kell kezdeni, és úgy felépíteni újra a szerzetesi életet.

1. A férfi szerzetesrendek visszakapnák templomaikat, megfelelő lakrésszel, annyit amennyit lelkipásztori szempontból kielégítő módon el tudnának látni.

2. A női szerzetesrendekre vonatkozólag jó megoldásnak látszanék az induláshoz, hogy beépülnének az egyházmegyei lelkipásztori szolgálatba, hiszen számos plébánia-épület üresen áll. Közülük az arra alkalmas szerzetesnők kaphatnának Főpásztoruktól megbízást igeliturgia tartására, áldoztatásra, temetésre, kereszttelésre, hitoktatásra, sőt plébánia vezetésére is. Így érintkezésbe kerülve a néppel, és főleg a fiatalokkal, számíthatnának arra, hogy hivatásokat is kapnak.

3. Az egyházmegyei keretben működő szerzetesek nem hagynák ott lelkipásztori szolgálatukat.

7.

Morlin Imre SJ tartományfőnök a magyar katolikus püspököknek
Budapest (V., Stollár utca 18.), 1989. július 18.
MSzKL I.3.a, 4.8. Jezsuiták

Takács Nándornak küldött példány.

Július 10–15 között Münchenben találkoztam a kint élő magyar jezsuiták összegyűvetelén Páter Nemesszeghy Ervin S.J. provinciálissal és Páter Hegyi János S.J. európai előljárójukkal. A találkozás célja a beható tanulmányozása és megbeszélése a külföldön élő magyar jezsuiták hazatelepedésének. Mindketten, valamint a rendtársak is nagy készséget mutattak a Magyar Jezsuita Rendtartomány újra szerveződésében való részvételre.

Terveinkre és szándékainkra vonatkozólag a következőket szeretném elmondani.

1. Az illetékes Főpásztorokkal történt eddigi megbeszélésünk alapján előreláthatólag szeptember elején visszavehetjük Rendünk tulajdonában levő következő templomokat: Kalocsán, Kispesten, Hódmezővásárhelyen és Szegeden. Nem kaptam még választ az Esztergomi Főegyházmegyétől és a Veszprémi Egyházmegyétől. Terveink és létszámunk szerint a jelzett hat templomot át tudjuk venni.

2. A magyar teológiai tudományosság itthoni szolgálatára a következő professzorok állnak rendelkezésünkre részben azonnal, részben egy év múlva.

- a.) Azonnal: Alszeghy Zoltán S.J. a Római Gergely Egyetem kiérdemesült dogma professzora, Somfai Béla S.J. a Torontói Regis College morális professzora.
- b.) Egy év múlva: Benkő Antal S.J. Bécs, a pszichológia professzora; Miklósházy Attila S.J. a Torontói Szent Ágoston Szeminárium liturgia professzora, studium prefektus[!]; Weissmahr Béla S.J. a Münchener Jezsuita Főiskola filozófia profeszszora.

Alszeghy Zoltán és Somfai Béla atyák országosan elvállalhatnák az egyházmegyék recollectiójának és továbbképzésének vezetését, ha a Főpásztorok ezzel megbíznák őket az 1989/90-es kiképzési évben.

Tisztelettel kérem a Főpásztor Urakat, erre vagy más e témakörre vágó javaslataik szíves közlését. A posta lassúságára és a hazatelepülésekre vonatkozó adminisztratív ügyek időigényes intézésére való tekintettel, valamint azért, mert a külföldi jezsuiták előljárósága az én értesítemet augusztus közepéig várja, kérem az említett javaslatok augusztus 10-ig történő hozzám juttatását.

8.

Morlin Imre SJ tartományfőnök Glatz Ferenc művelődési miniszterhez
Budapest (V., Stollár utca 18.), 1989. július 24.
MSzKL I.3.a. 4.8. Jezsuiták

A levelet Morlin Imre a dátum napján megküldte Takács Nándor püspöknek, arra kérve, hogy „ha jónak látod, küldj nekem néhány ajánló sort a Miniszter úrhoz címezve, hogy azzal együtt küldhessem el.”

A Jezsuita Rend munkásságának egyik fő profilja az oktatás ügye volt, középiskolai és egyetemi szinten. Magyarországon Kalocsán és Pécsen volt középiskolánk kollégiummal, de ezeket, középiskolai tanárok hiányában – hiszen legtöbbjük meghalt, illetve megöregedett –, jelenleg átvenni nem tudjuk.

Főiskolai szinten pátereink a rendi filozófiai és teológiai főiskolákon, valamint az egyházmegyei hittudományi főiskolákon tanítottak, illetve spirituálisok voltak.

A lelkiélet ápolására 50 személyt befogadó, Manréza nevű lelkigyakorlatos házunk állt rendelkezésre Zugligetben.

Az említett középiskolákat kollégiumaikkal együtt, valamint a lelkigyakorlatos házat is államosították. Szeretném itt megjegyezni, hogy a leányfalui Lelkigyakorlatos Ház az egyházmegyék tulajdona.

A Rómában székelő Rendi Központban a háború után úgy látták, hogy a rendi ifjúság kiképzése Magyarországon nyugodt körülmények között nem lesz folytatható. Ezért külföldre irányították őket. (Szegeden a rendi főiskola alsó két emeletét 1949. áprilisában hatósági támogatással ipari tanulók erőszakosan birtokukba vették. Manrézát pedig 1950. május 19-én katonaság foglalta le.)

Tanuló rendtagjainknak külföldre irányítása és tanulmányaik ottani folytatása tette lehetővé, hogy közülük többen egyetemi és főiskolai tanárokká lettek és pedig neves egyetemeken. Szeretném őket név szerint is felsorolni:

Alszeghy Zoltán teológia-professzor, a Pápai Gergely Egyetemen.

Babos István teológia-professzor a Fordham Egyetemen.

Benkő Antal pszichológus és lelki író Bécsben.

Horváth Tibor teológia-professzor a Torontói Regis College Teológiai Főiskoláján.

Juhász László filozófia-professzor a Buffalói Canisius College-n.

Miklósházy Attila liturgia-professzor a Torontói Szent Ágoston Teológiai Főiskolán.

Nemeshegyi Péter teológiai-professzor a Tokiói Sophia Egyetemen.

Örsy László kánonjog-professzor a Washingtoni Katolikus Egyetemen.

Somfai Béla morálteológus a Torontói Regis College Teológiai Főiskolán.

Szabó Ferenc a Vatikáni Rádió Magyar Osztályának vezetője, író.
Weissmahr Béla filozófia-professzor a Jezsuiták Müncheni Bölcsleleti Fakultásán.

Ez év július 10-től 15-ig részt vettem a világ minden tájáról összegyűlt magyar jezsuiták müncheni találkozóján, ahol a külföldön élők elöljárójával P. Nemesszeghy Ervinnel és a rendtársakkal megbeszéltük hazatérésük módozatait, hogy a reorganizálódó Magyar Jezsuita Provincia és ezen keresztül az egész Magyar Egyház és a magyar nép oktatásában és tudományos színvonalának emelésében részt vehessenek. Ehhez őszinte készséget árultak el. Így született meg az a gondolat, hogy Magyarországon egy filozófiai és teológiai továbbképző intézetet állítsunk fel egyháziak és világiak számára.

Az intézmény létesítésének helye csak egyetemi városban gondolható el a tudományos munkássághoz szükséges könyvtár, valamint magyar tudósokkal való kapcsolat miatt.

Véleményünk szerint két ilyen városról lehet szó: Szegedről vagy Pécsről. Mindkét helyen rendházunk, illetve Szegeden főiskolánk is volt. (Címek: Pécs, Janus Pannonius u. 6., jelenleg pedagógiai főiskola. Szeged, Kálvária u. 37–39. – jelenleg tudomásom szerint valamilyen átszervezés alatt áll.)

Kérjük Miniszter Urat, tekintettel arra a nagy jóra, amelyet a magas képzettségű jezsuita professzorok itthoni működése a magyar tudományosság szempontjából jelenlegi helyzetünkben oly fontosnak látszik, a jelzett épületek valamelyikét számunkra való, legalább is részleges átengedését szorgalmazni szíveskedjék.

Másik két épületre vonatkozó kérésünket is szeretném most előadni, mert mindkettőt a szerzetesrendek feloszlata után a Marx Károly Közgazdasági Egyetem vette részben, vagy egészben birtokába.

Budapesten a VIII. kerületben a Mária utcai Jézus Szíve templomhoz csatlakozó 25. szám alatti nem államosított rendházból – szerintünk jogtalanul – sajátítottak ki és falaztak el néhány szobát és egy alagsori helyiséget. A Makarenkó utca 22. szám alatti ugyan csak egykori rendházunkat pedig teljes egészében birtokukba vették.

A két épület egymással összeköttetésben állt, és a Magyar Jezsuita Provincia központjának és provinciális székhelyének, valamint a hetenként 200 000 példányszámban megjelenő hitbuzgalmi lapjának, a *Szívnek* szerkesztősége számára adott otthont. Utóbbit a szétszórás idején Kanadában, Torontóban szerkesztették, de a szerkesztőség sándéka, hogy mihamarabb hazaköltözzék és szeretnék lapjukat Karácsonyra beindítani.

Úgy gondolom, hogy felsorolt terveink beleilleszkednek a magyar kultúr- és közélet-reform programjába, azért tisztelettel kérem Miniszter Úrnak a fenti ügyekre vonatkozó megértő támogatását. Éspedig:

1. A tudományos intézet megalapítása céljából Pécssett vagy Szegeden megfelelő hely biztosítását.
2. A Mária utca 25. szám alatti rendházból kisajátított helyiségek visszaadását.
3. A Makarenkó utca 22. szám alatti egykori házunk teljes visszaadását.

9.

Rumi Tamás OCD rendi megbízott beszámolója

1990. január 5.

MSzKL I.3.a. 4.11. Sarutlan Kármeliták

A „Szerzetesi felméréshez” mellékelt „részletesebb tájékoztatás”.

A Gondviselés nagy ajándéka számunkra, hogy a budapesti rendházunkat teljes egészében visszakaptuk. Itt nagy áldozattal folyik a munka, hogy mielőbb rendezett körülmények között folytathassuk rendi életünket. Grazból visszatérő növendékeink innen járnak majd ki a Hittudományi Akadémiára.

Sajnos, noviciátus számára sehol sincs megfelelő helyünk. Budapesten kívül házainkban csak néhány szobával rendelkezünk, az odairányított rendtársak elhelyezése is nehézségbe ütközik.

Keszthelyen a plébániának nincs irodája, konyha, éléskamra átmenetileg a folyosón üzemel. Csak négy személy számára van megfelelő lakótér. A rendházban működő Mezőgazdasági Technikum kitelepítése egy kis jóakarattal megoldható lenne, ahogy Czoma képviselő¹² is megjegyezte, csak felső hatósági intézkedésre lenne szükség.

Kunszentmártonban a földszinten a lelkészi szobák állnak rendelkezésünkre, ugyanis az emeleten öt családot helyeztek el, ezek kitelepítéséről kellene gondoskodni.

Győrött a Klostrom Szálló üzemel rendházunkban. Itt az emeleten legalább egy szoba (arka) visszaadásával enyhíteni lehetne a rendtársak szűkös elhelyezésén. A földszinti üzlethelyiségek mind a rendház tulajdona volt, kérjük azok visszaadását s ezzel anyagi forrást kapnánk műemlék templomunk renoválásához.

Nővéreink számára a kezdés lehetőségét jelenti a pécsi volt rendházuk visszaadása. (Pécs Tettye u. 14.) Ide tizenöt családot telepítettek be, ezek elhelyezése nélkül itt rendi élet meg nem kezdhető.

Sopronbánfalván a nővérek rendházában Szociális Otthon működik.

10.

Nagy Imre Kolos tartományfőnök-helyettes Paskai László esztergomi érsekhez

Budapest, 1989. október 4.

MSzKL I.3.a. 4.12. Keresztény Iskolatestvérek

A Társulatot „*In apostolicae dignitatis solio*” kezdetű bullájával 1725-ben hagyta jóvá XIII. Benedek pápa, megerősítve a szabályokat és a fogadalmakat (szegénység, tisztaság, engedelmesség, a szegények ingyenes tanítása és a Társulatban való állhatatosság), szerzetes-kongregációvá nyilvánította a Társulatot. A fogadalmak alól való felmentés a pápa jogkörébe tartozik. Az Alapítót XIII. Leó pápa avatta szentté 1900. május 15-én.

A szerzet központi vezetőségének, élén az Általános Főnök Testvérrel – székhelye a római Anyaházban van (Via Aurellia 476.) A jelenlegi cím: Casa generalizia Via Aurellia 476 Roma C.P. 9099.

12 Czoma László (1945–) újságíró, az MSZMP tagja, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum igazgatója (1984–2011), független országgyűlési képviselő (1986–1994).

A hozzánk illetékes közvetlen rendi eljáróság az osztrák-magyar rendtartományi provinciális – bécsi székhellyel. A jelenlegi provinciális Dr. Br. Ladner Klemens. Mivel ő magyarul nem tud, hazai illetékességű megbízottja a budapesti Szent József Fiúnevelőintézet egykori igazgatója: Fr. Nagy I. Kolos (Laubegg 1. Austria, 8413 St. Georgen). A provinciális címe: Provinzialat der Schulbrüder, Anton Böckgasse 20 Wien, 1215.

A szerzet mind az öt földrészen el van terjedve. Működése mindenekelőtt ma is a legalsóbb fokú oktatás és hittantanítás, de az oktatás-nevelés és az iskolaügy minden ágára kiterjeszti tevékenységét: iparitanuló-iskolák, árvaházak, gyógypedagógiai intézetek, középiskolák, főiskolák (Belgiumban 2 iparművészeti főiskola), egyetem (az USA-ban saját egyetem).

Hazánkban: 1948-ig Budapest, Istenhegyi út 32. sz. Szent József Fiúnevelő Intézet, nép- és polgári iskola, ill. általános iskola internátussal. Tiszaföldvár-Homokon a Beniczky Fiúotthon menhelyi gyermekek számára, nép- és iparitanuló iskola műhelyekkel, az egykori Népjóléti Minisztérium tulajdonában, ill. fennhatósága alatt. Szegeden volt az ún. skolasztikátus, a tanulmányaikat végző fiatal testvérek rendháza. Szatmárnémetiben (Satu-Mare, Románia) szintén 1948-ig magyar népiskola és tanítóképző! Homokon volt a magyar noviciátus is 1948-ig.

A felosztatáskor a szerzetnek hazánkban 33 tagja volt. Jelenleg már csak öten élnek, mind az öten Ausztriában, közülük négy osztrák, egy pedig olasz állampolgár, de valamennyien magyar születésűek, s mind a felsorolt magyar intézményekben működtek.

Kérjük eminenciás Bíboros Érsek Úr jóváhagyását szerzetesrendünk működésének nyilvántartásba vétele céljából, mivel Rendünk Magyarországon újból indulni kíván. [...] Az Ausztriában élő öt testvér magyar származású, akikből előreláthatólag négy fő vissza szándékozik települni Magyarországra, és részt vállalni a rendi, ill. iskolai munkákban.

11.

Tóth István CM tartományfőnök információja
a Misszióspapok (lazaristák) Kongregációjáról
Budapest (XIV. Gvadányi u. 99.), 1989.
MSzKL, I.3.a. 4.13. Lazaristák (Misszióspapok)

A Congregatiót Depaul Szent Vince alapította Párisban 1625-ben. A Congregatio célja a szegény falusi nép gondozása, lelkigyakorlatok tartása a papság számára. Az első magyar házat József királyi herceg alakította Piliscsabán 1898-ban. 1903-ban épült Budapesten a Gát-utcai ház. 1910-ben Budapesten a Ménesi-úti ház. 1926-ban önállósult a magyar tartomány, amely eddig a grazi tartományhoz tartozott. 1931-ben megvásárolták a szobi Luczenbacher kastélyt a növendékek számára. 1936-ban telepedtek le a lazaristák Pásztoriban, majd Csepelen. Mikor Erdélyt visszacsatolták, Nagyváradon, Kolozsváron, Csíkszeredán alakultak házak. A nagyváradi ház ma is működik.

A háború befejezése után Nagyváradon maradt 6 pap és 2 testvér. Ez a ház ma is a magyar tartományhoz tartozik.

1950-ben a felosztatás idején itthon 40 papja, 7 teológusa és 24 laikus testvére volt. Jelenleg a magyar tartománynak 33 tagja van. Ebből 27 pap, 7 testvér.

9 pap plébános, 10 pap káplán, kisegítő, 7 pap nyugdíjas.

A testvérek közül 4 nyugdíjas, 3 még dolgozik.

12.

Tóth István CM tartományfőnök Paskai László esztergomi érseknek
 Budapest (XIV. Gvadányi u. 99.), 1989. október 3.
 MSzKL, I.3.a. 4.13. Lazaristák (Missziópapok)

A Misszióstársaság magyar tartománya elkezdte működését. Mivel a volt központi házunkat (Budapest, XI. ker. Ménesi u.26., irányítószám: 1118) mindmáig a garáznak használt nyilvános templommal együtt nem kaptuk vissza a Pest megyei TESZÖV-től, a közös életet ideiglenes székhellyel (Budapest, II. ker. Zsolt fejedelem u. 19/e, ir. szám: 1029) épületben kezdtük el, abban a reményben, hogy a központi házunkat a garáznak használt nyilvános templommal együtt rövidesen visszakapjuk.

Alázattal kérjük a Bíboros Urat, hogy a Misszióstársaság magyar tartományának működését nyilvántartásra és jóváhagyásra a Művelődésügyi Minisztériumban szíveskedjék bejelenteni. [...] A ház főnöke: Roderburg Leó CM.

13.

Belany Ferenc FMS levele
 Budapest, 1989. július 14.
 MSzKL I.3.a. 4.14. Maristák (Mária Iskolatestvérek)

A levellem kezdetével elnézést kérek, hogy rosszul fejezem ki magam magyarul, de fiatal gyerek korom óta külföldön élek, és az anyanyelvemet csak nagyon ritkán gyakorolhatom.

A Mária Iskolatestvérek rendjének vagyok a tagja, amelyet 1817-ben a boldog Marcellin Champagnat alapított Franciaországban, a fiatalság hitoktatására és keresztény nevelésére.

Körülbelül 6000 vagyunk a világnak 74 országában. Mint tanító rend, különösen tanítással foglalkozunk, általános iskoláktól egyetemekig, de minden munka, amely a fiatalságot érinti, és amelyre az Egyház hív bennünket, nagyon megfelel a Rendünk „charisme”-jének.

Nagy érdekléssel vettük tudomásra az UKI konferenciájának az eredményét, amely Bécsben volt kiadva a múlt [1989] áprilisban: „A hit és az egyház Magyarországon”,¹³ amely szerint minden szerzetesrend, amely 1950-ig Magyarországon dolgozott, újra közösséget alapíthat ebben az országban.

Engem a Generális Superior küldött Rómából Magyarországra, azzal a céllal, hogy tanulmányozzam az itteni helyzetet a Kormány és az Egyház között, és hogy milyen képpen lehetne a Rendünknek egy közösséget újra megalapítani. 1950-ig volt egy magyar-francia iskolánk Budapesten, a Hőgyes Endre utcában: „Champagnat Iskola”, és egy kollégiumunk Kispesten: „Szent Alajos Fiúotthon”, Kisfaludy u. 42. Az be van bizonyítva, hogy a két ház a Rendünk tulajdona volt.

13 A levélíró vsz. a bécsi Magyar Egyházsociológiai Intézet (Ungarisches Kirchensoziologisches Institut, UKI) következő kiadványára utal: *Erste Konferenz der geistlichen Orden in Ungarn / A magyarországi szerzetesrendek első konferenciája* (UKI Pressedienst / Sajtótájékoztató, 36), 1989 (április). Vö. ANDRÁS IMRE SJ: *Fél évszázad Bécsben a magyar egyház szolgálatában: A Magyar Egyházsociológiai Intézet 50 éve*, Státus, Bécs–Csíkszereda, 2008, 55. Az írás megjelent még: *Életünk* (München) 1989. június 3.

Egy első időben iskolát nem alapíthatunk, mert 40 év óta a magyar testvéreinknek nincsenek új tagjai, és akik még élünk, összesen 11-en, mind külföldi állampolgárok, és már nyugdíjasok vagyunk. De azért még van bennünk elég erő, hogy a magyar Egyházat szolgáljuk ott, ahol neki szüksége lenne ránk, addig, ameddig egy közösség megalapításával új magyar tagokkal áldana meg bennünket az Úr.

Augusztus 23-ig vagyok Budapesten, azután megyek Rómába átadni a riportomat a Generális Testvérnek, és majd onnan Nairobibá (Kenya), hol egy új Egyetemünkön tanítok.

14.

Charles Howard FMS generális Glatz Ferenc művelődésügyi miniszterhez
Róma, 1989. szeptember 5.

MSZKL I.3.a. 4.14. Maristák (Mária Iskolatestvérek)

Ebben a levélben szabadon fordulunk a Miniszter Úrhoz mint a magyar fiatalság nevelése felelőséhez, hogy tudomására adjuk a Miniszter Úrnak, hogy mi egy nemzetközi tanító szervezet vagyunk, és hetvennégy különböző országban a fiatalság tanításával és nevelésével foglalkozunk.

Egy időben Magyarországon is működtünk, és néhányan a Rendünk hatezer tagja között magyar származásúak.

Történelmi és szociális körülmények miatt el kellett hagynunk az Ön országát, de most megvizsgáljuk a lehetőséget a visszatérésre, hogy újra foglalkozhassunk a magyar fiatalsággal, ami a legnagyobb Örömünk lenne.

Volt két intézetünk Magyarországon, és nagyon érdekelne tudomásra venni, hogyan lehetne a birtokbavételt újra megcsinálni, vagy valami hasonlót kapni helyette, hol megkezdhetnénk a munkánkat a fiatalság között.

Meg kell mondanom, hogy nem vagyunk abban a helyzetben, hogy azonnal visszatérjünk, de ennek a levélnek az a célja, hogy egy első kapcsolatot csináljunk az ottani hatósággal. Ezt a kapcsolatot folytatni fogjuk biztosan egy látogatással a jövő év elején.

Buzgó szívvel várjuk azt a napot, amikor újra az Ön országában leszünk, amelynek a hagyománya és a kultúrája oly gazdag.

15.

Charles Howard FMS generális levele
Róma, 1989. szeptember 6.

MSZKL I.3.a. 4.14. Maristák (Mária Iskolatestvérek)

A Belány Ferenc testvér riportja olvasása alkalmával, akit *interjúra* tetszett fogadni augusztus végén, nagy érdekléssel vettem tudomásra azokat a jó eseményeket, amelyek Magyarországon mennek végbe, és hálát adok az Úrnak, hogy a magyar Egyház újra szabadon működhet.

Tehát a Mária Iskolatestvérek is készen vannak azt az Egyházat segíteni a magyar fiatalság tanítása és nevelése által, és kérnénk a Püspök Urat, hogy bátorítson bennünket egy közösséget alapítani Magyarországon.

Jelenleg, egész a jövő tavaszig, nem foglalkozhatunk ezzel az ügyel; három hónapig a Tanács összes tagjai Brazíliában lesznek, hol részt kell nekik venni a nemzetközi

Általános Tanácsunkon. De a befejezése után azonnal összeállítjuk a kapcsolatot a Püspök Úrral, és lehetséges, hogy egy különös vizittel.

Ami a két régi Intézetünket illeti, Budapesten meg Kispesten, levelet írunk a Miniszter Úrnak, mint ahogy a Püspök Úr tanácsolta a Belány testvérnek.

16.

Jelenits István SchP tartományfőnök Glatz Ferenc művelődésügyi miniszternek
Budapest, 1989. november 30.
MSzKL I.3.a. 4.17. Piaristák

Másodpéldány: Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, I.1: Magyar rendfőnökség, c: Harmadik korszak, Iktatott iratok, 1989/218. – A levél azt követően íródott, hogy 1989. november 28-án Josep Maria Balcells piarista generális és Jelenits István látogatást tettek a Művelődési Minisztériumban, ahol Pusztai Ferenc államtitkár fogadta őket, és „a magyar piaristák jelenlegi helyzetéről, jövőendő lehetőségeiről nagyon nyílt, szívélyes eszmecsere bontakozott ki közöttük”. A levél utóirata szerint azt „Dr. Takács Nándor püspök úr, [...] átnézte, s a benne foglaltakat magáévá tette. Ezt most aláírásával is igazolja. Budapest, 1989. december 1.”

Egykori épületeink jövőendő sorsát illetően dr. Pusztai Ferenc államtitkár úr arról tájékoztatta a generális urat, hogy ebben a témában kétféle ügyintézésre nyílik lehetőség. Az esetek többségében, amikor egykori épületeinkben ma fontos állami intézmények működnek, a tulajdonviszonyok rendezésére a vonatkozó törvény megjelenése után kerülhet sor, akkor is lassanként, reális szükségleteink szerint és abban a fontossági rendben, amelyet dr. Takács Nándor püspök úr vezetésével egy erre rendelt egyházi bizottság dolgoz majd ki. Más esetekben azonban, amikor egykori épületeink egészben vagy részben kihasználatlanok, nekünk pedig munkánk folytatása érdekében sürgős szükségünk van rájuk, gyorsabb intézkedésre is számíthatunk, mint erre példa volt a máriabesnyői (gödöllői) kapucinus kolostor esete és más esetek is.

A megbeszélés során nyomban említettem, hogy több olyan konkrét kérésünk van, ami ebbe a második kategóriába tartozik, s ezekről fogom most Miniszter urat röviden tájékoztatni.

Először említem budai házunk ügyét. (Költő u. 30–40.; jelenleg Hangya u. 25.) Ezt egy időközben megérkezett levél (ügyiratszám: 107.160/1989.XXIV; kelte 1989. november 27.) a később megvizsgálendő csoportba utalta, de a generális úrral folytatott eszmecsere során kialakult egy új megközelítés lehetősége. Legyen szabad föl hívnom Miniszter úr figyelmét arra, hogy budapesti iskolánkban az idei évben megnyitottunk egy harmadik párhuzamos osztályt, és jövőre szintén három osztályt szeretnénk nyitni, hisz nagyon sok a jelentkezőnk. Ehhez azonban tanteremre van szükségünk, s azt szűkös épületünkben csak akkor tudunk kialakítani, ha rendházunkból rendi növendékeinket kiköltöztetjük. Számukra szükséges a budai ház, amely eredetileg üdülőnek épült. Így ennek visszaszerzése sürgető gondunk, már a nyár folyamán szeretnénk berendezkedni benne. Ezért kérjük, szíveskedjék ennek jelenlegi helyzetét fölülvizsgálni, s a használatbavétele érdekében szükséges intézkedéseket mielőbb megtenni.

Másrészt egykori budapesti iskolánk épületében jelenleg nemcsak a Tudományegyetem bölcsész kara működik; egykori kápolnánk termét az Egyetemi Színpad használja, nyilvánvaló számunkra, hogy az egyetem egyelőre nem tudja átengedni nekünk az egész

épületet. Azt azonban kérjük, szíveskedjék lehetővé tenni, hogy legalább hajdani kápolnánkat újra használatba vehessük. Jelenlegi iskolánkban van ugyan kápolnánk, de ez nagyon kicsi, légtere is szűk, összes diákunkat nem tudjuk egybegyűjteni benne.

Egykori rendházaink, illetőleg iskoláink épületének egy-egy része szintén szabaddá, nélkülözhetővé válik a közeljövőben. Ezekre is mielőbb igényt tartanánk, hogy azokban a városokban, amelyekben 1948-ig működünk, s ahol még ma is élnek egykori piarista diákok, valamilyen rendszeres piarista jelenlétet biztosítani tudjunk addig is, amíg iskoláinkat újra meg nem nyithatjuk. Ilyen a magyaróvári iskolánkban az egykori diákkápolna helyzete. Ezt jelenleg raktárnak, tornateremnek használják, de az iskola vezetősége könnyen nélkülözheti, szívesen rendelkezésünkre bocsátja. Tatán tudunkkal megszűnik az a katonai középiskolai kollégium, amely egykori rendházunkban működik. Itt is szeretnénk a rendház szobáit és az egykori kápolnát visszakapni, és mielőbb használatba venni.

Végül Vácott a piarista épületegyüttes legrégebb, a templom mellett lévő szobái válnak az újabb átrendezés során fölöslegessé: erre is igényt tartanánk. Hagyományosan ott volt rendtartományunk noviciátusa, ezt szívesen visszaköltöztetnénk oda. Jövő ősztől előreláthatólag nyolc noviciusunk lesz, az ő befogadásukra szűk a pesti ház noviciusok számára fenntartott két szobája.

Mindezeket túl arra kérjük Önt, amint ez az említett beszélgetésben is elhangzott, szíveskedjék ügyelni arra, hogy a többi piarista épület jelenlegi tulajdonviszonyában ne álljon be változás. A jelenlegi tulajdonosoknak ne legyen lehetőségük arra, hogy ezeket az épületeket eladják, mert ez a tulajdonviszonyok későbbi rendezését lényegesen megnehezítené, és nagyon méltatlan helyzetet teremtene.

17.

Jelenits István SchP tartományfőnök a piarista rend terveiről

Budapest, 1990. január 15.

MSzKL I.3.a. 4.17. Piaristák

Másodpéldány: Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, I.1: Magyar rendfőnökség, c: Harmadik korszak, Iktatott iratok, 1990/5.

Késve jutott el hozzánk az az adatszolgáltató lap, amely a szerzetesrendek egykori házainak és jelenlegi igényeinek felmérését szolgálja. A legsürgetőbb adatokat most küldöm Püspök Úrnak, a – valószínűleg szintén hasznos – telekkönyvi adatokat később igazítom Fehérvárra.

Magyarázatul annyit: Budapesten a rendtagok többségében felmerül egykori anyaházunk visszaszerzésének igénye. Tudjuk, nehéz az egyetem elhelyezése. Igényünket mégis szeretnénk fenntartani. Azt pedig a közeljövőben is elérhetőnek hisszük, hogy egykori kápolnánkat visszakapjuk, hiszen abban most nem az egyetem működik, hanem az Egyetemi Színpad, vagyis az egyetemtől független intézmény.

Jelenlegi pesti tartózkodási helyünk szűk a kibővülő iskola elhelyezésére. Emiatt sürgősen a szabadsághegyi ház¹⁴ visszaszerzésének igénye: ott elhelyezhetnénk növendékein-

14 A piarista rend Cassiacumnak nevezett nyaralója (Költő utca 30.) 1930/1931-ben épült, 1947 és 1950 között a rendtartomány noviciátusa volt benne, majd államosították.

ket, akik önálló teológiai főiskola hallgatói, s közben az egyetemre járnak. Ugyancsak a pesti ház tehermentesítését szolgálná a váci igény: ott volt, és újra ott lehetne noviciátusunk. Most épp felszabadul ott egy épületrész, azt szeretnénk visszaszerezni.

Kecskeméten sürgetően fontos az egész iskolaépület visszaszerzése. Ezt többször ígérték, most mintha megtorpannának. Az általános iskolát a jelenlegi pénzügyi feltételek mellett nem vállalhatjuk, a gimnáziumot azonban bővítjük, és esetleg később szívesen bővítenénk lefelé is: az általános hetedik, nyolcadik osztályával.

Más házainkban is keresünk kapaszkodót valami piarista jelentét biztosítására: negyedévenként egy-egy előadás a keresztény nevelésről, diák-lelkigyakorlat stb. Hivatásokat is remélünk ettől, a történelmi folytonosság fennmaradását is (Tata, Magyaróvár stb.).

Szegeden a Felsővárosban piarista plébános mellett szeretnénk egy rendi közösséget kialakítani, egyelőre nem iskolával, de a közeljövőben úgy, hogy iskolává nőhessen. Erre alkalmasnak látszik a felsővárosi templom mellett lévő egykori minorita kolostor. Ez jelenleg erdészeti diákotthon, a földművelési minisztériumhoz tartozik. A diákotthon áttelepülhetne máshová (pártházba!?). Mi pedig lassanként egy új iskolát építhetnénk ki, esetleg túlnyomó többségben civil tanárral. Figyelemreméltó Erdély közelsége miatt is. Aradról, Temesvárról stb. járhatnának át diákok!

18.

A premontrei rend helyzete Magyarországon

[1989. szeptember]

MSzKL I.3.a. 4.18. Premontreiek (Csorna)

Szerzője feltehetően Horváth Ödön Lóránt OPræm, a Magyar Cirkária vikáriusa.

1950 júniusáig a *csornai* prépostságnak 62 rendtagja volt, akik a szombathelyi, keszthelyi és csornai gimnáziumban (csak egy osztállyal indult) tanítottak, valamint a Rend főiskoláján. Két plébániája volt, Türrén és Jánoshidán és három lelkészsége: Csornán, Maglócán és Szombathelyen (Szent Norbert, v. domonkos rendi zárdatemplom). A *gödöllői* perjelségnek 76 rendtagja volt, akik a rendi főiskolán, valamint a gödöllői és budafoki gimnáziumban tanítottak, így összesen 138 tagja volt a magyarországi premontrei rendnek.

Jelenleg, 1989-ben a csornai prépostsághoz 16-an tartozunk, és 9-en vannak gödöllőiek, akikhez még hármat lehet számítani, akiket a feloszlítás után vettek fel, és az egykori zsámbéki prépostságra tettek fogadalmat. Az utolsó jászó-nagyváradi prépost Gerinczy Pál ugyanis Fényi Ottónak engedélyt adott arra, hogy – idővel – a zsámbéki prépostságot újraalapítsa.

A jövőre vonatkozó terveink:

A csornai plébánián rendtag van, kérjük, hogy a győri egyházmegye rendi plébániának tekintse. Szeretnénk a plébánia feletti emeleti részt, mintegy hat szobát a folyosóval és lépcsőházzal együtt visszakapni. Annál is inkább, mert amikor a plébánia számára a három földszinti helységet adták csak meg, az eredeti rendelkezés a felette lévő három szobára is vonatkozott, amint ezt többször kérték, de eredménytelenül. Távolabbi terveink a szombathelyi Szent Norbert lelkészség újra-átvétele. A budapesti Pozsonyi úti

Szent Ágoston lelkészséget ugyancsak rendtag látja el, kérjük mint rendi plébánia-lelkészség újra-elismerését az esztergomi főegyházmegyétől.

A gödöllői perjelség kéri a székesfehérvári egyházmegyétől a zsámbéki plébániát, amelyet már mintegy húsz éve kiségitenek a beteges és most már idős plébános mellett. Gödöllőn az Agrártudományi Egyetem mellett épülőben van egy nagyméretű ház, szeretnénk ott az egyetemi ifjúsággal foglalkozni és később templomot is építeni a környék hívei számára. Távolabbi tervünk Budapesten rendi központot létesíteni, erre jó lenne, ha a régi Norbertinumot visszakapnánk a volt Horánszky, jelenleg Makarenko utcában.

19.

Pásztor János SDB tartományfőnök Paskai László esztergomi érseknek
1989. október 5.

MSzKL I.3.a. 4.20. Szaléziak

Ezennel tisztelettel bejelentjük, hogy a Szalézi Szent Ferenc Társasága Szent István Király Tartomány újra megkezdi magyarországi tevékenységét. A Művelődési Minisztériumtól kért nyilvántartásba vételhez kérem tisztelettel a szükséges nyilatkozatot Eminenciás és Főtisztelendő Bíboros Úrtól.

A rendtársak száma jelenleg 60 (58 pap és 2 segítőtestvér). 39 pap-rendtárs a különböző egyházmegyékben mint plébános, templomigazgató szolgálja a híveket, 12-en nyugdíjasként plébániai kiségitők, csupán 7 beteg, idős rendtárs van, aki már nem tud bekapcsolódni a lelkipásztorkodásba.

Szerzetesi közösséget eddig a szombathelyi Szent Quirin szalézi plébánián, Orosháza, Pestszentlőrinc-Szemeretelepen tudtunk megváltósítani, Balassagyarmaton, Újpesten a szalézi templomok igazgatása, Újpest-Clarisseumban pedig a plébánia vezetése került vissza a Társaság joghatósága alá. Reméljük, világi munkatársak segítségével sikerül majd belátható időn belül a plébániák mellett megszervezendő Oratóriumok mellett egyéb szalézi munkatérre (internátus, műhelyek) kiterjeszteni tevékenységünket.

A tartomány magyarországi székhelyéül, mindaddig, míg Budapesten is sikerül közösséget befogadó rendházat létesítenünk, a jelenleg vezetésem alatt álló újpesti Szent József plébánia szolgál.

20.

Becherer András SVD tartományfőnök Paskai László esztergomi érseknek
Kiskunlacháza (Kossuth Lajos u. 27.), 1989. szeptember 28.

MSzKL I.3.a. 4.22. Verbiták

Tisztelettel jelentem, hogy az Isteni Ige Társasága (Societas Verbi Divini, rövidítésben SVD) újra indulni óhajt. Kérem Eminenciás és Főtisztelendő Bíboros Érsek Prímás Urat, szíveskedjék újraéledésünkhöz az egyházi jóváhagyást megadni, és közösségünknek működéséhez a szükséges bejelentést a Művelődési Minisztérium Egyházi Főosztályához megtenni.

Az Isteni Társasága boldog Janssen Arnold alapítása, mely 1875-ben Steylben kezdte meg működését az igehirdetés elsődleges céljával. Hazánkban 1924-ben telepedtek meg első atyáink. Fő célunk a hithirdetés pogány (fejlődő) országokban, amíg nem tudja át-

venni ezt a feladatot a bennszülött papság. Erre a feladatra hithirdetők képzése, missziós tárgyú sajtó előállítás és terjesztése, és természetesen tevékeny részvétel a hazai lelkipásztori munkában. Vállaltunk lelkigyakorlatokat a lelkipásztorokodó egyházmegyes papok és világi hívek számára. Voltak folyóirataink (Kis Hitterjesztő, Világposta, és évente megjelent a Missziós Kalendárium). Házaink voltak: Budapest-Budatétényben a Názáret Misszióház, Kőszegen a Szent Imre Missziós Szeminárium, Kiskunfélegyházán a Szent István Missziós Szeminárium.

Közösségünk székhelye: Budapest, XXII. Völgy utca 9. i.sz. 2340.

3. NŐI SZERZETESRENDEK

21.

Bányay Mária IBMV tartományfőnöknő az angolkisasszonyok újraindulási szándékáról
Budapest, 1989. április 10.

MSzKL I.3.a. 5.1. Angolkisasszonyok

Negyven esztendeig tartó hallgatás után, talán kicsit dadogósra sikerül ez a levél. Természetesen, 143 rendtársam nevében is beszélek. Anyagiakért sohasem harcoltam és most mégis erre adom fejemet. Tudom, hogy Püspök Atya nem disponál anyagi javak felől, de Ön organizálja a szerzetesek ügyét.

Amikor tudomásomra jutott, hogy a Zugligeti Egyházközség a Kulturális Minisztériumnál megpályázta zugligeti rendházunkat a benne lakó hatvan főnyi kényszernevelésen lévő leány gondozásával, nevelésével – kihallgatást kértem Dr. Paskai bíboros úrtól. Március 9-én be is jutottam Hozzá. Ő közölte velem, hogy semmiféle épületre nem számíthatunk. Ezután összejött a Püspöki Kar, és tanácskozásuk témáját közölte a húsvéti [március 26.] „Új Ember”. Ebből idézem: „Az ülés behatóan megvitatta a szerzetesrendek működésének megindítását, az ebből adódó gyakorlati, szervezési kérdéseket. A Püspöki Kar Takács Nándor székesfehérvári segédpüspököt bízta meg referensként a szerzetesrendek segítésére. Az újakezdés alapfeltétele, hogy minden férfi és női szerzetesközösség kapja meg a lehetőséget a jelenlegi magyar társadalmi életbe való beilleszkedéshez, működésének megkezdéséhez.”¹⁵ A fenti idézet már előrehaladást mutat a márc. 9-i velem közölt állásponthoz képest. Épület nélkül nem tudjuk megkezdeni működésünket.

Így most, erre a fent idézett utolsó mondatra hivatkozva kérjük a lehetőséget, hogy a Boldogságos Szűz Mária Intézetének tagjai (népiesen: angolkisasszonyok) elkezdhessék Intézetünk céljának és rendeltetésünknek megfelelő életünket Magyarországon.

Ebből a szempontból adom elő a következőket:

Hogy működésünket megindíthassuk (terveink: plébániai munka, óvoda, maximum 4 elemi, gyermekmegőrzés, ill. napközi, hittanórák, internátus vagy diákszállás tanulók és átutazók részére), megfelelő épületre van szükségünk. Ezért visszakérjük a Budapest, Váci utcai szerzetházunkat, a zugligeti (Bp. XII., Szarvas Gábor út) noviciátusunkat, Eger, Kossuth Lajos u. 10 szám alatti jelöltházat és a balatonboglári nyaralót.

A felsorolt épületeken kívül 1948-ban elvették 5 nagy (1536, 1322, 893, 867, 808 tanuló) és 1 kisebb iskolánkat (150 tanuló). A noviciátus mellett is 287 fős iskola műkö-

¹⁵ Ld. A Magyar Püspöki Kar tavaszi ülése, Új Ember 1989. március 26., 1.

dött. 1950-ben elvették 7 nagy és 1 kisebb rendházunkat, valamint minimum 5 nyaralót. Természetesen 40 esztendő után sem mondhatom ki azt, hogy ezek a rendházak és iskolák nem a mieink. Azonban józanul megfontolva, jelenleg csak a fentebb címmel megjelöltek visszakéréséről beszélek mivel egyelőre, több épületet nem tudunk benépesíteni.

Az elmúlt negyven esztendőnek rettenetes rombolást sikerült végezni: Létszámunk, itthon 431 főről 144-re csökkent (elhalálozás miatt), az 1950-ben 20–40 évesek jelenleg 60–80 évesek. Ezenkívül még egy szomorú tünet tapasztalható mindnyájunkban, hogy elvesztettük bizalmunkat az embereken. Ez vonatkozik – bocsánatot kérek őszintéséremért – a sorsunkat intéző mind egyházi mind világi vonalra. Az isteni gondviselésbe kapaszkodva, olyan nagyon jó lenne, most már végre nem csalódnai!

Érdemleges összegű pénzünk nincs, hogy saját házainkat megvegyük, miként hírfoszlányokból ilyesmit hallunk emlegetni. Lakásainkat pénzzé nem tehetjük (egyébként is kevés lenne...), amíg nem biztosítottuk a működésünkhöz szükséges feltételeket.

A jó Isten segítségével, amennyire erőnkől telik küzdeni fogunk lehetőségeinkért, hogy Alapítónőnk által számunkra kitűzött célt (önmagunk megszentelése és a felebarát üdve) közösségben szolgáljuk, elérjük.

Biztosak vagyunk abban, hogy amint egy rendházunkba betennénk a lábunkat, azonnal jelentkeznének a szülők gyermekeikkel, hogy valamilyen módon foglalkozzunk velük. Még a 40 esztendő külsőnkben és erőnkben véghezvitt rombolása sem tudná őket távortartani tőlünk. Aztán – ha Isten akarja tevékenységünket – biztosan küld hozzánk felvételt kérő fiatalokat.

22.

Bányay Mária IBMV tartományfőnöknő levele

Budapest, 1990. január 3.

MSzKL I.3.a. 5.1. Angolkisasszonyok

A „szerzetesi felméréshez” csatolt kiegészítés.

A 7. kérdésre adott, 43 munkaképes rendtagot megjelölő válasz mellett kénytelen voltam még 42 rendtagot írni, akik nem teljes, de csökkent munkaképességgel még nagyon sokat tudnak dolgozni egy közösségben. (Ez lehet gyerekek mellett pedagógusi, felügyelői vagy egyéb könnyebb fizikai munka.) Rajtuk kívül van még 8 olyan munkaképes rendtagunk, akik családi kötelezettségük (idős szülő, testvér gondozása) betöltése után közösségbe jönnek.

A munkaképes nővéreink közül tizennégyen dolgoznak plébánián (Taktaszada, Píliszentlászló, Budapest, Váci u. Szt. Margit Templom, Terézváros, Tököl, Felsőörs, Bakonyszentlászló, Veszprém), ketten ostyasütésben dolgoznak, négyen kisegítenek orgonálásban, hittanításban. A plébániai munkát meg szeretnénk tartani, mivel nagy kárt jelentene a rendtagok visszavonása ezekről a területekről. [...]

A 9/1. számú válasz a Budapest, Váci-utcai kolostorépületre [igénylésére] vonatkozik. Ezt az épületet 1989 augusztus elején levélben kértem Dr. Glatz Ferenc művelődési miniszter úrtól. A Minisztérium, augusztus 30-i válaszlevelében az ingatlanok iránti kérelmet a jogi szabályozási munkálatok befejezéséig elnapolta.

A Váci utcai zárdaépületre nagy szükségünk lenne. Több pedagógus tanítványunk várja ottani megjelenésünket, hogy dolgozhassanak, segítségünkre legyenek. Azért is

ideális ez az épület, mivel fontos, hogy templom kapcsolódjon rendházunkhoz (ezt, valami „egyéb” épülettel nem kaphatnánk meg...). Szeretnénk a Ward Kollégiumot is elindítani az 1990/91-es tanévvel. Ezért is fontos, hogy városközpontban legyünk.

A 9. szám alatti 3. pontban a „novaji plébánia” egy ígéret Dr. Seregély István egri érsek úrtól, hogy azt noviciátus céljára elfoglalhatnánk 1990 nyarán. Nagy részben ez is a Gondviselés függvénye: lesz-e nyárig elegendő novíciánk és a novaji egyházközségi tanács beleegyezik-e a letelepedésünkbe? Természetesen megtelepedésünkkel a faluban ellátnánk a plébániai munkát, hitoktatást és különféle szociális munkát.

Az objektumok felsorolásával vázoltam múltunkat és jelenünket. Jövőnket a Gondviselő Isten, Főtisztelendő Püspök Atya és egy – remélem – jóindulatú világi Hatóság kezébe helyezzük. Rendtársaimmal együtt kérjük a Szentlélek bölcs vezetését Számukra, hogy minden egyes élni vágyó Rend részére elérhetővé tudják tenni a tárgyi feltételeket.

23.

Bányay Mária IBMV tartományfőnöknő Glatz Ferenc művelődési miniszterhez
Budapest (Budapest, Alpári Gyula u. 2.), 1990. február 13.
MSzKL I.3.a. 5.1. Angolkisasszonyok

1989. augusztus 8-án levelet vittem Önhöz, amelyben az angolkisasszonyok szerzetesrend tagjainak kívánságát közöltem, hogy mely épületek szükségesek ahhoz, hogy hivatásunknak megfelelő életünket végre elkezdhessük. Levelemre köszönettel vettem Platthy Iván főosztályvezető úr augusztus 30-i keltezésű válaszát. Ebben ismertette a majd megjelenő törvényerejű rendelet tényét, ami szerint a jövőben el kell járnunk (a rendelet aznap jelent meg). Azóta – a rendelet pontjait betartva – jogi személy lettünk.

A fenti levélben azt is közölte a Főosztályvezető Úr, hogy az egyházi ingatlanok visszaadásának jogi szabályozási munkálatait az Igazságügyi Minisztérium megkezdte. A jogszabály elfogadása után kerülhet sor a rendezésre. Úgy tudom, a jogszabályt elfogadták és egyre inkább sürget bennünket az idő, hogy valamit tennünk kell.

Az augusztus 8-i levélben – egyéb épületek mellett – szerepel igényünk a Budapest V., Váci u. 47. szám alatti kolostorépületünkre, amelynek három szintjén a Vámos Ilona Ápolónőképző Iskola és Kollégium, a negyedik szinten a Postaforgalmi Technikum működik. A levélben kértem az épület 1990 nyarán történő visszaadását, dr. Takács Nándor segédpüspök Úr által begyűjtött „Szerzetesi felmérés I.” című kérdőívben, mint elsőrendű tételt szerepeltettem ezt a kérést, sőt egy csatolt levélben meg is indokoltam ennek szükségességét.

A kolostorban és a hozzá kapcsolódó – jelenleg – Szt. Mihály templomban 160 esztendeig működött rendünk. 40 évvel ezelőtt, 1–2 óra alatt, az éjszaka sötétjében, kis kézicsomagnyi személyes holmival, teherautókon szállítottak el bennünket kényszer-tartózkodási helyre. Két évvel ezelőtt [1948-ban] a megélhetésünket is jelentő iskolakomplexumot (1500 felett volt itt a tanulók száma!) vették el. Most nem térek ki az ország több városában funkcionált iskolákra – összesen 6000 diáklány számára – és kolostorépületünkre. Minden egyes objektum a háború után teljes felújítást nyert.

A fent jelzett 1–2 óra alatt (névsorolvasás és kellemetlenkedés fért ebbe az időbe) távolítottak el bennünket a kolostorunkból 160 esztendő után. Most, 40 év elteltével, már 6 hónapja várunk valami minimális jelre, hogy figyelembe veszik jogos kívánságunkat. Igaz, olyan jel érkezett, hogy az Ápolónőképző kitette az intézet kapujára a hirdetést,

hogy két újabb iskolatípust indít a meglévő mellett az 1990/91-es tanévben. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy nincs szükség szélesebb és jobb egészségügyi középkéaderképzésre. (28 esztendeig ebben a munkakörben dolgoztam.) De most, ebben a helyzetben – bocsánatot kérek a kifejezésért – inkorrekttségnek érzem, hogy éppen most, *ebben az épületben* fejlesztenek.

Ez a felismerés késztetett, hogy az Ápolónőképző igazgatónőjével kapcsolatot keressék. Ez a találkozás 1990. február 9-én megtörtént. Kétórás ottlétem alatt az alábbi megállapításra jutottam:

Az ápolónőképző tantermei, irodái, 80 fős kollégiuma és kiszolgáló helyiségei a három szintet teljesen elfoglalják. A negyedik szinten működő Postaforgalmi Technikumot nem néztem meg. Ebben az épületben még két rendtag sem kaphatna helyet, nemhogy egy 70 fős szerzetesi közösség, amellyel benépesíteni szándékozunk. Ezenkívül, – hogy végre hivatásunknak élhessünk, utánpótlással Rendünk fennmaradását biztosítsuk – óvoda, 1–2 elemi osztály, gyermekmegőrzés, hittan és nyelvtanítás, kollégiumi elhelyezés, a Ward Kollégium Hitoktatóképző Főiskola újraindítása szerepel terveink között. Egyetlen engedményt, illetve számunkra is kívánatos feladatot tudnánk elképzelni, hogy a Postaforgalmi Technikum helyére felköltözne az Ápolónőképző kollégiuma. Ennek a kollégiumnak elvállalnánk a vezetését, fenntartását állami dotációval. Természetesen, az Ápolónőképző és a most szerveződő újabb szakiskolája is távozna az épületből.

Rendtagjaink igyekeznének a Kollégium növendékeinek igazi otthon, valamint erkölcsi tartásukhoz, hivatástudatuk megőrzéséhez és erősítéséhez segítséget nyújtani. Miként másfél évszázados múltunkban is voltak másvallású és másképp gondolkodó tanítványaink, akárcsak akkor, most sem gyakorolnánk ideológiai pressziót a fiatalokra. Biztos, hogy együttműködésünk hasznos lenne számukra. Tulajdonképpen az Igazgatónő is vágyódik egy ilyen jó befolyásra. (Ő, részünkről humán tárgyak oktatásának elvállalására gondolt. Ez azonban 40 évig paragon hevertetett diplomákkal és korunk miatt irreálisnak tartható.)

Kérem Miniszter Urat és ebben az ügyben érdekelt Hatóságokat, szíveskedjenek kívánságunkat teljesíteni. Kérésünk teljesítésének stagnálása, bárhova fordulunk, mindenütt falba ütközésünk azt a gyanút veti fel bennünk, hogy önmagunkon és jövőnk tanítványaink szülein kívül, senki sem akarja újjáéledésünket. A 40 esztendő alatt számunk fogyott, öregedtünk és még ha néhány évig várakoztatnak bennünket a jóakarát hiánya és az igazságtalanságok rendezésének elodázása miatt, végül valóban elérjük, amit Rákosi Mátyás elérni remélt: A vallásnak még a csírája sem marad meg Magyarországon.

A fentiekben előadottak alapján 138 rendtársam és önmagam nevében kérem Miniszter Úr és az illetékes Hatóságok segítségét abban, hogy a Budapest V., Váci u. 47. szám alatti kolostorépületünket 1990 nyarán teljes egészében elfoglalhassuk.

24.

Bányay Mária IBMV tartományfőnöknő az Angolkisasszonyok helyzetéről
Budapest (Budapest, Alpári Gyula u. 2.), 1990. március 19.
MSzKL I.3.a. 5.1. Angolkisasszonyok

Új indulásunk csak a pilisszentlászlói plébániai munka átvétele volt 1989. november 19-én. Azóta négy rendtagunk – a hívek több ízben kinyilvánított megalégedésére – végzi ott a templomi és egyházközségi szolgálatot.

Ezenkívül csak azokról a plébániákról tudok beszámolni, ahol nővéreink – 1 vagy 2 személy – évek, illetve évtizedek óta dolgoznak. Ezeket a nővéreket igyekszünk ott tartani vagy visszahívásuk esetén helyükre mást küldeni. Úgy érezzük, hogy az ő kivonásuk ottani munkájukból, mindennél nagyobb kár lenne. Így, plébániai munkakörben, hitoktatásban, ostyaelátásban 22 nővér dolgozik a pilisszentlászlóiakon túl. Részletezve:

Budapest, Angolkisasszonyok temploma	3
Terézváros	1
Árpád-házi Szt. Margit pléb.	2
Haller-tér	1
Kecskemét	1
Tököl	2
Hódmezővásárhely	1
Jászberény, Kőtelek	1
Eger és környéke	3
Taktaszada	1
Felsőörs	2
Bakonyszentlászló	2
Veszprém	1
Fonyód	1

A Széher úti kórház kápolnájának gondozását és a betegek áldoztatását 3 nővérünk felváltva végzi.

Folyamatban lévő ügyeink:

Budapest V., Váci-u. 47. szám alatti rendházunkért február 13-án újabb levelet juttattam el Dr. Glatz Ferenc művelődési miniszterhez. A mai napig választ nem kaptam. Kértem a teljes kolostorépületet. Annyi engedményt tehetünk, hogy a második emelet visszaadásának eltolásába – egyelőre 1-2 évig – beleegyezzünk. (A levél másolatát csatolom.) Abban az esetben, ha az 1990/91-es tanévre nem kapjuk vissza a fenti épületet, úgy a Ward Kollégiumot elindítjuk a Budapest XI., Virág Károly u. 30. szám alatti családi házban, amelynek a Rend nevére történő átírása folyamatban van. Ezt az elgondolást Dr. Seregély érsek úr is értékeli, fontosnak tartja.

Megegyeztünk az egri Érsek Úrral és Mikolay Vince ostorosi plébánossal, hogy a szomszéd falu jelenleg üres plébániaépületében, Novajban elindítjuk noviciátusunkat 1990. július 1-én. Jelenleg egy beöltözőre tudunk számítani, de a plébánia és a hívek ellátásához szükséges 5 fős közösséget kialakítjuk.

1990. március 14-én folytattuk az ősszel elkezdett tárgyalást Eger Város Tanácsával, akik egy kis épületrészt visszaadnának Rendünknek. A felajánlott terület igen kicsi, így maximum 1 gimnáziumi osztállyal kezdhethetnénk 10 évesek részére, 4-5 fős nővéreközösséggel. Ígéretet tettek – ha lehetséges – már az 1990/91-es tanévi használatba adásra (megfelelő törvény hiányában). A kápolnánkat – amit házasságkötő teremként használnak – 1992-re ígérjük.

Természetesen kecskeméti és veszprémi rendtagjaink az ottani épületek után vágyódnak, de ezek benépesítése lehetetlenség egyelőre. (Ezenkívül még létezett: Zugliget, Nyíregyháza, Klotildliget). Beköltözésünk időpontja mindig 1-1 közösség újraindulását jelentő épület elfoglalásával azonos.

A fentiekben vázoltam jelenünket és terveinket, amit korunk, erőink csökkenése és a halogatás következményének elkönyvelhető utánpótláshiány sürget. Ezeket imáinkkal

igyekszünk ellensúlyozni, amit Főtisztelendő Püspök Atyától is kérünk, valamint ügyeiért, jó eredményekért és egészségéért viszonzunk.

25.

Braun Mária Flóra OAnn tartományfőnöknő levele
Budapest, 1989. április 17.
MSzKL I.3.a. 5.2. Annunciáták

Szomorúan jelentjük szeretett Kongregációnknak súlyos helyzetét. Reményünk, a Gyümölcsoltó Boldogasszonyban van, aki az Ő szolgáló leányait, (Annunciáta) nővéreket nem hagyja el. Esedezünk, hogy a Brazíliában működő nővértársainkat vegye oltalmába. Támasszon legalább ott sok jó, hűséges szent hivatást.

Itthon az 1950-es évek kilátástalan körülményei miatt, az akkor 20 éves fiatal nővéreink férjhez mentek.

A jelentésben szerepeltek közül, akik munkaképesek, hatan vannak. Ők is nyugdíj után dolgoznak. 1 nővér Rómában, 4 az egri Érseki Szemináriumban segítkezik. 1 volt munkahelyén, jelenleg is könyvelő. Betegsége miatt állandó orvosi felügyelet alatt áll. Hat, nyolcmillió vörösvérteste van, amit gyakran, szükségszerűen csökkentenek.

A többi nővér 70–90 év között aktív munkára, részben koruk, részben betegségük, valamint otthoni körülményeik miatt képtelenek.

Mi hátvédként jelentkezünk, mindazoknak, akik a jó Isten dicsőségére tovább szolgálhatják drága Anyaszentegyházunk javát!

26.

Orbán Klára OSB perjelnő a Szent Benedek Leányai Társasága helyzetéről
Pannonhalma, 1990. március 18.
MSzKL I.3.a. 5.4. Bencés nővérek

Pannonhalmán 1989. október 8-án indultunk (ahol már előzőleg is közösségben éltünk). Ekkor vettük fel először a szerzetesi ruhánkat. Erre az alkalomra szétszórtságban élő testvéreink is bejöttek. Pannonhalmán *tizen* indultunk, kezdtük meg, illetve folytattuk a közös szerzetesi életet. Pannonhalmán a Főmonostorban a belső házimunkában dolgozunk (konyha, raktár, porta, takarítás stb.). Közben egy fiatal nővérünk hitoktatást is végez az egyik közeli bencés plébánián. Hetenként kétszer jár ki.

Tiszaújfalun, volt anyaházunkban *ketten* vannak. Mivel a világi Szociális Otthonban nincs állandó lelkész, így itt is pasztorációs munkát végeznek (igeliturgia, áldoztatás). Itt is bekapcsolódnak a hitoktatásba is.

Tarjánpusztán van egy kis zárdánk (volt plébánia épület) *három* nővérrel, pasztorációs munkát végeznek hitoktatás, felnőttoktatás folyik itt.

Jelenleg Pannonhalmán van központunk, itt van a noviciátus is. Február 15-én volt az első beöltözés. *Egy novícia* öltözött be.

Akik még szétszórtságban élnek plébánián háztartást vezetnek, sekrestyési teendőket látnak el.

27.

Szegedy Ilona OP (másodrend) nővér jelentése
Budapest, 1990. március 13.

MSzKL, I.3.a. 5.7. Domonkos nővérek (másodrendiek)

Szent Domonkos II. rendjéhez tartozunk. Sopron megyében, Nagylózson kaptunk házat. Dr. Csertő György dominikánus atya építette eredetileg idős papok otthonának. A húsvéti ünnepek után fogunk odaköltözni. Ketten vagyunk ünnepélyes fogadalmasok és négy jelölt. Most három idős pap lakik a házban, akiknek gondozását vállaljuk, ezenkívül a templom gondozása is a mi feladatunk lesz. Ha a létszám növekszik, akkor természetesen munkakörünk is bővülni fog a rend szellemének megfelelően.

28.

Csepreghy M. Christophora OP rendi előjáró az Árpád-házi Szent Margitról nevezett
Domonkos nővérek Kongregációja helyzetéről
Székesfehérvár, 1990. január 22.

MSzKL, I.3.a. 5.8. Domonkos nővérek (Szent Margitról nevezett)

Az Árpád-házi Szent Margitról nevezett Szent Domonkos Rendi Nővérek Apostoli Kongregációját 56/1990 sz. r. számmal nyilvántartásba vették.

Mivel semmiféle volt házat és intézményt vissza nem adtak, így a közös életet újrakezdeni nem tudjuk. Hódmezővásárhelyen egy magánházban 5 nővér kezdett noviciátot egy újoncmesternő vezetésével,¹⁶ hogy a várakozás idejét rendi szempontból kihasználjuk. Ezzel kapcsolatos problémánk: mivel a noviciátusban kereső foglalkozást nem vállalhatnak, munkahelyüket felszámolták, így SZTK nélkül maradtak. Viszont olyan kicsiny a létesítmény, hogy kertész, takarítónő stb. bejelentése sem lehetséges. Nem tudjuk, hogy ezen a téren van-e, és milyen megoldás?

A noviciát 1990. január 1-én indult, hat fővel, címük: Hódmezővásárhely, Tanácsköztársaság tér 16.

16 A noviciátust Héjja Anna Margit nővér hódmezővásárhelyi házában Maronyák Ibolya Beáta nővér mint magisztra vezette. Vö. DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG OP – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS (szerk.): *Az Árpád-házi Szent Margitról Nevezett Domonkos Nővérek 150 éve (1868–2018)*, Árpád-házi Szent Margitról Nevezett Domonkos Nővérek Apostoli Kongregációja – Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Budapest–Vasvár, 2018 (Magyar domonkos rendtörténet, 4), 163.

29.

Roboz Etelka FMA a Segítő Szűz Mária Leányai (Don Bosco nővérek) magyarországi helyzetéről

Budapest (1015, Fazekas u. 4.), 1990. március 19.

MSzKL I.3.a. 5.9. Don Bosco nővérek

Válasz az 1990. február 5-én kelt körlevélre.

1. Jelenleg kilenc fogadalmas Segítő Szűz Mária Leánya, Don Bosco Nővér él Magyarországon. Közülük 1 általános iskolai tanár, 1 kántor-hitoktató, a többi nyugdíjas. A kántor-hitoktató nővér tovább folytatja munkáját Kónyban. Az idős nővérek sokat betegeskednek, ezért munkába állni nem tudnak. Két munkaképes nővér vállalja a közös életet, akikhez csatlakozni fognak Olaszországból még ketten.

2. Az Intézménynek 1950-ben saját háza nem volt, így vissza semmit nem igényelhetünk. Előljáróink hozzájárulásával és a Püspök Úr engedélyével Budapest II., Schönherz Zoltán utca 5. (Pesthidegkút-Ófalu) plébániaépületében most próbálunk kialakítani rendházat és kiképző közösséget.

3. Az egyik nővér befogadott négy aspiránst, hogy a kötelező tájékozási időszakot megkezdhessek. Az aspiránsok október 7-én lépnek a posztulátus időszakába, majd – ha a Jó Isten is úgy akarja –, 1991. augusztus 5-én külföldön kezdik meg a két éves noviciátust.

4. Mivel a Pesthidegkút-Ófalui plébániának kántora és hitoktatója van, vasárnapi oratórium szervezését tudjuk följánlani.

5. Lehetőségeink adta feladatunk most: ültetni, öntözni és imádkozni azért, hogy a növekedést megadjja az Úr (vö. 1 Kor 3, 6).

30.

Dr. Kónyi Mária vezetőnővér és Dr. Tamás Márta ügyvivő az Egyházközségi Nővérek Társasága helyzetéről

Budapest, 1990. február 24.

MSzKL I.3.a. 5.10. Egyházközségi Nővérek Társasága

Kiegészítés az 1989. december 31-én kért adatokhoz.

Levélcím: 2501 Esztergom Pf. 25. Prímási Székház. Tel.: 33/11.288 vagy 33/13.690

Vezetőnővér: Dr. Kónyi Mária 1122 Budapest Hajnóczy J. u. 13.

Ügyvivő: Dr. Tamás Márta 1053 Budapest Kossuth L. u. 2/a I. 7. Tel.: 1371.981

Az egyházi igazolás helye: Kalocsa. Érseki Hatóság; száma: 1067/1989.

A jogi bejegyzés száma: 17/1989 Sz. R. A tagok létszáma: 1950-ben 25. 1989-ben: 10.

Tulajdonai 1950-ben Kalocsán:

Központi Ház, Hitoktató-nő-képző Intézet (1495. sz. birtoklap).

Rózsafűzér-készítő Iparüzlet (1944. évi adásvételi szerződés).

Több holdas gyümölcsöskert, szántó (4683. sz. birtoklap).

A nővérek működése: A Társaság tagjai szabályzatuk értelmében plébániákon, illetve egyházi intézményeknél kihelyezve, mint alkalmazottak működtek és működnek. Közü-

lük hatan, bár nyugdíjasok, jelenleg is dolgoznak egyházi munkakörben: Baján, illetve Vaskúton ketten, Budapesten ketten, egy-egy Esztergomban, illetve Klotildligeten.

A nővérek 1988. december hótól havonta közös lelkinapot tartanak, amelyen a Társaság tagjain kívül rendszeresen 10–15 érdeklődő egyházi munkatárs is részt vesz.

Eleinte a XXIII. János Pápa Otthonban, jelenleg az Adalbertinumban (Élőpatak u. 35.) vannak az összejövetelek. Ezekon a lelkinapokon egyházi vezető és előadó Szőnyi László piarista atya, akit Dankó László érsek úr bízott meg kérésünkre a tagok lelki irányításával.

A remélt utánpótlás 7–8 személy azok közül, akik a havi lelkinapokat látogatják. Többen a Szentimrevárosból, a Szentcsalád plébániáról, a Krisztus Király, illetve Bakács téri plébániáról stb. – bár részben friss nyugdíjasok, de egyházközségükben aktív közreműködők.

A Társasághoz csatlakozó egyházi munkatársak, – mások közreműködésével – 1986 februárja óta minden évben kétszer, az idén kilencedszer, három napos továbbképző lelkigyakorlatot rendeznek egyházi munkatársak számára; – eddig a Krisztus Király plébánián, jelenleg a Rokolya utcai templomban. Ezekon az ország minden részéből kb. 150–200-an vesznek részt. Az előadások és megbeszélések a lelki programon kívül az egyházközségi élet munkaterületével kapcsolatos gyakorlati kérdések. Folyamatban van rövidebb tanfolyamok szervezése (főző, háztartási, egészségügyi, csecsemőgondozói, varró, zenei stb.) egyházközségi ifjúsági (KALÁSZ) és női (Karitás, Rózsafüzér-társulat stb.) csoportok bevonásával. Az Egyházközségi Nővérek apostoli tevékenységét hatékonyan elősegítené, ha megfelelő tanulmányi központ, állandó helyiség állna rendelkezésükre. Azért kérjük az illetékes hatóságokat, hogy ügyünket a sürgősen intézendők közé sorolni szíveskedjenek.

31.

Kovács Hilda M. Ágota főnöknő beszámolója a Szent Erzsébet betegápoló nővérek helyzetéről

Budapest (I., Márvány u. 1/b), 1989. szeptember 15.

MSzKL I.3.a. 5.39. Erzsébet nővérek

A szerzet neve: Szent Erzsébetről nevezett betegápoló nővérek. Székhelye: Budapest I., Fő utca 41. Az Esztergomi Főegyházmegye fennhatósága alatt. A szerzetesrend nővérei Szent Ferenc közösségben élő harmadik rendje alapján álló egyszerű fogadalmas kongregációt alkotnak.

A rendet 1626-ban Aachenben Radenmacher Apollónia alapította, Budára 1785-ben II. József telepítette, s létesítette a kórházat női betegek részére. Az 1950-ben rendeletileg megszűnt, amikor is 59 fogadalmas nővér volt. Ma 28 nővér él, mind nyugdíjas korú, már kórházat nem tudunk létesíteni, de öregotthont igen.

Jelenleg Fő utcai házunkban részben Fővárosi Szociális Otthon működik, részben két hivatal foglalja el az épületet. Templomunk 1982 óta restaurálás alatt áll. Fő utca 43. alatti Marczibányi alapítványi házunkban a BM lakói vannak. Ez a ház volt az idős hölgyek otthona. Noviciátházunk, mely lelkigyakorlatos ház is volt, II. Alkony u. 17-19. van, jelenleg lakóház. XII. ker. Budakeszi út 41. alatt volt idős vagy beteg nővéreink részére házunk, ahol sok életet mentettünk meg. Jelenleg óvoda céljait szolgálja.

Nagyon szeretnénk kolostorban élni, amihez nyugdíjunk hozzá segítene, jó példát adni a fiataloknak és képességeink szerint segíteni az öregeken. Bár Rendünk Európában, Amerikában, Afrikában is létezik, de mindegyik ház önálló, így mi is függetlenek vagyunk.

32.

Kovács Hilda M. Ágota főnöknő beszámolója a Szent Erzsébet betegápoló nővérek helyzetéről

Budapest, 1990. március 29.

MSzKL I.3.a. 5.39. Erzsébet nővérek

Nagyon nagy szükségem volna bizonyos ügyekben tanácsra. A mi rendünk teljesen független a külföldi házaktól s közvetlenül az Esztergomi Érsekségnek voltunk alárendelve. Jelenleg 25-en vagyunk s ebből hat nővér él szociális otthonban. Egyelőre hatan szeretnének hozzánk csatlakozni. Mindnyájan nyugdíjasok vagyunk s így fenntartásunk meg volna oldva. A külföldi testvéreinkkel több mint 300 [!200] éve tartjuk a lelki kapcsolatot, de ezekben a nehéz időkben anyagiakkal is támogatnak s ígérik, hogy a jövőben is fognak segíteni.

Templomunk Szent Ferenc sebhelyeiről nevezett, jelenleg restaurálás alatt áll s ez még egy ideig eltart. Mellette szeretnénk a klauzúrát kialakítani s a házban működő Fővárosi Szociális Otthonnal szeretnénk együttműködni. Templomunk jelenleg a Szent Anna plébániához tartozik s mi nagy hálával tartozunk Ft. Mócsai Gábor plébánosunknak. A külföldi Erzsébet nővérek arannyal, ezüsttel [támogattak], és a kelheimi kő költséget fizették meg. Vannak terveink, csak sajnos múlik az idő s mi is öregszünk. Legfontosabb az volna, ha az ott lévő hivatalok legalább egy részét kiürítenék.

34.

Radocsai Jolán FMM beszámolója a Ferences Mária Misszionárius Nővérek helyzetéről Budapest (XIV., Törökőr u. 61.), 1989. április 11.

MSzKL, I.3.a. 5.12. Ferences Mária Misszionárius Nővérek

Alapította: Hélen de Chappotin (Marie de la Passion), Nemzetisége: francia. Született: a Nantes melletti Fort-ban. Az alapítás éve: 1877, Ootacamund, India.

Felvétel a Szent Ferenc zárdában élő III. rendjébe: 1882-ben. 1885-ben XIII. Leó pápa megerősíti és jóváhagyja, hogy a „Ferences Mária Misszionárius Nővérek” nevet viselhesse a Társulat. 1896-ban a Szentszék véglegesen jóváhagyja a Társulat szabványait. 1904-ben meghal az alapítónő, Marie de la Passion. Ekkor a Társulat már 26 államban, 87 házban, 2069 nővérral van jelen 4 világrészben, folytatva Mária szemlélődő és tevékeny életét.

A II. Vatikáni Zsinat után, 1966-ban, a május 1-től július 1-ig tartó káptalanon megújító munka folyt. 1974-ben a Szentszék jóváhagyta a megújított szabványokat. Ma 5 világrészben, 77 államban, 902 közösségben, 65 nemzetiségű 9009 nővérünk működik.

Magyarországon.

1899. augusztus 12-én, Zichy gróf hívására két nővérünk jött Magyarországra magyarul tanulni. (Az angolkisasszonyokhoz jártak). 1900 augusztusában újabb nővérek

jöttek, A Szabóky utca 20. sz. alatti bérházban telepedtek le (ma Bíró Lajos utca). Óvodát és bölcsődét nyitottak, és a környék szegényeivel foglalkoztak. 1902-ben, a Hermina úton, a Városliget mellett egy új alapítás jött létre, amely végleges helye lett a FMM nővérek Társulatának. A Szabóky utcában lévő ház megszűnik. Ennek „Szent István Ház” volt a neve. Az új alapítás a „Hermina Zárda” nevet kapja, de nem az utca neve után, hanem a Kínában, a boxerlázadás idején vértanúhalált halt 7 nővérünk egyikéről, akiket azóta már a boldogok sorába iktattak.

Mivel Társulatunk elsősorban pogány missziókkal foglalkozott, Magyarországon nem voltak nagy intézményeink, csupán egy házunk Budapesten. Mindenki, aki alkalmas volt, misszióba került. Akik a budapesti házban voltak, óvodánkban, bölcsődénkben dolgoztak, ahol elsősorban szegény sorsú, árva gyermekekkel foglalkoztak. Szegények étkeztetésére létesített népkonyhát tartottak fenn. Ipariskolánkban, szabásvarrást és háztartási ismereteket tanítottak, ezt is főként szegény és árva gyermekeknek. Hímzőműhelyben fiatal lányokkal együtt dolgoztak, hímezni tanítottak, főként egyházi ruhákat. A Városnál és a Bosnyák téri plébánián szegények gondozását, elhagyott öregek, betegek ellátását vállalták és végezték.

1950-ben, a szétszórátás idején 157 magyar nővérünk volt, ebből 62 misszióban, az ország területén kívül. Ma 23 nővér él az országban szétszórta, ebből 10 Budapesten. A legfiatalabb 66 éves, a legidősebb 86. 23-ból 4 van szeretetotthonban, 2 súlyos beteg, mozgásképtelen, 1 háborús sérülés miatt teljesen vak, fokozatosan vakult meg, 1 pedig alig lát valamit. Így 15 nővér az, aki úgy-ahogy ellátja magát, és ebből kb. 10 olyan, hogy esetleg tud másokon is segíteni, képessége szerint.

A mi tevékenységi körünk nagyon széles, szinte minden belefér, csak legalább 10 évvel fiatalabbak lehetnének. Egyetlen problémánk a fiatalok hiánya. Ha lehetőség nyílna rá, kinti intézményeinkből kaphatnánk segítséget. Vannak országok, ahol hivatástülnetés van a FMM-nél.

Bízunk Istenben, Aki a kövekből is tud Ábrahámfiakat teremteni. Jelszavunk: „Ecce...” és „Fiat”. Hivatásunk: folytatni Mária misszióját. Mindenhová elvinni és elkísérni Jézust, de elsősorban a legszegényebbekhez, és imádni Őt az Oltáriszentségben. Állandó készenlét és elfogadás.

35.

Radocsi Jolán FMM beszámolója a Ferences Mária Misszionárius Nővérek
Társulatának állapotáról
Budapest, 1990. március 19.

MSzKL, I.3.a. 5.12. Ferences Mária Misszionárius Nővérek

Egy évvel ezelőtt, a női szerzetes-elöljárók első konferenciáján, 25-ös létszámmal jelentkeztünk. Az elmúlt ősszel, egymásután hárman haltak meg, így jelenleg 22-en vagyunk.

A II. Vatikáni Zsinat után tartott két káptalan, – most, szeptemberben lesz a harmadik – több változást hozott Szabványaink, közösségi életünk és ruhánkkal kapcsolatban. Ezek közül az egyik leglényegesebb, hogy világszerte megszüntették a nagy létszámú házakat, és helyettük, alkalmanként több ún. kisközösségeket hoztak létre (fraterniték). Ezeknél a legkisebb létszám 3 személy, 4-6 személyig. Csupán a tartományházakban vannak 10-20-an, amihez a noviciát is hozzátartozik.

Ezt azért tartottam fontosnak előrebocsátani, mert ennek megfelelően próbáltunk indulni, a készenlétnben lévő és használható nővérekkel. Ebben az értelemben 3 működő kis közösségünk van:

Budapesten 6 nővérrel, akik nem kezdtük, hanem folytatjuk azt a munkát, amit eddig is végeztünk, a Május 1. úti lelkészség és templom szolgálatában: a templom gondozása, takarítása, templomruhákat mosása, javítása, sekrestyés és kántori teendők ellátása. Szegények anyagi és lelki segítése, elhagyott betegek látogatása, étellel való ellátása. Naponta közös zsolozsma és szentségimádás, vasárnaponként a hívek bevonásával.

A második kis közösség Esztergomban van, 3 nővérrel, akik eddig külön lakásban, de ugyanabban a házban laknak, összejárnak közös imára. Tevékenységük is inkább az ima étellel kapcsolatos, mert kettő közülük beteges. Naponta közös szentségimádást végeznek a közeli kápolnában, a hívek bevonásával. Ezenkívül, beteg, idős személyek látogatásával igyekeznek testi-lelki vigaszt nyújtani. Esetenként betegekhez elviszik az Oltáriszentséget és egyikük kántorizálást is vállal.

A harmadik hely, Celldömölk, ahol pillanatnyilag, csak két nővér működik, de nagyon intenzíven. A kórházba elviszik az Oltáriszentséget, előkészítik a betegeket a szentgyónásra, az utolsó útra. Ezt a Főorvos kifejezett kérésére teszik.

Reményünk van arra, hogy egy nagyobb családi ház, vagy más nagyobb épület birtokába jutunk, ahová befogadhatjuk az újonnan jelentkezőket. Pillanatnyilag 3-4-en vannak, akik eddig jelentkeztek, és azokat a külföldi rendtársainkat, akikre ígéretet kaptunk: 2 lengyel, 1 olasz, 1 osztrák és 1 magyar nővérünket.

Ugyancsak reméljük, hogy még 2-3 eléggé munkaképes nővérünk, akik nagyon nehezen tudnak megbarátkozni az újrakezdés és a közösségi élet gondolatával, jobb belátásra térnek és hozzánk csatlakoznak. Leginkább azonban Istenben bízunk, Akinek az ereje és hatalma a gyengeségben és erőtlenségben nyilvánul meg.

36.

Ambrus Margit M. Konstancia SPS magyarországi megbízott Paskai László esztergomi érseknek

Budapest, 1989. január 31.

MSzKL, I.3.a. 5.13. Ferences Szegénygondozó Nővérek

A Szegénygondozó Nővérek Kongregációjának, mely Szentséges Atyánk, XI. Pius Pápa előírásának szemmel tartásával alakult, legfőbb célja a mindenható Isten nagyobb dicsőségének előmozdítása tagjai lelki üdvösségének és tökéletességének munkálásával, továbbá a szegények és szűkölködők buzgó ápolásával és gondozásával.

A Kongregáció különös célja: a szegények, főleg az elhagyott és magukkal tehetetlen öregek ápolása, gondozása, gyámolítása szeretetotthonokban, vagy saját otthonukban, továbbá mindennemű szociális szolgálat a társadalom és bajbajutott felebarát lelki-terti segítségével.

A Rend Egerben alakult, Dr. Szmrecsányi Lajos egri érsek úr főhatósága alatt. Majd 1931-ben Nógrád megyében, Ludány községben alakították ki az anyaházat az első 24 taggal. Itt élt 1950-ig az általános főnöknő. Itt volt a noviciátus is.

Budapesten is volt egy központi ház a XIV. ker. Ida utca 4. sz. alatt. Itt élt [Krómann] Mária Magdolna a társalapító, helyettes ált. főnöknő. Ludányból nővéreinket más rendbeli odahurcolt nővérekkel együtt, 1950-ben Zirc községbe deportálták. Az anyaházat el-

foglalták, elmebeteg szociális otthon rendeztek be benne. Jelenleg is az. [Páhók] Mária Franciska általános főnöknő meghalt, 1973-ban dec. 15-[én].

A budapesti házat 1945-ben az Államhatóság kisajátította, és a XII. ker. Zugligeti út 33 sz. alatti nyári lakba kényszerítette a nővéreket, ahol még 1950. jún. 15-ig működtek. A ház egyik részében 30 tag elhagyott szegény öreget ápoltak 1951-ig. Az ott maradt 4 nővér keresetéből voltak ellátva (mosni, súrolni jártak privát helyekre). Mária Magdolna helyettes ált. főnöknő 1970 augusztusban halt meg.

1972-ben Weiβes Kreuzban (Alsó-Ausztria) megalakult a második anyaházunk 15 magyar nővérrel, akik Bécsben már előbb működtek hivatásukban. Azért vállalták az idegenhont, hogy a Társulat tovább élhessen, és az eredeti ruhában folytathassák hivatásukat.

Jelenleg itthon 67 nővér él szétszórtan az egész ország területén. Tudunk egymásról, látogatjuk egymást. Nővéreink kivétel nélkül elhelyezkedtek állami és egyházi állásokban, ahonnan már nyugdíjat élveznek. (Kórházban, szociális otthonokban, plébániákon kántor, sekrestyés vagy házvezetési beosztásokban dolgoztak, vagy még most is dolgoznak.)

Az általános főnöknők halála után [Matuska] Mária Terézia vette át [a rend vezetését], akit már előbb felterjesztettek Rómába. Mária Terézia 1979. május 13-án halt meg, de még életében felterjesztette [Gavlasz] Mária Kallisztát, aki jelenleg Weiβes Kreuzban van, és Rómából megkapta a jóváhagyást az általános főnöknői tisztségre. Mária Kalliszta a Magyarországon élő szegénygondozó nővérek általános főnöknője is.

A Magyarországi megbízott (szóbeli) Mária Matild volt 1979–1988-ig. Előrehaladott kora és egészségi állapotának megromlása miatt 1988 február hóban Weiβes Kreuzban Mária Konstanciát bízták meg, az itthoni (magyarországi) nővérek gondviselőjének.

37.

Ambrus Margit M. Konstancia magyarországi megbízott a Szegénygondozó Nővérek (Egri Norma) helyzetéről
Budapest, 1990. március 20.

MSzKL, I.3.a. 5.13. Ferences Szegénygondozó Nővérek

A Kongregáció jelenlegi vezetősége 13 nővérrel Ausztriában van. Időközben a Magyarországon élő minden vezető főelőljáró meghalt. 1972-ben Bécsbe kapott meghívást a Kongregáció szegények gondozására, és az akkor még élő Mária Franciska alapító főelőljárónk engedélyével 17 nővér fokozatosan eltávozott azért, hogy a szerzetesi közösséget gyakorolhassák, szerzetesi ruhájukban a rend sajátos hivatását megőrizték. Mivel itthon a főelőljárók meghaltak, ezért Mária Kallisztát Bécsben, a Szent Kongregáció szabályai szerint római jóváhagyással általános főnöknőnek megválasztották. Így az ausztriai ház lett a rend anyaháza.

Beszámoló a Magyarországon lévő Szegénygondozó Nővérek életéről és a reorganizációs előhaladásáról. 1989. márciustól – 1990. márciusig.

1989. március óta a nővérek felkutatása és felmérése folyamatosan történt. Ennek eredményeként kiderült, hogy Magyarországon, 24 városban összesen 52 nővér él, [ezen felül pedig] Budapesten 18-an, 12 kerületben elszéledve laknak.

Tehát: 52 vidéken, 18 Budapesten, 13 Ausztriában, 1 Brüsszelben. Összesen 84 szegénygondozó nővér él jelenleg.

A nővérekkel állandó levelezésben vagyok, 5 nővér kivételével többszörösen is történt személyes látogatás.

A nővérek közül (Magyarország): 17 tehetetlen beteg, 5 családban él, 7 nővér-közösségben, 7 szociális otthonban van, 3 plébániai szolgálatban, 2 beteget ápol, 30 önállóan él saját lakásában.

1989. év elején ajándékba kaptunk a ferences atyáktól egy házrészt [Esztergomban], amit ők örökségből kaptak (2 szoba és 1 üzlethelyiségből áll), azzal az ígérettel, ha anyagiilag tehetjük, akkor át lehetne építeni kis kolostor részére. 1989 októberében kezdtek hozzá az átalakításhoz. Egy jólelkű mérnök ingyenesen elkészített tervei alapján. Részben a nővérek adományából, részben pedig az örökhagyó és más örökségből tevődött össze a költség.

1989. június 25-én volt az első nővér-összejövetel Budapest-Pasaréten, a ferences kolostor hittantermében. 24-en jelentek meg.

1989. aug. 20–26-ig Esztergomban lelkigyakorlatra gyűlt össze 24 nővér, az esztergomi ferences atyák kolostorában.

Közben többször volt megbeszélés az Ausztriában élő vezetőkkel, és itthon is többször tartottunk Tanácsulést.

1989. okt. 21-én megkaptuk Bíboros Érsek Atyánk nyilatkozatát, mely szerint a róm. kath. egyházi hatóság elismeri a Szegénygondozó Nővérek működését.

1989. december 4-én a Minisztérium okirata is megérkezett, mely szerint a Szegénygondozó Nővéreket „jogi személyekké” nyilvánította.

Budapesten a szerzetesi ruhát – plébánosa buzdítására – 1 nővér már 1989 hivatások vasárnapja¹⁷ óta rendszeresen viselte, amikor a templomban megjelent. 1989. szeptember 1. óta Pécsen is felvette és állandóan viselte a szerzetesi öltönyt 1 nővérünk, aki sekrestyési teendőket végzett a pécsi volt ferences templomban.

1990. év elején szerzetesi ruházathoz szövetet vásároltunk, szintén a nővérek összedobott pénzéből. A ruhaanyag elosztása folyamatosan megy, aki kér belőle. A szerzetesi ruhánkat a hagyományos fazonjában megtartottuk többrendbeli érv alapján (barna ferences öltözet 4 csomos korda, szerafikus rózsafűzér, skapuláré, kapucni, fátyol stb.). Jelenleg összesen 16 nővér viseli a szerzetesi ruháját.

1990. március elején beköltözhetővé lett az Esztergom, Kossuth u. 50. szám alatti fentebb említett kis kolostor, amely 4 kis szoba, konyha, ebédlő, egy kis kápolna helyiségeket foglal magába, 2 nővér és 4 jelölt számára.

Jelölt nővér jelenleg 2 van, 2 pedig készülődik.

Az összes nővér kb. 8 alkalommal kapott körlevelet, melyben tájékoztatást és főleg buzdítást kaptak a jelenlegi és az elkövetkezendő szerzetesi életre.

Különböző ismerős plébánosok, vagy ifjúsági vezető káplánok meghívására ismeretterjesztő, ill. hivatásbresztő megbeszéléseken is megjelentünk.

Tekintettel arra, hogy jelenleg még az állami hatóságok semmilyen házat nem adtak vissza, így az esztergomi kis zárdánkon kívül, csak Ausztriában élnek közösségben a nővérek. Ott azonban igen szigorú ima és napirend tartásával törekszenek arra, hogy a további reorganizációs folyamat sikeres legyen.

A nővérek számára rendezett rekollekciókon az Egyetemi-templomban mindig megjelentünk, valamint az előljárók részére rendezett konferenciákon is.

¹⁷ 1989. április 16. (húsvét 3. vasárnapja)

1990. március 26-án 10 h.ra [10 órára] meghívást kaptunk a Primás Érsek Úrral való találkozásra az ausztriai és a magyarországi vezetőség részére.

38.

Ráth Magdolna Mária FC tartományfőnöknő Paskai László esztergomi érseknek
Budapest (V., Alpári Gyula u, 2.), 1989. október 3.
MSzKL, I.3.a. 5.14. Irgalmas nővérek (Szeretet Leányai)

Tisztelettel jelentem, hogy a Szeretet Leányai (Páli Szent Vincéről nevezett Irgalmas Nővérek) Magyar Tartománya elkezdte működését. Mivel a volt központi házunkat (Budapest, XI., Ménesi u. 27., ir. sz. 1118) még nem kaptuk vissza, a közös életet ideiglenes székhellyel (Budapest, II., Álmos vezér u. 22. ir. sz.: 1029), épületben kezdtük el abban a reményben, hogy központi házunkat rövidesen visszakapjuk. Munkaterületünk a Lékai Otthon,¹⁸ ahol betegápolást vállaltunk. [...] A ház főnöknője: Elek Zenóbia, Paula nővér.

39.

Ráth Magdolna Mária FC tartományfőnöknő Paskai László esztergomi érseknek a
Szeretet Leányai Társulatának ingatlanairól
Budapest (V., Alpári Gyula u, 2.), 1989. október 3.
MSzKL, I.3.a. 5.14. Irgalmas nővérek (Szeretet Leányai)

Központi házunk Budapest, XI., Ménesi út 27. sz. alatt volt. Ehhez a házhoz tartozott a hegyen, a Somlói útra néző Mária ház is. (Helyrajzi szám: 5080). Mi a Ménesi úti házban, mely Medics Nándor CM tartományigazgató idejében épült a század elején, s kinek boldoggá avatása folyamatban van, szeretnénk a közös életet újratekdeni az alázatosság, a szent egyszerűség és szeretet szellemében.

A hegyen levő Mária házban képeztük jelöltjeinket. Innét jártak iskolába a Margit intézetbe a gimnazisták, és a Klinikára tanfolyamra ápolónővéreink. Itt saját nyomdánk is működött.

Tulajdonunk volt: Budaörsön egy gazdaság-ház, Recskén idős betegek otthona a Szent István úton, Piliscsabán–Klotildligeten idős betegek otthona, Erzsébet királyné u. 6 sz. alatt.

Iskoláink:

- Budapest IX, Ranolder Intézet, Thaly Kálmán u. 23.
- III., Szent Lujza Intézet, Szentlélek tér 10.
- VI., Szent Teréz Intézet, Próféta u. 1.
- VIII., Simor Intézet, Nap u. 23.
- Keszthelyen Ranolder Intézet, Kossuth u. 75.
- Pápán Ranolder Intézet, Korona u.
- Tapolcán Ranolder Intézet, Szent Imre tér
- Veszprémben Ranolder Intézet
- Vácott Karolina, Gasparik u. 2.

18 XXIII. János Szeretetotthon Lékai László Betegotthon részlege (Budapest, Máriaremete, Szent József utca 5.)

Sajátunk volt az egri kórház, ahol az orvosokat és technikai személyzetet is a Rend fizette. A kápolna most is működik, a mellette levő 2 termet a város rendelkezésünkre bocsátotta, a nővérlakást szeretnők ott visszaszerezni. Ott tudnánk Isten és az Emberiség szolgálatára lenni.

40.

Mészáros Margit szerzetesnő a Jó Pásztor nővérek helyzetéről
Budapest (Keleti Károly u. 9.), 1989. március 21.
MSzKL, I.3.a. 5.20. Jó Pásztor nővérek

1. Jó Pásztor Nővérek Magyarországon. Jelenleg: 50 nővér él.
2. Alapításunkra és hivatásunkra vonatkozólag mindaz megtalálható a melléklet nyomtatványokon, és a jövőben is ez a hivatásunk és célunk.
3. Kilencszázötven után nem öltözött be nálunk senki.
4. Kívánságunk és egyben kérésünk: volt rendházunkban [Budapest,] (Szőlő u. 56) ahol jelenleg is hasonló nevelésre szoruló fiúkat nevelnek (tehát csak cserére lenne szükség). Ugyancsak megfelelne hivatásunk betöltésére a San Marco utcai kollégium, ami régebben is hozzánk tartozott.

Imaéletünk a rendi templomunkban Ft. Bakonyi atya irányításával és összefogásával történik. Bővebbet minden kérdésre vonatkozólag, így az imaéletről is, tőle kapható.

Munkaképes nővérünk: kb. 6–7, de a negyvenből még 20 nővérünk nagyot jól, sőt mindenben be tud és be is fog segíteni.

41.

Schütz Klára M. Györgyi CSSK tartományfőnöknő felmérése a
Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek helyzetéről
Balatonakarattya (Szent István utca 20.), 1989. március
(felmérés ideje 1988. november)
MSZKL I.3.a. 5.15. Kalocsai iskolanővérek

A szerzetesrendek alapfeladatainak teljesítése, intézményeik újrászervezésére felvilágosító első reménysugártól indítva került sor a Társulat helyzetének felmérésére, 1988 novemberében. Felmérő lapot 158 nővér kapott, mindazok, akik nem szociális otthon gondozottjai. A felmérés időszakában 48 nővér volt szociális otthonban. A 158 felmérő lapból kitöltve, értékelhető válasszal 153 érkezett vissza.

A jövőben elvárható tevékenységüket illetően elsődlegesen meghatározó jellemző a *nővérek kormegoszlása*. Az átlagos életkoruk 72 év, a legidősebb 94 éves, míg a legfiatalabb 51 éves volt a felmérés idején. Az életkor szerinti megoszlásban az idősebb korcsoportba tartoznak többen, ugyanis 80 nővér 72 évesnél öregebb, a 72 évesek és az annál fiatalabbak száma 73 nővér. Az egykorúak közül legtöbben, 12 nővér, éppen az átlaghoz, a 72 évesekhez tartoznak, s ők 7,8 %-os arányt képviselnek. Részletesebben: 80 éves és annál idősebb 27 nővér, 70–79 éves 75 nővér, 60–69 éves 48 nővér, 60 évesnél fiatalabb mindössze 3 nővér.

A jövőt tekintve szintén meghatározó a nővérek *egészségi állapota*, már magas életkoruk miatt is gyengülő, megtört, mégis 56 nővér (16,6 %) egészségi állapotát kielégítő-

nek tartotta. Rendszeres orvosi kezelésre szorul a legtöbbször, 75 nővér (49,0 %). Rossz az egészségi állapota, vagyis gondozásra, ápolásra szorul 22 nővér (14,4 %).

A felmérést kitöltők 23,5 %-a, 6 nővér *munkaviszonyban* álló, közülük 34 nővér nyugdíjasként. A 36 munkaviszonyban álló nővér 75 %-ának, 27 nővérnek a *munkáltatója* egyházi intézmény, egyházközség, plébánia. Ilyen jellegű intézménynél – munkaviszonyon kívül – még 28 nővér tevékenykedik, összesen tehát 64 társulati tag, a nővérek mintegy 40 %-a. A főbb munkakörökről a következő táblázat ad tájékoztatást.

A munkakör	A nővérek száma	aránya, %
Lelkipásztori kisegítő	3	4,7
Hitoktató	3	4,7
Kántor	11	17,2
Sekretyés	14	21,9
Gondozó	6	9,4
Házvezető	9	14,0
Egyéb	18	28,1
összesen:	64	100,0

Sokan több munkakört is megjelöltek, a táblázat adatai csak az elsőként bejegyzett tevékenység szerinti megoszlást jelzik.

A 9 nem egyházi jellegű munkáltatónál munkaviszonyban álló nővér munkaköre nagyon eltérő, nevezetesen: gyártási előkészítő, utókalkulátor, pálmaházi ór, háztartási alkalmazott, óraadó tanár, óvónő, idegenvetető, kézilány, betanított munkásként varrónő.

A hűség a szerzetesi fogadalomhoz, az áldozatvállalás, a hivatás gyakorlását befolyásoló korlátozás közepette az utóbbi évtizedek alatt a nővérek 26,1 %-a, 40 nővér vállalt *egyéb kötelezettséget* is, közülük 8 nővér munkaviszonyból származó elfoglaltsága mellett. Ezek tevékenység szerinti megoszlása a következő:

A tevékenység	A nővérek száma	aránya, %
Családtag gondozása	16	40
Gyermeknevelés	5	13
Pap gondozása	4	10
Idősek gondozása	2	5
Magánórák adása	2	5
Egyéb	11	27
Összesen:	40	100

A 153 nővér közül 151 részesül *nyugellátásban*, a nyugdíjasok részaránya 98,7 %. A két nem nyugdíjas nővér egyike még nem érte el a jogosultsági korhatárt, a másik nővér korhatáron túl még munkaviszonyban álló. A nyugdíjasok közül 1 nővérnek tanítási idejét nem ismerték el.

A nyugellátás mértékére a felmérés nem terjedt ki, hanem csak közvetett módon a *létfenntartás körülményeit* tudakolta. A létfenntartását biztosítottnak tekintette 150 nővér, (98 %), nem tartotta kielégítőnek 3 nővér. A nyugdíjon kívül támogatásban részesül 20 nővér, részarányuk 13 %; 31 nővér mást támogat, eltart, s ez utóbbiak aránya a nagyobb, 22 %.

A létfenntartás mellett a szociális körülmények jelentős meghatározója a *lakás*. A nővérek nagy hányada, 30,8 %-a, 47 nővér lakástulajdonos, 24,8 %-os részarányal 31 nővér bérlakásban lakik, 17 nővér (11,1 %) szolgálati lakásban lakik, 50 nővér (32,6 %) pedig egyéb (szívesség, rokonság) jogcímén jut hajlékhoz, albérlésben csak 1 nővér lakik. Másod, harmad magával lakik 87 nővér, a nővérek 56,9 %-a. Ezek közül szerzetestársával lakik együtt 29 nővér, 14 városban, községben 2–2 nővér, 1 községben 3 nővér. Testvérével, rokonával, eltartottjával lakik 58 nővér. Egyedül 66 nővér lakik, akiknek részaránya 43,1 %.

A Társulat intézményeinek megszüntetése, épületeinek elvétele után a szerzetestársak szinte az ország egész területére *szétszóródtak*. A felméréskor Budapest 14 kerületében, és 16 megye 66 helységében (város, község stb.) lakott kalocsai iskolanővér. Említést érdemel, hogy 8 olyan helységben lakik 62 nővér, ahol a működési engedély megvonása előtt intézményt tartott fenn a Társulat. Ezek a következők:

Helységnev	A nővérek száma
Budapest	36
Baja	7
Bácsalmás	2
Csillaghegy (Bp. III.)	2
Hercegszántó	1
Jánoshalma	1
Kalocsa	11
Vecsés	2
Összesen	62

Figyelemre méltó különösen a megkérdezettek állásfoglalása, véleménye a *közöségbe való esetleges visszatérésükkel* kapcsolatosan. E kérdésre IGEN-nel válaszolt 112 nővér (73,2 %). A NEM-et húzta alá 28 nővér (18,3 %). A végleges válaszadástól elzárkózott 13 nővér (8,5 %).

Az utóbbi évtizedek minden sérelme, az életútjukról kitaszítottak, az egzisztenciájuktól megfosztottak felhalmozódott kételkedése, bizonytalansága súlyos nyomokat hagyott a nővérekben. Így érthető, hogy e kérdésre adott válaszukhoz feltételeket, magyarázatot, indokolást fűztek. A 112 IGEN-nel válaszolóból 50 nővér, a 28 NEM-et aláhúzóak közül pedig 9 nővér élt az egyéb közlés, írásbeli kiegészítés lehetőségével. Ezekből az őszinte megnyilatkozásokból arra lehet következtetni, hogy valójában – a munkaviszony, az egyéb kötelezettségvállalás, az egyházi, egyházközségi, plébániai tevékenység, a rossz egészségi állapot, az öregedés és más – korlátozó, visszatartó körülmény említése nélkül IGEN-nel válaszolók száma csak 30 körülire, 20 %-ra becsülhető. A felmérés adatainak részletes összefüggéseit elemezve 34 nővér sorolható a feltétel nélkül visszatérők kisebb csoportjába. Ezek kormegoszlása sem adhat a jövő esetlegesen tényleges közösségi tevékenységre kellő reményt. Közülük is 7 nővér 80–85 éves, 18 nővér 70–79 éves és 9 nővér 60–69 éves. Nyilatkozata szerint kielégítő 11 nővér, kezelésre szoruló 20 nővér, kezelés alatt álló és időszakosan rosszabbodó 3 nővér egészségi állapota. Szakmai képzés szerinti megoszlásuk: tanár 8, egyetemet végzett 2, tanító 9, szakács 2, női szabó 1, betegápoló 1, szakképzés nélküli 11 nővér. Kizárólagos tulajdonát képező lakásban lakik 8, társtulajdonos 8, lakást bérel 12, egyéb jogcímen lakik 6 nővér. A visszatérés

esetére megjelölt tevékenység szerint: oktatást vállalna 4 nővér, irodai munkát 2 nővér, főzést, konyhai munkát 3, házkörűli tevékenységet 6 nővér, varrást 1 nővér, bármilyen besegítést 18 nővér.

A felmérés közvetve arra is választ adott, hogy mit, milyen szellemi erőforrást mellőztek, nyomtak el a méltatlan intézkedésekkel. (A szétszóratáskor 25 intézményben 943 társulati tag volt az országunkban.) A korábban szerzett szakmai képesítéssel (képesítésekkel) 91 nővér rendelkezik, ezek megoszlása a következő:

A szakképesítés	A visszatérés kérdésére adott válasz			
	Igen	Nem	nincs	összesen
Tanár	20	3	2	25
Egyéb főiskola	2	–	1	3
Tanító	21	6	2	29
Óvónő	5	3	1	9
Kántor	3	1	–	4
Egészségügyi	2	2	–	4
Ipari, mezőgazdasági	13	4	–	17
Összesen	66	19	6	91
A fentiek közül több képesítéssel rendelkezik	10	3	1	14

A szakképesítéssel rendelkezők közül azok, akik – a feltételeiktől, körülményeiktől eltekintve – a visszatérés megnyíló lehetősége esetére IGEN-nel feleltek, a következő tevékenységeket jelölték meg, mint amelyeket el tudnának látni:

A tevékenység képzettség szerinti	A nővérek száma	aránya, %
Szellemi	18	27,3
Fizikai	8	12,1
Hitoktatás	3	4,5
Egyházközségi	1	1,5
Irodai	8	12,1
Könnyű házi munka	11	16,7
Takarítás	1	1,5
Bármilyen besegítés	6	9,1
Semmit sem tud vállalni	10	15,2
összesen:	66	100,0

Megjegyzés: a táblázatok és a szöveges elemzés adataiból a felmérés óta az Örökkévalóságba lépett szerzetestársak adatai nincsenek levonva.

Szolgálják e felmérés adatai is a Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek Szerzetes Társulata újraszervezését segítő, a Szentlélek által sugallt döntések, intézkedések meghozatalát!

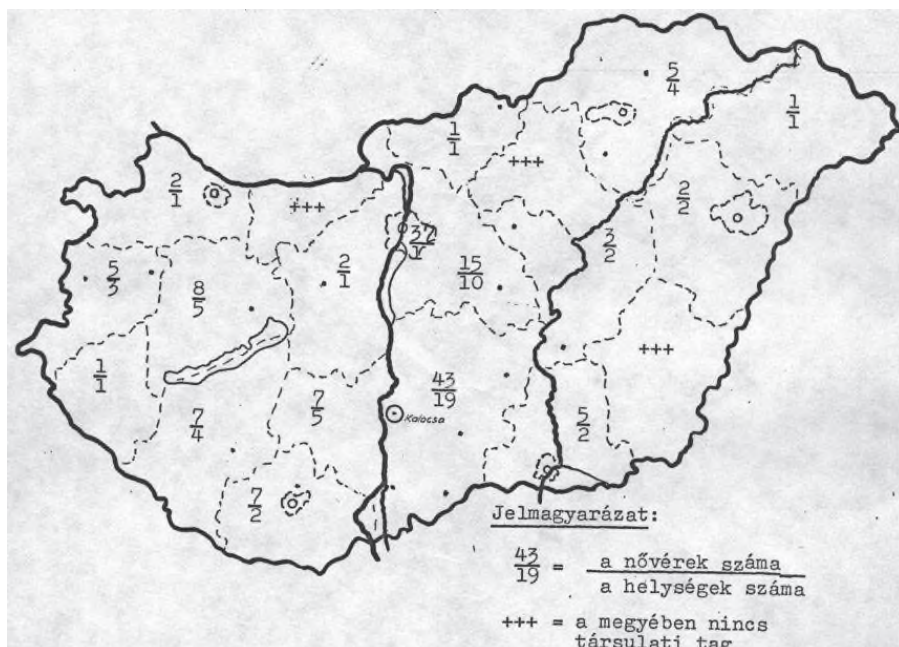
A Társulat szétszóratottsága, 1988. november

Helységnev	A nővérek száma	Helységnev	A nővérek száma
Budapest I.	1	Kelebia	1
II.	2	Kiskunfélegyháza	6
III.	3	Kiskunhalas	2
VII.	1	Komló	1
VIII.	7	Kunszentmárton	1
IX.	5	Mátételke	1
XI.	1	Mezőkövesd	2
XIII.	4	Miskolc	1
XIV.	2	Nemesnádudvar	2
XV.	4	Oszkó	1
XVII.	2	Paks	1
XVIII.	1	Pápakovácsi	1
XIX.	1	Pécs	6
XXII.	3	Polgár	1
Ágasegyháza	1	Pomáz	2
Bácsalmás	2	Pölöskefő	1
Baja	7	Rakaca	1
Balatonakarattya	3	Rém	1
Balatonalmádi	1	Salgótarján	1
Balatonendréd	1	Sármellék	1
Balatonkenese	1	Szántód	1
Báta	1	Szeged	4
Bátya	1	Székesfehérvár	2
Boglárlelle	1	Szentmártonkáta	1
Cegléd	2	Szikszó	1
Celldömök	3	Szombathely	1
Császártöltés	1	Szödliget	2
Csengőd	1	Tabdi	1
Domaszék	1	Tápiószentmárton	1
Dunakeszi	1	Tevel	2
Érsekcsanád	1	Tiszagyulaháza	1
Fadd	1	Tolna	2
Farmos	1	Vácrátót	2
Foktő	1	Vecsés	2
Győr	2	Verőcemaros	1
Hercegszántó	1	Veszprém	1
Izsák	1	Altöttingen	1*
Jánoshalma	1	Temerin	1*
Jászberény	2		
Jéke	1		
Kalocsa	11		
Kaposvár	4		

* a magyarországi rendtartomány tagjai

A Társulat szétszórátottsága, 1988. november – megyék szerint

42.

Nagy-Pál M. Consummata általános főnöknő a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulatának helyzetéről
Budapest (VIII., Krúdy u. 15), 1990. március 18.
MSzKL I.3.a. 5.15. Kalocsai iskolanővérek

1. A többszörösen igényelt négy házból – az elveszített kb. 50 helyett – a mai napig még semmit sem kaptunk, csak az ígéreteknel tartunk.

2. Egy kis közösségünk van Kalocsán: 7 nővér ideiglenes elhelyezéssel a Papi Otthonban, szerzetesi ruhában. Felújított zárdatemplomunkban közösen zsolozsmáznak reggel, és részt vesznek a szentmisén. Közülük 2 nővér németet tanít – heti néhány órában iskolában és néhány magántanulónak, egy nővér hittant tanít. A többiek az Érseki Kastély és a Papi Otthon szolgálatában állnak.

3. Hittant tanítanak még iskolákban: 2 nővér Baján, 2 Cegléden, 2 Bp. XVII. kerületben. Tovább folytatják korábbi egyházközségi munkájukat: hitoktatás, kántorság, templomgondozás, plébánia-vezetés stb. 30 nővér. Egy nővér KALÁSZ vezető Nagykátán.

4. Felújítottuk régi Mária Kongregációnkat december 8-án. Két csoport rendszeresen találkozik havonta Kalocsán és Budapesten.

5. Elindítottuk a Miasszonyunk Világi Rendjét, hozzánk csatlakozó kültagokkal, havonkénti lelki nappal és egyéb programokkal.

6. Kalocsán a helybéli és környékbeli nővéreknek havonként rekollekciós napot tartunk, SJ atyák vezetésével. 30–40 nővér vesz részt. Megpróbáljuk más körzetekben is elindítani.

43.

Szemere Ilona M. Edina FDC az Isteni Szeretet Leányai Kongregációjának helyzetéről
Budapest, 1990. március 18.

MSzKL I.3.a. 5.17. Isteni Szeretet Leányai

1989. november 21-én ünnepélyes keretek között szentelte meg Dr. Paskai László érsek Úr Öminenciája azt a három szobából álló lakrészt, melyet a Róm. Kat. Szeretetszolgálat vezetősége biztosított Ipolytölgyesen a Szt. Erzsébet Gyermekotthonban 5 nővérünk részére.

A Szeretetszolgálat és az Isteni Szeretet Leányai tartományi vezetősége között létrejött megállapodás biztosítja mind két fél jogait és kötelességeit.

Négy örökfogadalmas nővér 4–5 órás kiegészítő munkát vállalt az Intézet meghatározott munkakörében, Kovács Piroska Mária nővér, az Intézet vez. főnövére pedig – mint II. éves novícia tovább maradt beosztásában. Novicmesternője és a négy nővér közössége – úgy reméljük – biztosítja számára azt a légkört, amely lelki fejlődéséhez és az igazi szerzetesi szellem átéléséhez szükséges.

Azért fogadtuk el az ipolytölgyesi lehetőséget, mert egyrészt nem rendelkezünk házzal, ahol közösséget alakíthattunk volna, másrészt közösséget akartunk biztosítani noviciánk részére. Úgy látjuk, hogy a jó Isten megáldotta vállalkozásunkat és naponta kérjük további segítségét. Eddig három jelentkező volt, sajnos abból kettő családi nehézségek miatt még nem tud belépni, a harmadik jelentkező szíves örömmel vállalkozik a szerzetesi életre, március végén belép.

A többi nővér, aki bár nyugdíjas, 60 éven felül van, de azért tudna még dolgozni, ill. dolgozik még a következő helyeken: plébánián, mint háztartásvezetőnő 9 fő, irodai- nem egyházi hivatalban van 3 nővér, családban gondozó 8 nővér, 1 óvónő dolgozik még a régi helyén, van egy sekrestyésünk és 1 nővér, aki Caritasban dolgozik. Ezek mind ott akarnak tovább dolgozni, ahol jelenleg vannak.

Bízom benne, hogy ha megfelelő házat kapunk, ők is a közösséget vállalják.

44.

Steklovits Sarolta SJC a Jézus Szíve Társaság (Népleányok) működéséről
Budapest, 1990. március 19.

MSzKL I.3.a. 5.19. Jézus Szíve Népleányok

Társaságunk nagy lelkesedéssel állt be az Egyház újjáéledésének munkálásába. 1989. május 9-én 90 tagunk közül 45-en vettünk részt első megbeszélésünkön Budapesten. Augusztus második felében pedig a Mátrában tartottunk 10 napos megújulási lelki-gyakorlatos megbeszélést, amelyen Magyarországról 20, külföldről pedig 4 testvér vett részt a kanadai általános előjáró vezetésével. A 10 nap egyik gyakorlati feladata volt, hogy végig vettük közel 70 éves történetünk fény- és árnypontjait azért, hogy felismerjük abban Isten fenntartó kegyelmét, megvizsgáljuk adottságainkat és hibáinkat azzal a céllal, hogy tanuljunk azokból, valamint felismerjük Isten ránk vonatkozó akaratát és terveit. – Második feladat pedig az volt, hogy erősítsük a közösségi szellemet, hogy ezáltal hatékonyabbá tegyük apostoli életünket.

1950-ben a Társaságnak 257 tagja volt, akik munkájukat a lehetőséghez képest a szétszóratásban is folytatták. Egyházközségi munkát végeztünk (kántor, sekrestyés, adó-

szedő), könyveket, kegytárgyakat árusítottunk főleg templomoknál; többen világi állásuk mellett hitoktattak és lelkigyakorlatokat is adtak.

Társaságunknak jelenleg Magyarországon 89 tagja él. Kb. 40–50 fő tud az aktív munkába[n] részt venni, a többiek pedig erejükhez mérten háttértevékenységet folytatnak. 7 vannak szociális otthonokban. Egyházközségekben 16–20-an dolgoznak, hitoktatással 9-en foglalkoznak, 1 testvér a lelkigyakorlatos házban segít, 14-en a sajtóapostolság területén dolgoznak.

Testvéreink az ország 16 településén élnek egyenként, vagy kisebb csoportokban: Dunántúlon, az Alföldön, Észak-Magyarországon. A legtöbben Budapesten és környékén élnek. Minden testvér a saját keresetéből vagy nyugdíjából élt, vagy él, takarékos életet folytattak és folytatnak, ennek következtében mindenkinek megvolt a biztos létalapja, sőt megtakarított összeggel is rendelkeznek, illetve a központi vezetés rendelkezésére áll ez az összeg. Az összejöveteleinken közös megegyezésre jutottunk abban, hogy

- csak olyan munkához kezdünk, aminek előreláthatóan biztosítani tudjuk a folytatását,
- olyan módon fogjunk munkához, hogy jelenlétünk megtapasztalható és lelki életet formáló legyen,
- harmadszor pedig az Egyház igényei szerint kezdjünk dolgozni.

Így az újrakezdekör kevés helyen tudtunk munkába állni, mert a meglévő helyeket kellett volna feladni. Néhány helyre sikerült mégis átcsoportosítással új munkakört kialakítani, elkezdeni.

Ilyenek:

Budapest	Jézus Szíve templom	4 fő	sekrestyés (régóta), hitoktató, cserkészet, irodai kisegítés, kegytárgy-, sajtóapostolkodás
		1	A Szív kiadó vezetése
Leányfalu	Lelkigyak. ház	1	Lelkigyakorlatok adása, foglalkozás a lelkigyakorlatozókkal, irodai kisegítés
	Plébánia	1	kántor, hitoktató
Dunakeszi		1	hitoktató (iskolában is) ministránsokkal foglalkozás
Ágasegyháza		1	egyházközség vezetése, hitoktatás iskolában, plébánián (pap nélküli hely)

Jelenleg 4 jelöltünk van. Kettőn Budapesten, kettőn Szegeden készülnek hivatásunk megismerésére. Újoncházunk még nincsen, de egy lakáscserével nagyobb lakást sikerült megszerezni megbízott jelölmesternőnknek, Sólyomváry Jolánnak a József utcában. A Horánszky utcai központi házunkról tárgyalás folyt már a Fővárosi Tanáccsal és a Művelődésügyi Minisztérium illetéseivel is. Ígéret van, de eddig még semmi. A péceli lelkigyakorlatos ház igényét is bejelentettük Pécelen, visszajelzést kaptunk, hogy a gödöllői Tanács Egészségügyi Osztályának átadták az ügyet, igényünket, mert oda tartozik. Néhány vidéki helyen is elkezdtek a visszaigénylést. Kecskeméten üzlethelységet vásároltunk, ahol a nyáron szeretnénk megnyitni a kegytárgy és papírüzletet. Megbeszéléseink értelmében folytatjuk a sajtóapostolkodást, ezért a többi meglévő kegytárgyárusító helyeket is szeretnénk üzletekké fejleszteni. Meglátjuk, hogy az adóhivatal majd mit mond

ez ügyben! Tervezzük az egyéni és kisebb csoportok részére lelkigyakorlatok adását. Ez évben két időpontot foglaltunk le a lelkigyakorlatos házban.

Társaságunk az apostoli élet társaságai közé tartozik. Tagjai hűségesen őrzik hivatásuk és küldetésük karizmáját. Készséggel állnak Isten népének szolgálatára.

45.

Predl Katalin nővér a Jézus Isteni Szívéről nevezett Kármelita Nővérek helyzetéről Gyenesdiás (Darnai u. 4.), 1989. november 19.
MSzKL, I.3.a. 5.21. Jézus Szíve kármelita nővérek

Október 12-i megbeszélésünk után, mely alkalommal a szerzetesi ruha viselése és esetleges kápolna berendezéséről igen hasznos tanácsokat, megerősítést kaptunk, ismételtelen nagy hálával mondok köszönetét. Október 13-án fogadott bennünket Szendi József veszprémi püspök úr. Engedélyezte a kápolnát Oltáriszentséggel. Közös megbeszélés alapján a szentelés idejét november 14-re tűztük ki.

Október 15-én, Ávilai Nagy Szent Terézia ünnepén szerzetesi ruhában vettünk részt szentmisén a berhidai plébánia templomban. A hívek nagy örömmel, meghatóttan köszöntöttek bennünket. Így most a kis közösségben élő 5 nővér szerzetesi ruháját viseli.

Kármel Mindenszentek ünnepén, november 14-én felszentelte a szobában berendezett kis kápolnát Szendi József megyéspüspök úr. Előtte háromnapos előkészületet végeztünk, Nagy Károly nemesgulácsi plébános úr vezette, ő kölcsönözte az oltárt, személyesen hozta, [a] székeket is, majd a tabernákulumot szerelte fel, [mert] a megrendelt oltár nem készült el adott időre. Igen ünnepélyes volt az Úr megjelenése szerény hajlékunkban, békéjét mindannyian éreztük, a velünk örvendező négy főtisztelendő úr és a Zágrárból érkezett kilenc nővértársunk.

A berhidai zárda eddig kihasználatlanul áll, többen segíteni szeretnének, hogy – mint Kármelita Nővéreknek tett alapítványt – adják vissza jogos tulajdonosának. Ha a jó Isten is úgy akarja, talán megérkezik a Minisztériumból bejelentkezésünk elismerése. Bízunk abban is, hogy majd küld az Úr fiatal, jóakarátú, derék leányokat, akik életüket ezen az úton akarják Istennek ajánlani az Egyház szolgálatára, a lelkek megmentésére.

46.

Vág Mária M. Teresita Gemma (a Puero Jesu) OCD ügyvivő helyzetjelentése Pécs (Tettye u. 14.), 1990. március 18.
MSzKL I.3.a. 5.22. Kármelita nővérek (Pécs)

A pécsi Kármelből még 17 személy él. Ebből hatan a zárdaépületben lakunk, még öten szintén Pécsen, a többiek vidéken.

A 17 személyből 4 él Egyházi Szociális Otthonban.
60 év alatti életkorú 1
60–70 közötti életkorú 7
70–80 közötti életkorú 4
80–90 közötti életkorú 4
90 feletti életkorú 1
összesen 17 fő

A zárdának egy épületszárnya van egyházi kezelésben, 6 lakócella, közös helyiségek, munkatermek.

A zárdáépületben lévő, lakók által lakott tanácsi lakásokból egyet ürített ki a Tanács (2 szobás) és azt átadta a használatunkba, 1989-ben.

A zárdá egykori külső és belső beszélő szobájából kialakított tanácsi szükséglakás kiürítése folyamatban van. A lakó most van kiértesítve és remélhető, hogy visszkapjuk ezt a két helyiséget is.

Ezen kívül 16 lakás foglalt, jobbára félkomfortos vagy komfort nélküli lakások. Egy lakást kb. 12 éve nem lakja a lakója, csak fenntartja. Ennek tisztázására a pécsi püspök úr felkérte a tanácsot. A kivizsgálás folyamatban.

A nagy kert nagy részét már mi kezeljük. Nagy munka a rendbe hozása, a lomtalánítása és a bozót kiirtása. Ezen túl vagyunk, egy részén veteményeztünk.

A lehetőségek szerint próbáljuk élni a szerzetesi életet. Napirend szerint élünk. A teljes zsolozsmát együtt végezzük, néhányan már évek óta, jelenleg 9–12 fő.

1990 elején két jelentkező jött, akik már együtt élnek velünk, a nyáron még kettő szándékozik csatlakozni, másik 4 komolyan készül, hosszabb-rövidebb időre lejönnek és velünk élnek.

Munkaterületünk: az ostyasütés és az egyházi ruhák készítése. Felettes szerv a Pécs Egyházmegyei Hivatal, ahol a pénzkezelés folyik. Amint az új belépők megtanulják az ostyamunkát, a 3 civil dolgozót elengedjük, akik rajtunk kívül itt dolgoznak. Munkaterület a nagy kert is számunkra, és a háztartás vezetése. Otthon főzünk, már hústalan kosztot. A kert ehhez ad segítséget.

A jövő távlata

A Tanács több ízben komolyan ígérte az épület kiürítését, fokozatosan. Ezt nem igyekeztek komolyan megvalósítani. A közelmúltban egy 25 emeletes ház meghibásodása miatt több mint 250 lakót kellett elhelyeznie, ezzel a város lakáshelyzete rosszabbodott, bár tudomásunk szerint nagy összeget kaptak fentről a lakáshelyzet megoldására.

A Szentatya 1991. évi magyarországi látogatása során egy pécsi látogatás is tervbe van véve. Ő, aki annyira szereti a Kármelt, biztosan örülne, ha itt már működő Kármelt látna.

A már velünk élő és készülő jelentkezők várják, hogy ittlétük hivatalos jelöltidő legyen.

Sok az érdeklődő a Kármel iránt. Nagyon szükséges lenne további lakások kiürítése. Jelenleg kisegít a jelentkezők elhelyezésében a Pécs Tettye utca 7. számú családi ház, mely néhány év előtt vétel címén került a tulajdonunkba.

Jelenleg tisztázandó probléma még

A zárdá kertjének több mint 1/3 részét leválasztották s egy óvodát építettek, állami támogatással, a szerzetesrendek feloszlata utáni időben. Ennek a kezelője a pécsi Kesztyűgyár. Az idei tanév végén megszüntetik az óvodát. Az objektumot a Kesztyűgyár árulja. Az egykor a zárdá tulajdonát képező nagy telek komoly érték nemcsak forintban, hanem a kertünk legművelhetőbb része volt az. Lényeges lenne a nem beépített rész visszaszerzése, kártalanítás.

A városi tanácsnál a régi tanácselnököt már leváltották. A mostani átmeneti vezető után, reméljük, az új nagyobb segítséget nyújt az újjáéledéshez.

47.

Huszár Ilona Lujza SDR tartományfőnöknő
 az Isteni Megváltóról nevezett Nővérek Kongregációjának helyzetéről
 Budapest (XI. Késmárki utca 10.), 1990. március 20.
 MSzKL I.3.a. 5.28. Isteni Megváltó Nővérek

Jelen helyzetünk számbavétele
 (hol – mikor – hányan – milyen munkakörben indultak?)

1. Ercsi

Dr. Lendvay Zoltán apát, adonyi plébános, az Ercsi kerület esperese, 1989. júl. 7-én azzal a kéréssel fordult Rendünkhöz, hogy Ercsiben vállaljuk el az egyházközségi munka mellett a hittantanítást is.

1989. szept. 10-én kezdte meg működését két nővér, név szerint: Németh M. Szerénke n. és Nyikes M. Genesis n. Egyelőre albérletben laktak, 1990. márciusáig, amíg a székesfehérvári Püspök Úr, a plébánia területén lévő régi káplán-lakást fel nem újította. Ez a rendbe hozott lakás: 2 szoba, konyha, fürdőszoba, (hideg, meleg víz, gázfűtés).

Az előző év 5 hittanosával szemben, 1989 szeptemberében 130 gyermeket írtak be hittanra. A plébánián, ahol 5 tágas szoba van, egyet berendeztek hittan-oktatásra. Ezenkívül egyházközségi munkát is végeznek: elhagyott betegek lelki gondozása, az oltár rendben tartása, a templom takarításának megszervezése, áldoztatás, amikor nincs szentmise, imaóra tartása, rózsafüzér ájtatosság. Tervük: megalakítani a régi tagokból, akik még annak idején a nővérekhez jártak iskolába, a Mária Kongregációt, majd a fiatal leányokét és a Szívgárdát.

A 70 éven felüli 2 nővér korukat meghazudtoló, fiatalos lelkesedéssel végzik munkájukat, missziós és apostoli tevékenységüket. Reméljük, hogy jó példájuk nyomán új, fiatal leányok is kedvet kapnak követni Jézus hívó szavát és folytatják az itt elkezdődött szép munkát.

2. Budakeszi

1988. ápr. 24-én, Dr. Németh László plébános, a volt zárda alapításának 100. évfordulója alkalmából hálaadó misét tartott. Volt tanítványaink mellett Rendünk is szép számmal jelent meg az ünnepségen. A Budakeszi Egyházközség elnöke, Mayer Ferenc és a többi tanácsstag, azonkívül a még élő régi tanítványok elhatározták, hogy mindenképpen visszahívják a nővéreket falujukba. Ez nemcsak szalmaláng felbuzdulás volt, hanem komoly elhatározás. Mutatja ezt az is, hogy 1988. máj. 23-án meghívták a rendi előljárókat megbeszélésre. A szeretet és a hála a Rend iránt nem ismert nehézségeket és elhatározták, hogy zárdát építenek a nővérek részére. 1988. nov. 25-én már megvolt az első tervrajz. Túlméretezettsége és nem megfelelő földrajzi fekvése miatt, egy második tervrajz készült 1989. febr. 6-án (ingyen!), melyet véglegesnek fogadott el Dr. Németh László plébános, Mayer Ferenc egyházközségi elnök és tanácsa, úgyszintén a Rendet képviselő előljárók. A tavaszi hónapokban kezdték meg a munkát, és ősre tető alatt állt az épület. 1990. szeptemberében már beköltözhető lesz. A zárdát és működését az Új Ember 1990. március 4-én megjelent számában képes riport mutatja be.

A nővérek, egyelőre hárman, egyházközségi, szociális, pasztorális és karitatív munkát végeznek majd.

3. Fertőd II. (Süttör)

Süttörben Horváth Mihály plébános kezdeményezésére és a helybeli Barankovics-féle Magyar Néppárt jogutódja süttöri csoportjának támogatásával született meg az a gondolat, hogy az 1904-től 1948-ig működő rendi iskolát vissza kellene állítani. De ez az iskola államilag felügyelt iskola lesz, melyben jelentősen nagyobb súlyt kap a keresztyény életvitel. Először 4 osztály indul, majd később 8 osztályú lesz, amikor majd meg lehet oldani, a zárdát félkaréjban körülvevő és lassan kiüresedő szovjet laktanya épületeiből egyet (pl. iskolájukat) a község a felső tagozat számára megszerezni. Tehát egyelőre 4 osztály indul, elkülönítve a Fertőd I. (Eszterháza) iskolától, melyben 3 nővér zenét, éneket, nyelvet és hittant tanít. Fizetést részben az államtól, részben a községtől kapnak majd. Az iskolai oktatást világi, katolikus tanítók végzik el. Az iskolát 1990 szeptemberében kívánják megnyitni. A Rend itt nem munkaadó, hanem munkatárs lesz.

4. Mór

1989. december közepén visszaadta az MSZMP a móri Tanácsnak a volt zárdát, amely az egyházközség tulajdona volt (kapucinus rend). A Rend 1899-től 1948-ig részben lakásnak, részben iskolának és óvodának használta az épületet. Államosítás után az MSZMP és a Munkásörtség Pártháza[!] lett. A gyönyörűen rendbe hozott és kiürített zárdai épületet a Tanács felajánlotta Rendünknek, óvoda és iskola céljára, mert Mórrott kevés a tanterem és ezzel akarnak segíteni a hiányokon. Az épületet 1989. december 31-én adták át hivatalosan. A helyi Tanácsnak az a feltétele, hogy a tanítás már 1990 szeptemberében megkezdődjön. 2 osztály indul: 1 nővér lesz az igazgató, 2 világi, katolikus tanítónő tanít. Ezzel párhuzamosan az óvodát is meg kell nyitni, amelyben 1 vagy 2 óvónő, szerzetesek működnének. A helyi Tanács lesz az eltartó és iskolafenntartó. Az ajánlatot elfogadtuk. A szerződés megkötése és a beköltözés ezután következik.

5. Vác

Vácott működik egy öregotthon papok részére. A vezetőség már konzultált Vácott lakó két nővérünkkel, hogy szívesen átadnák az Otthon vezetését és ellátását a nővéreknek. A tárgyalások most folynak, a részletekről még nem írhatunk, de az ajánlatot elfogadtuk, mert a 2 nővér: [Kostyán] Piéta és [Major] Valéria n. szívesen dolgoznának ott.

6. Sopron

Sopronban, a Cseresznyés kert utcában működik egy állami gondozottak otthona, kis-korú gyermekek részére. A vezetőség felkérte a Rendünket, hogy vállalja el ennek az intézetnek a működtetését: a gyermekek gondozását és óvodai foglalkoztatását. Soproni nővéreink közül hárman (Balduina n., Alinda n. és Damjana n.) szívesen beállnának ebbe a szép, missziós munkakörbe. A megbeszélések most folynak.

7. Fehértó (Győr m.)

Március első hetében kaptunk meghívást egyházközségi munka végzésére és hittan-tanításra. A plébánosnak 5 községet kell egyedül ellátni, aki ezt a nagy terhet egyedül

képtelen megoldani. Elvben elfogadtuk a meghívást, de a helyszíni megbeszélés és te-repszemle ezután következik. Egy nővérünk már több mint 20 éve dolgozik itt, 2 nővé-re lenne szükség nagyon sürgősen.

48.

Kurucz Mária Katalin CND megbízott ügyvivő a zalaegerszegi Notre-Dame nővérek helyzetéről

Zalaegerszeg, 1990. március 25.

MSzKL I.3.a. 5.29b. Miasszonyunk női kanonokrend (Zalaegerszeg)

„Helyzetjelentés”.

A zalaegerszegi Notre-Dame női Kanonok és Tanító rend (most Szent Ágoston sza-bályai szerint élő Miasszonyunkról nevezett női Kanonokrend néven 28/1989. Sz. R. bejegyezve) kb. 70 fős létszámából jelenleg 24 rendtag él már csak; s ezek többsége is 70–80 év közötti, sőt 3 rendtag a 80. évét is meghaladta.

Aktív rendtagjaink: a 60 év felettiek + néhányan a 70–75 év között összesen 10–11 főt tesznek ki. Ennek ellenére a rendtagok (egy-két fő kivételével) a Rend újraindulását szorgalmazzák, amelynek hivatalos útja 1989. aug. 16-án el is kezdődött.

1989. aug. 16-i keltezéssel benyújtott jelentkezésünkre, ill. kérelmünkre Zalaeger-szeg Város tanácselnöke szíves hangú levelében aug. 29-i dátummal előzetes megbe-szélésre hívott bennünket, majd ezt követően egyeztető tárgyalásra került sor. Ez utóbbi aug. 31-én a szombathelyi megyéspüspök¹⁹ úr jelenlétében a volt zárda, jelenleg Szám-viteli Főiskola épületében zajlott le. Mindkét alkalommal visszautasítottuk az átmeneti megoldásul felajánlott Kossuth u. 5. sz. alatti kiürített emeleti épületrészt, amely célja-inknak nem felelt volna meg, s ragaszkodtunk eredeti kérésünkhöz: a volt klauzúra és kápolna visszaadásához. Érvelésünket a jelen lévő püspök atya is helyeselte, s akkor úgy is látszott, hogy „az egy éven belüli” megoldás biztosabb, mint a gyors átmeneti. Akkor már folyt az épület generális felújítása, s csak a tornateremnek használt kápolnát és a volt klauzúra-részben elhelyezett kollégiumot kellett volna felszabadítani.

A kollégium áthelyezése sem okozott volna nagyobb problémát, hisz a kollégisták egy része már régebben másik épületben lakott. Igénylésünk az iskolai szárnyra nem terjedt ki, tehát a főiskola munkáját nem zavarta volna. Egyébként a Budapesti Pénz- és Számviteli Főiskola Zalaegerszegre kihelyezett tagozata csak „meghívott vendégként” használja a Városi Tanács kezelésében lévő épületet.

A következő lépés a nov. végén tartandó egyeztető tárgyalás lett volna. Mivel ez el-maradt, a Városi Tanács elnöke nov. 23-án közölte velünk: egyelőre semmit sem ígér-hetnek, mert a tulajdonjog rendezésére csak központi intézkedésekkel párhuzamosan kerülhet sor.

Ezért volt meglepetés számunkra a Városi Tanács 1990. márc. 1-én kelt levele, mely-ben ideiglenes megoldást helyez kilátásba, s ennek az ígéletnek az újságban is hangot adott. Nekünk a *tavaszi lakáscserék kapcsán állami bérleményben* ideiglenesen „szállás-szerű elhelyezést” ígér.

¹⁹ Szakos Gyula szombathelyi megyéspüspök (1982–1991).

Bár konkrét javaslat még nem történt ez ügyben, reméljük, eredményesebb tárgyalásra kerülhet sor, hiszen: „Jó szándékú támogatásunkat arra épülten tesszük, hogy a rend hajdani vállalkozása és áldozása érdemes erre” – nyilatkozta Dr. Tóth László VB titkár, Aradi Tibor mb. tanácselnök és Dr. Kustos Lajos ny. tanácselnök.

Jelenlegi tevékenységünk

A 10 aktív tag közül 4 rendtag végez hitoktatást:

1. Zalaegerszegen a Ferenceseknél 3 csoportot vezet a templomi hitoktatásban.
  2. Győrött kántor és hitoktató.
  3. Keszthelyen pénzbeszedői munka mellett vállalt hitoktatást is.
  4. Somogyzilben plébános nélküli plébánián, mint sekrestyés végez hitoktatást is.
- Egy rendtagunk Székesfehérvárott a Papi Otthonban tevékenykedik.

Eredeti hivatásunkkal kapcsolatos az én munkaköröm is: 75 évesen, nyugdíjazásom óta – tehát 20 éve – foglalkozom az ifjúsággal lakásomon, privát németórák adásával. Jelenleg is 16 tanítványom van, 8 évestől 18 évesig. Ketten élünk 5 évvel fiatalabb nővértársammal, aki közben 1975–1982-ig egy plébánia háztartását vezette.

Jelenleg hárman idős hozzátartozóikat gondozzák otthonukban.

De még az idősebb – nem teljes munkaképességgel bíró – rendtagok is igyekeznek hasznossá tenni magukat rendalapítónk szellemében: „Mindenkinek használni, senkinek sem ártani.”

Mivel rendtagjaink közül senki sem rendelkezik több személy befogadására alkalmas lakással, újraindulásunkhoz feltétlenül szükségünk van olyan épületre, ahol jelölteket fogadhatunk. De ideiglenesen is csak olyan megoldást fogadhatunk el, amely nagyobb pénzbefektetést nem igényel. Pl. azt a zárdánkhoz közel lévő kertes családi házat, amelyet 1989. augusztusában a ferenceseknek ajánlottak fel.

49.

Molnár Márta OSU tartományfőnök a Római Unióhoz tartozó Szent Orsolya Rend
magyarországi helyzetéről
1989. március/április
MSzKL I.3.a. 5.31. Orsolyiták

A dátum és aláírás nélküli gépiratból nem közöljük a bevezető, rendtörténeti és lelkeségi részt.

Szétszórásunk közel 40 éve nagyon küzdelmes időszak volt, de a jó isten irgalmas szeretetének ajándékát mindenkor tapasztaltuk. Ő éreztette jelenlétét előljáróink gondoskodásában, valamint helyettesének mellénk állásában. Kegyelmeivel közreműködve, megkíséreltük kamatoztatni azt: fogadalmaink megtartásában, ima-életünkben és apostoli munkánkban.

Létszám jelenleg: 96 fő, ebből Szociális Otthonban 22 személy. Átlag-életkor: 70-75 év.

A közösségi életre jelentkezők száma még bizonytalan.

Tevékenység: munkabíró tagjaink egyházközségekben működnek: hitoktatás, kántorizálás, sekrestyesség, adminisztráció, ostyasütés, és karitatív tevékenység.

A jövőben közösen milyen tevékenységet tudunk vállalni? Ennek úgy személyi, mint anyagi feltételei vannak, amelyek még kialakulatlanok. Az átlag-nyugdíj: 3500–4000 Ft.

Kéréseink:

Rendünk szerepelhessen az általános ismertetőben.

Idős, beteg nővéreink részére ne legyen kötelező a közös élet.

Későbbiek folyamán lesz-e garancia, hogy mi is bejuthatunk a Szociális Otthonba, ha már a közös életet vállalva nem tudnánk egymást gondozni?!

Kérjük továbbá, hogy rendi ruhánkat és jelvényünket (kereszt), az utcán is viselhesük.

50.

Kanyó Ilona OSU rendi megbízott a soproni orsolyiták helyzetéről

Sopron (Orsolya tér 2.), 1989. augusztus

MSzKL I.3.a. 5.32. Orsolyiták (Sopron)

Mivel március hónapban az Úristen egyetlen ujjmozdulattal irányt mutatott, készségesen köszöntjük felszólítását: lehetőségünk szerint bekapcsolódunk a megújuló egyházi szolgálatba. Negyven év alatt nagyon megfogyatkoztunk: csak huszonhatan vagyunk, idősek, de a lelkesedés nem hiányzik, s majd segít a kegyelem.

A soproni orsolyiták a Római Uniótól függetlenül három rendházat tartottak fenn: a sopronit, mint anyaházat, a budait (rózsadombit) és a kis szegedi tanulóházat.

1989. május 11-én a Soproni Városi Tanácstól kértük a templomunk mögötti volt kolostori épületet (szomszédos az iskolaházzal). Mivel kérvényünkre nem érkezett ugyan nemleges válasz, de...a kért kolostori részen azóta építkeznek, újabb kérvénnyel próbálkoztunk.

1989. júliusában a budapesti II. kerületi Tanácstól rózsadombi intézetünk épületeiből kértünk vissza alkalmas részt letelepedésünkhöz. Amíg határozott helyünk nem lesz, a létszám is bizonytalan. Mi, soproniak, szeretnénk ebben a budai intézetünkben együtt működni római uniós orsolyita testvéreinkkel. Szó van az egyesülésről, de nem csak rajtunk múlik.

Tennivalóink még a helytől, és a létszámtól függnék (soproni kb. 10 nővér). Első feladatunk lenne a közös élet visszaállítása, esetleg tanulószoba, néhányan templomi szolgálatot vállalnának, néhányan hitoktatást.

51.

Molnár Márta OSU tartományfőnök a Római Unióhoz tartozó Szent Orsolya Rend magyarországi helyzetéről

Budapest (Gellérthegy u. 3), 1990. március 19.

MSzKL I.3.a. 5.31. Orsolyiták

1989. október hó 7-én alakultunk meg Budapesten I. ker. Gellérthegy u. 3. Szűkös lakásmegoldásunk miatt csak 3 személy a jelen kis közösség tagja. Közösségünkben legidősebb testvérünk állandósult betegsége miatt imáit, elfogadott szenvedését ajánlja Urunknak jegyesi szeretettel. Másik nővértársunk az alsó-krisztinavárosi plébánia adminisztrátora.

A közösség elöljárója a magánosan, ill. közösségben élő idős nővéreket látogatja. A rendszeresen összegyűjtött adományokból pedig ruhanemű küldeményrel támogatja a vidéken-lakó egyéneket, ill. családokat.

Különben szeretnénk szervezeten, nagyobb körben tevékenykedni, de sajnos nem kapunk támogatást megfelelő épülettel, ahol többen, ha csökkentett erővel is, de eredményt tudnánk felmutatni.

Jelenleg 86-an vagyunk, vannak fiatal érdeklődőink is, akiket nem tudunk hova vinni a sajnálatos jelen helyzetben.

Erőnk szerint tevékenykedünk továbbra is az Egyházban, környezetünkben imádkozva, türelmesen várva és remélve – szinte már a reménytelenség ellenére – hogy végre megjelenik az államosított tulajdonainkra vonatkozó áhított törvény...

52.

Borvölgyi Karola örökimádó nővér és 14 nővértársa jelentése a Maria Reparatrix Társaság helyzetéről

1989. június 26.

MSzKL, I.3.a. 5.33. Örökimádó nővérek

Az Egyház felszólítására szeretnénk válaszolni, a Maria Reparatrix Társaság Tagjai – ismertebb nevén Örökimádó nővérek – , amikor bejelentjük újjászerveződési szándékunkat. Szolgálatunk szorosan az Örökimádás templomhoz kapcsolódott, és kapcsolódik. Ezt a szolgálatot szeretnénk folytatni közös szerzetesi életünk újrakezdésével, az 1950. év előtti működési helyünkön, Budapest IX. ker. Üllői út 77. sz. alatt, a volt zárdaépületünkben (jelenleg lakók vannak benne).

Magyarországon Társulatunknak 15 tagja él.

2 fő szeretetotthonban van, 4 fő vidéken egyházi szolgálatban dolgozik, 11 fő 70–80 éves, 4 fő 40–60 éves.

Közösségi életünket jelenleg 6 fővel tudnánk elkezdni. Tevékenységünk első lépése lenne:

A folytonos szentségimádás biztosítása az Örökimádás templomban.

A templom ill. oltár körüli munkák, sekrestyés tevékenység.

Egyházi ruhák készítése, javítása.

Oltáregyesületi munka végzése, ugyanis az Oltáregyesület újrászervezése 1989. március 18-án az alakuló összejövettel megkezdődött.

Későbbiek folyamán katekizmusoktatással, lelki napok, lelkigyakorlatok szervezésével, kongregációk vezetésével is foglalkoznánk.

A közösségi élet szükségességét az utánpótlás és az Örökimádás templom szolgálata miatt tartjuk a legfontosabbnak és a legsürgetőbbnek.

Jelenleg az a kedvező helyzet áll fenn, hogy a zárdaépületben egy 1 1/2 szobás földszinti lakás megüresedik. Mivel a legkedvezőbb helyi adottság lenne számunkra ez a lakás, közvetlen a sekrestye mellett, szeretnénk visszakapni a IX. ker. Tanácstól.

Közösségi életünk megkezdéséhez szükséges helyi kérdés ezen lehetőségét elveszíteni nem szeretnénk, ezért ügyvédet bízunk meg az igénylés intézésére.

53.

Tóth Piroska Hedvig OPræm jelentése a premontrei női rendről
Balatonfüred, 1989. május 22.

MSzKL, I.3.a. 5.34. Premontrei nővérek

„Felmérés a premontrei női rendről (1989)”.

A premontrei női kanonokrend már Szent Norbert rendalapító Atyánk életében megalakult és letelepedett Magyarországon, a 12. században. A nővéreket régen a Boldogasszony Leányainak hívták. A török hódoltságig Mórchidán, Zágrában, Szegeden, Margit-szigeten és Somlóvásárhelyen működtek. Somlóvásárhelyről menekültek a török elől Pozsonyba, majd Bécsbe. Itt halt meg az utolsó apátnő, Vásárhelyi Katalin, aki végrendeletében a Rend felújítását kérte.

Az újr alapítás 1927-ben valósult meg. Dr. Rádai Sebestyén premontrei kanonok lelkes buzgósága és Szentgyörgyi Ignác veszprémi egyházmegyei c. kanonok, külsővati plébános anyagi alapító áldozatos hozzájárulása folytán, aki szülői örökségét felajánlotta a külsővati anyaház alapítására. Dr. Rádai Sebestyén Krakkóból kért a premontrei, szigorú klauzúras zárdából alapító apátnőt, aki három óvónő és tanítónő jelölttel megkezdte a rendi élet felújítását. 1948-ig, az iskolák államosításáig Külsővaton, Somlóvásárhelyen, Kenyérriben, Nagylengyelben, Bakonygyepes, Mindszent és Jászón iskolákban, óvodákban működtek. Ennek keretében napközi otthonok, egyesületek, tanfolyamok vezetésével népművelő és pasztorációs munkát végeztek. Az Eucharisztia engesztelő szolgálata, a liturgia, a breviárium imádkozása volt az elsődleges feladatuk.

Az iskolák államosítása után a nővérek kettő-hármasával plébániákon helyezkedtek el, követve Szent Rendalapítónk szent célkitűzését, részt venni az Egyház lelkipásztori munkájában. A szétszórátás óta ebben a munkakörben látják el, mint kántor, sekrestyés, hitoktató a külsővati, bakonygyepesi, somlóvásárhelyi, bakonyoszlói, balatonalmádi, balatonfüredi, gárdonyi, mindszei, hegykői, nagy- és kispáli, valamint Zsámbék és Kunszentmiklós templomi, illetve egyházközségi szolgálatát.

A szétszórátáskor a nővérek száma: 50 volt. Mai napig meghalt 15 nővértársunk. A jelenleg élő nővérek száma: 35.

Életkor: 80 felett: 3 – 70 felett: 15 – 60 felett: 14 – 60 alatt: 3. Egy él Bakonybélben Szociális Otthonban. Három családi közösségben. A többi nővér kettő-hármas közösségben, saját otthonukban, vagy plébániákon, vagy egyedül. Pasztorációs munkát végez: 17.

Ma is érvényes a régi jelmondatunk: *mi Rendünk „minden jóra kész”*.

54.

Jármái Edit, a Szent Szív Társaság osztrák rendtartományának magyarországi megbízottja terve a társaság újjászervezésére

Budapest, 1989. március 30.

MSzKL I.3.a. 5.35. Szent Szív Társaság

1. „Pro memoria”, kézzel írt példány, „kiállította dr. Jármái Editha testvér, Szent Szív-szerzetesnő, mint az osztrák rendtartomány megbízottja. Lakik: Ausztria, 6900 Bregenz, Arlbergstr. 88, Kloster Riedenburg, Sacré Cœur” (végén: „Sajnos rövid ittlétem alatt nem állt írógép rendelkezésemre). – 2. „Pro memoria II. kiegészítve. A Sacré Cœur (Szent Szív Társaság) reorganizáci-

ójának terve”, géppel írt változat, néhol kissé átfogalmazva. Az alábbiakban a 1. példányt közöljük, a 2. példány tartalmi kiegészítéseit pedig szögletes zárójelben.

1. A Rend megnevezése: Szent Szív Társaság, Sacré-Cœur, Gesellschaft vom Heiligsten Herzen Jesu (anyaház: Róma, provinciaház: Wien).

2. Rendi joga: pápai.

3. A Szent Szív Társaságot 1800. nov. 21.-én Párizsban Barat Szent Magdolna Zsófia alapította (boldoggá avatás 1908, szentté avatás 1925) A Társaság célja: a Jézus Szív-tisztelet gyakorlása és terjesztése, főleg az ifjúság nevelése által; ez a negyedik örökfogadalom tárgya is. A rend minden világrészben elterjedt. Jelenleg kb. 400 ház áll a római Anyaház vezetése alatt, kb. 5000 rendtaggal. Az iskolákon (főiskolákon is) kívül a zsinat óta szociális és egyházközségi munkákkal is foglalkozunk, főleg a fejlődő országokban. Az új „Constitutiones” 1982-ben jelentek meg. A fő cél továbbra is az elmélkedő élet összekötése a neveléssel és oktatással.

4. Lelkiségi irányítás a háború előtt szintén főleg a fenti célkitűzéssel egyezett. [A háború alatt mentőmunka üldözötteknél.] A háború után a zsinat szellemében az apostoli munka egyre jobban kiterjedt szociális szempontok szerint.

5. A szétszóródás előtt a két budapesti házban (Sophianum, Mikszáth Kálmán tér 1., [Szent József-villa, XII. Budakeszi út 81.] és Philippineum, Ajtósi Dürer sor 21.) hatvan szerzetesnő kb. 2000 növendékkel foglalkozott: elemi iskola, gimnázium, nyelvlíceum, internátus, félbennlakás, nagy százalékban bejáró növendékek.

6. Létszám 1989-ben itthon: 0. A rendtagok az államosítás után anyaházi rendelkezésre külföldre lettek irányítva, ami azzal magyarázható, hogy a magyar házak az osztrák provinciához tartoztak, és annak felsegélyezése volt a cél (ott nyolc évi háború és politikai elnyomás mindent megsemmisítettek). A Sophianum épületében 11 rendtag maradhatott, akiket azonban 1950 júniusában [éjjel] táborba vittek (Eger). A feloszlató törvény után ezekből a külföldieket kiutazni engedték, az itt maradtakból négy rendtagot 2–4 évre bebörtönöztek. 1956 után egy testvér maradt az országban (Kecskemét) anyja ápolására; kb. 1980-ban meghalt.

Ha újra indulhatnánk, egyelőre kb. 3–4 rendtag jönne haza. Bízva az itteni új hivatásokban. Az Ausztriában élő rendtagok részben nagyon magas korúak, részint nélkülözhetetlenek az osztrák házak fenntartására.

7. Átlag életkor (az osztrák provinciában) kb. 55 év. A visszatérők csak teljes munkakerőben lennének.

8. Itteni tevékenység terve:

- a) jelenlétünk önmagában központot és apostoli segítséget jelentene sok, rendkívül ragaszkodó régi növendék és népes családjuk számára;
- b) óvoda megnyitása (nyelvi óvodai lehetőség), egyúttal foglalkozás a szülőkkel;
- c) ifjúsági csoportok foglalkoztatása, esetleg mint plébániai segítség;
- d) [hittanítás, esetleg plébánián is;]

9. Budapesten szeretnénk tevékenykedni. [Csak itt voltak házaink; itt lenne segítség régi növendékeinknek.]

10. Az indulás költségeit részben a Szent Szív Társaság, részben a régi növendékek segítsége. Az óvoda szerény tandíjat szedne be.

11. Kérésünk a jövőt illetően: alkalmas helyiséget találni (szerény zárdai élet, óvoda); főleg azonban számítunk lelki segítségre a papság részéről a szerzetesi hivatások

szorgalmazása és bátorítása által, továbbá annak a jóindulatnak a biztosítása, amit eddig nagy hálával tapasztaltunk.

55.

A szalvátor nővérek krónikája 1950-től napjainkig

Budapest, 1989. május. 5.

MSzKL I.3.a. 5.37. Szalvátor nővérek

Az írás közvetlen folytatása az ugyanitt található „Az Isteni Üdvözítő Nővérei (Szalvátor nővérek) [története] 1899–1950” című kéziratnak (Budapest, 1981. okt. 7.).

1950. október 15-én, amikor hivatalosan el kellett hagynunk zárdánkat, a Budapest, Huba u. 6. szám alatti tartományházat, a kármelita templom Fájdalmas Szűzanya oltáránál sírtuk ki utoljára magunkat, búcsúztunk el egymástól, hogy elinduljunk a szélrőzsa minden irányába. Találkozáshelyül ezután a kármelita templom Fájdalmas Szűzanya oltárát jelöltük meg. A gyónófolyosón vagy az utcán beszéltük meg a nehézségeket, és próbáltuk segíteni, bátorítani egymást az évek hosszú során.

Budapesten és Kecskeméten a Piarista Gimnáziumban maradhettek nővéreink, de civil ruhába kellett öltözniük. Dolgozni kellett ugyan nagyon sokat, de közösségben élhettek, megvolt a napi szentmiséjük, a meleg szobájuk, tiszta ruhájuk, – egyszóval otthonuk, amiért a többi szétszórt nővéreknek igen sokat kellett küzdeniük.

A betegápolóknak volt a legelőnyösebb helyzetük, mert az ápolást nem tudták megoldani az ő odaadó munkájuk nélkül. Majd mindegyikük kapott névre szóló meghívót a hely megjelölésével, hogy hova várják őket ápolni. A legtöbben ezt el is fogadták, mert számukra ez a hivatásban való megmaradást jelentette. Szép eredményeket értek el, még kormánykitüntetés is volt ezen a vonalon.

Sajnos a pedagógusoknál más volt a helyzet. Nevelést nem bíztak rájuk – nem voltak megbízhatók! Ezen a téren adminisztrációs munkában sem voltak kívánatosak. Itt-ott tanysiskolában, vidéken megengedték, hogy tanítsanak – a legtöbb esetben olyan helyen, ahol a vezetőség régi tanítványaik körébe tartozott. A többi pedagógus a legkülönbözőbb munkánál kötött ki, „új mesterséget”, mint műszaki rajzoló stb. tanult. Sajnos, a nővéreknek ez a csoportja az, akinek nyugdíjazáskor a pedagógusként eltöltött éveket nem számították be. 1982-ben hoztak ugyan egy felmentő rendeletet, mely szerint a pedagógusok idejét 1950 előtt is be lehet számítani. Ebben az időben már csak kevesen maradtak, akiknek ez jól jött, azaz csak most mentek nyugdíjba. A többiek már sokkal előbb nyugdíjba vonultak, és visszamenőleg ezt a rendeletet nem lehetett alkalmazni. Hiszen vegyük számításba, hogy egyik-másik nővér már koránál fogva sem tudott többet dolgozni, mint 10–15 évet. Ezeknek a nővéreknek nagyon minimális lett a nyugdíjuk összege.

Akik háztartásokban, plébánián el tudtak helyezkedni, azoknak bár kevés volt a fizetésük, de mégis megvolt a teljes ellátás és lakásuk, otthonuk volt.

Idős nővéreinket az állami Szociális Otthonokban el tudtuk helyezni. Ezek az Otthonok államosított zárda épületben vagy püspöki székhelyeken voltak. Itt a nővéreknek jó volt, mert közösségben, más szerzetesnőkkel együtt, – bár civil ruhában – élhettek.

Mindnyájunk élete kezdettől fogva: reggel első út a szentmisére egy útba eső templomban, utána a munkahelyre. A legtöbb nővér a munkahelyi étkezést vette igénybe,

mert ez volt a legolcsóbb és legegyszerűbb. Munka után – a nővérek szépen összetartottak – látogatták idősebb, beteges nővértársaikat, és aki segítségre szorult, azt sohasem hagyták magára.

Három nővérünk volt börtönben – igazságtalanul – akiket nővértársaik rendszeresen látogattak.

1960-ban volt állami részről egy olyan ajánlat, hogy akik koruk vagy betegségük miatt nem tudták megszerezni a nyugdíjat, 300–400 Ft kegydíjat kérvényezhettek. Ez nagy érték volt abban az ínséges időkből.

Ebben az időben jött haza látogatóba Bécsből az első magyar nővér, aki 1949-ben hagyta el az országot. ([Burics] Virgilia nővér, aki a bécsi Szalvátor Intézetben zenetanárnő volt.) Ettől kezdve évről-évre jöttek magyar kedvesnővérek látogatóba Ausztriából, Nyugat-Németországból és Olaszországból. Nagy élmény volt ez az ő számukra, nekünk pedig igen tanulságos volt az a tapasztalat, hogy tanúi voltunk fájdalmas honvágyuknak, és hogy a „magyar” mennyire kötődik szülőföldjéhez, még akkor is, amikor cserébe rendezett közösségi-szerzetesi életet élhetett...

1962-ben elindult itthonról az első kis csoport Rómába. Később Lourdes-ba és Nyugat-Németországba, gyakrabban Bécsbe utaztak ki nővérek, hogy visszakóstoljanak, ha csak 3–4 hétre is, a zárdai életbe.

1968-ban október 13-án az az öröm érte Rendünket, hogy alapító Anyánkat, [Wüllenweber Terézia] Mária anyát, boldoggá avatták. Egy pár magyar nővér is itthonról, [Kühár Jozefa] Klotild anyánk²⁰ vezetésével részt vett az ünnepségeken.

Nekünk, Szalvátor nővéreknek, igen kedves találkozó helyünk volt mindig és jelenleg is az, Máriabesnyő. Itt volt 1950-ig noviciátus és lelkigyakorlatos házunk és itt van a közös temetőjében a Szalvátor nővérek saját temetőkertje is. Az itt való találkozás évek hosszú során mindig programunk volt, és még ma is – nemcsak temetések idején, hanem ünnepnapokon is – találkozó helyünk.

1979-ben jött Rómából első alkalommal rendi előljárónk, M. Demetria [Lang] általános főnöknő M. Aquin [Gilles] általános tanácsosnővel. Ekkor volt Klotild anyánk 90 éves születésnapja, és a magyar tartomány alapításának 80. évfordulója.

1980-ban ismét ellátogatott hozzánk az új általános főnöknő, S. Irmtraud [Forster] az akkori osztrák tartományfőnöknővel, Bonaventura [Führhacker] nővérrel.

1982-ben ismét jött S. Irmtraud S. Bernarde [Lauscher] ált. tanácsosnővel és vizitáció jellegű beszélgetéseket folytatott az egyes nővérekkel. Ekkor vált ismertté előttük sok-sok nehézség, amiben mi itt Magyarországon élünk.

1983 elején volt Klotild anyánk fogadalmainak 75 éves jubileuma, melyre szintén jöttek Rómából, hogy velünk ünnepeljenek, és Bécsből is a magyar nővérek. 1983. augusztusban ismét itt volt S. Irmtraud, beszélt nekünk az általános káptalani előkészületekről, és kérte, imádkozzunk a káptalan sikeréért, és lélekben legyünk mi magyarok is oszlopos tagjai a káptalan munkájának. Egyben Általános Főnöknőnk tájékoztatót is adott centenáriumi programunkról. Rendünk alapításának 100. évfordulója lesz 1988-ban. Erre öt éves előkészületi programot hirdetett meg. 1983/84 évre: „Életünk középpontja Krisztus” az elmélkedési anyag és mottó. Több alkalommal beszélünk-elmél-

20 Kühár Jozefa Klotild (1889–1989) SDS, a budapesti Szalvátor Intézet mennyiségtan, természettan és kézimunka tanítónője (1908–1948), tartományfőnöknő (1935–1938 és 1954–1989). DIÓS ISTVÁN–VICZIÁN JÁNOS: *Előttünk jártak a hitben: 1945–2010 között elhunyt kedvesnővéreink mintegy 4100 életrajza*, Budapest, 2014, 318–319.

kedtünk a témáról összejöveteleink alkalmával és egyéni meggondolásainkban. 1983. év végén temettük 1950 óta a 79. nővért.

Ebben az évben kapcsolódott bele Klotild anyánk ápolásába a kecskeméti közösség. Míg mostanig a Pesten élő nővérek főlváltva ápolták éjjel-nappal Anyánkat a Mikszáth téri közösségben, mostantól fogva 1–2 napra Kecskemétről is jött föl nővér, hogy átvegye az ápolást.

1985. év csendesen telt el. Június 6-án ünnepelte Páter István, magyar születésű, Bécsben élő Szalvátor atya 25. éves papi jubileumát a pesti kármeliták templomában. Aki tudott, minden Szalvátor nővér részt vett a jubileumi szentmisén.

December 8-án még Klotild anyánkkal ünnepeltünk a Mikszáth téren. 20-án olyan beteg lett, hogy kórházba kellett szállítani. 1986-ban, amikor Klotild anyánk kikerült a kórházból, Kecskemétre vitték, mivel a közösség ott vállalta ápolását úgy, hogy heti 3 nap a pestiek leutaztak a váltásra. Klotild anyánk 35 év után hagyta el a pesti piarista házat először úgy, hogy oda soha többé nem tért vissza

Július 12-én ismét jött S. Irmtraud, és tudatta a közösséggel, hogy az időközben elhunyt Ambrózia nővér – a pesti piarista ház gondnoknője – helyett Erneszta nővér vegye át a vikária feladatát Klotild néni mellett. (Klotild néni idős kora és betegsége miatt már régen nem tudta ellátni az előljárói teendőket.)

Szeptember 7-én Budapesten a Mikszáth téren először ünnepeltük a fogadalmi jubileumokat és rendi alapításunk megemlékezését Klotild néni jelenléte nélkül.

Ez év végén hagyta ott a máriabesnyői lakást – ami egy házrész volt egy idős néni házában – Lenke nővérünk, s ezzel az utolsó nővér is elköltözött szerzetünk bölcső-helyéről, Máriabesnyőről. Szomorúak voltunk, de a jó Isten mindig segít! Plébánosváltás történt, és az új plébános felajánlotta közösségünk részére az oratóriumot bármely alkalomra, ha temetéskor vagy egyéb ünnepeken ott találkozni akarnak a nővérek.

1987. év sok aggodalomra adott okot. Sok súlyos beteg nővérünk esett át műtéten, kórházi időszakon. Többen el is költöztek az örökkévalóságba.

1987. december 8-án nyitottuk meg a centenáriumi évet, illetve programot, Kongregációnk alapításának 100. évfordulójára előkészületül. Kapott minden nővér egy napárt, amelyben minden napra meg volt adva a „gondolat”, esetleg évforduló rendünk történetéből, Alapítóink lelkületéből. Ezen lapok tanulmányozása nagy élmény volt mindegyikünk számára, és sokat tanultunk belőle mind Kongregációnk történelmének, szellemének, mind pedig az egész világon élő nővértársaink szellemi-művészi megnyilvánulásainak vonatkozásában.

1988. január 15-én ünnepeltük Klotild mamink fogadalmainak 80. évfordulóját. Ritka ünnep ez Rendünkben! Ismét jött általános főnöknőnk Rómából, jöttek a nővérek Bécsből is és nagy örömnappal volt ez mindenki számára.

A centenáriumi év keretében nővérek csoportjai utaztak Rómába az anyaházba az egész világról Szalvátor szimpóziumok, lelki együttlétek megélésére. Magyarországról is utazott egy 8 nővérből álló csoport szeptemberben a nemzetközi találkozóra, és egy ugyancsak 8 nővérből álló csoport októberben, hogy részt vegyen a római magyar zarándoklaton is azon kívül, hogy az anyaház programjának részese lehetett.

1989. év eleje még a temetések, a betegekért való aggodalom és kórházi látogatásokkal telt el, azután elkezdődött a készülődés szeretett Klotild mamink 100. éves születésnapjára. Március 14-én Budapesten volt ünnepi szentmise keretében megemlékezés, ünneplés a nővérek körében. S. Irmtraud S. Alzira [Poli]-val, az általános vikáriával itt volt és a bécsi nővérek sokan, – mindenki velünk és Klotild anyánkkal ünnepelt.

Ezen a napon hirdette ki általános főnöknők, S. Irmtraud, a magyar tartomány új tisztségviselőit. (Sr. Erneszta Kucsera tartományfőnöknő, Sr. Praxedis Molnár I. tanácsosnő és helyettes, Sr. Ella Rádi II. tanácsosnő, Sr. Nuncia Dian III. tanácsosnő, Sr. Elvira Oromszegi IV. tanácsosnő, Sr. Noémi Horváth maradt a már évtizedek óta ellátott gondnoknői hivatalban, Sr. Paula Gyuricza titkárnő). A magyar tartomány alapításának 90. évfordulója volt április 29-én. Viszonylag „fiatal” gárdával léptünk be a 91. év történelmébe.

Amint látható, a szétszórás nem tudta elvenni életkedvünket és Istenbe vetett hitünket, bizalmat, rendünkhöz való ragaszkodást. Igyekeztünk minden körülmények között szem előtt tartani alapító Atyánk, Keresztről Nevezett Páter Jordán Ferenc intelmeit: „Szeretteim Krisztusban, ha meg akarjuk téríteni a világot, Krisztus lelkületét kell magunkévá tennünk, mert nem mi térítjük meg a világot, hanem rajtunk keresztül maga Krisztus.” Alapítónk minden egyes tagot arra kért, hogy növelje magában az Isten és a felebarát iránti szeretetet, amely már önmagában „apostolkodásra készítet”. „Imádkozz, szenvedj, tarts ki, dolgozz... küzdj; add oda önmagad teljesen Krisztusért és a lelkek megmentéséért”. Ebben a szellemben élt alapító anyánk, Apostolokról nevezett boldog Mária is, és életművét a Gondviselésbe vetett bizalommal élte elénk, és olyan szegénységben, amely „semmihez nem ragaszkodik, csak egyes-egyedül Istenhez”.

Alapítóink „kítartó imára”, a „kereszt szeretetére” és maradéktalan „odaadásra” tanítanak ma is bennünket: hogy minden tőlünk telhetőt megtegyünk „Isten dicsőségére, önmagunk megszenteledésére és a lelkek megmentésére”.

Ez a jelentésünk nem lenne teljes szeretett jó, megboldogult Klotild Anyánkról való megemlékezés nélkül, aki 1908-tól 1948-ig mint előljáró és pedagógus működött Budapesten Rendünk Huba utcai tartományházában, illetve a Szalvátor Intézetben. Majd a szétszórásban is haláláig édesanyja maradt „hazajáró” nővéreinek.

1906-tól 1908-ig töltötte újoncidejét Rómában Alapító Anyánk, Apostolokról nevezett Boldog Mária mellett, akinek méltóság teljes egyéniségét, apostoli szellemét nemcsak magába szívta, hanem környezetére, mint előljáró, szeretettel ki is árasztotta. A magyarországi alapítás idejének és a szétszórás éveinek sok áldozatát, fáradságát, nélkülözését a bibliai erős asszony lelkületével viselte és mindenkori környezetének épülésére szolgált.

Kemény jellem volt, meleg anyai szívvel. Határozott szavai és tettei mögül magas hőfokú szeretet sugárzott és együttérző, megértő jóság. Olyan egyéniség volt, aki magával ragadta a gyermekeket is, de bármilyen munkát végző mesterember figyelmét is, és mindig szívesen jöttek hozzánk. Az [1944/1945. évi budapesti] ostrom alatti nehéz időkben különösen kimagaslott erényekkel gazdag egyénisége. Derűs, bízó lélekkel járt nővérei élén, pedig az Úr keresztúton vezette őt: az emberi félreértések lelki keresztútján. Életének vége felé, a betegágyon többször hallottuk tőle: „...nem haragszom senkire, mindenkinek megbocsátok”. Betegségének utolsó három évében, amelyet Kecskeméten, szeretettel gondoskodó nővérei körében élhetett meg, a türelem élő mintaképe volt. A nővérek gondoskodásáért gyakran mondott köszönetet, és életre szóló tanításokkal ajándékozta meg nővéreit. Mottója volt: „Szeressétek egymást, legyetek egyek!” „Boldogok, kik az Úrban hunytak el...” (Szt. János Jel. K.)

Kühár Jozefa Klotild nővér végül boldog volt csendes halálában. Imádságos ajka akkor is Istenét dicsőítette. Öntudattal hunyta le szemét 1989. április 21-én este – a Vatikáni Rádióval együtt imádkozott rózsafüzér befejeztével – 100 éves korában, szerzetesi fogadalmainak 81. évében, szerető nővérei, körében Kecskeméten. R.I.P.

56.

Csaba Gizella M. Claudina²¹ szatmári irgalmas nővér, sümegei sekrestyés
a nővérek habitusáról

[1989. július/augusztus]

MSzKL I.3.a. 5.38. Szatmári irgalmas nővérek

Két dátum nélküli levél törzsét itt együtt közöljük.

[I.]

A Szatmári Irgalmas Nővérek (Szt. Vince szabályai szerint) május 12-én összejöttek a Ferencesek Mártírok úti hittantermében. Az ország legtávolabbi helyeiről is. Akik nem tudtak jönni, mert vagy baleset érte őket, vagy más akadályozta őket, azok szép levelet küldtek.

Ezen az összejövetelen a többféle program között bemutattak 3 féle ruhát (modernt, egyszerűt), és felöltöztettek egy nővérünket a Csehszlovákiában élő nővérek megmá-sított, de nem megújított ruhájába, ami sokkal komplikáltabb, mint a régi. Ahogy a kö-zépre került a beöltöztetett nővér, azonnal leszavazta mindenki és a Szatmáron élő tisz-telendő Anyánk által küldött ruha mellett döntött, 65 nővér közül csak kettő szavazott a csehszlovákiai mellett. Ez a szavazás olyan spontán volt, senkinek se állt módjában, hogy bárkire hatással lett volna.

[Molnár Borbála M.] Florentina²² nővérünk (aki Pannonhalmán főnöknő 30 éve) mindenáron akarja a csehszlovákiait a többi akarata ellenére. De nem rossz szándékkal. Félt, hogy elszakadnak tőlünk a csehszlovákiai nővérek. (Főleg szlovákok és bizony elég nagy a sovinizmus.) Tehát jó szándék vezeti őt is. Szerintem inkább a szlovákiaiaknak kellene újítani. Itt van odaáról M. Valentin nővérünk, áttelepült Magyarországra. Orvosi vizsgálatokra volt szüksége, hogy a kat. szeretetotthonokba felvételt nyerjen. Akkor is láttam, mennyire nem praktikus a megmá-sított és nem megújított ruha.

Adonyból írja Szabó Ilona M. Edistia nővérünk, hogy Kolumbérisz nővérünk nagyon praktikus elkészítette az megszavazott ruha szabásmintáját. (Ő rajz és kézimunka sza-kos tanár.) Mindenkinek tetszik. Most ezen áll minden. Szeptember 27-én találkozunk újra. Sajnos ez nagy időbeli távolság. (Baleset miatt júl. 5-én nem tudtam elmenni.) [...]

[II.]

Örömmel értesítem, hogy váratlanul meglátogatott bennünket Pannonhalmáról Flo-rentina nővér, ő is elmondta a legutóbbi összejövetelen történt döntéseket, nézetkülönb-ségeket, azt is, hogy ő hogyan gondolta. Meghatott az a megjegyzése, bár ő így és így szeretné, de ha a többség megegyezik másban, kész vállalni minden áldozatot. Jó ma-gam is így imádkoztam az Úr előtt. (Én fehér fátyolt szeretnék, mivel fehér volt a fá-

21 Csaba Gizella M. Claudina (1919–2003) szatmári irgalmas nővér, 1945–1950 között a székesfehérvá-ri tanítónőképző gyakorló iskolájában tanított, 1950-től 1961-ig a Kolorit Textilgyárban, 1961–1984-ig Pannonhalmán, a szociális otthonban dolgozott, majd Sümegei sekrestyés.

22 Molnár Borbála M. Florentina 1919–2004.

tyolunk és ez jól megkülönböztetne a többi szerzetesrend tagjaitól. De azt figyelem, mit dönt a többség. Végeredményben áldozatos életre akarunk ismét vállalkozni.

Tisztelendő Anyánk (Szatmár, Románia) rendkívül rugalmas és sürget bennünket, kezdjünk, amint lehet. Megbeszéltük Florentina nővérrel, hogy ha időbelileg sikerül megoldani a varrást, akkor Pannonhalmán indulnánk Szt. Vince napján (szept. 27. vagy dec. 8.), és beszervezzük azokat, akik szintén szívesen bekapcsolódnak. Tehát úgy néz ki, hogy a problémák eddig szépen oldódnak. A véleménykülönbségek kellenek. Jó a vita, a mozgás, a harc.

Mi itt indulnánk Sümegen, mivel nagy a házunk, sok apostoli lehetőség van a hívek körében, úgy néz ki, hogy megengedi a Prépost úr az ifjúság szervezését, én sekrestyés vagyok és a mindennapi élet hoz annyi alkalmat még az úton is. [...]

57.

Csatári Mária Liguria tartományfőnöknő és Gáspár Piroska M. Edit vikária a Szatmári Irgalmas Nővérek helyzetéről

Budapest (II., Keleti Károly utca 9., VII., Lövölde tér 2/a.), 1989. október 9.

MSzKL I.3.a. 5.38. Szatmári irgalmas nővérek

A Szatmári Irgalmas Nővérek 1842 óta, – mint első magyar női rend – működnek Magyarországon szatmári anyaházzal. Esztergomban 1863-ban telepedtek le, a mai „vízvárosi zárdának” nevezett épületben. A trianoni békekötés után, 1923-ban már tartományi székházzá alakultunk. Rendünk profilja: tanítás, betegápolás, szegények, aggok gondozása, testi-szellemi fogyatékosok istápolása, valamint fiú intézetekben háztartási munkák felvállalása.

1948-ban a Rendnek 609 tagja volt. (Ma 180 él még Magyarországon.)

1. Pannonhalmán megszakitás nélkül, ma is nagyobb közösségben dolgoznak nővéreink.

2. Az ostrom befejezése után több nővérünk került a [esztergomi] Prímási Palotába, különböző munkálatokra.

3. Esztergomban, 1950-ben, a ferences rend [esztergomi gimnáziumának] újrakezdésekor háztartásvezetésre, kollégiumi takarításra stb. nővéreink álltak munkába. Ma is közösségben élnek.

4. 1989. jan. 16-tól Pusztaszabolcson, 1989. aug. 1-től Diósdon (a megüresedett plébániákon) egyházközségi feladatokat: hitoktatást, templomgondozást, szociális munkaköröket látunk el kisközösségeinkkel.

Esztergomban, az iskolák államosítása előtt kb. 1000 növendék tanult. 60–70 képzett nevelő-tanár vezetésével. (Bajcsy-Zs. u. 42.) Jelenleg e központi házunk visszaszerzésén fáradozunk. 1950. júl. 31-én a nővérek elhurcolása után, kb. 18 család telepedett be illegálisan a nővér-lakásokba. Itt az emeleti részben egy leánykollégium kialakítására alkalmas hely lenne, egészségügyi szakközépiskola és szakiskola részére.

58.

Csatári Mária Liguria tartományfőnöknő a Szatmári Irgalmas Nővérek helyzetéről
Budapest, 1990. március 14.

MSzKL I.3.a. 5.38. Szatmári irgalmas nővérek

Mi, Szatmári Nővérek, eléggé nehezen indultunk el az újrakezdéshez, egy évvel ezelőtt. 1988 karácsony második napján egy megbeszélésre kaptunk meghívást az adonyi plébániára. Ekkor értesültünk, hogy Pusztaszabolcson megüresedett a plébánia épülete, paphiány miatt. A megbeszélés eredményeként, 1989. jan. 16-án átvettük a plébániát gondozásra 4-en, irodai munkák ellátására, sőt hitoktatásra is. Pusztaszabolcs Ivánca és Adony között fekvő község, így a templomi teendőket és egyebeket a két másik plébános úr látja el, ahogy éppen adódik. Mivel telefonösszeköttetés van, így oldható meg a probléma. Itt Szabolcson 3–4 nővérünk teljesít szolgálatot. Mivel 1989. szeptembertől beindult az iskolai hitoktatás is, így a teendők felszaporodtak. Az iskola igazgatósága a német nyelv oktatására is meghívta hitoktató nővérünket szeptembertől. A hitoktatás iskolai és plébániái is. Hétfőn, kedden hitoktatás a plébánián, péntek szintén itt, szombaton az iskolában. 2 nővér tanít hitoktatást[!]. Iskolában németet kedden, pénteken. Pénteken du. hittan a plébánián. szombaton az iskolában. A plébánián német, angol, francia, sőt matematika órákat is kaphatnak az érdeklődők.

Első gondolatunk az volt, hogy a noviciátust is itt, Pusztaszabolcson állítjuk fel, de ez több szempontból nem felelt meg. Főleg a fiatalok továbbképzése nem volt biztosítva. Így 1989. aug. 1-vel Diósdon is átvettünk egy másik plébániát 3-an, ahol 2 jelöltnek van azóta is. Itt a tanulásuk mellett alkalom volt a leendő hivatásukat is gyakorolni, mivel betegápolóként szeretnénk őket majd munkába állítani. Itt „házi-betegápolási” lehetőség nyílt egy időre.

A noviciátus felállítását főleg azért szorgalmazzuk Esztergomban, mert itt volt a tartományi székházunk. Jelenleg 18 lakó tartja megszállva a nővérek volt lakását. Bár kaptunk ígéretet, hogy kiüresíti a város, de ez még csak „ígéret”! Várjuk a pozitívumot!

És ezt annál is inkább, mert az Intézetünk egyik szárnyában egy egészségügyi szakmunkás iskola működik, amit 1991-től, mint érettségig adó úgynevezett „humán-szolgáltatást” nyújtó egészségügyi szakközépiskolát szeretné megnyitni az iskola igazgatósága. Ez az iskola kollégiummal lenne kapcsolatos, amit a Szatmári Nővérek vezetésére óhajtana bízni az igazgatóság! Már ez év szeptemberétől egyik nővérünk matematika és német nyelvtanításra kapott meghívást.

Amint a nővérlakást megkaphatnánk, a noviciátus is áthozható lenne, ami azért is kívánatos volna, mert a városi Vaszary Kolos kórház azonnal is tudna alkalmazni betegápoló nővéreket, ha volna lakásunk, és a leendő fiatalok is ebbe az irányba tudnának leghamarabb munkába állni!

Ez év márc. 1-vel ismét jelentkezett egy érettségizett leány, akit csak a ferences atyák rendházában tudtunk ideiglenesen elhelyezni lakásra, mert az ott dolgozó 4 fogadalmas irgalmas nővérünk szintén betegápolóként állt munkába ebben a hónapban. Közben kapja a „lelki-kiképzést”, ahogy lehet, ilyen mostoha körülmények között! Még szerencsénk, hogy több nővérünk a szétszórattástól kezdve itt helyezkedett el, azóta mind nyugalomba vannak már, de erőikhez mérten besegítenek a házi és betegápolási munkákban, a kollégiumban.

Nővéreink közül, még többen dolgoznak plébániákon, kántori, hitoktatási munkában, Pannonhalmán az apátságban, különböző feladatokat végezve. Még a 60-as évek elején volt néhány jelentkező, akik azóta már 20–25 éves fogadalmasok, de ahogy egyre ne-

hezebbé vált az érdeklődés a szerzetesi élet felé, eléggé leállt az utánpótlás lehetősége. Most lenne nyíltan is, de most a hely nehezíti az újrakezdést! Valami nagyobb ház vásárlását az árak hihetetlen magassága is akadályozza, de még hozzá Esztergomban nem is található egy alkalmas ház, annyira beépített a város belterülete! A nagyfokú paphiány pedig nehezítené a lelki dolgaink napi zavartalan menetét is, ha valahol a periférián kellene letelepedni. Így nincs más megoldásunk, mint a legteljesebb Istenre hagyatkozás és bizalom... Nekünk is szól az Úr szava: „Ember küzdj és bízva bízzál!”

59.

Kulhanek M. Johanna szervita nővér a rend helyzetéről

Budapest, 1989. május

MSzKL I.3.a. 5.42. Szervita nővérek

1950-ik évben a nővérek szétszóródtak az ország egész területén. Különféle helyekre költöztek. Szüleikhez, rokonokhoz, plébániákra, albérletbe, ki, hová tudott. Munkaterületük is változatos képet mutatott: gyár, szövetkezet, bölcsőde, plébánia, kórház, kántorság, takarítás stb. Ingatlanja, háza, és öröklakása kettő személynek van, de van, aki 1951 óta albérletben lakik ma is.

Sajnos a korral járó betegségek igencsak eluralkodtak mindnyájunkon. Ápolásra, gondozásra 4–5 embernek volna szüksége, ez is nehezen oldható meg.

Az előző főnöknők 32 évig azt sem vették jó néven, ha 4–5-en időnkint összejöttek imádkozni, nyilván félték, s még kevésbé, hogy fiatalokkal foglalkozunk. Így a kapcsolat köztünk fokozatosan gyengült, és ebből kifolyólag utánpótlás se valósulhatott meg.

Így az egész közösség megfáradt emberekből áll, betegekéből (szellemi és fizikai értelemben egyaránt). Így mi már nem vagyunk képesek újra kezdeni és bármit is produkálni. A fiatalabb generáció még betegebb, mint a 70 éven felüliek.

Ki akar újra kezdeni? 1–2 személy, akik fel sem tudják mérni, mire vállalkoznak. Pl. olyan személy, aki az egyházi Szoc. Otthont 2–3 hónap alatt otthagytá, mert nem bírta a közösséget, vagy 83 éves, aki nem óhajt bemenni a Szoc. Otthonba. Nem fogják fel, hogy produkálni kell elsősorban!

Anyagi háttérünk se bel-, se külföldről nincs. Még ha üres házat kapnánk, azt talán be se tudnánk rendezni a mai bizonytalan gazdasági helyzetben, reálsan gondolkodva ez valószínűnek tűnik. 1922–1930-ig is igen nehéz anyagi körülmények között éltünk, bár akkor adódtak jötevők is. Ma senkire se számíthatunk. A jó Istenben való bizalmunk megvan, de sajnos emberanyag nincs, és ez a legfőbb probléma.

Bécsben a szervita nővéreknek, ha 4 évenként akad egy újoncnőjük, örvendenek, és igen vigyáznak rá, hogy ott is maradjon. Utánpótlás ott sincs.

Mindezt megfontolva, megimádkozva sajnos azt kell írnom, hogy mi jelenleg nem tudunk semmire se vállalkozni. Marad számunkra az ima, mely összeköt, a szenvedések és áldozatok felajánlása Egyházunk ügyeiért. Aki még tud valamit dolgozni, az tevékenykedik Isten dicsőségére és embertársaink, nővéreink megsegítésén. Munkálkodnak plébánián, ha fáradtan is, templomban és nem hagyják el e területet.

Fájó szívvel írtam meg ezeket, de ezek tények.

Imádkozunk azért, ha mi nem is kezdetünk, más közösségek indulhassanak, legyen jó lehetőségük közösségben működni a lelkek javára. Hisszük, ha ez Isten akarata, akkor sikerülni is fog!

60.

Kulhanek M. Johanna a Szervita Nővérek Magyar Kongregációjának terveiről
Budapest (VI., Bokányi D. u. 30.), 1989. október 10.
MSzKL I.3.a. 5.42. Szervita nővérek

Kongregációnk indulni szeretne néhány taggal. Volt anyaházunkat (Budapest, XVI. Rákosszentmihály, Iskola u. 8.) annak idején államosították, csupán 2,5 szobás lakrészt hagytak meg lelkészlakásnak, mivel eredeti kápolnánk megmaradhatott. E lakásban lakik a jelenlegi lelkész és 2 nővérünk, akik a kápolnát rendben tartják és a lelkészt el látják. Kápolnánk ma is működő, és most újítottuk fel cca 300 ezer forint értékben. E lakásba már több nővért elhelyezni nem tudunk, szeretnénk az államosított lakásokból 2–3-at visszaigényelni. Ezek lehetnének vagy a kápolna mellett vagy a lelkészlakás mellett. Volt épületeinket családi lakásokká alakították annak idején.

Mivel tagságunk nagy része kisnyugdíjas, sőt mind, mi nem tudunk egyetlen lakót se kártalanítani. Kongregációnk nincs UNI-óba[!] a római központtal, így onnan sem várhatunk anyagi segítséget. Annak idején az Alapítók ezt nem rendezték.

Nagy, 2 emeletes házunkat nem tudnánk fenntartani a Nefelejcs utca 65. sz. alatt, létszám és anyagiak hiányában. -

Szeretnénk azonban, hogy valahol a lábunkat megvethessük, s kezdeni tudjunk. Rákosszentmihályon még nem ismert a munkalehetőségünk, de bizonyára ki fog alakulni. Ebben bízunk! Kongregációnk eltörlését semmiként sem engedhetjük! Ez első kérésünk!

Következő, de nagyon fontos ügyünk a máriaremetei házunk sorsa (Magdolna u. 8.) E ház egy részét örököltük, az óvodát mi építettük hozzá. E házat nem államosították, hanem plébániává avatták, ahová Neményi [Lajos plébános,] prépost úr költözött be és a mai nap is ott lakik, holott a templom mellett megépült az új, modern plébánia, az ő lakrésze is ott van, semmi akadálya nem lenne, ha ezt visszakapnánk.

Probléma az, hogy információim szerint civil család is lakik ott. Nem tudom, eladta-e nekik, vagy csak kiadta nekik a másik lakrészt? Nem tudom, mi az igazság? Egyházi tulajdont lehetett-e elidegenítenie? Nem tudom, mi itt a teendő? Igen fontos lenne e ház visszaszerzése, mert a Lékai elfekvő ház²³ mellett van, s ott nővéreink tudnának fontos munkát végezni, aminek az ottani Vezetőség is örülne, és kölcsönösen egymás segítségére lehetnének. A ház nagysága létszámunknak is megfelelné.

61.

Kulhanek M. Johanna szervita nővér helyzetjelentése
Budapest (VI., Bokányi D. u. 30.), 1989. december 31.
MSzKL I.3.a. 5.42. Szervita nővérek

Rákosszentmihályi házunkat kérnénk visszaigényelni, mert az az Anya- és Noviciátus házunk, és ott van a kápolnánk, melyet 1989-es évben több, mint 300 000 Ft-ért újítottunk fel. Mivel a tagok száma kevés, akik valami munkát tudnak vállalni, azért is ez a legalkalmasabb ház.

23 XXIII. János Szeretotthon Lékai László Betegotthon részlege (Budapest, Máriaremete, Szent József utca 5.).

A rákosszentmihályi házunk a Csömöri út, az Iskola utca, és az Érsekújvár utca által körülhatárolt telek. Ennek méretéről adatom nincs, de meghaladja az 1 holdat. Államosítás után a telket igen összeszabdalták. A csömöri úti oldalon van a kápolna, egyetlen helyiség! Majd közvetlen mellette, illetve mögötte 5 lakás, és pár méterre odébb még kettő lakás, melyben családok élnek. E lakások nagyobb része félkomfortos. Az Iskola utcai oldalon van a Seton Rezső nevű Iskola, melyhez a kertünkéből egy kisebb részt hozzácsatoltak és elkerítették.

Telkünk másik, hátsó részén pedig az állam óvodát épített, s azt szintén elkerítették. Az Iskola utcai oldalon van a lelkészlakás, kettő és fél szobás. Itt lakik a mindenkori lelkész és [két] nővérünk, akik a kápolnát tartják rendben, és a lelkészt ellátják. Itt lakó nővérek száma: 2 fő. A lelkészlakásért lakbért nem fizetnek, bár a lelkész azt állítja, hogy ez a rész is államosítva lett.

Ehhez az épületrészhez annak idején egy nagyméretű noviciátusi hálót építettünk, s ebből az állam 3 lakást létesített, azontúl a lelkészlakás bejáratánál a volt betegszobánkat is lakásnak kiadta a Tanács, vagy az illetékes szerv. Ez csak egy szoba. A 4 lakásban csak egyben lakik család, a többiben 1–1 személy él. E lakók igen sok nehéz órát szereztek eddig is a nővéreknek, mert alkoholisták, késelik egymást, perlekednek, s e miatt a nővéreknek több alkalommal kellett vagy a mentőket, vagy a rendőrséget kihívni. A közelmúltban meg a nővérek tüzelőkészletét dézsmálták meg, mely a kamrában lezártan volt. Persze hivatalosan nem lehet rájuk fogni, de csak ők tehetők.

Bár igen romos a lelkészlakás, mégis elsősorban a mellette lévő lakásokat kérnénk, a kevés létszámú nővér miatt. A 13 munkaképes nővér közül 6 személy az, aki beteg nővérehez, vagy vidéki plébániákon van lekötve k[ülön]féle foglalkozásban, s ők sem egészségesek, s idősek, így onnan ki nem mozdíthatók már. Marad tehát 6–7 fő, ezeknek a komforttalan lakások könnyebben megkaphatók, mint a kápolna melletti félkomfortosak, bár ott is szükséges lenne legalább egy lakás a kápolna miatt.

Az Iskola utca és az Érsekújvár utca között egy gyalogutat hoztak létre telkünkön, az emberek közlekedésének megrövidítésére.

Az újonnan elhelyezendő 6–7 nővér is csak 50 %-os munkaerő, és 60 éven felüli.

Nem tudom, hogy az egész részt igényeljük-e vissza, vagy csak a lelkészlakást és környékét, ami csak a jelen szükségletét elégítené ki, mert ha utóbb szükség lenne a kápolna melletti helyiségekre is, vajon utóbb rendezni lehet-e? Inkább most kell az egészet visszaigényelni, s majd elválik, mit adnak vissza. Azon lakók, a kápolna mellett, kik ott maradnak, legfeljebb nekünk fizetnek lakbért és nem az államnak.

Annyira egyedül vagyok, mint ügyintéző, s a szervita atyák részéről annyi az egész tanács: „indulni kell!” Nővéreink részéről sem a jóakarát hiányzik a segítségben, hanem a tudatlanság, tájékozatlanság, mint a magam részéről is.

62.

Hamel Jolán Ladiszlá SM nővér jelentése a Szociális Missziótársulat helyzetéről
Budapest (I., Logodi u. 72. II/15.) 1989. május 21.

MSzKL I.3.a. 5.43. Szociális Missziótársulat

Társulatunk 1908-ban alakult. Farkas Edith alapította, Prohászka Ottokár püspök szellemi Atyja és társalapítója volt. Szabályzata 1932-ben kapott végleges egyházi jóváhagyást. Ez a szabályzat a II. világháború után, Mindszenty bíboros úr idején került

módosításra, és 1949 karácsonyán lépett életbe, és vált kötelezővé (sajnos nyomtatásban már nem jelenhetett meg). A szabályzat Szt. Benedek Rend szellemét sugározza.

A Társulat apostoli tevékenysége szociális és karitatív téren rendkívül tág és sokirányú. Munkaprogramja kiterjed különböző, az Egyház által engedélyezett korszerű, az idők parancsolta vallásos és szociális-karitatív missziós munkákra, amilyenek:

- a) nőknek és leányoknak vallásos-szociális-karitatív kiképzése és erre a munkára való szervezése;
- b) liturgikus apostolság (könyvkiadás, kegytárgy-miseruha üzem)
- c) zárt és nyilvános lelkigyakorlatok rendezése;
- d) egyházközségi munka: (gondozó, szervező és hitoktató nővérek);
- e) Katolikus Szociális Iskola;
- f) népművelés;
- g) nő és család-védelem;
- h) ifjúság- és gyermek-védelem (árvaházak és ezekkel kapcsolatos iskolák, tanfolyamok, üdülőházak, napközi otthonok);
- i) szegény-ügy;
- j) munkásnő-ügy, patronázs;
- k) népgondozás (város-, falu-, tanyamisszió);
- l) kórházmisszió, fogházmisszió, menhelymisszió;
- m) tömegfoglalkoztató (varroda, népkönyha stb.).

Ezeket a missziósmunkákat Budapesten az Anyaházzal együtt 4 helyen, vidéken pedig 14 helyen végezték a nővérek. Jelenleg nővérek száma: 50. Ebből 7-en külföldön élnek, dolgoznak, 13-an Szociális Otthonokban.

Koruk: 80 éven felül 14 (az otthonokban, külföldiekkel együtt); 70 éven felül 19; 60 éven felül 11; 50 éven felül 6. A közös életet nem mindegyik vállalhatja különböző okok miatt. Akik gondozásra szorulnak, azok az Otthonokban vannak.

Börtönben egy nővérünk volt 9 évig. 1952-ben 10 évre ítélték kisközösségek és lelkigyakorlatok szervezése miatt, mert a Rákosi rendszerben ez államellenes ténykedésnek bizonyult.²⁴ Internálva kettő nővérünk volt, egy évig.

Mindegyik nővérünk különféle apostoli munkákban részt vesz, még a 80 évesek is. Ha másban nem, de a családlátogatásokkal kapcsolatban az ima-apostolságban. Az 50 és 60 éven felüliek dolgoznak még rendszeresen is, sőt a 70 éven felüliek erejükhez és egészségi állapotukhoz képest: egyházközségi munkában, különböző karitás, kis-közösség, kántorság, hitoktatás, tanyamisszió, plébánián háztartás-vezetés, egyházi-ruhák mosása, rendszeres templom-díszítés stb.

Egyelőre mindenki marad a helyén és folytatja jelenlegi munkáját. Ha pedig megkapjuk az óhajtott Anyaházat, akkor a 8–9 új taggal és a már is több érdeklődővel tudunk munkára jelentkezni. Addig továbbra is nagyon imádkozunk, hogy drága magyar Egyházunkat minél előbb, mélyre hatóbban tudjuk szolgálni.

24 Vadas Éva Szalézia (1911–2003) nővért Bulányi György és társai perében 10 évi börtönre ítélték. BAJNOK LÁSZLÓ: A „piaristák pere” (1952), in KOLTAI ANDRÁS (szerk.): *Hitre, tudásra: A piaristák és a magyar művelődés*, I, Piarista Rend Magyar Tartománya, Budapest, 2017, 501–504.

63.

Kálmán Orsolya SSS kerületi előljáró a Szociális Testvérek Társasága helyzetéről
Budapest (IX., Erkel u. 20.), 1989. március 20.

MSzKL, I.3.a. 5.44. Szociális testvérek

A Szociális Testvérek Társasága apostoli életre egyesült egyházmegyei joghatóságú közösség. Slachta Margit testvér alapította 1923. május 12-én. A Társaság fogadalmas tagjai közösségben vagy azon kívül élnek, közösségi jellegű magánfogadalmat tesznek (*societas sine votis*).

Hivatásuk, hogy bizonyosságot tegyenek Isten megszentelő Szeretetéről, és hogy résztvegyenek az Egyház szociális küldetésében” (idézet a II. Vatikáni Zsinat után megújított, 1986. május 12-én jóváhagyott Szabályzatból).

A Társaság közösségi életét szent Benedek szellemében alakítja. Lelki életének középpontjában a tisztelete áll.

A Társaság célja a lélekmentés. Ezért a Társaság hivatásos és képzett munkásokat ad az Egyháznak, akik karitatív, szociális, közegészségügyi, környezetvédelmi, közéleti területen, a kornak megfelelő eszközökkel dolgoznak, a gyermek-, nő- és családvédelem érdekében. A testvérek feladatuknak érzik, hogy a világban való tudatos jelenlét által szolgálják az örök és az emberi értékeket, és mint „apostoli életre egyesült közösség” tudatosan élnek meg az apostoli jelleget.

A Testvérek, mint a múltban úgy ma is saját munkájukból tartják fenn magukat. Saját intézményt nem szándékoznak fenntartani. A múltban sem tartottak fenn ilyet, a Szociális Képzőt kivéve, hogy így szabadok maradjanak a sokféle szolgálatra.

Az alapító „a puszták rejtekéből az élet centrumába” hívta a testvéreket. Dolgoztak Budapesten, Esztergomban, Székesfehérvárott, Szegeden, Miskolcon, Szombathelyen, de falun is, így Fülén, Kadarkúton, Akasztón, Csobánkán, Szegváron stb. Munkánkat alapítónk piramishoz hasonlította:

Karitatív: szociális otthonok, árvaházak, népkonyhák stb,

Szociális: Szociális Képző, Katolikus Népszövetség Szociálpolitikai Osztálya, Katolikus Háziasszonyok Országos Tanácsa, Katolikus munkásnő-főiskola, katolikus leányotthonok stb.

Mozgalmi: különböző mozgalmaknak és egyesületeknek vezetőképző tanfolyamok, világnézeti tanfolyamok rendezése. Vezettek a Katolikus Dolgozó Lányok és Nők, valamint a Katolikus Lányok Országos Szövetségét stb.

Közéleti: Oncsa,²⁵ Városi Tanács, Parlament.

A szolgálatok sokféleségét sajátos értéknek fogták fel a múltban és a jelenben is.

A közösségi életet kettes-hármas együttalakással, illetve rendszeres találkozásokkal valósítják [meg], hogy így is kovászként hathassanak a világban.

A testvérek a közszellem formálását a Szentlélektől kapott feladatuknak tekintik közvetlen környezetükben (amennyiben lehetséges, egyéni adottságaik szerint tágabb környezetükben is.) Az Evangélium fényénél reflektálnak a kor és a társadalom jelenségeire, az élet új és régi veszélyeztetettségeire (nemzeti kisebbségek, euthanázia, abortus, okkultizmus, sátánizmus), és feladatuknak érzik, hogy jelen legyenek a különböző megújulási mozgalmakban, és így elősegítsék azok katolicitását. Vannak, akik küldetésnek érzik, hogy részt vegyenek a keresztyén elvekkel összeegyeztethető társadalmi csoporto-

²⁵ Országos Nép- és Családvédelmi Alap.

sulásokban, egyesületekben (szamaritánus mozgalom, Keresztény Orvosok Ökumenikus Világszövetsége, Magzatvédő egyesület). Aktívan vesznek részt az egyes testvérek az alkoholisták mentő szolgálatában, a cigánypásztorációban, a Telefon Lelki Elsősegély Szolgálatban, de vannak pedagógusok, egészségügyi dolgozók, közgazdászok, tudományos munkát folytatók és egyházi szolgálatban állók.

A Társaság létszáma 114 fő. Ebből:

1950 előtt tett fogadalmat	51 testvér
1950 után tett fogadalmat	63 testvér

Az 51 testvér mind nyugdíjas, havi 3–4 ezer Ft nyugdíjjal. Szociális otthonban van 7 testvér.

Az 1950 utáni 63 testvér munkaköri megoszlása:

Egyházi szolgálatban	27 testvér
Egészségügyi	14 testvér
Pedagógus	7 testvér
Közgazdász	3 testvér
Nappali teológiára jár	2 testvér
Egyéb	10 testvér
összesen	63 testvér

A Társaság létszáma életkor szerinti megoszlásban:

80 év fölött	13 testvér
70–80 között	23 testvér
60–70 között	26 testvér
50–60 között	15 testvér
40–50 között	12 testvér
30–40 között	20 testvér
20–30 között	5 testvér
összesen	114 testvér

A magyar társadalom nagy változásai és a magyar Egyház mostani helyzete, valamint a Szentatyánknak a világiak apostolságáról kiadott irányelvei újra felismerteti velünk a Szociális Testvérek Társaságának korszerűségét, a testvérek szolgálatának fontosságát.

64.

Kálmán Orsolya SSS kerületi elöljáró a Szociális Testvérek Társasága helyzetéről
Budapest (IX., Erkel u. 20.), 1990. március 27.
MSzKL, I.3.a. 5.44. Szociális testvérek

Eredeti iktatószám: 26/1990.

Munkáink a világ felé 1989–1990. III. 15-ig

1. Új kezdés Veszprémben, összesen 5 testvér, ebből

papi szociális otthon vezető	1 testvér
püspökség	2 testvér
plébánia	2 testvér

Ezekre a feladatokra dr. Szendi József püspök úr hívta meg a Társaságot. A kezdésről a Győri Rádió, valamint az MTI is beszámolt.

2. A VI. kerületi Tanács elnöke, [Várszegi] Asztrik püspök úron keresztül, megke-reste társaságunkat és szociális munkára munkaerőt kért. Jelenleg 2–2 testvér, heti alkalommal lelkigondozást végez a Vasvári Pál utcai és az Izabella utcai öregek napközi otthonában. (Szentírásolvasás, ének, beszélgetés.)

3. A Kállai Éva utcai átmeneti leányotthonban is megkezdte 2 testvér a lelkigondozást.

4. Megjelent a Társaság folyóirata, a „Lélek Szava” első két példánya [!száma], a harmadik előkészületben van. Megjelentek cikkek az Új Emberben, Igenben, Teológiában. Mona Ilona Anícia testvérünk elkészítette Salkaházi Sára testvér életrajzát. Jelenleg már a korrektúrán dolgozik.

Előkészületben Bokor Péter filmrendezővel rádióriport vagy sorozat alapítónk, Margit testvér életéről.

5. A testvérek hivatásébresztőket tartottak: ifjúsági találkozók: Nagymaroson, Hajóson, Szegeden, Győrött a szabadegyetemen, Budapesten különböző plébániákon, továbbá vidéken is több helyen, mint pl. Akasztó, Túra, Tibolddaróc, Eger, Veszprém, Szabadszállás, Nyíregyháza, Szombathely stb. Az érdeklődők és a testvérek között levelezés alakult ki. Személyes kapcsolódás 2–5 érdeklődővel kezdődött.

Munkáink befelé:

1. Otthon visszaszerzés (eddig eredménytelenül). Otthon helyett találkozóhelyek biztosítása.
2. Közel 80 fő lelkigyakorlata, saját rendezésben, kiscsoportokban.
3. Lelkinapok, kiscsoportokban havonta (egész nap).
4. Lelkinapok, társulati közös IX. 24-én és I. 6-án.
5. Sára testvér és vértanú társai emléktábla avatása XII. 30-án a Duna-parton. Jelen volt a testvéreken és barátokon kívül a Televízió, a IX. [kerületi] Tanács küldötte, az Ellenállók Szövetsége stb.
6. Ez év Pünkösdjén fogadalmat tesz 3 testvér, fogadalmat újít 12 testvér, örök fogadalmat tesz 2 testvér.

Az 1990. évi mottó, amely lelki életünket formálja, alakítja: Isteni könyörtület Lelke, Életadó Erő, vonj bele minket a világ egységének újjáteremtésébe!

65.

Forró Mária, Teréz anya munkatársainak magyarországi összekötőjének kérése
a rend Magyarországra településéhez
Budapest, 1989. március 19.

MSzKL I.3.a. 5.45. Szeretet Misszionáriusai

Mi, kalkuttai Teréz anya munkatársai azzal a kéréssel fordulunk a Püspök Atyához, hogy Teréz anya Szeretet Misszionárius[ai] rendjének, mint női szerzetnek Magyarországra települését lehetővé tenni szíveskedjék.

Nevük: Szeretet Misszionáriusai, Kalkuttai Teréz anya alapítása, 1950. október 7-én hagyta jóvá a Szentszék.

Európában Magyarország, Csehszlovákia, Románia, Albánia kivételével minden országban működnek Teréz anya nővérei. 1986-ig 315 rendházuk van világviszonylatban.

Tevékenységük lényege: Istent szeretni embertársaikban azzal, hogy a szegények legszegényebbeinek ingyen szolgálnak.

Célkitűzéseik:

- a) fölismerni Istent a szegények személyében,
- b) megismerni a szegényeket. Az ismeret szeretetre vezet, a szeretet pedig szolgálatra. Így minden nővér odaadja a szívét szeretetre, kezét pedig szolgálatra.
- b) szeretetet, együttérzést sugározni az otthonokban, közösségeikben, környezetükben,
- c) megőrizni a családi szellemet,
- e) munkatárs csoportokat alkotni a közelállókkal, a ház, vagy az utcalakókkal.

Kik a szegények legszegényebbei:

akik éhesek és magányosok – éheznek nemcsak ételre, hanem szeretetre, Isten szavára is,
szomjasak és tudatlanok – szomjazva nemcsak vízre, hanem ismeretre, békére igazságra, igazságosságra,
a mezítelenek és szeretetben nem részesülők – megfosztva nemcsak ruhájuktól, hanem emberméltóságuktól is,
a nemkívánatosak, a meg nem született gyermek, a faji megkülönböztetésben részesített, a hajléktalan és elhagyott,
a beteg és haldokló elhagyottak és a rabok – nemcsak testben, hanem gondolkodásban és lélekben is,
mindazok, akik elveszítették az életbe vetett minden reményüket és hitüket – az alkoholisták és a kábítószeresek rabjai,
mindazok, akik elveszítették Istent (nekik volt Istenük) és minden reményt a Lélek hatalmában.

A nővérek imaként végzik munkájukat a nap 24 óráján keresztül, Reggel szentmise + félóra közös ima, majd minden este egy óras szentségimádás. Ahová a nővérek települnek, ott kápolna céljára egy kicsi szobára van szükség, amit ők egészen egyszerűen berendeznek maguknak. Mísehallgatási lehetőségük legyen naponként megoldható, ha már nem is a kápolnában, de legalább a közelben.

A Szeretet Misszionárius nővérek teljesen a Gondviseléstől függenek, adományokból élnek, nem vállalnak[!vállalják] semmiféle alap létrehozását. Minden pénzt az adományozó szándékai szerint kell felhasználni. Teréz anya munkatársai ott állnak mellettük segítségükkel. Azonkívül azok a munkatársak, akik nem tudnak bekapcsolódni valamilyen tevékenységbe, kapcsolatba lépnek egy-egy nővérrel, és felajánlják érte imáikat, szenvedéseiket. A betegek és szenvedők megbecsülése kincsként történik.

A nővérek mindig a nagyobb városok külső perifériális részeiben kívánnak letelepedni és kiépítik a maguk munkakörét – szükség szerint.

Az új házalapítások világszerte 3–4 nővérrel indulnak. Ezeknek fele mindig indiai nővér, akik angolul beszélnek. Itt Magyarországon van egy 40 év körüli szeretet misszionárius nővérjelölt, aki 8 hónapot töltött Londonban, Rómában, mint novícia. Betegsége miatt kellett félbeszakadjon további képzése. Rajta kívül van még két 20–25 év közötti egyetemi és főisk. hallgató, egy 50 év körüli orvosnő és egy 40–45 év körüli isk. nővér. Tudomásunk szerint ők azok, akik komolyan foglalkoznak szeretet misszionárius hivatás gondolatával.

A nővérek egészen természetesen az egész év folyamán saját rendi ruhájukat viselik, amely indiai szári, világoskék csíkkal.

Kérjük a szabad levelezés biztosítását is a külföldön tartózkodó rendi előljárókkal.

A szegények legszegényebbjeinek száma itt Magyarországon is egyre növekszik. Egyre inkább szükség van Teréz anya nővéreire a Szeretet Misszionáriusaira, akik érdekenyek és készségesek minden szükség iránt és teljesen ingyenes szolgálatban váltják tettekre megértő szeretetüket, és örvendező szellemükkel meg tudják mutatni a béke és az öröm felé vezető evangéliumi utat.

66.

B. Molnár Mária MSV főnöknő beszámolója

Budapest, 1990. március 19.

MSzKL I.3.a. 5.46. Szűz Mária Társaság

A Szűz Mária Társasága (Societas Mariæ Virginis) jelenleg 23 tagot számlál. Egy novícia, aki teológiát, hitoktatóképzőt végez, pedagógus képesítése van; egy jelölt, aki angol, német nyelvvizsgával és számviteli végzettséggel rendelkezik.

A fogadalmas fiatalok száma 8, életkoruk 35–45 év között; nyugdíjasok száma 13 fő, három 60 év alatti, a többi 70 év körül.

Jelenleg többen dolgoznak egyházi munkakörben: hitoktatnak, sekrestyési, kántori feladatot látnak el – egy testvér főállásban, kettő nyugdíjasként, a többiek munka mellett.

hitoktat	7 fő
sekrestyési feladatot lát el	4 fő,
kántorként dolgozik	2 fő.
[összesen]	13

Főállásban a XXIII. János Szeretetotthonban két testvér dolgozik (főkönyvelői és ápolónői munkakörben); egy testvér gyógypedagógiai otthonban ápolónőként, egy testvér orvos, egy tanár, egy gyors- és gépiró, egy villamosmérnök-osztályvezető, egy pedig állami gondozott gyermekek otthonában vezető, ahol minisztériumi engedéllyel vallásos nevelésben részesítik a gyerekeket. [összesen] 8

Szabályzatunk lehetővé teszi a külön lakást, de ketten-hárman is együtt lakhatnak. Rövidesen letelepedhetnénk Budapesttől 35 km-re Leányváron, ahol 5 szobás felújított ház áll rendelkezésünkre. Ez a falu jelenleg Piliscsév filiája, és közel 3000 lakosa van. Hitoktatás, bibliaóra, egyéb apostoli és karitatív munkák várnak ránk. Kérelemmel fordulunk rövidesen Püspök Atyához és az Esztergomi Egyházmegyéhez, hogy minél előbb elkezdhessek itt a munkát. A jelentkezőktől függően itt szeretnénk a jövőben a noviciátust is megszervezni.

Jelenlegi anyaházunk Budapest, III. k. Jablonka u. 65–67, ahol az alapítónk [Ván Zsuzsanna] és a jelenlegi főnöknő él, itt a testvérek hetente találkoznak. Rendszeres havi rekollekciókat és évente 8 napos lelkigyakorlatokat végzünk. A társaság képzésében minden testvér részesült; nagy részük elvégezte a teológia levelező szakát és a hitoktatói tanfolyamot.

67.

Az UNUM Sanctissimae Trinitatis apostoli élet társasága ismertetése
 Budapest (XI., Móricz Zsigmond körtér 3.), 1989. [március/április]
 MSzKL, I.3.a. 5.48. UNUM

A kézirat elejét, az 1950 előtti működésére vonatkozik, itt nem közöljük.

Az UNUM létszáma 1950-ben

Az UNUM-nak 16 tagja volt (örökfogadalmas, ideiglenes fogadalmas, novícia, jelölt), ezek közül 11-en 1950 után tették le az örökfogadalmat. Egy örökfogadalmas a szétosztatáskor családi körülményei miatt kilépett, most munkatárs.

Az UNUM-nak kb. 19 kültagja volt, akik közül 8 meghalt.

Az ún. UNUM SZÖVETSÉG (tagjai vállalták, hogy imádkoznak az egységért, a felebaráti szeretetet komolyan törekszenek gyakorolni) úgy tudjuk minden egyházmegyében jóvá volt hagyva. Igen sok tagja volt (talán több, mint 2000). A névsor teljesen elveszett. (Általában az írásbeli dokumentumok elvesztek. Püspökségeken is semmi vagy alig valami található.)

1950 után:

Szétosztatás után a testvérek civil állásokban helyezkedtek el. Továbbra is törekedtek az UNUM szellemében élni, lelki dolgaikat hűségesen végezni, csendben apostolkodni, szeretetet gyakorolni és összetartani.

Mester Margit Mária anyja 1951. május 7-től 1956. május 7-ig, öt kemény éven keresztül börtönben volt, a jezsuitákkal való kapcsolata (P. Csávossy Elemér SJ jezsuita provinciális volt, szintén több mint 5 évet börtönben töltött), rendi összetartás, rendfőnökök közös találkozásánál való részvétel miatt. Öt évi hősiesen viselt börtönidő után a jó Isten még öt évet adott Margit anyának – bár már igen erősen megroppant egészséggel, – hogy kis közösségét tovább építse.

Margit anyja megalapította a társtagságot.

Társtagságnak 4 örökfogadalmas tagja van Magyarországon, 1 meghalt.

Beltagok száma 12 testvérrel gyarapodott, 1 meghalt ezek közül, 5 később távozott (részben munkatárs lett).

Mester Margit Mária anyja 1961. június 17-én – már a börtönben szerzett betegségében – két súlyos műtét után meghalt. Nagyon mélyen Mária-tisztelő volt. Életét Jézus szándékaira ajánlotta fel a Titokzatos Test beteljesedéséért és egységéért. „Jézussal szeretnék meghalni, *propter Patrem et pro vita mundi.*”

Margit anyja a szeretet és egység eljöveteleért a világon imádkoztatott a testvérekkel. Imájukkal esdjenek ki egy olyan személyt, aki „beleviszi a világba ennek gondolatát és átütő erejét. Ő odaadta az életét...” Isten adta a világnak XXIII. János pápát, aki azzal halt meg: *ut omnes unum sint...* Aztán adta a következőket, mostani Szentatyánkig... Ma már természetes erről hallani, ezért imádkozni, ezért valamit tenni...

1966-ban két testvér *Svájcba* távozott, és ott telepedett le. (Prof. Feiner segítette őket az ottani megtelepedésben.) Ott folytatják és alakítják tovább az UNUM életét. Egyházi munkakörökben dolgoznak. Beltagság ott nehezen fejlődik. Munkatársak szép számmal vannak.

Távozásuk után 3 testvér került börtönbe, az UNUM életének megélése és továbbfejlesztése miatt. Többen állásukat veszítették. Mindenki – kivétel nélkül – megszenvedte. Mindent ez lebénított egy időre.

Később: 2 örökfogadalmas testvér meghalt.

A testvérek egyházközösségekben; idős, beteg magányosok segítségével, árvák segítségével, nevelésével, családok életének rendezésével stb. dolgoztak, segítettek, apostolkodtak. A tagok, társtagok, kültagok és munkatársak száma növekedett szimpatizánsokkal.

1988-ban Paskai László bíboros primás úr kérésére a római Szentszék már 1988. május 4-től úgy tekintette az UNUM-ot, mintha római jogú lenne. A II. Vatikáni Zsinat szellemében – az Egyház rendelkezése szerint – az új CIC szerint, az alapító szellemében átdolgozott konstitúciót a Szentszék elfogadta. Ezt Gyulay Endre szeged-csanádi püspök úrral közölték.

Jelenleg a testvérek kis közösségeket alkotva élnek.

Budapesten: 6, 2, 2, 2,

Szegeden: 2

Segesden: 1

A testvérek nagyobb része 68 évtől fölfelé van. Többen megrokkant egészségűek. Kísnyugdíjasok. Társtagok, kültagok és munkatársak nagy része is Budapesten és környékén lakik. Kb. 8–10 Szegeden és környékén. Mások az országban szétszóródva.

Kifejezetten egyházi munkakörben jelenleg szétszórta 3 testvér és 2 társtag, kb. 8 világi dolgozik.

A többiek erejükhez mérten apró segítésekkel, apostolkodással, az UNUM szellemének továbbadásával, ökumenizmus elősegítésével stb. törekednek az Egyház szolgálatára lenni.

Az UNUM apostoli munkaterve:

Az UNUM közösségi életre alakult. Ezért jó lenne, ha legalább 4–5 testvér alkotna egy-egy közösséget és úgy láthatnák el feladataikat. Jelenleg egyházközösségeken keresztül, lelkigyakorlatos ház fenntartásával fejthetné ki működését, a hit- és szeretet-egységért. Úgy tűnik, hogy a papi egység előmozdításában részt vehetne szolgálatával. (Margit anyának elgondolása és vágya volt, hogy legyenek olyan papok, akik az UNUM lelkiségét élik, és ezt tovább sugározzák!) Ökumenizmus elősegítésével. Főleg imájával és áldozatával, ahogy ezt Willebrands bíboros úr²⁶ is kérte a testvérektől. Az UNUM külső munkájában a társtagok, kültagok és munkatársak is részt vesznek.

A közösség zöme Budapesten és környékén van. Ezért igen hálásak lennénk, ha itt Budapesten tudnánk kialakítani a közösség centrumát. (Jelenleg is így van.) Így a társtagokkal és a világiakkal – akiknek nehéz lenne más helyre költözni – jobban tudnánk összedolgozni. (Az idős, beteg testvérekkel új munkát kezdeni nem lehet, legfeljebb segíteni tudnak.) Felmerült: a papi egység központjában való bedolgozás vállalása. Az idős testvérek számára jó lenne egy kis otthon, egy ház pedig a fiatalok kiképzésére.

Makkosmárián jelenleg két társtag látja el a templomot, a házat és az atyákat.

Segesden van egy testvérünk, aki teljes felhatalmazással látja el paptestvérével együtt a plébániát és a hozzá tartozó filiákat. Jelenleg szükeglakásban laknak, mert a

26 Johannes Willebrands (1909–2006) bíboros, a Keresztény Egységikárság elnöke (1969–1989), Utrecht érseke (1975–1983).

plébániát fel kell újítani. Később több testvér is majd mehet oda besegíteni. Ez egyelőre idő kérdése.

Szegeden vagy környékén is szívesen alakítanánk közösséget, de ez pillanatnyilag még nem látszik elérkezettnek.

Utánpótlás: a rendi utánpótlás lehetőségét feltétlen kérjük. Jelenleg Budapesten látszik legalkalmasabbnak ennek továbbfejlesztése.

Rendi ruha: Tervezett rendi ruhánk egyszerű sötétkék, fehér blúzzal, középkék fátyollal. Jó lenne, ha hordhatnánk, az egyszerűség és az utánpótlás miatt. Ugyancsak az érmet vagy a jelvényt is.

Anyagiak: a testvéreknek – egy kivételével – kis fizetésük és kis nyugdíjuk van.

Külföldi segítség: Szükség esetén a svájci testvérek tudnak valamelyest segíteni. Bár igen nagylelkűek, de kis létszámuk miatt ez igen korlátozott.

Munkavállalásnál: Ha nyugdíjas testvérek vagy társtagok valahol munkát vállalnak és kis nyugdíjukhoz valamelyes hozzájárulást kapnak, ez jó. (Ingyen is szívesen segítenek, ha tudnak.) Aktív dolgozóknál szükséges a megfelelő fizetés a megélhetés és a nyugdíj és SZTK miatt. Egy rendes noviciátus tartása mellett, hogyan oldható ez meg??

Köteles-e mindenki visszamenni a közösségbe? Pl.: Beteg hozzátartozója van? Ő maga betegsége miatt nem bírja a közösséget? (Idegbeteg) Közvetlen nyugdíj előtt áll?

Kérjük: egy közös – szerzeteket ismertető – könyvecske mielőbbi kiadását engedélyezni.

68.

Gerő Éva Terézia UST általános főnöknő az UNUM Sanctissimae Trinitatis apostoli élet társasága helyzetéről

Budapest (XI., Móricz Zsigmond körtér 3.), 1989. szeptember 26.

MSzKL, I.3.a. 5.48. UNUM

Társaságunk 1938. szeptember 15-én a szeged-csanádi egyházmegyében; 1943-ban a váci egyházmegyében és 1945-ben az esztergomi főegyházmegyében kapott jóváhagyást. 1988-ban a római Szentszék elfogadta az átdolgozott szabályzatunkat.

A következő házaink voltak:

Szeged, Szél utca 3. alatt városi óvoda, a testvérek részére épített klauzúrával és nyilvános kápolnával, ahonnan az UNUM szellemét tovább sugározhatták.

Abony, Körösi út 10. bérlemény volt. A testvérek hitoktattak. A kápolnán keresztül a gyerekekkel még külön foglalkoztak, lelkigyakorlatok stb. tartására lehetőséget adtak.

Budapest, II. Vöröstorony u. 31. alatt kilenc szoba + egyéb helyiségek, bérlemény volt a noviciátus részére nyilvános kápolnával.

Jelenleg a budapesti Villányi úti cisztercita plébánián vállaltunk hitoktatást és különféle besegítést.

Elsődlegesen ennek közelében szeretnénk megfelelő házhoz jutni, és itt elhelyezni a noviciátusunkat, rendi központunkat.

69.

Gerő Éva Terézia UST általános főnöknő az UNUM Sanctissimae Trinitatis apostoli élet társasága helyzetéről

Budapest (XI., Móricz Zsigmond körtér 3.), 1990. március 19.

MSzKL, I.3.a. 5.48. UNUM

Ideiglenes központunkban: Budapest, XI. Móricz Zs. körtér 3/a. I.1. számú lakásban jelenleg hét testvér lakik. Ezek közül kettő munkaviszonnyal a Villányi úti Szent Imre plébánián dolgozik. Több testvérünk besegít a plébánia munkájába.

Mivel ennek a plébániának munkájába épültünk bele, ennek a közelében szeretnénk egy központi házat a noviciátus részére. Kis létszámunk miatt ez igen fontos lenne. Egyelőre nem szóródhatunk jobban széjjel.

Szeretnénk a Szeged, Szél utca 3. alatti óvodánkat visszakapni. Ehhez egy munkaképes óvónőnk van, aki még jelölt, ő elvállalja világi katolikus óvónókkal beindítani az óvodát. Ott nyilvános kápolnánk volt. Annak visszaállítását is kérjük.

Van: 1 beltág jelölt, 2 társtag jelölt, 2 társtag novícia, 1 új fogadalmas testvér beltág. Kiképzésük folyamatban van.

A Budapest, II. Vöröstorony utca 31. számú házunk egy család magántulajdona volt, mi csak használatra kaptuk tőlük. Így azt vissza nem kérhetjük. Helyette valami más lehetőségre lenne szükségünk. A szegedi óvoda a városé volt, de mi használtuk.

70.

Darók Irén VSM (Őszi Valéria VSM főnöknő helyett) a Szűz Mária Látogatásáról nevezett Rend helyzetéről

Budapest, 1990. április 3.

MSzKL, I.3.a. 5.49. Vízitációs nővérek

A lengyel federáció főnöknője lehetővé tette, hogy már akkor is elinduljanak újabb hivatások, amikor arra Magyarországon törvényes keretek között nem volt lehetőség. Hazaküldött egy magyar örökfogadalmas nővért, aki Lengyelországban nyert kiképzést, azzal a feladattal, hogy igyekezzen utánpótlásról gondoskodni.

Két hivatás indult el ilyen módon (egy jelenleg 42 éves és egy jelenleg 60 éves), akik eljutottak az ideiglenes fogadalomig, amit Varsóban tettek le, de szerzetesi életüket Magyarországon élték és élnek.

Az együtt lakást eddig még nem sikerült megvalósítani, bár mindent megpróbáltunk ennek érdekében. Amit lehetett, azt viszont igyekeztünk eddig is megtenni.

Ez a kis közösség – mivel közel laknak egymáshoz – naponta összejön zsolozsmázni, reggelenként mindig, délután, illetve este is általában. Adventben naponta a templomban mondták a zsolozsmát reggelenként, most minden vasárnap. Ilyenkor az atyák vezetik az imát, és a hívek közül is csatlakoznak páran. A nővérek, mint kontemplatív rend tagjai, ezenkívül is igyekeznek minél több időt imával tölteni. A kis közösség a szegénységet úgy éli, hogy közösen gazdálkodnak pénzzel, élelemmel, egyéb közszükségleti cikkeikkel. Mivel gyakran találkoznak, módjukban áll, hogy engedelmességi fogadalmuknak megfelelően, a mindennapi élet dolgaiban is függő viszonyban éljenek. Rendszeres oktatásban részesültek, és részesülnek, melynek során megismerkedhetnek az alapítók szellemével és a kolostori életformával. Ezt a gyakorlatban is megismerhették a lengyel-

országi vizitációs kolostorban, ahol többször töltöttek már hosszabb-rövidebb időt. Itt végezték az évi 8 napos lelkigyakorlatot is.

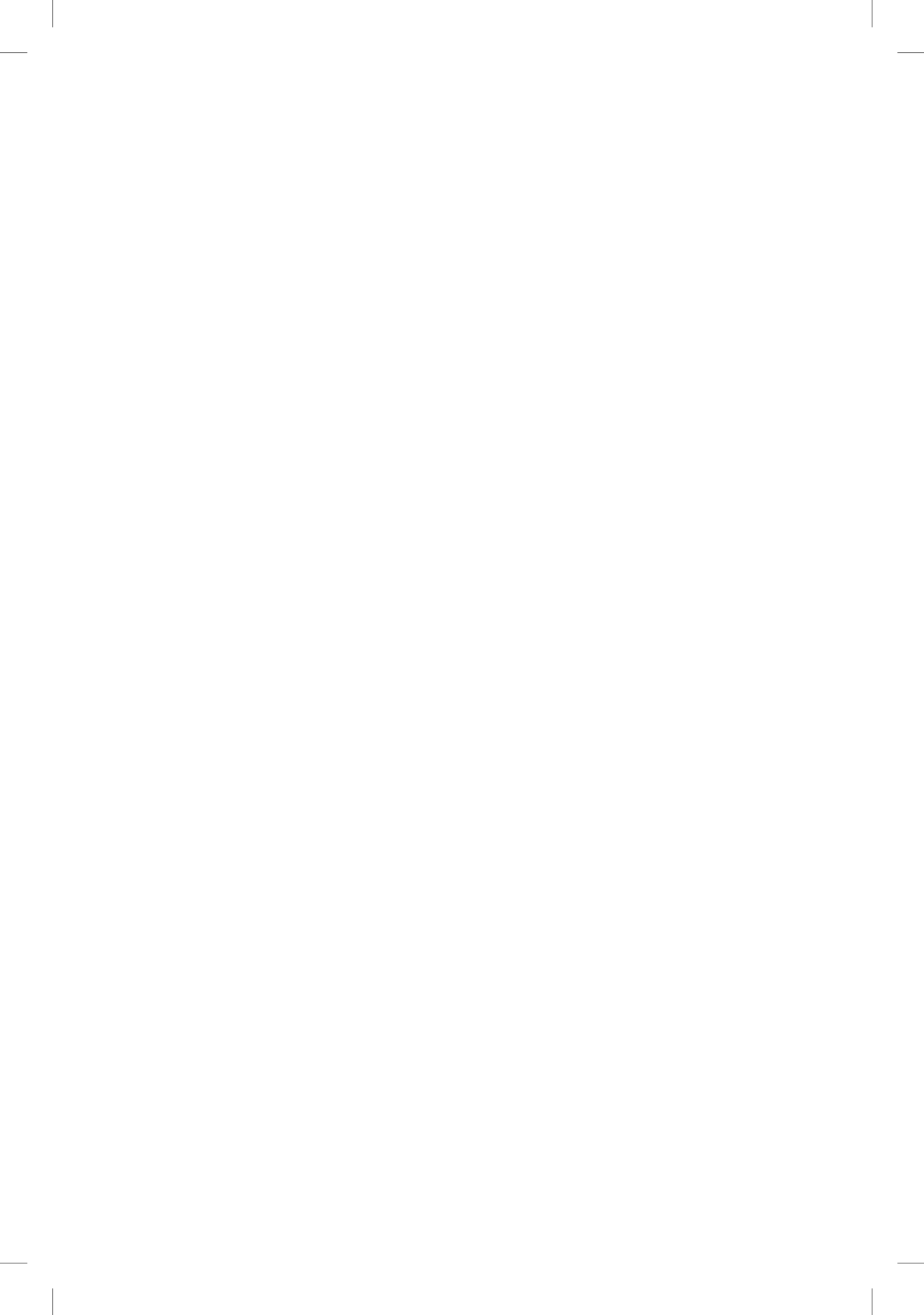
Lelkiatyánk havonta konferenciát tart nekik a Szentatya körleveleiről. Mióta megkezdődtek a szerzetesek részére a havi rekollekciók, ezen is részt vesznek. Előtte a Szent József Egyházközség keretében működő, különböző rendekhez tartozó nővérekből álló nővéreközösség találkozóit, az ott tartott előadásokat látogatták, ahol egymást erősítve készültek a nővérek az új lehetőségekre.

Most ezt a kis közösséget szeretnénk, mint noviciátust tovább fejleszteni, fiatalokkal felfrissíteni. Eddig ugyanis főleg késői hivatások jelentkeztek, akiknek az elmúlt 40 év körülményei között nem állt módjukban, hogy hivatásukat kifejlesszék, illetve kövessék.

A régi nővérek, akik a felosztatás előtt Polgárdiban éltek, jelenleg teljesen szétszóródva laknak. Természetesen megvan a szeretet-kapcsolat a régiek és az újak között, de arra, hogy együtt éljenek, egyelőre nem lehet gondolni, részben hely hiányában, részben azért, mert a régiek között sok az idős és beteg nővér.

Jelenleg folyamatban van Érd-Újtelepen a sekrestyés lakás kibővítése, ami a noviciátus részére legalább a minimális helyet biztosíthatja.

A fent említett három nővérhez terveink szerint csatlakozni fog egy újabb jelentkező, aki ugyan már 61 éves, de lélekben fiatal, lelkesedéssel vállalja a kezdést. Más jelentkezők is vannak kilátásban. Abban is reménykedünk, hogy ha az emberek láthatják életünket, legalább páran csatlakozni fognak a megindult noviciátushoz. Első lépésként ezt látjuk megvalósíthatónak, amit majd a lehetőségek és az igények szerint szeretnénk bővíteni.

Visszaemlékezés

Priscilla Celi SCJM1 belga nővérnek a magyar nagyobb előljárók előtt elhangzott 1998-as beszéde, benne az újraindulásra vonatkozó reflexióival, tapasztalataival

MSzKL I.2.1.71.

98. 9. 21. *Dobogókő*
Priscilla Celi nővér

Egy kis történelem... alig 8 év!

Egy hideg téli éjszaka volt. 1990. december 27. A Lufthansa egyik járatával érkeztem Budapestre. „Azt mondták”, hogy a „Malév” légitársaság, amelyet akkor még rosszul ismertek, nem volt nagyon biztonságos és rendezetlen. Legyen! De a Lufthansával Frankfurton keresztül kellett jönni és ez kétszer annyi időt vett igénybe.

Itt voltam hát Magyarországon, első alkalommal! Nem ismertem itt senkit és nem nagyon tudtam mit fogok itt találni, sem azt, hogy mit várnak tőlem. Tartományi Főnöknőm egyszerűen azt mondta: „Azt kérik tőlünk, hogy jöjjünk »látogatni«. Ez olyan, mint egy S.O.S. a magyar szerzetesnők részéről. Menj oda! Idefigyelj, próbáld megtudni hogyan éltek a szerzetesnők 1949/50 óta, mivé lettek ma, mit kívánnak, várnak, mire van szükségük...”

15 év alatt, mint misszionáriusnő Kongóban, tanárnő voltam, majd igazgatónő egy nagy iskolában, ahol volt óvoda, elemi és középiskola európai és kongói fiatal lányoknak. Ezután 15 évig dolgoztam a belga katolikus televíziónál: konferenciákat tartottam és televíziós nyelvi képzést, valamint a video helyes használatára képeztem mindenféle tanárokat és animátorokat. És íme, hirtelen idedobtak ejtőernyősként Magyarországra! Mit kell itt tennem? ...Ah! a szent engedelmesség!...

Így tehát, ezen az 1990. december 27-én, kevéssel 21 óra előtt, végül megtaláltam a Knézhich utcát. Odakinn egy finom, hideg eső esett. Csak egy nagy, sötét daru körvonalait tudtam kivenni az amúgy is fekete égen. Egy szerzetesnő fogadott, széles mosollyal. Később megtudtam, hogy [Schweiger Mária] Cassiana nővérnek hívják. Milyen aranyos mosoly, de ugyanakkor nem tudtuk egymást megérteni. Végül, Puskely Kordia² megemlítve, tekintete felragyogott és hamarosan ismert területen voltam. Kordia nővér elkalauzolt engem és ő lett az „örangyalom” a két év alatt, amíg lassan felfedeztem Magyarországot és ez ország női szerzeteseinek életét. Azóta sem szűnt meg segíteni nekem.

Rövid ideig tartó, de intenzív és céltudatos itt-tartózkodásaim lehetővé tették számomra, hogy egy pillanatnyi lehetőséget se mulasszak el az információszerzésre vagy kapcsolatok építésére. Kezdetben még nem tudtam merre vezetne a Lélek lépteinket. Majd lassan-lassan, egyik helyről a másikra menve, látva hogyan élnek a nővérek, meghallgatva őket, – főleg szívvel és imával – bizonyos utak járhatóak tűntek.

Azt is el kell mondani, hogy Kordia nővér egy kicsit besegített a Gondviselésnek azzal, hogy összehozott engem, már érkezésem utáni napon, Kálmán Orsolya testvérrel³ aki akkor egy kis lakásban lakott az Erkel utcában. Ez villámcsapás volt számomra!

1 Jézus és Mária Szeretetéről Nevezett Nővérek.

2 Az eredeti szövegben Kordia Puskelyként szerepel.

3 Az eredeti szövegben „nővérrel” szerepel.

Felfedeztem az ő szavai és a szerzetesnők ügye iránti gondoskodásának és teljes elkötelezettségének kifejezésén keresztül egy világot mely lassanként felszínre került és csak egy akarata volt: élni és sugározni jelenlétével és tetteivel az Úr mérhetetlen jóságát. Ez azonban nem lehetséges nehézségek nélkül és az elvégzendő munka óriási lesz.

Az első budapesti látogatásom során alkalmam nyílt arra is, hogy beszéljek Tegyeey [Gábor] atyával (jezsuita) a Bruxelles-i, Európa számára létrehozott Katolikus információs és kezdeményezési Hivatal igazgatójával, a N. Dame Tanító Nővérek több szerzetesnőjével, [Nagy-Pál] M. Consummatával a Kalocsai Nővérektől, a magyar pasztorációs Intézet (Óbuda) tagjaival, a Piaristák tartományfőnökével [Jelenits István], és még másokkal... és kihasználtam az alkalmat, hogy a várost megcsodálhassam.

Amint visszatértem Belgiumba, Tartományi Főnöknőm meghívott, hogy számoljak be „misszióról” tartományom nővéreinek általános gyűlése előtt. Igyekeztem bemutatni – 1991. január 5-én – egy olyan teljes beszámolót, amennyire lehetséges volt. Szeretnék itt rövid áttekintést adni, mert ez elég jól tolmácsolja akkori érzelmeimet. Ne ugorjanak, ha a szavak vagy kifejezések túlzottaknak tűnnek. Ezek az első lépéseim voltak, talán éppen annyira biztosak, mint az önké, kicsit olyanok, mint a rabé, aki előjön a homályból miután hosszú ideig volt egy pince sötétjében...

Íme néhány kivonat ebből az előadásomból...

A független Magyarország

1989-ben Magyarország visszanyerte függetlenségét. Hogyan él manapság? A 40 éves kommunista brutalitás alatt (amelyet csak elítélni lehetett) a magyarok igazi erkölcsi és vallási elidegenítésnek voltak kitéve. Az öngyilkosságok száma a legmagasabb lett Európában. Egyes magyarok büszkék arra, hogy a családi gyógyszerárban halálos mennyiségű barbitur van!

Az emberek zavarban vannak. Ez alatt a 40 év alatt egy olyan szocializmusban éltek, mely lassanként humanizálódott; megkönnyítették az utazásokat, gazdagodhattak, a kultúrát intenzíven támogatták, bizonyos kifejezésmódot könnyítettek...

Az emberek ma „szabadok”, de az állam védelme nélkül. A kulturális költségvetés 100-ról 30-ra csökkent! Kiszolgáltatnak egy országot a piacnak, amelyet addig a szocializmus védett. A nyomor igen nagy: A 10 millió lakos közül 4 millió igazi szegény. Ez különösen nagy nyugdíjasok, a nagy családok, a fogyatékosok esetében. A kórházak állapota leírhatatlan.

Az ország látványosan megy tönkre. Még a demokrácia sincs már biztonságban. És ez a csőd majdnem kötelező, mert nincs ára. Valamikor gyakorlatilag semmiért dolgoztak. A városban néhány forintért lehetett utazni. Nincs ár... tehát nincs piac! Minden hazugság volt!

Kádár János kormánya (1956) 20 milliárdos adósságot halmozott fel. A világon a legsúlyosabb adósság. Az új, keresztény elnöknek, Antallnak egy régi kommunista pénzügyi szakembert⁴ kellett hívnia, hogy segítsen megkísérelni kijutni a pénzügyi szakadékból, amelybe a mai Magyarország zuhant.

4 Nem egyértelmű, hogy kire utalhat. Az Antall-kormány pénzügyminisztere 1990 decemberéig Rabár Ferenc (párton kívüli), utódja 1993 februárjáig Kupa Mihály (MDF), majd a Boross-kormányban is folytatatosan 1994 júliusáig Szabó Iván (MDF). Tekintve, hogy nem sokkal a belga nővér Budapestre érkezése előtt volt miniszterváltás a pénzügyi tárca élén, a legvalószínűbb, hogy Kupát érti ez alatt, noha őt

Az értelmiségi osztály két fő pártba tömörül, melyek a kormány ellen vannak: a liberálisok és a fiatalok. Rengeteg a hajléktalan is. Emberek alszanak a vonatokon, amelyek este félre vannak állítva. Egyesek, akiket onnét elzavarnak egy régi orosz laktanyában „parkolnak le”. A házak lepusztultak. Egyesek még fertőzöttek is. Azelőtt nem volt lakbér. Ma mindent privatizálnak és... minden kezdődik előlről. Egy évtizedre lenne szükség ezt orvosolni.

Az erkölcs, különösen a 18–30 évesek körében, katasztrofális! Nincs vallás, az erkölcsök romlottak, igen nagy az agresszivitás és az erőszak.

Az emberek megpróbálnak orientálódni és az Egyház felé fordulnak, amely túl gyakran zsinat előtti nyelvezetet és szakramentalizmust nyújt nekik. De a dialógus keresését, a nyitottságot a világra az Egyház nem tudja megadni. Általában a szükséges értékeket sem tudja megmutatni a mai embereknek. Az Egyház és az állam (egyébként) ugyanazt teszi; mindkettő megpróbál visszatérni egy keresztény állapothoz, ahol az Egyház tartóoszlop volt. Ez visszatérés a régi értékekhez.

Miért? Mert sem a püspökök (igen ritka kivételektől eltekintve) sem a papok, sem a szerzetesi kongregációk nem tudták igazán magukba fogadni a Zsinatot. Védekezniük kellett a kommunista uralommal szemben és csak ahhoz ragaszkodni, amit ismertek. Egyébként, az Egyház nagyrészt kompromisszumot kötött a hatalommal. A rendszer előtt az Egyház nem a szegények Egyháza volt. A kommunistáknak tehát nem volt más lehetőségük, mint eltaposni és az Egyház gyakorlatilag ki volt szolgáltatva az állam hatalmának: püspökök, papok, szerzetesek ellenőrzése; börtönbüntetések (néha egyszerűen azért, amiért hittant tanítottak!).

Ma megállapítható bizonyos szervezetek újjászületése, mint a katolikus cserkészeké. A kormány azonban és főleg az értelmiségi osztály, nem nagyon értékeli az Egyházat, mely közelebb áll a középosztálybeliekhez, akiket úgy lehetne nevezni, hogy az egyszerű, „jámbor” emberek. A tette kész magyaroknak tehát sürgősen meg kellene ismerni egy zsinat-utáni, egy modern Egyházat, amely a társadalomban tud élni anélkül, hogy bezárkózna a keresztény értékekbe melyek nem nyitottak a mai világ realitásai felé.

Magyarország legnagyobb tragédiája kétségtelenül az, hogy 40 éven keresztül megpróbálták kioltni identitását. És ami ma hiányzik, az egy katolikus és magyar identitás! Hiányzik a bátorság és az energia ahhoz, hogy világosan lássák a helyzetet és harcoljanak a túlélésért.

A népben nincs elég fizikai sem pszichológiai dinamizmus ahhoz, hogy szembe nézzenek az új problémákkal. Meghaltak a nagy költők, a zenészek, akik Magyarország hangja voltak. Ez tehát a magyarázat az öngyilkosságokra, a válásokra, az abortuszokra (hivatalosan: 4 millió ez utóbbi időben!), gyermekek ezrei kóborolnak az utcákon, akiknek nincsenek szüleik vagy az Állam neveli őket.

---

nem igazán lehet kommunizmussal „vádolni”, még ha az is tény, hogy a rendszerváltás előtt is dolgozott a Pénzügyminisztériumban. Amennyiben az 1990–1991 között hivatalban lévő MNB-elnökre, Surányi Györgyre utal, az ő esetében sem értelmezhető a kommunista „vád”. Hasonlókat írhatnánk Botos Katalin bankügyekért felelős tárca nélküli miniszterrel is, aki szintén nem sokkal a nővér Magyarországra érkezése előtt lépett hivatalba.

És mit szólunk a szerzetesnők kongregációiról?

1989. augusztus óta a kongregációk bírósági úton kérhették az élet újrakezdésének engedélyezését. 48 kongregáció és társaság kérte ezt az engedélyt, vagyis gyakorlatilag mindannyian. A statisztika szerint 1948-ban 44-en voltak. Egyeseket időközben alapították. A többé-kevésbé 10 000 szerzetesnőből 1989 augusztusában kb. 1 200 maradt. Ma kicsit több van belőlük. A szerzetesnők átlagéletkora 76 év. A legfiatalabbak, akik éppen a felozlatás előtt léptek be, most 60 évesek.

A közösségi élet tilos volt és a nővéreket üldözték. Gyakorlatilag lehetetlen volt novíciákat nevelni, kivéve a rugalmasabb struktúrával rendelkező újabb kongregációkban. Sok kongregációnak vannak már fiatal nővérei, de a problémák nagyok: nincs hely a közös élethez, generációs konfliktusok (gyakorlatilag nincs generáció a legfiatalabbak és a legidősebbek között!). Manapság néha könnyebb befogadni 40–45 éves nőket, akik érettebbek a szerzetesi életre. A fiatal lányok dolgoznak. Ha kivonnak novíciát a munkahelyéről, nagyok lesznek az anyagi gondok, mert azt kockáztatja, hogy nem talál újra munkát.

A választék igen nagy a fiatalok számára, de semmi fogalmuk nincs a szerzetesi életről és el vannak hanyagolva. Belépnek... és könnyen ki is lépnek. Egy vallásos könyvben volt olvasható mintegy 10 évvel ezelőtt a következő definíció a szerzetesnőkkel kapcsolatban: „A szerzetesnő egy olcsó munkaeszköz!”

Ami leginkább jellemezte a nővéreket a 40 év alatt, ez a bizonytalanság, a Kormány állandó ellenőrzése volt. Igen erősen érezték, hogy neveltségessé tették őket, elszegényítették (néha egészen a legsötétebb nyomorig) és mélyen sérültek. Megtapasztalták mit jelent harmad-, sőt negyedrendű állampolgárnak lenni.

Sok nővért zártak börtönbe: néhány hónapra vagy 5–6 évre. Az ok? Államellenes összeesküvés, kémkedés... Még a börtön is kínzás volt, még hozzá a legrafináltabb. Egyeseket megerősakoltak. Többen meghaltak a börtönben szerzett betegség következtében. Voltak, akiknek a lábát amputálták; mások kétségbeesetten jöttek ki, meggyőződve arról, hogy Isten ezen a módon akarta megtisztítani szerzetesi életüket!

A nővérek, akik a világban éltek sok jót tudtak tenni úgy a családi, mint vallási területen. A szerzetesi hivatás – egészségében véve – megerősödött. A nővéreknek volt bátorságuk remélni!

De napjainkban egy bizonyos fáradtság észlelhető, mert nem történik semmi. Az Egyház (különösen papjaiban) olyan szegény, hogy nem tudja segíteni a szerzetesnőket. Nincs nekik saját helyük. Kolostoraikból hivatalok, szállodák, iskolák, vendéglők... lettek. A nővérek készek újrakezdeni a közösségi életet, de nincs lehetőségük arra, hogy éljék is; nincs meg a megfelelő képzésük és gyakran kenyérkeresetük. Az eladósodott állam nem tud segíteni.

Egyes kongregációknak sikerül lassanként kijutni ebből, különösen külföldi segítséggel. De évekre lesz szükség ahhoz, hogy a szerzetesnők Kongregációi fel tudjanak emelkedni 40 év üldöztetéseiből és nyomorából.

Hát ennyi! Nem roskadtak össze a reflexiók súlya alatt? 1991-ből valók. Első magyarországi látogatásomból valók, visszatérésem utáni napról.

Így, ezzel a sok mindennel tele fejjel és főleg szívvel kezdtem el bejárni az országot, hogy találkozzak önökkel ott, ahol voltak: egy barátnőtől kölcsön kapott szobában; egy

kis családi vagy szociális lakásban; egy templomot körülvevő folyosón; egy lepusztult házban, amelyet a plébánia kölcsönzött; néha örökölt házban... És lassan-lassan, segítettem a költözködésben, a tatarozásban, az építkezéseknél... Valóságos kivirágzás volt látható. A szerzetesi élet újrakezdődött, előjött a homályból, láthatóvá lett és... a Gondviselés virrasztott. Intézmények születtek, eleinte félénkek, majd mindig szilárdabbak: óvodák, idősök otthona; bajbajutott családok segítése; szegények, kirekesztettek befogadása... stb.

Mennyire csodáltam bátorságukat, bizalmukat az Úrban, „helyreállítani” akarásukat, mint mondták, kongregációjuk magyarországi jövője nehezedett vállukra. Tudva megnyit szenvedtek és kitalálva mindazt, ami még rájuk várhat, nem tudtam – sajnos – mást tenni mint meghallgatni, együtt imádkozni és segíteni, kicsi eszközökkel „berendezkedni” vagy elkezdni késedelem nélkül egy apostoli munkát.

Ki kellett emelni önöket egy bizonyos elszigeteltségből, abból a tévhitből, hogy nyugaton minden csak „kapitalizmus” vagy „materializmus” ahogy egyesek ismételték. A „Hidak” ebből a megállapításból születtek. Meg kellett ismerkednünk, mint barátok, nővértársak, egészen egyszerűen. Ahogy láttuk hogyan élnek, küzdenek, imádkoznak, megszerettük önöket és osztozni akartunk egy keveset abból, amink van. Ez egyébként nem volt más, mint igazságosság!

Ez után arra volt szükség, hogy megtanulják egymást megismerni, szeretni, egymást segíteni. Nincs annál szomorúbb, mint ugyanabban a városban élni vagy néhány km-re és nem tudni egymásról. Emlékszem az első ide szánt kamionokra. Kezdetben, néha saját kocsinkkal mentünk vagy utánfutóval, hogy elhozzunk néhány csomagot, amikor nagyon jól tudtuk, hogy néhány utcával odébb volt egy közösség, amely egy kis jóakarattal meg tudta volna tenni nekünk ezt a szolgálatot. Itt is... mennyi változás 8 év alatt, és ennek csak örülni tudunk.

Ezek után a pezsgő évek után, amikor azt hittük, talán túl gyorsan, hogy visszaszerelve egy tetőt vagy megerősítve egy közösséget, sikerül felvirágoztatni egy kongregációt hála a fiatal lányok érkezésének, akik át tudják venni a zászlót, ma úgy tűnik, legalábbis egyeseknél, hogy kételkedni kezdenek, félnek a jövőtől, nem tudni hol állnak.

Az építkezések terhe is nehéz és nem könnyű újraszervezni egy igazi „közösséget” annyi év után amikor a szerzetesi élet titokban folyt, sem megszervezni egy intézményt a modern világ minden követelményével együtt.

A berlini fal leomlása, a kommunizmus bukása, úgy gondolták meghozza a szabadságot, a függetlenséget, a jólétet... Mindazt, amiről évek óta álmodtak! Mit tapasztalunk ma: mély csalódást! A Nyugat felé nyitás csalódást okozott és nem éppen az jött be országunkba, ami nyugaton a legjobb.

- A liberális kapitalizmus, mely egy közösség-ellenes életformát teremtett, vagyis a „mi nélküli én” kultúráját;
- a szocializmus, mely a kapitalizmussal ellentétben, a „mi én nélküli” kultúráját teremtette meg;
- a neoliberalizmus mely az egyént magasztalja, szabadságát, az élet minőségét és eltöröl mindent, ami a szegények javára megépült;
- multinacionális részvénytársaságok következtek, egy olyan világ kultúrája, melyben a „nélkülem és a nélkülünk” uralkodik, ahol csak a hatékonyság, a siker, a hatalom számít; ahol a pénz bálványimádása uralkodik. (vö. Anne Roy, *auxiliaire de sacerdece*)

Ez fenyeget tehát minket; ez marja szét társadalmunkat: ez teszi tönkre a lelkeket.

És mi, szerzetesnők mit tegyünk ma? Hol tartunk?

Franciska testvér⁵ azt kérte tőlem, mondjam el hogyan látom önöket, hogyan látom a szerzetesi élet jövőjét Magyarországon... Úgy tűnik valamilyen módon már feleltem az első kérdésre. Ami a jövőt illeti? Ki tudhatja? Mint mi, tisztelet a kivételnek, felteszik identitásuk kérdését? Mai missziójukat és néha aggodalommal a felváltókét?

Az időségekkel együtt láttam érkezni vagy megalakulni ez alatt a rövid idő alatt új kongregációkat vagy társaságokat, amelyek letelepednek ott, ahol valamikor önök virágoztak. Az Úr legyen áldott! Ezek megújult képet adnak a szerzetesi életnek, a fiatal-ság dinamizmusát, a tapasztalatlanság törekenységét. A Teremtő sok virágot növeszt a földön. Minden új hajtás az öreg fán, minden új rügy csoda annak a szemében, aki a hit szemével lát. Ennek csak örülni lehet.

Együttesen, tartozunk bár az ú. n. „hagyományos” kongregációk vagy újabb alapítá-sokhoz, ugyanarra vagyunk hivatva: élni az Evangéliumot egész mélységében, a sajátos karizma szerint.

Mit tartogat a jövő számunkra? Az biztos, hogy itt, mint nálunk, az egyetlen fontos dolog az, hogy bátrak, merészek legyünk és legyen meg bennünk a szükséges kreativi-tás, hogy múltunk vagy jelenünk feltalálja a jövőt, hogy megtegyék a helyes lépést, a lemondástól való félelem nélkül, annak érdekében, aminek jönnie kell, vagyis a jövőért.

Azt kérdezik tőlem: hogyan?

Találkoztam itt (legyünk egyszerűek!) két nagy szerzetesnői kategóriát: azokkal, aki-ket „tradicionalistáknak” nevezném, akik ellenállnak minden változásnak: hűségből... mihez? félelemből... mitől? és a „modernekkal”, akik újítani akarnak olykor modell nél-kül, múlt nélkül... Egy kicsit túlozok! Jó ez? Rossz ez? Ezt nem nekünk kell megítél-nünk. Teljesen normális dolog, hogy legyenek ilyen eltérő törekvések. Ami számít – és itt elismétlem Anne Roy papi kíségitő néhány gondolatát –

- Mindenekelőtt hűséges maradni a Lélek sugallataihoz, mindenki egyénileg. Isten soha nem csinál hiteles másolatot. Mindenki egyedi, mindenkinek megvan a tör-ténete, gyökerei, kultúrája, örömei és szenvedései, saját útja, amelyhez hűséges-nek kell lennie. Akkor hát tegyük fel önmagunknak teljes igazsággal a kérdést: Mi az én alapvető inspirációm? Mi az, ami életemet motiválja?
- Mindannyian választottunk egy bizonyos kongregációt vagy társaságot. Hűsé-gesnek kell lennünk kongregációnk eredetéhez, az alapítók és az első generáció szelleméhez, a lelki örökséghez, amelyet ránk hagytak; más szóval: sajátos kariz-mánkhoz.
- Ez azonban ennek mindig jobban elmélyített ismeretét és életpasztalatát igényli. Ami azt akarja mondani: lefordítani a karizmát és feltárni azokkal az eszközök-kel, amelyeket az Úr ad mindegyikünknek, abban a helyzetben, ahova helyezett minket. Tegyük fel akkor a kérdést: hogyan segít engem a karizma a növekedés-ben, a termelésben, hogy kreatív legyek ott, ahol vagyok?
Ne mondják nekem, hogy már nyugdíjas korúak vagy túl fiatalok ahhoz, hogy elegendő tapasztalatot szereztek volna. A kornak itt nincs jelentősége.
- Végül, hűségeseknek kell lennünk a minket körülvevő világhoz, korunkhoz, kor-társaink reális igényeihez. Ha bezárkózunk saját kis univerzumunkba, akkor rövi-desen leredukált, sőt okkult vízióknak lesz a világról, ami ma jobban, mint valaha, elengedhetetlen referencia egy megújuláshoz.

5 Berkecz Franciska. Az eredeti szövegben „nővér” szerepel.

A váltás kérdése számomra mellékes. Hogyan fog ez történni? Higgyünk az Úr Szavában. Tanuljunk meg várni... A szerzetesi élet egy hosszú menetelés: menetelés, mely olykor nehéz lehet, tele meglepetésekkel, nehezen bevezethető fordulatokkal, ellenállással az ellenszéllel, a tévedésekkel, gyengeségekkel szemben...

Fogadjuk el, hogy szegények vagyunk mindenben, tulajdonban, birtokvágyban nincs semmi tervünk mások felett. Minden az isteni kezdeményezéstől függ. De főleg ne vesztjük el a Gondviselésbe vetett hitünket. Folytassuk utunkat tágra nyílt szemekkel a világ bajaira: az elhagyott gyerekek, a kallódó fiatalok, a tönkrement házasságok, az elszigetelt idősek, a hajléktalan szegények kiáltásaira... Ne menjünk vissza a múltba. Az idők megváltoztak. Mai kortársaink igényei mások.

Egy olyan világban, melyben a pénz utáni sóvárgás uralkodik, tanuljuk meg az ingyenesség gesztusát mely a másik segítségére siet, egyszerűen azért, mert ő az én felebarátom.

Amire a világnak, különösen Magyarországnak ma szüksége van, nem annyira az, hogy munkaerő legyünk, egy ingyenes multinacionális szolgáltató, hanem a Lélek hangja legyünk, jel, amely „tiltakozik”, kérdez és a profit által uralt értékeket relativizálja. Olyan tanúknak kell lennünk, akik átadnak valamit az Evangélium energiájából és bölcsességéből, mert Isten azt akarja, hogy mi magunknak és mindenkinek „bőséges életünk legyen!”

Ami szükséges: megnyitni a jóindulat és a meghallgatás távlatait, az alkalmazhatókat a találkozáshoz és a kölcsönösségre, a megosztott imára, az áttetsző tanúságtételre (prozelitizmus és önérdék nélkül) olyan étellel, amely olyan Isten felfedezésére törekszik, aki szüntelenül hív minket.

Magyarországon olyan őszinte jóindulattal és befogadási készséggel rendelkezünk, mely ritka társadalmunkban, ahol a vagyonba, saját családba, a társadalomba, annak előnyébe merülünk... Ne engedjük elveszni ezeket a nagyszerű tulajdonságokat, különösen ne feledkezzünk meg a legszegényebbről, a legkisebből, arról, akinek olyan kevés fontosságot tulajdonítanak.

Emlékszem egy régebbi látogatásra (lehetett 1992 körül) egy magyarországi szerzetes közösségnél. Egy nővértársammal és egy fiatal tanulóval voltam. Késő volt és hosszú utat tettünk meg, a minket körülvevő szegénység ellenére, egy székkal kínáltak. Nővértársamat is. Utána egy kis csésze kávé jött. Nekem. És a nővértársamnak. A fiatal lány, aki elkísért – és aki ugyanolyan fáradt volt, mint mi, állva maradt és semmit sem kapott. Akkor én, közömbös arccal, odacsúsztattam neki egy széket és a csésze kávéját. Egyébként tudtam, hogy a kocsimban volt egy jó csomag élelem, amelyet oda szándékoztam adni a közösségnek. Egy szempillantás alatt egy harmadik csésze megjelent; a társalgás folytatódott és – együtt – örültünk ennek a jótékony pihenésnek.

Ezt várják tehát tőlünk: ezt a mosolyogva, nagylelkűen odanyújtott kis gesztust, ezt a kis semmit. Legyünk szívélyesek, vidámak, boldogok, hogy szolgálhatunk másnak és az Úrnak. Segítsünk egymást kölcsönösen ezekben a pillanatokban, amikor a hűség megtartása nehezebb, ahol tapogatunk, nehézségek között vergődünk, amelyek gyakran kibogozhatatlanoknak tűnnek számunkra. Ne féljünk elveszíteni a békénket, nyugalomunkat, biztonságunkat, hogy megkeressük az elveszett bárányokat.

Amikor rájuk gondolok és imádkozom értük, gyakran eszembe jut az ábrázolás, amelyet kétségkívül ugyanolyan jól ismernek, mint én: egy agyagszobor, amely egy kezét ábrázol, egy nagy kezét, Istenét, egy kicsi gyermeket tartva. Valaki őrzi minket a tenyerén. Ennek a bizonyosságnak reménnyel és örömmel kell eltöltenie minket.

Nem tudom megfelelt-e a várakozásuknak és a feltett kérdésekre. Igyekeztem nyílt lenni. Nehéz mindezt elmondani, amikor látogatást teszek (mindig túl rövidet, jól tudom!).

Az Úr adja meg mindegyiküknek az örömet felajánlani legjobb önmagunkat egy olyan világban, melynek annyira szüksége van a boldogságok megismerésére.

*Priscilla Celi nővér
(Belgium)*

A magyar szerzetes-elöljárói konferenciák vezetői¹

1. A Férfi Szerzeteselöljárók Konferenciája (FSzK) elnökei

Kerekes Károly OCist	1992–1994 ²	zirci prézes apát:	1987–1996
Jelenits István SchP	1994–1995 ³	tartományfőnök:	1985–1995
Várnai Jakab OFM	1995–2003	tartományfőnök:	1994–2003
Zakar Polikárp OCist	2003–2006	zirci prézes apát, főapát:	1996–2010
Várszegi Asztrik OSB	2006–2012	pannonhalmi főapát-püspök:	1991–2018
Labancz Zsolt SchP	2012–2018	tartományfőnök:	2011–2019
Dobszay Benedek OFM	2018–2020 ⁴	tartományfőnök:	2014–2020
Szilvássy László SchP	2020–2020 ⁵	tartományfőnök:	2019–2020
Balogh Piusz OPræm	2020–2021	gödöllői apát:	2018–
Hortobágyi Cirill OSB	2021–	pannonhalmi főapát:	2018–

2. A Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája (MRK) elnöknői

Belle Éva RSCJ	1991–1993	nem volt rendje nagyobb elöljárója ⁶	
Kálmán Orsolya SSS	1994–1997	nem volt rendje nagyobb elöljárója ⁷	
Berkecz Franciska SSS	1997–2003 ⁸	kerületi elöljáró:	1996–2003
Pekó M. Adrien SSND	2003–2006	tartományfőnöknő:	1997–2005

1 Az összeállítás az FSzK- és MRK-ülések és a Magyarországi Szerzeteselöljárók Konferenciáinak Levéltárában őrzött egyéb iratok felhasználásával, valamint Pető Éva nővér adatgyűjtésének korrigálásával és kiegészítésével készült. Vö. MSzKL I.1.1. és MSzKL I.2.1. E mellett köszönettel tartozunk Szabó Katalin SSS kerületi elöljárónak (2012–2021), Berkecz Franciska SSS volt MRK-elnöknőnek, és Lukás Windernek, a Sacré-Cœur nővérek bécsi levéltárosának az adatok további pontosításában nyújtott szíves segítségükért.

2 Az 1991 júniusában megalakuló FSzK elnökségét csak fél év múltán választották meg. Miután lemondott az elnökségről, az FSzK Állandó Bizottsága alelnökét választotta utódává.

3 Tartományfőnöki mandátuma lejártával FSzK-s megbízatása, így elnöksége is megszűnt.

4 Tartományfőnöki mandátuma lejártával FSzK-s megbízatása, így elnöksége is megszűnt.

5 Lemondott a tartományfőnökségről, így FSzK-s megbízatása és elnöksége is megszűnt.

6 Rendi ügyvivő a rendszerváltás idején, a szerzetesség újraindulásának egyik koordinálója. Betegsége miatt Kálmán Orsolya már alelnökként is két éven keresztül helyettesítette az MRK élén, lemondását követően ügyvivőként a következő évi tisztújításig, ahol elnöknővé választották.

7 Kerületi elöljáró 1981–1992 között.

8 Az első MRK-elnöknő, akit a szabályzatnak megfelelően a nagyobb elöljárók közül választottak meg. Korábban ezt nem lehetett megtenni, „mert a nagyobb elöljárók teljes erőbedobással dolgoztak saját rendjük újjászervezésén, és senki nem vállalta el az MRK elnöki posztját, és a titkárit sem.” Ld. Berkecz Franciska levele, 2021. március 23. Mindezt a Szentszék engedélyezte számukra.

Sztrilich Ágnes SSS	2006–2012	kerületi elöljáró:	2004–2012
Deák Hedvig OP	2012–2018	általános főnöknő:	2010–
Lobmayer M. Judit SSND	2018–2021	tartományfőnöknő:	2013–2021 ⁹
Németh Emma SSS	2021– ¹⁰	kerületi elöljáró:	2021–

3. A Magyarországi Szerzeteselöljárók Konferenciáinak Irodája (MSZKI) irodavezetői

Ulrik M. Monika SSND	2013–2016 ¹¹
Kiss Didák OFM	2016–

- 9 Megbízataa mindkét esetben 2021 elején lejárt. A 2019 óta pusztító új koronavírus-világjárvány következtében tartományfőnöknői megbízataaát rendje általános főnöknője az év nyaráig meghosszabbította, így az MRK tisztújításának elhalasztásaig szintén elláthatta az MRK-elnöknői teendőit is. 2021 júniusában végül mindkét megbízataa ténylegesen is lejárt.
- 10 Ezt megelőzően a Miniszterelnökség kormányzati szervek és az egyházak közötti kapcsolatért felelős miniszteri biztosaként látott el közfeladatot. Utóbbiról rendje kerületi elöljárójává történő megválasztataaát követően összeférhetlenségi okokból mondott le. Vö. Hivatalos Értesítő 31. szám, Magyar Közlöny melléklete, 2021. június 18. 3092. URL: file:///C:/Users/FELHAS~1/AppData/Local/Temp/HE_21_031.pdf (letöltés ideje: 2021.07.06.) és Új elnököt választott az MRK. Szerzetesek.hu https://szerzetesek.hu/hirteglaj/uj-elnokot-valasztott-az-mrk?fbclid=IwAR2VLLBycht7vPS1er6d_v4eESE7Wod3CPq3sqIqzMWJRN-SrQwdeU3BZo (letöltés ideje: 2021.07.06.)
- 11 Rendjén belüli szolgálatra visszahívták. Vö. *Köszönjük, Monika nővér!* Szerzetesek.hu URL: <https://www.szerzetesek.hu/hirteglaj/koszonzuk-monika-nover> (letöltés ideje: 2021.03.23.) Korábban, 2005–2013 között volt rendje magyarországi tartományfőnöknője. Az MSZKI előzményeként 1995-ben már közös titkárságot hoztak létre, miután az MKPK Titkárságáról a Szerzetesi Iroda levált; ez elsősorban az MRK elnöknők koordinálásával működött, az FSZK ügyeit is – velük rendszeres kapcsolatot tartva fenn – intézték.

Névmutató

A

Acerbi, Angelo 79–81, 87, 88, 90
Aczél László Zsongor 66
Ács István 64, 76
Ádám János 83
Ágoston, Szent 223
Alinda nővér → Szűcs Erzsébet M. Alinda
Alszegehy Zoltán 36, 186
Alvarez Gomez, Jesus 133
Alzira nővér → Poli, Alzira
Ambrus Margit M. Konstancia 207, 208
Angelica nővér
Antall József 69, 160, 252
Apolokról nevezett Boldog Mária →
    Wüllenweber, Therese von
Aquin nővér → Gilles, Aquin
Aradi Tibor 224
Arató László 34
Arató László (SJ) 36
Áron főpap 182
Arnóczky Lenke 231
Arrupe, Pedro 34, 35, 61
Árva Vince 60, 66
Avilai Nagy Szent Terézia 219

B

B. Molnár Mária 244
Babos István 186
Bácsai M. Jozefina 84, 94, 95
Bajzáth Ferenc 65, 76, 78
Bakonyi atya 211
Balcells, Josep Maria 166, 192
Balduina nővér → Soós Anna M. Balduina
Bali M. Ildefonsa 45
Balogh M. Rita 95, 96
Balogh Margit 15–17, 19–22, 24, 25, 27–33, 35, 36,
    38, 47, 74–76, 78, 98, 109, 116, 117, 125
Balogh Piusz 259
Balogh Sándor 46
Bán Elizeus 63
Bank Barbara 15
Bánkuti Gábor 14, 17, 18, 21, 24, 33, 34, 58, 59
Bányai Ilona 84, 99
Bányay Mária 83, 196–199
Barankovits István 222

Barat Szent Magdolna Zsófia 228
Baternay Ágota 103, 153
Becherer András 195
Becker, Joseph M. 145
Beke Margit 15, 55, 73–76, 85
Békefi Remig 56
Béla, IV. 184
Belány Ferenc 190–192
Belle Éva 65, 78–80, 83, 90, 161, 162, 259
Benedek, Szent 240
Benedek, XIII., pápa 188
Benedek, XVI., pápa 142–144, 146
Benkő Antal 185, 186
Berkecz Franciska 20, 21, 60, 65, 76, 78, 84, 86, 90,
    136, 137, 139, 140, 161, 163, 256, 259
Berkó Pál 56
Bernarda nővér → Lauscher, Bernarde
Bevillacqua, Maurizio 142
Bíró Ferenc 62
Bíró Mária Alexia 44, 45, 48–51, 73
Bokor Péter 242
Bolváry Pál 34, 59
Bonaventura nővér → Fühnhacker, Bonaventura
Bonvin, Bernard 133
Boros Zoltán 15, 25, 29, 34, 67, 146
Borsodi Csaba 14–19, 39, 56, 125, 135
Borvölgyi Karola 226
Bosák Nándor 105
Botos Katalin 253
Bozsóky Pál Gerő 61–67, 161
Bögre Zsuzsanna 8, 17, 31, 39, 42, 48
Böhm Judit M. Eglantin 85
Böszörményi Géza 23, 56
Braun Mária Flóra 201
Bujdosó Gabriella 84
Bujdosóné Orsolya 161
Bulányi György 37, 51, 239
Burgués, José Pascual 58
Burics Virgília 230
Byrne, Damian 65

C

Cabra, Pier Giordano 164
Casaroli, Agostino 35, 36, 169
Cassiana nővér → Schweiger Mária M. Kassziána

Celi, Priscilla 98, 153, 251, 258
 Champagnat, Marcellin 190
 Cheli, Giovanni 26, 36
 Clairvaux-i Szent Bernát 182
 Colasuonno, Francesco 76
 Craeynest, Lutgardis 164
Cúthné Gyóni Eszter 15, 29, 32, 33, 56, 59, 177
 Czapik Gyula 16, 19, 22, 24, 25, 31
 Czoma László 188

Cs

Csaba Gizella M. Claudina 233
Csaba Györgyné 142
 Csatári Mária Liguria 234, 235
 Csauscher Teréz Mária Ediltrud 50
 Csávossy Elemér 33, 245
 Csehák Judit 175
 Csellár Jenő 34
 Csepreghy M. Christophora 202
 Cserhádi József 63, 173–175
 Csertő György 202
Csik Krisztina 86
Csikós Gábor 15
Csíky Balázs 72

D

Damjána nővér → Molnár Ilona M. Damjána
 Dankó László 64, 204
 Darók Irén 248
 Darvas József 17, 18
 Dávid M. Bernadette 166
 De Chappotin, Hélen (Marie de la Passion) 205
 De Hovre, Luc Alfons 164
Deák (Viktória) Hedvig 8, 60, 65, 67, 142, 202, 260
Dejcsics Konrád 24, 58
 Dékány Vilmos 62, 64, 76
 Delcourt, France 164
 Demetria nővér → Lang, Demetria
Dénesi Tamás 15, 24, 25, 29, 34, 58, 67, 146
 Depaul Szt. Vince 189, 233, 234
 Dian Nuncia 232
 Dias, Ivan 36
Di Ianni, Albert 145
Diós István 24, 32, 57, 59–61, 74, 75, 86, 97–99, 142, 230
 Dóczy (László) Zsigmond 82, 83, 182
 Dömötör László Hilár 173, 175
Dubovský, Ján Milan 17
 Dudás Bertalan 166, 172
 Dukai Júlia Mária Amancia 51

E

Ediltrud nővér → Csauscher Teréz Mária Ediltrud
 Égi Konrád 63
 Elek Zenóbia Paula 210
 Elisabeth nővér 153

Endrédi Vendel 22, 29, 177, 179, 180
 Erdő Péter 80, 110
Erdős István 56
 Errázuriz Ossa, Francisco Javier 104
 Erzsébet, Árpádházi Szent 75
 Evans, Mary 98

F

Fábos Pál 51
 Farkas Edith 238
Farkas Éva Imelda 60
Fazekas Csaba 61, 64, 66, 163
Fedor Tibor 8, 111, 113, 116, 121
 Fehér M. Anna 159
 Feiner professzor 245
Fejérdy András 8, 36, 109, 145
Fekete Dávid 127
 Fényi Ottó 60, 148, 154, 194
 Flynn, Patricia 63
Forgó András 15, 132,
 Forró Mária 242
 Forster, Irmtraud 230–232
 Führhacker, Bonaventura 230

G, Gy

Galcsik Zsolt 71
Gárdonyi Máté 47, 145, 146
 Gáspár Piroska M. Edit 234
 Ganzler Erzsébet 50
 Gavlasz (Gawlasz) Hermina M. Kalliszta (Calixta) 208
Gergely Jenő 15, 17–20, 22–33, 38, 74–76, 78, 115–117, 125, 134, 135
 Gerinczy Pál 194
 Geró Éva Terézia 247, 248
Gilányi Magdolna 29, 32
 Gilles, Aquin 230
 Glatz Ferenc 66, 166, 186, 191, 192, 197, 198, 200
 Goór Nagy Magdolna Krisztofóra 50
 Gorbacsov, Mihail 62
 Goreczky Tamás 160
 Grósz Károly 38, 62, 63, 75, 107
 Grósz József 17, 18, 45, 47–50, 52
 Guba András 105
 Guéranger, Prosper 133
Guitman Barnabás 60
 Gyulay Endre 246
 Gyuricza Paula 232

H

Hamel Jolán Ladiszla 238
 Hamer, Jérôme 79, 80, 106, 138
 Hamvas Endre 23
 Hansen, Hubert 132
Harsányi László 64
 Hauser Teréz 50

Havasi József 82, 83, 101
 Heekeren, Heinrich 63
 Hegedűs (János) Kolos 64, 82
 Hevesi M. Angelica 49, 51
 Hegyi János 185
 Héjja Anna Margit 202
Hermann Egyed 132
Hervay Ferenc 20, 21, 23, 58, 59, 63, 134
 Hortobágyi Cirill 259
Horváth Gergely Krisztián 14
 Horváth Lóránt Ödön 82, 194
 Horváth Mihály 222
 Horváth Noémi 232
Horváth Olga 60
 Horváth Richárd 22
 Horváth Tibor 186
 Howard, Charles 191
 Huszár Ilona Lujza 221
 Hülsmann, August 164

I

Ilma nővér 50
 Irmtraud nővér → Forster, Irmtraud
 Izaiás próféta 177

J

János Pál, I., pápa 75
 János Pál, II., pápa 37, 64, 75, 76, 80, 87, 88, 99, 179
 Janssen, Arnold 195
 Jármái Edit (Editha) 227
Javorniczky István 22, 32
Jedin, Hubert 133, 134
 Jelenits István 64, 79, 82, 83, 97, 162, 166, 192, 193, 252, 259
 Jolán nővér 50
 Jordán Ferenc 232
 József, II., magyar király 55, 56, 131, 132, 204
 József (Habsburg) főherceg 189
 Juhász László 186

K

Kádár János 18, 19, 24, 27, 35, 36, 252
Kahler Frigyes 15
Káldy Mária 58–60, 62, 68
 Kalkuttai Boldog Teréz 85, 165, 242
 Kállay Emil 82, 83, 95, 96
 Kálmán Orsolya 60, 65, 76, 83, 84, 90, 160–162, 171, 240, 241, 251, 259
Kálmán Peregrin 17, 35 56
 Kanyó Ilona 225
Kaplan, Karel 17
Karlinszky Balázs 33
 Kelényi Tibor 66
 Kenéz Erzsébet Enikő 83
 Kerekes Károly 75, 79, 82, 136, 161, 163, 177, 259

Keresztes András 22
Keresztes Csaba 46
 Keresztes Sándor 31
 Keresztes Szilárd 166, 172
 Kereszti Teréz M. Matild 208
Khalil Bernadett 24, 63, 72
Kisgergely József 20, 38
Kisnémet Fülöp 15
 Kiss Didák 160, 260
 Kiss József 66
Kiss Márta 41
Kiss Réka 15
 Kiss Szaléz 15
 Kollár Ferenc 34
Kolosi Tamás 117
Koltai András 8, 57, 64, 169, 239
 Kolumbérisz nővér → Vadas Mária M. Columbéris
 Kontra Éva 94
 Kónyi Mária 203
 Korzenszky Richárd 66, 68, 69
 Kostyán Etelka M. Pieta 222
 Kovách Hilda M. Ágota 204, 205
 Kovács Bánk 162
Kovács Endre Imre 24, 56, 59, 60, 66
Kovács Éva 22, 23
 Kovács Jenő 50
 Kovács Piroska Mária 217
 Kovács Sándor 28, 29
 Krisztus 64, 141, 142, 178, 230, 232
 Krómann (Kroumann) M. Magdolna 207, 208
 Kucsera Erneszta 232
 Kujáni Ferenc 25
 Kulhanek M. Johanna 236, 237
 Kupa Mihály 252, 253
 Kurucz Mária Katalin 223
 Kustos Lajos 224
 Kühár Jozefa Klotild 230, 232

L

Labancz Zsolt 164, 259
 Lacordaire, Henri-Dominique 133
 Ladner, Klemens 189
 Lang, Demetria 230
Lang, Uwe Michael 143
 Lauscher, Bernarde 230
 Lázár György 75
Legányi Norbert 56
Légrádi Attila 21, 33
 Lékai László 27, 40, 42, 61–63, 75, 116, 210
 Lendvay Zoltán 221
Lengyel György 41
 Lenke nővér → Arnóczky Lenke
 Leó, XIII., pápa 188, 205
 Lobmayer M. Judit 260
 Locker Mária Margit 84
 Lubac, Henri de 143

Luirard, Monique 70
Lukács László 61–67, 161

M

Majnek Antal 92
 Major Erzsébet M. Valériána 222
Major Sándor 75
 Majoros Mária M. Ármella 60
 Malvina nővér 50
 Márfi Gyula 85
 Margit, Árpádházi Szent 76
 Mária Franciska → Páhok M. Franciska
 Mária Kalliszta → Gavlasz (Gawlasz) Hermina M.
     Kalliszta (Calixta)
 Mária Magdolna nővér → Kroumann (Kromann) M.
     Magdolna
 Mária Matild → Kereszti Teréz M. Matild
 Mária Terézia → Matuska M. Terézia
 Mária Terézia királynő 132
 Maronyák Ibolya M. Beáta 60, 202
 Maróti Jolán M. Assumpta 69
 Martin, doktor 51
Martinelli, Paolo 141, 142
Maryks, Robert A. 131
 Matuska M. Terézia 208
 Mayer Ferenc 221
 Mayer Magdolna 95, 96
 Mayer Mihály 76
Medgyesy-Schmikli Norbert 133
 Medics Nándor 210
 Merton, Thomas 143
Meskó Lajos 58
 Mester Margit Mária 245
Mészáros Anett 138
 Mészáros László 182
 Mészáros Margit 211
Meszlényi Antal 56, 132
Mig Balázs 58, 59, 60, 62, 68
Mihalik Béla Vilmos 24, 58, 61
 Mihelics Vid 145
 Miklós Imre 34, 35, 37, 38, 61–63, 66, 75
 Miklósházy Attila 24, 185, 186
Mikó Zsuzsanna 34
 Mikolay Vince 200
 Mindszenty József 15, 16, 22, 46, 48, 74, 238
 Mócsai Gábor 205
 Mócsy Imre 16, 59
 Molnár Borbála M. Florentina 233, 234
 Molnár Ilona M. Damjana 222
 Molnár Márta 224, 225
 Molnár Praxedis 232
 Mona Ilona Anícia 57, 242
 Morlin Imre 68, 77, 149, 166, 184–186
Mózessy Gergely 25

N, Ny

Nagy Ferenc 16
 Nagy Ibolya Ulrika 84
 Nagy Imre Kolos 188, 189
 Nagy Károly 219
 Nagy-Pál Mária Consummata 50, 51, 83, 216, 252
 Naszályi Emil 60
 Neményi Lajos 237
 Nemes Ödön 92, 153
 Nemeshegyi Péter 186
Nemeskéry Margit 32
 Nemesszeghy Ervin 68, 82, 185, 187
Németh Ambrus 56
 Németh Emma 8, 76, 78, 147, 260
Németh Jánosné 62
 Németh László 221
 Németh M. Szerénke 221
 Németh Miklós 64, 175
 Nyikes M. Genesisia 221

O, Ö

Orbán Klára 201
 Oromszegi Elvira 232
Orosz Lóránt 133
 Ottaviani, Alfredo 146
 Óvári Margit Emília 84
 Ö. Kovács József 15, 21, 48
 Őrsy László 86
 Őszi Valéria 94, 248
 Őze Sándor 66, 71, 133

P

Páhok M. Franciska 208
 Pál, VI., pápa 13, 75, 179
 Pálos Antal 56, 58, 59, 61, 63, 65, 97, 98
 Pálos M. Pascalis 39
 Pálossy Erzsébet 94
 Palotás János 177
Pardilla, Ángel 140, 141
 Paskai László Pacifik 27, 63, 64, 66, 75, 76, 98, 148,
     149, 165, 171, 179, 188, 190, 195, 196, 207,
     210, 217, 246
 Pásztor János 79, 195
 Páter István 231
 Patrylo, Isidoro (Isydor) 166, 172
 Pekó M. Adrien 84, 96, 163, 259
Pelliccia, Guerrino 133
 Peragine, Giovanni 164
Perrone, Alessandro 140
 Pétery József 45, 46
Petes Róbert 67, 146
 Petit, Françoise 92, 100
 Pető Éva 160, 259
Philibert, Anne 133
 Piéta nővér → Kostyán Etelka M. Pieta
 Piribauer Mária Terezina 50, 51

Pius, XI. pápa 207
 Piusz, IX., pápa 133
 Piusz, XII., pápa 16
 Plattly Iván 198
 Platek, Jozef 63
 Poggi, Luigi 19, 36, 37
 Poli, Alzira 231
Pongrácz Attila 58
 Predl Katalin 219
 Prohászka Ottokár 238
 Puciłowski, Józef 83
 Punk Gemma 60
 Puskely Mária Kordia 44–46, 55, 143, 251
 Pusztai Ferenc 192

R

Rabár Ferenc 252
 Rádai Sebestyén 227
 Radenmacher Apollónia 204
 Rádi Ella 232
Radnai Kinga 138
 Radnóti Miklós 178
 Radocsai Jolán 205, 206
 Rahner, Karl 143, 146
 Rákosi Mátyás 14, 16–18, 20, 22, 23, 26, 32, 33, 56, 199, 239
 Ráth Magdolna Mária 94, 210
Ratzinger, Joseph → Benedek, XVI., pápa
Rauscher Alice Dóra 60, 65, 67, 139
 Reisz Elemér 58
 Révai József 17, 18, 39
Révay Edit 21, 39, 117, 125
Révész Éva 24, 63, 72
Richard Andrea 86
 Roboz Etelka 203
 Roderburg Leó 190
 Rogács Ferenc 22, 24, 25, 28, 29, 35
Romhányi Beatrix 133
Rosa, Giancarlo 133
Rosdy Pál 61
 Roy, Anne 255, 256
 Ruiz, Angel 61
 Rumi Tamás 188

S

Salacz Gábor 14, 18
 Salkaházi Sára 242
Sarbak Gábor 60, 66, 71
 Scheuring Anna M. Krisztina 76, 84, 85
 Schillebeeckx, Edward 143
 Scholte, Jacques 164
 Schulte, Waltraud 99
 Schütz Klára Mária Györgyi 211
 Schweiger Mária M. Kassziána 251
 Sedano Sierra, Mariano José 164
 Seregély István 80, 198, 200

Shore, Paul 133, 138
 Shvoy Lajos 29
 Sigmond Lóránt 59
 Sík Sándor 32, 97, 177
 Silvestrini, Achille 37
Siptár Dániel 55
 Slachta Margit 57, 147, 240
 Sodano, Angelo 26, 36
Sólymos László Szilveszter 56
 Sólyomváry Jolán 218
 Somfai Béla 92, 185, 186
Somorjai Ádám 16, 24, 58, 59, 132
 Soós Anna M. Balduina 222
Sorrel, Christian 145
Sörös Pongrácz 56
 Spányi Antal 92
 Steklovits Sarolta 94, 217
 Straub F. Brunó 75
 Stulhoff Sebestyén 122
Sudár Annamária 60
 Surányi György 253
 Sümeghy Mária Ancilla 50

Sz

Szabó Csaba 15, 16, 21, 29, 31, 34, 36, 39, 56, 109
 Szabó Ferenc 187
 Szabó Ilona M. Edistia 233
 Szabó Iván 252
 Szabó Katalin 259
 Szabó Margit Magdolna 50
Szakál Ádám 132
 Szakál Mária M. Valentina 233
 Szántó Konrád 162
Szathmáry Ágnes 60
 Szegedy Ilona 202
 Székely Ilona 153
 Szemere Ilona M. Edina 217
 Szendi József 62, 63, 65, 75, 107, 108, 150, 151, 169, 219, 241
 Szennay András 63–65
 Szentgyörgyi Ignác 227
 Szerdahelyi Csongor 65, 66, 76, 77
Szigeti László 15, 16, 56
 Szilvász László 259
 Szilvay Gergely 161, 162
 Szmrecsányi Lajos 207
 Szobonya M. Jolánta 64
 Szojka Zsuzsanna 169
 Szőnyi László 204
 Szörényi Gábor 31
 Sztirilich Ágnes 159, 259
 Szűcs Erzsébet M. Alinda 222

T

Takács Nándor Jusztin 21, 62, 64–68, 72, 74, 76–80, 85, 90, 136–138, 148, 149, 161–163, 165, 166, 171–173, 184–186, 192, 196, 198

Tamás János 63

Tamás Márta 203

Tegyei Gábor 252

Teofila nővér 51

Timár Ágnes 40, 42, 60, 75, 98

Toldi Margit Fidesz 50

Tomka Miklós 117, 125

Tóth István György 117

Tóth István 189, 190

Tóth Krisztina 145

Tóth László 224

Tóth Piroska Hedvig 227

Tóth Sándor 64

Tóth Tamás 160, 161

Tóth Veremund 58

Tóth Zoltán 24, 63, 72

Török József 60, 145

Turányi László 20, 23, 57, 58

Turbók Mária 94

Tusor Péter 16, 145

Tüll Alajos 58

U

Ullmann Péter Ágoston 8, 83, 147, 148

Ulrik M. Monika 105, 159, 260

V

Vadas Éva Szalézia 239

Vadas Mária M. Columbérís 233

Vág Mária M. Terezita Gemma 219

Valentin nővér → Szakál Mária M. Valentina

Valérianá nővér → Major Erzsébet M. Valériána

van de Vren, Marcel 66

Ván Zsuzsanna 244

Varga Szabolcs 55

Várnai Jakab 82, 83, 86, 90–92, 95–98, 100, 102, 138, 142, 144, 146, 259

Várszegi Asztrik 8, 64, 65, 76, 77, 83, 90, 93, 135, 147, 148, 161, 242, 259

Vásárhelyi Katalin 227

Veidinger Éva 56

Vértesi Lázár 55

Viczián János 24, 32, 57, 59–61, 74, 97, 230

Vince, Szent → Depaul Szt. Vince

Virgília nővér → Burics Virgília

von Balthasar, Hans Urs 142

Vukovich György 117

W

Waughn, John 63

Weissmahr Béla 185, 187

Willebrands, Johannes 246

Williams, Margaret 70

Winder, Lukás 161, 259

Wirthné Diera Bernadett 24, 59

Worcester, Thomas 131

Wright, Jonathan 131, 133

Wüllenweber, Therese (Terézia), von 230, 232

Z

Zágorhidi Cigány Balázs 60, 202

Zakar Polikárp 63, 95, 96, 179, 259

Zalán Katalin 94

Zichy gróf 205

A kötet szerzői

- Bögre Zsuzsanna – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, egyetemi docens
- Deák Viktória Hedvig OP – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, egyetemi tanár; Árpád-házi Szent Margitról Nevezett Szent Domonkos Rendi Nővérek Apostoli Kongregációja, általános főnöknő
- Dobszay Márton Benedek OFM – Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány, vikárius
- Fedor Tibor – Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság, főosztályvezető
- Fejérdy András – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, egyetemi docens; Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, tudományos főmunkatárs, igazgatóhelyettes
- Koltai András – Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, levéltárvezető
- Kőfalviné Ónodi Márta – Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, főlevéltáros
- Németh Emma SSS – Szociális Testvérek Társasága, magyarországi elöljáró; Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája, elnök
- Pető Éva RSCJ – Magyarországi Szerzeteselöljárók Konferenciájának Irodája, titkár
- Sági György – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, PhD hallgató; MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport (ELKH), tudományos segédmunkatárs
- Schanda Balázs – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, egyetemi tanár; Magyarország Alkotmánybíróságának tagja
- Ullmann Péter Ágoston OPraem – Gödöllői Premontrai Apátság, nyugalmazott kormányzóperjel
- Várszegi Asztrik OSB – Pannonhalmi Szent Benedek Rend, nyugalmazott főapát